
IOH. AR. CORVINI
J. C. Batavi
ENCHIRIDIVM:
ſeu
INSTITVTIONES
IMPERIALES,
Inſertis latioribus materijs,
theoricè ac practicè dige-
ſtæ, et explicatæ per
EROTEMATA.
Editio poſtrema auctior.
Amſterodami,
Ex Officina Elzeviriana. A°. 1664.

JOHANNIS ARN. CORVINI
JC. *Batavi*

ENCHIRIDIUM;

Seu

INSTITUTIONES IMPERIALES, insertis latioribus materiis, theorice, & practice digestæ, & explicatæ

Per

EROTEMATA.

Editio quinta, prioribus ex nova recognitione emendatior, & auctior.

AMSTELODAMI,
Apud DANIELEM ELZEVIRIUM,
cIↄ Iↄc LXIV.

Legum cupidæ Iuventuti

S.

ACcipitis hoc Enchiridio digestas per συγματικὰς ἐρωτήσεις Institutionum Imperialium breves expositiones, cum insertarum ex ipso Juris corpore latiorum materiarum augmento; ut felicius vobis sit studiorum initium, & tutior progressio. Nempe, quomodo ex Institutionibus constare possit Jurisconsultus, docere studuimus; scopo ante nos prædicato. Si jura novissima minus novis, etiam municipalia, licet adhuc quidem parce, practica theoricis miscemus,facimus id, ut, in tanta variatione, vasti studii cunabula ex ista conjunctione habeatis. Ordinem judicii tradimus, ne fori plane ignari ex scholis prodeatis. Erotematica utimur doctrina, ut vobis respondentes, non modo ipsi vos erudire, sed & de profectu vestro arbitrari possitis. Alveare damus cum Legum, quibus responsiones nituntur, & Doctorum, à quibus eas mutuavimus, indicio. Nec erubescimus. Etenim novum hodie nihil dicitur; & fatui simus, si primam legum doctrinam nobis arrogare audeamus. Undique hæc in unum comportavimus, ut vos levaremus tædiosa lectione laxarum expositionum. Quibus si bene utimini; vix alius restabit labor, quam unde ea sint

collecta cognoſcere. Auſum, quo poſt eruditiſſima præſtantiſſimorum Juriſconſultorum Breviaria, & nuperum quidem Doctiſſimi Perezii, hoc noſtrum edimus, debetis propenſo in ſtudia veſtra affectui. Sed & prodeſt Reip. literariæ, ſi ſtudiis provecti methodum, qua ea ſolida, breviaque juxta reddidere, certatim revelent. Palma eſt publica. Nec tam librorum nocet numerus, quam κακοήθως affectata moles. Nos ab humo nitimur, ut alios ad æmulationem excitemus, & hoc Enchiridio promiſſa meditamur. Nec ignorare debetis, ſcholaſticis plane inhærere, infra ſenectutem eſſe. Valete.

I N-

INDEX.

Cum materiarum ab Imperatore in suis Institutionibus tractatarum secundum ordinem Institutionum, tum latiorum à nobis insertarum.

LIBRO I.

Titul. I. *De justitia, & jure.* Pag. 1.
II. *De jure naturali, gentium, & civili.* 5
III. *De jure personarum.* 10
IV. *De Ingenuis.* 12
V. *De Libertinis.* eod.
VI. *Qui, & ex quibus causis, manumittere non possint.* 13
VII. *De lege Fusia Caninia tollenda.* 15
VIII. *De his qui sunt sui, vel alieni juris.* eod.
IX. *De patria potestate.* 16
X. *De Nuptiis.* 17
De secundis Nuptiis. 26
De Legitimatione. 28
XI. *De Adoptionibus.* 30
XII. *Quibus modis jus patriæ potestatis solvitur.* 33
XIII. *De tutelis.* 35
XIV. *Qui testamento tutores dari possunt.* 37
XV. *De legitima adgnatorum tutela.* 38
XVI. *De capitis diminutione.* 39
XVII. *De legitima patronorum tutela.* 40
XVIII. *De legitima Parentum tutela.* 41
XIX. *De Fiduciaria tutela.* eod.
XX. *De Attiliano tutore, & eo qui ex lege Julia & Titia dabatur.* 42
XXI. *De Authoritate tutorum.* 44
XXII. *Quibus modis tutela finitur.* 46
XXIII. *De Curatoribus.* 47
XXIV. *De satisdatione Tutorum vel Curatorum.* 48
XXV. *De excusatione Tutorum, & Curatorum.* 52
XXVI. *De suspectis Tutoribus, & Curatoribus.* 55

LIBRO II.

Titul. I. *De rerum divisione, & acquirendo earum dominio.* 57

II. De rebus corporalibus, & incorporalibus. 73
III. De servitutibus urb. & rustic. prædiorum. 74
IV. De usufructu. 80
V. De usu, & habitatione. 84
VI. De usucapionibus, & longi temporis præscriptione. 86
VII. De donationibus. 90
De donatione mortis causa. 94
De donatione inter vivos. 96
De jure dotium. 98
VIII. Quibus alienare licet, vel non licet. 104
IX. Per quas personas nobis acquiritur. 108
X. De Testamentis ordinandis. 110
XI. De militari testamento. 116
De aliis privilegiatis testamentis. 120
XII. Quibus non est permissum facere testamentum. 123
XIII. De exhæredatione liberorum. 126
XIV. De hæredibus instituendis. 132
XV. De vulgari substitutione. 138
XVI. De pupillari substitutione. 142
XVII. Quibus modis testamenta infirmantur. 150
XVIII. De inofficioso Testamento. 154
XIX. De hæredum qualitate, & differentia. 157
XX. De legatis. 164
XXI. De ademptione, & translatione legatorum. 182
XXII. De lege Falcidia. 184
XXIII. De fideicommissariis hæreditatibus, & ad SC. Trebellianum. 186
XXIV. De rebus singulis per fideicommissum relictis. 198
XXV. De Codicillis. 200

LIBRO III.

Titul. I. De hæreditatibus quæ ab intestato deferuntur. 204
De jure Hollandico circa successionem. 211
II. De legitima adgnatorum successione. 217
III. De SC. Tertylliano. 220
IV. De SC. Orphitiano. 221
V. De Successione cognatorum. 221
VI. De gradibus cognationum. 222
VII. De servili cognatione. 227
VIII. De successione libertorum. 228
IX. De assignatione libertorum. 231

X. De

X. *De bonorum possessionibus.* 231
XI. *De acquisitione per arrogationem.* 239
XII. *De eo cui libertatis causa bona addicuntur.* 240
XIII. *De successionibus sublatis qua fiebant per bonorum venditiones, & ex SC. Claudiano.* 241
XIV. *De obligationibus.* 242
XV. *Quibus modis re contrahitur obligatio.* 247
De mutuo. 248
Indebiti solutio. 252
De commodato. 254
De precario. 256
De deposito, & sequestratione. 258
De pignore. 262
XVI. *De verborum obligationibus.*
XVII. *De duobus reis stipulandi, & promittendi.* 281
XVIII. *De stipulatione servorum.* 284
XIX. *De divisione stipulationum.* 285
XX. *De inutilibus stipulationibus.* 286
XXI. *De fidejussoribus.* 291
XXII. *De literarum obligationibus.* 297
XXIII. *De obligationibus ex consensu.* 299
XXIV. *De Emptione, & venditione.* 306
De Redhibitione; & Quanti minoris. 310
De Evictione. 312
De jure retractus. 313
XXV. *De locatione, & conductione.* 319
De Emphyteusi. 323
XXVI. *De Societate.* 331
XXVII. *De Mandato.* 335
XXVIII. *De obligationibus qua ex quasi contractu nascuntur.* 339
De contractibus innominatis. 339
De quasi contractibus, seu impropriis. 344
Negotiorum gestio. 345
Tutela administratio. 347
Rerum communio. 347
Familia ercifcunda. 349
Aditio hareditatis. 351
Indebiti solutio. 352
XXIX. *Per quas personas nobis acquiritur.* 353
XXX. *Quibus modis tollitur obligatio.* 353
De solutione. 354
De acceptilatione. 359
De novatione. 361
De delegatione. 363
De mutuo consensu. 366
De confusione. 367
De compensatione. 368
De transactionibus. 371
De interitu Rei. 375

De

De oblatione, & obsignatione. 375
Modi dissolvendæ obligationis ope exceptionis. 376

LIBRO IV.

Titul. I. *De obligationibus quæ ex delicto nascuntur.* 379
De furto. 382
II. *De vi bonorum raptorum.* 388. 474
III. *De lege Aquilia.* 390
IV. *De injuriis.* 395
V. *De obligationibus quæ ex quasi delicto nascuntur.* 401
VI. *De Actionibus.* 403
De actionibus realibus. 404
De rei vindicatione. 405
De actione confessoria. 410
De negatoria. 412
De divisione actionum in civiles, & pratorias. 414
De actione Publiciana. 414
De rescissoria. 417
De actionibus revocatoriis. 420
Avocatoriis. 424
De actionibus pratoriis personalibus. 426
De constituta pecunia. 426
De peculio. 429
De actione ex jurejurando. 431
De juramento. 433
De actionibus pratoriis pœnalibus. 444
De præjudicialibus. 448
Tertia actionum divisio, in rei, pœnæ, persecutorias, & mixtas. 453 *ubi de actione*
Ex mutuo. 454
Commodati. 455
Depositi. 457
Mandati. 460
Pro socio. 463
Empti venditi, & contra. 464
Locati, conducti, & contra. 469
Ex contractu emphyteutico. 472
Furti. 473
Vi bonorum raptorum. 388. 474
Legis Aquiliæ. 475
Ex testamento pro relictis locis venerabilibus. 477
Actiones mixtæ, rei persecutoriæ. 479
Ubi de actione familiæ erciscundæ. 479
Communi dividundo. 481
Finium regundorum. 482
Quarta actionum divisio à quantitate in eas deducta 484. *ubi de Actione servi corrupti.* 486
Quod metus causa. 487

INDEX.

In factum de calumniatoribus. 488
Quinta divisio actionum in bonæ fidei, & stricti juris. 490. ubi de
Petitione hæreditatis. 492
Actione negotiorum gestorum. 496
Tutela. 497
Pignoratitia. 500
Actiones arbitrariæ. 501
Sexta actionum divisio. 506. ubi de
Cessione bonorum. 508
VII. Quod cum eo qui in aliena potestate est, negotium gestum dicitur. 510. ubi actio
Quod jussu. 511. 515
Exercitoria. 512
Institoria. 512
Tributoria. 514
De peculio; sed remissive; 515 ut de qua tit. VI. actum. 429
De in rem verso. 516
De SCto Macedoniano. 517
VIII. De Noxalibus actionibus. 519
IX. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. 521
X. De iis per quos agere possumus. ubi
De personis quæ in judiciis considerantur; 523. in specie
De Procuratoribus. 526
De jurisdictione. 524
De Advocatis. 526. 530
XI. De satisdationibus. 532
XII. De perpetuis, & temporalibus Actionibus. 535
XIII. De Exceptionibus. 537
XIV. De Replicationibus. 544
XV. De interdictis. 545. ubi
De operis novi nunciatione. 557
De interdicto, Quod vi, aut clam. 559
De damno infecto. 559
De possessione. 560
XVI. De pœna temere litigantium. 563. ubi
De infamia. 564
De ordine judicii. 566
De citatione. 567
De arrestatione. 570
De contumacia, ejusque pœna. 571
De libello. 574
De dilationibus. 576
De feriis. 577
De reconventione. 578
De interventione. 579
De laudatione, & nominatione autoris. 580
De litis contestatione. 581
De positionibus. 583
De interrogationibus, & responsionibus. 584
De articulis. 585
De probationibus. 585

De

De præsumptionibus. 587
De testibus. 588
De instrumentis. 593
De confessione. 596
De conclusione. 597
De sententia, ejusque effectu. 598
Modi sententiæ impugnandæ. ubi
De nullitate. 601
De appellationibus. 603
De inhibitione. 606
De supplicatione. 607
XVII. De officio judicis. 608
De collationibus. 612
De fructibus, accessionibus, & usuris pressius. 614
De impensis. 618
De in integrum restitutione. 620
De exsecutione. 621
XVIII. De judiciis publicis. 622
Judiciorum publicorum generalia. 623
De publicorum judiciorum speciebus. 627
De crimine læsæ Majestatis. 627
De adulterio, &c. 630
De vi publica & privata. 633
De raptu. 634
De homicidio. 634
De veneficio. 635
De Parricidio. 636
De falso. 637
De peculatu. 639
De plagio. 640
De ambitu. 640
Repetundarum crimine. 641
Annonæ. 641
Residuorum. 642
De judiciorum concursu. 642
De fisci jure. 644

INSTI-

INSTITVTIONES IMPERIALES

Per Erotemata digestæ

LIBER I.

TIT. I.

De Iustitia, & Iure.

CUr Imperator primum titulum formavit de Justitia & jure?

℞. Quia statuit in principio finem artis, & ipsam artis Iuridicæ definitionem proponere. *Secundum methodi analyticæ rationem, quâ à doctrinâ finis proceditur ad doctrinam mediorum.*

Quid igitur hic jus significat.

℞. Ipsam juris artem. *Vult. hic. Pac. in Notis.*

Quomodo alias accipitur Vox juris?

℞. Accipitur variè. 1. Pro juris objecto. *l. pen. ff. eodem*; 2. Pro loco in quo jus dicitur. *d. l. pen.* 3. Pro eo quod in jure consistit. 4. Pro necessitudine. *l. Vult. ff. eod.* 5. Pro potestate. 6. Denique pro arte juris: ut hic. *l. 1. ff. eod.*

Quid est Justitia?

℞. Est constans, & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi. *Pr. hic:*

Quid significat in definitione voluntas?

℞. Accipitur pro habitu animi per quem volumus justè agere, & suum cuique tribuere, ac re ipsa, & promptè quidem, (nisi impediamur,) tribuimus. *Pac. in notis hic. Ea quippe est natura habitus: & nos istâ explicatione justitiæ genus proximum exprimere voluimus.*

Cur dicis constans, & perpetua voluntas?

℞. Quia intelligitur habitus talis, quo ad id agendum quod perpetua & constans præscribit ratio, firmiter & constanter movemur. Nec enim est justus, nisi qui constanter: & firmo animi proposito

quod justum est agit. *Pac. notis ibidem ex Aristotele. Equidem differt habitus à dispositione; quod hæc sit debilis, ὡς ἐν τύπῳ per intervalla aliquid rectè faciens; habitus firmatè, & constanter agens potentia. Aristot. in præd. qual.*

Qualis ergo justitia hic definitur, divena, an humana?

℞. Humana; Quia illa, non divina, finis juris est. *Sed definitur, non ut in homine est, sed ut in se est. Nov. 69.*

Quotuplex est Justitia humana?

℞. Duplex: *Universalis, & particularis.*

Quæ est Justitia universalis?

℞. Obedientia universalis erga omnes leges; divinas & humanas: naturales & civiles. *Wes. Par. hic. n. 3.*

Quæ est particularis?

℞. Ea ipsa, quæ hic definitur.

Unde probas particularem hic definiri?

℞. Quia universalis justitia ad Theologiam potius pertinet; Iurisprudentiæ autem finis Iustitia est, quatenus virtus est civilem spectans conversationem: Ideoque sola hic ab Imperatore, & I. C. ubique designatur.

Quotuplex est Justitia particularis?

℞. Duplex; *distributiva*, & *commutativa.*

Quid est Justitia distributiva?

℞. Est æqualis rerum omnium publicarum, munerum, præmiorum, pœnarum, &c. inter personas, pro singularum merito, congruentiâ, & dignitate distributio. *Wes. Par. hic. n. 12. l. ult. Cod. de Statu & Imag.*

Quid est commutativa?

℞. Est justa commutationis rerum in contractibus privatorum ordinatio. *Perez. hic.*

Utra hic definitur?

℞. Utraque: illa tanquam ad jus publicum; hæc tanquam ad privatum pertinens.

Qualis proportio servatur in utrâque Justitiâ?

℞. In distributivâ Geometrica; quæ tum rerum in se, tum personarum, pro ratione meriti; dignitatis,

tatis, &c. proportionem simul spectat. In commutativâ Arithmetica; quæ solam rerum æqualitatem considerat. *Wes. Par. hic. n.* 11. *sec. Aristot.*

Cur dicis in definitione: suum cuique tribuendi?

R. 1. Vt justitia distinguatur speciatim à liberalitate; quæ non tribuit alteri quod suum est, sed quod ei non debetur. 2. Quia natura Iustitiæ, quâ communiter ab aliis virtutibus distinguitur, est ad alium referri. *ex Aristot.* 5. *Ethicor. Nicom.*

Quid est Jurisprudentia?

R. Est rerum divinarum, atque humanarum notitia, justi atque injusti scientia. Vel (secundum Celsum) Ius, hoc est Iurisprudentia, est ars æqui, & boni. *l.* 1. *ff. hoc tit.*

Cur dicis, scientia & ars?

R. *Scientia* dicitur, non secundum accurationem Philosophicam, quâ scientia ab arte distinguitur, contemplativa existens, ac in necessariis versans; sed acceptâ scientiæ voce pro effectivâ seu practicâ. *Ars* dicitur, non quod mechanica sit; sed eo ipso, quod practica est, & usus ejus non in merâ contemplatione, sed in praxi (forensi puta) consistit.

Cur dicis rerum divinarum atque humanarum notitia?

R. Quia de rebus divinis, & humanis agit Iurisprudentia; *puta, quatenus circa illas de jure quæritur.*

Cur dicis scientia Justi, atque injusti?

R. Vt hoc ipsum, quod modò dictum, doceatur, puta eatenus tantùm de rebus hic agi, quatenus ad jus, & injuriam referuntur.

Quomodo Celso dicitur ars æqui, & boni?

R. Æqui artem Celsus quasi justi dixit, privatum jus maximè spectans. Boni autem, juris publici ratione; utpote cujus suprema lex est salus populi, & utilitas Reip. licet aliquando in speciem videatur ab æquitate naturali recedere: *ut in Vsucapione.*

Qualia præcepta Iuris hic tradit Imperator?

R. Non particularia; ea puta passim traduntur toto Iuris corpore: sed universalia, particularium principia.

Quæ sunt illa?

℞. Honestè vivere, alterum non lædere, suum cuique tribuere. §. 3. *hic.*

Quæ est inter illa præcepta relatio?

℞. Primum universalissimum est, totam rectè in conversatione civili vivendi normam dirigens; Ideoque & duo reliqua præcepta sub se continens.

Quid docet præceptum honeste vivendi?

℞. Nihil esse justum quod non sit honestum.

Quid vetat secundum?

℞. Omnem sive alterius, sive sui ipsius in corpore, aut bonis læsionem.

Quid docet tertium?

℞. Non sufficere si nihil in alium, vel in nos ipsos committamus; nisi etiam, non nobis tantum, sed & aliis, quod justum est, præstemus.

Cur dicitur, non omne quod licet honestum esse? *l.* 144. *ff. De R. I.*

℞. Significatur omnia quæ sunt inhonesta, non esse nominatim legibus civilibus prohibita: non harum verò simpliciter; sed & naturalis juris normam, ut viri boni simus, sequendam esse.

Cur ergo, & quatenus αὐτοχειρία id est, *sui ipsius læsio, legibus Romanis permissa fuit?*

℞. Ita ut facti sceleritas non esset quidem obnoxia, agnosceretur tamen, & conscientia metu teneretur. *l.* 3. *ff. de bonis eor. qui ante sent. mort. sibi consc.*

Quatenus vim vi licet repellere?

℞. Ad defensionem, non ad vindictam. *l.* 3. *ff. hic.*

Quotuplex est jus?

℞. Duplex: publicum, & privatum. §. 4. *hic.*

Quid est publicum?

℞. Quod ad statum Reip. Romanæ, vel cujusque Reipublicæ utilitatem, per se, & principaliter spectat. §. *eod.*

Quid est privatum?

℞. Quod per se, & principaliter spectat ad utilitatem privatorum. *eod.* §.

Cujus ratione jus publicum hic definitur?

℞. Boni, seu utilitatis ratione. Nam aliàs jus publicum

blicum duplici ratione dicitur: vel *utilitatis* tantum, ut hic; vel *authoritatis*. Quo modo etiam jus privatum pnblicum est. Quia non est jus, nisi publicâ authoritate. Sic tutela, & testamenti factio dicuntur esse juris publici. *l.* 17. §. 2. §. 4. *De excus. tut. l.* 2. §. *pen. D. ad munic. l.* 3. *ff. Qui test. fac.*

De quo jure agit Imperator?

℟. De privato tantum. §. 4. *hic.*

Quæ sunt istius Juris principia?

℟. Collectum est ex præceptis naturalibus, aut Gentium, aut civilibus. §. *ult. hic.*

An ex iisdem collectum & publicum jus?

℟. Collectum quidem est ex præceptis gentium, *sive primævis*, *sive secundariis*, aut civilibus: non autem ex naturalibus; puta iis quæ ipsa bruta natura docuit. §. *eod.*

Cur non?

℟. Quia versatur circa sacra, sacerdotes, magistratus, &c. quæ inter bruta non existunt.

TIT. II.

De Iure Naturali, Gentium, Civili.

Q*Votuplex ergo est jus secundum priora principia?*

℟. Triplex: Naturale, Gentium, Civile. *Rub. hic.*

Quid est jus naturale?

℟. Est, quod natura omnia animalia docuit. *Text. Princ. hic. l.* 1. §. 3. *ff. de Just. & Jure.*

Da exempla hujus Juris.

℟. Exempla sunt, maris atque fœminæ conjunctio, liberorum procreatio, atque educatio. *ibid.*

Quomodo jus adscribitur brutis?

℟. Brutis in definitione jus non tribuitur; Sed docetur tantum, id jus naturale vocari, cujus principia, vel præcepta natura omnia animalia docuit, quæ in homine, ut jus sint, ratio facit.

Quot modis ergo jus naturale accipitur?

℟. Duobus modis. Vel pro eo quod efflorescit ex inclinationibus, quæ hominibus cum brutis sunt com-

communes: vel quod consistit in præceptis & communibus notionibus, homini peculiariter naturâ insitis, vivendi rectam rationem continentibus. Quod etiam jus gentium dicitur. *Infra §. singulorum. de rerum Divis.*

Ius gentium ergo quotuplex?

℞. *Primævum*, vel *secundarium*.

Quid est primævum jus?

℞. Quod naturalis (& simplex quidem ac incorrupta) ratio, nudo honestorum ac turpium intuitu, inter omnes homines constituit; & apud omnes populos peræque custoditur. §. 1. *hic*.

Quid secundarium?

℞. Quod per ratiocinationem (ex intuitu necessitatis, & usus) in conversatione civili gentes humanæ (inter duo mala minus eligentes) sibi constituere. §. 2. *hic*.

Da utriusque exempla.

℞. Ad *primævum* jus gentium pertinent tria præcepta præcedentia generalia: item in Deum religio; pietas in parentes, & patriam. *l. 2. ff. de Iust. & jur.* Ad *secundarium*, bella, captivitates, servitutes, dominiorum distinctio, contractus penè omnes. §. 2. *hic*.

Cur dicit Imperator contractus penè omnes.

℞. Quia sunt quidam contractus, seu conventiones & obligationes legitimæ. *l. conventionum. l. legitima. ff. de pactis.*

Quid est jus Civile?

℞. Est, quod quisque populus sibi constituit. §. 1. *hic*.

Quomodo hæc tria Iura inter se distinguuntur hic secundum Imperatorem?

℞. Vt *Naturale* jus omnibus quidem hominibus, non tamen solis competat. *Civile* solis quidem, non tamen omnibus. *Gentium* & omnibus competat hominibus, & solis. *Pac. Analys. hic.*

Quomodo jus civile à jure gentium distinguitur?

℞. Quod jus civile sit proprium civitatis à quâ conditum est; gentium Iure omnes gentes utantur: Ideoque jus civile multiplex sit, secundum civita-

tes

tes à quibus conditum est; Gentium unum sit omnium hominum commune. §. 1. & 2. *hic.*

Quando simpliciter jus civile nominatur, quod jus intelligitur?

℞. Romanum, tanquam judicatum præstantissimum. §. 2. *eod.*

Quotuplex est jus civile Romanum?

℞. *Scriptum*, & *non scriptum*. §. 3. *hic.*

Quid est jus scriptum?

℞. *Jus scriptum* dicitur, quod publicâ authoritate, ejus qui legum ferundarum habet potestatem; non privatâ, literis est mandatum.

Quot Juris Romani scripti species recenset Imperator?

℞. Sex. Legem, Plebiscitum, Senatusconsultum, Principum placita, Prætorum edicta, Responsa prudentum. §. 3. *eod.*

Quid est hic lex?

℞. Quam Populus Romanus Senatorio magistratu interrogante, veluti Consule, constituebat. §. 4. *hic.*

Quid Plebiscitum?

℞. Quod plebs, Plebeio magistratu interrogante, veluti Tribuno, constituebat. *d.* §. 4. *hic.*

Quid Senatusconsultum?

℞. Quod Senatus jubet, atque constituit. §. 5. *hic.*

Quæ dicuntur Principum placita?

℞. Constitutiones principum, eorumque decreta, & edicta, postquam in eos Imperium & potestatem Populus Romanus contulit, pro lege proposita, ac lata. *Text.* §. 6. *hic.*

Quæ sunt Prætorum edicta?

℞. Quæ Prætores pro suâ Iurisdictione proposuerunt. Ad quæ pertinent quædam singularia, quæ Ædiles Curules de quibusdam causis, ad ipsorum notionem pertinentibus, tulerunt. §. 7. *hic.*

Quæ sunt Responsa Prudentum?

℞. Sententiæ, & opiniones eorum, quibus à Cæsare permissum erat de jure respondere. §. 8. *hic.*

Quomodo secundum has sex species jus civile scriptum alias dividitur?

℞. Divitur in *jus civile in specie* dictum, (quod complectitur omnes istas species, præter Prætorium edicta;) & *prætorium* (quod & honorarium dicitur) Idemque Prætorum, & Ædilium Curulium edictis constat. §. 7. *hic*. *l*. 7. §. 1. *ff*. *de Iust*. *& jur*.

Vox legis an unquam aliter quam sic accipitur?

℞. Imo pluribus modis accipitur. 1. Latissime pro quovis jure. 2. Pro jure positivo. *l*. 2. *&* 1. *ff*. *de Leg*. 3. Pro jure scripto specialius. *l*. 9. *ff*. *de Iust*. *& Jur*. 4. Specialissime pro lege 12. Tabularum.

Quis habet legis condendæ potestatem?

℞. Is, penes quem est summum Imperium. *l*. 12. §. 1. *C*. *de leg*. *l*. 1. *ff*. *de Const*. *Princ*.

Quæ est vis, seu virtus legis?

℞. Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire. *l*. 7. *ff*. *de Legibus*.

Quis potest legem interpretari?

℞. Interpretari leges, *ita ut interpretatio omnes teneat*, potest tantum is, qui legem ferre potest. *d*. *l*. 12. §. 1. *C*. *de leg*. Non Iudex. Qui tamen eatenus eam explicat, *(ex casu proposito in judicio, & ventilato)* ut interpretatio ejus valeat inter partes, ut sententia: *Bart*. *in l*. 1. *C*. *de ll*. *per l*. 12. *ff*. *eod*. *& l*. 13. *C*. *de sent*. *& interloc*.

Quotuplices sunt leges?

℞. Duplices; vel *generales*, vel *personales*.

Quomodo definiuntur utraque?

℞. *Generales* sunt, quæ omnes tenent: *Personales*, quæ privilegia dicuntur, & personas quibus, vel res circa quas conceduntur, non egrediuntur; nec in exemplum aliarum, sive personarum, sive rerum, trahi possunt. §. 6. *hic*. *l*. 2. *C*. *de legib*.

An & populus, superiorem agnoscens, legem ferre potest?

℞. Potest. Sed non aliter, quam si potestatem habet à Principe concessam, vel præscriptam. *Bart*. *in l*. 9. *ff*. *de I*. *& I*. *Quæ leges Statuta dicuntur*. *Schneidw*. *hic*. *n*. 14.

An ipse Princeps legibus à se latis obligatus est?

℞. Imo

℞. Imo solutus est legibus. *l.* 31. *ff. de Leg.* pœnariis puta. Dignum tamen Principe legibus se alligatum profiteri. *l. Digna vox. Cod. de Leg.*

Quæ sunt regulæ præcipuæ legum, & statutorum interpretandorum?

℞. 1. Leges per interpretationem producuntur ad casus omissos; *ut ubi eadem est ratio, licet verba legis cessent, idem tamen sit jus. l.* 11. *&* 13. *ff. de leg.* 2. Lex quæ præterita facta condonat, eadem in futurum prohibet. *l.* 22. *ff. eod.* 3. Si duæ leges sunt sibi invicem contrariæ, posterior priore est potior; *l. ult. ff. de const. princ.* Si non sunt contrariæ; hæ ex illis, & illæ ex his accipiunt interpretationem. *l.* 26. *& seqq. ff. de leg.* 4. In dubio benignior interpretatio, quæ vitio caret, nec Iuris inducit correctionem, est accipienda. *l.* 18. *ff. eod.* 5. Leges novæ ita sunt explicandæ, ut quæ in iis manifestâ ratione non inveniuntur decisa, durare in sanctione veterum legum intelligantur. *l.* 26. *&* 27. *ff. eod.* Verba statutorum, ubi id ratio æquitatis admittit, amplissimè quidem: *Dd. ad Bart. in l.* 1. *C. de sum. Trinit.* sed ubi derogant Iuri communi, strictè sunt accipienda. *c. cum dilectus. De consuet. Quibus plures addi observationes possent, nisi compendio studeremus.*

Quæ est interpretandarum legum norma?

℞. Æquitas, rectaque ratio; *utpote* quæ anima legis dicitur. *Everard. loc. à rat. legis & ad restrict. ipsius legis, & seqq.*

Quomodo æquitas explicat legem?

℞. 1. Eam ad rectam sententiam accommodando. 2. Extendendo ad casus similes lege non expressos. 3. Vbi lex obscura est, ipsa æquitas judicii ratio ac regula est. *l. placuit. Cod. de Judiciis.*

Quod est Jus non scriptum?

℞. Diuturni mores consensu utentium approbati. Consuetudinem vocant. §. 9. *hic.*

Quotuplex est consuetudo?

℞. Duplex: 1. *Generalis*, quæ est instar legis: 2. *Specialis*, quæ est instar statuti, & juris municipalis.

Quis potest consuetudinem introducere?

 ℞. Idem

℞. Idem qui legem potest condere. *Qui superiorem agnoscit, eam non introducit sine istius superioris patientiâ. Schneidvv. hic.*

Quæ requiruntur ad eam introducendam?

℟. Tria. 1. *Principium rationale.* Id est, si ratio fuerit ejus inducendæ, & ipsa rationalis sit. 2. *Longi temporis præscriptio.* Id est, secundum plerosque, decennii. *In Rub. C. quæ sit longa consuetudo. l. 3. Actuum.* Ad minimum duorum, pluriumve consensu populi approbatorum *(judicialium maximè)* frequentia. *l. 1. C. quæ sit longa cons. & t. un. Ext. de consuet. Schneidvv. eod.*

Quis est consuetudinis effectus?

℞. 1. Ius novum introducit, ubi scriptum deficit. *§. 3. hic.* 2. Interpretatur legem. *l. 37. ff. de leg.* 3. Corrigit legem vetustiorem. *l. 32. cum seqq. ff. de leg.*

Quomodo dividit Imperator Ius ex accidenti?

℞. *In mutabile,* ut jus civile, & gentium secundarium: *utpote quod consuetudine, vel aliâ lege postea lata mutatur: Et immutabile;* ut jus naturale, & jus gentium primævum; quod apud omnes gentes peræque observatur. *§. 11. hic.*

Quod est generale objectum Juris?

℞. Iudicia. *Quippe quæ tanquam organa sunt, & media justitiæ consequendæ. Pac. Analysi ad §. ult. hic.*

Quæ sunt objecta specialia?

℞. Tria. Primò *personæ;* puta tum litigantes, tum judicantes. 2. *Res,* de quibus judicatur. 3. *Actiones,* per quas de rebus judicium movetur. *§. 12. eod.*

Quot modis ista hic spectantur?

℞. Duobus: primò per se singula: deinde ut sunt judiciorum partes. *Pac. Epitome disp. 1. thes. 24.*

TIT. III.

De Iure Personarum.

Personarum divisio unde sumitur?

℞. Sumitur 1. *à Natura.* 2. *à Gentium.* 3. *à Civili jure.*

Quomodo dividuntur personæ secundum naturam?

℞. Ra-

℞. Ratione sexus: & quidem in mares, & fæminas. Qui ut plurimum eodem, interdum diverso, & quidem vel meliore, vel deteriore jure utuntur. *l. 9. ff. de statu hominum.* Hermaphroditis ad sexum relatis in ipsis prævalentem. *l. 10. ff. eod.*

Quomodo dividuntur secundum jus gentium?

℞. In liberos, & servos. *Princ. hic.*

Qui dicuntur liberi?

℞. Qui vel mansere in libertate naturali, vel ad eam rediere.

Qui sunt servi?

℞. Qui dominio alterius, vel per violentiam contra naturam sunt subjecti; *(alias mancipia dicti: quasi manu capti.) l. 4. §. 3. ff. eod. §. 3. hic.* vel per culpam lege civili in eam damnati. *§. 4. hic.*

Quid est libertas?

℞. Naturalis facultas ejus quod cuique facere libet, nisi si quid vi, aut jure prohibetur. *§. 1. hic.*

Quid est servitus?

℞. Constitutio juris gentium, (& partim juris civilis) quâ quis dominio alieno contra naturam, id est, naturalem libertatem subjicitur. *§. 2. hic. d. l. 4. §. 1.*

Quot modis fiunt servi?

℞. Aut *jure gentium*; & primitus quidem captivitatis jure, *quo quæ ab hostibus capimus statim nostra fiunt. l. 5. §. 1. ff. eod.* Deinde per nativitatem accessionis jure; *quo quod ex ancilla nostra nascitur nostrum est. d. l. 5. §. 1.* Aut *Jure civili.* 1. Per venditionem; cum quis liber homo, major viginti annis ad pretium participandum se venundari patitur: Nempe conditionem ejus liberam emptore ignorante. *§. 4. hic.* 2. Per conjunctionem impudicam dominæ cum alieno servo, ex Senatusconsulto Claudiano, quod ab Imperatore abrogatum. *infra lib. 3. Tit. 13. de successionibus sublatis, &c.* 3. Damnatione ad metallum; quæ pœna servitus dicitur. *Tit. 16. lib. 1. §. 1.* 4. Per retractionem in servitutem ob ingratitudinem in patronum manumissorem. *Nov. 78. c. 2.*

Quæ inter servos, & liberos homines est differentia?

℞. In servorum conditione, vel qualitate (licet

alii vilioribus, alii honestioribus addicantur operis, *l.* 15. §. 1. *ff. de Usufr.)* nulla est differentia. *d. l.* 5. *pr.* *Quia omnes aquè sunt servi, nullumque habent statum, & pro mortuis in Rep. habentur. l.* 32. *de R. I.* Inter liberos multæ sunt differentiæ. Et prima quod sunt, aut ingenui, aut liberti. §. 5. *hic.* Sublata tamen & ipsa est, *Novella.* 78. utpote ex quâ omnes liberi sunt ingenui.

TIT. IV.

De Ingenuis.

QUi est ingenuus?

℟. Qui statim ac natus est, liber est.

Quid requiritur ut quis liber nascatur?

℟. Matrem aliquo saltem tempore dum uterum gestavit, sive conceptus, sive medio, sive partus, liberam habuisse; *l.* 5. §. 2. *De stat. hom.* patris hic nullâ habitâ ratione. *Quia quoad naturam partus ventrem sequitur. Princ. hic. l.* 24. *ff. eod.*

Quid si natus ingenuus ab hostibus captus in servitutem redigatur, & postea manumittatur; an sit libertinæ conditionis?

℟. Non officit ejus natalibus talis captivitas, aut manumissio; §. *fin. hic. l.* 2. *& seqq. C. de ingen. man.* omninò autem justa servitus. *Pac. in notis per pr. tit. seq.*

TIT. V.

De Libertinis.

QUi sunt Libertini?

℟. Qui ex justa servitute sunt manumissi, id est, è servis liberi facti. *Text. Princ. hic.*

Quid est manumissio?

℟. Est de manu, id est, de potestate datio, seu dimissio, hoc est, datio libertatis. *Text. ibid.*

Quot modis procedebat, & ubi?

℟. Vel fiebat *inter vivos*; idque tum solenniter apud

apud Magistratum vindicta, id est, virga prætoria, qua caput servi manumittendi percutiebatur; vel postmodum, ex constitutionibus Imperatorum, in Ecclesiis, teste populo, & signatore Episcopo; tum minus solenniter, aut inter amicos, aut per Epistolam, aut etiam per adoptionem, & filii nominationem. *Text. hic. & infra de adoptionibus.* Vel *mortis causa*, in testamento, item codicillis testamento confirmatis; idque sive directa, sive fideicommissaria; vel per aliam quamlibet ultimam voluntatem fideicommissoria sola. *Vult. hic.*

Vbi expediri poterat manumissio?

℞. Vbique, & quovis tempore expediri poterat. *Text. §. 2. hic. Quia voluntariæ erat jurisdictionis. l. 2. De off. Proc.*

Quotuplices erant olim Libertini?

℞. Triplices; Alii erant *cives Romani*, & perfectam habebant libertatem; Alii *liberi* quidem erant; sed non cives; *Latini* dicti; Alii *Dedititii*, seu, ut vult Cujacius, Dedititiorum numero: qui ita consequebantur libertatem, ut morte demum à servitute liberatentur. Hodie, nova Iustiniani constitutione, omnes libertini sunt ingenui, & cives Romani; salvo tamen jure patronatus. *Text. hic. §. 3. & Nov. 78. cap. 1.*

TIT. VI.

Qui, & ex quibus causis manumittere non possint.

AN *licet cuique volenti manumittere?*

℞. Licet, ut dictum, manumissio sit voluntariæ jurisdictionis; non licet tamen cuique volenti, seu pro libitu, & quacunque ratione, manumittere. *Princ. hic.*

Qua lege itaque modus manumissioni constitutus?

℞. Gemina. primo *Ælia Sentia:* secundo *Fusia Caninia. Princ. hic. & seq. Tit.*

Quis lege Ælia Sentia?

℞. 1. Vt non liceat ei qui non est solvendo in frau-

dem creditorum manumittere. *Text. pr. hic.* Nisi testamento unum modo servum, quem heredem, alium non habens, instituat cum libertate, uti creditoribus hereditariis satisfaciat, vel subhastationem bonorum defuncti suo nomine patiatur, pro libertatis lucro. §. 1. 2. *hic.* §. 2. *& seqq. inf. de hered. inst.* 2. Vt minori annis viginti non aliter, quam justa causa manumissionis apud consilium dicta, approbataque, liceat manumittere. §, 4. *hic.*

Nihilne hic posterioribus legibus mutatum?

℞. In primo capite mutatum, ut procedat manumissio, quoad servum, etiam sine libertate institutum. §. 2. *hic.* Quoad alterum, ex constitutione Iustiniani, *hic.* §. 7. ut liceat minori, dicto modo, siquidem annum decimum septimum expleverit, vel decimum octavum attigerit, manumittere, &, novissimo jure, anno decimo quarto; id est, eodem quo testamentum condere potest. *Nov.* 119. *cap.* 2.

Quis dicitur in fraudem creditorum manumittere?

℞. Qui vel eo tempore quo manumittit jam est, vel ex manumissione fit non solvendo. *Siquidem fraudandi animo manumittit. Sine quo animo, etsi bona manumittentis non sufficiant creditoribus, libertas non impeditur.* §. 3. *hic.*

Quæ sunt justæ manumittendi causæ ob quas licet minori manumittere?

℞. Si patrem, matrem, filium, filiamve, fratrem, sororem naturalem, pædagogum, nutricem, educatorem, alumnum, alumnamve, aut collactaneum, aut servum, non minorem decem & septem annis, procuratoris habendi, vel ancillam in matrimonium habendi gratia manumittat. Modo hanc intra sex menses, citra justum impedimentum, in uxorem ducat. *Text.* §. 5. *hic.*

Quid si hæ causæ prætextus modo sint, non veræ caussæ?

℞. Si allegatæ semel probentur, sive veræ, sive falsæ sint, manumissio non retractatur. §. 6. *hic. l.* 4. §. 1. *l.* 9. §. 1. *ff. de man. vind.*

TIT.

TIT. VII.

De lege Fusia Caninia tollenda.

Vis modus manumissioni constitutus fuit lege Fusia Caninia?

. Vt plures servos habenti de familia à duobus ue ad decem, partem dimidiam; à decem ad trita, partem tertiam; à triginta usque ad centum, tem quartam; à centum usque ad quingentos, tem quintam; plures autem quàm centum, ex jori numero servorum, manumittere non lice- *Caius Institutionum lib.* 1. *Tit.* 2. *Paulus lib.* 4. *it. Tit.* 14.

Duratne hæc lex?

. Non; sed, tanquam invida, & libertates impens, nec morientibus idem quod vivis permissum ncedens, à Iustiniano sublata est. *Text. hic.*

TIT. VIII.

De his qui sunt sui juris, vel alieni.

Tatus secundum civitatem, & familiam, ex quo jure censetur?

. Ex jure civili.

Quomodo itaque secundum jus civile personæ dividitur?

. Secundum statum civitatis, in cives & perenos; secundum familiam in personas quæ sunt , vel alieni juris. *l.* 1. *ff. hic.*

Cur de priori divisione in cives & peregrinos hic agit Imperator?

. Quia ad jus publicum pertinet; de jure autem ivato tantum agere instituit. *Supra* §. 4. *Tit.* 1.

Qui sunt sui juris, vel alieni?

℞. *Sui juris* sunt patres familiarum; *Alieni*, qui l sunt in potestate dominorum, ut servi; vel in testate patria, ut filiifamilias. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *ff. eod.*

Cur dicitur hæc divisio esse ex jure civili?

℞. Quia

℞. Quia, licet poteſtas dominica ſit ex jure gentium ſecundario, patria ex jure naturæ ſeu gentium primario; utraque tamen jure civili informata eſt, & varie mutata. *Schneidvv. n. 1. hic.*

Quæ fuit poteſtas jure gentium dominorum in ſervos?

℞. 1. Vt in ipſos jus haberent domini vitæ & necis. 2. Vt quicquid ſervi acquirebant, dominis acquirerent, nec ipſi bona haberent, ſed in bonis eſſent. §. 1. & 2. *hic. d. l.* 1. §. 1.

Quatenus hæc poteſtas jure civili limitata eſt?

℞. Vt non liceret domino ſervum proprium ſine juſta cauſa magis quàm alienum occidere, & ſi eum durius quàm ferri poſſet, tractaſſet, cogeretur bonis conditionibus, id eſt juſto pretio, eum vendere: *Text. hic.* §. 2. *d. l.* 1. §. 1. *l.* 2. *ff. eod.* Deinde ut ſervus interdum fructuario, interdum bonæ fidei poſſeſſori acquireret. *Infr. per quas perſonas; lib.* 2. *Tit.* 9. §. 3. 4. 5. 6.

TIT. IX.

De patria poteſtate.

QVi ſunt in poteſtate parentum?

℞. Sunt liberi noſtri quos ex juſtis nuptiis procreavimus, vel qui poſtmodum in poteſtatem noſtram legitimo modo transeunt. *Princ. hic. l.* 19. & 24. *ff. de ſtat. hom. l.* 3. *ff. de his qui ſui vel al. jur.*

Quibus modis conſtituitur patria poteſtas?

℞. Tribus; *Juſtis Nuptiis*, *Legitimatione*, *Adoptione.*

Quotuplex eſt poteſtas patria?

℞. Duplex; vel *naturalis*, ex jure gentium primævo deſcendens, utrique parenti communis; vel *civilis* & legibus Romanis informata; patri, non qua pater eſt; ſed qua paterfamilias eſt, peculiaris.

Qualem hic poteſtatem intelligis?

℞. Civilem; ſecundum quam non mater, ſed pater in poteſtate liberos habet.

In quo conſiſtit poteſtas patria?

℞. Na-

℞. *Naturalis* quidem in reverentia obsequioque filiali in jungendis & præstandis. *Civilis* olim quidem eadem erat cum potestate dominorum in servos; hodie similiter ita coarctata, ut, quoad filii personam, in pietate potius, quam atrocitate consistat; quoad bona castrensia, vel quasi castrensia, liberi pleno dominio adventitia quoad proprietatem acquirant, solum in iis usumfructum pater. *l.6.C.de bon.quæ lib.§.1.Inst.per quas pers.nob.acq.*

Qui sunt sub potestate patris?

℞. Non solum filii, & filiæ primi gradus sub patris sui: sed & ulterioris gradus liberi sub avi, & proavi sunt potestate; puta ex filio, non ex filia nati. §. 3. *hic. l. 4. de his qui sui vel al. jur.*

Cur non ex filia nati?

℞. Quia ipsa filia per nuptias transit in familiam viri. §.*fin. hic. Ideo familia sua, quam propagat, caput: ejus in qua nata est, & quæ per eam non propagatur, finis dicta. Vult. in* §. 3. *hic.*

TIT. X.

De Nuptiis.

N*Uptiæ (primus modus constituendæ patriæ potestatis) quomodo definiuntur?*

℞. Nuptiæ, sive matrimonium, est conjunctio viri & mulieris, individuam vitæ societatem continens. *Tit.* 9. §. 1. *supra. Modestino sic:* Nuptiæ sunt conjunctio maris & fœminæ, & consortium omnis vitæ, divini & humani juris communicatio. *L.* 1. *ff. de Ritu Nuptiarum?*

Qualis conjunctio & consuetudo in definitione intelligitur?

℞. Non corporum (*quæ extra matrimonium esse potest*) sed animorum. *Quia nuptias non concubitus, sed consensus facit. l. Nuptias. ff. de regul. jur.*

Qualem consensum intelligis?

℞. Non in futurum, sed in præsens tempus collatum. *Quod in futurum tempus collatus consensus sponsalia faciat, non nuptias.*

Quid sunt sponsalia de jure civili?

℞. Sunt

℞. Sunt mentio, & repromissio, seu mutua promissio futurarum nuptiarum. *l.* 1. *ff. de sponsal.*

Quatenus locum habent sponsalia?

℞. Apud Romanos, tanquam contractus præparatorius, pro solennitate requirebantur; hodie præcedunt, ut vel tollatur nuptiarum impedimentum; vel, si tolli non possit, ipsæ nuptiæ inhibeantur.

Quotuplicia sunt sponsalia?

℞. *Jure civili unum* tantum genus est sponsaliorum. *Canonico* jure duplicia faciunt sponsalia; vel *de futuro* (ut vocant) quasi concepta per verba futuri temporis; *(quæ sunt ipsa modo ex jure civili definita)* vel *de præsenti*; sic dicta quasi concepta per verba præsentis temporis, *(quæ sunt, quas definivimus, nuptiæ.)* *c. pen. Ext. de sponsf.*

Quid differunt utraque sponsalia quoad effectum?

℞. Quod eorum quæ sunt de futuro effectus sit tantum spes nuptiarum, & jus matrimonii ineundi, *l.* 13. §. 3. *De adult. ideoque dissensu solvi possint: l.* 10. *ff. l.* 1. *C. de sponsal. c.* 2. *Ext. eod.* sponsalia autem de præsenti pro vero matrimonio habeantur, *ideoque solvi non possint. d. c. pen. c.* 13. *de sponsf. duor.*

Cur dicis nuptias continere individuam vitæ consuetuditem?

R. Quia nuptiæ jure civili stante matrimonio thori separationem non admittunt. *l.* 8. *& t. t. C. de repud.* Quæ jure canonico licet admittatur; *c.* 16. 32. *qu.* 2. *c.* 2. *Ext. de divort.* tamen individua illa vitæ consuetudo nuptiarum est intentio. *c.* 27. *q.* 2. *c.* 29. *q.* 1.

Cur nuptias dicis consortium esse omnis vitæ?

℞. Quod eadem fortuna conjuges utantur.

Cur divini & humani juris communicationem?

℞. *Humani* quidem, quia jure mariti uxor utitur, domicilium ejus, & forum sequitur, *l.* 65. *De judic. l.* 19. *de jurisd.* dignitates participat: *l.* 13. *C. de dignit. l. fin. C. h. t.* *Divini* vero, quod sacrorum privatorum viri *(quæ Romani olim habebant præter publica)* fiat particeps. *l.* 4. *ubi Goth. C. de crim. exp. her.*

Qua

Quæ sunt necessaria ut nuptiæ sint justæ, seu legitimæ?

℞. Duo. 1. ut contrahentes, secundum leges, sint matrimonii capaces. 2. ut contrahant legitimo modo.

Quo omnino jure capacitas ad nuptias consideratur?

℞. 1. *Secundum jus naturale* ex potentia coëundi. 2. *Secundum jus gentium*, ex potentia consentiendi. 3. *Secundum jus civile*, ex juris civilis communione.

Qui ergo recte contrahunt nuptias?

℞. Mas, & fœmina. Puta. 1. Ii soli qui generare possunt; *per l. 10. C. de repud. ut arceantur castrati, quibus spes generationis est præcisa, non spadones ob frigiditatem ad coitum inepti; ut quibus ob eam spem nuptia jure civili conceduntur. l. 39. §. 1. De jur. dot.* 2. Qui consentire possunt; non furiosi, *(licet furor superveniens non vitiet præcedentes nuptias.) l. 16. §. 2. De R. N.* 3. Iure quidem Romano soli cives Romani, non peregrini, non servi. *pr. hic. l. 3. C. de incest. nupt. Qui tamen omnino jure gentium & canonico nuptias recte contrahunt. c. 1. ext. de conjug. serv.*

Quot personæ nuptias contrahunt?

℞. Nuptias contrahunt Iure civili, §. 6. 7. *hic.* iidemque divino, *Matth.* 19. singuli.

Qua ætate recte sponsalia, & nuptiæ contrahuntur?

℞. Nuptias rite quidem contrahunt mares puberes, & fœminæ viri-potentes; *pr. hic.* In sponsalibus vero, modo infante major contrahat, ætas non est definita. *l. 14. ff. de Sponsal.*

An omnes uxores promiscue licet ducere?

℞. Non; prohibita quippe est conjunctio nuptiarum. 1. Ratione cognationis, sive naturalis, sive civilis, id est, adoptionis. 2. Ratione affinitatis. 3. Publicæ honestatis. 4. Ratione delicti. 5. Ratione potestatis, & officii.

Quomodo ratione cognationis naturalis & civilis?

℞. 1. Inter ascendentes & descendentes in linea recta in infinitum, *etiam soluta adoptione ex qua erat civilis*

civilis cognatio. §. 1. *hic*. 2. In linea transversali, rursus inter eos qui sive ex cognatione naturali, sive ex civili, seu adoptione, parentum & liberorum sunt loco. §. 5. *hic*. Inter fratres & sorores sive germanos, sive uterinos semper; inter adoptivos quamdiu durat adoptio. §. 2. *& seq. hic*.

Quomodo prohibentur nuptiæ ratione affinitatis?

℞. Ratione affinitatis (quæ de *jure civili* ex justis nuptiis, *l*. 4. §. 3. *ff. de grad. & affin.* de *Jure canonico* ex quocunque coitu. *c*. 1. *c. discretionem. de eo qui cogn. consf. uxor.*) est conjunctio inter virum & consanguineos uxoris: inter uxorem & consanguineos viri eædem locum habent prohibitiones, quæ ratione cognationis naturalis, etiam dissoluta affinitate. §. 6. *hic*. *l*. 15. *ff. de Ritu Nup*.

Ad quotum gradum prohibitæ sunt nuptiæ?

℞. In linea transversa æquali ad quartum; ita ut duorum fratrum vel sororum, vel ex fratre & sorore liberi jungi possint; ultra gradum quartum in linea inæquali. §. 4. *&* 5. *hic*.

Quid dicis de duobus comprivignis?

℞. Duo etiam comprivigni; id est, mariti filius ex alia uxore, & uxoris filia ex alio viro, vel contra, recte contrahunt. §. 8. *hic*. *l*. 34. §. 2. *De R. N.*

Inter quos prohibentur nuptiæ ratione publicæ honestatis?

℞. Inter virum Senatorii ordinis ejusque filium, & libertinam, vel vilem mulierem. Inter patronum ejusque filium & libertam. *l*. 44. *ff. de Rit. nupt. Quod sublatum*. *Nov*. 78. 2. Inter sexagenarium & quinquagenarium: *Quod sublatum*. *l. pen. C. de nuptiis*. 3. Inter patrem quondam adoptivum & filiam adoptivam emancipatam. §. 1. *hic*. 4. Inter virum & filiam uxoris post divortium ex alio procreatam. §. 9. *hic*. *l*. 12. §. *si uxor. ff. de rit. Nupt*. 5. Inter susceptorem, & eam quam de sacro fonte suscepit, *l*. 26. *C. h. t. Quæ juris Canonici prohibitio est*. *c*. 1. *in pr. de cogn. spirit. in* 6.

Quomodo ratione delicti nuptiæ prohibentur?

℞. Inter raptorem & raptam. *l. un*. §. 1. *C. de rapt. virg*. Adulterum & eam cum qua deliquit. *Nov*. 134.

134. c. 12. *Quod Jure Canonico quoad raptorem, acta ab eo pœnitentia, & per redditionem mulieris purgato vitio, cessat; c. pen. & ult. Ext. de raptor. Etiam quod ad adulterum, purgato similiter vitio. Nisi adfuerit promissio nuptiarum, & machinatio in prioris mariti necem. c. 6. Ext. de eo qui dux. in matr. quam poll. adult.*

Quomodo prohibentur nuptiæ ratione potestatis & officii?

℞. 1. Inter administrantem in aliqua provincia & inde oriundam, vel ibi domicilium habentem. *Nisi vel ante desponsata fuerit, vel finitum sit officium. l. si quis officium. 38. ff. eod.* Quæ prohibitio hodie non observatur. *Panor. in c. fin. n. 2. de secund. nupt. Ang. in §. sunt & alia. hic.* 2. Inter tutorem ejusve filium, & pupillam quondam ipsius; nisi redditis rationibus, & tempore, quod ad restitutionem in integrum tributum, effluxo. *Quod ad omnes reddendis rationibus obnoxios extenditur. l. 62. pr. §. 2. ff. eod.*

Conveniuntne omnes hæ prohibitiones cum jure Canonico?

℞. Ius Canonicum in linea descendenti cum jure civili convenit. In transversali peculiares habet prohibitiones. 1. Ratione *cognationis naturalis* prohibet nuptias usque ad quartum gradum, *sed secundum istius juris computationem (de cujus à computatione civili differentia infra dicendum sub titulo de gradibus)* inclusive. *c. pen. & c. fin. de cons. & affin.* 2. Ratione *affinitatis* (cujus tria faciunt genera) prohibitæ ibi sunt nuptiæ; in primo quidem genere, *similiter secundum eandem* computationem, ad quartum gradum inclusive. *c. pen. eod. ubi Gl. & Dd.* Secundum, & tertium genus olim quidem habuit prohibitionem, licet non tantam; hodie nullam habet. *c. non debet. eod.* 3. Ratione *ordinis*, eodem jure prohibentur nuptiæ sacris initiatis, etiam Subdiaconis, & Religionem solenniter professis. *Tot. tit. Ext. de Clericis conjugatis.*

Quæ est triplex ista affinitas?

℞. *Prima* est, secundum jus civile, modo definita. *Altera*, quando primo generi additur persona altera.

altera. *c.* 53. *q.* 3. *Tertia*, quando secundo generi persona additur, *c.* 35. *qu.* 3. E. gr. Primum genus affinitatis est inter prioris uxoris cognatos, & virum; & inter uxorem primam & cognatos viri. Secundum genus est inter cognatos primæ uxoris & secundam uxorem: item inter eam quam duxit frater uxoris meæ, & me. Tertium inter cognatos primæ uxoris, & cognatos viri, cui secunda nupsit. *Vult. Inst. hic. n.* 50.

Quæ præterea jus Canonicum circa affinitatem habet singularia?

℞. 1. Computat gradus affinitatis eodem modo, quo consanguinitatis; quos in eo non agnoscit jus civile. 2. Affinitatem constituit ex quolibet coitu illicito; jus civile solum ex justis nuptiis. *d. c. discretionem. vid. Ioan. And. in d. c. non debet de consang.*

Quid circa prohibitas nuptias præterea utroque jure peculiare est?

℞. Quod utroque jure nullo modo admitti possunt nuptiæ quæ naturali jure prohibentur; quæ civili solummodo prohibentur, Magistratus officio admitti possunt; quæ sola canonica institutione prohibentur, Pontificis Romani venia.

Quæ requiruntur ut nuptiæ legitimo contrahantur modo?

℞. Requiritur ad id. 1. Consensus contrahentium, isque plane liber, *l.* 30. *De R. I. l.* 11. *De sponsal.* olim tam in sponsalibus quam nuptiis, stipulatione tantum, hodie pacto saltem expressus. *l.* 2. 4. 7. *ff. eod.* 2. Si contrahentes sunt in potestate parentum, eorum præterea consensus requiritur: in filio, etiam milite, *l.* 35. *De R. N.* sine ætatis distinctione, in filia usque ad annum vigesimum quintum. *Princ. hic, Nov.* 115. *c. Aliud.* §. 11.

Quatenus requiritur uterque consensus?

℞. Contrahentium quidem ita, ut sit de substantia, etiam ante copulam, jure civili. Modo fœmina sit deducta in domum viri, & habeatur affectione maritali. Eorum qui habent contrahentes in potestate, consensus similiter jure civili est de necessitate, & quidem ut vel præcedat, vel in ipso actu

(taci-

(taciturnitate patris scientis quid agatur pro consensu habita. *l.* 7. *De sponf. l.* 5. *C. h. t.*) interponatur: nisi pater sit mente, *l.* 25. *C. h. t.* aut ab hostibus captus, ut ubi sit per integrum triennium ignoretur. *l.* 9. 10. 11. *De R. N. l.* 12. §. 4. *De capt. & postlim.* De jure canonico volunt vulgo (*non tamen sine contradictione*) hunc consensum magis esse honestatis, quam necessitatis.

Quotuplex potest interponi consensus in sponsalibus, & nuptiis?

℞. Duplex: vel *purus*, per verba de præsenti: (qui statim habet consummandi necessitatem. *Panor. in c.* 5. *Ext. de cond. appos.*) vel *conditionalis*, eam necessitatem non habens, nisi post eventum conditionis: nisi copula accedat, per quam purificetur conditio, quamvis vir ab illa se nolle recedere expresse protestetur. *Schneidw. de sponsal. n.* 36. *per c. cum tuas.* 6. *Ext. eod. ubi Gl. & Dd.*

Quales debent esse conditiones, ut suspendant matrimonium?

℞. 1. Honestæ: *Puta. si pater consenserit. c. de illis. c. super eo. Ext. eod.* 2. Possibiles. 3. Non adversantes substantiæ matrimonii; *Puta ne generetur proles. Hæ enim vitiant matrimonium: inhonestæ, & impossibiles habentur pro non adjectis. Schneidw. eod. n.* 35. *per cap. fin. Ext. eod.*

Quis est effectus legitimo modo contractarum nuptiarum?

℞. Quod nuptiæ dicuntur justæ, *pr. hic.* & legitimæ, liberi justi, legitimi, & in potestate patria. §. *fin. de pot. patr.* Contra ea contractæ, si veniunt simpliciter contra præcepta juris pure civilis, (*puta contracta cum peregrinis*,) illegitimæ, inutiles. Imo nullæ quidem sunt jure Romano; *d. pr. hic.* non tamen desinunt esse nuptiæ jure gentium. Contractæ contra jus naturæ, vel gentium, (*quales sunt contractæ inter necessarios*) aut ipso jure nullæ sunt; (*puta si error in persona. vel in aliquo accidenti interveniat*) aut incestæ dicuntur, aut nefariæ. §. 12. *hic. Cod. de incest. & inutil. Nupt. & Nov. de incest. & nef. Nupt.*

Qua

Quæ dicuntur incesta & nefariæ Nuptiæ?

℞. Quamvis incestæ, & nefariæ nuptiæ promiscue accipiantur; tamen *secundum gl. Rubr. C. eod.* nefariæ Nuptiæ proprie dicuntur, quæ contrahuntur inter adscendentes & descendentes usque in infinitum; sive sint naturales, & legitimi simul, sive naturales tantum, vel etiam spurii, & incestuosi. *l.* 53. *& seq. l. fin. ff. de R. N.* §. *ergo in omnes. Inst. de Nupt.* Incestæ vero Nuptiæ proprie dicuntur contractæ inter consanguineos collaterales in primo, vel secundo gradu lineæ inæqualis. §. 3. *Fratris vero. Inst. de Nupt.* Vtpote quod & is gradus jure divino sit prohibitus. *Levit.* 18. Idem est inter quasdam personas ratione affinitatis in primo, & secundo gradu invicem junctas; ut est socrus, nurus, noverca, privignus, uxor patris. *l. ab incestis.* 9. *de incest. Nupt. Schneidw. ad Inst. tit. hic. part. tertia. n.* 3.

An ad nefarias nuptias etiam ea pertinent, quæ contrahuntur cum patris vel filii concubina?

℞. Omnino. *l.* 1. §. *fin. ff. de Concubinis. Et ratio est, quod concubina dicitur ea, quæ, licet uxor non sit, nec affectione maritali in domo habetur; cum aliquo tamen vivit, ac corpus miscet, & voluptatis, & concubitus causa* (unde nomen) *in contabernio & consuetudine diuturna habetur. l.* 4. *ff. de concubinis. Nempe concubina ex sola animi destinatione æstimatur; mixtio vero corporis hic in considerationem venit.*

Ipse vero concubinatus an est licitus?

℞. Iure quidem civili est extra pœnam, & infamiam. *l. un. C. de concub. l.* 3. §. *fin. ff. eod.* puta iis ita licitus, qui uxorem non habent; tanquam majoris mali, puta adulterii & constuprationum vitandarum causa permissus. *d. l. un. (Sed vero ita, ut unam tantum habere liceret. Auth. quib. mod. nat. eff. sui. circa finem.)* Iure vero divino, & canonico plane est damnatus. 1. *Cor.* 5. *ext. de cohabit. cler. & muli. Bart. in l.* 1. *ff. de concub.*

Si jure civili concubinatus est extra pœnam; an non sunt pœnæ illegitimarum Nuptiarum?

℞. Omnino. Et quidem ob hanc rationem, quod cum concubinatus sit commixtio maris & fœminæ extra

extra matrimonium, ob majus malum (ut dictum) vitandum permissa; illegitimæ Nuptiæ tales dicuntur conjunctiones, quæ fiunt sub colore matrimonii contra expressam juris prohibitionem.

Quæ pœnæ sunt illegitimarum nuptiarum?

℞. Nuptiarum, *etiam Romano jure solo illegitimarum*, pœnæ sunt, quod eodem jure nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec dos intelligatur, nec ejus repetendæ locus sit dissoluto matrimonio; nec liberi sint in potestate patris; sed, *quoad eam*, spurii: *d.* §. 12. *Nisi adsit alterius è contrahentibus ignorantia. per l.* 57. §. 1. *De R.N. Gl. in l.* 4. *C. de incest. nupt.* Incestas, & nefarias nuptias contrahentes infamia, *c.4.ubi Gl.caus.*3. *q.*4. publicatione bonorum, (quæ liberis, si exstant, usque ad patris alimenta applicantur) exilio, privatione dignitatis, &, si viles sunt, etiam castigatione corporis mulctantur. *Auth. incestas. C. eod. Nisi & hic error sit, ex ætatis lubricæ lapsu, eumque agnitum corrigant.* §. *eod. hic. Schneidw. de Nupt. illicitis. hic. n.* 9. *&* 15. *& seqq.*

Sponsalia & nuptiæ quomodo solvuntur de jure civili?

℞. 1. Morte naturali unius è contrahentibus. *l.*14. §.3. *ff. Qui & à quib. man.* 2. Civitate cum libertate amissa, *l.*56. *ff. solut. matr. l.*1. *De divort. Nisi cum liberta sint contractæ nuptiæ. l.*45. §. *fin. De R.N. Uxores tamen captivorum alteri nubere temere non possunt.* 3. Deportatione sponsalia quidem; sed non nuptiæ jure gentium solvuntur. *l.* 13. §. 1. *De don. int. vir. & ux. l.*24. *C. eod. Licet quoad effectum jure Quiritum nuptiæ non sint. per d.l.*56. *Cujac. in expos. Nov.*22. 4. Sponsalia inter vivos repudiis solvuntur; nuptiæ divortiis. *Vult. Jurisp. lib.* 1. *cap.* 21.

Quatenus repudiis sponsalia; nuptiæ divortiis solvuntur?

℞. Iure civili repudia olim fiebant libere, altera parte pœnitente; *l.*10. *ff. l.* 1. *C. de spons.* novissimo ita, ut pœnitens sponsus arrhas amittat, sponsa duplicatas reddat. *l.* 5. *C. eod.* Divortia etiam ipsa olim lege duodecim tabularum fiebant libere: quibus postea modus constitutus est: & cum prius

causæ eorum essent arbitrariæ, postea legibus sunt definitæ.

Quod jus in considerandis divortiorum causis, & modo sequimur?

℞. Iure quidem Codicis plures, Novellarum pauciores divortiorum sunt causæ; quorum utrumque in jure civili præferimus juri Digestorum, ut antiquiori: sed, cum ad modum, tum ad causas divortii jus Pontificium, & Novi testamenti, imprimis, consideramus. *Schneidw. Inst. de divortio. n. 13. 14.*

Quæ sunt causæ divortii ex Novo Testamento, & Canonibus?

℞. Novum testamentum meminit tantum 1. adulterii. 2. & malitiosæ desertionis, quando conjunx infidelis à fideli invita discedit. *Matth. 5. & 19. Paul. 1. Cor. 7. & 1. Timoth. 5. c. 7. de divort.* Quibus addunt Canones inimicitias capitales, & insidias in alterius necem. *c. 1. & Gl. 1. in c. 2. Ext. de divort.* Ob quas, *(utpote Novo Testamento non expressas)* habitatio potius separatur, quam matrimonium dissolvitur. Sed vero etiam ob perpetuam naturalem Impotentiam potius nullæ declarantur nuptiæ, quam solvuntur.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

Licetne Nuptias post dissolutionem iterare?

℞. Omnino; non modo cum alia conjuge, sed & cum eadem, quæ proprie est Nuptiarum redintegratio: & locum habet tantum nuptiis dissolutis per divortium. cum alia vero conjuge iterantur nuptiæ sive per divortium sive mortem alterutrius è conjugibus nuptiæ sint dissolutæ.

Quibus casibus licet redintegrare matrimonium?

℞. 1. Intercedente mutua reconciliatione. *c. placuit. 3. caus. 37. qu. 7.* 2. Superveniente adulterio à parte ejus qui divortium petiit. *c. ex literis. ext. de divort.* 3. Facto divortio per errorem. *c. lator. 7. de sent. & re jud. Quod in causa matrimonii lata sententia nunquam transit in rem judicatam. Schneidw. Inst. de Nuptiis. part. ult.*

Quid

Quid juris circa iterationem matrimonii cum diversa conjuge?

Quod, etiam jure civili, licita est, non semel modo, sed sæpius, *omnes tamen nuptiæ secundarum appellatione veniunt, sed non sine limitatione.*

Quæ, & quotuplex hic est limitatio?

℞. 1. *Temporis ratione*; & quidem mulieris respectu. Quod viro nullum tempus intra quod ad secundas nuptias transeat sit definitum. Mulieri soluto per mortem mariti matrimonio, non licebat nubere, nisi post annum luctus. *Nov.22.c.16. Idque propter sanguinis confusionem, & turbationem seminis.* 2. Per ejus culpam facto divortio, sive ex justa causa ei à marito missus esset repudii libellus; sive ipsa sine justa tali causa à marito divertisset; non nisi post quinquennium. *l.* 8. *C. de repud. Nov.*212. *c.* 7. 15. 3. Quemadmodum etiam altero hoc casu; si quidem incertum erat, an maritus ab hostibus captus viveret. *l.6. ff. de divort. d. Nov.* 22. *c.* 7.

Quæ erant pœna mulieris infra annum luctus nubentis?

℞. 1. Infamia. 2. Relictorum à priore conjuge amissio. 3. Incapacitas hæreditatis legati, vel similis largitionis extraneorum. 4. Nec maritus à muliere iterato nubente plus tertia parte bonorum ejus accipere poterat; licet ex priore matrimonio nulli extarent liberi. *Nov.22.§.primæ. l. decreto. C. quib. ex caus. infam. irroga. l.1. & 2. C. de sec. nupt. l. si qua mulier. C. ad SC. Tertul. Gudelinus de Jure noviss.*

Quæ erant pœna mulieris ante quinquennium post injustum divortium nubentis?

℞. Quod & ipsa fieret infamis, & secundæ nuptiæ non valerent. *Nov.22.c.15. in fine. & cap.* 18. *vers. similiter. l.consensu.* 8. *§.hac nisi vir.2. C. de repud.*

Annon sunt pœnæ sive viris, sive mulieribus tempore permisso nuptias iterantibus ex jure civili constituta?

℞. Omnino. Vna est mulieris propria, Privatio scilicet dignitatis priori marito competentis, qua donec vidua mansit fruebatur. Communes duæ. 1. Proprietatis à priore marito acceptorum, aut à liberis

prioris matrimonii profectorum; si quidem prioris matrimonii liberi extent, (solo usufructu retento) amissio. *Nov.22. §. si vero.* 2. Præcisa sive donationis, sive ultimæ voluntatis sive contractus titulo dispositio ea; ut non liceat posteriori conjugi plus requirere quam uni liberorum non exhæredati, vel minus legitima accipienti. *l.ult. C. eod. l.6. C. de sec. nupt. Nov. 22. c. 27.*

Sunt hæ pœnæ omnes hodieque in usu?

℞. Iure pontificio derogatum pœnis festinationi nuptiarum impositis. *ext. t. de sec. nupt. & seqq.* Reliquis minime. *Pac. Isagoge. C. de sec. nupt.*

DE LEGITIMATIONE.

Quis est secundus modus constituendæ patriæ potestatis?

℞. Legitimatio. *Text. §. 13. hic.*

Quid est legitimatio?

℞. Est legis actio, qua liberi, qui nativitate non sunt in potestate patris, post eam fiunt legitimi.

Quos licet legitimare?

℞. *Jure civili* quidem liberos tantum naturales ex tali fœmina conceptos, quam in uxorem habere licet: *l. 2. 5. 10. C. de nat. lib. Jure Canonico* omnes ex solutis natos. *c. 13. Qui filii sint legit.*

Qui possunt legitimare?

℞. 1. Legitimandi potestas concessa est jure civili patri, non matri (*quia non habet liberos in potestate.*) 2. Principi. (*qui & Comiti Palatino eam potest concedere.*) 3. Curiæ. 4. Iure canonico etiam Pontifici competit.

Quomodo legitimat pater?

℞. 1. Contrahendo nuptias cum ea ex qua prolem suscepit. *Nov. 74. c. 1. Qui modus omnino obtinet.* 2. In publico instrumento, aut chirographo, habente trium testium subsignationem; aut testamento; aut apud acta filium nominando, vel hæredem instituendo. *l.7. l.8. Auth. si quis. C. de nat. lib. Nov.4. c.2.*

Quomodo Princeps?

℞. Vel *per se*; vel *per rescriptum legitimum* declarando, vel confirmando testamentum patris, quo filium

filium naturalem hæredem instituit; (*sine qua confirmatione legitimatio patris est sine effectu.*) vel per *Comitem Palatinum*, concessa ei legitimandi potestate. *Nov.* 89. *c.*9. *Treut. de jur. pers. th.* 6. *lit.* g.

Quomodo Curia?

℟. Curia teste populo, & actis intervenientibus filium quidem legitimat, si vel ipsum pater, vel ipse se muneribus & functionibus curiæ, ex qua est oriundus, offert. Filiam vero, si in uxorem datur viro conditionis curialis. *Nov.*89.*c.*2.*Vult.Inst.*§.12.*hic.*

Quomodo Pontifex legitimat?

℟. Pontifex legitimat quoad effectum sæcularem, in terris Ecclesiæ, non aliis. *Nisi ex causis valde arduis, vel in spiritualibus. Cap. per venerabilem. Ext. Qui filii sunt legitimi.*

Quomodo procedunt singuli legitimandi modi?

℟. Modus legitimandi per subsequens matrimonium (*licet aliud intermedium sit*) procedit, sive pater alios habeat liberos legitimos, sive non habeat. *Auth. Quod jus. C. de nat. lib.* Modus per nominationem filii, à Iustiniano, *Nov.*117. *c.*2. introductus, *ex communiori Doctorum sententia*, hodie non procedit; Vt nec qui est per oblationem curiæ. (*cui hodie comparatur ingressus in monasterium*) Procedebat vero olim, *etsi alii essent filii legitimi*, Patre filium, non filio se ipsum offerente. Per rescriptum principis, & maxime per Comitem Palatinum, quæ fit legitimatio, requirit. 1. ut nulli sint patri filii naturales, & legitimi. 2. ut subsit legitimandi causa justa, eaque cognoscatur. 3. ut citentur ad legitimationem videndam quorum interest. 4. ut legitimatus subsit Imperio principis. *Vide Dd.*

Quis singulorum modorum effectus?

℟. Communis est omnium, quod legitimati fiunt legitimi, & potestate patris subjiciuntur. Per subsequens matrimonium legitimati in omnibus naturalium ac legitimorum jure fruuntur. Per rescriptum legitimati similiter: Sed in feudo & emphiteusi civili non succedunt; (*nisi id rescripto contineatur*) & statuto excludente fœminas, existentibus ma-

masculis, non continentur. Per oblationem curiæ legitimati soli patri, non aliis (*quibus dicuntur facti cognati*) sunt legitimi. Pontificis legitimatio in terris Ecclesiæ omnimodo, extra eas tantum quoad spirituales actus prodest. *Treut. eod. Thes. 7. per ibi alleg.*

TIT. XI.

De Adoptionibus.

Quis est tertius modus Constituendæ patriæ potestatis?

℞. Adoptio.

Quid est adoptio?

℞. Est actus legitimus, per quem is, qui natura non est, fit filius electione. *gl. in princ. hic. l. 4. ff. de adopt. l. 2. C. eod.*

Quot sunt adoptionis species?

℞. Duæ. 1. *Arrogatio*, (sic dicta, sive quod olim fiebat per rogationem populi, sive ejus rogationis respectu, qua arrogans, an hunc in filium habere vellet, *l. 2. ff. hic.* arrogatus, an esse vellet filius arrogatoris, rogabatur. *Pac. Analys. hic.*) 2. *Adoptio* in specie dicta. §. 1. *hic.*

Quæ sunt utrique speciei communia?

℞. Convenit utraque species. 1. *Respectu Personarum* quæ adoptare, vel adoptari possunt, in hoc, quod neutra adoptio constat nisi inter eos qui per naturam possunt esse parentum, & liberorum loco; nec nisi inter eos qui habere possunt liberos, vel ipsi esse in potestate parentum. §. 4. *hic. Wes. par. hic. n. 4.* 2. *Respectu modorum* quibus procedit adoptio; idque quadruplici ratione. 3. *Respectu effectus*, quem parit adoptio.

Quæ sunt rationes quibus convenit utraque adoptio respectu modi quibus adoptio procedit?

℞. Quod quis potest vel arrogare, vel adoptare non tantum in locum filii, & filiæ; sed etiam nepotis, vel neptis, & deinceps; & quidem sive filium ipse habeat, sive non. §. 5. *hic.* 2, Quod quis potest ado-

adoptari in alium locum, quam quo est apud patrem naturalem; puta filius in locum nepotis, nepos in locum filii. §. *6. hic. l.* 10. *l.* 37. *ff. hic.* 3. Quod adoptio nec ab absente per alium possit expediri, *l.* 25. §. 1. *ff. eod.* nec ad tempus filius adoptari. *l.* 34. *ff. eod. & ibi notæ marginales.* 4. Quod utriusque tam adoptati, quam adoptantis consensus requiritur; illius semper expressus, hujus non semper.

Quibus modis convenit utraque adoptio respectu effectus?

℞. 1. Quod utraque adoptio adoptanti confert jus patriæ potestatis, & ex ea jus dandi filium adoptivum in adoptionem. §. 1. *hic.* 2. Quod confert jus agnationis, non sanguinis. *l.* 23. *ff. eod.* 3. Quod adoptio in locum filii in specie *(non ea, quæ est in locum nepotis. l.* 10. *ff. eod.)* confert adoptato jus suitatis. 4. Quod onera adptari transfert in patrem adoptivum. *l. penult. ff. eod.* 5. Dignitatem item patris adoptivi in filium adoptatum; *sed non diminutā propria. l.* 37. *ff. d. t.*

Qui secundum convenientiam utriusque adoptionis, secundum personas, prohibentur adoptare, vel adoptari?

℞. Prohibentur adoptare 1. Qui vitio insanabili non possunt generare, ut castrati. §. 10. *hic.* 2. Impubes. 3. Minor ætate majorem, vel æqualis æqualem. *Sed debet adoptans adoptatum plena pubertate, id est, octodecim annis praecedere.* §. 4. *hic.* 4. Furiosus, dum est in furore. 5. Fœmina; nisi indultu principis. 6. Peregrini. §. 8. *hic.* 7. Denique rationibus reddendis obnoxii eos quibus tenentur. Sed nec adoptari potest filius naturalis, ad hoc ut legitimetur; nec ab adoptivo patre emancipatus.

Quæ sunt singularia arrogationi?

℞. 1. *Respectu personarum*; quod arrogatio fit eorum qui sunt sui juris; sive sint majores, sive minores; adoptio, in specie dicta, eorum fit, qui sunt sub potestate patria. 2. *Respectu modi*; quod arrogatio olim fiebat in comitiis per populum, & quidem Romæ tantum; postea vel immediate per principem, vel ejus auctoritate per magistratum; & qui-

dem consentiente solo arrogato, si major esset; si minor, & pubes, curatoris consensu; sin impubes, tutoris authoritate accedente; & quidem præterea causa cognita in arrogatione impuberis; item præstita ab arrogatore satisdatione. §. 3. *hic*. 3. *Respectu effectus*; Quod arrogatus non tantum ipse; sed cum omnibus liberis, & bonis transiret in arrogantis potestatem ita, ut eorundem ususfructus statim, proprietas non nisi post mortem arrogati, puberis facti, acquireretur. §. 3. *hic*.

Qualis cognitio causæ hic intercedit in arrogatione impuberis?

℟. 1. *Quoad personam arrogantis*, de ejus ætate, probitate; an conjunctus, an extraneus sit arrogator; an alios habeat liberos. 2. *Quoad causam arrogationis*; an honesta, nec ne. 3. *Quoad facultates pupilli, & arrogatoris comparatas inter se*, eum in finem, ut consideretur an arrogatio expediat pupillo. *Quo tendit tota hæc cognitio.*

Qualis cautio, & quis effectus præstatur ab arrogatore?

℟. Cavet arrogator personæ publicæ. 1. De bonis arrogati in pubertate decedentis legitimis hæredibus restituendis. 2. De eo non emancipando, vel exhæredando, sine legitima causa. 3. De relinquenda ipsi arrogato, præter propria ipsius bona, quarta parte omnium bonorum suorum. §. *eod. hic.*

Quæ sunt specialia adoptionis in specie dicta?

℟. 1. *Respectu personarum*; quod sit eorum qui sunt sub potestate. 2. *Respectu modi* quo procedit; quod præter adoptantis & adoptati consensum requiratur etiam consensus expressus patris in adoptionem dantis; & siquidem in locum nepotis fiat adoptio, etiam filii patris adoptantis. §. 7. *hic*. 3. Deinde quod fit coram magistratu tali, apud quem legis est actio, *seu solennitates legibus introducta peragi possunt*; & quidem actis intervenientibus. §. 1. *hic. &* 8. *Tit. seq.* 4. *Respectu effectus*; quod 1. hic filius solus transit in potestatem patris adoptivi, non, si quos forte habet, liberi ipsius. 5. Quod licet olim procederet in omni adoptione; jure novo tamen

men transitus iste non fiat, nisi quando pater filium suum avo, vel proavo materno dat in adoptionem: Si extraneo, adoptio tantum confert jus succedendi ab intestato in bonis patris adoptantis. §. 2. *hic.*

Tit. XII.

Quibus modis jus patriæ potestatis solvitur.

Q*Vot modis solvitur patria potestas?*

℞. Tribus modis; vel ut qui sub ea sunt, fiant sui juris, vel ut ea modo suspendatur; vel ut in alium transferatur.

Qui sunt modi transferendæ patriæ potestatis?

℞. Transfertur 1. per *adoptionem.* Olim omnimodo; hodie speciatim, quando pater filium, vel nepotem, dat in adoptionem avo, vel proavo materno. §. 8. *Instit. hic.* 2. Per *mortem* avi habentis nepotem cum filio proprio sub potestate; eamque sive naturalem, sive civilem; id est, per avi maximam, vel mediam capitis deminutionem. Vtpote per quam mortem, filio facto sui juris, nepos à potestate avi transit in patris sui potestatem. *Vide supra.*

Quomodo suspenditur?

℞. *Captivitate* modo patris habentis, modo filii existentis in potestate, donec alteruter vivit. *Idque propter jus postliminii, quo ex captivitate eam perditam recuperant reversi, ut & omnia jura civilia.* §. 6. *hic.*

Quibus modis plane solvitur?

℞. *Respectu patris,* 1. Delicto, *puta si filium infantem exponit. Tit. de infantibus expositis. C. lib.* 8. *tit.* 52. *vel ei injuste alimenta negat. arg. l.* 4. *ff. de lib. agnosc.* 2. Negligentia, *si per decennium pater patitur filium se gerere tanquam si esset sui juris. Dd. Respectu filii,* dignitate ejusdem, non modo patriciatus, *seu si fiat consiliarius principis, ut hic, sed* & omni alia liberante à curia, *ex Nov.* 81. *Schneid. hic.* consulatu, consulari, præfectura prætoria, urbicaria, magiste-

rio militum, Episcopatu. *Respectu utriusque*. 1. morte naturali. 2. maxima capitis deminutione, & media, quæ est per deportationem, *Nisi indulgentia Principis in integrum per omnia restituantur*. 3. Emancipatione. *Quod utriusque & patris & filii fiat libertate*. §. 6. & 10. *hic*.

Quid est Emancipatio?

℞. Est actus legitimus, quo pater filium de potestate dimittit. *d*. §. 6. *hic*.

Quomodo fit?

℞. *Olim*, ex legis XII Tab. præscripto fiebat solenniter per imaginarias venditiones, & manumissiones; *Hodie*, istis abolitis, duplex est, *Anastasiana* & *Justinianea*.

Quæ est Anastasiana? & unde dicta?

℞. Est ea, qua per rescriptum Principis impetratum judex competens de emancipatione, sive præsentis, sive absentis, docetur. *Sic dicta, quod fiat ex præscripto Imperatoris Anastasii. l. pen. C. De emanc. liber.*

Quæ est Justinianea? & unde dicta?

℞. Iustinianea *dicta, quod ex Imperatoris nostri fiat præscripto*. Ea est, qua parentes via recta judices competentes, vel magistratus aditos de filii, præsentis tantum, emancipatione docent. *l. fin. C. eod.*

Ubi, & quando expediri potest emancipatio?

℞. Iam explicatum, actis intervenientibus, apud competentem judicem expediri debere. Permittunt tamen eam, ut & adoptionem, fieri extra acta, & locum judicii. *Wes. par. de Adopt. n. 5.*

Quis est emancipationis effectus?

℞. 1. Effectus emancipationis respectu emancipantis est, ita liberare à patria potestate, ut filius invitus in eam, nisi ob ingratitudinem, redigi non possit; nec pater adversus eam, quasi non rite factam, controversiam movere possit; licet id possit alius. 2. *Legitima jus familiæ & agnationis mutabat; ut &* (nisi, id ut maneret, emancipans in rescripto impetrasset) *Anastasiana*. 3. *In Justinianea utrumque jus ita manet, ut retentione opus non sit. Vult. Jurisp. c. 24. n. 28. Respectu patris, effectus* 1. *est successio*; quod in

in bonis emancipati succedit ut patronus in liberti.

2. *Tutela emancipati filii impuberis legitima.*

In cujus persona emancipatio parit effectum liberationis?

℞. In eo solo qui nominatim emancipatur; non tacite in liberis ita emancipati; etsi nondum natis; modo ante emancipationem sint concepti. *Quod secus est in conceptis post emancipationem.* §. 6. *hic.*

Quæ est ratio hujus diversitatis?

℞. Quia an quis nascatur in potestate patris non ex partus; sed conceptus tempore judicandum. *eod.* §.

Quid hic juris hodie circa solennitates de consuetudine?

℞. Hodie consuetudine non requiruntur in emancipatione solennitates judiciales; *Adeo ut ea præsumatur fieri tacite, cum pater permittit filium res suas sibi habere, eumque dat in patrimonium. Schneidw. hic.*

TIT, XIII.

De tutelis.

Q*Ui sunt sui juris, an omnes eadem sunt conditione?*

℞. Non; verum *vel* sunt ea conditione, ut nec sibi, nec suis rebus; *vel* ea ut sibi quidem, non vero suis rebus, *vel* ut plane, & sibi, & rebus suis, possint providere.

Quæ secundum diversam istam conditionem personarum sui juris est ratio?

℞. Primi sunt sub tutela, *ut pupilli*; Secundi sub cura, *ut adolescentes*; Tertii neutro jure tenentur, *ut viri ætatis perfectæ. Princ. hic.*

Quid est tutela?

℞. Est vis, seu *(secundum Theophilum) jus*, & potestas in capite libero (seu *tale caput liberum*) ad tuendum eum (seu *tale caput liberum*) qui per ætatem se defendere nequit, jure civili data, & permissa. §. 1. *hic*, *l.* 1. *ff. eod.*

An igitur qui sunt sub tutela, sunt sui juris, & sub potestate simul?

℟. Potestas hæc non est talis, qualis dominica est, & patria, (*quarum illa solum eam habenti, hac etiam ei qui subest, est utilis*) sed onus potius tutoribus, & curatoribus impositum, *ipsis modo pupillis, & minoribus utile. Pac. Analys. hic. Princ.*

Cur dicis in definitione, jure civili data, vel permissa?

℟. Per jus civile lex XII. Tabularum strictissima significatione intelligitur, & significatur, secundum eam duplicem esse tutelam; *legitimam*, ea lege ordinatam; *testamentariam*, ejusdem legis permissu parentibus concessam. *Pac. in Notis hic.*

An præter has duas non est tertia tutela species?

℟. Imo *dativa*. Quæ non tam prioris legis permissu, quam posteriorum authoritate confertur à magistratu. *de Attil. Tut. &c. infr. tit.* 20.

Qui sunt tutores?

℟. Qui eam vim seu jus ac potestatem habent; *sic ab officio personam pupilli tuendi dicti. §. 2. hic. d. l. 1. §. 1.*

Quibus dantur tutores?

℟. Impuberibus cujuscunque conditionis, etiam personis illustribus; item naturalibus liberis, & spuriis, & quidem usque ad pubertatem.

Quis est ordo inter hac tria tutelarum genera?

℟. Quod prima sit testamentaria, ea deficiente succedat legitima, legitimæ dativa. *pr. inf. de legit. agn. tut. & pr. de Attil. tut.*

Quale munus est tutela?

℟. *Est munus publicum*; ita ut jus ejus imponendi, nisi vel lege, vel legis authoritate nominatim concessum, non competat alicui: sive jure magistratus, imperii, vel jurisdictionis: *l. 6. §. 2. ff. hic.* licet utilitate sit privatum, atque virile, *l. 16. ff. eod.* non competens fœminis: *§. 1. de excus. tut. hic. l. 18. ff. hic. Nisi quod speciali privilegio matri, & aviæ concedatur. Nov. 118. cap. 5.*

Qui possunt esse tutores?

℟. 1. Ii soli qui munerum publicorum sunt capaces

ces; sive patres sint, sive filii familiarum. 2. Qui personæ, & rebus pupilli possunt providere, nec prohibentur. *Vide inf. tit.* 20. *hoc lib. quæst. ult.*

TIT. XIV.

Qui testamento tutores dari possunt.

QUali *testamento conceditur tutores dare?*

℞. Vel perfecto; vel codicillis testamento sive judicis authoritate confirmatis. *l.* 3. *ff. de Testam. tut. Citra quam confirmationem codicillis testamento non confirmatis minus legitime tutores dantur. Gothofr. in notis. ibid.*

Qui possunt tutores testamento dare?

℞. *Parentes*; pater quidem absolute, §. 3. *Tit. prox.* (*quia liberos habet in potestate, cujus potestatis effectus est tutela datio. l.* 1. *ff. eod.*) mater tantum, si vel instituat liberos, vel iis aliquid relinquat; *l.*4. *ff. eod.* ut extraneus iisdem casibus. *Ita ut talis tutor à magistratu sit confirmandus.* §. 3. *hic. l.* 2. *l.* 4. *l.* 5. *ff. l.* 2. 5. *C. de confir. tut.*

Quibus possunt testamento tutores dare?

℞. Possunt parentes testamento tutores dare liberis impuberibus, quos habent in potestate; filiabus omnimodo, tam vivis, quam posthumis; modo in vivi potestate nascerentur; similiter nepotibus & neptibus quidem; sed iis tantum, qui post mortem avi non sunt recasuri in patris potestatem. §. 3. §. 4. *Tit. præced.*

Quid si emancipato tutor detur?

℞. Per se non valet datio, sed confirmatur à Præside sine inquisitione in idoneitatem tutoris; modo de voluntate patris constet, & tutor non sit per errorem, quasi idoneus, datus. §. 5. *præc. Tit. l.* 4. *ff. hic. l.* 1. §. 2. *l.* 2. *ff. de confir. tut.*

Qui possunt testamento tutores dari?

℞. 1. Qui alioqui ad tutelam supra admittuntur, & quibuscum testamenti factio est. *l.* 21. *ff. hic.* 2. Servus, tum proprius (*qui eo ipso tacite libertatem accipit*) tum alienus. Sed ea conditione cum liber

erit, id est, ut liber factus tutelam suscipiat. §.1.*hic.* 3. Furiosus, ea conditione, si desinat furor. 4. Minor, conditione, ut major factus tutelam suscipiat. §. 2. *hic.*

Quomodo vero omnino testamento tutores dari possunt?

℞. 1. Non tantum absolute & *pure*, sed etiam (*quod peculiare in hac specie est*) *ex certo tempore, ad certum tempus* & *sub conditione. l.* 8. §.2. *ff. hic.* 2. Non tantum *post*, verum etiam *ante hæredis institutionem.* §. 3. *hoc. tit. l.* 3. §. 3. *ff. de tutel.*

An certæ rei, vel causæ tutor dari potest?

℞. Non ex ipsa tutelæ natura: *Quia tutela, ut individuum munus, est ad universum patrimonium*, §. 17. *inf. de excus. tut. utpote personam potius, quam bona pupilli spectans.* §.4.*hic. l.*12.*& seqq.ff.hic.* Ex accidenti tamen rebus pupilli sub diversis provinciis sitis gubernandis alius tutor adjungitur. *l.* 15. *ff. hic. l.* 10. *l.* 4. *l.* 19. *ff. de excus. tut.*

TIT. XV.

De legitima adgnatorum tutela.

Quot modis defertur tutela legitima?

℞. Legitima tutela (*quæ est secunda*) defertur; vel ex verbis legis XII; Tab. vel ex ejus mente & interpretatione; vel ex moribus. *Pac. Analys. hic.*

Quibus casibus defertur?

℞. Defertur ab intestato; id est, si defunctus vel omnino non fecit testamentum: vel fecit quidem, sed in eo quoad tutelam nihil disposuit: vel si eo ordinatus tutor ante testatorem mortuus fuerit. *Princ. &* §. 2. *hic. l.* 6. *ff. eod.*

Quibus defertur tutela ex verbis legis XII *Tab?*

℞. Agnatis, & quidem gradu proximis. Qui si plures sunt ejusdem Gradus, omnibus, iisque majoribus. *infr. Tit.*16. §.7. Postmodum vero, ex constitutione Iustiniani, etiam cognatis. *Nov.* 118. *c.*5.

Quæ est ratio deferendæ hujus tutelæ?

℞. 1. Proximitas sanguinis; *quæ est naturalis.* 2. Ius suc-

ſucceſſionis; *quod eſt civile, & agnatis ſolis primitus ex lege duodecim Tab. competebat, l. 1. ff. hic. pr. inf. de legit. patr. tetula. delatum poſtea, ex conſtitutione Juſtiniani etiam cognatis. d. Nov.* 118. *c.* 5.

Quo ordine ad tutelam vocantur agnati, & cognati?

℞. Vt pro ratione proximitatis vocantur ad ſucceſſionem; ita quo ordine vocantur ad ſucceſſionem, eodem vocantur ad tutelam. *Nov.* 118. *c.* 5. *Niſi agnata, fœmina ſit, & hæc non ſit aut mater, aut avia. Sec. jam dicta.*

TIT. XVI.

De capitis Deminutione.

Agnatio, & cognatio quomodo diſtinguuntur?

℞. Cognationis vox duobus modis accipitur. vel *generaliter*, & complectitur agnationem, & cognationem ſtricte acceptam, *l.* 4. §. 2. *ff. de grab.* vel *ſtricte*, & ſignificat conjunctos per fœminas: agnati vero dicuntur conjuncti per mares. §. 1. *Tit.* 15. *ſupra.*

Ex quo jure eſt diſtinctio inter agnationem, & cognationem.

℞. Ex jure civili, ad conſervandas familias olim introducta, & hodie in ſucceſſionibus feudorum inter nobiles obſervata; ut, cum cognatio ſit naturalis, ſive in genere accepta, ſive in ſpecie conſiderata, agnatio, quatenus à cognatione diſtinguitur, ſit juris civilis. *ſupra tit. prox.* §. *ult.*

Quid ſequitur ex hac diſtinctione?

℞. Vt jura agnationis, ita ipſam agnationem plerumque (*puta excepta Juſtinianea emancipatione*) omni capitis deminutione tolli; ipſam vero cognationem nulla tolli capitis deminutione; *l.* 8. *De R. I. Licet jura cognationis tollat maxima, & media capitis deminutio, & ſola quidem.* §. 3. *Tit.* 15.

Quid eſt capitis deminutio?

℞. Prioris ſtatus mutatio. *Text. princ. hic.*

Quotuplex eſt?

℞. Pro triplici ſtatu, libertatis, civitatis, familiæ; triplex

triplex est, *maxima*, *media* vel *minor*, *minima*. *Ibidem*. *l. fin. ff. eod.*

Quomodo definiuntur singula species?

℞. *Maxima* capitis deminutio est, qua libertas, civitas, & familia simul amittuntur; *ut cum quis fit servus*. *d. l. fin.* *Media*, qua, amissa civitate & familia, sola libertas retinetur; *ut per deportationem*. *d. l. fin.* *Minima*, qua retenta libertate & civitate, sola familia amittitur; *ut per arrogationem, & emancipationem*. §. 1.2.3. *hic*. *d. l. fin.*

Quid hic juris in manumissione, sola dignitatis amissione, & infamia?

℞. Manumissus servus, *quia caput ante non habuit, sed manumissione consequitur*; *l. 3. 4. ff. eod.* Senatu moti: *l. 3. ff. de senator*, ut & ad opus publicum damnati; fustibus cæsi; relegati; (quia, quæ ad statum pertinent, servant) quamvis infamia notentur, capite minui non dicuntur. §. 4. 5. *hic*.

TIT. XVII.

De legitima patronorum Tutela.

QUa est legitima tutela ex mente legis 12 Tab. introducta?

℞. Patronorum tutela in libertos, & manumissos impuberes. *Text. hic.*

Quomodo hic mens legis elicitur?

℞. Quia lex patronos ad libertorum successionem expresse vocat, censetur eos tacite, *ex identitate rationis in agnatis supra observata*, ad tutelam vocasse, *Text. Pr. hic. l. 3. in pr. ff. de legit. tutor. Ideoque recte legitima dicta est. arg. l. 6. §. 1. ff. de verbor. significat. Nempe leges scire, non est verba earum scire, sed vim & potestatem. l. 16. ff. de legibus.*

An hac ratio non fallit?

℞. Fallit in patrona, quæ hæres quidem liberti, sed non tutrix est. *quia tutela virile munus est. Text. hic. in fine.*

TIT. XVIII.

De legitima Parentum Tutela.

QUa *tutela legitima moribus introducta est?*

℟. Duplex. *una parentum* in liberos impuberes emancipatos: *altera fratrum* in fratres tales, post patris mortem. *Text. hic.*

Quæ est legitima parentum tutela, & qua ratione introducta?

℟. Legitima parentum tutela est, quæ defertur patri in liberos impuberes emancipatos; olim ea ratione introducta, quod, jure Romano, pater liberis suis emancipatis fiebat patronus, in illos idem jus acquirens, quod patroni acquirebant in libertos suos; successionis jure cessante secundum agnationem. (unde etiam vice legitima hæc tutela dicta est. *l.* 3. §. *fin. ff. de legit. tutor.*) Postmodum vero, jure agnationis & cognationis ex constitutionibus (ut dictum) confuso, etiam ex ratione ipsius successionis, tanquam post emancipationem manentis, cœpit esse hæc tutela. *l.* 3. *ff. de legit. Tut. Text. hic.*

TIT. XIX.

De Fiduciaria Tutela.

QUa *est fratrum in fratres impuberes emancipatos tutela, & quomodo defertur?*

℟. Fratrum tutela defertur in fratres, vel sorores eorum, earumque liberos, impuberes, emancipatos: atque defertur fratri, sive uni sive pluribus adultis, patre tutore ante liberorum pubertatem defuncto. *Text. hic. l.* 4. *ff. de legit. tut.*

Cur Fiduciaria dicitur?

℟. Dicitur hæc tutela specialiter fiduciaria, à fiducia diligentiæ & fidei fraternæ; cum alias etiam à contracta fiducia, seu ritu quo fiebat ipsa emancipatio, ipsa parentum tutela fiduciaria dicatur. *Ulpian. in Frag. tit.* XI.

An

An utriusque tutelæ fiduciariæ hodie est usus?

℞. Non; Parentum quidem; quia ex Iustiniani constitutione per emancipationem jus agnationis non tollitur, *Nov.* 118. *cap.* 2. ideoque pater manet tutor, jure agnationis vere legitimus. Fratrum, ob eandem rationem; & quia *ex Nov.* 118. inter adgnatos, & cognatos cessat differentia. *vid. l.* 4. *C. de legit. tut. l. fin. C. de legit. hæred.*

TIT. XX.

De Attiliano tutore, & eo, qui ex lege Iulia & Titia dabatur.

QUæ tutela defertur à lege per officium magistratus?

℞. Tutela quæ à lege per officium magistratus defertur, & tertiam speciem constituit, *dativa* appellatur.

A quo magistratu defertur Tutela?

℞. *Olim* deferebatur à magistratu, cui de ea datio lege competebat; *l.* 6. §. 2. *ff. de tutel.* Hodie jure magistratus, ita ut ex consuetudine omnes municipales Magistratus, & civitatum judices dent Tutores. *l.* 3. *& Bart. in l.* 1. *ff. de tut. & cur. dat. &c. Schneidw.* §. 5. *hic.*

An olim id jus eidem magistratui semper datum apud Romanos?

℞. Non; Sed *primo* hoc jus ex lege Attilia datum in urbe Prætori urbano, & majori parti Tribunorum plebis; ex lege Iulia & Titia, in Provinciis Præsidibus. *Pr. hic. Secundo* ex constitutionibus ante Iustinianum, Consulibus & Prætoribus, absque Tribunis; sed ita ut tutelam deferrent ex inquisitione. §. 3. *hic. Tertio* tempore Iustiniani Romæ Præfecto urbis vel Prætori secundum suam jurisdictionem; in Provinciis Præsidibus, & eorum jussu (*si exiguæ essent pupilli facultates*) etiam Magistratibus. §. 4. *hic. Quarto*, ex constitutione ipsius Iustiniani, siquidem pupilli facultates essent usque ad quingentos solidos, data illa potestas fuit defensoribus

ribus civitatum, una cum Episcopo, vel aliis magistratibus, etiam Iuridico Alexandrino. §. 5. *hic.*

Quomodo dabantur tutores?

℞. Ex legibus quidem ita, ut tutores neque ad rem pupilli salvam fore cavendum, neque ad tutelæ administrationem, sub tali cautione, suscipiendam, compellerentur. *Quæ causa etiam fuit eum modum abrogandi*, §. 3. *hic.* Postmodum, (*maxime ex Justiniani constitutione, l.* 30. *C. de Episc. audien.*) non nisi sub ista cautione præstita tutela suscipiebatur. *quod hodieque obtinet.* §. 5. *hic.*

Quibus dantur, & dabantur hodie tutores à magistratu?

℞. Iis, quibus vel plane non esset ex cognatione legitimus, vel ex testamento pure datus tutor; sed datus quidem testamento, verum sub conditione, vel die certo. Item quibus tutor pure datus, vel ob non aditam hæreditatem, vel ab hostibus captus deficiebat. *Princ. &* §. 1. §. 2. *hic.*

Quomodo istis casibus dabatur tutor?

℞. Duobus primis casibus dabatur pure, reliquis vero tamdiu, donec conditio existeret, dies veniret, hæreditas adiretur, vel tutor captus rediret. §. 1. *eod.*

Quando olim dabantur danturque hodie tutores à magistratu?

℞. Tutores dabat, datque hodie magistratus, vel requisitus, vel sua sponte & ex officio. *Wes. par. hujus tit.*

Quinam petunt tutores?

℞. Petunt tutores *ex necessitate* quidem mater liberis suis, liberti liberis sui patroni; item omnes qui ad successionem pupilli, ab intestato, vel substitutione pupillari vocantur; *idque ob negligentiæ periculum. l.* 1. 2. 3. *fin. ff. qui petant tutor. Arbitrarie* vero & citra tale periculum, cognati, affines, familiares, imo quilibet ex affectione. *d. l.* 2. Et ita quidem (*nisi alius agnatus esset petiturus*) ut sumptus repetant. *Wes. par. tot. tit. ff. qui pet. tut.*

A quibus magistratibus petuntur tutores?

℞. Petendi sunt tutores à magistratu in patria pupilli,

pilli, ex qua per patrem ducit originem, vel ubi habet patrimonium vel integrum, vel majorem ejus partem. *L. unica. C. ubi petatur Tutor.*

Quales dat tutores magistratus?

℟. Dat magistratus tutores. 1. Primo in suo territorio, *l.1. De tut. dat. ab his qui & c. In quo si non invenit idoneum, è vicinis eligit, nomine ad præsidem transmisso.l.24.ff.eod.* 2.Etiam invitos, *l.1. De adm. tut.* matre & avia *(& iis qui excusantur legibus)* exceptis; *Auth. ad hac. C. qua. mul. tut. off.* Tales tamen qui non prohibentur tutores esse.

Qui prohibentur tutores esse?

℟. Alii *natura*, sive propter ætatem, sive qui propter animi corporisve vitium, nec personam pupilli defendere, nec authoritatem ei præstare possunt; *ut furiosi, mente capti, prodigi, muti, surdi. l. 1. §.2. 3. l.pen.ff.de tutel. l.un.C.qui morbo. §.2.sup.qui test. tut. dar.* Alii *lege*, qui ipsi juris civilis non habent communionem; *ut servi, peregrini*: vel non sunt in territorio tutelam dantis. *l.1.§.fin.l.24.ff.de tut.dat. l.7. C. eod.* Vel etiam *ob suspicionem*, creditores, vel debitores Pupilli: *Nov.72.c.2.* Modo debitum non sit exiguum. *(nisi tales sint qui suspicione vacant, ex præsumpta affectione in pupillum, ut pater, avus, mater, avia. Nov. 94.)* Item & prohibentur personæ turpes. *l. 17. §. 1. ff. de Test. Tut.*

TIT. XXI.

De authoritate Tutorum.

QVibus constat officium Tutoris?*

℟. Officium Tutorum primo pupilli personam, deinde *(& minus principaliter)* ejus bona concernit, ac consistit in administratione negotiorum pupillarium, vel authoritate ipsi negotianti pupillo præstanda. *Ulp. in Frag. tit. de Tut. §. 24.*

Quibus constat administratio?

℟. Administratio, quatenus personam pupilli concernit constat. 1. Ejus *educatione*, id est, habitatione; *decernenda apud matrem, nisi vitricum superinduxe-*

duxerit. l.1. C. ubi pup. educ. 2. *Cura alimenti secundum pupillaris patrimonii modum.* 3. *Institutione* in artibus & moribus, *Tit. D. & C. ubi pupillus educari debeat. l.2. C. de alim. pup. praest. l.12. §.3. ff. de administrat. tut.* Quatenus vero res pupilli concernit; in earundem. 1. *Conservatione*, ne vel pessum eant, vel minuantur. 2. *Auctione*, pecunias pupillares in foenus, vel praediorum emptionem collocando. 3. *Justa erogatione*, itemque rerum quae servando servari non possunt *alienatione*; idque in utilitatem pupilli. *tit. D. & C. de administ. Tutor. Obrecht. disp. de patrim. pupilli. th.* 451.

In quibus vertitur authoritas Tutoris?

℞. In persona pupilli integranda in iis negotiis, quae ipse pupillus, non tutor gerit. *Nec enim Tutor potest in rem suam principaliter author fieri. l.1. & l.7. De auth. & consensu Tutor.*

Quid ergo hic significat authoritas?

℞. Non existimationem, aut dignitatem authoris; sed consilium & interventum, pupilli praesentem actum confirmantem. *Pac. Analys. hic.*

An in omnibus negotiis pupillo praecise est necessaria?

℞. Omnino *in judicio*; in quo sine tutore versari non potest, *l.1. C. qui legit. pers. stand. in jud. l.4. C. hic.* nisi contra ipsum tutorem ei lis sit. *Quo casu ei curator datur. §. ult. hic. Nov.72. c.2. Extra judicium* in causis periculum habentibus dandi. *Sive vere*, ut sunt ex quibus obligationes mutuae nascuntur, vel quibus epse pupillus solus obligatur, vel quibus alios liberat, puta solutione. *l.9. l.5. §.1. ff. hic. l.44. ff. de solut. l.59. ff. de O. & A. Sive putative*, ut in adeunda haereditate, vel fideicommisso suscipiendo. *§. 1. hic. d. l.9. §. 3. §. 4.*

Ad quid necessaria est pupillo tutoris authoritas?

℞. Vt obligetur ipse, vel alios liberet; non ut ipse liberetur, vel alios sibi obliget. *Quod conditionem suam meliorem sine tutoris authoritate, non deteriorem facere possit. pr. hic.*

An nullis casibus obligatur sine tutore authore?

℞. Tribus. 1. Si pubertati proximus dolum commisit.

misit. 2. Vel locupletior factus est. *l. 1. §. an in pupillum. ff. de depos.* 3. Si obligatio ex re venit, sine consensu. Puta si socius pupilli in rem communem impendit. *l. 46. ff. de O. A. Unde fit ut contractum non implens alium convenire non possit. l. 7. §. idem. De rescind. vendit.*

Quomodo interponi debet authoritas tutoris?

℞. A tutore præsente, & sciente quid agatur, *in ipso negotio.* Non ante, aut post tempus; non per epistolam, aut nuncium. *Quod sic interposita nihil ageret. §. 2. hic. d. l. 9. §. pen. ff. hic.*

Quando authoritatem tutor interponit?

℞. Si negotium prodesse pupillo existimaverit; Opinione si erret, (quamvis revera prosit,) ut interponat, cogi non potest. *l. 17. ff. hic. Obrecht. eod. th. 511.*

TIT. XXII.

Quibus Modis Tutela finitur.

Quibus modis tutela finitur?

℞. Modi finiendæ tutelæ sunt vel *speciales tutelæ,* in omni quidem tutela pubertas, quæ in maribus est 14. in fœminis 12. annorum. *pr. hic.* In testamentaria vero ad certam conditionem, vel diem data, conditionis existentia, vel diei adventus: §. 2. §. 5. *eod. l. 14. §. 3. §. fin. ff. de tutel.* Vel *communes tutelæ & curæ.* 1. In pupillo, & minore minima capitis deminutio. §. 4. *hic.* 2. In tutore, vel curatore sola excusatio, & crimen suspecti. §. *ult. eod. d. l. 14. §. 4. Quarum illa efficit ne munere isto gravetur; hoc, ut minus honeste eo deponatur; de quibus infra singulatim.* 3. In utrisque, cum tutore & curatore, tum pupillo & minore, mors naturalis vel civilis; id est, maxima, vel media capitis deminutio. *d. §. 4. §. 3. eod.*

TIT. XXIII.

De Curatoribus.

Cura quid?

℞. Cura, *seu curatio*, est potestas in capite libero ad gerenda negotia ejus, qui per ætatem, vel animi, aut corporis vitium, ea ipse gerere non potest. *Pac. defin. lib. 4. definit. 132. Perez. hic.*

Quibus dantur Curatores?

℞. 1. Puberibus, viginti quinque annis minoribus. 2. Majoribus iisdem annis, sive animi vitio *(ut furiosis, mente captis, prodigis)* sive corporis morbo tali laborantibus, ut rebus suis administrandis non sufficiant, *ut mutis, surdis, & perpetuo morbo impeditis.* 3. Interdum impuberibus, non idoneum tutorem, licet fidelem, vel ad tempus excusatum, habentibus. *Princ. §. 3. 4. 5. hic.*

A quo, & quando dantur Curatores?

℞. Minoribus quidem, & impuberibus dantur ab iisdem magistratibus à quibus & tutores dantur, & quidem petente, post pubertatem, ipso minore. *l. 3. §. 4. ff. l. 4. C. qui pet. tut.* (cui invito non datur, nisi ad litem. *§. 2. hic.*) Item Majoribus ad gerenda sua negotia ineptis, ut *furiosis, & reliquis*; licet iis ex lege duodecim Tab. agnati sint curatores. *Testamento curator quidem non datur, datus tamen à magistratibus confirmari potest.* §. 1. 2. 3. *hic. l. 1. §. ult. l. 6. l. 2. De conf. tut.*

Quamdiu dantur curatores?

℞. Minoribus quidem usque ad annum vigesimum quintum, *pr. hic. nisi veniam ætatis à principe impetrent; l. 2. C. de his qui ven. ætat. imp.* Reliquis vel perpetui sunt curatores, *quibus nulla est sanitatis spes*; vel donec convalescant; *ut prodigis, furiosis. l. 1. in pr. ff. l. 6. C. de curat. fur.*

Qui dantur Curatores?

℞. Vel iidem qui tutelam impuberum gessere, *(quod moribus confusa tutela & cura hodie fere obtinet,) Gail. 2. obs. 96. num. 1. & seqq.* vel alii.

Quo-

Quomodo dantur Curatores?

℞. Vel ad omnia minorum bona administranda, vel ad aliquam eorum partem. *Cum & ad certam causam dentur.* §. 2. *hic.*

Quæ ergo differentia est inter tutorem, & curatorem?

℞. Differunt tutor, & curator. 1. Quod tutor datur testamento: non curator. 2. Tutor impuberibus; curator puberibus. 3. Tutor invitis; curator volentibus; *nisi ad litem.* §. 2. *hic.* 4. Tutor principaliter personæ; curator rebus. *l.* 8. *ff. de nupt.* 5. Tutor pupillo præstat authoritatem: curator consensum potius, *seu auxilium*, minori præstari dicitur. *Text. hic. per totum.*

Quid in specie differt authoritas tutoris à consensu curatoris?

℞. Quod *authoritas* pupillum, sine tutore ad contractum personam legitimam non habentem, legitimat; *consensus* curatoris contractum minoris, constantem quidem jure, tamen, propter fragile ejus consilium invalidum, efficiat validum. *Obrecht. eod.*

An, & quibus casibus sub tutore actor datur, vel adjutor?

℞. Actor ad litem; vel adjutor ad negotia extra judicium constituitur, & quidem vel à magistratu, vel, ejus permissu, à tutore. §. *ult. hic. l.* 13. §. 1. *De tutel.* ut & curatore. *l.* 10. *C. de appell.* & quidem ipsorum periculo. 1. Si impediantur, quo minus ipsi negotia gerant. 2. Si tutor non excusetur. 3. Si pupillus, vel absens sit, vel infans. §. *ult. hic.*

TIT. XXIV.

De Satisdatione Tutorum vel Curatorum.

AN *ad tutelæ & curæ administrationem sufficit, rite esse constitutam?*

℞. Necessarium est, ut etiam rite suscipiatur. *Trent. hic. thes.* 5.

Quo-

Quomodo rite suscipitur utraque tutela, & cura?

℞. Ad utramque rite suscipiendam requiritur 1. *Authoritas*, & *decretum Magistratus*; in dativa præcise, *ut tutor & curator sit*; utpote cujus potestas omnis à Magistratu est. 2. In testamento illegitime constituta tutela vel cura, *ut sit legitima*, id est, *confirmetur*; *Utpote citra quam confirmationem idem est ac si constituta non esset.*

Quæ requiruntur, ut ex decreto Magistratus recte suscipiatur?

℞. Ex decreto Magistratus tria ad hanc rem requiruntur. 1. *Satisdatio.* 2. *Juramentum.* 3. *Inventarii confectio.*

Qui tutores, & curatores satisdare tenentur?

℞. Primo legitimi. *l.* 5. §. 1. *De legit. tut.* 2. Ab extraneo, vel à Magistratu minore sine inquisitione dati; *l.* 5. *De conf. tut.* non veto dati, vel confirmati ex inquisitione à majore Magistratu. §. 11. *hic. l. pen. C. de tut. vel cur. qui sat. non deder.* (*nisi furiosis dati sint. L. ult.* §. *at siquidem. Cod. de Curat. furios.*) non testamentarii, sine inquisitione dati. *d.* §. 1. *d. l. pen. l.* 3. *De conf. tut. nisi vel deceptus sit pater, vel post ejus mortem emergat ignota tutoris, ipso vivente, improbitas. arg. l.* 8. 9. 10. *ff. eod.*

Quomodo satisdant tutores, & curatores?

℞. Vel ipsi; vel ipsorum nomine fidejussores; ita ut utrique obligentur, pignoribus, vel pecunia in vicem satisdationis deposita. *Gl. & Dd. in l.* 7. *De Prætor. stip. Obrecht. eod. th.* 362. *Diss. Treut. th.* 5. *lit. b. eod. Cautione juratoria hic non satisdatur idonee. Jas. in l.* 1. *nu.* 11. *cap. ult. C. de proc. Obrecht. ibid. th.* 361.

Qui omnino hic habentur pro fidejussoribus?

℞. Non modo per stipulationem constituti; sed etiam qui nomen modo passi sunt actis inscribi; vel tutores esse idoneos affirmaverint, vel aliquem in tutorem nominaverint. *Tot. tit. ff. de fidejussor. & nominator. tutor. & curat.*

Quid satisdant?

℞. Satisdant res pupilli salvas fore. *l.* 4. §. 1. *ff. Rem. pup. salvam fore.*

An etiam satisdant qui non tenentur? & quo effectu?

℞. Ex pluribus tutoribus & curatoribus potest unus contutori, & concuratori offerre satisdationem, utrum satis accipere, an dare malit; ut qui solus satisdat, solus administret. §. 1. *hic. l. pen. C. de tut. & cur. qui satis non dederunt.*

Quis ergo ex pluribus tutoribus administrat tutelam?

℞. Ex pluribus tutoribus, vel curatoribus administrat, vel satisdationem offerens; vel quem testator, aut major pars tutorum aut curatorum; aut istis dissentientibus, Prætor elegerit; vel divisim omnes. §. 1. *hic. l.* 3. §. 6. 7. 8. 9. *De adm. tut.*

Quod est fundamentum præstandæ satisdationis à tutoribus, & curatoribus?

℞. 1. Quod ex sua administratione finita tutela, & cura, obnoxii sunt reddendarum, & ob species amissas repetendarum rationum; quamvis à patre remissarum; *l.* 5. §. 7. *De admin. tut.* idque cum gestorum, tum omissorum. *l.* 1. *De tut. & rat. distr.* 2. De rationibus distrahendis, si quid de rebus pupillaribus ablatum sit, ut duplum restituatur. *l.* 2. *in pr. & §. fin. ff. de tut. & rat. distrah.*

Quæ veniunt in rationes à tutoribus, & curatoribus reddendas?

℞. Non tantum pecuniæ pupillaris ipsa erogatio, verum etiam interesse; *si in usuras eam tutor non dederit*; & usuræ, *si in proprios usus eam convertit. l.* 7. *in pr. &* §. 4. *De adm. tut. l.* 1. *C. de usur. l.* 4. *C. arb. tut.* Item regulariter culpa lata, & levis; non levissima, *si quidem contra ipsos tutores agatur: si contra eorum hæredes; ne levis quidem præstanda. l.* 1. *in princ. &* §. 3. *De tut. & rat. dist. l.* 1. *C. de Hæred. tut.*

Quis est effectus satisdationis?

℞. 1. Quod non tantum tutores ipsi, sed & eorum fidejussores teneantur. §. 2. *hic. t. t. C. de fid. tut.* 2. Post utrosque frustra excussos, frustraque, *ut quibusdam placet*, institutam hypothecariam, in subsidium magistratus is tenetur, qui satisdationem accipere debet, si vel omnino non accepit, vel non idoneè,

idoneè, sive dolo, sive culpa. §.2.*hic. t.t. ff. & C. de magist. conv.*

Quale juramentum præstant tutores, & curatores? & quare?

℞. Iuramenti præstandi eadem est ratio, quæ reddendarum rationum: *Juxta Nov. 72. cap. ult. &c.* non modo de tutela, & cura sine mora suscipienda; sed & de utraque ex utilitate pupilli & adolescentis administranda. *L. ult. §. penult. Cod. de administratione tutorum.*

Qui tutores, & curatores, conficiunt inventarium?

℞. Cujuscunque generis; *Gl. in l. 24. C. de adm. tut. Quia inventarium caput est reddendarum rationum: Bald. in l. 72. §. 1. De cond. & demonst.* Nec id, nisi cum doli suspicione omittunt, citra justas causas. *l. 7. De adm. tut.*

Quæ sunt justæ causæ omittendi inventarii?

℞. Si 1. Iudex ob causam confectionem inventarii remiserit. *Bart. in d. l. 7.* 2. Vel testator prohibuerit. *l. fin. §. 1. C. arbit. tut.* nec contra prohibitionem eam magistratus imperaverit. *Bart. Bald. Salic. in d. l. fin. §. 1. per l. 8. & 10. De confirm. tut.*

Quid hic est inventarium?

℞. Codex, in quem omnia bona, & instrumenta pupilli, referuntur.

Quomodo rite fiet?

℞. 1. Si fit statim post tutelæ ordinationem, & ante cœptam administrationem. *Nisi vel justa causa vel tutoris id impediat valetudo. L. tutor. ff. de administratione tutorum.* 2. Si in præsentia personarum publicarum fit. 3. Si omnia corpora, & jura pro singulorum ratione, quatenus in bonis pupilli repeniuntur, descripta, & designata continet. *L. tutores. 24. C. de administ. tutor.*

TIT. XXV.

De excusationibus Tutorum & Curatorum.

AN *tutelæ, & curæ onus invitis ita imponitur, ut non admittatur excusatio?*

℞. Non admissa quidem excusatio olim ex lege XII Tab. Sed hodie admittitur omnino immunitatis ex justa causa allegatio. *Nec desinunt propterea hæc munera esse publica. Princ. hic. & tit. ff. eod.*

Qui tutores, & curatores possunt se excusare?

℞. Omnis generis; etiam legitimi. §. *qui autem. hic. L.* 1. *Cod. de legitimis Tutoribus. Nov.* 118. §. *pen.*

Causæ excusationum quot sunt generum?

℞. Duorum. Vel enim liberant à suscepta, tum cura tantum, tum tutela & cura; vel à suscipienda, etiam alterutra tantum, & quidem vel ad tempus, vel in perpetuum, vel in totum, vel pro parte.

Quæ causæ liberant à tutela suscepta?

℞. A tutela jam suscepta regulariter non fit liberatio. *l.*17. §. *sane notum est. ff. eod. Quia excusatio re integra proponi debet.* Tamen ab ea liberat, 1. *Morbus*, sive *animi*, sive *corporis*, at talis per quem tutor negotiis propriis præesse nequit, *superveniens*, & quidem toto quo durat tempore, *l.* 10. §. 8. *ff. eod.* Ita, ut, si temporalis est, curator; si perpetuus, alius tutor substituatur. *d. l.* 10. §. 8. 2. *Vacatio in publica negotia*; sive Reip. causa trans mare tutor abesse cœperit; sive in consilium Principis assumatur, vel dignitate senatoria ornetur; sed quatenus durat vacatio. §. 2. *hic. l.* 30. & 15. §. 2. 3. *ff. eod.* 3. *Domicilii*, rescripto Principis, deposita tutela, facta *translatio* talis, per quam rebus pupillaribus præesse tutor nequit. *l.* 12. §. 1. *ff. eod.*

Quæ liberant à tutela, & cura suscipienda?

℞. A tutela & cura suscipienda liberat 1. Ex parte: *situs bonorum pupillarium in alia provincia*, quoad illa bona. *L.* 2. & 11. *C. de excusat. Tutor.* 2. In totum;

tum; *munera quædam* utilitate tum publica, tum privata, tum aliæ causæ legibus probatæ.

Ob quæ munera publica excusatio locum habet?

℞. Ob publica quidem hæc. 1. Ob *absentiam Reip. causa*; & hæc quidem cum absentem ipsum, tum totum ejus comitatum excusat, ea quidem durante. *L.* 10. §. 2. *ff. eod.* 2. Item ob *administrationem rerum Principis & fisci*, quamdiu & ipsa durat. §. 1. *hic.* 3. Ob *professionem artium, & scientiarum*, ut Medicinæ, Philosophiæ, Rhetoricæ, Grammaticæ, (*modo elementa non doceantur, l.* 2. §. *ult. ff. de vacat. muner.*) actualem in patria originis, vel Romæ. §. *Item Romæ. hic. siquidem profitentes sunt intra numerum. d.* §. *l.* 6. §. *Grammatici. ff. eod. l.* 5. *C. de profess.* Adde jurisprudentiam; sed Romæ tantum, & Constantinopoli professam. *d. l.* 6. §. *legum.*

Ob quæ privata munera habet locum excusatio?

℞. Privata quæ excusant munera, sunt *administratio trium tutelarum & curarum*, non ex numero pupillorum, sed ex patrimonii diversitate, & rationum reddendarum difficultate computandarum; *l.* 31. §. *fin. ff. hic.* (*ita ut una onerosa pro tribus, tres leves pro una habeantur.*) *d. l.* 31. §. *fin.* modo non sit affectata, & quidem quamdiu durat administratio. §. 5. *hic.*

Quæ sunt aliæ causæ legibus probatæ?

℞. 1. *Inimicitiæ capitales inter tutorem, & patrem pupilli*, sive ante testamentum ejus ortæ, *propter quas dolose in tutorem sit datus*: sive post; *propter quas non ex fide tutelam gesturus videatur.* Modo reconciliatio non intervenerit. §. 11. *hic. d. l.* 6. §. 17. *ff. eod.* 2. *Controversia* aut *status* à patre pupilli tutori mota. §. 12. *hic.* Aut quæ inter ipsum & pupillum est de hæreditate & bonis omnibus. §. 4. *hic. l.* 21. *ff. eod.* 3. *Numerus liberorum*, sed naturalium, & superstitum, & quidem naturalium, & legitimorum tantum, quamvis emancipatorum, & in adoptionem datorum; non defunctorum (nisi nepotes extent ex filiis, *non ex filia qui plures unum patrem defunctum repræsentant*) vel in acie occisi sint, non adoptivorum, aut nondum natorum. Pu-

ta, si quis Romæ tres; in Italia quatuor; in provinciis quinque liberos habeat. *Princ.hic. l.2.* §.3.4.6.7. 8.*ff.eod.*4. *Ætas septuagenaria major*, seu completa, & *viginti quinque annis minor*; quæ potius à tutela arcet. §.13.*hic. d.l.2. in pr.* 5.*Cognatio*, siquidem occasione tutelæ adversus sororem, vel sororis filios actionum necessitates tutor cogatur suscipere. *L. humanitatis. Cod. hic.* 6. *Paupertas* talis quæ oneri huic imparem faciat. *l.7.ff. eod.* 7. Talis *negotiorum imperitia*, eique accedens literarum ignorantia. § 8. *hic.* 8. *Adversa valetudo*, propter quam ne suis quidem negotiis superesse potest. §.7.*hic.*

Quæ excusant speciatim à cura?

℞. 1. *Tutela ejusdem minoris gesta*, quamvis idem curator testamento sit datus. §.18.*hic.* 2. *Conjugium*; quod à curatione uxoris non tam excusat proprie maritum, quam arcet. §.19.*hic. l.2.C. qui dare tut. poss.* Licet sponsus sponsæ curator dari possit. *L. 1. in fine. ff. hoc. titulo.*

Ubi debent excusationes proponi?

℞. Apud judicem competentem, id est, loci ordinarium, qui munus injunxit. *Aliter quam in aliis muneribus, in quibus superior adeundus. l. 13. princ. ff. & l. 18. C. hic.*

Quæ hujus diversitatis ratio?

℞. Quod tutor, licet possit, appellare tamen non cogatur; nisi post rejectas excusationes. §.16.*hic. d.l.* 13. *d.l.* 18.

Quando debent proponi excusationes?

℞. Intra quinquaginta dies, sive unam, sive plures excusationes tutor habeat, quibus interim per intervalla, licet aliquibus rejectis, uti potest: quos dies intra centesimum lapidem à loco in quo tutor datus habitans, minime; si ultra, omnino quidem, sed non nisi in singulos dies numeratis viginti miliaribus, excedere potest. §. 16. *hic.*

Quando cedunt hi dies?

℞. Ex quo quis novit se tutorem datum. §. 16. *hic. l.* 8. *C. l.* 13. §. 2. *ff. eod.*

Intra quæ tempora probari debent excusationes?

℞. Probari debent, & totum negotium excusa-

cusationis peragi intra menses quatuor. *L. 38. ff. hic.*

Quo periculo proponuntur?

℞. Periculo tutorum ipsorum, quo non nisi ex veris allegationibus, iisque receptis liberantur; minime vero si vel rejiciantur, vel ex falsis allegationibus recipiantur: sed eidem periculo ab eo tempore, quo administrationem suscipere debuere, implicantur. §. *ult. hic. l.* 1. *C. si tut. fal. all.*

TIT. XXVI.

De suspectis tutoribus & curatoribus.

QUomodo deponitur tutela, & cura, inhoneste?

℞. Per remotionem ob crimen suspecti; ex lege 12. Tab. ex qua & ipsa tutela est descendens. *Text. princ. hic. l,* 1. §. 2. *ff. hic.*

Quis de eo cognoscit?

℞. Romæ Prætor, in provinciis Præsides, & Legatus Proconsulis. §. 1. *hic. d. l.* 1. §. 1. §. 3. Hodie omnes, quibus dandi tutores jus est. *Schneidw. hic.*

Quis est suspectus tutor, vel curator?

℞. Qui vel tutelam jam susceptam, aut curam, non gerit ex fide. §. 5. *hic.* Vel moribus talis est, ut, ne ex fide suscipiendam gerat, metus sit. §. *ult. &* §. 5. *eod. l* 8. *ff. eod.*

Qui possunt suspecti postulare?

℞. Suspecti accusatio, favore pupilli, quasi publica est, & omnibus, modo puberes sint, patet; etiam mulieribus. *Modo affecta pietatis eam instituant: sive id necessitudine faciant, sive extranea sint;* §. 3. 4. *hic. l.* 1. §. *pen. & fin. ff. eod.* Minoribus non patet tamen, nisi necessariorum consilio. §. 3. 4. *hic. l.* 7. *ff. l.* 6. *C. eod.*

Qui possunt postulari suspecti, & quatenus?

℞. Cujuscunque generis tutores; testamentarii, legitimi. Etiam patronus; *Modo fama ejus parcatur, nec doli fiat mentio.* §. 2. *hic. d l.* 1. §. 5.

An ad remotionem suspecti accusatio semper necessaria est?

℞. Potest & Prætor sine accusatione, si liquet crimen, suspectum tutorem ab officio removere. *L.* 3.4. *l.* 7. *ff. hoc. titulo.*

Quis est effectus accusationis?

℞. Vt postulato suspecti, quoad cognitio finiatur, administratio, §. 7. *hic. alio interim in locum ejus ad gerenda negotia ordinato*, interdicatur; *l. eum quem.* 7. *C. eod.* & crimine probato, vel removeatur modo, vel etiam gravius puniatur. §. 10. *eod.*

Quis est effectus remotionis?

℞. Si ob dolum fit, infamiam patit; non si ob culpam; §. 6. *eod. l.* 3. §. *ult. ff. l. fin. C. eod.* vel si non expressa sit remotionis causa. Accipe hoc, nisi doli nomine accusatio sit instituta. §. 6. *hic. l.* 4. §. 2. *ff. eod. Gl. in d.* §. 6. *verb. famosus.*

An remotio per oblatam satisdationem declinari non potest?

℞. Minime. *Quia ipsa malevolum tutoris propositum non mutat.* §. *ult. eod.*

Quando tutor, aut curator remotione gravius punitur?

℞. Si latitat ne pupillis alimenta discernantur; patitur tutor, præter emptionem, *l.* 3. §. 14. *ff. eod.* etiam pupilli in bona sua immissionem, & eorum, quæ ex his servari non possunt, distractionem. §. 9. *hoc. l.* 7. §. *pen. ff. eod.* Negans per mendacium decerni alimenta pupillis posse, item fraudulenter tutelam filiorum, aut nepotum patroni gerens, item data pecunia tutelam redimens, ad judicem maleficiorum, extra ordinem puniendus mittitur. §. 10. *& seq. hic. d. l.* 3. §. 13. *l.* 9. *ff. de tut.*

Quando extinguitur suspecti cognitio?

℞. Tutela, vel cura, sive morte tutoris, vel curatoris, sive alia ratione finita, & quidem licet jam suscepta sit cognitio. §. 8. *hic. & l.* 11. *ff. eod.*

L. I-

LIBER II.

TIT. I.

De rerum divisione, & acquirendo earum Dominio.

QVod est alterum juris objectum?

℞. Res. §. 2. *tit.* 2. *infra.*

Rerum nomine quid continetur?

℞. Vt Philosophis Rei appellatio est terminus transcendens; sic Iurisconsultis adeo est generalis, ut cætera omnia contineat, quæ non sint personæ. *Puta, non tantum continet ipsas res, sive corporales, sive incorporales, contractus scil., obligationes, delicta, imo ipsos homines, puta servos; sed etiam earundem causas, fructus, & accessiones. l.* 5. *&* 6. *ff. de verborum significationibus.* Aliquando tamen speciatim continet res, commercium recipientes. Strictissime restringitur ad res corporales. *l.* 5, 6. 23. *De verb. sign.*

Quatenus Jurisconsulti considerant res?

℞. Non secundum ipsarum naturam, & qualitatem per se, sed quatenus in judicium cadunt.

Quatenus cadunt in judicium?

℞. Vel ratione dominii, *unde petitorium*; vel ratione possessionis, *unde possessorium*; vel ratione obligationis, *unde personale est judicium.*

Quomodo absolvit Imperator tractationem juris rerum?

℞. Vt jus personarum; sic & jus rerum absolvit, gemina divisione proposita; itidemque modorum acquirendi dominii, *de quibus hic*: item obligationis & possessionis. *de quibus suis locis.*

Quid agit hoc titulo?

℞. Proponit primam divisionem, & modos dominii acquirendi jure gentium.

Quæ est prima divisio?

℞. Quod res quædam sunt in patrimonio nostro, quædam extra patrimonium nostrum. *Princ. hic.*

Quibus addunt res, quæ nec sunt in patrimonio nostro, nec extra patrimonium nostrum, *ut servitutes, ex l. 1. ff. de Usufr. & usu leg. An recte, dubium; & de sensu legis, disputant Doctores.*

Quæ res dicuntur esse in, vel extra patrimonium nostrum?

℞. In patrimonio nostro dicuntur esse, quæ revera sunt in dominio singulorum: extra patrimonium, quæ non sunt singulorum. *Obrecht. Disp. de rerum divis. th.* 14.

Res quæ sunt extra patrimonium quotuplices sunt?

℞. Vel naturali jure *communes*; vel *publicæ*; vel universitatis; vel *nullius hominis. Princ. hic.*

Quæ dicuntur communes naturali jure? & cur eodem dicuntur tales?

℞. Ita communes dicuntur, quæ & secundum proprietatem, & secundum usum sunt omnium hominum. *Princ. eod. Perez. hic.* Naturali autem jure communes esse dicuntur; quod natura, & secundum proprietatem, & secundum usum omnia sunt communia; nec dominia, nisi jure gentium, distincta. *Princ. eod.*

Quæ dicuntur res publicæ?

℞. Quæ quoad dominium quidem sunt alicujus populi, *puta Romani*, propriæ; quoad usum vero communes. §. 2. *hic. Perez. hic.*

An igitur res communes a publicis semper distinguuntur?

℞. Confunduntur quidem aliquando res communes cum publicis appellatione: *L.* 14. *ff. de acquir. rerum dom.* dari tamen potest non una qualitas, qua distinguantur. Puta. 1. *Quod communes quoad proprietatem plane sunt nullius; publicæ nullius quidem privati, alicujus tamen populi.* 2. *Communium proprietas à singulis potest occupari, non publicarum.* 3. *Communium usus omnimodo omnium est communis; non hominum tantum; sed & animantium; publicarum usus talis, qui hominum sit proprius, & ex eorum industria potissimum constans; ut piscari, & navigare. Schneidvv. hic.* 5.

Da exempla rerum communium?

℞. Ex-

R̸. Exempla sunt aër; aqua profluens, *puta fluminum*; mare, *aquarum commune receptaculum*; litora maris; *tanquam maris pars æstimata*. §.1.*hic.* Adde, gemmas, & pisces, quatenus mari continentur. §.18.*hic.* *l.* 2. §. 1. *l.* 3. *ff. de rer. divis.*

Quid est litus maris?

R̸. Quatenus hibernus fluctus maximus excurrit. §. 3. *hic.*

Quid ex hac naturali communione sequitur?

R̸. Quod aëre cuilibet uti; & aquam profluentem haurire; in mari piscari; ad litus maris accedere, ibidem retia siccare, & casam ædificare liceat; dummodo à villis & ædificiis abstineat. *utpote occupatione factis propriis.* §. 1. *hic.* *l.* 4. *ff. eod.*

Da exempla rerum publicarum?

R̸. Harum exempla sunt 1. flumina, & quidem perennia, navigabilia, & ex quibus fiunt talia. ut Rhenus, Rhodanus, &c. *L.*1.§.*fluminum. ff. de fluminibus. Non quæ per canales in agros privatorum ducuntur; quæ privata sunt.* 2. Portus; *id est, locus conclusus, naviumque statio conclusa, & munita importandis & exportandis mercibus. L.* 59. *ff. de verb. signif.* 3. Ripa; *id est, id quod flumen continet, naturalem vigorem cursus sui tenens. L.*1.§.*Ripa. ff. de fluminibus. & l.* 3. *eod.* 4. Alveus. *L.* 1. §. 7. *ff. eod.*

An ripæ eodem modo publicæ sunt, quo flumen?

R̸. Non. Flumen enim publicum, est, quoad proprietatem, quoad usum, commune. Ripæ usus publicus quidem; sed proprietas eorum, quorum prædiis hæret. §. 4. *hic.* *l.* 5. *ff. de rer. divis.*

Qualem usum in ripis, & fluminibus, & portu intelligis?

R̸. Talem, ex quo in portu, fluminibusque piscari, & per flumina navigare omnibus commune sit; item ad ripas appellere, funes arboribus ibi natis alligare, aut onus aliquod in his reponere liceat. §. 2. & 4. *hic.* *l.*4. & 5. *ff. eod.* Non vero molendinum, aliave ædificia in flumine liceat ædificare. *Nisi id juris privatus quis, vel præscriptione, vel speciali principis permissione sibi acquisiverit. l.* 1. *& tot. tit. ff. ne quid in loco publ. vel itinere fiat.*

Quid differt ripa a littore?

℟. Quod littus, *ut mare ipsum*, sit nullius, nisi quatenus occupatur; Ripa vero, secundum proprietatem privatorum quorum prædiis hæret; at utraque usu sunt publica. §. 4. 5. *hic.*

Quæ sunt universitatis?

℟. Quæ ad aliquam civitatem, vel collegium communiter, non ad privatos particulariter pertinent. *ut sunt theatra, stadia, communia nemora, pascua, annui reditus.* §. 6. *hic. l. 6.* §. 1. *ff. de rer. div.*

Quid differunt à publicis, & communibus?

℟. Quod illorum usus omnibus populis, & gentibus, *saltem quoad certos usus*, competat; horum usus tantum membris istius universitatis: dominio pertinente non ad singula membra, sed ad ipsam universitatem. *L. in tantum.* §. *universitatis.* §. *de rer. divis. & qualitate.*

Quæ res dicuntur esse nullius?

℟. Res divini juris; ut *res sacræ, religiosæ, sanctæ.* §. 7. *hic. d. l. 6.* §. 2.

Quæ dicuntur res sacræ?

℟. Quæ non privata authoritate, sed rite per Pontificem Deo sunt consecratæ. §. 8. *hic. d. l. 6.* §. 3.

Quotuplices sunt?

℟. Duplices: vel immediate Deo, & divino cultui dicatæ; *ut templa, libri sacri, &c.* vel ministris Ecclesiæ *(puta sacerdotibus & aliis)* deputatæ; *ut decimæ, reditus annui, &c. Schneidw.* §. *Sacræ. n. 2. hic.*

Quæ est rerum talium affectio?

℟. 1. Quod semper maneant sacræ, ex quo semel Deo sunt dicatæ; nec ad usus profanos, etiam eo ad quem destinatæ sunt cessante, possint converti. *d. l. 6.* §. 3. *vers. semel.* 2. Vt alienari, & obligari non possint; nisi causa pietatis, puta redemtionis captivorum, necessitatis, vel manifestæ utilitatis; & ne his quidem sine certa solennitate, legibus expressa. §. 8. *hic. Nov. 7. de non alienand. aut permut. reb. Eccles.*

Quæ sunt res religiosæ?

℟. Quæ privata authoritate religioni, id est, sepulturæ, & quidem perpetuo, dicantur. §. 9. *hic.*

Quatenus vero locus fit religiosus?

℟. Qua-

℞. Quatenus revera eo corpus mortuum continetur; vel integrum, vel, si divisim sepultum, sit, caput. *l.* 2. §. 5. *l.* 44. *De rel. & sumpt. fun. Hodie cœmeteria sunt publica loca, mutato jure.*

Quid juris circa res religiosas apud Romanos?

℞. Vt cuique in locum, quem pleno dominio habet proprium, mortuum inferre liceat; non vero, si locus vel sit communis; vel, quoad usum-fructum, jus in eum habeat alius; vel plane sit alienus, nisi vel prædii socii, usufructuarii, domini consensu *(qui sufficit, licet revocetur,)* vel secuta eorundem ratihabitione. §.9.*hic. l.*6.§ 4.*ff. de rer.div. Hodie, jure Canonico, locus non fit religiosus, nisi authoritate, & consecratione Episcopi, c. ad hæc. Ext. de relig. dom.*

Quæ res dicuntur sanctæ?

℞. Quæ sanctione aliqua, id est, pœnæ ordinatione, adversus hominum injurias sunt munitæ; ut leges, muri tum Vrbis Romæ, tum aliarum civitatum, & municipiorum, portæ civitatis, legati, quatenus isto officio funguntur. §.10.*hic. & l.*8.*ff.eod.*

Quæ res dicuntur esse in patrimonio nostro?

℞. Quæ sunt in dominio singulorum, sive nostræ, sive nobis cum aliis communes, sive plane aliorum, idque jure gentium, vel civili. §. 11. *hic.*

Quid est dominium?

℞. Ius quo res nostra est. *l.* 13. *C.de pœnis. Wes.par. de acquirend. rer. dom. n.* 3. Vel *secundum geminum ejus effectum*, jus de re propria, cujus copiam quis habet, libere disponendi, vel eam absentem vindicandi, quatenus lege, vel testantium dispositione, vel conventione permittitur. *Sec. Bart. & Dd. in l.* 17. §. *differentia. ff. de acq. poss.*

Quotuplex est Dominium?

℞. Dominium proprie nullam divisionem admittit; sed magis partitionem. *Obr. disp. de acq. Dom.th.*77. Docendi tamen gratia distinguitur in plenum, *quod est, quando habemus rei proprietatem, & possessionem cum emolumentis*; & non plenum, *quando proprietas à possessione & emolumentis est separata. W.par.eod.n.*4.

Quotuplex est dominium non plenum?

℞. Dividitur vulgo in directum; *quod dicitur ha-*

bere is, penes quem est proprietas, sine fructu & emolumentis, ut dominus feudi & emphiteuseos; & utile; *quod habere dicitur is, qui rem, cum emolumentis & fructionibus, habet aliunde quam jure proprietatis, ut vasalli, & emphiteuta.*

Quæ sunt itaque dominii partes?

℞. Proprietas, & possessio. *Quippe ut plene, sic proprie dominus dicitur, qui utramque & proprietatem, & possessionem rei habet.*

Quotuplici jure res acquiruntur?

℞. Duplici; jure gentium, & civili. §. 11. *hic. l.* 1. *ff. de acq. rer. dom.*

Quot modis jure Gentium?

℞. Tribus; occupatione, accessione, traditione.

Quot sunt occupationis species?

℞. Captivitas, & Inventio.

Quæ res occupantur captivitate?

℞. *Primo* feræ animalia. *Secundo*, quæ ab hostibus capiuntur. §. 12. & 17. *hic.*

Quæ animalia hic vocantur feræ, & à qualibus distinguuntur hac appellatione?

℞. Feræ hic dicuntur, non præcise, quæ ferocem habent naturam, *ut leones, lupi*, &c. sed quæ talem habent, qua libere vagantur, nec certa sede se continent; & à mansuetis, talem naturam non habentibus, distinguuntur. *Obrecht. disp. ead. th.* 64.

Quotuplicia sunt? & quotuplex circa eorum distinctionem occupatio?

℞. Talia animalia feræ continentur, vel cœlo, *ut volucres*; vel mari, seu aquis, *ut pisces*; vel terra, *ut cervi, lepores*. Vnde triplex occupationis species, *aucupium, piscatio, venatio*. §. 12. *hic.*

Quid juris circa hac occupationum genera?

℞. Quod, cum ista feræ animalia ita nullius sint, ut alicujus hominum esse possint, naturali ratione cedant occupanti. *Et quidem, quoad feras bestias, & volucres, sive in fundo proprio, sive in alieno capiantur. l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 1. *ff. eod. Quoad pisces, modo capiantur in mari, fluminibus & stagnis publicis, non privatis? Quod tales eorum censeantur esse, quorum sunt flumina, vel stagna. arg. l.* 13. §. *ult. ff. de injur.*

An

An igitur venari ubique, & piscari licet?

℞. Aucupandi quidem, & venandi gratia, alienum fundum ingredi cuique licet; prohiberi tamen à domino prævidente potest: Piscari in alieno, id est, privato flumine, vel stagno, non licet. *arg. d. l.* 13. §. *fin. cum l. seq.*

Quid, si quid contra prohibitionem capiatur?

℞. Manet id quidem nihilominus capientis; sed, ob factam prohibitionem, dominus contra capientem habet injuriarum actionem. *Dd. commun. in d. l.* 13. §. *fin.*

Quatenus id quod capitur fit capientis?

℞. Fera animalia, etsi vulnerata, nisi apprehensa fuerint, non fiunt capientis, vel vulnerantis; & manent quidem apprehensa ejus, donec ejus custodia coërcentur; at desinunt esse, & fiunt rursus occupantis, si evaserint, id est, vel oculos capientis effugerint, vel difficilis sit eorum persecutio. §. 12. & 13. *hic. l.* 3. §. 2. *l.* 5. *ff. de acq. rer. dom.*

Quid hic juris circa apes?

℞. Cum fera apium sit natura, licet in arbore alicujus consederint, non fiunt ejus, cujus est arbor, nisi prius eas alveo suo incluserit; & favos, si quos fecerint, eximere quilibet potest. Qui tamen, ne in eum finem fundum ingrediatur, prohiberi potest. Examen si ex alveo evolaverit, non manet domini alvei, nisi quatenus in conspectu ejus manet; vel facilis ejus est persecutio. §. 14. *hic. d. l.* 5. §. 2. *cum* §§. *seqq.*

Quid juris circa animalia fera, quæ ex consuetudine abire & redire, mansueta facta, solent. ut apes, pavones, columbæ?

℞. Talia nostra manent eousque, donec istam consuetudinem retinent. Quam si, recepta naturali feritate, deserant, rursus fiunt occupantis. §. 15. *hic. d. l.* 5. §. 5.

Quid juris circa mansueta animalia, ut gallinæ, anseres, & similes?

℞. Si aliquo modo turbati, turbatæve evolaverint, quocunque loco, licet extra conspectum sint, dominorum manent: nec ab alio, nisi per

furtum lucrandi animo detinentur. §. 16. *hic. d. l.* 5. §. 6.

Quæ fiunt nostra ab hostibus capta?

℟. Vel *ipsi hostes*, ut in servitutem nostram deducantur; vel *res ipsorum*. Non immobiles, vel soli; id est, agri, arces, oppida, &c. quæ publicæ fiunt: sed mobiles, vel moventes. Et ne hæ quidem, nisi justum sit bellum, vel res istas hostes civibus non abstulerint ante. §. 17. *hic. l.* 20. §. 1. *ff. de capt. & postl. rev. l.* 5. §. *fin. l.* 7. *De acq. rer. dom.*

Qui dicuntur hostes?

℟. Qui Populo Romano bellum indixerunt; vel quibus à populo Romano indictum. *Cæteri latrones, prædones, piratæ dicuntur. A quibus capti liberi manebant. l. hostes.* 118. *ff. de verborum signif. ut & a Christianis capti Christiani liberi manent; Quod unius Ecclesiæ cives judicentur.*

Quot modis consideratur acquisitio dominii per inventionem?

℟. Acquisitio dominii per inventionem (*quæ est occupatio rerum inanimatarum*) consideratur vel respectu rerum quæ ante nullius fuere; vel talium, quæ nunc quidem nullius sunt, ante tamen fuere alicujus.

Quomodo respectu rerum, quæ nunquam alicujus fuere, ut est insula in mari; gemmæ, & lapilli, cæteraque in littore, vel mari existentia?

℟. Ea, si inveniantur, modo occupentur, apprehendantur, fiunt inventoris. §. 18. *hic.*

Quomodo consideratur inventio, circa res quæ ante fuerunt alicujus?

℟. Res tales quum diversi sint generis, etiam diversum circa eas jus est. Sunt puta. 1. Thesaurus. 2. Res pro derelictis habitæ. 3. Navis levandæ causa in tempestate ejectæ. 4. De rheda currente, non intelligentibus dominis, cadentes; vel casu alio amissæ.

Quid juris circa thesauri inventionem?

℟. Thesaurus (*qui est pecunia ante omnem memoriam, ut dominum non habeat, recondita, L.* 31. §. 1. *ff. de acq. rerum dominio,*) in loco inventoris, vel reli-

religioso, vel sacro, sive fortuito, sive data opera, *sine tamen magicis artibus*, inventus, totus cedit inventori. Inventus in alieno, sive privato, sive publico loco fortuito, ex dimidia parte domino soli cedit. Data opera thesaurum inveniens (*quod dominum, & rei recondita conditionem sciat*) sine furto eum retinere non potest. §. 39. *hic.*

Qua res habentur pro derelictis, & quid circa eas juris?

℞. Pro derelictis habentur, quas dominus ea mente abjecit, ut in numero rerum suarum esse nolit. Ideoque, cum nullius sint, occupanti cedunt, & prior dominus esse desinit. §. 46. *hic.*

Quid juris circa res sive necessitate in mare levanda navis causa ejectas; sive casu de rheda, aliterque, forte ignoranter, amissas?

℞. Manent in dominorum; & inventæ, si dominus earum sciri potest, restitui debent; nec sine furto lucrandi animo retinentur. §. 45. *hic. l. 9. §. fin. ff. eod.*

Quid ergo hic faciet inventor?

℞. Vt dominum cognoscat, vel publice eas proponet, vel inventionem proclamando docebit. Quodsi tum nemo reperiatur eas vindicans, pro derelictis habentur, & fiunt inventoris; Maxime si quidem is pauper sit; *Quod divitem malint eas in pauperes conferre. Joh. Faber. & Ang. hic. §. finali.* Præmium tamen inventionis accipere, non petere potest. *l. 43. §. 9. ff. de furt.*

Quis est secundus modus acquirendi domenii?

℞. *Accessio:* qua res fit alicujus, quia rei, quæ ipsius est, accedit: *accessorio rem principalem sequente.*

Quotuplex est accessio?

℞. Est vel *naturalis*, quando rei nostræ aliquid accedit sola naturæ operatione; vel *industrialis*, quando id fit hominum facto, & industria.

Modi accessionis naturalis quotuplices sunt?

℞. Duplices. 1. Vel enim *continua* est; quando id quod accessit, rei nostræ cohæret; vel *discreta*; quando manet separatum. *Obrecht. eod. thes. 123. & seqq.*

Qui

Qui sunt modi accessionis naturalis discretæ?

℞. 1. *Procreatio*; puta cum ex ancillis, & animalibus brutis nostris quid nascitur. *Quia partus, tanquam ventris pars, ejus dominium sequitur.* §. 19. *hic.* 2. Et circumluvio; id est, quando in fluvio, & publico quidem, nascitur non mobilis, sed solo cohærens insula.

Quid juris circa insulam talem?

℞. *Si in medio nascitur flumine*, pro latitudine cujusque prædii, quod utrinque prope ripam est, eorum est, qui ab utraque parte fluminis prædia ista possident, & quidem pro latitudine cujusque prædii: *Si alteri ripæ proximior est*, eorum tantum est, pro cujusque prædii latitudine, qui circa istam ripam prædia possident. §. 22. *hic. l.* 7. §. 3. *ff. de acq. rer. dom.*

An hoc jus semper obtinet?

℞. Ita quidem jus est, si flumen paulatim circumluendo locum eminentem supra alvum faciat, & augeat; vel si locum, qui alvi erat, siccum relinquens, circumfluere incipiat; non vero si in duo cornua divisum, & rursus inferius unitum, agrum aliquem, vel agri partem includat, & in formam insularem redigat. *Quia is ager, vel ea pars dominii manet.* §. 22. *hic. d. l.* 7. §. 4.

An idem juris in privatis fluminibus & stagnis?

℞. Flumina privata, & stagna, cum privati juris sint, quæ in iis nascuntur, eorum manent quorum est flumen, vel stagnum.

Qui sunt modi accessionis continuæ?

℞. Alluvio, coalitio, alvei mutatio.

Quid est alluvio?

℞. *Alluvio* est incrementum latens; seu tale, quo paulatim vi fluminis agro nostro quid ita adjicitur, ut incrementi momenta percipi non possint. §. 20. *hic. d. l.* 7. §. 1.

Quid juris circa eam?

℞. Alluvione nostro agro adjectum, licet alieno agro detractum sit, nostrum fit. *d.* §. 20. *hic. d. l.* 7. §. 1.

Quid circa coalitionem?

℞. *Coali-*

℞. *Coalitione* accrescit agro nostro portio vi fluminis alterius agro detracta, nostroque adjecta, tum demum, si tamdiu agro nostro adhæserit, donec vel cum eo coaluerit, vel arbores, quas secum traxit, in eum radices egerint. §. 22. *hic.*

Quid est alvei mutatio?

℞. *Alvei mutatio* est, cum flumen, alveo naturali relicto, ita alio cœpit fluere, ut ex alieno agro, non modo inundato, alveum verum fecerit. §. 23. *hic.*

Quid juris circa eam?

℞. Alveo facto, jus est, ut vetus alveus ejusdem sit juris, cujus insulam esse diximus, id est, eorum sit qui prope ripam prædia possident, pro prædiorum latitudine; novus fiat publicus. Flumine ad priorem alveum reverso, novus iste alveus, nunc relictus, non sit priorum dominorum, sed eorum qui circa eum prædia habent. §. *eod. d. l.* 7. §. 5.

An idem jus in inundatione?

℞. Cum per inundationem forma agri non mutetur; ager prioris domini ita manet, ut aqua recedente possessio ei sine nova apprehensione restituatur; *d. l.* 7. §. 6. Nisi vel inundatio sit perpetua, vel alluvionem effecerit. *L.* 23. *ff. quibus modis ususfr. amittatur. &* §. 24. *hic.*

Quotuplex est accessio industrialis?

℞. Vel ex solo hominis facto; vel ex parte etiam vi naturæ.

Qui sunt modi accessionis ex solo hominis facto, & industria?

℞. 1. Specificatio. 2. Intextura. 3. Confusio. 4. Commixtio. 5. Ædificatio. 6. Plantatio. 7. Satio. 8. Scriptura. 9. Pictura.

Quid vocas specificationem?

℞. *Specificationem* voco, quando non est figuræ modo externæ, sed mutatione formæ, novæ speciei constitutio.

Quid juris circa eam?

℞. Circa specificationem hoc jus est, ut qui ex propria materia novam fecerit speciem, ejus fiat dominus: Qui ex aliena, siquidem id fecerit bona fide, non aliter, quam si materia ad priorem formam reduci

non

non possit, aut præter formæ inductionem partem materiæ adhibuerit: Si reduci ad primam materiam possit, materiæ dominus speciei fiat dominus. §. 25. *hic. d. l.* 7. §. 7.

Quomodo hoc jus limitatur?

℞. Quod hoc jus procedit, siquidem specificatio facta est bona fide; si mala, ad exhibendum actio, & rei vindicatio, quoad materiam, domino detur; & quoad formam, eam inducens operam perdat. §. *eod.* & *seqq.*

Quid est intextura?

℞. *Intextura* est, quando rei nostræ augendæ, vel ornandæ gratia, vel alio modo aliquid accedit, aut intexitur; ut statuæ, aut mensæ æs; navi tabula; vestimento purpura.

Quid circa eam juris?

℞. Circa eam id juris, ut res intexta vel accedens cedat rei principali: sed ita, ut dominus rei intextæ, vel accedentis, si id factum bona fide, non rei vindicationem, utpote exstinctæ, sed condictionem pretii: sin mala fide factum est, adversus surripientem, sive ipse, sive alius eam intexuerit, vel rei principali addiderit, furti actionem, vel furtivam condictionem habeat. §. 26. *hic.*

Quid est confusio?

℞. *Confusio* est diversarum materiarum, puta liquidarum, talis mixtio, qua vel veterem formam amittunt; vel retinent quidem, sed separari difficulter possunt; ut quando ex vino, vel melle fit mulsum, vel duorum generum vina confunduntur.

Quid circa eam juris?

℞. Circa confusionem id juris est, ut quod ex confusione duarum materiarum, sive voluntate dominorum, sive fortuito factum est, id eorundem sit commune; si ignorante eo qui confudit, ipse solus sit dominus. §. 27. *hic. d. l.* 7. §. 8. & 9.

Quid est commixtio?

℞. *Commixtio* est rerum solidarum, quæ separatæ manentes non speciem novam, sed corpus tantum, seu acervum majorem constituunt; puta granorum.

Quid circa mixtionem juris?

℞. Circa

℞. Circa eam obtinet, ut mistum corpus, seu acervus communis sit, & actione communi dividundo separandus, si quidem ex dominorum voluntate facta est commixtio. Si vero casu, vel ex alterius tantum voluntate facta est, corpus;. seu acervus non sit communis; sed, vel habita ratione qualitatis, vel quantitatis granorum utrinque collatorum, judicis æstimatione separandus sit; vel, si integrum alteruter retinere velit, secundum judicis æstimationem, fiat habita ratione quantitatis, sive qualitatis, cuique suæ portionis præstatio. §. 29. *hic.*

Quomodo hic consideranda ædificatio?

℞. Ædificatio hic consideranda, quatenus quis ædificium, vel in suo solo ex sua, vel aliena materia: vel in alieno itidem ex sua, vel aliena materia exstruit.

Quid circa ædificationem Juris?

℞. Omnibus casibus id Iuris, ut ædificium solo cedat. Quod quidem, si ex aliena materia exstructum, idem tum dominus materiæ manet, qui fuit: Licet, propter legem XII Tab. stante ædificio eam vindicare, aut ad exhibendum agere non possit: sed tantum actione tigni juncti in duplum. §. 29. *hic. d.l.* 7. §. 10. At vero si ex sua materia in alieno solo quis ædificat, solum sciens alienum esse, & materiam perdit, & operam. *d.l.* 7. §. 12. Si ignorans ac bona fide ædificavit; materiæ pretium, & mercedes fabrorum, (soli domino ædificium vindicante,) recipit. *d.l.* 7. §. 12. *vers. certe si.* Si in alieno solo ex aliena materia ædificavit; nec vindicare soli dominus materiam, nisi restituto pretio, potest. §. 29. & 30. *hic. Schneidvv. eod.*

Quid juris circa plantationem?

℞. Idem quod in ædificatione: Puta, ut plantæ, antequam solo radicibus coalescant, prioris domini maneant: ubi coaluerint, solo cedant; in confinio positæ, vel prope confinium, si radices etiam in fundum vicini egerint, communes sint. §. 31. *hic. d.l.* 7. §. *fin.*

Quid juris circa sationem?

℞. Idem, ut, sicut plantæ radicatæ solo coalescunt,

ſcunt, ſic & frumentum ſatum ſolo cedat. §. 32. *hic. l. 9. ff. eod.*

Quid hic juris circa varios caſus in ædificatione expreſſos?

℞. Cum & plantare, & ſerere de ſuo in alieno ſolo, vel in ſuo ſolo de alieno quis poſſit: idem circa hos caſus hic juris, quod in ædificatione explicatum. Puta quod qui in fundo alieno mala fide plantavit vel ſevit, plantam vel ſemen una cum opera perdat; ſi bona id fecit fide, pretium plantæ, vel ſeminis, ut & laboris, repetat. Si in ſuo ſolo de alieno plantaverit, vel ſeverit, ſciens furti teneatur, ſi ignorans, plantam domino vindicanti, vel ſemen ſolvat. *d.* §. 5. 31. 32. *hic.*

Quid juris circa ſcripturam?

℞. Idem etiam juris eſt in ſcriptura, ut literæ, quamvis aureæ, chartæ cedant. Quæ ſi in aliena charta ſcriptæ ſint bona fide, dominus chartæ, eam repetens, impenſas ſcripturæ ſolvere debeat; ſi mala, eas ſcriptor amittat. §. 33. *hic. d. l. 9. verſ. Literæ.*

Quid juris circa picturam?

℞. Picturæ, ſi in aliena tabula imago picta, tanquam ea præſtantiori, cedere tabulam, ex diverſo Iuſtiniano placuit. Vnde fit, ut qui in aliena tabula pingit, & tabulæ, & picturæ dominus efficiatur. §. 34. *hic. In ſcriptura ad* §. 34. *n. 4. hic. idem nunc obtinere voluit Schn.*

Quid hic juris circa vindicationem tabulæ?

℞. Quod ſi pictor tabulam pictam poſſidet bona fide, dominus tabulæ eam repetens, picturæ; ſi à domino poſſeſſore tabulam pictor petat, tabulæ pretium ſolvere debeat; adverſus furto tabulam vel picturam ſurripientem, furti ſimiliter competente actione. §. 34. *hic.*

Quis eſt mixtus ex natura & induſtria acquirendi dominii modus?

℞. Fructuum perceptio.

Quid, ut jus circa eam intelligatur, conſiderandum?

℞. Fructuum diſtinctio, & perſonarum eos percipientium conditio.

Quo-

Quotuplices hic fructus considerantur?

℞. Fructus hic proprie vocantur, non civiles; (*puta pensiones ex rebus locatis, aut aliis; vel usura ex pecunia numerata percepta*) sed qui ex ipso fundo nascuntur. Dividuntur in *naturales*, mera naturæ operatione natos; vel *industriales*, qui ex fundo quidem; sed potissimum cultura & cura hominum nascuntur. Vtrique subdividuntur in *pendentes*, qui fundo cohærent, & pars fundi judicantur; vel *perceptos*, id est, à fundo separatos; vel *percipiendos*; id est, qui percipi potuerunt, licet culpa possessoris non sint percepti. Percepti autem subdividuntur in *extantes, & consumptos.* 11. *De V. S. l.* 34. *ff. de usur. l.* 62. *ff. de rei vend. l.* 44. *eod. Schneidw. hic.*

Quæ persona hic consideranda?

℞. 1. Possessor, isque vel bonæ, vel malæ fidei; cum, vel sine titulo. 2. Vsufructuarius. 3. Colonus.

Quid juris circa perceptionem fructuum quoad possessorem?

℞. *Possessor bonæ fidei*, sive titulo oneroso, ut emptionis; sive lucrativo, ut donationis; fundum possideat; omnes fructus, sive naturales, sive industriales, *ob culturam & curam*, percipit; &, re nondum evicta à domino superveniente, perceptos retinet; ea evicta, consumptos retinet tantum, & extantes restituit. §. 35. *hic. l.* 45. *ff. de usuris. l.* 22. *C. de rei vindicatione. Malæ fidei possessor* nullos fructus facit suos, sed omnes indistincte restituit. §. *eod. & l.* 22. Etiamsi cum titulo possideat; utpote furtum committens. §. 2. *Infra de usucap.* De percipiendis, si titulum non habet, etiam tenetur. Minime vero, si eum vel coloratum tantum habet: hæres tamen ejus (nisi & ipse sit in mala fide) non restituit consumptos. *Mynsing. hic.*

Quid juris circa usufructuarium?

℞. Hic à bonæ fidei possessore in eo differt, quod fructus, licet jam maturos, non faciat suos, nec moriens ad hæredes transmittat; nisi ante vel per se, vel per alium eos perceperit. *Ratio est, quod pendentes adhuc, ipso moriente, tanquam pars fundi, totum sequentes, una cum fundo ipso ad dominum proprietatis,*

ex-

exstincto per mortem usufructu, redeant. §. 36. *hic. l.* 25. §. 1. *ff. de usuris. l.* 13. *ff. quibus mod. usufr. amit.*

Quid juris circa colonum, id est, eum, qui sub annua mercede in pecunia numerata, vel alia re, puta sub certa quantitate frumenti, agros colendos conducit?

℟. Quod similiter omnes fructus vel per se, vel à quocunque alio, licet non ipsius nomine, perceptos, *aliter quam usufructuarius*, ac etiam pendentes adhuc, suos faciat, & ad hæredes transmittat. §. *eod. l.* 25. §. 1. *De furt. l.* 60. §. 1. *ff. locat.*

Qui est tertius modus acquirendi dominii?

℟. Traditio, id est, rei suæ quoad dominium in alium translatio.

Quotuplex est?

℟. Vel *vera*; quæ fit de manu in manum; estque proprie rei corporalis; vel *ficta* sive quasi, quæ etiam est rei incorporalis, & magis effectu fit, quam corpore. §. 40. & 43. *hic.*

Quotuplex est ficta?

℟. Fit vel *Patientia*; quæ in corporalibus fit, quando ex uno titulo rem suam penes aliquem existentem *puta commodati, locati, depositi)* quis patitur ipsum eandem ex alio titulo *(puta emptionis, vel donationis,* vel alio) tanquam propriam habere. Quæ ita, tanquam brevi manu, tradita fingitur. §. 43. *hic.* In incorporalibus talis patientia pro vera traditione habetur. Vel *Symbolo*; puta traditione clavium horrei vel cellæ vinariæ, vel instrumentorum proprietatis rei venditæ, ex parte tradentis; vel trabium emptarum signatione, aut custodis appositione, &c. ex parte accipientis; Quibus symbolis similiter res tradita fingitur. Vel *Monstratione*. Puta si quis fundum à se alteri venditum oculis emptoris ex alto loco subjicit, eo ipso illum tradidisse intelligitur. Quæ monstratio, quia ex longinquo fit loco, longæ manus traditio dicitur. *Obrecht. disp. de Tradit.*

Quæ requiruntur, ut traditione dominium transferatur?

℟. Plura. 1. Ut tradens sit rei dominus. *L.* 20. *ff. de acq. rer. dom.* vel ejus saltem voluntate tradatur. §. 43. *hic. l.* 9. §. 8. *ff. eod.* 2. Ut tradat animo transferendi

tendi dominium. §. 40. *hic. l. 36. ff. de acquir. rer. dom.* 3. Adsit traditioni justus titulus. *l. 3. 1. ff. eod.* 4. In emptione speciatim, ut vel pretium sit solutum, vel fides de pretio habita. §. 41. *hic.* 5. Rei traditæ adsit acceptatio. *Quod traditum quid non censeatur, nisi sit acceptum.* 6. Vt tradens sit habilis ad dominium transferendum.

In qualem personam potest fieri traditio?

℞. Non tantum in certam; sed etiam in incertam; puta per missilium jactum in vulgus. §. 25. *hic. Ut fieri solet in solemnibus, coronationibus regum, vel principum; & olim, apud Romanos, à Prætoribus vel Consulibus. Quod postea prohibitum, iterum certa moderatione fuit permissum. Nov. 105. cap. 2.*

TIT. II.

De rebus Corporalibus & Incorporalibus.

QVæ est altera principalis rerum divisio?*

℞. Secunda principalis divisio (generalis plane, & Iurisconsultis cum Philosophis communis) est, qua res dicuntur vel *corporales*, vel *incorporales. Textus hic.*

Quomodo definiuntur utraque?

℞. *Corporales* sunt, quæ sua natura tangi possunt; ut fundus, vestis, aurum, &c. *Incorporales*, quæ sua natura tangi non possunt, licet semper corpori inhæreant. *Text. hic. l. 1. §. 1. ff. de rerum divis.*

Quomodo subdividuntur res corporales?

℞. In *immobiles*, quæ sunt vel res soli, ut prædium, fundus, area (*quæ in genere pro rebus immobilibus synecdochice sæpe accipiuntur*) vel solo cohærentes, ut fructus, granaria, arundineta nondum cæsa. Vel *mobiles*, ut suppellex: Vel *moventes*, ut animalia. *Obrecht. disp. de rerum divis. thes. 116.*

Quotuplices sunt res incorporales?

℞. Hæ sunt vel *quantitatis*, ut nummus; quatenus in eo non materia, sed valor consideratur; pondus; mensura: vel *qualitatis*, qualia sunt quæ in jure

consistunt; ut servitutes, hæreditas, *(puta quatenus ipsum jus succedendi, non hæreditaria bona significat)* obligationes, & alia multa. *Text. hic. Vult. Jurisp. lib.* 1. *cap.* 62.

Quotupliciter considerantur res sive corporales, sive incorporales?

℞. Vel per se singulæ & simpliciter prout res sunt; vel quatenus (cum & ipsæ res sint) sunt aliarum vel causæ, vel accessiones. Et sic res corporales accedunt corporalibus, *ut ancillæ partus (qui in fructu proprie non censetur esse) vel pecudi fœtus (qui censetur in fructu) vel fundo fructus in eo nascentes.* Vel corporalibus incorporales; *ut servitus fundo, hæreditas patrimonio defuncti; item impensa in rem collata.* Itidem res incorporales causæ sunt corporalium, ut cum ex obligatione, vel hæreditate nobis quod corporale est debetur. *ut fundus, homo, & corpora hæreditaria.*

TIT. III.

De Servitutibus Vrbanorum, & Rusticorum Prædiorum.

QVid hic significatur per servitutes?

℞. Servitus de qua hic agitur, non est qualis ea de qua supra egimus, qua persona servit personæ; sed, ad istius exemplum, in rebus constituta.

Quomodo definitur in genere?

℞. Est jus in re aliena constitutum, quo ipsa præter naturam rei alterius, vel personæ, ad usum inservit. *l.* 15. §. *fin. ff. de servit.*

Cur dicis præter naturam, & in re aliena hoc jus constitui?

℞. Dico *jus in re aliena constitutum*, quia re sua quisque suo proprio, id est, dominii jure, secundum arbitrium suum, non jure servitutis utitur. *l.* 5. *pr. ff. si usufr. pet. Præter naturam constitutum* dico; quia ipsæ res natura sunt liberæ, nec, nisi servitus eis imponatur, arbitrio alterius obnoxiæ. *l.* 8. & 9. *C. de Serv.*

Quo-

Quotuplices sunt servitutes?

℞. Sunt vel *reales* (*prædiales à prædio dominante dictæ*) qua res rei, vel prædium prædio servit; vel *personales* (dictæ à persona cui servitus constituitur) qua res servit personæ, ut fundus usufructuario. *l.* 1. *ff. de servitut.* §. 3. *hic. Pac. Epit. hic. thes.* 4.

Quomodo dividuntur servitutes reales?

℞. Et ipsæ (*secundum prædium dominans, seu cui debetur servitus*) distinguuntur in *rusticas*, & *urbanas*. *Rubr. hic.*

Quomodo ipsa prædia distinguuntur?

℞. In *rustica*, & *urbana*; Itidem non à loco, sed ab usu sumpta distinctione. Vt *urbanum prædium sit* habitandi causa, (*qui usus urbanus*) licet ruri exstructum. *Rusticum* vel fundus, vel ædificium, licet in urbe, non habitandi causa; sed vel colligendorum fructuum; vel eorundem, aliarumve rerum conservandarum causa exstructum: ut horreum, stabulum. §. 1. *hic. l.* 1. *ff. Com. præd. l.* 198. *ff. de verb. signif.*

Quæ itaque sunt rusticæ, & urbanæ servitutes?

℞. Quæ vel prædiis rusticis, vel urbanis debentur.

Quales recenset Imperator rusticorum prædiorum servitutes?

℞. Servitutum talium duplicia recenset exempla; vel præcipua, & magis nota. *Princ. hic.* vel obscuriora. §. 2. *hic.*

Quæ sunt præcipuæ?

℞. Iter, actus, via, aquæ-ductus. *Princ. hic.*

Quid est iter?

℞. Est jus eundi pedibus, equo, sella, lectica. *l.* 7. *&* 12. *ff. de serv. rust. præd.* Item ambulandi hominis; non etiam jumentum agendi, vel vehiculum per fundum alienum. *Princ. hic. & l.* 1. *eod.*

Quid est actus?

℞. Est jus agendi jumentum, vel vehiculum. *ibid.*

Quid differt ab itinere?

℞. Quod actu plus quam itinere contineatur; tanquam in eo quod plus est, minus; ideoque qui actum habet, etiam iter habere intelligatur, non contra. *Princ. hic. & d. l.* 7.

Quid est via?

℞. Est jus eundi, & agendi, & ambulandi hominis; item tignum & lapidem trahendi, aut rectam hastam ferendi per fundum alienum. *Princ. hic. &* *L.* 1. *&* 7. *d.*

Quid differt via ab actu, & itinere?

℞. Minor quidem est differentia inter viam, & actum quoad effectum, quam inter actum, & iter: differunt tamen. 1. Quod actus jus eundi, per consequentiam tantum, in se contineat; via directe, & per se. 2. Quod iter eundi hominis; actus jumentum agendi; via ducendi vehiculi proprie jus est. *L.*23.*ff.de servitutibus rusticorum præd.* 3. Quod via habet jus trahendi tigni, lapidis, aut hastam rectam ferendi: seu ducendi per agrum alienum excercitum, sine fructuum læsione. 4. Quod latitudo actus, & itineris, *(tanquam jure non definita)* sit arbitraria; viæ ex lege 12. Tabulatum octo pedum in porrectum, sedecim in amfractum. Quamvis alii itineri duos, actui quatuor pedes in porrectum, & in amfractum octo assignent. *l.*13.§.2.*ff.dict.tit.l.*8.*ff.eod.*

Quid est Aqua-ductus?

℞. Est jus aquæ ducendæ *(fistula, aut rivo)* per fundum alienum (sive id fiat ex aqua publica, sive privata) & quidem quatenus fundo dominanti opus est. *l.* 24. *&* 33. §. 1. *ff. eod.*

Quæ sunt exempla servitutum obscuriorum ab Imperatore recensita?

℞. Aquæ haustus, pecoris ad aquam appulsus, jus pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ. §. 2. *hic. & l.* 1. §. 1. *ff. eod.* Quibus accensere potuisset alia, quorum in Digestis facit mentionem.

Quomodo definiuntur singula hic recensita?

℞. *Aquæ haustus* est, jus hauriendi aquam ex flumine, fundo, vel puteo privato alieno. *l.* 3. §. 3. *ff. dicto tit. Pecoris ad aquam appulsus*, est jus pecus suum ad flumen, fontem, vel puteum privatum, alienum, ut ex eo bibat, agendi, *Cæpolla de Serv. Rust. Pr. c.*2. *Jus pascendi*, ut pecora nostra in agro alieno pascere liceat. *l.*3.§.2. *l.*4.*eod. Quod servitutem non habenti non licet; nisi speciatim in usum necessarium viatori;*

viatori; *ex constitutione Frederici de pace tuenda*. *Calcis coquendæ*, quando in alieno prædio, ad mei prædii utilitatem, calcem coquere possum. *l.* 6. §. 1. *ff. eod.* *Arenæ fodiendæ*; ut in fundo vicino mihi liceat arenam fodere ad prædii mei, sive urbani, sive rustici, necessitatem. *l.* 6. *ff. eod. Capolla eod.*

An eadem est servitus arenæ?

℞. Non, *quia qui servitutem arenæ habet, non tantum ex fundo alieno ad præcedentes usus arenam fodere potest; sed etiam ut inde vasa fictilia venalia faciat. Cæpolla de servitutibus cap.* 10. *num.* 4.

Quotuplices sunt urbanorum prædiorum servitutes?

℞. Duplices, vel *affirmativæ*, vel *negativæ*; cum rusticæ omnes sint affirmativæ. *Capolla de serv. urb. præd. c.* 26. *n.* 1.

Quæ sunt affirmativæ?

℞. 1. *Oneris ferendi*; qua prædium vicini cogitur sustinere, *pariete, vel columna*, onera domus meæ, talemque parietem is, vel columnam reficere, vel collapsam novare suis sumptibus. §. 1. *hic. l.* 33. *ff. de serv. urb. præd.*

2. *Altius tollendi*, qua quis, volente vicino, pro ejusdem commoditate cogitur altius ædificare: *puta ad ventos, aspectumque ab ejusdem ædibus arcendos.* §. *eod.* & *l.* 2. *l.* 17. §. 2. *ff. eod.*

3. *Tigni immittendi*, qua licet domino ædium, quibus servitus debetur, tignum, *id est, trabes immittere* in parietem vicini, ut non minus in eo, quam in prædii dominantis pariete quiescat. §. *eod. l.* 20. *ff. eod.*

4. *Projiciendi*, qua licet aliquid, *puta arceras*, protendere super aream vicini, *id est, habere partes prominentes, unde in vicos nobis sit aspectus.* l. 1. 2. ff. eod. Cæpolla eod. c. 31. *Projectum enim dicitur id, quod ita protenditur, ut nusquam quiescat.* l. 241. §. 1. inter. ff. de V. S.

5. *Protegendi*; qua licet tectum extendere super aream vicini, ad proprias ædes à pluviæ injuria protegendas. *l.* 2. *ff. eod. Capolla eod. cap.* 31. *Nempe Projecta dicuntur partes tecti prominentes, quibus stillicidia*

cidia arcentur à parietibus; suggrundæ vel suggrundia alias dicta.

6. *Stillicidii avertendi*, qua licet aquam ex alto cadentem à suo tecto, vel area aversam in tectum, vel aream vicini derivare. *Text. d.* §. 1. *hic. l.* 1. *ff. eod. Quæ servitus, etiam collapsa domo, ex qua cadit stillicidium, manet. l.* 20. §. 2. *ff. eod.*

7. *Fluminis*, quâ vicinus cogitur aquam pluvialem continuo ex fundo nostro cum impetu fluentem, per canalem, vel alveum suum recipere. §. 1. *hic. l.* 2. *ff. eod*

8. *Cloacæ*, qua licet sordes in, aut per alterius ædes derivare. *l.* 7. *De serv. l.* 1. §. 2. *De cloac.*

9. *Luminum*; qua vicinus lumina nostra, quibus lumen cœli haurimus, excipere cogitur. *l.* 4. *ff. eod.*

10. *Prospectus*, qua quis habet jus, ut à vicino prædio, ad liberiorem & gratiorem prospectum, claritatem cœli per fenestram sive ex superiore, sive ex inferiore loco prospicere possit. *l.* 15. *ff. eod.*

Quæ hic sunt negativæ servitutes?

℞. 1. *Altius non tollendi*; qua proprias ædes altius tollere, invito vicino, non licet. §. 1. *hic. l. altius, C. de serv. & aqua.*

2. *Stillicidii non avertendi*; qua prohibere possum, ne alteri liceat stillicidium ab area sua in meam derivare. *l.* 17. §. 3. *ibi. gl. ff. eod.*

3. *Ne luminibus officiatur*; qua prohibere possum, ne alter lumina mea, sive ædificando, sive alia ratione, vel auferat, vel minuat. *l.* 15. *ff. eod.*

4. *Ne prospectui officiatur*; qua alteri prospectum meum minus liberum, aut gratum reddere non licet. *l.* 15. *ff. eod.*

Quibus differunt servitutes prædiorum urbanorum à rusticis?

℞. 1. Prædiorum genere; quæ ibi sunt urbana, hic rustica. 2. Usu & forma servitutis; quod rusticæ tantum consistunt in patiendo; urbanæ etiam in faciendo, vel non faciendo; puta ut vicinus ædes altius tollat. 3. Rusticæ omnes sui natura habent in-

intermissionem; urbanæ usum possessionemque continuam. *l.* 28. *ff. eod.* 4. In servitutibus rusticis utriusque prædii vicinitas exigitur; in urbanis non æque. *Vult. Jurisp. lib.* 1. *cap.* 63.

Qui possunt imponere, vel acquirere servitutem realem?

℞. Nemo, nisi qui prædium habet. §. 3. *hic. Unde nec dominus communium ædium, nec socius communis fundi, ne quidem pro sua parte; nec usufructuarius, sive imponere servitutem, sive acquirere possunt; vasallus prædio quidem ut servitus imponatur pati; sed non in præjudicium domini potest.* §. 3. *hic. l.* 1. §. 1. *ff. Com. præd. l.* 2 *ff. de serv.*

Quibus modis constituuntur servitutes reales?

℞. Variis. 1. *Conventione* inter vivos; puta pacto, vel stipulatione, sive lucrativa, sive onerosa. §. *ult. hic. Per quam tamen potius causa acquirendi constituitur, quam revera acquiritur servitus. Quod acquisitio fiat per patientiam domini pro traditione accedentem.* L. ult. De servit. 2. *Testamento, seu codicillis*, itidem pro traditione accedente patientia. §. *eod.* 3. *Judicio Prætoris in judiciis divisoriis.* l. 23. §. 3. ff. Fam. ercisc. 4. *Longi temporis præscriptione*, id est, decem annis inter præsentes; viginti, inter absentes, cum possidentis bona fide, & adversarii scientia; vel longissimi temporis, *id est, triginta, vel quadraginta annorum* præscriptione, absque scientia ista, & bona fide. *Capolla de S. V. P. c.* 19. *n.* 1. *Wes. Par. de Serv. n.* 5. *Inter servitutes tamen continuas & discontinuas recepta distinctione in foro, volunt has non præscribi nisi immemoriali tempore.* Cæpolla ibid. per totum. *Qui & modis servitutis constituendæ prioribus addit Consuetudinem.*

Quæ regula circa servitutum constitutionem observanda?

℞. 1. Non posse aliquas constitui, nisi fundo sint utiles. *l.* 5. *l.* 19. *ff. Serv.* 2. Concessa ipsa servitute intelligi tacite concessa ea, sine quibus usus ejus esse non potest. *l.* 11. *ff. Com. præd.* 3. Ipso jure sub conditione, vel ad certum tempus non constitui quidem, sed ex die & ad certum diem promitti posse; tamen

tempus & modum in servitute utendi adjici in constitutione possit. *l.* 4. *ff. de Serv.*

Quæ regula constituta servitute utendi?

℟. 1. Quod servitute constituta ultra prædii dominantis utilitatem, vel necessitatem, uti nemo potest. *l.* 5. 24. 29. *De serv. rust.* 2. Quod id facere debet cum minimo prædii servientis damno. *l.* 9. *ff. De serv.* 3. Quod alteri usum istum concedere, vel ipsam servitutem graviorem reddere, *nisi quatenus convenerit*, nemo potest. *l.* 33. §. *ult. ff. de Serv. rust. præd.*

Quomodo exstinguitur servitus realis?

℟. Varie. 1. *Confusione* prædii dominantis, & servientis; sive in totum, sive ex parte, pro confusionis ratione. *l.* 1. *ff. Quem. serv. amitt.* 2. *Remissione*, verbis, aut factis declarata. *arg. l.* 4. §. 1. *de Serv.* 3. *Non utendo* plane loco serviente, *l. pen. C. eod. vel saltem non jure servitutis*, longo tempore; id est, spatio integro decem vel viginti annorum, pro præsentia, vel absentia ejus, cujus prædio servitus debetur; idque vel simpliciter servitutum rusticarum ratione; ratione urbanarum, si libertatis accesserit usucapio. *l.* 6. *De serv. præd. urb.* 4. *Conditionis existentia*, in servitute, in legato fundo sub conditione constituta ab hærede. *l.* 8. *ff. Quem. serv. am. l.* 11. §. 1. *eod. ff.* 5. *Concessione* actus servituti contrarii: *Ultimo*, *Rei* servitutem debentis, *interitu*, puta loco viæ, impetu fluminis forte amisso, *l.* 14. *ff. d. t.* Variant tamen *Dd.*

TIT. IV.

De Usu-fructu.

Quæ sunt species servitutum personalium?

℟. Tres proposuit Imperator nominatas; *usumfructum*, *usum*, *habitationem*. Quibus accedunt aliæ innominatæ, quoties quæ sui natura sunt reales, ita constituuntur, ut non rebus; sed personis debeantur. *Vult. Jurisp. lib.* 1. *c.* 63. *n.* 10.

Quid est usus-fructus?

℟. Est

℞. Est jus alienis rebus utendi-fruendi, salva earum substantia. *Princ. & l. 1. ff. hic.*

Quid est uti-frui?

℞. Est omnia commoda percipere quæ occasione dominii; pro rerum, sive mobilium, sive immobilium, sive moventium ratione, dominus percipere possit, sive naturalia sint, sive industrialia, sive civilia. *l. 7. & 9. ff. hic.*

Cur dicis utendi-fruendi re aliena?

℞. Cum generatim propter naturam omnium servitutum, quæ (quod res sua nemini servit) in rebus alienis (ut dictum) constituuntur; tum ut hic ususfructus, qui est separatus à proprietate, ab eo distinguatur usufructu, qui, cum dominio conjunctus, ejusdem pars dicitur. *l. 4. ff. eod.*

Cur addis utendi-fruendi salva rerum substantia?

℞. Duplici id factum de causa judicari potest; Cum quia hic modus utendi fruendi, in hac servitute est, ut usufructuarius re usufructuaria utatur, ut bonus paterfamilias, id est, ita ut eam non reddat deteriorem. *l. 1. l. 65. ff. hic.* Tum ut significetur, quod usus fructus tantummodo duret donec res est salva, & una cum re extinguatur. *Princ. hic.*

In quibus rebus constituitur ususfructus?

℞. Proprie in rebus quæ usu non consumuntur, sive mobilibus, sive immobilibus, sive moventibus, in aliis non nisi improprie: & in utriusque non nisi quatenus fruitioni sunt accommodatæ. §. 2. *hic.*

Quotuplex ergo est ususfructus?

℞. Duplex; *verus*, qui constitutus est in iis rebus, quæ usu non consumuntur, ut in fundo, ædibus, jumentis, servis. *Et quasi ususfructus*, constitutus in talibus rebus, quæ vel revera usu consumuntur; ut vino, oleo; vel quasi consumuntur, seu quæ assidua permutatione, quia nobis pereunt, alienata proprietate, licet per se durent, videntur exstingui, ut nummi. §. 2. *hic Bart. & gl. in l. 1. §. 14. verb. necessaria ff. ad SC. Treb.*

Quid juris circa res quæ nec usu consumuntur statim, nec omnino permanent, seu paulatim usu tantummodo atteruntur, ut vestimenta, &c?

R. Vtrumque usumfructum recipiunt; verum, & quasi. Illum, si eædem res attritæ restitui debent; hunc, si aliæ ejusdem generis, & bonitatis. §. 2. *hic. l.* 15. §. *Et si vestimentorum. ff. hic. Pac. Epit. hic. thes.* 17.

A quo usufructus constituitur?

R. 1. *A lege*, ut patri in bonis adventitiis filii familias. *Infra, Per quas person. nob. acquir.* Item in bonis emancipatorum liberorum pro dimidia parte. §. *quoque. eod. Tit.* Matri ad secunda vota transeunti in bonis à patre profectis, quæ habuit ex successione filii prioris matrimonii. *Nov.* 22. *c.* 46. §. 2. 2. *Per judices*, lata in judicio divisorio sententia, qua uni fundus, detracto usufructu; alteri usufructus, citra fundum adjudicatur. *l.* 6. §. 1. *hic.* 3. *Longi temporis præscriptione*, ut in servitutibus realibus supra dictum. *l. ult. in fine. C. de longi tempor. præscript.* 4. *Ab ipso domino*; idque vel *contractibus inter vivos*, vel *ultima voluntate*, in vero; vel ultima voluntate tantum, in quasi usufructu. *Tot. tit. de usufr. earum rerum quæ usu consumuntur.*

In quibus bonis constituitur usus-fructus?

R. Vel in omnibus bonis *l.* 29. *ff. hic.* vel in bonorum parte. *l.* 43. *eod.* & 1. pro parte quidem vel divisa, vel indivisa (*licet enim aliæ servitutes sint individuæ, tamen usufructus est dividuus. l.* 5. *De usufr.*) 2. Pure, & sub conditione; vel ex die. *l.* 4. *ff. eod.*

Quomodo constitutum usumfr. consequitur usufructuarius?

R. Non, nisi intermedia cautione idonea, fidejussoria. *l.* 13. *Princ. ff. hic.* Qua in vero quidem, usufructuarius cavet se re usufructuaria usurum boni viri arbitratu, & finito usufructu eam restiturum. *Tot. tit. usufr. quem. cav.* In quasi usufructu tantum de eadem re in genere, aut ejus æstimatione restituenda. §. 2. *hic.*

An ejusdem cautionis eadem est ratio?

R. Non. Cautio enim accedens vero usufructui omitti quidem potest; sed ab hærede, non à testatore remissa: *l.* 1. *Cod. hic & ibi gloss. & Dd.* Non in quasi usufructu. Cum in eo sit de substantia, & per

eam

eam iste usufructus constituatur. §. 2. *hic*. Licet eam non præstat 1. Donatarius omnium bonorum reservato usufructu. *Dec. in l. 28. De R. I.* 2. Fiscus. *l. 1. §. 18. ff. Ut leg. nom. cav.* 3. Pater in bonis filiorum. *l. fin. §. 4. verf. hoc. C. de bon. quæ lib.*

Quæ est effectus constituti usus-fructus?

℟. 1. Perceptio omnium fructuum & emolumentorum ex re usufructuaria, quæ, non nisi percepta ab ipso usufructuario, vel alio ejus nomine, usufructuarii fiunt. *l. 14. 21. 27. ff. hic.* 2. Vt usufructuarius ista commoda & fructus vendere, locare, donare, & oppignorare alteri possit. §. 1. *tit. seq.* 3. Quod pro commodis præsentib. onera etiam sentit, & impensas modicas; nec nisi magnas à domino fundi repetat. *l. 7. §. 2. l. 27. §. 3. ff. l. 7. Cod. hic.* Vectigalia, tributa, licet extra ordinem imposita; *l. 7. §. 2. l. 52. ff. hic.* Item onera realia ante imposita, quamvis ex pacto remissa, sustineat. *l. 42. ff. de pactis. l. 7. ibid. gloss. De public. & vectig.* 4. Servitutem rei usufructuariæ imponere non potest, nec usufructuarius omnino, nec dominus talem, qua usufructus fiat deterior. *l. 15. §. final. l. 16. ff. hic.*

Quomodo finitur usufructus?

℟. 1. *Morte usufructuarii naturali.* Si civitati relictus, spatio 100 annorum, *quasi longissimo vitæ humanæ termino. l. 56. ff. hic.* 2. *Morte civili* ejusdem, seu maxima, vel media capitis deminutione. §. 3. *hic.* Non minima. 3. *Rei usufructuariæ abusu* tali, quo ejusdem substantia corrumpatur. *l. 10. ff. quib. mod. ususfr. amit.* 4. *Non utendo longo tempore*, id est, decennio, vel vicennio, re usufructuaria. §. *eod. & l. pen. C. hic.* 5. *Confusione* proprietatis cum usufructu; sive proprietatem rei acquirat usufructuarius, (quæ *consolidatio* dicitur;) sive usumfructum proprietario cedat. §. *eod. hic.* 6. *Rei* totius, vel in aliam formam mutatione. *l. 5. §. 2 ff. hic.* Vel interitu. §. *eod.* 7. *Resoluto usumfructum constituentis jure.* §. *eod. hic. vid. tot. tit. ff. quibus modis ususfructus amitt.* Quasi ususfructus amittitur tantum morte naturali, vel civili usufructuarii. *l. 9. ff. de usufr. earum rerum quæ usu consum.*

Quis effectus finiti usufructus?

℞. Si totus finitur, revertitur ad proprietatem, & acquirit dominus rei suæ plenum dominium. Pro parte finitus accrescit ei cui usufructus conjunctim fuit legatus. *l.* 1. *De usufructu accrescendo.*

TIT. V.

De usu & habitatione.

QVid est usus?

℞. Est jus alienis rebus utendi, non fruendi, salva istarum substantia. §. 1. *hic. l.* 1. *&* 2. *D. eod.*

In quibus convenit cum usufructu?

℞. 1. Quod iisdem cum usufructu modis, & constituatur & finiatur. *Princ. hic. l.*1.*ff.eod. l.* 3. §. 3. *De usufr.* 2. Vtraque sit servitus personalis. 3. Quod tam usus, quam usufructus sit utendi. 4. Vt fructuarius, sic usuarius de re recte utenda & finito usu restituenda cavet. *l.*5.§.1.*ff.usufr.quem.cav.* 5. Constituitur usus in iisdem rebus cum usufructu, sive usu consumantur, sive non consumantur. *l.* 5. §. *ult. l.* 10. *De usufr. ear. rer. quæ usu consum.*

In quibus differt?

℞. Differentia formalis inter usumfructum & usum est, quod usufructus sit jus utendi, & fruendi; usus utendi tantum; *& sic usus sit quasi pars usufructus.* §.1.*hic. Infr. tit. prox. Princ.* Ex qua hæ exsurgunt. 1. Quod usufructuarius percipit omnes utilitates, & fructus, quæ ex re quocumque modo percipi possunt; usuarius tantum, quatenus ad usum quotidianum, id est, familiæ sustentationem, ut nec abundet, nec egeat, sufficit. §. 1. *hic.* 2. Vsufructuarius potest commoditatem utendi & fruendi in alium transferre; usuarius ipse debet re serviente uti. §.*eod. & l.*11.*ff.hic.* 3. Vsus est individuus, ita ut, si sufficit, integer plurium esse possit: usufructus integer duorum esse non potest, divisus potest, & ex parte constitui vel amitti. *l.*5.*ff.de usufructu, l.*19.*ff. hic.* 4. Vsufructuarius fructus perceptos, licet nondum consumptos, transmittit ad hæres, non usuarius;

arius; sed quod fructuum perceptorum, vel percipiendorum, usu finito, reliquum est, ad dominum proprietatis redit. *arg.* §. 1. *hic.* & *l.* 12. *ff. eod. l.* 7. *l.* 9. *ff. de usufr.* *Quia ipse uti usuarius debet.*

Quomodo Imperator has differentias illustrat in exemplis fundi, ædium, servorum, vel jumentorum, & pecorum, legato eorundem usu?

℞. Differentiam usus, & usufructus in fundo ita docet Imperator, ut qui fundi usumfructum habet, fructus omnes vel ipse percipere, vel perceptos, sive percipiendi commoditatem, aut locare, aut vendere, aut gratis concedere alteri possit; usuarius fructus, & quidem tantum ad usum quotidianum, ipse modo percipere possit. §. 1. *hic.* *l.* 11. *ff. hic.* 2. Quod fructuarius in fundo, *utpote quem colere debet*, libere versari possit; usuarius hactenus, ut nec domino, nec operis sit molestus. *d.* §. 1. & *d. l.* 11. In ædibus ita, ut qui usum ædium habet, ipse tantum cum familia eas possit, non cum aliis inhabitare, & vix hospitem recipere; tantum abest, ut eas alteri locare possit, cum utrumque possit usufructuarius. §. 2. *hic.* Qui servi & jumenti usum habet, iis tantum ad opera, vel ministerium uti potest, non fœtus vel partus percipere; cum utrumque possit usufructuarius. §. 3. *hic.* Qui pecorum vel ovium usum habet, eorundem tantum opera, *puta ad stercorandum agrum*, uti potest; non iis quæ ab illis proveniunt, & in fructu sunt, lacte, agnis, lana, uti. §. *eod.*

An semper usus à fructu distinguitur?

℞. Non semper. 1. Non in rebus, quæ usu consumuntur. *l.* 3. §. *ult.* & *l.* 10. §. 5. *De usufr. ear. rer. quæ usu conf.* 2. Nec si aliter re uti non licet, nisi fructus percipiantur; ut in usu silvæ ei qui in alia provincia est legato. *l. pen. pr. ff. h. t. Pac. epit. hic.* *Tunc enim appellatione usus intelligitur ususfructus.*

Quid est habitatio?

℞. Est jus habitandi in ædibus alienis, vel per se vel per alium, salva rei substantia. *Text.* §. 5. *hic.*

Quid differt ab usufructu, & usu?

℞. Differt ab usufructu, & usu, quod neque capitis deminutione, neque non utendo amittatur;

Licet id jure Codicis mutatum videatur. Vult. Jurisp. cap. eod.) Quibus modis ususfructus amittitur, & usus. *l*, 10. §. 3. *ff. de usu & hab.* 2. Quod usufructus, & usus in aliis rebus etiam spectatur, *per supra dicta*: in solis ædibus habitatio, *ut hic.* §. 5. Ab usu, puta ædium, speciatim differt; quod habitationem habens ædes alteri locare possit; quod non potest earum tantum usum habens. §. *eod. hic.*

TIT. VI.

De usucapionibus, & longi temporis præscriptionibus.

HAbuimus modos acquirendi dominii jure gentium. *Quotuplices sunt modi, quibus res acquiruntur modis legitimis, & civili jure?*

℟. Duplices: vel *quibus acquiruntur per singularitatem*: ut usucapio, alias præscriptio dicta, (*licet hanc proprie rebus immobilibus & incorporalibus speciatim tribuant*) & donatio, item accrescendi jus: vel *per Universitatem*, ut successio.

Quid est usucapio, seu præscriptio?

℟. Est acquisitio, seu adjectio dominii per continuationem possessionis, temporis lege definiti. *l.* 3. *ff. h. t.*

Unde dicta est usucapio, & quæ ratio etymologiæ?

℟. Dicta est usucapio ab usu & capiendo. Quia solo usu & possessione res capitur, seu acquiritur; seu quia usucapione non statim rei dominium, sed ejusdem prius possessionem, & per hanc dominium, lege eam adjiciente, acquirimus. *Wes. par. hic. Princ.*

Ex quo jure civili originem habet?

℟. Ex lege 12 Tab. ne dominia manerent in incerto, boni publici causa, *ex negligentia dominorum in possessione rerum suarum tuenda, præsumente lege, ipsos earum dominium transferre voluisse. Princ. hic. l. ult. ff. pro suo. l.* 28. *ff. de V. S.*

Qui possunt usucapere?

℟. Quicunque possunt possidere. *Duar. hic. cap.* 4. Etiam filiusfamilias bona castrensia, vel quasi; *l.* 4. §. 1.

§.1. *ff. hic.* pupillus tutore authore. *d.l.*4. §. 2. &c. *Quia sine possessione usucapio non procedit*, *l.*25.*ff.hic*, *tantum modo præscribitur quantum possidetur. c. cum olim. & ibi Dd. Ext. hic.*

Quæ res possunt usucapi?

℞. Omnis generis, sive corporales, eæque mobiles & immobiles. *Princ. hic.* Sive incorporales, id est, jura, puta servitutes. *l.* 2. *l. pen. C. de serv. l.*16. §.1. *C. de usufr.* Nomina, actiones, *l.*45. *De admin. Tut. Guid. Pap. decis.*99. Quamvis, ut dictum, res immobiles, & incorporales speciatim dicantur præscribi.

An promiscue res omnes possunt usucapi?

℞. Non; sed quædam prohibentur usucapi, ut 1. Res dominio, & commercio nostro exemtæ, ut liber homo, res sacra, religiosa. §.1. *& l.* 9. *ff. hic.* 2. Res sive lege, sive testamentis hominum alienari prohibitæ, e. gr. fundus dotalis, *l.* 4. 16. *De fundo dotal.* Res immobiles pupilli. *l.*48. *De acq.rer.dom.* Fideicommissariæ. *l. ult.* §. *sin autem. Com. de leg.* 3. Res vitiosæ, ut servus fugitivus, aut aliæ res, furto, vel vi possessæ. §. 2. *Nisi vitium sit purgatum, id est, res in potestatem domini sit reversa.* 4. Res Fisci, id est, fisco acquisitæ. *Nisi antequam fisco sint nunciata, bonæ fidei emptori sint tradita.* §.4.*hic.* 5. Denique res Ecclesiæ. *l. antepenult. C. de SS. Eccles.*

Quæ requiruntur ad perficiendam usucapionem?

℞. Duo. 1. Possessio, & quidem justa, seu civilis. *l.*25.*ff.hoc.tit.* 2. Tempus legibus definitum. *Princ.hic.*

Cur dicis possessio justa, seu civilis?

℞. 1. Quia ad usucapionem, & præscriptionem, non tantum requiritur rei vacantis apprehensio, seu mera naturalis possessio; sed talis, quæ animo domini habetur, *c. sine possessione. de reg. jur. in.*6. Item *justus titulus*, seu causa possidendi ad transferendum dominium idonea; sive generalis, qui pro suo dicitur: sive specialis, ut emptio, donatio, successio, aliæque enumeratæ. *toto tit. ff. de usucap. & sequentibus.* 2. *Bona fides*, id est, ut rem quis sit consecutus ab eo quem putabat habere potestatem alienandi. *Princ. hic.* 3. *Traditio* domini, vel possessoris volun-

voluntate facta. *Princ. hic. & l. 2. C. de præsc. long. temp.*

An semper requiritur justa causa, seu titulus?

℞. Omnino; adeo quidem ut opinatus, seu falsus titulus, (*ut si quis falso putet se emisse quod non emit*) usucapionem non pariat. §. 6. *hic.* Nisi erroris justa sit causa. *Utpote quo casu usucapitur pro suo. l. 11. ff. pro emptore.*

Quatenus requiritur bona fides?

℞. *Jure* quidem *civili* in initio tantum. *Adeo ut hæredi, seu successori mala fides authoris, quo minus usucapere possit, noceat; ipsi bona fide possidenti, superveniens mala fides non noceat. l. 2. & penult. ff. eod. Jure canonico* vero semper adesse debet bona fides. *cap. possessor. de Reg. Juris in 6.*

Quale est tempus legibus definitum?

℞. Aliud tempus fuit definitum jure veteri, aliud est novo. *Jure* enim XII *Tab.* ad rei mobilis præscriptionem annus ubique unus; ad immobilis, in solo quidem Italico, biennium requirebatur. *Jure novo Justiniani*, in rei mobilis usucapione triennium, in rei immobilis, inter præsentes, id est, in eadem provincia habitantes, decennium; (*quod dicitur longum tempus*,) inter absentes, vicennium, & quidem in toto Imperio Romano requiritur. Quo temporis spatio præscribuntur actiones reales, & criminales fere omnes, *Sch. hic. de præscr. speciebus n.*44. Item publicæ accusationes. *l. 1. 2. C. ad l. Corn. de falsis.*

An non sunt plures præscriptionum species?

℞. Novissimo jure etiam est præscriptio triginta annorum. Quomodo præscribuntur res immobiles sine titulo, & actiones personales. *l. 3. 4. 7. C. de præsc. 30. annor.* Quadraginta annorum; sic præscribuntur res spirituales, Ecclesiæ, & aliæ. Centum annorum, qua præscribuntur res Romanæ Ecclesiæ. *Auth. Quæ actiones. C. de SS. Eccles.* Quibus accedit præscriptio annalis; quæ hodie est injuriarum verbalium, *l. 5. C. de injuriis.* Quadriennii, qua privatus præscribit contra fiscum. §. *ult. hic.*

Quomodo fit temporis lege definiti computatio?

℞. Non à momento, ad momentum, seu ab hora ad-

ad horam; sed à die ad diem; ita ut totus postremus dies pro momento, computetur. *l. in usucapionibus, 6. ff. hic. l. 15. ff. de divers. temp. præscr. &c.*

Qualis requiritur hujus temporis continuatio?

℞. Non præcise talis, ut semper & continuo res ejusdemque possessio maneat penes unum; sed sufficit si possessio ab uno ad alterum legitime continuetur. §. 7. *hic.*

An in quolibet successore eodem modo fit continuatio?

℞. Non. Diversum quippe jus est in successore titulo universali, *puta inter defunctum, & hæredem*; & inter successorem titulo singulari, *puta emptorem, & venditorem.* Quod in successore universali sufficiat bona fides ipsius defuncti, si ipse hæres sit in mala fide: in successore singulari tam authoris, quam successoris, id est, tam emptoris, quam venditoris bona fides requiratur. §. 7. *hic. l. 13. §. 1. & §. sed & quis. ff. de acq. poss.*

Quomodo probatur temporis continuatio?

℞. Censetur probata, si modo extremorum temporum, id est, initii, & finis; seu præsentis temporis possessio probetur. *Gl. in cap. cum Eccles. x. de caus. prop. & pol.*

Quis est usucapionis effectus?

℞. Varius. 1. Dominii adjectio, seu acquisitio talis, ut exceptione dominii; non modo adversus agentes usucapiens muniatur; sed etiam ipsam rem ab antiquo domino vindicare possit. *l. traditionibus. Cod. de pactis. l. si quis emptionis. C. de præsc. 30. annorum.* 2. Inducit justum titulum. 3. Tollit quamvis obligationem, &c. *Vid. Wes. par. hic.*

Quid repugnat usucapioni?

℞. 1. *Interruptio*, qua tempus continuandæ possessionis interrumpitur. *l. 10. Cod. de acq. poss. Utpote qua incheata usucapio ad nihilum reducitur, & priore nihil commodante, de novo inchoanda est.* 2. *In integrum restitutio*, qua usucapio plane è medio tollitur, ac si non fuisset. *tot. tit. C. si adversus usucapionem, &c.*

Quotuplex est interruptio?

℞. Duplex. 1. *Naturalis*; qua naturali aliquo facto, puta

puta vi fluminis, vel maris; vel hominis ipsius, *h.e.* cum res mobilis aufertur, vel immobilis occupatur, alicui possessio interrumpitur. *l.naturaliter.5. ff. hic.* vel res ab eo, qui eam nomine nostro possidet alienatur. *l.33. § 4. ff. eod.2. Civilis;* quæ fit per citationem, vel aliam extrajudicialem denunciationem testato factam. *l. 2. C. de annal. except.* Magis quidem per litis contestationem. *l. 10. C. de acq. poss. Jure pontificio* speciatim mala fide superveniente. *cap. ult. de præscript. Utpote quo jure bona fides, & in omni quidem Præscriptionis genere, ut semper adsit, requiritur.* c. possessor. de reg. jur. in 6. & ibi Dynus. *cum jure civili sufficiat eam ab initio adfuisse.* l. 2. pr. l. pen. ff. pro emptore.

TIT. VII.

De Donationibus.

D*Onatio quomodo est modus acquirendi dominii jure civili?*

℟. Donatio, licet juris sit gentium, & ad contractus potius referenda videatur, tanquam modus acquirendæ rei, non corporalis, sed incorporalis, seu obligationis, *arg. Infra de oblig. l.3. §.1. ff. eod.* ac inter causas usucapionis referatur: *tit. pro donat. ff.* modus tamen acquirendi dominii jure civili hic constituitur, quatenus, secundum ejusdem juris informationem, olim non nisi emancipatione, seu stipulatione, & traditione perficiebatur; licet hodie jure novo, *ut statim dicetur,* aliud obtineat. *Vult. in Inst. hic. late.*

Quid est donatio in genere?

℟. Liberalitas, quæ, nullo jure cogente, ex sola animi benignitate alteri conceditur. *l. 1. & 29. ff. hic.*

Quotuplex est?

℟. Est vel *propria*; quæ est simplex, & pura, nullam habens causam, modum, vel conditionem adjunctam; eaque fit mente, ut donator nullo casu rem donatam ad se velit reverti. *d. l. 1. & 29.* Vel *impropria*, quæ fit ob causam, sub modo, aut con-
ditione,

ditione, cum liberalitate conjunctis, & proprie *munus* dicitur. *Gœddaus in legem 194. ff. de V. S.*

Quid est donatio ob causam, & sub modo?

℞. *Ob causam* donatio est, quæ fit ob causam impulsivam; cum ideo datur quod aliquid factum vel futurum sit, quo movetur donator ut donet. *Sub modo*, donatio est, cum datur, ut aliquid fiat, vel saltem ut fiat cum modo & lege certa. *l. 1. §. 1. ff. h. t.* Modus enim pro causa finali habetur. *l. 17. §. 4. ff. de condit. & demonstrat.*

Quæ est conditionalis donatio?

℞. Cum aliquid ita donatur, ut demum fiat accipientis, cum aliquid fuerit secutum; vel si non sequatur, ad priorem dominum redeat.

Quid differunt donatio propria, & impropria?

℞. 1. Quod propria donatio extra casus & modos lege expressos, ne quidem imperiali rescripto possit rescindi. *l. 5. C. de revoc. donat.* impropria, & ob causam quidem, ea non secuta possit retractari; vel sub conditione facta, ea non impleta. *l. 2. 6. & 8. C. de cond. ob caus.* 2. Quod propria, ut rata sit, modum excedens egeat insinuatione. §. 2. *hic.* Impropria ea non egeat. *Nov. 87. l. pen. C. hic. l. fin. C. de don. caus. mort. ibi DD.*

Qui possunt simpliciter donare?

℞. Omnes qui non prohibentur.

Qui prohibentur?

℞. Prohibentur 1. *Natura*, infantes, & deliri senes, tanquam intellectu carentes. *Arist. 4. Eth. cap. 2.* 2. *Casu*; furiosi, mente capti; *quia in his animus deest. l. 23. §. 1. ff. de donat.* 3. *Lege*, qui alienarum rerum habent administrationem; ut tutor, curator, administrator civitatis, procurator. *l. 6. C. de administ. tut. coll. cum l. 7. ff. h. t. Nisi tutor sit Principis: Alex. Jason. Curt. in l. 22. C. de pactis. Vel procurator speciale habeat mandatum. l. 9. §. pen. ff. hic.* Item qui delinquendi, & fraudandi habent propositum. *l. 14. §. pen. ff. qui & à quib. man.* Item qui non habent liberam rerum propriarum administrationem. *arg. l. 7. pr. ff. hic.* Pupilli, minores, prodigi, uxor res dotales, ne consentiente quidem marito. *arg. l. 7. pr. h. t.*

h.t. tot. tit. D.& C. de fund. dot. Moz. de person. inter quas cadit donatio n. 2. & seqq. Item qui sunt alieni juris, ut servi, filiusfamilias. *l. 28. §. si filius, aut servus ff. de pact. l. 1. princ. ff. h. tit. Jul. Clar. §. don. qu. 6.* Potest tamen filiusfamilias donare justa ratione motus, vel in dignitate constitutus & de peculio castrensi, vel quasi. *d. l. 7. §. 1. Moz. & Clar. dict. locis.*

Quæ res possint donari?

℞. Res omnes, tam corporales, quam incorporales, sed donantis propriæ. *l. 9. & 35. ff. hic.* etiam omnia bona. *l. 35. §. 4. & 5. C. hic.* Ita tamen ut donator sibi libertatem testandi non auferat; *id est, aliquo, de quo testetur, reservato. Dd. comuniter.* Non res sacræ, religiosæ, alienæ; *l inter. 83. §. 5. ff. de V. O. §. nullius. sup. de rer. divis.* non feudum, vel emphyteusis; nisi consentiente domino. *c. un. §. donare. Qual. olim. pot. feud. alien. l. 3. C. de jure Emph.*

Quibus potest donari?

℞. Cuilibet: amicis, extraneis, absentibus, etiam ignotis, *l. 5. ff. hic.* nisi iis donari prohibeatur. *arg. l. 43. §. 1. De procurat.*

Quibus prohibetur proprie donari?

℞. 1. *Natura*, infantibus. *l. 5. ff. de R. I.* 2. *Casu*; furiosis, qui infantibus comparantur. Quod acceptare donationem per se non possint. *Acceptari tamen illorum quidem nomine à tutoribus, vel servo idoneo, & horum nomine à Curatoribus donatio potest. l. 26. C. hic. tit. ff. & C. de adm. tut.* 3. *Lege*, ut conjux conjugi, stante matrimonio. *t. t. ff. & C. de donat. inter vir. & uxor.* Pater filiofamilias & filius patrifamilias, *l. 17. l. 11. hic.* Miles, sive togatæ, sive armatæ militiæ focariæ, seu concubinæ suæ. *l. 2. C. de donat. inter vir. & uxor. l. advoc. C. divers. judic.*

An nulla donatio inter conjuges valet?

℞. Valet 1. Impropria, puta remuneratoria, reciproca, mortis causa. *l. 7. §. 2. l. 9. § fin. ff. de don. int. vir. & uxor.* Licet de reciproca quidam dissentiant, & de remuneratoria. 2. Etiam propria, si donantem non reddit pauperiorem, nec acceptantem locupletiorem. *arg. l. 7. § 1. ff. eod.* vel detur ad ædium exustarum refectionem. *l. 14. ibid.* vel sub ipso divortii tem-

tempore. *l.* 11. §.*ult.* & *l. seqq. ibid.* Denique, morte donantis. *l.* 24. *C. de don. inter vir. & ux.* vel juramento confirmetur. *Dd. communiter.*

An nulla valet donatio inter patrem & filium?

℞. Omnino. 1. Facta emancipato. *l.* 31. §.*pater. ff. hic.* 2. Impropria, id est, remuneratoria. *Communis opinio.* 3. Etiam propria, morte, juramento, firmata. *l.* 17. *C. hic. & Dd. communiter.*

Quibus modis perficitur simplex donatio?

℞. Perficitur donatio hodie solo consensu; id est, simulac donator animum donandi declaraverit, & donatarii acceptatio accesserit; etiam scriptura deficiente. §.2. *hic. l.* 2. *ff. eod. Contra quam olim. Tum enim non perficiebatur, nisi interposita stipulatione, aut præcedente traditione, pro quo hodie, ex isto consensu ad traditionem condictione ex lege, & (si stipulatio intercesserit) actione ex stipulatu, modo, ut (dictum,) accesserit donatarii acceptatio, cogetur. l.* 35. §. *Sed siquidem. C. hic. gl. in* §. 38. *verb. convincatur. de action.*

Nunquam-ne scriptura præcise hic requiritur?

℞. Omnino, si quidem summa donata excedat quingentos solidos, id est, aureos; *utpote quo casu requiritur insinuatio: sive judicialis, sive extrajudicialis apud judicem competentem, ut in acta publica ad pleniorem fidem redigatur.* l. pen. §. 3. C. eod. *Sine qua insinuatione ultra istam summam donatio non valet.* l. 34. C. eod. *Nisi aut à Principe sit facta, aut in eum collata;* d. l. 34. *aut in milites à magistrato militum.* l. 36. §. 1. C. eod. *aut pro redimendis captivis.* d. leg. 36. pr. *aut pro refectione ædium.* l. siquis §. eandemq; C. eod. *aut juramento firmata, aut impropria sit donatio.* Dd. commun.

Quis est effectus insinuationis?

℞. Quod donatio excedens plenam habet fidem, & ad integram summam valet, etiam in bonis extra territorium sitis in quo facta est insinuatio. *Gail.* 2. *obs.* 23. *n.* 5.

Quis est effectus ipsius donationis?

℞. Effectus donationis perfectæ & simplicis quidem est, 1. traditionis necessitas. Per quam, si res donatoris est propria, dominii translatio; si aliena, usucapiendi conditio transferatur. *l.* 13. & 23. *ff. hic.*

2. Ve

2. Vt repeti res donatæ nequeant. *l. 14. eod.* utpote datæ ne nullo casu revocari possint. 3. Actio ex lege, si solus consensus intercessit; vel ex stipulatu, si intercesserit stipulatio, re non tradita, ut tradatur. *l. si quis argentum. §. final. C. hic.*

An nullo casu revocari donatio potest?

℟. Non, nisi propter causas lege expressas. Puta 1. *A donatore solo*, propter enormem donatarii ingratitudinem: in causis legibus etiam speciatim expressis. *l. 1. 7. 9. & 10. C. de revoc. don.* 2. *A donatore & liberis, ejus hæredibus*, per eorundem supervenientiam: *ex tacita puta donationis conditione, nisi liberi superveniant. Goth. ad d. l. 9. arg. l. 3. C. de don. quæ sub modo.* 3. *Ab hæredibus solis, legitima per donationem defraudatis*, speciatim revocatur talis donatio per querelam, titulo inofficiosæ, qua res donata, saltem ad legitimam usque, revocatur. *Dd. in l. 1. C. de revoc. donat. Item l. 1. C. de inofficios. donat.*

Quot sunt species impropriæ donationis?

℟. Hujus donationis (*de qua specialius hic agit Imperator:*) duæ sunt species: Est enim vel mortis causa; vel non mortis causa, seu inter vivos. *Princ. hic.*

DE DONATIONE MORTIS CAUSA.

Quæ est donatio mortis causa?

℟. *Mortis causa donatio* est, non ea quæ præcise fit à moriente, sed quæ, quamvis à sano, fit propter mortis suspicionem, ita ut ob eam se donare exprimat. *§. 1. hic.*

Quot ejus constituuntur species?

℟. Tres, 1. Quæ non metu imminentis mortis, sed extra periculum, sola mortis fit cogitatione, non statim, sed post mortem modo effectum habitura. 2. Quæ eadem fit conditione à constituto in periculo mortis. 3. Quæ ita fit metu mortis & periculi, ut res donata statim quidem fiat accipientis, sed post evitatum periculum repetenda. *§. 1. hic.*

Quot modis ergo fit hæc donatio?

℟. Vel ut incipiat à traditione, vel ut incipiat à stipulatione, nudove pacto, idque in scriptis, aut

sine

fine fcriptura. *d. l. ſi quis argentum.* §. *fin. l.* 2. *C. de donat. cauſ. mort. l. fin. C. de donat.*

Quæ requiruntur ad donationem in cauſa mortis?

℞. Expreſſa propriæ mortis, vel periculi mentio, citra quam propria donatio, & ſimplex præſumitur. *l.* 31. *&* 38. *l.* 42. §. 1. *De mort. cauſ. don. ubi gl. & Barth.* 2. Præſentia donantis, & donatarii, *ob acceptationem etiam hic requiſitam. l.* 38. *eod.* 3. Quinque teſtium præſentia, *ut in omni ultima voluntate. l. fin. C. eod.* Non inſinuatio, etſi ſummam quingentorum aureorum excedat. *d. l. fin.*

Quis donare cauſa mortis poteſt?

℞. Omnis qui teſtamentum facere poteſt, licet id non faciat. *l.* 25. *ff. eod. Quin & ab inteſtato donatio fieri poteſt.* Goth. ad d. l. 25. *Unde filiusfamilias, licet teſtamentum facere, quamvis conſentiente patre, non poſſit*; l. 19. ff. Qui teſt. fac. poſſ. *ejus tamen conſenſu donare mortis cauſa poteſt.* d. l. 25. §. 1.

Quibus poteſt cauſa mortis donari?

℞. Iiſdem, & quidem ſolis qui legata accipere poſſunt. *(Ut quibus in plerisque hac donatio comparatur.)* §. 1. *hic. & l.* 9. *&* 35. *ff. eod.* Qui an capaces ſint, non donationis, ſed mortis tempus inſpicitur. *l.* 22. *ff. eod.*

In quibus conveniunt legata cum hac donatione?

℞. 1. Quod iiſdem (ut dictum) legatur, quibus morte donatur. *d. l.* 9. 2. Utrobique idem teſtium numerus requiritur. *l. fin. C. eod.* 3. Per pœnitentiam revocatio locum habet. §. 1. *l.* 17. *C. de legat.* 4. Quod, ut legata, ſic donatio hæc per Falcidiam minuitur. *l.* 27. *ff. de don. mortis cauſa. l.* 18. *in fin. C. ad l. Fal.* 5. Quod donatario ante donatorem moriente irritatur; *plane ut legatum legatario moriente ante Teſtatorem.* §. 1. *hic.*

Quid differt à legatis?

℞. 1. Quod legari abſenti, donari cauſa mortis, non niſi præſenti poteſt. *Niſi id fiat per procuratorem. l.* 38. *ff. hic.* 2. Quod filiusfamilias cauſa mortis donare, non legare poteſt. *l.* 25. §. 1. *ff. hic.* 3. Quod legatum ab hærede præſtatur; donatio à donantis traditione incipit. §. 1. *infr. de leg. l.* 19. *ff. de reb. cred.*

4. Si

4. Si legatur in annos singulos, plura sunt legata; si ita donatur mortis causa, una tantum donatio est. *l.* 35. §. *ult. ff. eod. Quamvis obstare videatur lex* 34. *Cod. de donat.*

Quæ donari causa mortis possunt?

℞. Eadem quæ pure, & simpliciter inter vivos donari possunt (cum quod inter vivos licet, id multo magis liceat in ultima voluntate. *Supra de lege Fusia Caninia toll.* Etiam omnia bona præsentia, & futura: non tamen hæreditas tanquam hæreditas, id est, titulo hæreditario. *Quia pactis hæreditas non datur. l. hæreditas.* 5. *C. de pactis conventis.*

Quis est effectus hujus donationis?

℞. 1. Vt morte insecuta rata sit, *quasi impleta ejusdem conditione*; ob non secutam mortem donatoris; sive ob donatarii mortem ante donatoris secutam, resolvatur, *gl. in l.* 4. §. 1. *verb. spopondisset. De dol. mal. except. l.* 22. *ff. hic.* Ita, ut ad res ex donatione traditas repetendas *Rei vindicatio directa*; si dominium translatum, *Vtilis*, si ea lege, ut reddetur donatum: ex pœnitentia, *condictio*, detur. *l.* 22. *l.* 30. *ff. eod.* §. 4. *hic.* 2. Quod revocari pœnitentia à donatore, non minus quam legatum possit, vel alia quævis ultima voluntas. *Vtpote cui, quoad effectum quidem, potius quam contractui similis est, & per clausulam de non revocando adjectam, in donationem inter vivos transit. l.* 27. *ff. hoc. tit.*

DE DONATIONE INTER VIVOS.

Quotuplex est donatio inter vivos?

℞. Istius donationis plures sunt species, pro conditionum, vel causarum, sub quibus fiunt, ratione: Præcipuæ sunt, remuneratoria, & quæ fiunt nuptiarum causa. *Clar.* §. *donatio. quæst.* 2.

Quæ est remuneratoria?

℞. Remuneratoria *(ad quam Reciproca refertur)* est donatio, qua aliquid (animo remunerandi acceptum beneficium, vel præcedentem donatione mutua compensandi) in alium confertur. *Obrecht. de donat. propter nuptias, th.* 135.

Qui possunt remunerationis causa donare?

℞. Omnes

℞. Omnes qui alias possunt donare simpliciter, & in quos beneficium conferri potest. *Est enim ad ἀντίδωρα obligatio naturalis. l.pen. §.1. ff. de donat.*

Quæ requiruntur in remuneratoria donatione?

℞. Plura. 1. Beneficium, quod compensetur remuneratione. 2. Vt remunerandi causa, aliquid in alium, sive tradendo, sive promittendo conferatur. 3. Vt res donata accipiatur. 4. Vt in donatore adsit remunerandi animus. 5. Vt remuneratio fiat pro mensura accepti beneficii. *Quod alias id quod excedit, in simplicem donationem transeat; nisi vel nobilis, vel dives sit qui hoc modo donat. Ext. de donat. nobil. Tiracq. in l.8. n.73. C. de revoc. donat.* 6. Vt beneficium, quod remuneratione compensatur, nominatim exprimatur. *Obrecht. eod. th. 166. & seqq.*

Quis est hujus donationis effectus?

℞. In plerisque idem qui in donatione simplice inter vivos: nempe 1. quod data repeti non possint. 2. & tradi debeant. 3. tradita dominium transferant, vel usucapiendi conditionem: 4. revocari possit per ingratitudinem, & supervenientiam liberorum. §. 2. *hic. Obrecht. eod. th. 203. & seqq.* Differt tamen ab ea, quod remunerator de evictione teneatur, non simplex donator. *l. 132. ff. de verb. obligationibus.*

Quotuplex est donatio quæ fit nuptiarum causa?

℞. Triplex; sponsalitia munera; arrhæ sponsalitiæ; dos & donatio propter nuptias; cujus pars dotalitium. *Obrecht. de don. non mortis causa. th. 5.*

Quid sunt sponsalitia munera?

℞. Sunt munera quæ sponsus socer, aut socrus, sponsæ, aut socero; vel contra sponsa sponso, dat matrimonii contemplatione; vel etiam mera liberalitate. *Obrecht. eod. th. 6. sec. Rubr. C. de don. ante Nupt.*

Quis est istius donationis effectus?

℞. Effectus talis donationis est, ut siquidem sit facta mera liberalitate, sive secutæ sint nuptiæ, sive non, mortuo donatario reddantur: matrimonii futuri contemplatione data reddantur donatori, si osculum non intervenerit; secus non reddantur data sponsæ à sponso: data sponso à sponsa, ex parte dimidia, *l. si à sponso. C. de donat. ante nupt. Hodie*

moribus nostris sponsalitia quidem munera dantur, & accipiuntur; sed sive sponsus, sive sponsa moriatur, nulla datur superstiti condictio, licet osculum intervenerit; sed morte donatio confirmatur. Obrecht. eod. late.

Quæ sunt arrhæ sponsalitiæ?

℞. Quæ dantur in argumentum, & confirmationem contractorum sponsaliorum.

Quid differunt à sponsalitia largitate?

℞. Tribus modis. 1. Quod arrhæ dantur à sponso sponsæ; non contra: sponsalitia munera utrimque. 2. Non secutis nuptiis culpa sponsi, is arrhas amittebat: si culpa sponsæ esset; ipsa duplicatas eas reddebat; cum sponsalitia munera tantum in simplum redderentur. *l. 15. C. de sponf. & arrhis.* 3. Secutis nuptiis, sponsalitia munera nullo casu sponso reddebantur. *l. 11. C. de donat. ant. nupt.*

DE JURE DOTIUM,

Et donatione propter nuptias.

Quid est dos?

℞. Varié à variis definitur. Nobis est, jus in re, quod marito à muliere, vel ab alio pro eo, constituitur, ad sustinenda matrimonii onera. *l. 3. l. 71. ff. de Jure dotium.*

Quis eam constituit?

℞. Vel mulier ipsa, si est sui juris; vel alius pro ea, sive ipsa sit sui, sive alieni juris, isque sit vel pater, vel parens paternus, id est, avus; sive extraneus. *Vult. Jurisp. lib. 1. cap. 20.*

Quotuplex itaque est dos?

℞. Dividitur in *profectitiam*, & *adventitiam*, *l. 5. pr. & §. 12. ff. hic. l. un. §. Et ut plenius. C. de rei. ux. act.*

Quæ est profectitia?

℞. Quæ à patre mulieri constituitur: ab avo, aut proavo paterno; *sive pater ipse eam dederit, sive alius ejus nomine & jussu. Modo pater dederit eam, tanquam pater, vel avus tanquam avus; non si dederit tan-*

tanquam debitor, vel tanquam alterius qui dotem promisit fidejussor. l. 5. §. 1. 6. 7. 11. de Jur. dot.

Quæ est adventitia dos?

℞. Quæ ab alio quam à patre, avo, aut proavo paterno constituitur; puta, à matre, avo materno, fratre, vel sorore, de bonis ipsorum, & facto; vel à tutore; aut curatore mulieris, & quidem de ipsius filiæ bonis, vel facto: *Atque ita quæ ab extraneis constituitur,* dos adventitia *dicitur. l. un. §. 13. l. 6. C. hoc. tit.*

Quomodo utraque dos subdividitur?

℞. In *receptitiam*; quando constituens de ea, soluto matrimonio recipienda, est stipulatus; & *non receptitiam*: in qua talis stipulatio non intercessit. *Ulp. Fragm. tit. de dot.* 2. In *veram* dotem; quæ vero accedit matrimonio; & *putativam*; quæ accedit matrimonio illegitimo; quanquam veræ dotis habeat privilegia, *l. 22. §. 13. ff. sol. matr.* Adde *nullam*; quæ nuptiis nullis accedit. §. 12. *supra de Nupt. Vult. Inst. ad d. §. n.* 8.

Qui possunt dotem constituere?

℞. Dotem constituere quivis potest, cujuscunque sit sexus & conditionis, etiam minor: modo eam constituat modice: & quidem ita, ut dotem promittendo omnes obligemur; etiam interpositus fidejussor. *l. 41. De jure dotium.*

An omnes eodem jure constituunt dotem?

℞. Non: sed alii eam ante promissionem tenentur constituere; alii promittunt libere, & non obligantur, nisi ex sua promissione.

Qui tenentur constituere dotem?

℞. Tenentur dotem constituere, & cogi possunt pater naturalis, & legitimus, filiam habens in potestate. *l. 9. De R.N. l. 51. l. 5. §. 4. De jur. dot. l. 6. De collat. Nisi ipsa sit heretica, turpiter vivens; aut inscio patre minor, viginti quinque annis nubat;* l. 19. §. 1. C. de hæret. Nov. 115. c. 3. §. 11. & 14. l. 19. C. de inoff. test. *naturalis sit, aut ex damnato coitu nata,* Nov. 89. c. 12. l. 41. §. 11. De legat. 3. *aut ipse pater, avus, aut proavus inopes sint.* arg. l. 14. l. 25. §. 1. ff. Quæ in fraud. cred. Adoptivus pater an teneatur

tur filiam adoptivam dotare, ambigitur à Dd. *Obrecht, disp. de patr. mul. th.* 98. 2. Item tutores, & curatores, pro modo facultatum ipsarum puellarum, & matrimonium dotare tenentur; *si habeant modo unde dotentur. l.* 60. *ff. de jure dot.*

Qui constituunt dotem libere?

℞. Mater filiæ; avus maternus nepti; frater sorori. Nisi inopes sint; *utpote quo casu eam dotare tenentur; l.* 14. *C. eod. Bart. in* 8. *l.* 45. *ff. solut. matr. arg. l.* 13. §. *fin. ff. de adm. tut. & ib. Dd.* Reliqui plane pro arbitrio dotem constituunt.

Quæ res dantur in dotem?

℞. Res omnes quæ in commercio sunt, etiam incorporales; ut hæreditas, ususfructus (*quo constituto non fructus; sed ipsum jus utendi-fruendi in dote est. l.* 7. §. 2. *De I. D.*) nomina, servitutes, actiones, *l.* 52. 66. 78. *ff. hic. l.* 5. 17. *C. hic.* (Non res alienæ, *l.* 13. *C. hic. quæ tamen usucaptæ à marito, & consumptæ dotales fiunt. t. t. ff. pro dote. l.* 81. *ff. h. t.*) Omnino indefinite promissæ, seu ad arbitrium boni viri reducendæ. *l.* 69. §. 4. *ff. hic. l.* 3. *C. de dot. promiss. Treutl. disp. de jur. dot. th.* 4.

Quanta dos constituenda?

℞. Quantitas constituendæ dotis lege non est definita. *Adeo ut mulier omnia sua bona in dotem dare possit,* l. mulier. 72. ff. l. 4. C. de jur. dot. *Quamvis in ea constituenda læsis succurratur. l. un. C. si adv. dot. l.* 6. *l.* 12. §. 1. *ff. h. t.* Pro modo tamen legitimæ constituenda est filiæ paternæ hæreditati renuncianti. *l.* 29. *l.* 35. §. 2. *C. de inoff. test. Et patris bona tum consideranda tempore mortis, non dotis datæ. arg. l.* 3. §. *fin. De bonis libert. Castr. d. l.* 35.

Quibus modis constituitur dos?

℞. Vel *expresse*; idque tum ultima voluntate. *l.* 48. §. 1. *hic.* testamento, codicillis, aliaque, *l.* 2. *l.* 7. *ff. hic.* tum inter vivos, solo consensu; sive cum stipulatione, *l.* 21. 22. 23. *ff. eod.* unde *promissa,* sive cum cautione, unde *cauta. arg. l.* 13. §. 2. *ff. de act. empt.* sive cum traditione, *l.* 46. *h. t.* eaque tum ficta, cessione; *Ulp. Fragm. tit. hic.* §. 10. patientia, *arg. l. ult. ff. de serv.* acceptilatione: *l.* 43. §. 1. *hic.* delegatione *l.* 33. *eod.*

eod. nuda debiti remissione: *l.* 58. §. 1. *hic.* tum vera. Et utroque quidem modo vel æstimato, *id est rerum dotalium pretio designato*, vel inæstimato; *id est, eodem pretio non designato. l.* 40. *l.* 65. §. 7. *ff. hic.* Vel *tacite*, casibus l. 13. 30. 40. 64. ff. de jure dotium expressis. *Quo modo etiam mulier, secundo nubens, si liberos non habet; priorem dotem repetiisse; sin liberi extant; tantum constituisse quantum unus liberorum prioris matrimonii acciperet:* l. 6. pr. C. de sec. nupt. *& facto divortio, si ad virum redeat, itidem priorem dotem repetiisse censetur.* l. 13. l. 40. ff. hoc. tit.

Quid refert æstimato, vel inæstimato dos sit constituta?

℞. Hoc interest, quod dotis priori modo constitutæ ut dominium, sic periculum ad maritum spectat; inæstimato si sit tradita, licet dominus juris sit maritus, *l.* 75. *l.* 7. §. 3. *ff. l.* 23. *l.* 30. *C. eod.* & quoad commoda rei dotalis pro domino habeatur; *d. l.* 7. *in pr.* tamen rei dotalis periculum ad fœminam, tanquam naturalem ejus dominam, spectat, *l. plerumque. Cum ll. seqq. ff. de Jur. dot. In dubio autem præsumitur æstimato dotem ab uxore datam.*

An semper dos nude constituitur?

℞. Plerumque ejus constitutioni solent addi Pacta, quæ *dotalia* vocamus. Eum in finem, ut vel certam reddant dotem, *ut. qualis quantaque sit, constet*; vel de lucro dotis, aliisque circumstantiis conditionem ponant. Quæ, *(nisi causam dotis reddant deteriorem.* l. 14. & seq. ff. de pact. dot. *vel bonis adversentur moribus)* omnia servanda sunt. *l.* 5. 6. *ff. eod.*

Quis est effectus constitutæ dotis?

℞. Non unus. 1. Actio bonæ fidei, competens marito adversus promissorem, qua quovis modo constitutam dotem petat. *Bart. & gl. in l.* 5. *ff. solut. matr,* 2. Tacita hypotheca in bonis promissoris. *l. un.* §. 1. 2. *C. de rei ux. act.* 3. Actio ex empto, rebus in dotem æstimato datis. *l.* 16. *&* 34. *ff. h. t.* 4. Quod fructus rei dotalis maritus lucratur ad onera matrimonii sustinenda, *l.* 3. 10. §. 3. *ff. hic.* 5. Quod soluto matrimonio datur similis actio ex stipulatu mulieri, ejusque patri, vel hæredibus adversus maritum, ejusve hæredes,

ad dotem repetendam, *tot. tit. & C. solut. matr. dos quem. pet*. Imo & rei vindicatio, & hypothecaria. *l. 20. 39. C. hic. l. 12. qui pot. in pign. Constante matrimonio, nisi ad inopiam vergente marito, cui insciens uxor nupserit, hæc repetitio non datur. Gail. 2. obs. 84.*

Quid est donatio propter nuptias, olim ante nuptias *dicta?*

℞. Est actus, quo maritus ipse, vel alius ejus nomine res mobiles, vel immobiles, aliasve propter dotem, vel nuptiarum affectionem mulieri confert.

Quis eam constituit, & qua in re?

℞. Tum maritus, tum pro eo quilibet *N.* 119. & quidem in re qualibet, tam mobili, quam immobili.

Quæ requiruntur in ea constituenda?

℞. Vt fiat animo propter nuptias donandi; *qui si absit, in aliud genus donationis transit*. 2. Vt constituatur, augeatur, minuatur pro dotis ratione, etiam constante matrimonio *jure novo, non veteri. §. 3. hic. l. 29. C. de don. ant. nupt. Auth. æqualitas C. de pact. conv. & ibi gl. & Dd.* 3. Vt, si excedat quingentos aureos, actis insinuetur. *Novissimo quidem jure ex parte viri, non mulieris; quatenus nimirum vir pro ratâ donationis propter nuptias lucrum ex dote captat,* Nov. 127. c. 2. *utpote quod lucrum finis est ipsius insinuationis.* 4. Æqualitas vero in constituenda hac donatione, jure veteri quoad ipsa pacta, non quoad quantitatem esse debuit; novissimo etiam quoad quantitatem. *Nov. 97. c. 1.* Hodie rursus ista æqualitas non observatur. *Gail. 2. observ. 78. n. 5.* Olim ante nuptias debuit constitui, nec post eas constituta procedebat: jure novo, & constitui, & augeri, & minui post nuptias potest, sicut & dos. *§. 3. hic.*

Quis est effectus hujus donationis propter nuptias?

℞. 1. Quod, ne maritus ullâ bona dotalia alienare, vel pignori obligare possit, mulieri in hac donatione adversus omnes possessores actio in rem competat. 2. Quod fortius jus habeat in rebus sic donatis ac pro dote recuperanda, *ut not. in l. assid. C. qui pot. in pign.* 3. Commisso adulterio à marito, uxor cum eo agens civiliter, hanc donationem lucratur. *Nov. 117.*

c. 9.

c.9. §.4. *& 5.* 4. Marito vergente ad inopiam, uxor eam à creditoribus revocare potest. *l.ubi, ibique Authent. C. de jur. dot.*

Quæ est dotis, & hujus donationis comparatio?

℞. Inter dotem, & hanc donationem ita comparatum est, ut iisdem passibus in plerisque ambulent. 1. eodem tempore constitui, augeri, minui, possint. 2. eadem quantitate, iisdemque conditionibus. 3. ut sicut fictione juris dotis dominium transit in virum; sic donationis propter nuptias dominium transeat in uxorem. 4. ut, soluto matrimonio, dos ad uxorem, vel ad eum redit, qui dedit; sic hæc donatio redeat ad maritum. *Nov.* 97. *c.* 1. *&* 2. *l. ult. C. de don. ante nupt. Pac. Ep. disp. hic. in th.* 22. Differunt tamen in eo, quod maritus lucratur fructus dotis durante matrimonio: uxor vero matrimonio durante, fructus donationis hujus non lucratur. *l.7. De I. D. arg. d. Auth. Æqualitas gl. in* §. 3. *verb. exsequentur. hic.*

An mulier nihil ex hac donatione, vel aliis mariti bonis unquam lucratur?

℞. Potest ex hac donatione, vel aliis mariti bonis mulier lucrari, soluto matrimonio; idque ex conventione, & pacto (*quæ bonorum pars* dotalitium *dicitur, & pro consuetudine constituitur:*) nisi per adulterium, injustam separationem, vitæ turpitudinem, vel aliis modis ipsa ea se fecerit indignam. *Et lucrari quidem mulier potest dotalitium, sive pleno dominio, sive quoad usumfructum tantum.*

Quid differt hæc donatio à sponsalitiis muneribus?

℞. 1. Quod sponsalitia munera proprie ante nuptias dentur; hæc etiam post nuptias fiat. §. 3. *hic.* 2. Quod sponsalitia munera vere fiant uxoris, siquidem suis usibus ea retinuerit; *l.* 16. *C. de don. ant. Nupt.* & dissoluto matrimonio repeti non possint à maritis; *Vult. Jurisp. l.* 1. *c.* 18. *n.* 15. hæc ante nuptias constituta repeti possit. 4. Quod sponsalitia munera constituantur, tam à sponsa, quam à sponso; hæc donatio tantum à marito, vel alio ejus nomine.

Quis est tertius modus acquirendi dominii hoc titulo ab Imperatore propositus, & an hodie obtinet?

℟. Tertius modus acquirendi dominii olim erat, jure civili, per jus accrescendi; hic ita explicatus, quod servi communis ab altero dominorum libertate donati pars socio accrescebat: Is vero acquirendi modus à Iustiniano sublatus, per Constitutionem, quâ, ut dominus iste partem pretii pro servo ita manumisso accipere cogeretur, constituit. §. *ult. hic.* Pro quo jure, in ultimis potissimum voluntatibus, aliud jus accrescendi hodie obtinet. De quo agetur infra *tit. de Legatis* fusius. Et illud est quando duobus in eodem jure, sive successione existentibus, uno non petente, seu non concurrente, seu concurrere desinente, ejusdem portio alteri petenti & concurrenti accrescit. *Tot. tit. de Usufr. accresc.*

TIT. VIII.

Quibus alienare licet, vel non licet.

Dixisti supra, effectus dominii esse liberam de reb. nostris præsentibus dispositionem, & earundem absentium vindicationem; An ergo earundem alienatio (quæ est dominii translatio, l. 1. C. de fundo dot.) omnibus semper, & solis dominis competit?

℟. Alienatio, (*seu omnis actus, per quem dominium transfertur,*) non semper omnibus, nec solis dominis competit.

Unde hoc fit?

℟. Id inde est, quod verus dominus non ita est rei suæ moderator & arbiter, quin legis dispositio eum moderetur. *Unde eatenus domino tantum alienare licet, quatenus id lex permittit.* Deinde quod ipse dominus sibi ipsi potestatem ex dominii jure competentem minuere, vel plane auferre potest.

Quæ exempla proponit Imperator dominorum, qui cum domini sunt, res suas ipsi alienare non possunt?

℟. 1. Maritum in fundo, seu re dotali. 2. Pupillum, & minorem.

Quid ergo hic juris circa maritum in re dotali?

℟. Ma-

℞. Maritus, (ut & sponsus) etsi constante matrimonio subtili ratione efficitur dominus rei dotalis; tamen fundum, id est, res soli; & immobiles dotales, seu in dotem datas; seu quasi dotales, & pecunia dotali comparatas qualescunque; etiam mobiles, quæ servando servari possunt, inæstimato in dotem datas etiam consentiente muliere, vel sponsa *l. un. §. 15. C. de rei ux. act.* (*etiamsi consensus mulieris juramento sit firmatus, utpote contra legem facto l. 5. C. de Legib.*) jure quidem civili (*non in casu juramenti de jure canico c. cum contingat. de jurej.*) alienando, vel distrahere, vel oppignorare non potest. *Pr. hic. Bart. in l. 1. n. 18. ff. solut. matr.*

An nullo id potest casu?

℞. Mobiles quæ servando servari non possunt, tanquam viliores *Gl. & Dd. in Auth. sive à me. C. ad SC. Vell.* aut etiam immobiles æstimatas, *d. l. un. §. 15.* si solvendo est, *d. Auth. sive à me. 8. l. 20. C. de I. Dot.* consensu mulieris alienare potest. *Bard. eod. 2.* Cæteras non potest alienare, nisi propter necessitatem, & quidem non aliam, quam sustentandæ conjugis, & liberorum. *Johan. Fab. post gl. in verbo prohibetur. hic. pr.*

Quid juris circa pupillos & minores?

℞. 1. Circa pupillum, pupillamve id jus est, quod rem nullam aut alienare, aut rei mobilis, sive immobilis possessionem, nequidem naturalem, in alium transferre possit. 2. Vt nec pecuniam alteri mutuare, nec creditori suo in solutum dare possit, ita ut accipientis fiat; nisi præsente, atque authore tutore. Quod, si aliter pupillus faxit, vindicare pecuniam, si extat, vel bona fide consumptam condicere; mala fide consumptam, sibi exhiberi petere potest. 3. Vt, nec ipsi sine tutoris authoritate, ita ut liberetur, solvere pecuniam debitor possit. Quam tamen, si vel eam salvam habet adhuc pupillus, vel ex ea factus sit locupletior, debitum solutum iterato tutor repetere non potest. §. 2. *hic.* Adulti minores similiter, curatorem habentes, si quicquam alienant sine ejus consensu, contractus, ipso jure nullus est: si non habent curatorem, subsistit quidem contractus, sed

ſed læſi in integrum reſtituuntur. *l.* 3. *C. de reſt. in int. min.*

Qui accenſentur minoribus curatorem habentibus, quoad rerum ſuarum alienationem?

℞. Prodigi. *d. l.* 3. *l.* 6. *ff. de verb. obl.* Item furioſi. §. 3. *ſupra de Curat.* Quibus eodem jure accedunt filiusf. *reſpectu bonorum adventitiorum, in quibus pater habet uſumfructum. l. fin.* §. 5. *verſ. filiis C. de bon. quæ lib.* Vaſallus ſimiliter; *quatenus feudum ſine conſenſu domini & agnati: c.* 1. *de al. feud. pat. c. imperialem, de proh. feud. al. per Frider.* Emphyteuta, *quatenus intra duos menſes, ex quo atteſtationem domino miſerit, emphyteuſin, ſine conſenſu domini non poteſt alienare*; l. fin. C. de jur. emphyt. *Ob jus videlicet, quod dominus directus in emphyteuſin & feudum habet.* Item Majeſtatis, aut perduellionis crimine, aut hæreſeos nota damnati. *De quibus omnibus infra ſuis locis.*

Qui habent alienandi poteſtatem, cum non ſint domini?

℞. Creditor in re ſibi oppignorata; tutor & curator in rebus pupilli & minoris, & ſimiles rerum alienarum adminiſtratores; quatenus quidem ipſis facta eſt poteſtas.

Quatenus jus alienandi pignoris habet creditor?

℞. Creditor, ſive res oppignorata ut vendi poſſit, conventum ſit; ſive non, vendere illud poteſt, debitore in mora ſolvendi exiſtente; *ſed juxta leges conventionis, quæ venditionem interceſſerit: ut l.* 4. *De act. pignor.* Si nihil de ea convenit, poſt unam denunciationem, debitori teſtato factam, ut pignus luat, & inde expectatum biennium: *l. fin.* §. 1. *C. de jur. dom. imp.* Si expreſſe inter partes convenit de pignore non diſtrahendo, poſt factam trinam denunciationem, cum curſu, biennii, fiet condemnatio per judicem, petente creditore, ut pignus diſtrahatur. §. 1. *hic. Gl. Bart. in d. l.* 4.

Quid, ſi pignus non inveniat emptorem, nec id debitor luat?

℞. Petente creditore, conſtituetur per judicem tempus debitori, intra quod pignus luat, ea lege, ut ſi in

si in mora sit, liceat creditori id habere dominii jure: ita tamen, ut, si post idem tempus intra biennium offerat totum debitum, cum omni damno & interesse, per juramentum creditoris asserendi, adhuc id luere possit. Idque secundum constitutionem *l. 3. §. 2. C. de jure dominii impetrando.*

Quomodo res eorum qui sunt sub tutela, & cura, à tutoribus & curatoribus alienantur?

℞. Isti quidem res pupilli, vel minoris mobiles quæ servando servari nequeunt, libere alienant; mobiles, quæ servari possunt; vel immobiles non, nisi vel à pupilli parentibus permissa sit alienatio, *(quorum sola ita sufficit voluntas, ut aliud non requiratur, l. 1. & 3. t. t. c. Quand.decr.opus n.n est.)* vel si non est permissa adsit justa alienandi causa, puta æris alieni à pupillo debiti, quod dissolvi aliter non possit, *l. 5. §. 9. ff. l. 13. C. de præd. min.* aut pupillus aliunde ali non possit; aut dividere cum majore provocante habeat necesse. *l. pen. C. eod.* & cognitio magistratus circa eandem necessitatem, *l. 11. C. eod.* ut post eam decretum interponatur. *Quorum trium uno deficiente, aut etiam ex falsa causa interposito decreto, adeo nulla est alienatio,* l. 5. C. eod. *ut à quocunque possessore, etiam absque pretii restitutione, vindicari prædia vendita possint:* l. 4. l. 6. C. eod. *Nisi vitium suppleverit confirmatio principis.* l. 1. §. 2. l. 2. ff. de rebus eorum, qui sub tut. vel cura sunt sine decreto non alienandis, l. 1. & 3. C. de præd. minor. & 12. C. quand. decret. non est opus.

Qui præterea res non suas recte alienant?

℞. Omnino alii rerum alienarum administratores ordine legitimo eas possunt alienare, ut procurator, juxta mandatum; Prælatus Eccles. secundum modum canonibus concessum. Similiter judex res alienas alteri adjudicando. *§. ult. infra de Off. jud.* Item Princeps lege ordinando usucapionem. *Pr. supra de Usucap.*

TIT. IX.

Per quas personas nobis acquiritur.

SUpra actum de modis acquirendi dominii, tum jure gentium, tum civili per singularitatem: nunc videndum, per quas personas ita nobis acquiratur, sive dominium, sive possessio.

℞. Acquiritur ita, non tantum per nos ipsos, (*quod non est dubium,*) sed etiam per alios.

Per quas alias personas nobis acquiritur?

℞. 1. Per eas, quas in potestate habemus, sive liberos nostros, sive servos, 2. Per servos alienos, in quibus sive usumfr. sive usum tantum habemus. 3. Per liberos homines, vel servos quos bona fide possidemus. 4. Per extraneam, *Pr. hic.*

Quomodo acquirimus per liberos nostros, quos in potestate habemus?

℞. Per liberos nostros, quos in potestate habemus, olim parentibus acquirebatur, sine distinctione, quicquid ullo jure ad ipsos perveniret, excepto peculio castrensi, id est, quod in castris aut occasione militiæ armatæ acquirerent. Ex Iustiniani constitutione hodie, quod ex re patris filio obvenit, totum acquiritur patri. Quod ex occasione militiæ, sive armatæ, sive togatæ filio obvenit, totum ipsi filio acquiritur. Quod præter utramque istam causam filio obvenit; (*puta ex successione materna, vel alia, industria, aut fortuna prospera,*) in eo ipsi filio proprietas, patre usumfr. habente, acquiritur. §. 1. *hic. l. 6. C. de bon. quæ lib*

Quid acquirit pater filium habentem peculium adventitium emancipando?

℞. Olim tertiam partem dominii in illo peculio retinebat, hodie, ex Imperatoris nostri constitutione, manente penes filium integra proprietate, retinet tantum pater dimidiam partem ususfructus. §. 2. *hic. d. l. 6.* §. 3.

Quomodo acquirimus per servos proprios?

℞. Cum servi nihil proprium habere possint; citra ullius

ullius peculii distinctionem; ita acquirimus per eos, ut quod ex traditione nanciscuntur, sive ex stipulationis, donationis, legati, aliave qualibet causa, id nobis etiam ignorantibus, & invitis obveniat; imo vero etiam hæreditas; sed non nisi nostro jussu adita; *ne æri alieno invitum, aut ignorantem dominum subjiciant. l.25.§.jussum.ff.de acq.hær.* §.3.*hic.l.10.* §.1.*ff. de acq. hær.*

Quomodo acquirimus per servos, in quibus tantum habemus usumfructum: vel usum?

℟. Per eos acquirimus tantum, quod, sive ex re nostra, sive ex opera sua acquirunt. Quod extra illas causas consequuntur; ad dominum proprietatis redit. §.4.*hic.* Si in servis usum tantum habemus tantum acquirimus quod ex re usuaria consequuntur. *Quod operas servi usuarius alteri locare non possit. l. per servum. pr. ff. de Usu. & Hab.*

Quomodo acquirimus per liberum hominem, vel servum alienum, quem bona fide possidemus?

℟. Circa liberum hominem, quem errore facti nobis servientem, tanquam servum; vel servum alienum, quem similiter errore, tanquam meum possideo, idem juris est, quod circa servum usufructuarium; ut ex præcedentibus duabus causis nobis acquirant. Sed circa id quod ex aliis causis acquirunt, id juris est, ut id ad ipsum acquirentem pertineat, si liber est: vel ad dominum, si servus est; nisi bonæ fidei possessor servum usuceperit utpote quo casu, (*cum servus domini factus sit,*) per eum ex omnibus causis ipsi acquiratur. §.4.*eod. Vers. idem placet.*

An usufructuarius servum usucapere non potest?

℟. Non potest. 1. Quia non possidet civiliter, sed naturaliter tantum, & quidem non sibi, sed proprietario. 2. Quia ei deest bona fides, quod sciat servum eum esse alienum. §.4.*hic.*

Quid vero & quatenus per præcedentes personas acquirimus?

℟. Non proprietatem modo; sed & possessionem. Per liberos quidem nostros, & servos proprios omnino; vel saltem ut per eos nobis usucapio procedat. *l.14.ff.de acq.poss.* Per cæteros vero, quatenus possessionem.

sionem ex re nostra, vel operis suis adepti fuerint. §. 3. & 4. *hic.*

An per liberas personas, in quas nihil juris habemus, seu extraneas, (ut hic vocantur) nihil acquirere possumus?

℞. Per tales, sive etiam per servos tales alienos nihil nobis acquiri potest; excepto procuratore, à nobis, vel coram, vel per nuncium, aut epistolam, cum mandato, ut nobis acquireret, constituto. §. 5. *hic. l.* 1. §. 20. *De acq. poss.*

Quid acquiritur nobis per procuratorem?

℞. Procurator acquirit nobis possessionem, non scientibus modo; sed & ignorantibus eam traditam, modo ipsam, ut nobis acquireret, acceperit. *l.* 1. §. 20. *&* 21. *De acq. poss.* Ejus vero possessionis interventu *(sed ex causa justa)* dominium; si quidem is, qui possessionem tradidit, dominus fuerit, & dominii transferendi mentem habuerit. *l.* 13. *ff. de acq. rer. dom.* vel usucapiendi facultatem, si dominus modo fuerit ea opinione; & ipsi rem nostram procuratori traditam novimus. §. 6. *hic.* Nisi ea mente procuratori res sit tradita, ut non prius nostra esset, quam ad manus nostras pervenerit. *Quippe quod tum, ut nostra sit, debeat ad manus nostras pervenisse. l.* 1. §. *per procur. ff. de acq. poss.*

TIT. X.

De Testamentis ordinandis.

AN prater pracedentes modos acquirendi dominii per singularitatem non sunt alii?

℞. Omnino; puta legata & fideicommissa. *Quæ, quod eorundem explicatio in testamentorum materia commodius procedat, ad eam ab Imperatore referuntur.* §. *ult. tit. praced.*

Quot modos acquirendi dominii jure civili per universitatem, seu successionem, recenset Imperator?

℞. Plures; puta hæreditatem, bonorum possessionem, arrogationem, libertatum conservandarum causa addictionem: denique quæ olim fiebant per bono-

bonorum venditiones & ex S. C. Claudiano. *Supr. tit. prox.* §. 6.

Quid est hæreditas?

℟. Hæreditas nihil aliud est, quam successio in universum jus, quod defunctus tempore mortis habuit. *l.* 63. *ff. de R. I. Nempe licet* hæreditatis *vox quandoque accipiatur pro rebus hæreditariis*; *t. t. ff. fam. hercisc. tamen Jurisconsultis proprie nomen juris est, ipsum jus succedendi in bona defuncti notans. Supra de rebus corp. & incorp.*

Cur dicis in definitione in universum jus?

℟. Quod omnia jura, tam activa, quam passiva, *h. e. omnia commoda & incommoda* defuncti in hæredem transeant. *Adeo ut hæres una eademque persona cum defuncto censeatur, & quidem sive ex asse hæres sit, sive ex parte institutus. Quia in partem universi succedit, & in ea personam defuncti repræsentat.*

Quamobrem dicis, Quod defunctus tempore mortis habuit?

℟. Quia ex eo demum tempore incipit esse hæreditas. *l.* 1. *De hær. vend. ff. qui Test. fac. poss. l.* 1.

Quot modis defertur hæreditas & acquiritur?

℟. Duobus; vel *ex testamento*, quæ *testamentaria*; vel ab *intestato*; quæ *legitima successio* dicitur. *De illa prius agit Imperator, quod successioni ab intestato non est locus, donec ex testamento hæres speratur, l.* 69. *ff. de R. I.*

Testamentum unde dicitur?

℟. Ex eo quod sit testatio mentis: *Princ. hic. Non ex verbis, more Grammaticorum, sed ex re, more Jurisconsultorum, vocis notatione mutuata.* Quia testandæ mentis causa testamenta conficiuntur.

Quomodo definitur?

℟. Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia, de eo quod quis de bonis suis post mortem suam fieri velit, directam hæredis institutionem sui natura continens. *l.* 1. *ff. qui Test. fac. poss.*

Explica definitionem?

℟. Dicitur testamentum *sententia*; quia certam dispositionem continere debet. Dicitur *sententia voluntatis nostræ*; quia ut ratum sit, debet ex propria

testantis

testantis voluntate proficisci, & continere liberam testatoris dispositionem, non vi, aut metu extortam, nec delinimentis, & instigationibus novercatam, nec delinimentis, & instigationibus novercalibus inductam; nec in alterius voluntatem collatam, aut ex alterius arbitrio pendentem; non captatoriam. *l.4.ff.de inoff.test.l.32.l.70.ff de hæred. instit.* Dicitur *justa sententia*, quasi legitima, id est, secundum præcepta legum facta. Dicitur *de eo quod quis* (puta testator, & solus quidem) *de bonis suis fieri velit*; ut à contractu distinguatur, qui duorum consensu constat. *l.19.l.20.ff.de V.S.* Adjicitur: *post mortem*; quia testatoris voluntas usque ad mortem est ambulatoria. *l.1.C.de S.S.Eccl. l.4. De adim leg.* & morte primum testamentum vires accipit. *Nov. 22. cap. 2.*

Testamenta quo jure introducta?

℟. Testamenta, si simpliciter pro ultima voluntate accipiuntur, origine & inventione juris gentium sunt. Si strictè accipiuntur, pro testamento, ut modo descriptum est, secundum juris civilis informationem; etiam juris civilis dicitur; eoque sensu testamenti factio ad jus publicum refertur. *Quia jus testandi legum, non privata auctoritate defertur. l.3. ff. qui test. fac. poss. Vigl. in §. 2. hic. n. 5.*

Quotuplex est testamentum?

℟. Duplex: vel *perfectum*, quod directam hæredis institutionem continet; modo definitum: Vel *imperfectum*, quod modo habet ordinationes alias, citra talem hæredis institutionem, ut Codicillus, de quo infra.

Quotuplicia fuere testamenta perfecta jure veteri?

℟. Tria *ex jure civili*. 1. Quod calatis comitiis, in pace pro concione populi fiebat. 2. Procinctum dictum; quo in bello utebantur milites, accincti armis & in prælium exituri. 3. Quod duobus prioribus successit, *per æs & libram* dictum; *Quia fiebat per imaginariam quandam familiæ venditionem, quæ quinque testibus, iisque civibus Romanis, & libripende præsentibus cum eo qui familiæ emptor dicebatur, per istam quasi venditionem successio deferebatur. §.1.hic. Ex jure prætorio* talis testandi forma introducta, qua (sub-

(sublata imaginaria ista venditione) loco libripendis & familiæ emptoris adhuc duo testes, & ita septem numero, nec eorundem modo præsentia, sed & signa requirebantur. §.1.2. *hic*. Denique *jure civili, cum prætorio juncto*, constitutum, ut uno eodemque tempore, septem testibus adhibitis, cum eorundem, ipsiusque testatoris subscriptione, & signaculo, testamenta firmarentur. §. 3. *hic*.

Quotuplicia sunt testamenta jure novo?

℞. Testamentum perfectum jure novo, vel est *commune*; id est, quod habet ordinarias solennitates, seu quod fit communi & consueto juris ordine servato: vel *privilegiatum*, quod, licet istæ solennitates non sint observatæ, singulari tamen valet privilegio. Vel *plus quam solemne*; in quo, ut valeat, præter communes solennitates, aliquid observandum.

Quotuplex est utrumque genus testamentorum, puta commune, & privilegiatum?

℞. Vel *scriptum*, vel *nuncupativum*. §. *fin. hic*.

Quæ sunt consideranda in omni testamentorum genere?

℞. Duo 1. An is qui testamentum facit habeat testamenti factionem. 2. an testamentum fiat rite. *l. 4. ff. hic. Cujac. Parat. D. & C. hic*.

Quæ sunt consideranda ut sciatur, an rite fiat testamentum?

℞. Duo similiter. 1. ipsa testamenti substantialis forma; id est, hæredis institutio. 2. Externæ in singulis testamentorum speciebus requisitæ solennitates.

Quod est testamentum solenne in scriptis?

℞. Est voluntas ultima, quam testator privatim, coram septem testibus, ad id specialiter rogatis, proponit in scriptis, sive manu propria, sive per alium, *scripta*, ab ipso tamen testatore signata sit, cum certa quadam solennitatum observatione. §.2. *hic. & l. jubemus. C. De testam*.

In quibus consistunt solemnitates externæ in testamento in scriptis observandæ?

℞. In duobus. 1. testium adhibitione. 2. ipso testationis facto.

Quæ observanda in testium adhibitione?

℞. 1. Ut

℞. 1. Vt testes adhibeantur idonei. 2. numero septem. 3. & quidem rogati. 4. non detineantur inviti. 5. sint in præsentia testatoris, & eum videant. 6. Testamento subscribant per se singuli. 7. id signent suis, vel alienis annulis. *Text. hic. & l. hac consultissima C. eod.*

Quæ solemnitates observandæ in testandi facto?

℞. 1. Vt testator voluntatem suam in scripturam redigat ipse; vel ab alio scriptam ipse subscribat; vel, scribendi ignarus, octavum testem, qui ipsius nomine subscribat, adhibeat. 2. Scripturam consignatam, vel ligatam, vel tantum clausam involutamque coram septem testibus proferat, eaque voluntatem suam ultimam contineri, seu id esse suum testamentum dicat. 3. A testibus subscriptionem, & subsignationem petat. 4. Ista omnia, ut & testium subscriptio, & subsignatio, fiant uno contextu; id est, uno eodemque tempore, nullo alieno actu extraneo interveniente, & testibus ad extremam usque contestationem simul manentibus. *d. l. hac consultissima, & §. 4. hic.*

Quid si omnes istæ solennitates non sint observatæ?

℞. Adeo sunt observandæ omnes, ut si appareat aliquem voluisse solenniter in scriptis testari, nec istas solennitates observaverit; tale testamentum, ne quidem ut nuncupativum, sit valiturum. *Clarus §. Testamentum. quæst. 4. n. 3.* Secus, si non constat de tali testantis intentione. *Quia tum subsistit ut nuncupativum, Clarus ibidem n. 2.*

Qui sunt hic idonei Testes?

℞. Ii quibuscum testamenti factio est, §. 6. *hic.* sed mares, homines liberi, puberes; etiam ex una domo plures. §. 8. *hic.* Vt pater & filius, item duo fratres, *(in testamento quidem extranei)* etiam legatarii, & fidei-commissarii, & personæ iis conjunctæ, & quas ipsi in potestate habent. In summa, qui speciatim non prohibentur.

Qui prohibentur esse testes?

℞. 1. Hæres institutus, & in cujus ipse est potestate, vel quem ipse in potestate habet, vel qui cum ipso est in potestate; *in eo quidem testamento in quo*

hæres

hæres is est institutus. 2. mulier. 3. servus. 4. impubes. 5. furiosus; præterquam tempore dilucidi intervalli. 6. mutus, surdus. 7. prodigus cui bonis interdictum est. 8. improbi, & legibus intestabiles. §. 6. 8. 9. 10. *hic.*

Quo tempore consideratur testium conditio?

℞. Eo quo signant testamentum; *excepto uno casu; puta, si, qui liber communi opinione erat, isto tempore revera servus fuit. Utpote quo casu; licet nullum esset testamentum jure, tamen ex æquitate sustinetur,* §. 7. *hic. l.* 1. *C. de testam.*

In qua charta potest scribi testamentum, & quot codicibus confici?

℞. Potest testamentum in qualibet materia scribi, & pluribus quoque codicibus authenticis, eodem tenore conscriptis, confici. §. 12. & 13. *hic.*

Quid est Testamentum nuncupativum?

℞. Quod fit testatoris voluntate coram septem testibus, rogatis, præsentibus, & vocem testatoris exaudientibus palam nuncupata, integraque testatione itidem uno contextu absoluta; sive scriptura nulla interveniat; sive interveniat quidem, verum non ad solennitatem, sed tantum probationis ergo. §. *ult. hic. l.* 21. *ff. eod.*

Quatenus hoc testamenti genus convenit, & differt à testamento in scriptis?

℞. *Convenit cum testamento in scriptis.* 1. Quod in nuncupativo etiam septem, idonei, eique rogati testes requiruntur. 2. Quod testes à testatore, ut testentur, rogatos intelligere debent. *l.*20. § 9. *ff. Qui Test. fac. poss.* 3. Quod testatio debet fieri uno contextu. *Differt à testamento in scriptis.* Quod sola constat nuncupatione, & fieri potest sine scriptura. §. *ult. hic.* 2. Si ea adhibetur; quod id fiat tantum probationis ergo, non quod ipsa sit de testamenti substantia. De qua est in testamento in scriptis. *d.* §. *ult.* 3. Quod hic testes tantum audire sermonem testatoris hæredem palam nuncupantis, & intelligere, in testamento vero in scriptis etiam voluntatem ejus scriptam signare debeant.

TIT. XI.

De Militari Testamento; cui adde cætera privilegiata.

Q*Uot sunt genera testamentorum privilegiatorum?*

℞. Plura. 1. Militare. 2. Inter liberos, 3. Ad pias causas. 4. Rustici. 5. Oblatum principi. 6. Factum apud acta judicis. 7. Factum tempore pestis. 8. Quibus additur, *ex jure canonico*, factum coram Presbytero Parœciali.

Quid est militare testamentum?

℞. Testamentum militare (*dictum non modo quod à milite; sed quod jure militari factum sit.*) est testamentum justum, minus solenne, à milite in expeditione, vel acie constituto, omissis, vel omnibus, vel aliquibus testamentorum solennitatibus, ita factum, ut tamen de ejus voluntate constet.

Quæ sunt privilegia militibus secundum testamenti factionem concessa?

℞. Varia; Alia *quo ad personam testantis*. Puta quod miles mutus, surdus, *sed casu talis factus. Viglius ad* §.3. *hic.*) item filiusfamilias, §.1. *hic.* item de crimine militari condemnatus, testari possint. *l.* 11. *ff. de mil. test.* Alia *circa substantiam dispositionis.* Puta quod potest mori pro parte testatus, & intestatus. *l.* 6. *ff. eod.* Item non tenetur liberos suos vel instituere, vel nominatim exhæredare; sed potest tacite eos præterire. §. *sed in exhæred. Infra de exhæred. lib.* Præterea potest ex certo tempore, & ad certum tempus hæredem instituere. *l.* 41. *ff. & l.* 8. *C. hic.* Item deportatum instituere. *l.* 13. §. *& deportati ff. hic.* Filio testamentum facere; licet sibi non fecerit. *l. in fraudem.* §. 5. *ff. hic. Potest tam extraneo; quam filio puberi, hæredi instituto directe substituere; & quidem vel certa ætate expressa, vel nulla.* Infra §. extraneo. de pupil. subst. l. 4. §. penult. ff. hic. *Potest quoque decedere cum pluribus testamentis.* l. 19. ff. hic. *Non tamen potest aliquid focariæ suæ relinquere.* d. l. 41. §. mulier.

Alia-

Aliaque circa solennitates testandi, & testium adhibitionem.

Quatenus remissæ sunt militi solennitates testandi?

℞. Imperator remisit illis generaliter solennitates jure civili in testamentorum ordinatione observandas, ita; ut quomodo velint, testari possint; & quoquo modo, sive scripto sive sine scripto facta ab ipsis testamenta sint, rata sit eorum voluntas. Adeo ut si scribunt testamentum, non integris literis, (ut pagani *Auth. quod sine. C. eod.* tenentur hæredem scribere;) id notis facere possint. *Pr. hic. &* §. 1. *l.* 1. *l.* 40. *ff. l.* 17. *C. eod.*

Quæ remissa illis sunt circa testium adhibitionem?

℞. *Quoad personam testium*; quod hic testes esse possint, peregrini, & mulieres. *Quoad numerum*; quod hic duo sufficiant. *Quoad testandi solennitatem*; quod hic non requiritur ut testes sint rogati aut in conspectu militis, aut subscribant, aut signent testamentum; aut si per nuncupationem miles testetur, ut testamenti integrum tenorem percipiant; sed, si vel quædam tantum ex iis de quibus deponunt intelligant, subsistat testamentum. *Facit. l.* 1. *l.* 40. *ff. hic.*

Quatenus obtinent præcedentia?

℞. Eatenus tantum, quatenus constare potest de militis testantis voluntate. §. *plane. hic.*

Quomodo potest constare de ejus voluntate?

℞. Constabit de militis voluntate vel scriptura quavis, sive in vagina, aut clypeo, sanguine, aut in pulvere gladio notata in extremo vitæ: *l.* 15. *C. hic.* modo intelligatur, & militis testantis esse apparuerit. §. 1. *hic.* Vel sine scriptura convocatis testibus, saltem duobus, qui, licet non sint rogati, affirment, militi vere fuisse voluntatem testandi. §. 1. *hic. gl. in d. l.* 15. *C. in l.* 10. *l.* 24. *ff. eod.* & id quidem in acie. Non, si forte extra eam in conviviis, aut jocose aliquem ab eo hæredem dictum testentur. *d.* §. 1. *hic.*

Ubi ergo testari milites debent, ut his privilegiis gaudeant?

℞. In castris, & in expeditione occupati: non extra castra, & citra expeditionis necessitatem in aliis locis versantes. *Quod ibi; licet (etiam filius-familias*

familias (propter militiam) testari miles possit; testari tamen debeat, modo communi; id est, iisdem adhibitis solennitatibus, quas adhibere debent pagani. §. *illis autem. hic.*

An in expeditione versans præcedentibus privilegiis pariter gaudet?

℞. Ita gaudet privilegiis istis, ut extra congressum hostium duos debeat testes adhibere, specialiter rogatos, remissis cæteris solennitatibus juris civilis, *gl. in l.* 15. *C. hic.* In acie, & conflictu si versatur, sufficit indicio, vel signis tantum voluntatem ejus esse expressam. *d. l.* 15. *Nov. Leonis* 40.

Quamdiu valent militum privilegia?

℞. Durat vis testamenti in castris jure militari facti; quatenus testatores militant, & in castris degunt; post missionem, sive honestam *(quæ fit militiæ tempore finito)* sive causariam *(puta ob causam aliquam necessariam impetratam)* si quidem pura est testantis dispositio, intra annum tantum; si conditionalis, etiam post annum, donec conditio hæredi adscripta existat. §. 3. *hic. & l.* 26. *ff. eod.* Ignominiosa missio statim perimit privilegium. *gl. in dict.* §. 3. *d. l.* 26.

An ex his privilegiis potest valere militis testamentum ante militiam non jure factum, obtento eo solo, quod testator factus est miles?

℞. Non, nisi illud resignaverit miles factus, & quædam adjecerit, sive detraxerit; vel alias manifestaverit se illud valere velle. *Quot sic valeat, quasi ex nova militis voluntate.* §. 4. *hic.*

An non sunt quædam privilegia militis circa testamenti infirmationem?

℞. Circa testamenti infirmationem etiam plura sunt militum privilegia. 1. Quod ratione personæ ipsius, minima capitis deminutione, *puta, si vel paterfamilias miles se in arrogationem dedit; vel filiusfamilias emancipatus, vel in adoptionem datus sit*, testamentum non fiat irritum. §. 5. *hic. l.* 22. 23. *ff. hic.* 2. Quoad ipsum testamentum; quod militis testamentum prius non rumpatur per posterius, nisi expressa revocatione. *l.* 19. *hic.* 3. Nec rumpatur agnatione

tione posthumi (*sive sciverit uxorem esse prægnantem, cum posthumum præteriit : sive ignoraverit esse prægnantem*) siquidem voluit hæredem esse quisquis sibi nasceretur, *l.7. ff. l.10. C.hic.* 4. Nec quasi agnatione posthumi; *puta si miles arrogaverit filium, vel nepos in locum filii successerit.l.8.ff.hic.* 5. Contra militis testamentum non datur querela inofficiosi. *l. 27. §.2. ff. de inoff. test. & l.ult.pr.C.eod.* nec bonorum possessio contra tabulas. *l. 30. ff. hic. Puta, siquidem scit se habere, liberos quos præterit; alias præterire liberos non potest; sed communi jure uti debet. l. 9. C. hic.*

Sunt-ne & alia militum privilegia?

℞. Sunt; sc. quod excusatur ab ignorantia juris. *l.Regula.§.1.ff.de jur. & fact.ign.* Quod torqueri nequit, *l.milites. C.de quæst.* Nec propter debitum capi potest; puta, quia damnatus tantum, in quantum facere potest, tenetur. *l. miles. & l. item ff. de re jud.* De quibus suis locis.

Quomodo amittit miles privilegium testandi?

℞. Si de deserta acie & fide; si de amissis armis, læsa majestate, vel altero gravi crimine damnatur. *l. ex militari. §. 1. ff. hic. gl. in §. 3. hic.*

An soli filiofamilias militi privilegium testandi concessum?

℞. Vt filiofamilias militi de peculio castrensi datum testandi privilegium; ita etiam togatam militiam exercenti, de quasi castrensi testandi idem datur privilegium, *ad exemplum filii militis*: sed ea lege, ut id faciat non militari; sed communi jure. *§. fin. hic. l. fin. C. de inoff. test.*

An nostri temporis militibus eadem testandi privilegia competunt?

℞. Omnino talibus, qui in expeditione versantur; itidem limitaneis ad hostium repentinas incursiones intentis: *Dd. communiter*, non præsidiariis, ut nec militibus togatis; puta advocatis, aliisque juris in Academiis professoribus, *ut jam dictum.*

DE

DE ALIIS PRIVILEGIATIS TESTAMENTIS.

Quod est testamentum inter liberos, & quatenus privilegiatum?

℞. Testamentum parentum inter liberos privilegiatum est, quo liberos hæredes instituit: quoad patrem liberorum legitimorum; & naturalium simul; quoad matrem (*nisi illustris sit*) etiam respectu naturalium tantum. Et quidem similiter tale hoc est privilegium, quod, modo quoad voluntatem testantium sit perfectum, id est, totam voluntatem parentum exponat (licet quoad juris civilis solennitates sit imperfectum,) nihilominus subsistat; sive sit scriptum, sive nuncupativum. *Dd. communiter.*

Quid hic sufficit ratione testamenti in scriptis?

℞. Olim quidem, quodcunque parentum scriptum suffecit. *l.ult. C. fam. hercisc.* at postea requisitum, ut pater manu propria claris, & propriis literis liberorum nomina, & uncias ex quibus hæredes eos esse vellet; item res singulas inter ipsos distribuendas, una cum testamenti facti tempore, scriberet. *Nov.* 107. *c.*1. *Et valet quidem hoc testamentum, licet adhibiti testes nulli fuerint, modo manum patris liberi agnoscant. Gail.* 2. *obs.* 112. *n.*78.

Quid ratione testamenti nuncupativi?

℞. Sufficit similiter duos adhiberi testes, licet non rogatos; modo sint idonei. Qualis hic etiam est mulier. *Jus enim gentium, non civile, in testamento patris inter liberos consideratur. d.l.ult. gl.in Auth. quod sine. C. de testam.*

Quorum respectu effectum habet hoc testamentum imperfectum?

℞. Habent testamenta imperfecta inter liberos effectum ipsorum liberorum tantum ratione; non extraneæ personæ ipsis forte adjunctæ. Cui si quid relictum, liberis accrescit. *l.hac consultissima.* §.1. *C. eod.* Nisi forte testamentum palam testibus nuncupatum. Quo casu liberi ex eo legata extraneis præstare coguntur. *Nov.* 107. *cap.* 1. *in fin.*

Quod

Quod est testamentum ad pias causas, & quatenus privilegiatum?

℟. Testamentum ad pias causas dicitur, quo vel Dei, divinique cultus amore, Ecclesiis; vel miserabilium personarum commiseratione xenodochiis, pauperibus, captivis aliquid relinquitur. Quomodo, si quis suprema voluntate quid disponit, similiter de jure canonico *(etiam in foro civili observando)* duo testes, etiam non rogati, licet mulieres, sufficiunt. *cap. relatum.* 1. *de Testam.*

Quatenus rustici testamentum est privilegiatum?

℟. Testamentum rusticorum eatenus est privilegiatum, quod ipsis & numerus septem testium, & subscriptiones sunt remissæ. *Nisi eo loco ubi rusticus testamentum facit, septem literati adsint. (Quo casu omnes subscribere debent.) Vel adsint quidem testes, sed ii non literati. Quo casu non minus, quam quinque testes adhiberi debent; & si unus, duo vel plures adsunt literati, ii pro aliis debent subscribere; ita tamen ut & cæteris testibus cognita sit voluntas testatoris. l. ult. C. de T.*

Quid est testamentum factum coram Principe?

℟. Coram Principe fit testamentum, quando quis voluntatem suam supplici libello complexus, Principi offert, & in scrinia deferri petit, & Princeps eandem receptam, & in consistorio lectam, per magistrum libellorum in scrinia refert. *l.* 19. *omnium. C. de testam.*

Quomodo fit testamentum coram judice?

℟. Cum quis scriptum quo voluntatem suam comprehendit, vel judici, vel municipibus offert, & actis inseri petit: Vel, *quod ad nuncupativi speciem referri debet)* cum quis in loco judicii apud acta, coram judice, vel municipibus palam voluntatem suam declarat; & istis authoribus ad acta publica referri petit. *d. l. omnium.*

Quatenus utrumque hoc testamenti genus est privilegiatum?

℟. Testamentum coram Principe factum *(utpote coram tot nobilibus, & probatis personis lectum)* omnes testamentorum solennitates dicitur superare, & con-

conscientiam Principis, fidem suam ad ejusdem custodiam adstringentis, tenere. Testamenti coram judice & municipibus facti volunt quidem fidem etiam esse publicam; modo in actis inveniatur: *d. l. omnium. & l. sancimus. verb. vel inter acta manifestaverit. C de Testam.* Malunt tamen alii etiam hic saltem duos requiri testes, qui ita factum esse coram judice testamentum declarent. *d. l. omnium. in verb. idoneis testibus. l. 12. De testib.*

Quatenus privilegiatum est testamentum factum tempore pestis?

℞. De hoc testamento nihil certi jure definiunt Doctores: tamen conveniunt, ob necessitatem de solennitatibus juris civilis aliquid relaxandum; *ex l. 8. C. de testam. Ad exemplum testamenti militaris; quod tempus belli & pestis æquiparentur. Puta, quando pestis ita grassatur, ut plurium testium copia haberi non possit, coram quinque testibus: vel etiam (maxime si ipse testator correptus sit peste) minori (puta duorum vel trium) numero testium, etiam in terris imperii, subsistere. Gail. 2. obs. 118. n. 18.*

Quatenus subsistit testamentum, jure Pontificio factum coram presbytero paræciali?

℞. Si coram duobus, vel tribus testibus est factum; ut in omni ultima voluntate, eodem jure. *c. cum esses. 10. de testam.*

Quatenus circa testium adhibitionem subsistunt testamenta moribus Batavicis?

℞. Permissum quidem in Batavia communi jure, h. e. septem testibus adhibitis facere testamentum; fiunt vero plerumque, & subsistunt testamenta moribus, vel coram duobus Scabinis, & Secretario facta; Vel coram Notario, & duobus testibus idoneis; viris, non mulieribus. *Ill. Grotius Introd. Jur. Holl. lib. 2. c. 17.*

In qualibus testamentis requiruntur de jure communi plures solennitates præter supra expositas, & quæ?

℞. Præter solennitates supra expositas requiritur 1. In testamento ejus qui literas ignorat, testis octavus subscriptor. *d. l. hac consultissima.* 2. Cæcus testari debet

debet per nuncupationem *(quod scribere non possit;)* & ita quidem, ut testes septem cum Notario; vel, si ejus copiam habere non potest, octavum testem qui ejus munere fungatur, adhibeat, & coram iis hæredem, ejusque dignitatem declaret; is vero voluntatem testatoris exceptam in scripturam redigat; eamque cum testibus reliquis consignet, simul & subscribat. *l.* 8. *C. qui test. fac. poss.* 3. In testamento ejus qui liberos habet in potestate, requiritur speciatim, ut eos vel instituat, vel expresse exhæredet. *tit.* 13. *infra.*

TIT. XII.

Quibus non est permissum facere Testamentum.

AN igitur omnibus est permissum facere testamentum?

℞. Verbis legis XII. Tab. *Ut quisque legasset suæ rei, ita jus esto*; latissima quidem potestas testandi civibus Romanis fuit tributa; sed id vel authoritate legum, vel interpretatione jura constituentium est coangustatum. *l.* 120. *De V. S.*

Quotuplex est prohibitio?

℞. Prohibitio est vel talis, ut testamenti factio activa aliquibus omnino negetur; vel ut non possint testari, nisi sub certo modo.

Quæ sunt causæ, ob quas aliqui omnino prohibentur testari?

℞. Variæ. 1. *Defectus communionis juris civilis*, vel circa eam dubitatio. 2. *Potestatis defectus.* 3. *Defectus facultatis testandi*, seu earum rerum quas natura ad testamenti factionem requirit. 4. *Legis prohibitio*, qua intestabiles fiunt.

Qui prohibentur testari quod non sunt cives Romani?

℞. Servi, *l.* 16. 19. 20. *ff. qui test. fac. poss.* ne quidem permittente domino, *Quia præterquam, quod nihil proprii habent de quo testentur, ipsi pro mortuis habentur.* 2. Capti ab hostibus; *Quorum tamen testamen-*

tum ante captivitatem factum, si apud hostes decedunt, Lege Cornelia confirmatur: si redeunt, jure postliminii valet. §.*ult.hic. l.12.ff.eod. l.18. De capt. & post.rev.* 3. Obsides à nobis hostibus, vel ab hostibus nobis fidei servandæ causa dati (*quod captivorum loco habeantur. l.31. De jure fisci.*) Nisi hoc nominatim iis à Principe permittatur. *l.obsides.ff.qui test.fac.* Vel eis usus togæ Romanæ concessus fuerit; *Utpote quem tantum cives habent. l.32. De jur. fisc.* 4. Capitali, non alia pœna, & quidem cum effectu, *id est, non suspensa per appellationem sententia,* damnati. *l.* 13. §. 2. *l.*8. §.2. *ff. qui test.fac. Ante damnationem, quamvis post accusationem institutam, factum testamentum valet.* l. 9. ff. eod. *Nisi vel peculatus, vel læsa majestatis ea sit.* l. 20. ff. de accus. & inscript. *Vel reus sibi mortem consciverit.* l. 3. ff. de bonis eorum qui sibi mort.

Qui prohibentur testari ob dubitationem status, & cur?

℞. De statu suo sive dubitantes, sive errantes testari prohibentur; quod integro judicio testamentum faciendum. *l.14. l.15.ff.qui test.fac.* Tales vero sunt 1. Qui nesciunt an ab hostibus, an à latronibus sint capti. 2. Relegati, qui capite se minutos putant. 3. Filius ejus qui ab hoste captus est, patris captivitate ita pendente; ut reverti possit. *l.* 12. & 15. *ff. eod. Vide tamen Nov. Leonis.*37.

Qui prohibentur testari ob defectum potestatis.

℞. Filiusfamilias; & adeo, ut ne quidem id possit patre consentiente. *Quod ita alieno juri est subjectus, ut nihil proprii habeat (de qualibus tantum bonis lex* XII. *Tab. testari permittit. d. l.* 120. *de V.S.)* nisi miles sit, & de peculio castrensi (*quod potest etiam militari jure*) vel de quasi castrensi (*quod potest tantum more pagano*) testetur. *Quod in his pro patrefamilias habeatur.* §. 1. *hic.* §. *ult. tit. de militari Test. l.*4. *ff. de jud.* De cæteris testari nullo modo potest. *l. penult. C.eod.*

Qui prohibentur ob defectum facultatis testari?

℞. Qui vel defectu judicii, sive per ætatem, *ut impubes*; sive per morbum animi, *ut furiosus (cui prodigus*

gus comparatur, ideoque & hic ei jungitur) & mente captus: sive per morbum corporis, *ut mutus, surdus,* testari mentem non possunt legitimo modo; vel qui alieno juri subjecti, non habent de quo testentur.

Qua ergo ætate potestas concessa testandi?

- ℞. Potestas testandi conceditur demum puberibus, id est, masculis decimo quarto, fœminis duodecimo anno completo. *l. A qua ætate. 5. pr. ff. eod.*

Quatenus furiosis, mente captis, prodigis testari prohibitum?

℞. Furiosis quidem, & mente captis prohibita est tantum testamenti factio morbi tempore. Ita ut testamentum istorum quidem, sive ante, sive post morbum factum, subsistat, ut à furioso speciatim factum (quæ habere solent) intervallorum dilucidorum tempore. Modo talia sint intervalla quibus mentem ipsis constare plane constat. *l. 9. C. eod.* Prodigi similiter, ante prodigalitatem, & post factum valet testamentum. §. 2. *hic.* §. 18. *ff. eod.* In prodigalitate, id est, dum ei bonorum administratio est interdicta, factum, non valet, nisi posteritati suæ consuluerit, & sane sit testatus. *Nov. Leon. 39. Vigl. ad* §. 2. *hic.*

Quatenus mutis & surdis prohibitum testari?

℞. Mutum & surdum intelligimus, non qui difficulter, sed qui plane nihil loquitur, vel audit. §. 3. *hic.* Circa quos variatum jure; ita ut olim ne eo quidem casu quo mutus scribere, & surdus loqui potuit, testamentum facere possent, nisi Principis indultu. *l. 6.* §. 1. & *l. 7. ff. eod.* Ex constitutione Iustiniani ita res decisa est, ut qui mutus simul & surdus sit natus, minime, ne quidem ad pias causas, testari possit. *l. 10. C. eod.* nec quidem etiam jure militari; quod nec militare possit: testari vero possit ex accidenti talis factus, siquidem literas teneat. *d. l. 10.* aut miles sit. §. 2. *supra de milit. Test. ubique Vigl.* Sive natura, sive casu surdus tantum, si loqui; mutus tantum, si scribere novit, testari possit. *d. l. 10. in fin.*

Quatenus prohibentur testari intestabiles facti?

℞. Eatenus, quod legis prohibitione speciali intestabiles jubentur esse non solum ii, qui aliis testimonium dicere nequeunt: sed etiam quibus testi-

monium dici non potest. *l.* 26. *ff. eod.* At cui testimonium dici nequit, ejus testamentum *(quod non nisi adhibitis testibus valet)* non posse valere, certum est.

Qui sunt tales?

℟. Tales sunt. 1. Damnati ob crimen famosum, *l.* 18. §. *ult. ff. eod.* 2. Mulier nubens intra annum luctus. *t. t. ff. de his qui not. inf.* Quæ tamen tertiam partem bonorum marito secundo relinquere potest. *l.* 1. *C. de sec. nupt.* Quibus adde hæreticos, & qui iis favent; si intra annum ex quo sunt excommunicati satisfacere contempserint. *Auth. credentes. C. de haeret.* Vsurarios manifestos; nisi prius de usuris satisfaciant, vel de satisfactione conveniant. *c. quanquam. de usuris. in* 6.

Quibus conceditur tantum testari sub modo?

℟. Cæcis, & iis qui literas ignorant. Vtpote quibus tantum conceditur testari secundum modum, *l. hac consultissima.* 8. *C. eod.* præscriptum, & in fine Tit. præcedentis à nobis explicatum. *Quibus adde Vasallum, quod ad feudum attinet. Ut cui non nisi consensu domini feudi, & agnatorum, (nisi haeredem instituat ad quem feudum alioqui erat venturum, aut ipsum sit francum) testari est permissum. c.* 1. *de success. feud. c.* 1. §. *donare. Qual. ol. feud. al. pot.*

TIT, XIII.

De Exhaeredatione liberorum.

HActenus solennitates externa testamentorum, & qui testamenti factionem habeant activam: dic. quae est forma testamenti interna, qua ab aliis ultimis voluntatibus distinguitur?*

℟. Hæredis directa institutio. *Vtpote ex qua vim accipit. Quae ideo totius testamenti veluti caput & fundamentum dicitur.* §. 34. *Infra de legatis.*

Quid est haeredis institutio?

℟. Est successoris in universum jus quod defunctus tempore mortis habuit, sive scripto, sive nuncupatione, *id est, viva voce,* facta designatio. *l.* 1. §. 1. *ff. de hared. instituendis.*

Quo-

Quotuplex est?

℟. Duplex: vel *prima*, quæ nomen retinet, & institutio in specie dicitur; *de qua primo agendum*; vel *secunda*, quæ Substitutio dicitur, *de qua deinceps*.

Licet-ne testatori, quos velit, hæredes instituere pro libitu?

℟. Non: sed alios tenetur instituere, vel exhæredare, *quales sunt liberi ipsius*; alios potest quidem instituere, non tamen tenetur, *quales sunt præter liberos alii Romani cives:* Alios non potest instituere, *de quibus Tit. sequente.*

An ut pater præcise liberos instituere, vel exhæredare tenetur; sic & mater?

℟. Pater quidem tenetur liberos suos præcise instituere, vel exhæredare, ut valeat ejus testamentum. *Pr. hic.* Mater vero, & avus maternus possunt eos præterire; sed eorum silentium est pro exhæredatione. §. 7. *hic.*

Quid est exhæredatio?

℟. Est juris succedendi, quod alicui in bonis alterius competebat, vel competere potuit, ademptio; seu à testatore facta hæreditatis privatio.

Quid est præteritio?

℟. Quando talis, cui jus succedendi competit, neque instituitur hæres, neque expresse, ut oportet, exhæredatur: sed vel plane omittitur silentio, vel ei modo aliquid legatur.

Quotuplex ergo est exhæredatio?

℟. Duplex. 1. *Propria*; quando talis ab hæreditate excluditur, qui ex lege, seu ipso jure est hæres designatus, *ut suus*, seu qui debuit necessario hæres institui. 2. *Impropria*, quando ab hæreditate removetur talis, qui ipso jure non est hæres, nec necessario institui debet; *ut extraneus. l. 132. ff. de verb. oblig.*

Quomodo fieri debet exhæredatio, ut rite fiat?

℟. 1. Si fit consulto, non temere, aut iracundiæ calore; utpote qualis non valet exhæredatio; etsi justa ejus sit causa. *l. 19. C. de inoff. test.* 2. Si fit nominatim; §. 1. *hic. id est, nomine, prænomine vel cognomine*

gnomine filii expresso; ut constet de quo filio pater senserit. l. 1. De lib. & posth. 3. Vt fiat pure; non sub conditione, *utpote cum nec sub conditione institui filius sub potestate possit. d. l. 1. §. pure. De lib. & post.* 4. Quibus accessit ex jure novissimo, ut fiat ex justa causa testamento expressa. *Nov. 115. c. 3.*

An ergo circa hanc exhæredationis doctrinam non idem semper fuit jus Romanis?

℟. Minime; sed valde hic fuit variatum & ita quidem, 1. ut hoc jus quo pater liberos suos debuit instituere, vel nominatim exhæredare, tantum concerneret filios primi gradus, quos habebat pater sub potestate; sive jam natos, sive posthumos, eosque sive naturales, id est, ex justo matrimonio procreatos; sive legitimos tantum, id est, adoptivos; ita ut filios vel alios per virilem sexum descendentes, etiam utriusque sexus, id est, nepotes & neptes, etiam posthumos & posthumas inter cæteros exhæredare posset; & has quidem modo illis aliquid, vel tantillum, relinqueret; ne per oblivionem præteritæ viderentur. *Princ.* §. 1. 4. *hic.* 2. Quod Prætor, istius juris moderatione, omnes liberos qualescunque, si non instituerentur hæredes, jussit exhæredare, vel nominatim, ut masculos; vel inter cæteros, ut fœminas; & præteritis, etiam emancipatis, dedit bonorum possessionem contra tabulas testamenti. §. 3. hic. 3. Postea Iustinianus sua constitutione, jure novo, sublata sexus & emancipationis differentia, voluit omnes liberos, sive mares, sive fœminas, sive emancipatos, sive ulterioris gradus, natos, sive posthumos, nominatim instituí, vel exhæredari: circa adoptivos filios servata definitione. *l. penult. C. de adopt.* expressa.

Quæ vero circa jus vetus quoad effectum exhæredationis, & præteritionis erat differentia?

℟. 1. Si pater filios præterisset quos in potestate habebat, ejus testamentum adeo erat inutile, ut ne quidem, filio ante eum mortuo, vires acciperet. *Quod initio non constiterit.* 2. Si filias natas præteriisset, vel nepotes ex filio, aut alios utriusque sexus; valeret quidem testamentum; sed ita, ut præteritæ personæ,

sonæ, scriptis hæredibus accrescerent, & numerum hæredum augerent; suis quidem hæredibus in viriles tantum partes; extraneis in partem dimidiam. *Ulp. tit.* 22. §. 14. 3. Posthumo præterito, sive masculo, sive fœmina, valebat quidem testamentum; sed agnatione posthumi, vel posthumæ rumpebatur. §. 2. *hic.* ut & hodie rumpitur, *l.* 4. *C. de inoff. test.* sive mares, sive fœminæ, modo integri nascuntur. *l.* 3. *C. eod.* nec sint abortivi. *l.* 2. *C. eod.* Nec etiam possunt exhæredari; *Cum in eos vitium ingratitudinis non cadat. l.* 32. §. *fin. C. eod.*

Quæ in veteris istius juris in istis omnibus videtur fuisse ratio?

R. Veteris istius juris, *respectu filiorum qui sunt sub potestate, necessariam institutionem quod attinet*, causa erat, patria potestas civilis *(cujus respectu, una videbatur filii persona cum defuncti patre)* & inde existens jus Suitatis; quod vivo patre essent quasi domini paternorum bonorum. *Respectu necessariæ exhæredationis*, ratio est, quod ista dominii præsumptio non aufert patri de bonis suis libertatem testandi. *Respectu concessæ præteritionis filiarum*, ratio fuit; quod filiæ minus, quam filii patri viderentur conjunctæ civiliter; quia per eas non continuatur familia paterna, sed ipsæ nubendo in familiam viri transeunt. *Ratione juris specialis posthumos concernentis*; quod hi in iis, quæ commodum ipsorum spectant, pro jam natis habeantur.

Quotuplices sunt posthumi?

R. Posthumi dupliciter accipiuntur, *proprie*, & quidem tam hic, quam extra materiam successionis, pro iis, qui post mortem patris nascuntur. *l.* 3. §. 1. *De injust. rupt. irr. test.* 2. *Improprie*, & quidem in doctrina successionis, speciatim ex lege Velleja, qui ante mortem quidem testatoris nascuntur; sed respectu testamenti facti dicuntur Posthumi. *d. l.* 3. §. *in fin.* Et sic dicitur Posthumus tribus modis. 1. Qui post factum testamentum vivo testatore nascitur suus hæres. *d. l.* 3. §. 12. *l.* 12. *ff. eod.* 2. Nepos qui natus quidem est ante testamentum factum; sed post illud factum, mortuo priore instituto, in locum ejus succeden-

do fit suus. *l. 13. ff. eod.* 3. Post testamentum natus, non suus; sed qui priore instituto defuncto, in locum ejus succedendo fit suus. *Qui* posthumus Iulianus *dicitur. l. Gallus. ff. de lib. & posthum.*

Qui hic omnino posthumorum loco veniunt?

℞. Hi omnes posthumi sunt; & quidem vel sui, qui sic nati sunt, ut sui esse possint; vere quidem si nemo eos injure suitatis antecedit, ut filius in potestate patris existens ante ejus mortem. Suorum loco habentur, vel quasi sui sunt, nepotes; qui sui modo sunt spe, & potentia; puta mortuo eo qui ipsos antecedit. Vel alieni; qui nati, testatori non sunt sui hæredes futuri, sed extranei; ut nepos ex filio emancipato.

Quid novo juri additum hic jure novissimo?

℞. Quod sive parentes, sive liberi sint exhæredandi, non permittatur exhæredatio; nisi sit justa exhæredandi causa, nominatim testamento expressa, ab hærede probanda. *Nov. 115. cap. 3. & 4.*

Quæ est ista causa?

℞. Vtrimque generalis causa est, ingratitudo.

An ob quasvis ingratitudinis causas licet sive parentes, sive liberos exhæredare?

℞. Non; sed ob eas tantum, quæ speciatim legibus, & nominatim *Nov. 115. cap. 3.* sunt expressæ.

Ob quas parentibus licet exhæredare liberos secundum istam Novellam?

℞. Ob causas quatuordecim, ibi definitas. 1. Si quis parentibus suis manus intulerit. 2. Aliamve gravem injuriam & inhonestam. 4. Si parentem in causis criminalibus *(nisi contra principem, vel Remp. sint)* accusaverit. 4. Si ut maleficus, cum maleficis versetur. 5. Si vitæ parentum sit insidiatus. 6. Si delator contra eos extiterit. 7. Si Novercæ, vel concubinæ patris se miscuerit. 8. Si pro patre carceri incluso detrectaverit fidejubere. 9. Si parentes testamentum facere prohibuerit. 10. Si sit histrio, & cum histrionibus maneat, parente *(ejusdem conditionis non existente)* invito. 11. Si filia libidinose ante annum vigesimum quintum vixerit, & ut ita vivat, honestum

honestum matrimonium respuit. 12. Si liberi parentem furiosum neglexerint, & is postea sanus factus testetur. 13. Si parentem captivum non redemerint. 14. Si sint hæretici. *d. Nov. 115. cap. 3.*

Ob quas causas liberis licet parentes exhæredare?

℞. Tales sunt: 1. si vitæ liberorum fuerint insidiati. 2. si pater nurui, aut concubinæ filii se miscuerit, si liberos suos prohibuerit testari de peculio castrensi, vel quasi. 4. si pater matrem, vel mater patrem interfecerit. 5. si liberis furiosis alimenta denegaverit. 6. si captivos reducere neglexerit. 7. si liberos criminaliter accusaverit, ob causas principem vel Remp. non concernentes. 8. si sint hæretici. *d. Nov. 115. c. 4.*

An non sunt causæ exhæredationis in fratribus, vel sororibus?

℞. Statuuntur quidem in his vulgo tres causæ exhæredationis, *ex Nov. 22. c. 47.* 1. si frater mortem fratri machinetur. 2. eum criminaliter accuset. 3. facultatibus ejus magnum damnum inferat: *Sed, cum Exhæredationis verbum, ut ante dictum, fratribus non recte tribuatur, (quod instituere frater fratrem non cogatur) statuendum, ibi non proponi causas ob quas exhæredari, sed ob quas à lucris nuptialibus arceri frater possit.*

An non sufficit habere alias æque graves, vel etiam graviores exhæredandi causas, quam dicta Novella 115. sunt expressæ?

℞. Statuunt quidem Doctores communiter ob tales etiam procedere exhæredationem, sed quia Imperator *(cum querimonia quod causæ exhæredationis antea vagæ essent, & incertæ,)* eas sollicite definiverit, prohibendo ne alias apponere liceret, placet magis *cum Viglio ad §. fin. hic. & Con. lib. 10. comment. cap.* 10. non sufficere. *Maxime cum odiosa sint restringenda. Unde & Menochio,* lib. 2. de arb. judic. quæst. cent. 3. casu 277. *placet, an justa sit exhæredationis causa, arbitrio judicis relinquendum. Quod non judicamus absonum,*

An miles, & mater liberos suos tenentur nominatim exhæredare?

 ℞. Non;

℟. Non; sed utriusque silentium est pro exhæredatione; quasi nominatim facta esset. Militis quidem, ob privilegium circa testamenti factionem ipsi concessum, & ante explicatum; siquidem non ignoraverit, se liberos habere, aut uxorem prægnantem esse, alias testamentum ejus ipso jure nullum est. §.6.*hic*. Matris vero, aut cæterorum per matrem ascendentium; sive sciverint, sive ignoraverint se liberos habere; ita ut adversus præteritionem concedatur liberis querela inofficiosi. *Idque, quia liberos non habent in potestate*, §. *ult. hic*.

TIT. XIV.

De Hæredibus instituendis.

Hactenus qui debeant institui; dic qui possint institui, ita ut etiam omitti libere possint?

℟. Ii sunt extranei; hoc est, alii præter parentes & liberos naturales, & legitimos, vel legitimos tantum; etiam collaterales, hoc est, fratres, vel sorores. *Qui tamen si sint consanguinei, turpibus personis præferuntur*. l. 27. C. de inoff. test. *Nisi fratri causa aliqua ingratitudinis objici possit*. Nov. 22. cap. 47. *vel & ipse turpis persona sit*. l. 11. C. de inoff. test. *vel servus necessarius sit institutus*. d. l. 27. in fine.

Quales extraneos permissum est instituere?

℟. Qualescunque; tam liberos homines (*modo testamentum ipsi facere, vel ex eo accipere possint*,) quam servos: eosque vel dominio pleno, vel proprietate tantum nostros; vel alienos, sive plane, sive proprietate tantum, usumfructum testatore habente. *Princ. hic*.

Quomodo servos proprios permissum instituere?

℟. Vel cum; vel sine libertate; *Quod ea, ut sine qua hæreditatem accipere non potest institutus; tacite institutioni inesse videatur*;) nisi aut adulterio dominæ sint commaculati, *Princ. hic*. aut in fraudem creditorum instituti. *supra lib. 1. tit. 6*.

Quis est effectus Institutionis quoad servum proprium?

℟. Ut

℞. Vt siquidem domini Testatoris manet servus usque ad mortem, liber fiat, & hæres; sed necessarius, ut adire hæreditatem cogatur. Ante manumissus, liber quidem & hæres fiat; sed voluntarius. *Ut invitus adire hæreditatem non cogatur; alienatus à vivo testatore, nec liber ipse, nec hæres fit; sed novus dominus; & ejus injussu hæreditatem adire non possit.* §. *servus autem. hic.*

Quando, & quomodo alienus servus recte instituitur?

℞. Quando cum domino est testamenti factio. *l.* 31. §. *fin. ff. hoc.tit. Utpote quia ex domini persona hæres instituitur.* Cum libertate tamen non recte hæres instituitur. *l.* 3. *ff. eod. Quod servus adeundo hæreditatem domino quidem acquirere; Testator autem eum instituendo jus dominii in eum transferre non possit.* Institui vero potest, sub conditione, cum liber erit. *l.* 7. *l.* 49. *ff. hic.*

Quis est effectus hujus Institutionis?

℞. Quod servus manens ejus domini cujus fuit tempore facti testamenti, ejusdem jussu: sin fuerit ante mortem Testatoris alienatus, ejus domini jussu adire debeat hæreditatem, cujus tempore mortis Testatoris fuit: vivo testatore manumissus, vel eo antequam adeat, mortuo, suo arbitrio adire hæreditatem possit. §. *servus a. hic.*

An & servus alienus post mortem domini recte hæres instituitur? hoc est, an potest institui, cum dominus ejus mortuus est?

℞. Omnino. Plane ut ejus qui in utero est servus recte hæres instituitur. *Quia ut hic in iis, quæ commodum ejus spectant, pro jam nato habetur; ita mortui domini hæreditas personam ejus repræsentat, & quidem fictione juris.* §. 2. *hic. & ibid. Viglius.*

Quid si institutus sit servus plurium dominorum?

℞. Si cum omnibus testamenti factio est, omnibus acquirit, quorum jussu adiit hæreditatem, pro dominii portione; non jubentium portiones, jubentibus tacite accrescunt. §. 3. *hic.*

Qui prohibentur omnino institui?

℞. 1. Qui juris civilis carent communione, ut deportati,

portati, (*nisi a milite*) peregrini. *l.*1. *C. hoc. tit*. Item servi pœnæ. *l.*17. *ff. de pœn*. 2. Lege intestabiles esse jussi; *hoc est, ob carmen, vel crimen famosum condemnati: item mulier ante annum luctus nubens*. l. 1. C. de sec. nuptiis. *Quod jure pontificio sublatum*. *c. pen. c. ult. Ext. De sec. nupt*. 3. Læsæ majestatis accusati. *l.* 5. *C. ad leg. Jul. Majest*. 4. Apostatæ. *l.* 3. *C. de Apostatis*. 5. Hæretici. *l.* 4. §. 5. *de hæret*. 6. Collegia illicita. *l.* 8. *C. hic*. 7. Liberi ex damnato coitu nati. *Nov.* 89. *cap. ult*. 8. Personæ plane ita incertæ, ut nec ex post facto, nec vel per consequentiam certæ fiant. *Ulp. in Fragm. tit.* 22. §. *incerta. De facie modo ignotos*, l. 11. C. hic. *vel per consequentiam alicujus corporis modo notos* (*licet alias omnino ignotos*) *instituere licet. Ut & pauperes, favore piæ causæ*. l. 24. 28. 49. C. de Episc. & Cleric. *Quia collegia licita, & nota instituere hodie licet*. d. l. 8. C. hic. *& corpus testatori notum unius personam sustinet*. l. 5. ff. quod cujusque univers. nom.

Quot hæredes licet instituere?

℞. Hæredum instituendorum numerus lege non est definitus; sed ab arbitrio Testatoris pendet ita ut quot velit, usque in infinitum hæredes facere possit. §. *& unum. hic*. *l.* 9. §. 12. *ff. eod.*

Quid requiritur ut sive unus, sive plures instituantur hæredes, rite fiat institutio?

℞. Quatuor. 1. Debet hæres manifeste, hoc est, vel nominatim vel certa demonstratione, quæ nominis vice fungi possit, institui. *l.* 9. §. 8. *l.* 48. §. 3. *ff. hic. & l.* 34. *ff. de condit. & demonst*. 2. Ut scribatur, vel nuncupetur hæres verbis idoneis, hoc est, expressis & affirmativis talibus, ut certo constet quem velit Testator hæredem esse. *l.* 15. *C. de Testam*. 3. Ut testator si plures hæredes instituit, exprimat ex qualibus partibus singulos hæredes esse velit. 4. Ut, sive unum, sive plures instituit, exprimat quomodo hæredes esse velit.

Quotuplicia ponuntur verba idonea?

℞. 1. *Directa*, quæ sui natura efficiunt, ut hæres institutus hæreditatem à testatore ipso immediate accipiat, ut, *Titius hæres esto. Bart. in l.* 15. *nu.* 42. *De vulg.*

vulg. subst. per l. 14. *C. de fideic. l.* 2. *C. com. de legat.* 2. *Obliqua*; quæ efficiunt, ut meditate, hoc est, per alterum accipiat hæreditatem, ut, *rogo te, ut à Titio hæreditatem accipias*; vel, *Semproni rogo te, ut Titio hæreditatem meam restituas. l.* 38. §. *ult. l.* 33. *l.* 34. §. *ult. De legat.* 3. 3. *Communia*, quæ utramque habere possunt significationem, ut verbum *substituo*, *l.* 4. §. 1. *De vulg. & pup. subst. volo pervenire, habere, pertinere, succedere, reverti, devolvi. Bart. & gl. d. loc. n.* 45. 47. 48. *& seqq.*

Quas partes singulis hæredibus potest assignare Testator, si plures instituit?

℞. Similiter quas voluerit; sive æquales, sive inæquales. §. 5. *hic. & l.* 13. §. 5. *ff. hic.*

An igitur non est certa hæreditatis divisio ex lege?

℞. Est quidem lege introducta ea divisio, qua in assem hæreditas, *hoc est, in duodecim uncias*, dividitur; verum non ideo introducta, ut eam testator præcise sequeretur, sed ut haberet quomodo mentem suam eloqueretur. *d. l.* 13. §. 1.

An itaque certis nominibus singulæ partes ab uncia usque ad assem ex lege enunciantur?

℞. Omnino, ut duæ unciæ dicantur Sextans, *quasi sexta pars assis*; tres, Quadrans, *quasi quarta pars assis*; quatuor unciæ, Triens, *quasi tertia pars assis*: Quincunx, dicuntur quinque unciæ; Semis, quasi semi as, sex unciæ; Septunx, septem; Bes, *quasi bis triens*, octo; Dodrans, *quasi dempto quadrante as*, novem; Dextans, *quasi dempto sextante as*, decem; Deunx, *quasi dempta una uncia as*, undecim unciæ; §. 5. *hic.*

An igitur Testator varie hæreditatem dividere potest?

℞. Omnino; & quidem; 1. Aut sine partibus; 2. Aut ut singulis hæredibus partes sint adscriptæ; aut ut quibusdam non sint adscriptæ. 3. Ita ut vel plures assignatæ sint partes quam continet as, vel pauciores. Vt sic tot unciæ faciant assem, quot testator voluerit. §. 5. *hic.*

Quid juris in hac diversa divisione?

℞. 1. Si unus sine partibus instituitur, vel ex parte quidem

quidem aliqua, sed nullo cohærede nominato, is hæres est ex toto asse. *Quod nemo simul testatus, & intestatus mori possit, nisi sit miles.* §. 5. *hic.* *l.* 7. *De R. I.* Si plures instituuntur non nominatis partibus, ex æquis partibus hæredes sunt. §. 6. *hic.* *l.* 9. §. 12. *ff. hic.* Nisi quidam conjunctim, quidam disjunctim sint instituti. ut e. g. *Titius, & Cajus hæredes sunto, Mævius hæres esto. Quo casu conjuncti pro uno sunt.* *l.* 15. & 17. §. 1. *ff. hic.* 3. Partibus in quorundam personis expressis, in aliquo non, is, si qua assi pars desit; ex ea hæres est. Sin plures sine parte adscripti, in eandem omnes concurrunt. *d.* §. 6. *d. l.* 17. 4. Partibus in singulis personis adscriptis, si pars assis vacet, ea pro rata portione singulis accrescit; si vero desit, pro rata singulis decrescit. §. 7. *hic.* 5. Si plures unciæ quam duodecim sint distributæ, aliquo sine parte instituto, is quod dupondio, hoc est, alteri assi deest, habebit. *l.* 18. *l.* 87. *ff. eod.* Dupondio distributo, si alius sine parte instituitur; idem juris est. §. 8. *hic.*

Quomodo omnino potest Testator, sive unum, sive plures instituere hæredes?

℞. Vel pure; *id est, simpliciter, citra ullam adjectionem:* vel sub conditione. Ex certo tempore, & ad certum tempus non potest: sed ita adjectus dies pro supervacuo, & hæres pro pure instituto habetur. §. 9. *hic.* *Nisi incertum tempus adjiciatur; quod pro conditione habetur.* l. 75. De cond. & demon. & *valet institutio.* §. 9. hic. l. 62. ff. eod.

Quid est conditio hoc loco?

℞. Est adjectio, qua institutio hæredis in futurum eventum suspenditur. *Quæ natura conditionis est in omni eo quod agitur. Adeo ut quæ in præsens, vel præteritum tempus confertur; quamvis per conditionalem particulam enunciata, revera conditio non sit. l. conditio in præteritum.* 106. *ff. de V. O. Vult. hic. Inst.* §. 3. *n.* 6.

Quotuplex est conditio?

℞. Conditio est vel *possibilis*, cui res aliqua non est impedimento, quo minus existere possit; vel *impossibilis*, cui tale impedimentum est.

Quo-

Quotuplex est conditio impossibilis?

℟. Statuitur plerumque triplex. 1. *Natura*; quum per naturam aliquid fieri non potest. 2. *Lege*; cum pro conditione ponitur res lege prohibita; ut si parentem non alueris. *Quippe quod lege nobis non licet, id nec posse judicamur.* 3. *Facto*, cum id quod natura, & lege fieri potest, propter facti difficultatem nobis impossibile judicatur. *Quibus addunt, impossibile ex perplexitate verborum. veluti, Si Titius hæres erit, Sejus hæres esto: Si Sejus hæres erit, Titius hæres esto, l. 16. ff. de cond. instit.*

Quid juris circa has conditiones?

℟. Conditio natura, & lege impossibilis pro non adjecta habetur, *l. 20. ff. eod. Aliter quam in contractibus, quos vitiant. Quod ipsum hic faciunt conditiones facto, & perplexitate verborum impossibiles.* l. 16. ff. eod. *Idque ex præsumptione juris; quod ita instituenti non fuerit instituendi animus; licet quoad conditionem ex facto impossibilem Doctores dissentiant. Viglius hic.*

Quotuplex est conditio possibilis?

℟. Vel *potestativa*, in potestatem hæredis instituti collata; puta, *Cujus hæres erit, si centum aureos dederit.* 2. *Casualis*; quæ non in arbitrium hæredis; sed in fortunam confertur. *Ut si navis ex Asia venerit.* 3. Vel *mixta* ex utraque præcedente, seu casuali & potestativa constans.

Quid circa possibelem conditionem juris?

℟. Quod omnis talis conditio adjici institutioni potest, & adjecta servari debet. *l. 4. ff. de hæred. inst. l. 44. l. 55. De cond. & demonst.*

An nulla hic differentia hæredum respectu?

℟. Omnino. Extraneus sub quavis conditione possibili institui potest. Suus hæres tantum sub potestativa. *l. 15. l. ult. De cond. inst. Sub qua institutus (quod eam implere potest) pro pure instituto habetur. Si vero in incertum casum instituitur, quia ut is non eveniat, fieri potest, non exspectato eventu statim pro præterito habetur. Wes. par. de condit. instit. n. 4.*

An sub pluribus conditionibus institui potest?

℟. Omnino: & quidem vel *conjunctim*, si illud, & illud

illud factum fuerit. *Quo casu omnibus parendum est.* Vel *disjunctim*, & alternative, puta si hoc, aut illud factum fuerit, *& sufficit cuilibet parere; hoc est, alteram adimpleri.* §. 11. *hic. l.* 5. *ff. eod.*

Quis est effectus institutionis?

℞. 1. Successio in universum jus quod defunctus tempore mortis habuit. *l. hereditas.62. De reg. jur.* 2. *Quod jura omnia tam activa, quam passiva, adita hereditate in heredem transeunt.* §. 2. *infra de perpet. & temp. act.*

TIT. XV.

De vulgari substitutione.

H*Actenus de prima heredis institutione: qua est secunda, & quomodo definitur?*

℞. Secunda hæredis institutio, substitutio dicitur; estque in secundo, & ulteriore gradu hæredis, seu successoris designatio. *Gl. Accurs. sup. Rubr. ff. hic. Secundi quippe gradus appellatione etiam tertium & quartum heredem notamus, & (ut & nomine secundarum nuptiarum) ulteriores.*

Quomodo hic gradus numerantur?

℞. Non ex personarum numero, vel scripturæ ordine, sed ex ordine successionis. *l.* 2. §. 6. *ff. eod.*

Potest-ne Testator plures gradus heredum facere in suo testamento?

℞. Potest, in quantum velit hæredes substituere. *Text. pr. hic.*

Quotuplex est substitutio?

℞. Dividitur multis modis; præcipua autem divisio est qua dividitur in *directam*, & *obliquam*.

Qua est directa?

℞. *Directa* (quæ & propria) est quæ fit verbis directis & civilibus, legitimis, immediate ipsum substitutum respicientibus; in casum si primus hæres deficiat: puta, *Titius heres esto, si heres non erit, Sempronius heres esto. Schneidvv. ad d. pr. hic.*

Qua est obliqua?

℞. *Obliqua*, seu, *fideicommissaria* & precaria (*qua impro-*

impropria) est, quæ fit verbis non directis, sed obliquis & precariis, non ad ipsum substitutum immediate directis, sed ad institutum hæredem; cujus fidei committitur, ut hæreditatem acquisitam restituat alteri. e. g. *Titius hæres esto, ac rogo eum, seu fidei ejus committo, ut hæreditatem restituat Sempronio.*

De qua specie substitutionis hic agitur, & quomodo subdivitur?

℞. Agitur hic de directa; quæ à variis substituendi formis, vulgo dividitur in vulgarem, pupillarem, exemplarem, compendiosam, & breviloquam, seu reciprocam. *Et male quidem; quia exemplaris cum sit species pupillaris; breviloqua & compendiosa, vel vulgaris, vel pupillaris; separatam speciem facere non possunt.* Secundum Imperatorem hic, (*ut & in Digestis*) à duobus casibus, & conditionibus substitutioni inhærentibus formaliter, (puta hæreditatis non acquisitæ, & mortis filii impuberis) distinguitur in vulgarem, & pupillarem. *l.* 39. § *filio. ff. hic.*

Quotuplex est utraque?

℞. Duplex, vel *expressa*; quæ fit verbis conditionis præcedentis negative expressis, vel *tacita*; quæ ita fit, ut conditione negativa; *si hæres non erit*, diserte non exprimatur; sed talibus verbis affirmativis, quibus tacite conditio negativa subaudiatur; ut cum duo hæredes sibi invicem substituuntur, ut, *Titius & Sejus hæredes sunto, eosque sibi invicem substituo*, vel *Titius & Sejus, uter eorum vixerit, hæres esto. Schmeidvv. hic. n.* 9.

An utriusque hujus modi tacite substituendi idem effectus est?

℞. Non; *Prioris modi* hic est effectus, ut si cohæredum unus adita hæreditate decedat, alter cohæres non succedat; sed tum demum, si non adita hæreditate moriatur. *Posterioris* hic effectus est; ut si uterque institutus vixerit, uterque sit hæres: Si unus vel nolit, vel non possit esse hæres, alter solus sit hæres. *l.* 24. *ff. de hæred. instit.*

Quæ est altera subdivisio?

℞. Quod substitutio est vel *simplex*, seu μονόπλευρος quæ ab una tantum fit parte, hoc est, sic, ut instituto

stituto substituatur is, qui non est cohæres; ut, *si Titius hæres non est, Cajus hæres esto.* Vel *duplex*, seu *reciproca*; cum cohæres cohæredi substituitur; ut, *Titius hæres esto: si hæres non est, Cajus hæres esto; si Cajus hæres non est, Titius hæres esto.* §. 1. *hic.*

Quæ est vulgaris substitutio?

℞. Vulgaris substitutio (*sic dicta quod vulgo à quolibet testatore fiat*) est directa secunda institutio, quæ fit jure communi à quolibet testatore, cujusvis ætatis hæredi, in hunc casum, si hæres non erit: sive ita generaliter expressum, sive specialius expressa hujus deficientiæ causa; puta si noluerit, vel non potuerit esse hæres. *l.* 1. §. 1. *ff. hoc Tit. l.* 8. *C. de impub. substit. l.* 3. *C. de hæred. instit.*

Ubi omnino fieri potest substitutio hæc?

℞. Tantum in testamento. *l.* 36. *ff. hic. In codicillis nec institui, nec substitui directe potest.* §. pen. inf. de codicill. *nisi à milite, aut à parentibus inter liberos testamentibus.* l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam. *Benigne tamen substitutio talis facta in codicillis, trahitur in fideicommissum.* l. 76. ff. ad S. C. Trebel. *Nisi testator se testamentum, non codicillos facere putaverit.* l. fin. §. 1. C. de codicillis.

Qui omnino vulgariter substituere, & substitui possunt?

℞. Quilibet qui instituere, vel institui possunt; *hoc est, qui testamenti factionem cum testatore habent, cujuscunque sint conditionis; liberi, vel servi, tam proprii, quam alieni; cum quibus (puta ex persona dominorum) testamenti factio est. Ulp. Frag.* 22. *l.* 5. *ff. de serv. leg. Perez. hic.*

Quibus potest substitui?

℞. Omnibus similiter cujuscunque conditionis, & ætatis hæredibus; suis, extraneis, liberis, servis, iisque non tantum alienis; *sed & proprio servo, qui necessarius hæres est. Eo effectu, ut servo instituto non adeunte, per substitutum sustineatur, nec deseratur Testamentum. Perez. hic.*

Qualiter substitui potest?

℞. Possunt substitui, vel singuli, ut, *Titius hæres esto; si Titius non est, Cajus hæres esto:* vel unus in locum

cum plurium; *Titius & Cajus hæredes sunto : si hæredes non sunt, Sejus hæres esto*; vel plures in locum unius; ut, *Titius hæres esto; si hæres non est; Cajus & Mævius hæredes sunto:* vel unus & idem sibi : cum pluribus institutis unus ex institutis, cæteris omnibus substituitur: puta, *Titius, Cajus, Mævius, Sejus hæredes sunto : si non sunt; Cajus hæres esto:* denique cum invicem ipsi instituti hæredes substituuntur, ut, *Titius & Cajus hæredes sunto, eosque sibi invicem substituo.* Quæ est ipsa reciproca à Modestino; à Doctoribus vero breviloqua dicta substitutio. §. 1. *hic. l.* 38. §. 1. *ff. eod.*

Quomodo inter substitutos dividitur hæreditas?

℟. Eodem fere modo quo inter institutos. Quia pluribus substitutis partes à Testatore factæ servantur, iis non factis (*si quidem substituti prius non sunt instituti*) ex æquo omnes hæredes sunt. *l.* 9. §. 12. *De hæred. instit.* & unus substitutus in totam hæreditatem institutus intelligitur. Pluribus vero institutis, si invicem sibi ipsi, aut plures ex his uni substituantur, tum substituti videntur ex iisdem partibus ex quibus sunt instituti. §. 2. *hic. l.* 5. 9. 24. *ff. hic. Puta si quidem sub generali appellatione hæredum sunt instituti.* d. l. 5. *Quod si propriis nominibus quidam expresse sunt substituti, viriles partes inter eos facta videntur.* arg. l. 124. De leg. 1. & l. 24. ff. ad S.C. Treb. *Vel si æqualiter gravati sunt substituti ad æqualia onera. Tunc enim quia ad personas fuit habita relatio, merito viriles partes in substitutione facta censentur.* §. 2. hic, & ibi glossa, & Gl. in l. 1. C. de impub. subst.

Quid juris si instituto hæredi dato substituto cohærede, alius ei fuerit substitutus: puta si testator instituit Titium & Cajum, & Cajo Titium cohæredem substituit, & Titio deinde Sejum?

℟. Ad utramque partem tertius substitutus (si neuter institutorum hæreditatem adierit) admittitur; Puta non tantum ejus cui substitutus est, sed etiam alterius qui solum est institutus; & eidem etiam substitutus censetur. §. 3. *hic. l.* 27. *l.* 41. *ff. eod.*

Si quis servo per errorem quasi liber esset instituto substituatur; quid juris, si is jussu domini hæreditatem adeat?

℟. Pro-

℞. Propter errorem testatoris, & præsumptionem, quod eum, si scivisset servum esse, forte non instituisset, *(licet regulariter institutus, & substitutus simul in successione non admittantur)* uterque extra ordinem æquis portionibus defuncto succedit. §. 4. *hic.*

Qui sunt effectus substitutionis vulgaris?

℞. 1. Quod instituto ex alterutra causa *(puta quod vel non possit, vel nolit)* hæreditatem non adeunte, vel alias irrita facta institutione ipsa locus fiat substituto; excluso tum instituti hærede, *(quod hæreditas non adita transmitti non possit)* tum jure accrescendi; *quod hoc jus tacite ex legibus descendat, cum substitutus expresse vocatur. l 2. §. fin. l. 4. ff. hoc tit. Perez. hic.* 2. Quod hæc substitutio expresse facta continet tacitam pupillarem. *d. l. 4. l. un. C. de Caduc. tol. l. un. C. de his qui ant. apert. tab.* 3. Quod hoc modo substitutus non instituto *(utpote qui nunquam fuit hæres)* sed ipsi testatori succedat. *Princ. hic.*

Quomodo exstinguitur vulgaris substitutio?

℞. 1. Instituto hæreditatem adeunte, *hoc est, deficiente substitutionis conditione, si hæres non est. l. 5. C. hic.* Idque sive omnes instituti adeant, sive unus ex copulative institutis. *Quia ei qui adit, pars deficiens accrescit, eam ob causam; quod non censeatur vocatus substitutus, nisi in casum si nullus adeat ex institutis. l. 33. §. 1. ff. eod.* Deficiente conditione alia substitutioni apposita. 3. Si ipse substitutus repudiavit hæreditatem. *l. 2. & 4. C. de repud. hæred.* 4. Filiofamilias pupillo facta speciatim extinguitur completa pubertate. *l. in pupillari. ff. hic.*

TIT. XVI.

De Pupillari substitutione.

QVid est pupillaris substitutio?

℞. Pupillaris substitutio est qua pater liberis suis impuberibus, quos in potestate habet, non recasuris in alterius potestatem, substituit in eum casum, si hæredes erunt, & in pupillari ætate decesse-

decesserint. *Unde & pupillaris dicta. Princ. hic. l. 2. ff. eod.*

Quo jure introducta est?

℞. Non tam lege; quam moribus populi Romani; idque ex intuitu patriæ potestatis, eodem jure proprie obtinentis. *Quia, cum pater & filius viderentur quodammodo una esse persona; patris testamentum etiam ipsius filii esse censebatur.* l. 2. ff. hic. Vigl. ad pr. Inst. hic. *Cum vero ista potestas moribus patria non obtineat; cessat & iisdem pupillaris substitutio.*

Quotuplex est hæc substitutio?

℞. Ex præcedentibus quidem liquet etiam hanc esse, *vel expressam,* quæ verbis fit, sive generalibus, sive specialibus; *si filius hæres non erit, vel si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit:* vel *tacitam*, cum interpretante lege, præsumtam mentem testatoris filio in potestate impuberi substituentis vulgariter, etiam ita facta censetur ista substitutio, ut (*siquidem adita hæreditate filiusfamilias impubes in pupillari ætate decesserit,*) plane ac si expresse pupillariter substitutus esset, etiam in istum casum substitutus esse censeatur. *l. 2. §. sed & si quis. ff. eodem. Sed nos hic consideramus distinctionem hujus substitutionis eam, qua dividitur in veram, vel quasi pupillarem, seu exemplarem.*

Quæ est vera pupillaris?

℞. Ea ipsa quæ modo est definita.

Quæ requiruntur, ut huic substitutioni sit locus?

℞. 1. Requiritur ut substitutus sit è liberis testatoris, & quidem in potestate. 2. Impubes. 3. Ut maneat in potestate testatoris substituentis donec vivit. 4. Ut morte substituentis fiat sui juris, nec recidat in alterius potestatem. 5. Ut pater substituens sibi ipsi prius faciat testamentum, & in eo impuberem filium vel expresse instituat, vel exhæredet. 6. Denique ut hæreditas patris adeatur. *Nisi pater sit miles. Cujus substitutio pupillaris valet etiam ea non adita. §. 2. & 5. & ibi gl. hic. l. 2. 4. 5. ff. eod.*

Cur pater prius sibi debet facere testamentum?

℞. Quia pupillaris substitutio est quasi pars, & sequela testamenti paterni, *l. 38. §. 3. ff. eod.*

nec

nec valet, nisi patris testamentum ipsum valeat. §. 2. & 5. *hic.*

An cum pater sibi, & filio facit testamentum, ordo scriptura semper requiritur?

℞. Non semper; puta, si filius impubes sit institutus à patre. Omnino, si est ab eo exhæredatus. *Quo casu debet pater sibi prius, quam filio hæredem scribere. l. 2. §. prius. & seqq. ff. hic.*

Qui possunt pupillariter substituere?

℞. Pater, aut si quis adscendentium alius liberos habet in potestate; non mater: *Quippe quæ liberos in potestate non habet. Bart. ad d. l. 2. n. 7. ff. eod.*

Quibus potest substitui hoc modo?

℞. Liberis naturalibus, & legitimis simul, legitimatis, etiam arrogatis, impuberibus in potestate existentibus, iisque vel institutis, vel exhæredatis; non tantum jam natis, sed & posthumis qui olim quidem exhæredari poterant, sed hodie non nisi institutis. §. 4. *vers. quæcunque. hic. Auth. non licet. ibi Dd. C. de lib. præt.* etiam nepotibus in potestate existentibus. *l. 2. ff. eod.*

An ergo extraneo substitui non potest?

℞. Extraneo, vel filio puberi, non quidem pupillariter substitui potest; sed omnino tamen per fidei commissum; ita ut obligetur hæreditatem alteri restituere, eamque vel totam, vel ex parte. §. 9. *hic.*

Quot liberis potest substitui?

℞. Vel singulis, vel ei qui eorum impubes novissime morietur. *Singulis quidem; si neminem eorum intestatum voluerit mori. Novissimo; si legitimarum hæreditatum, hoc est, succedendi ab intestato jus inter eos integrum custodire voluerit.* §. 6. *hic.*

Quæ est formula substitutionis pupillaris?

℞. Hæc; Titius filius meus hæres esto; & si hæres non erit: vel erit quidem, sed antequam pubes factus sit, moriatur, Sejus hæres esto. *Princ. hic.*

Quomodo omnino substitui pupillariter potest?

℞. 1. Vel pure, vel sub conditione, quemadmodum & instituí potest. 2. Vel nominatim, vel generaliter. Illo modo, *Titius filius meus hæres esto: si hæres non erit, vel impubes moritur, Sejus hæres esto.* Hoc modo;

do; *Quisquis mihi hæres erit, is filio meo impuberi intra pubertatem morienti hæres esto.* §. 7. *hic.* *l.* 8. & *l.* 10. *ff. hic.*

Quid refert nominatim, an generaliter fiat substitutio?

℞. Hoc, quod si fiat nominatim; substitutus hæreditatem pupilli consequitur, etiam paterna repudiata. Generaliter si fiat; non aliter eam consequitur, quam si & scriptus fuerit hæres, & patri hæres exstiterit, hoc est, ejus hæreditatem adierit. Alias enim pro non scripto habetur, & sic testamentum infirmatur: Item pro qua parte hæres fuerit factus, pro eadem substitutus intelligitur. *d.* §. 7. *hic.* & *l.* 8. & 10. *ff. eod. Perez. hic.*

An substitutio semper palam debet fieri?

℞. Vt non interest in qua parte testamenti fiat institutio; Sic testator, vulgari substitutione facta, in prioribus testamenti partibus, potest in inferioribus pupillarem scribere, easque consignare, ac in priore testamenti parte cavere, ne inferiores tabulæ filio, & quidem adhuc impubere, vivo aperiantur. §. 3. *hic.*

An in unum casum substitutus expresse, puta vulgariter, *etiam in alterum casum*, hoc est, substitutioni pupillari peculiarem, *tacite substitutus videtur?*

℞. Omnino, *ut modo dictum*, vulgaris expressa continet tacitam pupillarem, & contra; si pupillariter substituit, pupillaris expressa in se continet tacitam vulgarem. *l.* 4. *ff.* *l.* 4. *C. hic.* *Aliter quam in vulgari substitutione, in qua in unum casum*, (puta si noluerit) *expresse substitutum, volunt Doctores non censeri substitutum in alterum casum* (si non potuerit esse hæres) *omissum. Licet hic varient. Treut. disp. hic. th. 6. lit. a.*

An igitur expressæ & tacitæ substitutionis pupillaris eadem est vis?

℞. Non. Nam illa matrem pupilli adeo excludit, ut nec de inofficioso testamento queri possit: hæc, matre pupilli superstite, nulla est, & inutilis, *l.* 45. *ff. eod.* *l.* 8. §. *sed nec impuberis. ff. de inoff. test. Pac. Epitome hic. th.* 15.

Quis est effectus substitutionis hujus?

℟. Varius. 1. Quod expressa pupillaris continet tacitam vulgarem. *l. Jam hoc jure. 4. ff. hic.* 2. Quod per eam succeditur non patri testatori, sed ipsi pupillo impuberi, siquidem hæres extiterit; *& quidem in bonis ejusdem tam adventitiis, quam a patre profectis. l. 10. §. ad substitutos. ff. hic.* 3. Quod expressa pupillaris excludat à successione pupilli omnes ejus ascendentes per lineam maternam, etiam ipsam matrem. *l. 5. pr. ff. hic. (cui tamen inopi alimenta præstanda statuunt. Zasius Tract. de substit. c 2. tit. pup. subst. effect.) Tacita substitutione matrem non excludi, jam dictum. Disp. Dd.*

Quomodo extinguitur hæc substitutio?

℟. 1. In testamento quidem pagani pubertate ejus cui substituitur; id est, in maribus 14, in fœminis 12 anno completo: tanquam una substitutionis causa, puta pupillari ætate, sublata. §. 8. *hic. l. 14. ff. hic. Quod tempus miles ex privilegio excedere potest. l. 15. ff. l. 8. C. eod.* 2. Si pubertate brevius tempus definivit testator, eo completo. *l. 21. ff. hic.* 3. Emancipatione, vel adoptione pupillariter substituti; *tanquam sublata causa altera substitutionis hujus, id est, patria potestate, l. 41. §. cum filiæ. ff. hic.* 4. Substitutionis conditione deficiente. *l. 8. ff. eod.* 5. Testamento ipso, & institutione patris omnino infirmata. *Pr. hic. l. 2. §. 1. ff. eod.* 6. Non adita hæreditate testatoris. *d. l. 2. §. 1. l. 10. §. 4. ff. eod. Secus si ex parte infirmetur; puta per querelam inofficiosi, aut per bonorum possessionem contra tabulas. l. 8. §. sed nec impuberis. ff. de inoff. test. l. 34. §. ult. D. hic.*

Quid differt substitutio hæc à vulgari?

℟. 1. Vulgaris à quovis testatore cuivis hæredi fieri potest; pupillaris à solo patre, solis liberis, in potestate existentibus, iisque impuberibus. 2. Vulgaris fit jure communi; pupillaris contra regulas istius juris *(secundum quod alius pro alio non facit testamentum)* moribus, ut dictum, solius patriæ potestatis, & pupillaris ætatis intuitu introducta est. *Pr. hic. Vers. nam moribus.* 3. In vulgari substitutus semper fit hæres testatori; in hac substitutione ita tan-

tantum, si non extiterit hæres filius; Si vero extiterit, ipsi filio fit hæres; ita, ut non ejus modo; sed & patris bona simul capiat. *Text. pr. vers. quo casu. l. 4. ff. eod. Puta quia filius adeundo, hæreditatem paternam suam facit, & ad substitutum transmittit.* 4. In vulgari substitutione una tantum est hæreditas; duæ in pupillari. *l. 10. ff. hic. Quod hic duo sint quodammodo testamenta; & quod non sibi tantum, sed & filio pater testetur.* §. 5. *hic.*

Quæ est substitutio quasi pupillaris?

℞. Hæc substitutio (*ad exemplum prioris à Justiniano introducta, ideoque* exemplaris *à Dd. communiter, elegantius Justinianea dicta est*) est qua parentes liberis puberibus, mente captis, aut furiosis, sive in potestate eorum existant, sive non, substituunt in eum casum, si quidem priusquam mentis fiant compotes, moriantur. §. 2. *hic. l. 9. C. hic.*

Qui possunt quasi pupillariter, seu exemplariter substituere?

℞. Parentes utriusque sexus, etiam mater, modo honesta sit, nec transierit ad secunda vota: *Quia non patriæ potestatis, sed humanitatis solum hic habetur ratio. l. 9. C. hic.* Vtroque parente simul substituente, patris præfertur substitutio, *secundum Zasium de subst. cap. 4. Nec filius patri furioso ita substituit. Bartolus & Dd. in l. ex facto. 31. ff. hic.*

Quibus exemplariter substitui potest, & quo casu?

℞. A patre quidem liberis naturalibus & legitimis simul; vel legitimis tantum, etiam nepotibus, & neptibus, mente captis, furiosis & prodigis (*Quod & ad mutos, surdos, extendunt* in d. l. hoc facto *Doctores, non admittendum nisi speciali consensu Principis accedente*) nisi ante morbum fecerint testamentum. *Zas. in d. c. 4. Quia malum superveniens ante rite factum non vitiat.* Mater vero liberis etiam tantum naturalibus ita substituit. *Dd. in d. l. ex facto. 31. ff. h. t.*

Qui ita possint substitui?

℞. Hoc (*aliter, quam in substitutione vere pupillari, qua quivis substitui potest*) lege ita definitum est: ut primo substituendi sint liberi ipsius furiosi.

2. His deficientibus, fratres & sorores. 3. Post hos, extranei. *l. humanitatis. 9. §. 1. C. hic. Gothof. ad Schneidw. hic.*

Quæ sunt requisita hujus substitutionis?

℞. 1. Respectu patris substituentis; ut filius sit legitimus. Respectu matris, naturalem esse sufficit. 2. Vt sit talis, qui non recidat in potestatem patris post mortem avi substituentis. 3. Vt furiosus decedat durante morbo. 4. Vt & hic pater ita sibi faciat testamentum, ut filium, saltem in legitima, instituat. *Bart. in d. l. ex facto. Schneidw. hic.*

Quis est effectus hujus substitutionis?

℞. 1. Quod expressa quasi pupillaris, vel exemplaris in se continet tacitam vulgarem. 2. Quod & hoc modo substitutus, post parentis, & filii obitum, in utriusque bona succedat. 3. Quod etiam per hanc substitutionem expressam mater arcetur à successione filii furiosi. *Zas. d. loco cap. 3. Breder. Analys. hic.*

Quomodo finitur?

℞. 1. Cessante furore, vel morbo, vel omnino; vel per longum saltem intervallum dilucidum; *Quod istius intervalli tempore furiosus ipse testari possit. Secus si id breve, & tale est, ut de sana mente testantis constare non possit, Zasius per l. 9. C. qui test. fac. pos.* 2. Liberorum supervenientia. *d. l. 31.* 3. Per incapacitatem hæredis substituti. 4. Per ipsum testamentum substituentis sublatam. *Schneidw. hic.*

Quid differt à vere pupillari?

℞. 1. *Hæc* fit puberi, sed furioso & dementi; *illa* impuberi, etiam sanæ mentis. 2. *Illa* fit à patre tantum jure patriæ potestatis; *hæc* quoque à matre humanitatis ratione. 3. *Illa* substitui quivis potest, etiam extraneus, pro substituentis arbitrio; *hic* ordo substituendi legibus definitus est, nec substitui extraneus potest, nisi liberis, fratribus & sororibus furiosi deficientibus. 4. *Hæc* tantum deficiente morbo, & agnatione sui hæredis; *illa* ætate pupillari exstinguitur. *Per ante dicta.*

Explicasti hactenus geminam substitutionis speciem ab Imperatore propositam, vulgarem & pupillarem;

&

& sub hac quidem etiam quasi pupillarem, seu exemplarem à Doctoribus vocatam; sub illa etiam reciprocam, seu breviloquam Doctoribus dictam; quando, puta, plures una verborum conceptione ultro citroque instituuntur & substituuntur: *dic nunc porro, quis sit effectus hujus reciprocæ, seu breviloquæ substitutionis?*

℞. Varius. 1. Quod quando duo extranei instituuntur, & sibi invicem substituuntur, ea continet duas vulgares. 2. Duas pupillares; cum fit duobus filiis impuberibus exhæredatis. 3. Duas fideicommissarias quando fit liberis impuberibus institutis, in codicillis. *l. 76. ubi Bart. ff. ad SC.Treb.* 4. Duas pupillares & vulgares simul; quando fit duobus filiis impuberibus in potestate existentibus. *Quia pupillaris expressa, ut dictum, tacitam vulgarem in se continet:* Duas tantum dico substitutiones; continere tamen & plures potest pro numero liberorum, utpote secundum quem hæ substitutiones augentur. *Bart. in l. Lucius. & Dd. ff. hic. Schneidw. hic.*

Quæ est compendiosa substitutio?

℞. Sic dicitur, quæ ita facta, ut sub compendio verborum plura tempora, vel tractum temporis contineat. Plures simul substitutiones comprehendit; & ita fit: *Cajum filium meum instituo, & quandocunque decesserit, substituo Mævium.* Quia sic, *siquidem decedat filius impubes, pupillarem; si pubes in furore decedat, exemplarem; si non adita hæreditate, vulgarem; alias directam vel fideicommissariam substitutionem (prout vel directis, vel obliquis & precariis verbis concipitur) continet. Schneidw. hic.*

Quis est effectus hujus substitutionis compendiosæ?

℞. Effectus hic distinguitur tum ratione verborum quibus concipitur; tum ratione personarum à quibus fit hæc substitutio. Sic puta; ut quando fit à milite directis verbis; (puta, *quandocunque filius meus decesserit, Cajus hæres esto,*) filio decedente in pupillari ætate, valeat substitutio jure communi, & habeat vim substitutionis pupillaris. *l. 10. §. 5. l. 15. ff. hic.* Si post pubertatem; valeat tantum jure militari, & capiat substitutus tantum bona patris cum fructibus extantibus, non filii aliunde acquisita, ut

ut in d. l. centurio. ff. eod. 2. Per obliqua & precaria verba concepta, valeat jure fideicommissi. *l.* 41. §. 3. *ff. eod.* 3. Concepta per communia, siquidem mater non est in medio, valeat jure directo; alias tantum fideicommissario: ita ut substitutus per matrem succedat: *Vide not. in l.* 8. *C. hic.* 4. Facta verò à pagano filio in pubertate decedente, valeat jure directe pupillaris; *l.* 14. *ff. eod.* Facta filio puberi, ad fideicommissariam trahatur. *Dd. in l.* 7. *ff. eod.* Facta verbis communibus, intra filii pubertatem, etiam matre in medio existente, vim pupillaris habeat: post eam ad fideicommissariam similiter trahatur. *ut not. in d. l.* 76. Obliquis verbis facta, fideicommissariæ tantum vim habeat. *Schneidw. eod. ex d. l.* 41. §. 3.

TIT. XVII.

Quibus modis testamenta infirmantur.

H*Actenus quibus modis testamenta constituuntur jure: dic ita constituta quousque valeant?*

℞. Testamenta jure facta valent, donec sive jure civili, sive jure prætorio infirmentur. *Pac. Epit. th.* 23.

Quomodo infirmantur jure civili, & prætorio?

℞. Infirmantur jure civili, vel ipso jure, (*de quibus infirmandi modis hoc titulo.*) Vel officio judicis (*de quo modo infirmandi titulo proximo.*) Iure prætorio per bonorum possessionem contra tabulas; *de quo infirmandi modo sub titulo de bonorum possessionibus. lib.* 3. *tit.* 10. *inf. hic.*

Quod modis infirmatur testamentum ipso jure?

℞. Cum rumpitur, vel irritum fit. *Princ. hic.*

Quando dicitur rumpi?

℞. Cum, in eodem statu manente testatore, ipsum testamenti jus vitiatur. §. 1. *hic.*

Quot modis hoc fiat?

℞. Per agnationem sui hæredis, sive veram, sive quasi; *puta per posthumum natum; vel filium, sive arrogatum, sive adoptatum à testatore* (*adscendente, cujus in potestatem transit, non extraneo.* Gl. verb. constitutio-

tutionem. pr. hic.) *post factum testamentum*. §. 1 *hic*. *l*. 1. 3. 8. *ff. eod*. 2. Per posterius testamentum jure perfectum; *idque sive ex priore aliquis hæres extiterit, sive non existat: modo casu aliquo esse hæres potuerit.* Et hoc quidem modo adeo prius rumpitur testamentum, ut, licet ex posteriore nemo hæres extiterit, prius tamen non convalescat; sed ad successionem legitimi hæredes vocentur. §. 2. *hic*. Item, licet hæres in posteriore testamento jure perfecto ex rebus certis tantum sit institutus. §. 3. *hic*. *l*. 29. *ff. ad SC. Treb. Quia talis hæres (nullo cohærede dato) habetur pro in universam hæreditatem instituto.* l. 1. §. 4. De hær. inst. *(puta, ne quis partim testatus, partim intestatus decedat:) Cohærede dato, pro legatario habetur*. l. 13. C. de hæred. inst.

Quid si testator dicat in secundo testamento, se velle prius valere?

℞. Eo quidem casu tollitur nihilominus testamentum de rigore juris, *per l*. 55. *De legat*. 1. ita ut non valeat jure testamenti: sustinetur tamen benigne, ut valeat jure fideicommissi. Puta ita, ut instituti ex re certa in secundo testamento (reservato eo in quo sunt instituti, aut suppleta quarta ex SC. Trebelliano) videantur gravati reliquam hæreditatem restituere iis, qui in priori testamento erant instituti. *l*. 29. *ff. ad SC. Treb*. & §. 3. *hic*.

An nullo casu per posterius testamentum imperfectum prius tollitur?

℞. Omnino. 1. Iis casibus, qui excipiuntur *l. sancimus. C. de testam*. 2. Quando testamentum primum tantum est validum jure militari. *l*. 34. §. 1. *De test. milit*. 3. Quando primum testamentum, cum prius esset de jure communi validum, factum est deinde militare. *d. l*. 34. §. 1. *l*. 2. *De injust. rupt. test*. 4. Cum in secundo testamento imperfecto instituuntur venientes ab intestato. *d. l*. 2. 5. Aut ipse Testator in secundo testamento imperfecto, propter offensam ipsi datam, hæreditate indignum esse institutum profitetur. *l*. 4. *C. de his quibus ut indignis*.

An sola pœnitentia, & mutata modo voluntate Testatoris, infirmatur testamentum?

℞. Nullo modo. §. 7. *hic. Quia sola voluntate testatoris testamentum non conficitur; sed factum ejus requiritur. Unde etiam hic in dissolvendo testamento, ut ad factum deveniat, requiritur. Puta, si non rite fecit aliud testamentum, ut saltem testamentum scriptum inciderit, vel cancellaverit, vel sigilla removerit; vel nuncupativi testamenti non exemplum modo, sed ipsas tabulas authenticas inciderit. Si se intestatum velle mori significavit.* l. penult. C. de Testam. *Denique si ad declaratam testato pœnitentiam cursus decennii accesserit, à die primi testamenti computandi.* Dd. comm. Clarus hic quæst. 91.

Quomodo irritum fit testamentum?

℞. Irritum fit Testamentum, quoties manente eodem jure testamento, conditio testatoris, & per hoc vires testamenti minuuntur. §. 4. *hic.*

Cur distinguis inter rumpi, & irritum fieri testamentum?

℞. Licet & quæ rumpuntur irrita fiant; & ea quæ statim ab initio non jure fiunt, irrita sint; item ea quæ jure facta sunt, & postea per capitis diminutionem irrita fiunt, rupta dici possint: distinguuntur tamen hæc, ut distinguatur modus infirmandi testamentum, ex persona testatoris, à modis quibus infirmatur citra testatoris statum mutatum.

Quibus modis fit irritum testamentum?

℞. Fit irritum testamentum, vel *ratione testatoris*, 1. Per quamlibet capitis deminutionem ipsius testatoris, etiam minimam. §. 4. 5. *hic. l. si quis filio. §. irritum. ff. de injust. rupt. irr. fact. test.* 2. Si testator vel ipse, se metu pœnæ imminentis interfecerit: vel memoria ejus post mortem sit damnata. *l. 6. §. 7. §. 14. ff. eod.* 3. Militari factum jure post lapsum annum à missione. *l. 7. ff. eod.* Vel *ratione hæredis instituti.* 1. Hærede scripto hæreditatem non adeunte. *l. 1. ff. eod.* 2. Testatorem captum ab hostibus non liberante. *Auth. si captivi. Cod. de Episc. & Cler.* 3. Testatorem furiosum factum negligente custodire. *Quo casu ei tanquam indigno hæreditas aufertur. Aut. liberis. C. de Episc. aud.*

An per capitis deminutionem semper sit irritum testamentum?

℞. Non. Nam 1. Testamentum militis per minimam capitis deminutionem non infirmatur. §. *ult. sup. de Mil. Test.* 2. Nec filiifam. de bonis castrensibus; licet emancipetur, vel ab extraneo adoptetur. *secund. Vigl. ad* §. *alio modo. hic.* Omnino si se in arrogationem dans in alienam transeat familiam. *Not. in l.* 8. §. *si post factum. ff. de jure Codicill.*

An semel irritatum testamentum manet irritum?

℞. Imo vero per capitis deminutionem irritatum convalescit; si modo defunctus mortis tempore & civis Romanus, & suæ potestatis fuerit; §. 6. *hic. Et quidem in media & maxima capitis deminutione, tanquam necessaria, absque ulla nova declaratione. Quod mutasse voluntatem testator non præsumatur.* arg. l. 11. §. si rem. De legat. 3. *In minima, seu voluntaria capitis deminutione, siquidem codicillis testamentum confirmet.* l. 11. §. 2. De bon. poss. sec. tab. Dd. hic.

Quo jure convalescit irritum testamentum?

℞. Regulariter jure prætorio. §. 6. *hic.* Sed & civili & quidem duobus casibus. 1. Si testator ab hostibus captus redierit; *ex jure postliminii, quod civili jure introductum.* 2. Si ob crimen damnatus in integrum restituatur à Principe. *l.* 6. §. *pen. ff. de injust. rup. test. Quia Princeps prætorio jure non utitur.*

Quale testamentum convalescit hoc modo?

℞. Testamentum scriptum, solenne dictum; *puta septem testium signis confirmatum:* non nuncupativum; *utpote in quo ista solennitas confirmationis non requiritur.*

Quid si in testamento perfecto Princeps sit institutus litis causa, vel non litis causa in imperfecto?

℞. Neutrum testamentum admittitur. Non illud; quia licet simpliciter Princeps hæres institui possit, invidiosum tamen Principi tales adire hæreditates, à quibus terrore suo propinquos & creditores absterreat. *l. penult. ff. de hared. inst. tot. tit. C. ne liceat potentiores hared. inst.* Non hoc; quia, licet Princeps legibus solutus sit; tamen legibus vivit. §. *ult. hic.*

TIT. XVIII.

De inofficioso Testamento.

QUomodo *infirmatur testamentum officio judicis?*

℞. Per querelam inofficiosi testamenti.

Quod testamentum dicitur inofficiosum, seu contra officium pietatis factum?

℞. Tale testamentum, in quo vel sine justa causa exhæredati sunt liberi aut parentes; vel iis casibus præteriti, in quibus præteritio est pro exhæredatione. Vel personis turpibus hæredibus institutis, fratres, consanguinei, & quidem durante, vel dissoluta, agnatione. *Pr. hic. Pac. Epitome. hic.*

Quibus remediis infirmatur tale testamentum?

℞. Ordinariis quidem; si quidem tale sit, ut talibus remediis impugnari possit. Quibus demum deficientibus ad hanc querelam, *qua defuncti dementia arguitur*, deveniendum. §. 7. *hic.*

Quo jure introductum est hoc remedium?

℞. Civili jure; an prætorio introductum sit, incertum: & potius cum utroque jure remedium ordinarium deficeret, utroque introductum volunt. *Vult. hic. n.* 2.

Quid est querela inofficiosi testamenti?

℞. Est imploratio officii judicis adversus hæredem scriptum, qui hæreditatem jam adiit, aut eum qui sit loco hæredis (*puta fideicommissarium universalem;*) qua petitur testamentum, tanquam inofficiosum, rescindi. *l.* 17. *l.* 19. *ff. hic. Nov.* 115. *c.* 3. *in fin.* vel (*cumulata hæreditatis petitione, ad quam instituendam hoc remedium est præparatorium*) hæreditatem actori, tanquam proximo ab intestato hæredi, adjudicari. *l.* 34. *C. hic. l.* 20. *ubi Gl. ff. eod.*

Quibus datur hoc remedium?

℞. 1. Descendentibus utriusque sexus, *l.* 53. *l.* 27. §. 3. *ff. l.* 7. 15. 22. *C. eod.* sive legitimis & naturalibus simul, sive legitimis tantum, id est, adoptatis ab ascendente, *modo in potestatem adoptantis transierint, & jura suorum nacti sint. l.* 8. §. 15. *l.* 29. §. 3. *ff.*

§. 2.

§. 2. *ubi Dd. hic.* & quidem iis tanquam proximioribus, qui ab intestato alios excluderent; sive sint primi, sive ulterioris gradus. §. 2. *hic.* Non naturalibus, aut spuriis: *nisi adversus testamentum matris.* §. 1. *& 2. hic. aut avi materni. d. l. 29.* §. 1. *ubi Gl. & in l. pen. C. ad SC. Orphit.* Nec posthumis *(contra quam olim)* jure novo, quo exhæredari non possunt; non arrogatis: *Utpote quibus, ex constitutione Divi Pii, aliter provisum. l. 8.* §. 15. *ff. hic.* 2. Parentibus utriusque sexus, sive liberos habeant sub potestate, sive non habeant, modo ipsis ab intestato fuissent successuri. *l. 1. & 14. ff. hic. Gl. in d. l. 1. l. ult. C. eod.* 3. Fratribus & sororibus germanis, & consanguineis, siquidem instituti speciatim sint turpes personæ: *id est, usurarii, infames, similesque: non uterinis, aut aliis ultra fratres, & sorores cognatis.* §. 1. *hic. l. 1. ff. l. 21. l. 27. C. eod.*

Contra quos datur?

℞. Contra hæredes scriptos & nuncupatos, sive directos, sive fideicommissarios, item eos qui hæredis locum obtinent, & quidem post aditam hæreditatem. *l. 8. l. 15.* §. *fi. l. 17. & 24. 29.* §. *fi. ff. l. 31. l. 1. l. 10. l. 36. C. eod.*

Ad quid & quo effectu datur?

℞. Ad testamentum officio judicis rescindendum. Eo effectu tantum, ut, licet olim per querelam hanc recte intentatam in totum corrueret, *l. 8.* §. *fin. l. 9. l. 18. ff. eod.* hodie tantum rescindatur secundum articulos institutionis, salvis cæteris, id est, legata & fideicommissa, aliaque concernentibus. *Nov. 115. cap. 3. Auth. Ex causa. C. de lib. prat.*

Ubi intentanda est querela hac?

℞. In ea provincia, in qua scriptus hæres habet domicilium. *l. 29.* §. *fin. ibique gl. verb. domicilium, ff. hic. Nisi forte exhæredatus sit in possessione hæreditatis, quam scriptus hæres petit, & agat in modum contradictionis. l. 8.* §. 13. *ff. hic. & ibi gl.*

Quamdiu durat hoc remedium?

℞. Quinquennium tantum. *l. 9. ff. hic.* Post quod tempus agens, (si quidem tacuerit) excluditur quidem à querela; *l. si quis filium. C. hic.* jus tamen sibi

servat usque ad annum tricesimum petendæ legitimæ, vel supplementi, *Utpote quod, instar aliarum actionum personalium, perpetuum est. Angelus. hic.*

An non transmittitur hæc querela ad hæredes?

℞. Omnino: ad suos quidem indistincte; *d. l. si quis filium.* ad extraneos non nisi præparata. *l. 6. §. fin. ff. l. 5. l. 34. l. 36. §. fin, C. hic. Et transactione quidem finita ab hæredibus resuscitari nequit. l. 6. C. de transactionibus, ibique Donellus.*

An nullo casu cessat?

℞. Non uno; sed, *secundum ante-dicta*, si aliud remedium, quo ad defuncti hæreditatem, vel ejus partem perveniat hæres, superest. 2. Si per silentium quinquennii tacite, vel expresse querelæ sit renunciatum. *d. l. si quis filium.* 3. Si legitima, sive tota, sive ex parte, actori sit relicta. *§. 3. hic. Et quidem (ut volunt) institutionis titulo. Parte enim relicta, ad supplementum agitur; nec querela instituitur, nisi nihil relictum sit. §. 6. hic. l. 30. C. eod.* 4. Si actor voluntatem defuncti approbaverit; sive agnoscendo directe, vel indirecte legatum sibi relictum. *l. 12. ff. eod.* sive patrocinium præstando his, qui ex testamento, ad petenda legata, agunt. *l. fin. ff. eod.*

Quid est legitima?

℞. Legitima nihil aliud est quam portio ejus, quod ab intestato quis habiturus esset, lege definita. *Per Auth. novissima. C. hic.*

Qibus debetur?

℞. Ab ascendentibus, debetur descendentibus; vicissim à descendentibus, ascendentibus, quos jure instituere debent; & sine justa causa exhæredare non licet.

Quo jure debetur?

℞. Descendentibus quidem jure naturali; collateralibus jure civili deberi *(casu quo institui debent)* consentiunt Doctores. Ascendentibus, *(ob turbatum successionis naturalem ordinem,)* civili, an naturali jure debeatur, dissentiunt.

Quomodo relinquenda?

℞. Olim relinqui potuit, sive hæreditario, sive alio ultimæ voluntatis titulo. *An solo institutionis titulo relin-*

relinqui debeat, variant Dd. Illud expeditum est; relinqui debere sine ullo onere, aut gravamine, aut dilatione. l. Quoniam in prioribus. C. hic.

Quota pars est bonorum?

℞. Olim indistinctè erat quadrans. §. *ult. hic.* Hodie triens, quatuor aut paucioribus relictis liberis. Si plures relicti; semissis: *d. Auth. novissima.* non tantum in legitima descendentium: sed etiam ascendentium: *Gl. in d. Auth. novissima.* non transversalium; in quibus augmentum illud *Dd.* communiter non admittunt. *Nov.* 18. *c.* 1. *& ibi gl.*

An nihil detrahitur de bonis hæreditariis, antequam legitima debeatur?

℞. Non debetur nisi deducto ære alieno, & impensis funeris. *l.* 8. §. *quarta; ibique Dd. ff. hic.*

An in vita patris peti potest?

℞. Vivente patre legitima non debetur; nec cogi potest pater (*etiam prodigus*) ut eam assignet. *l.* 1. §. *si impubere. ff. de collat. Bald. in l. non potest. De adopt.*

Quid si pater eam non assignaverit?

℞. Post mortem patris assignabitur judicis arbitrio, prout commodissime fieri potest: *Quod filius eam suo arbitrio eligere non possit. Baldus. in l. jubemus. C. ad SC. Trebellian.*

TIT. XIX.

De Hæredum qualitate, & differentia.

AN hæredes testamento instituti omnes sunt eadem qualitate?

℞. Non; sed triplices sunt: aut necessarii; aut sui & necessarii; aut extranei, seu voluntarii. *Pr. hic.*

Qui sunt necessarii?

℞. Servi proprii à testatore hæredes instituti; Sic dicti: *Quia velint nolint coguntur esse hæredes.* §. 1. *hic.*

Quæ requiruntur, ut aliquis sit hæres necessarius?

℞. Tria. 1. Vt servus sit tempore facti testamenti. 2. Mortis testatoris tempore. 3. Vt non sit legatus alteri. *Quia ante mortem testatoris consecutus libertatem,*

tatem, *extraneus est hæres*. §. 3. *hic*. *Legatus alteri, legatario acquirit. gl. in* §. 1. *hic*.

Qui sunt sui, & necessarii hæredes?

℞. Sui, & necessarii hæredes sunt liberi, qui sunt in potestate testatoris morientis; sive filius, sive filia; nepos, neptisve ex filio, & cæteri. §. 2. *hic*.

Cur sic dicti?

℞. *Sui dicuntur*; quia filius & pater una eademque persona censentur, & ille quidem, vivo etiam patre, paternorum bonorum habetur dominus. *l. fin. C. de impub. & aliis subst. Vt non mutari, sed continuari in eo bonorum paternorum dominium videatur. l. 11. ff. de lib. & posth. Vnde &* domesticus hæres *dicitur. Necessarii dicuntur*; quia & ipsi, velint nolint, de jure civili, hæredes esse cogebantur; & quod hodie ab hæreditate paterna abstinere possint, Prætoris modo habent beneficio. §. 2. *hic. l. 1. C. de repud. & abst. hær.*

Quæ requiruntur, ut aliquis sit suus & necessarius hæres?

℞. Duo præcipue. 1. Vt sit tempore mortis in potestate testatoris. §. 2. *&* 3. *hic*. 2. Vt obtineat primum locum, nec eum alius antecedat. §. *eod.*

Qui sunt hæredes extranei?

℞. Cæteri, qui testatoris juri subjecti non sunt. *Adeo ut extraneorum loco etiam sint liberi emancipati, aut à matre (quæ liberos in potestate non habet) instituti. Item servus hæres institutus quidem; sed ante mortem à testatore manumissus. Quia ex testamento libertatem non habet*. §. 3. *hic*.

Cur dicuntur extranei?

℞. Quia non sunt in testatoris potestate: *Dicuntur & voluntarii; quia inviti hæredes esse non coguntur*. §. 3. *hic*.

Quæ requiruntur ut hæredes extranei, seu voluntarii capere hæreditatem possint?

℞. Vt sint capaces hæreditatis; seu ut sit cum iis testamenti factio. Et quidem, 1. Tempore conditi testamenti, sic ut ab initio constiterit institutio. 2. Tempore mortis; *utpote quo demum effectum habet testamentum*. 3. Tempore aditæ hæreditatis: *Quia eo*

tempore, quo acquirunt hæreditatem, maxime inspiciendum est, an acquirere possint. §.4. *ibi Schneidvv. hic.*

An in cæteris hæredibus eadem tempora consideranda?

℞. In necessario hærede duo tantum considerantur tempora, facti testamenti, & mortis; eademque in suis.

An nulla hic distinctio?

℞. Omnino; quia si succedunt ab intestato, requiritur capacitas tantum tempore mortis: si vero succedunt ex testamento, similiter duo ista tempora, mortis & facti testamenti tantum considerantur. *Puta si quidem pure sint instituti. Sin vero sub conditione; pro tempore mortis, tempus existentis conditionis, & adita hæreditatis (medii temporis non habita ratione,) attendendum est. Schneidvv. hic. eod.*

An eadem tempora ratione legatorum considerantur?

℞. In legatis consideratur tempus, quo cedit legatum respectu capacitatis judicandæ in legatario; *l. intervenit. ff. de legat. præstand. Id est, in legatis puris tempus mortis testatoris: in conditionalibus tempus existentis conditionis. l.unica. §. 1. & 7. C. de caduc. toll.*

Cum hæredes instituti ea, quam dixisti, sint qualitate & differentia; dic, quis est effectus immediatus, & proprius institutionis hæredum istius differentiæ intuitu?

℞. Sicut finis testatoris hæredem instituentis est, ut hæres ipso mortuo in hæreditatem in quam est institutus, succedat; ita effectus proprius institutionis est potestas istam hæreditatem adeundi, vel cum aditionis necessitate, vel cum libertate abstinendi, & repudiandi, pro diversa hæredum qualitate, *secundum ante dicta.*

Quid est aditio hæreditatis?

℞. Est actus extranei hæredis *(non sui, qui se immiscere hæreditati paternæ dicitur. l. 8. C. de jure delib.)* quo hæreditatem sibi delatam vindicat. *Obrecht. hic. th. 625.*

Quando

Quando dicuntur sui hæredes se immiscere hæreditati, vel extranei eam adire?

℞. Hoc fit solo animo. *l. 88. ff. de acq. hær. l. 9. C. de jure delib.* Declaratur vero animus, duobus modis, vel verbis, vel facto, seu reipsa. §. 7. *hic.*

Quando verbis?

℞. Quando animo deliberato dicit quis se velle hæredem esse, sive ex testamento, sive ab intestato; licet id facto nondum declaraverit, hoc est, pro domino rerum hæreditariarum se non gesserit. *Ulp. Frag. tit. Qui hær. inst. poss.* §. 22. §. *eod. hic.*

Quando facto?

℞. Pro hærede se gerendo; seu quando quis rebus hæreditariis, tanquam hæres utitur. §. *eod.* Seu quando actum hæres exercet, qui non nisi hæreditario jure, & titulo exerceri potest. *l. 20. ff. de acq. hæred. Ulp. d. loco. Marant. repet. in l. is potest. 18. ff. eod. n. 53. Ut si quis res hæreditarias vendat, prædia colat, locet, &c.* §. 7. eod. *Item creditoribus hæreditariis solvat.* l. 2. C. de jure delib. *Vel de bonis hæreditariis testamentum, aliaque similia faciat.* l. 6. C. eod. Obrecht. eod. th. 635. *&c.*

Quando dicuntur hæredes repudiare hæreditatem, vel ab ea abstinere?

℞. Iisdem modis repudiatur hæreditas, quibus aditur; h. e. vel sola animi declaratione, qua dicit se hæredem esse nolle, vel facto; *hæreditate puta in alium translata, similibusque actibus quibus se aversos ab hæreditate declarant.* §. 2. 7. *hic. Marant. eod.*

Quomodo debet fieri aditio, & repudiatio?

℞. 1. Libere; *l. 16. C. de jur. delib. l. 85. De acq. hær.* 2. De re certo constare; *l. fin. C. de cond. ind.* Nisi sint sui. *l. 63. ff. eod.* 3. Et utrum ex testamento, an ab intestato; & quota ex parte hæreditas sit delata. *l. 15. cum ll. seqq. l. 93. ff. eod.* 4. pure; *l. 51.* §. 1. *ff. eod.* 5. In solidum. *l. 1. 2. ff. eod. l. 7. ff. de reg. jur.*

Quis est effectus aditionis?

℞. Præcipuus effectus aditionis est, quod omnes actiones, & jura defuncti, tam activa, quam passiva; (ut loquuntur) seu quæ defuncto, & in defunctum competunt, in hæredem transeant, ita ut hæres omnia

onera

onera hæreditaria subire, & creditoribus hæreditariis, ac legatariis satisfacere teneatur; §. 5. *hic*. §. 1. *infra de oblig. ex quasi contr. l. ult. C. de jur. delib.* & vice versa bonis, actionibus & juribus hæreditariis tanquam suis utatur.

An ex adita hæreditate eadem est hæredis obligatio quoad creditores hæreditarios, & legatarios?

℞. Creditoribus hæreditariis tenetur hæres, ex quasi contractu, *Infra tit. eod.* (*quia adeundo cum iis contrahere videtur*) in solidum, etiam ultra vires hæreditarias; *ut de proprio, quod debito deest, supplere teneatur. l. fin.* §. 1. *& ibi Dd. C. de jur. deleg.* Legatariis olim ultra vires hæreditarias non tenebatur, (*ut nec defunctus*) *l. 15. C. de legat.* Hodie omnino; nisi inventarium confecerit. *Nov. 1 de hæred. & Falc.*

An contra istam obligationem nullum jure proditum remedium?

℞. Ex jure, constitutionibusque anterioribus proditum quidem jus deliberandi; quo hæredi ne temere vel adiret vel repudiaret suo damno delatam hæreditatem, deliberandi spatium datum; primitus quidem ita, ut à Testatore præfigeretur, *Ulp. frag. tit. 22. §. cretio.* postmodum ut ex lege esset annus, à die mortis ipsius Testatoris, vel scientia de delata hæreditate numerandus. *l. 19. C. de jur. delib.* & siquidem (*quando de tempore à lege concesso aliquid esset elapsum*) peteretur ab Imperatore itidem annus à die concessionis: si à judicibus, novem menses; non minus tamen, (*si quidem arbitrari vellent, quod poterant*) quam centum dies. *l. 2. ff. de jur. del.* Non tamen erat concessum remedium quo intra elapsum tempus deliberationis non repudiata hæreditate, ab ista obligatione liberarentur hæredes; quantumvis ære alieno ipsa gravata esset. *l. ult. §. fin autem. C. de jur. delib.* Concessum vero est tale remedium, ab Imperatore nostro, beneficium inventarii dictum. §. *Extraneis. hic. d. l. ult. §. fin autem dubius. 2.*

Qualibus hæredibus, & quoties concedebatur beneficium deliberandi?

℞. Concedebatur semel tantum. *d. l. 2.* (*Nisi magna causa aliud suaderet. l. 3. 4. §. eod.*) cum olim jure civili

civili esset peculiare extraneorum; factum deinde est commune omnium jure prætorio, etatque in hæredes transitorium: in suis ratione cujuslibet hæreditatis; in extraneis, modo ratione testamentariæ. *l. 19. C. de jur. delib. l. 2. C. ad SC. Orfic.*

Quid est beneficium inventarii?

℞. Quo solenniter confecto rerum hæreditarium inventario, intra tres menses; vel, si alibi sitæ sunt, intra annum, licet hæredi ita adire hæreditatem, ut non teneatur ultra vires bonorum hæreditariorum, nec sibi in aliquo præjudicet, ejus juris respectu quod ipse adversus defunctum habebat; item Falcidiam, & impensas in confectionem inventarii ipsius factas detrahat, aliaque commoda lucretur. *De quibus statim latius. §. eod. hic.*

Quid vocas Inventarium?

℞. Inventarium (*sic dictum, quod in eo inveniatur omnium rerum hæreditariarum descriptio. l. ult. C. arbit. tut.*) est legitima bonorum in hæreditate repertorum annotatio, & in scripturam redactio. *Vult. Inst. hic. n. 6.*

Quæ sunt necessaria de jure, ut inventarium rite conficiatur?

℞. Sunt ea comprehensa, *d. l. ult. C. de jur. delib.* & quidem præcipua. 1. Ut inchoëtur intra triginta dies à scientia delatæ hæreditatis. 2. Citatis per judicem legatariis & creditoribus. 3. Absolvatur intra sexaginta dies; siquidem res hæreditariæ sint in eodem loco; alias intra annum à morte testatoris numerandum. 4. Scribatur manu publici Notarii, præsentibus legatariis, & fideicommissariis omnibus; vel si eorum copia non sit, tribus testibus idoneis hæredem cognoscentibus. *Nov. 1. c. 2.* 5. Ei subscribat hæres. 6. Ipsumque inventarium omnia bona mobilia, immobilia, corporalia, incorporalia; juraque defuncti tam activa, quam passiva contineat. *d. l. ult.*

An hodieque ista omnia in confectione inventarii requiruntur præcise?

℞. Hodie sufficit inventarium pro more cujusque loci confici. *Roll. à Vall. de Invent. pag. 20.*

Quid

Quid si inventario confecto comperiantur res omissæ?

℞. Si quidem dolo omissæ essent; hæres de jure Digestorum amittebat tantum Falcidiam in re ita omissa, & occultata, *l.49. ff. ad Leg. Falcid.* & si suus hæres esset, beneficium abstinendi: *l.71. §.3. l.4. ff. de acq. hæred.* De jure novellarum totam Falcidiam in omnibus amittit legatis. *cap. 2. verf. sancimus. Nov. de hær. & Falcid. Gl. ibi verb. non forte.* Sin bona fide; de novo eas addit inventario. *Ad quem effectum utiliter addi solet Protestatio de adjungendis quæ per imprudentiam sunt omissa.* Neutro vero jure ob omissa tenetur hæres creditoribus, & legatariis ultra vires hæreditarias; sed modo ob confectionem inventarii omnino neglectam. *Schneidvv. secund. Angel. hic. per d. Nov. cap. 2. §. si non fecerit.*

Dic latius, quæ sint commoda rite confecti inventarii?

℞. Plurima. Quorum præcipua sunt: 1. Quod hæres non tenetur ultra vires hæreditarias. *d. §. 6. hic.* 2. Habet Falcidiam salvam. *d. l. ult. §. 4.* 3. Deducit funeris, insinuati testamenti, & confecti inventarii, aliarumque causarum necessariarum impensas. *d. l. ult. §. 9.* 4. Potest creditoribus & legatariis primo venientibus bona fide solvere, donec aliquid ex defuncti bonis supereest. *d. l. ult. §. 4.* 5. Et quidem utrisque vel pretium, vel rem solvere, seu rem hæreditariam in solutum dare. *d. l. ult. §. 6.* 6. Æris alieni lucrandi causa res hæreditarias, etiam sine subhastatione, vendere. *d. l. ult. §. 6.* 7. Distributo ita defuncti patrimonio, supervenientibus creditoribus nulla contra hæredem competit actio: sed quam habere sibi persuadent, contra creditores, & legatarios instituere debent. *d. l. ult. §. 5.* 8. Obligationes, & actiones hæredis contra defunctum non confunduntur; sed salvæ hæredi manent. *l. ult. §. 9.* 9. Non tenetur hæres nisi de rebus, quæ in inventario reperiuntur. *d. l. ult. §. 10.* 10. Non currit creditoribus hæreditariis, intra tempus inventarii, præscriptio. *d. l. ult. §. 11.* 11. Nec hæredi cum inventario juramentum in litem defertur; etsi moram faciat. *d. l. ult.*

ult. §. 14. *in fin. Obrecht. d. disp*. §. *de confectione inventarii. th*. 573. *& seqq.*

Quæ sunt incommoda inventarii plane omissi?

℞. Quod hæres non habeat potestatem aditam semel hæreditatem repudiandi, sed legatariis, fideicommissariis, & creditoribus teneatur ultra vires hæreditarias in solidum. §. *eod. vers. nisi omissa. hic.*

An revocari aditio, & repudiatio hæreditatis nunquam potest?

℞. Minor, qualiscunque sit hæres, læsus in integrum restitui potest. Major, si extraneus sit hæres, non admittitur revocatio, *l*. 4. *C. de repud. hæred.* Vt nec si suus est, post distracta bona hæreditaria: omnino, si salva sunt, intra triennium à die repudiationis. *l. fin. C. eod.*

TIT. XX.

De Legatis.

Legatorum materia quamobrem hic tractatur?

℞. Legata, etsi sunt quartus modus acquirendi dominii jure civili; tamen hic tractantur tanquam appendices (seu accessoria) testamenti. Quatenus eo sive perfecto, sive imperfecto relinquuntur.

Quid sunt legata?

℞. Legata sunt donationes à defuncto relictæ, ab hærede præstandæ, §. 1. *hic*. Vel delibatio, sive deminutio hæreditatis, qua testator ex eo quod (*vi institutionis*) universum hæredis foret, aliquid alteri collatum vult. *l*. 116. *De legatis*. 1.

Explica priorem ab Imperatore hic propositam definitionem?

℞. Legatum dicitur *donatio*; quia proficiscitur ex pura liberalitate. *Quædam donatio*; quia legando quid improprie donatur. *A defuncto relicta* (*puta non tantum testamento, ut olim; sed quavis ultima voluntate, l*. 36. *De leg*. 2.) ut à donatione causa mortis distinguatur; quæ non relinquitur ab uno, sed duorum consensu constituitur. *Ab hærede præstanda*. 1. quod,

quod, secundum definitionem alteram, sit delibatio hæreditatis. 2. Quod legatarius non propria authoritate apprehendere legatum possit, sed modis legitimis ab hærede petere debeat.

Quot sunt genera legatorum?

℞. Olim fuere, *secundum modum legandi*, varia. 1. Per *vindicationem*; quæ fiebant verbis, *do, lego, capito, sumito*. 2. Per *damnationem*; puta verbis, *damnas esto hæres meus*, vel *damno jubeo hæredem meum hoc, vel illud dare, vel facere*. 3. *Sinendi modo*, puta, *damnas esto hæres meus sinere; seu sinito, vel permittito Titium talem rem sibi sumere, vel habere*. 4. *Per præceptionem* hoc pacto; *hæres illam rem præcipito*. Hodie, ex constitutione Imperatoris nostri, omnibus legatis, quibuscunque verbis relictis, una, eademque est natura, vis, ac potestas; ac per verba qualiacunque relinqui possunt. *Modo ex iis de mente Testatoris legantis constet*, §.2. hic. l. 1. 2. C. com. de legat. *Nempe, Quod solennitate verborum sublata, mens potius Testatoris hodie spectetur.*

An etiam olim singulis modis res omnes legare poterant?

℞. Imo vero cuique legatorum generi formulæ istæ erant assignatæ; ita, ut 1. per vindicationem tantum possent legari res Testatoris propriæ; sive mortis, sive conditi Testamenti tempore. 2. Per damnationem, res propriæ Testatoris & alienæ. 3. Sinendi modo res propriæ Testatoris & hæredis. 4. Per præceptionem non nisi hæredibus scriptis legabatur. *Theophil. hil.*

Est-ne hodie differentia inter legata, & fidei-commissa?

℞. Olim major erat differentia; quia legatum directis modo, & civilibus verbis, iisque latinis, & tantum quidem in testamento, vel codicillis, testamento confirmatis, relinqui poterat; fideicommissa vero quibuscunque verbis; etiam solo nutu ab intestato. Hodie Imperator legata (*quoad effectum quidem*) fideicommissis exæquavit; & sic quod deerat legatis, ex natura fideicommissorum supplevit; & quod amplius esset in legatis, per hoc

hoc naturam fideicommissorum auxit. *Salva tamen utriusque substantia. Nempe quod legatum per mortem Testatoris legatario statim directe ; fideicommissum vero ex fide, & per manum restituentis hæredis fiduciarii acquiratur.* §. 3. *hic. l.* 1. *C. com. de leg.*

Quatenus ergo adæquatio legatorum, & fideicommissorum intelligatur?

℞. Quod 1. iidem possunt fideicommittere, qui legare, *not. post text. in l.* 1. 2. *ff. de leg.* 1. 2. iisdem fideicommitti, quibus legari. 3. eædem res legari, quæ fideicommitti. 4. iisdem verbis legari, & fideicommitti; modo sint idonea. 5. iisdem actionibus legata parantur, quibus fideicommissa. *l.* 1. & 2. *C. com. de leg. Schneidw. ad* §. 3. *hic.*

Qui possunt legata relinquere?

℞. Iidem qui testari possunt. *l.* 2. *De leg.* 1. *ut qui testari prohibentur, nec legare possint. l.* 1. *De leg.* 3.

Quorum res legari possunt?

℞. 1. Res Testatoris, §. 4. *hic.* etsi sint oppignoratæ; §. 5. *hic.* vel eas Testator putet alienas esse. §. 11. *hic.* 2. Res ipsius hæredis. §. 4. *hic.* 3. Res communes Testatoris cum alio. *gl. hic. l.* 5. §. 1. 2. *ff. de leg.* 1. 4. Res prorsus alienæ. §. 4. *hic.*

Quæ res legari non possunt?

℞. 1. Quæ pure, & omnino non sunt in commercio. *l.* 39. §. 9. 10. *l.* 40. *ff. de leg.* 1. 2. Quæ nec sunt, nec esse possunt. 3. Res ipsius legatarii. *d.* §. 4. *Puta quia quod cujusque est, ejus amplius fieri non potest.*

Quo effectu res Testatoris oppignoratæ legantur?

℞. Eo, ut siquidem Testator sciens eas oppignoraverit, teneatur hæres eas luere, & Legatario liberas præstare; *(quod ad luendum obligatus videatur)* idque sive ipsi creditori, sive alteri res sint legatæ, & quidem quovis tempore ante mortem obligatæ. Si obligatas testator ignorans legaverit, liberatio ad legatarium spectat; nisi soluta quantitate nihil residuum legato esset, *d.* §. 5. *l.* 57. *De legat.* 1. aut res oppignoratæ conjunctæ personæ sint legatæ, §. 5. *hic. l.* 10. *C. eod.* aut sint legatarii propriæ, quas alteri oppignoraverit. *l.* 86. *De leg.* 1.

Quo-

Quomodo valet legatum rei propriæ tanquam alienæ; hæc est, quam Testator putat alienam esse?

℞. Quod hic error voluntatem Testatoris non impedit, sed faciliorem reddit; eo quod res aliena etiam legari potest, licet Testator putaverit esse ipsius legatarii. *Puto quod exitum voluntas defuncti habere potest, ne præsumatur Testator lusisse in ultima sua voluntate.* §. 11. *hic.*

Quatenus res hæredis legari potest, & quo effectu?

℞. Legatum hoc procedit, sive testator sciverit, sive ignoraverit rem hæredis esse. *d.* §. 4. *l.67.* §.8. *De legat.* 2. (*Quia ipsius testatoris, cum quo hæres unus idemque esse intelligitur, cujusque voluntatem implere omni modo tenetur, putatur esse.*) Sed dominium non transfertur, nisi subsecuta traditione. *arg. l.* 54. *De R. I. Jas. in l.* 10. *n.* 10. *C. hic. Cum sine ea dominium rei propriæ ipsius testatoris ipso jure transeat in legatarium,* §.4. *& l.*14. §. *fin. ff. de usucap. l.* 64. *De furt.*

Quatenus res testatori cum alio communis legari potest?

℞. Ita, ut si rem communem habeat cum extraneo vel hærede, partem solum suam, & jus, quod habet, legasse videatur. *l. servi.* §. *cum fundus. De leg.* 1. *junct. l.* 25. *De V. S.*

Quatenus legari potest res aliena?

℞. Eatenus tantum, quatenus legatarius ejus rei habet commercium, *l.* 114. §. 4. *De legat.* 1. *l.* 11. §. 16. *De leg.* 3. & defunctus scivit rem alienam esse. *d. l.* 10. *C. hic. Quam scientiam non hæres, sed legatarius, tanquam actor, & quidem ob præsumptam Testatoris ignorantiam rei alienæ, probare tenetur,* §. 4. *eodem.*

Quo effectu legatur res aliena?

℞. Non in veri domini; sed hæredis præjudicium. Ut eam à vero domino redimere, & si id potest, ipsam; secus æstimationem ejus justam legatario præstare teneatur. *l.*14. §. *fin. De leg.*3. *d.* §. 4. *Quæ tamen, si commercium ejus rei non est, vel rem adipisci non potest, non debetur. Quod* (ut dictum) *talis rei legatum nullius est momenti.* §.4. *eod. l.*39. §.10. *ff. de leg.* 1.

Quid

Quid si res legata, sive propria testatoris, sive aliena evincatur; cui perit?

℞. Si quidem simplex est legatum, in legato generis tenetur hæres, si quidem rem talem dederit cujus dominium transferre non potuit. *Bart. post gl. in l.71. §.1. De leg. 1.* Re in specie legata, eaque propria Testatoris, si tota ratione dominii (per imprudentiam scilicet Iudicis. *l. 51. De evict.*) evincitur, ne hic quidem tenetur hæres; nisi causam dedit evictioni. *l. 24. C. de fideic.* Sin tantum ratione juris quod quis habet in re (*nisi id tale sit per quod non minus tota legatario auferretur, & Testator scivit rem legatam alteri obligatam esse*, gl.in l.1.§.1.ff.de leg.1. *aut ab eo ignorante legata sit conjuncta persona, aut nihil commodi ex re legata penes legatarium maneat*) hæres omnino non tenetur. *d.gl.in l.71.§.1.& §.fin.* In prælegato uni ex cohæredibus facto, non debetur evictio; Pluribus si factum: debetur quidem; sed per viam retentionis, non actionis. *l.77.§.8.ff.de leg. 2. Glos. hic. & Schneidvv. eod.*

Quid si legatarius rei alienæ legatæ vivo testatore factus fuerit dominus?

℞. Si id factum ex causa onerosa, puta emptionis; actione ex testamento pretium consequetur: sin ex lucrativa; ut donationis, vel simili; agere non potest. *l.108. §.4. De legat.1.* (*quia duæ causæ lucrativæ in unum hominem, eandemque rem concurrere non possunt. §. 6. hic.*) nisi æstimationem modo rei legatæ sit consecutus. Quo casu rem legatam petere potest, non contra, si rem ita consecutus est, petere potest æstimationem. *§. eod.*

Quid si legatarius fundi alieni sibi deducto usufructu legati proprietatem ignorans emerit, & postea mortuo usufructuario totus fundus ad eum pervenerit; an totius fundi æstimationem ab hærede petere potest?

℞. Omnino quidem de rigore juris. Sed nudæ proprietatis, non usufructus æstimatio ex æquitate, & officio judicis ob dictam regulam (*puta ne duæ causæ lucrativæ circa usumfructum concurrant*) præstabitur. *§. 9. hic.*

Quæ

Quæ & quales res omnino legari possunt?

℞. Res omnis generis; tum corporales, sive fungibiles sint, sive non sint: eæque vel in specie, vel genere, *ut triticum, vinum, oleum, fundi instrumentum, peculium, penus, supellex, alimenta, cibaria, aurum, argentum, mundus, ornamentum, unguenta, vestes, statua, &c.* Tum incorporales; *ut servitutes, opera, nomen, liberatio, dos, optio, electio; item factum ab hærede præstandum, &c. tit. hic. & ff. tit. special.* Nec tantum res præsentes, sed & futuræ. *l.* 24. *De leg.* 1. *l.* 15. *l.* 17. *De leg.* 3.

Quomodo res futuræ legari possunt?

℞. Quia spes loco rei succedit: *Puta fructus qui ex fundo nascentur, partus ancillæ speratus.* §. 7. *hic.*

Rebus præsentibus legatis, quid legato vini continetur?

℞, Legato vini continetur. 1. Quod ex vino est factum; & vini nomine Testator à se relictum habuit; etiam acetum. 2. Vasa, minus ampla, cum vino vendi solita; non dolia majora ad perpetuum usum servata, nec zythum, seu cervisia. *l.* 9. *l.* 1. *l.* 3. §. 1. *ff. de trit. &c. legato.*

Si vinum, frumentum, oleum non expressa sive qualitate, sive quantitate legetur, quid juris?

℞. Si certa mensura, vel pondus non adjecta qualitate legatur, liberum est hæredi, cujus generis velit frumentum, aut oleum legatario solvere. *l.* 4. *ff. eod.* Non tamen pessimi. *arg. l.* 37. *De leg.* 1. Non adjecta quantitate; non quantum hæres velit, sed quantum testator reliquit, legatum putatur. *l.* 7. *ff. eod.*

Ædibus legatis quid juris?

℞. 1. Quod non ipsæ tantum ædes, sed & ædibus (*licet post factum testamentum*) adjecta (*ut columnæ, marmora*) legato cedunt. §. 19. *hic.* 2. ædibus consumptis tamen area debetur. *l.* 49. *ff. de Rei Vind.*

Grege legato quid juris?

℞. Plane, ut ædium legatum, sic & hoc legatum, (*quod universitatis est*) augmentum, & decrementum recipit. Nempe, 1. Si grex legatus fuerit, etiam eæ oves, quæ post factum testamentum gregi adjiciuntur, legato cedunt. 2. Itidem (*puta quoad pro-*

 prietatem)

prietatem) si postea ad unam ovem pervenerit, quod superfuerit, hoc est, unica illa ovis, debetur, & vindicari potest, *& in ea grex intelligitur*. §. 18. *hic*. *l*. 21. *l*. 22. *De legat*. 1. Quod legato tantum gregis usufructu, postquam ad decem capita is pervenerit, extinguitur ususfructus, *l. fin. ff. quib. mod. ususfr. amitt. l. ult. De abig. Rationem comparationis inter ædes, & gregem, vide in textu*, §. 18. *hic*.

Fundo instructo, vel cum instrumento, sive fundo & instrumento legato, quid juris?

℞. Nihil interest; si fundum & instrumentum legare velis, quomodo trium istorum modorum leges. *l*. 1. *l*. 5. *ff. de instructo, vel instr. leg*. Fundi tamen instructi; quam cum instrumento relicti legatum plenius est. *Goth. ibid. ex l*. 12. §. 27. *ff. eod*. Quod instrumento ea duntaxat continentur, quæ aut quærendi, aut cogendi, aut conservandi fructus gratia parantur, & sine quibus fundus instructus esse non potest, *d. l*. 12. §. 15. *ff. eod*. Instructo vero, non modo quæ fundo necessaria sunt; verum etiam quæ testator habuit & præterea quibus fundum suum instruxit. *Quid autem omnino in ejusmodi legatis contineatur, explicatur tit. eod. In omnibus vero id juris; ut fundo alienato, & instrumenti legatum extinguatur. Plane ut vino cum vase legato, si vinum desit, nec vas debetur. l*. 1. §. 1. *ff. eod*. §. 17. *hic*.

Peculio legato quid juris?

℞. Peculio *(quod quid sit, alibi exponitur)* legato id juris, 1. ut quidquid ei vivo Testatore accedit aut decedit, legatarii damno sit. *l*. 1. 2. *De pecul. legat*. 2. Quod testatori, vel ejus liberis, vel etiam sibi debetur, deducat hæres. *l*. 6. *&* 21. *ff. de pecul. leg*. 3. Si servo manumisso legatum; ab ipso acquisita cedunt legato: minime, si legatum extraneo; nisi ex rebus peculiaribus auctum fuerit peculium. §. 20. *hic*. 4. Servo exstincto cui legatum, simul exstinguitur ipsum legatum. *l*. 1. *&* 2. *ff. eod*.

Quando omnino videtur servo legatum peculium?

℞. Non nisi exprimatur; sive servus sit simpliciter legatus; sive libertas data. *l. antep. ff. eod*. Videtur

tamen

tamen legatum, cum rationibus redditis liber esse servus jussus est, & reliqua inferre. §. *eod.*

Penu legata, quid juris?

℞. Penoris appellatione licet proprie ea tantum esculenta, & poculenta contineantur, quæ contrahuntur, & recunduntur longioris usus gratia: in ea tamen legata continentur 1. quæcunque esui, potuique sunt comparata. 2. ea quæ non esse, sed per quæ esse solemus, ut oleum, garum, muria, &c. *(nisi alia sit testatoris mens) l.* 3. *De penu leg.* 3. vasa penuaria. *d. l.* 3. §. *fin. l.* 4. *ff. eod.* Transfunditur vero hoc legatum *(quod penus facile corrumpitur)* post moram hæredis in obligationem pecuniæ. *l.* 1. *ff. eod.*

Supellectile legata, quid juris?

℞. Legata supellectile *(seu domestico patris familias instrumento,)* eæ res contineri videntur, quæ ad usum ejus quotidianum paratæ sunt, & quidem usu rerum, & moribus civitatis Romanæ imitata appellatione, cujuscunque sint materiæ, modo domum instruant, & in aliam speciem *(ut penus, aurum, argentum factum, vestis ornamenta, instrumenta agri, domus)* non transeant; *Quod species potius rerum, quam materia attendatur, Adeo ut, de quibus non dubitatur, quin in alio genere sint, legato non contineantur; in iis vero de quibus, an in eodem sint, dubitatur, legantis mens; & quomodo iis usus sit, inspiciatur. l.* 7. *De supell. leg.* Quæ vero hoc legato supellectilis in universum contineantur, *legibus*, 3. 4. 5. *ff. eod.* specialius recensentur.

Alimentis, vel cibariis legatis, quid juris?

℞. 1. *Alimentis* legatis, cibaria quoque, & vestitus, ac habitatio *(sine quibus corpus ali non potest)* debentur; non disciplina; *nisi aliud testatorem sensisse probetur. l.* 6. *&* 7. *ff. de alim. & cib. leg. Cibariis,* seu *diariis (hoc est, quotidiano victu)* legatis, nec habitatio, nec vestiarium, nec calcearium debetur, *l.* 21. *ff. eod. & ibi Gothofr.* Pecunia certa in alimenta legata, ea debetur. *l.* 10. *&* 12. *ff. eod.* Non adjecta quantitate; vel quid defunctus præstare sit solitus, vel aliis ejusdem ordinis reliquerit, videndum. Si neutrum apparet, ex charitate ejus cui fidei-

deicommissum datum est, modus statui debet. *l. pen, princ. d. t.* Ex certo prædio alimentis relictis, à quolibet possessore præstanda sunt. *l.* 2. §. 1. *l.* 12. *ff. eod.* 2. Finitur hoc legatum morte legatarii; ex natura quidem sua; nisi aliud voluerit testator. *l.* 14. *pr. l.* 20. §. 2. *l.* 13. §. *ult. ff. eod.*

Auro, & argento legato, quid juris?

℞. Quicquid auri, argentique, sive factum, sive infectum sit, relictum, etiam vasa aurea, & gemmis legatis gemmea vasa, legato continetur; non pecunia signata. *l.* 19 *princ. &* §. *ult. De aur. arg. leg.* Certum auri, & argenti pondus si legatum; magis quantitas legata videtur, nec ex vasis tanget. *d. l.* 19. §. 1. Si auri facti pondus legatum; ex facto argento debebitur legatum, nec vascula separabuntur. *d. l.* 19. *pr.*

Mundo, & ornamentis, & unguentis legatis, quid juris?

℞. Legata mundi, & ornamentorum differunt. Illo equidem ea omnia continentur, quæ ad mundum spectant; hoc est, quibus mulier fit mundior, ut specula, unguenta, lavatio, riscus, &c. *Nisi valetudinis causa parentur, l.* 25. §. 10. §. *fin. l.* 32. §. 7. *l.* 39. *d. t.* Hoc ea quibus mulier ornatur; seu quæ non nisi corporis ornandi causa parantur; ut inaures, armillæ, viriolæ, annuli, *d. l.* 25. §. *ornamenta. vers. ornamentorum.* Non vestes; *quia potius tegendi corporis causa parantur.* Vnguentis legatis, ea quibus, sive voluptatis, sive valetudinis causa ungimur, legata videntur. *l.* 21. §. 1. *ff. eod.*

Vestibus, aut vestimentis legatis quid juris?

℞. Vestis, an vestimenta legentur, nihil refert. *l.* 23. *pr. ff. eod.* Continentur autem ea appellatione omnia vestimenta lanea, lineaque, vel serica, vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, insternendi, injiciendi, accubandive causa parata sunt, & quæ his vice accessionis cedunt, *ut insita pictura, & clavi, qui vestibus insuuntur, d. l.* 23. §. 1. *per tot. etiam quæ ex veste ornatus potius gratia, quam quo corpus tegatur, comparantur; si quidem eo nomine sunt reperta. l.* 26. *eod.* Sed & vestimentum, id est, quod detextum est, id est, remotum à texendo *(sive*

sit

sit incisum à globo, vel tela; sive non; modo consummatum sit) non stamen, neque subtemen, aut vestis nondum detexta, *l.22.eod.* nec etiam pannus ad vendendum, non ad usum legantis factus, *gl. 1. in add. ad l. 23. eod.* Indistincte autem prolatæ vestis appellatione tam virilis, quam muliebris; & scenica, etiamsi tragœdica, aut citharœdica sit, continetur. *l. 127. ff. de V. S.* Virilis vero vestis legato ea tantum continentur, quæ ipsius patrisfamilias; muliebris, quæ matrisfamilias causa paratæ sunt; minime quibus viri, vel mulieres inhoneste utuntur. *l. 33. eod. & ibi Gothof.* Quibus promiscue, sine reprehensione, viri & mulieres utuntur, communium vestium legato continentur. *d. l. 23. §. pen.*

Statua, & imagine legata, quid juris?

℞. Statua legata, etiam vindicari à legatario potest brachium ex alia statua ei adjectum, *l. 14. d. t.* nec minuit legatum primæ formæ additum. *Goth. eod.* Imagine legata, si eam deraserit hæres, tenetur legatario, licet tabulam solverit. *Quia non tabula, sed imaginis fuit legatum. l. 12. ff. eod.*

Quales omnino servitutes legari possunt?

℞. Tam personales, quam reales. *tit. ff. de usufr. legato. Item de serv. legata: Utrasque quippe non pactionibus modo; sed & ultimis voluntatibus constitui, supra dictum.*

Quomodo, & quo effectu usufructus legatur?

℞. Et hoc supra explicatum. *tit. de usufr.* Hic addimus; posse usumfructum, vel solum, vel cum proprietate legari. Item alteri proprietatem, alteri usumfructum. *Quod si fiat (nisi detracto usufructu se fundum legare expresserit) usufructus inter duos legatarios communicabitur. l. 19. ff. de usufr. leg. 2.* Idque vel singulis, vel etiam in genere municipibus. *(quo casu centum anni observandi. l. 8. eod.)* Ita & cum adjectione, ut alternis annis debeatur. *Quo casu plura sunt legata, non unum. l. 83. eod.* Plane ut in legato annuo, cui legatum usufructus, ex parte quidem, simile est. *Paul. lib. 3. sent. tit. 6.*

Quod est annuum legatum, & quid in eo juris?

℞. Legatum annuum dicimus, quando in singulos

los annos aliquid legatur. *l. 1. ff. de an. leg.* In eo quod primi anni est, purum; sequentium conditionale est, ob tacitam, quæ huic legato inest, conditionem, *si vivat. l. 4. ff. de an. leg. Quia ipsi legatario, puta ejus alendi causa, non ejus hæredibus consulere voluisse defunctus videtur. Unde nec mortuo legatario ad hæredes transit, d. l. 4.*

Quæ ejus cum usufructu est comparatio?

℞. Simile est cum eo, quod utrumque legati genus morte finitur. Differt 1. Quod capitis deminutione hoc legatum non finitur; qua finitur ususfructus. 2. Quod ingressu cujuslibet anni debetur, ut licet decesserit legatarius, ejus anni legatum hæredi relinquat; cum fructuarius non nisi perceptos fructus, non pendentes, licet maturi sint, transmittat. *l. 8. ff. eod. Quod & in habitationis legato obtinet l. 13. C. de usufr.*

Quæ operæ legari possunt, & quid differt hoc legatum ab usus-fructus legato?

℞. Legari possunt operæ tam liberi, quam servi. Differt autem hoc legatum ab usu-fructu. 1. Quod operæ non amittuntur capitis deminutione, vel non utendo. 2. Operas, non ipsi modo locare possimus, & ex iis mercedem accipere, sed & servus, cujus operas ipsi habemus, eas locare potest. 3. Ad hæredes operarum legatum transmittitur. *Gothofr. ad text. in l. 2. ff. de usu & usufr. reditu. &c.*

Reditum fundi, vel omnium bonorum, annuum si quis leget, quid juris?

℞. Consimile & hoc legatum est legato ususfructus, aut annuo. *l. 16. & 17. ff. eod.* Vt ad hæredes legatarii non transeat; sed morte ejus finiatur. *l. 22. ff. eod.*

Quomodo legari possunt servitutes reales?

℞. Vel principaliter, & expresse, ut, *viam per meum fundum tibi lego. l. 2. De serv. leg.* Vel in consequentiam, *ut l. 1. eod. Wes. Parat. eod. Puta quando res serviens legatur ut nunc est,* (quod præsumitur,) *cum suis servitutibus legata videtur. Gloss. & addit. marg. in d. l.*

Quatenus nomina recte legantur?

℞. 1. Quan-

℞. 1. Quando testator alteri legat quod sibi à Titio debetur. §. 21. *hic. Quo casu hæres actiones suas legatario cedere tenetur.* §. 21. *hic. l.* 34. *De leg.* 3. *Ipse tamen etiam, antequam cedantur; utiliter experitur. l.* 18. *C. eod.* 2. Quando ipse debitor id quod debet creditori legat. *Quo casu inutile est legatum; nisi plus sit in legato, quam in debito; puta si legetur pure quod non debetur, nisi sub conditione, & in diem.* §. 14. *hic.* 3. Quando creditor suo debitori legat id quod debet. *Quo casu liberatio legata dicitur.* §. 13. *hic.*

Liberatio quot modis legatur?

℞. Quatuor modis. 1. Si dicat Testator, Tale debitum peti nolo: vel remitto debitori actionem. *Quo casu liberatur debitor ab omni debito. gl. hic. & l.* 3. *ff. De liber. leg.* 2. Quando dicit se nolle rationes exigi ab eo qui ipsius negotia gessit. *Quo casu similiter ab omni debito liberatur, præterquam ab eo quod penes se habet, & ipsius est testatoris; vel ab eo quod dolo fecit. l.* 9. *ff. eod.* 3. Quando damnat hæredem, ne exerceat actiones contra debitorem. *Fab. hic. n.* 1. 4. Quando legat debitori chirographum. *d. l.* 3. §. 1. *& ibi Bart. Schneidvv. hic.* Legatur vero etiam liberatio, vel simpliciter & in totum; vel ad tempus. Item vel ipsi debitori, vel etiam ejus hæredibus & fidejussoribus. *l.* 5. *l.* 15. *ff. eod.* §. 13. *hic.*

Quis est effectus legatæ liberationis?

℞. Quod is, cui liberatio legata, si solus est debitor, quatenus quidem ea legata est, non tantum habet exceptionem contra hæredem debitum exigentem, vel simpliciter, vel ante tempus legati, ab ipso, ejus hærede, vel eo qui hæredis loco est, §. 13. *hic*, verum etiam actionem, ut eum per acceptilationem liberet. Si vero habet correum debendi; tantum per pactum personale, non per acceptilationem liberatur. *Quod uno ex correis debendi liberato, alter non censeatur liberatus, nisi sint socii, & nisi paciscentis liberationem intersit.* §. 13. *hic. & l.* 3. §. 3. *& ibi Bart. ff. de lib. leg. Schneidw. hic. & ibi Goth.*

Quatenus dos recte à marito uxori legatur?

℞. 1. Quia plenior est legati, quam de dote actio, §. 15. *hic*. Puta, quod legatum statim; dos vero annua, bima, trima die olim: hodie post annum mobilia *(licet immobilia statim)* peti possint. *l. un. §. cum autem, vers. exactio. C. de rei ux. act.* 2. De dote datur actio in quantum maritus, vel ejus hæres facere potest. *l. 12. & 13. ff. sol. mat.* Legatum vero *(nisi sicubi [de commodo scilicet repræsentationis, non de dote ipsa. Gl. in l. 2. §. 12. verb. consecutarum. de dot. præl.] Falcidia ratio aliud suaserit)* in solidum petitur & exigitur. *l. 57. ff. ad l. Falcid.* 3. Pacta in præjudicium uxoris circa restituendam dotem facta, ea prælegata, tolluntur. *l. 1. §. 1. De dot. præl. Glos. hic. & Schneidw.*

Optionis, & electionis legatum quid est?

℞. Licet hæc legata, tanquam diversa, in inscriptione tituli in Digestis proponantur, *(quod optio solenniter olim præponeretur; arbitraria esset electio:)* tamen hodie adæquata sunt. *l. ult. C. com. de legat. Wes. par. hic.* Estque hoc legatum optionis, cum Testator ex servis, vel aliis rebus suis legatarium optare jubet, seu eligere, quam volet. §. 23. *hic.*

Circa illud legatum quid juris?

℞. 1. Quod hic expresse legata optione legatarii est electio; ea quidem, ut etiam quod optimum est, eligere, & optare ei liceat. *l. 2. De opt. leg. Gl. in l. fin. §. 1. sup. verb. ex servis. C. com. de leg.* 2. Semel tantum fit electio, & omne jus legati prima testatione, qua sumere se dixerit legatarius, consumit, ut mutari non possit. *l. antep. ff. de opt. leg.* 3. Legatarius, antequam eligat moriens, jus optandi jure novo ad hæredem suum transmittit. §. 23. *hic.* 4. Pluribus existentibus legatariis quibus optio relicta est, si dissentiant in eligendo, sive unius legatarii plures hæredes sint, & circa optandum inter se dissentiant, sorte hoc dirimendum, ut sententia ejus in optione præcellat ad quem sors pervenerit. §. 23. *eod.* 5. Legatarius legata optione post aditam hæreditatem, ut aliquid agat, optare debet. *l. 16. ff. eod.* Quo cessante Prætor decernit tempus intra quod optet. *l. 6. ff. eod.*

Quid

Quid quoad electionem seu optionem juris circa legatum generis; (hoc est, quo generaliter res aliqua legatur) nulla certa specie, seu (ut loquuntur Logici) *individuo expresso?*

℞. 1. Nihilominus electio est legatarii, Testatore plures ejusdem rei species, seu individua habente. §. 22. *hic. Maxime siquidem verba exsecutiva testamenti ad legatarium dirigantur; secus si ad hæredem. Graff.* §. *legatum. qu.* 62. *n.* 2. Sed ita, ut nec optimum legatarius accipiat, vel pessimum accipere cogatur. *l.* 37. *ff. de leg.* 1. 2. Postquam elegit, similiter variare non potest. 3. Hæres si eligat, pessimum dando, nec ipse liberatur. *l.* 110. *ff. de leg.* 1.

Facto ab hærede præstando legato, quid juris?

℞. Equidem ita legari potest, si quidem factum legatario est utile; *veluti ut hæres domum illius reficiat, vel illum alieno ære liberet.* §. 21. *hic.* Sed non nisi per damnationem, ex facti natura. *Vult. Inst. hic.* Id vero hic juris est, ut si hæredes sint plures, omnes in solidum teneantur, *l. fideicommissa.* §. *si in opere. ff. de leg.* 3. *An autem præcise ad factum teneatur hæres; an vero præstando interesse liberetur, vide Ang. hic. Schneidw. hic. remissive.*

Eadem re duobus Testamentis legata, quid juris?

℞. Interest, utrum rem, an æstimationem legatarius sit consecutus. Nam si rem est consecutus ex uno testamento, non agit ad æstimationem ejusdem ex altero. Æstimationem si consecutus est ex uno testamento, ex altero ad rem agere potest. *Quia licet pretium loco rei sæpe succedat; aliud tamen res est, aliud pretium.* §. *hac ratione. hic. l.* 34. §. 2. *ff. De legat.* 1. Eodem vero testamento si res, vel quantitas eadem sæpius legetur, res illa regulariter semel tantum debetur. *d. l.* 34. §. 1.

An eadem res pluribus legari potest?

℞. Omnino; idque vel conjunctim, vel divisim.

Quomodo?

℞. Conjunctim ita: *Sejo & Titio Stichum do, lego.* Divisim, seu disjunctim ita: *Titio hominem Stichum do, lego; Sejo hominem Stichum do, lego.* §. 8. *hic.*

Quotuplex est conjunctio, vel disjunctio?

℟. Triplex est conjunctio. *Quidam dicuntur conjuncti re tantum*; puta, quando duobus, aut pluribus una eademque res in specie, non una oratione, sed separatim, expresse legatur; ut, *Titio lego fundum Tusculanum: Sejo fundum Tusculanum lego. Quidam sunt conjuncti verbis tantum*; puta, qui una oratione conjunguntur: ut, *Titio & Sejo fundum Tusculanum aequis partibus do, lego.* partibus puta in oratione expresse assignatis. *Quidam re & verbis simul*; puta, quibus una oratione eadem res partibus non assignatis legatur. *Titio & Sejo fundum Tusculanum do, lego.* Disjunctis dupliciter legatur. 1. *Quando re & verbis legatarii sunt disjuncti.* puta, *lego Titio dimidiam partem fundi Tusculani; Sejo dimidiam ejusdem fundi partem alteram.* 2. *Quando legatarii verbis tantum sunt disjuncti*; ut, cum eadem res duobus in solidum legatur in diversis orationibus. ut: *Sejo Stichum do, lego. Titio Stichum do, lego.* §. 8. *Schneidw. eodem.*

Eadem re pluribus legata, quid juris?

℟. Sive conjunctim, sive divisim res pluribus sit legata, si ambo perveniant ad legatum, scinditur inter eos legatum, & dividitur. Altero deficiente, vel ad legatum non perveniente, totum ad collegatarium pertinet. §. 8. *hic. Id est, accrescit ei portio quam aliter legatarius cepisset, & ad haeredem non transmittitur. l. un.* §. 11. *C. de caduc. tollend.*

Quibus legari potest?

℟. Omnibus, cum quibus testamenti factio est passiva. *Id est, qui ex testamento capere possunt.* §. 24. *hic.*

An incertis personis legari potest?

℟. Personis plane quidem incertis, sed qui ex futuro eventu certificari possunt, puta quas Testator incerta opinione animo suo objiciebat; *Veluti si quis dicat: Quicunque filio meo filiam suam in matrimonium dederit, ei haeres meus illum fundum dato*; olim minime, nec quidem à milite, legari, aut fideicommitti poterat: hodie utiliter legari potest, nisi omnino incerta maneat persona. *Quo casu nec hodie legatum valet. Gl. & Bart. in l. quidam relegatus.*

De reb. dub. Schneidw. hic. Si ex incertis personis alicui sub certa demonstratione legatur, *(puta sic, Ex cognatis meis qui nunc sunt, hæres fundum illum dato ei, qui filiam meam in uxorem duxit)* & olim valuit, & hodie valet legatum. *Quod demonstratio vice nominis fungatur. §. 25. hic.* Nomine legatarii expresso, si plures istius sint nominis; subsistit quidem; sed propter incertitudinem inutile fit legatum; & potest hæres cui volet, solvere. *l. 8. §. si inter duos. ff. De legat. 2. l. 10. vers. sed etsi. ff. de reb. dub. Nisi de se sensisse Testatorem legatarius probet. Schneidw. hic.* Incertæ personæ, per errorem juris, non facti, solutum neutro jure hæres repetit. *hic. Text. & ibi Vult.*

An posthumo legari potest?

℞. Posthumo quidem suo potest, & potuit semper legatum relinqui; alieno olim non potuit; hodie, ut instituti, sic & legari ei potest. *§. 26. & 27. hic.*

An servo hæredis?

℞. Non potest ei pure legari. *Quia tale legatum cedit à morte Testatoris, & quicquid servus acquirit, domino acquirit; ut sic idem esset hæres & legatarius: Quod fieri non potest; quia sibi ipsi nemo legare potest.* Sed conditione potest. *§. 32. hic.*

Quid si servus vivo testatore manumittatur?

℞. Ne sic quidem valet legatum tale purum, propter regulam Catonianam hanc: *Quod legatum purum non valet, si testator statim moreretur; id ex eo non convalescit, quod testator diutius vixit. l. 1. ff. de Reg. Caton.* In conditionalibus legatis, *(in quibus eventus conditionis spectatur)* alia est ratio. *l. 3. eod.*

Quid si, instituto servo hærede, domino aliquid pure legetur?

℞. Valet legatum. *Quia hæreditas à legato separata est, & per eum servum potest aliquis hæres effici: siquidem ante jussu domini aditam hæreditatem sit manumissus.* Quod tamen legatum evanescit, si in domini potestate manens, ejusdem jussu hæreditatem adeat. *Ob eandem causam, quod idem*

idem dominus, & legatarius, & hæres esse non possit. §. 33. *hic.*

Errore in nomine, & re legata an vitiat legatum?

℞. Error talis (sive sit in nomine proprio, prænomine, cognomine, agnomine) ut non viteat institutionem, aut alios contractus; sic nec legata. Modo de persona constet. *Quia nomina rerum significandarum causa tantum sunt reperta. De quibus si alio modo cognosci possit, nihil interest, nec vitiatur actus.* Idem est si erratum sit in nomine proprio rei legatæ, quando de corpore proprio constat. Puta, cum ab homine est impositum: *ut si fundum Sempronianum sub nomine Corneliani legaverit.* Si nomen rei est appellativum, (hoc est, communi usu tantum receptum) vitiatur legatum; *ut si orichalcum legare volens vestimentum dixerit.* §. 29. *hic. l.* 4. *De legat.* 1.

Quid, si vel res legata, vel persona legatarii falsò demonstretur?

℞. Ne sic quidem vitiatur legatum: Puta; *Cum demonstratio rei cognoscendæ causa adhibeatur; re cognita, nec ipsa curetur.* §. 30. *hic. l.* 33. & 34. *De condit. & demonst.* Rei autem falsa demonstratio est, cum Stichum; quem legat Testator, vernam vocat, qui talis non est. In legatario falsa demonstratio est, cum Sempronio tanquam Titii filio legatur, qui talis non est. §. 30. *eod.*

An falsa causa adjecta legatum vitiat?

℞. Minime, §. 31. *hic.* (*Puta, si legato non cohæret,*) sed in eo abundat. *l.* 17. §. 2. *ff. de cond. & dem. Abundantia autem, & sine necessitate adjecta non solent vitiare scripturas. l. non solent. de R. I.* Conditio, *quia est de substantia conditionalis legati*, si adjecta; non debetur legatum; nisi ea impleta. *d. l.* 17. §. 3. *Vult. ad* §. *eundem.*

Quomodo omnino legari potest?

℞. Vel pure; vel adjectione diei, modi, conditionis, causæ.

Explica singulos modos legandi.

℞. *Pure* legatur, quando legatur simpliciter: citra ullam adjectionem. *Cum adjectione diei*; cum sive

certus

certus dies nominatur, sive incertus, quo legatum peti possit. *Sub conditione*; quando legato conditio adjicitur in futurum. (quæ quotuplex sit, supra explicatum in materia institutionis hæredum.) *Sub modo*; quando ita legatur, ut in futurum quid fiat, aut non fiat; hoc est, causa finali addita. *Ex causa*; cum testator exprimit, quid ipsum ad legandum moverit.

Quis est effectus Legatorum?

℞. Translatio dominii, idque statim à morte testatoris: in legato quidem puro. *L.64. De furt. Ita tamen ut possessionem legatarius, nec propria auctoritate*, l.13. ff. quod met. caus. *nec via executiva apprehendere possit*, l.1.C. com.de leg. *sed actiones competentes ad eam consequendam intentare debeat*. l.1.2. C. eod. Treut. hic. thesi 7.

Quot actiones competunt ad legatum consequendum; & quando?

℞. Tres. 1. Personalis ex quasi contractu; *ob hæreditatem ab hærede aditam*. 2. Hypothecaria; *ob tacitam hypothecam in bona defuncti legatario pro solutione legati competentem*. *l. 1. com. de leg.* 3. Rei vindicatio. *d.l.1.2. Competunt autem post aditam tantum hæreditatem*. Gl. in l. qui filio.§.1. De hær. inst. ibi Dd. *Ut per eas tum rem legatam, tum ejusdem fructus, & accessiones post moram consequamur*. d.l.1.2. Treut. eod. *Omnes quidem, si res legata testatoris fuit propria: Si aliena fuit; rei vindicatione excepta. Quia rei alienæ dominium testator transferre non potest*. l.54. ff. de R. I.

An igitur in omni genere legatorum res legata eodem tempore debetur, & peti potest?

℞. Non. Legatum enim conditionale nec capi, nec peti potest, nisi ea impleta; *l.un.§.final.C.de caduc.toll.* Die adjecto statim quidem debetur legatum, si certus est; *d.l.un.* §.5. peti tamen non potest, nisi ejus adventu: *l.213. De V. S.* Incertus dies (*ut dies mortis*) pro conditione habetur. *d. l. un.* §.7.

An refert, quo ordine in testamento legetur?

℞. Olim quidem præcise præcedere debebat hæredis institutio, *tanquam caput, & fundamentum to-*

tius testamenti. Hodie nihil interest, qua parte testamenti legetur; nec tam scripturæ ordo, quam voluntas testatoris attenditur §.34. *hic.*

An etiam sic recte legatur, cum hæres meus mortuus fuerit, do, lego: Vel simili modo post mortem testatoris?

℟. Olim quidem ita legabatur inutiliter; hodie omnino utiliter; §.35. *hic. Quia actiones ex legato demum post mortem incipiunt ab hæredibus, & contra hæredes. l. un. C. ut act. & ab hær. & cont.*

An pœna nomine legari potest; id est, coërcendi hæredis causa, quo aliquid magis faciat, aut omittat?

℟. Olim ita inutiliter ut legabatur, sic transferebatur, aut adimebatur legatum. Hodie, sublata scrupulositate juris veteris in donatione pœnam, vel odium non admittentis, generaliter valet legatum tale, ultimæ voluntatis favore. *Quem imprimis jus novum attendit.* §.36. *hic. Nisi pœna sit adjecta dispositione de natura, facto, vel jure impossibili; vel quæ est contra bonos mores. l.15. De cond. inst.*

TIT. XXI.

De ademptione, vel translatione legatorum.

H*Actenus, quibus modis legata relinquuntur; explica jam modos quibus exstinguuntur; transferuntur, auferuntur, & pro non scriptis habentur; denique quibus augentur, vel minuuntur; & dic primo,*

Quibus modis exstinguitur legatum?

℟. 1. Si rei legatæ dominium ex alia causa lucrativa ad legatarium, *non per aliam personam acquisitum*, vivo testatore pervenerit. §. *si res aliena. supra. De legat. l.* 108. §.1. *De leg.* 1. 2. Si legatarius vivo testatore decesserit; & sic caducum fiat legatum. *lege unica.* §. *in noviss. Cod. de cad. toll.* 3. Si conditio legati defecerit. *l.* 2. *De cond. & demonst.* 4. Si res legata commercio eximatur; aut sine dolo, vel culpa hæredis perierit. §. *si res legata. supra de legat.*

Quid

Quid est legatorum ademptio?

℟. Est eorundem per Testatoris pœnitentiam revocatio.

Quot modis revocatur legatum?

℟. Vel tacite, vel expresse.

Quibus modis tacite?

℟. 1. Nuda Testatoris voluntate; cum rem legatam alteri donat. *l.* 18. *ff. hic.* (*licet donatio non valeat. l.* 24. §. 1. *ff. eod.*) vel eam citra necessitatem vendit. §. *si rem suam. tit. praced.* 2. Ex præsumpta modo voluntate, per inimicitias inter Testatorem & Legatarium supervenientes, nec reconciliatione sublatas; modo graves sint. *l.* 3. §. *ult. l.* 22. *ff. eod.*

Quomodo expresse legata revocantur, & adimuntur?

℟. 1. *Verbis*, vel directe contrariis, vel aliis quibuscunque, ex quibus contraria voluntas revocatoria Testatoris constet, *l.* 5. *D. eod.* idque sive eodem testamento, sive alio æque solemni, vel etiam Codicillis. *l.* 17. *l. pen.* §. 1 *ff. eod.* 2. *Facto aliquo:* puta si Testator eam testamenti partem in qua legatum reliquerat, & consulto quidem, deleat. *pr. hic & l.* 1. §. 3. *de his qua in test. del.*

Quis est effectus ademptionis?

℟. Quod legatum manet penes hæredem cum suo onere. *l.* 19. *ff. hic.*

Quot modis fit translatio legati?

℟. 1. Mutata persona legatarii; *ut si quod Titio legatum fuit, legetur Sejo.* 2. Mutata persona onerata legati præstatione: *ut si quod Sejus hæres jussus est dare Titio, jubeatur dare Cajus cohæres.* 3. Mutata re legata; *cum pro fundo legato, legatur pecunia.* 4. Mutato modo legandi, *id est, mutato legato puro in conditionale; & contra:* item quibus modis aliis vel simpliciter, vel varie conjunctis transferri legatum potest. §. 1. *hic. l.* 6. *l.* 24. *ff. eod.*

Quomodo aufertur legatum legatario?

℟. Aufertur legatario, ut ab indigno, *puta si testamentum quasi inofficiosum, vel falsum accusaverit. tot. tit. C. & ff. de his qua ut indign.* 2. Quando legatarius ante traditionem, uxorem Testatoris post

ejus mortem ſtupravit. *gl. ord. in l. 27. C. de fideic. Schneiduv. n. 21. hic.*

Quando habetur pro non ſcripto?

℞. Quando aut jam defuncto legatur, aut ita ſcriptum eſt, ut intelligi non poſſit. *l. 2. & penult. ff. de his quæ pro non ſcript. hab.*

TIT. XXII.

De Lege Falcidia.

Quomodo augentur legata?

℞. 1. Si teſtator legato aliquid adjiciat. *l. ult. ff. de adimend. leg.* 2. Si rei legatæ aliquid accedat. §. 17. 18. 19. 20. *&c. tit. præced. de leg.*

Quomodo minuitur legatum?

℞. 1. Contrariis modis: ſi vel teſtator aliquid legato detrahat, vel per ſe rei legatæ decedat. §§. *iiſdem.* 2. Per plurium legatariorum concurſum ad eandem rem legatam. §. *ſi eadem. tit. eod.* 3. Si legatarii quantum legatum eſt capere non poſſunt; *ut ſi Teſtator legitimos & naturales liberos habens, his ultra unciam relinquat. Nov.* 89. *c.* 12. Denique per legem Falcidiam.

Quæ eſt lex Falcidia?

℞. Lex Falcidia *lata eſt à Falcidio Trib. plebis,* qua cavetur ne plus Teſtatori legare liceat, quam dodrantem bonorum ab ipſo relictorum, *id eſt, ita modo ut quarta pars eorum inſtitutis hæredibus ſalva maneat.* §. 2. *hic. l.* 1. *ff. eod.*

Quæ ejus introducendæ fuit ratio?

℞. Eſt ipſorum Teſtatorum gratia introducta; ne ſcilicet ipſorum voluntates (*quibus ex lege* 12 *Tabb. totum ſuum patrimonium legatis erogare poterant*) irritæ fierent, hæredibus pro nullo, vel minimo lucro hæreditatem adire recuſantibus. Idque quia lege Furia (*qua ne cui plus quam mille aureos legare liceret;*) & Voconia, (*qua ne plus quam hæres, haberet legatarius, cautum fuit;*) non ſatis iſti malo tollendo proviſum videretur. *Weſ. par. hic.*

Quot igitur ſunt capita legis Falcidiæ?

℞. Duo,

R. Duo. *Primum* confirmando legem 12 Tabb. cavet ut cives Romani, qui Testamentum facere vellent, *(quo solo legari poterat.* §. *ult. Inf. de fideic. har.)* per legem latam, res suas prout vellent dare, vel legare possent: *Alterum*, quo dictus modus legatorum, civibus constitutus, ut ita legarent, ne minus quam quartam partem hæredes ex eo testamento caperent. *l.* 1 *ff.hic. Wes. par.eod. n.*4.

Quibus competit ergo beneficium legis Falcidia?

R. *Ex intentione legis* hæredibus scriptis, *l. un. C. quor. leg. ubi Bart.* eorumque successoribus, & hæredibus, *l.*10.*l.*16.*C.hic.* non legatariis, nec fideicommissariis. *l.*1. §. *denique. l.*28.*ff.ad SC. Trebell. l.*47. *ff. hic.* Et, pluribus quidem institutis hæredibus, singulis competit. §.1.*hic. & l. in singulis.ff.eodem. Ex accidenti* etiam hæredibus ab intestato; *puta quando fideicommissa per codicillos, aut alio modo ab intestato ita relinquuntur, ut universa hæreditas fideicommisso gravetur. l.* 18. *ff. hic. Nov.* 1. *c.* 4. §. 2.

Licet-ne ergo singulis haredibus Falcidiam detrahere?

R. Omnino è legatis singuli detrahunt pro ea parte, in qua sunt instituti; ut istius partis quartam salvam habeant. *Plane ut hæres ex asse institutus similiter de omnibus legatis, ut quartam hæreditatis salvam habeat, detrahit solus.* §. 1. *hic. l.* 77. *ff. eod.*

Quo tempore spectatur quantitas patrimonii ad quam detractio Falcidia dirigitur?

R. Eo quo testator mortuus est. Ita ut, sive post factum testamentum ultra tempus mortis, sive post mortem testatoris auctum, vel deminutum sit idem patrimonium, nihil id ad rem faciat: sed omne commodum tale, & incommodum hæreditatis ad hæredes pertineat, non ad legatarios. §. 2.*hic. l.* 56. *pr. l.* 73. *ff. eod. Quod si de quantitate illa dissentiant hæres, & legatarius; hæredis est eam probare. l.*15. *De probat.*

An nulla bona, antequam legis Falcidia ratio ineatur, sunt deducenda?

R. Omnino. 1. Æs alienum. *(utpote quo demum deducto bona cujusque intelliguntur.l.*39.§.1.*de V.S.)* Etiam

Etiam id quod defunctus ipsi hæredi debuit. *l. 6. C. hic. Nisi hanc deductionem prohibuerit. l. 12. ff. eod.* 2. Impensa funeris, *§. fin. hic.* secundum qualitatem personæ, & quantitatem patrimonii defuncti facta. *l. 12. §. pen. l. 14. §. hæc actio. De religios.* 3. Pretia servorum in testamento manumissorum. *§. ult. hic.* 4. Legata ad pias causas. *Dd. per Nov. 131. cap. 12. Quo facto bona residua æstimantur, deque iis, pro rata cujusque portione, Falcidia quarta detrahitur. §. 8. hic.*

Quæ in eam imputantur?

℟. Cum Falcidia sit quarta hæreditatis; in eam imputantur tantum, quæ jure hæreditario, non legati, fideicommissi, vel implendæ conditionis causa capiuntur. *l. 91. l. 74. ff. hic.*

An Falcidia detractio aliquando non cessat?

℟. Omnino in pluribus casibus. 1. Quando testator eam prohibuit. *Nov. 1. cap. 2.* 2. Si hæres inventarium non fecit. *Nov. ead.* 3. Si integra legata solvit; vel sciens, vel saltem non per errorem facti. *l. 1. & 9. C. eod.* 4. Vel Testatori, aut ipsi legatario se integra legata soluturum promisit. *l. ult. C. eod.* 5. In testamento militis. *l. 7. C. hic.* 6. In dote prælegata. *l. 57. ff. hic.* 7. In legatis ad pias causas. *Nov. 130. c. 12.* 8. In re ita relicta, ut alienari prohibita jubeatur manere apud hæredes legatarii. *Auth. sed & in ea re. C. h. t.* 9. Si æs alienum facultates defuncti exhausit. *l. 16. C. hic.* Denique, si instrumenta litis legata. *l. 15. C. eod.*

TIT. XXIII.

De Fideicommissariis hæreditatibus. & ad SC. Trebellianum,

P*ost explicatam substitutionem directam, ad Obliquam transit Imperator, quæ* fideicommissaria, *item* precaria *dicitur; Explica rationem istarum appellationum?*

℟. Patet ea ex ante dictis. *Obliqua* enim dicitur, quia fit verbis non ad substitutum immediate, sed ad institutum, cum onere hæreditatem restituendi, directis.

directis. *Fideicommissaria* (ut & *precaria*) dicitur, ex ratione juris veteris; quia restitutio fidei instituti committebatur; hoc est, precativo modo mandabatur, ut pudore solo rogati fideicommissum contineretur, nec is id de quo rogatus erat, ut restitueret, cogi posset. *princ. hic.*

Unde, & quando factum, ut res (puta restitutio rogata) *alioqui sui* (ut dicis) *natura libera, facta sit necessaria, & jure stare cœperit?*

℞. Factum id, ut ait Imperator, paulatim. 1. Et quidem ex Augusti Cæsaris permissu, Lentulo ut per fideicommissum aliquid faceret roganti id concedentis, ejusque, voluntatem defuncti implentis, exemplo, *Princ. tit. prox. de Codicillis.* 2. Ex ejusdem, postquam per ipsius salutem rogatus quis semel iterumque diceretur, ut Consules authoritatem suam interponerent jubentis constitutione. Quæ popularis visa in perpetuam deinde abiit jurisdictionem, Prætoribus in urbe, & deinde in Provinciis Præsidibus demandatam. *§. 1. hic. Sueton. Claudius Cantiuncula. & Pacius in Notis hic.*

Quid est fideicommissum?

℞. Est liberalitas, quæ verbis precariis, vel alio quocunque ultimo judicio precariæ voluntatis ministerio alterius commissæ in aliquem confertur. *Perez. hic. Ulp. Frag. tit. 24.*

Quotuplex est fideicommissum?

℞. Est vel *universale*, quando universum defuncti patrimonium, vel secundum eam partem, in quam hæres instituitur, restituendum committitur, (*de quali fideicommisso hoc titulo agitur.*) Vel *singulare*, seu *particulare*, quando res aliqua particularis, seu corpora singula de hæreditate restituenda alicui committuntur, puta, scyphus, lectus. *De quali titulo sequente.*

Quot modis utrumque fideicommissum relinquitur?

℞. Vel *expresse*, puta si dicat Testator: *Titius hæres esto, & rogo ut hæreditatem Sempronio restituat.* Vel *tacite* ex præsumpta Testatoris mente; puta *si pater, filio & filia hæredibus institutis, vel utrique, vel eorum alteri mandet, ne condat testamentum.*

Quia

Quia videtur voluisse, ut alter alteri hæreditatem restitueret, Schneid. hic. Aliisque modis, *de quibus Graff. §. fideicommiss. quæst. 4. & Mantic. de conject. ult. volunt. lib. 8. tit. 1.*

Ubi omnino relinqui possunt fideicommissa?

℞. Tam in testamento, quam ab intestato. §. 2. §. 10. *hic.*

Quomodo in testamento?

℞. Ita, ut 1. directus hæres instituatur, qui hæreditatem adeat, sive ejus partem; idque vel pure, vel sub conditione, vel *(licet id alias non liceat, §. 9. supra de hæredit. instit.)* ex certo die. 2. Ut ejus fidei committatur, ut eam hæreditatem alteri restituat, §. 2. *hic.* vel totam, vel ejus partem. *l. 16. §. 4. ff. ad SC. Treb.*

An fideicommissum in Testamento relictum nunquam valet sine hæredis institutione?

℞. Nunquam. *(Quandoquidem Testator voluit condere Testamentum.)* Omnino valet, si voluit facere Codicillos, & relinquere fideicommissum ab intestato. §. 10. *hic. Sed & valet in dubio adjecta clausula codicillari. l. 1. ff. de jur. Codicill. Schneidvv. eod.*

Quomodo fideicommissa relinqui possunt ab intestato?

℞. Quando legitimus hæres, vel honorarius rogatur, ut totam hæreditatem, vel partem ejus restituat alteri. *Quod defunctus non auferens iis bona, nec alium instituens, eos tacite ad hæreditatem vocare judicetur. §. 10. hic. & l. 8. §. 1. ff. de jur. codicill.*

Quæ fideicommissa omnino ab intestato relinqui possunt?

℞. Tam universalia, quam particularia: etiam legata; *tanquam particularibus fideicommissis adæquata, l. 1. ff. de leg. 1.* Utpote quæ directe ab intestato relicta, *(quomodo relinqui non possunt, ut nec hæreditas directo codicillis. l. 2. C. de codicill.)* trahantur in fideicommissum. *l. 6. §. 1. ff. ad SC. Treb.*

Quis est effectus fideicommissorum?

℞. Secundum antedicta, effectus fideicommissorum, pro diversitate temporum fuit varius. Primitus infirma erant. *Quod rogatu & precibus niterentur,*

qua

quæ nullam obligationem rogata præstandi inducebant. Major eorum vis fuit, ex quo in perpetuam jurisdictionem abiere. Nempe, ut non modo rogati hæredes mandatam hæreditatem, quatenus mandata esset, restituere cogerentur: *l. 19. ff. eod.* 1. sed etiam ea restituta non minus actiones hæreditariæ, cum activæ, tum passivæ apud hæredes (*qui tales semel facti nunquam esse desinunt. l.* 88. *De hæred. instit.*) manerent; atque ita soli creditoribus hæreditariis respondere deberent, soli debitores hæreditarios convenire possent. 2. Quod ita licet bona nulla hæredes, vel non in solidum haberent; soli tamen creditoribus solvere, & deinde à fideicommissario totum, vel pro parte repetere: & vice versa, quod hæredes à debitoribus prius exegissent, id fideicommissarius ab eis exigere teneretur. §. 3. *hic. & ibi Ægid. Hortens.*

Quomodo per hoc incommodum non defecere fideicommissa?

℞. Factum id partim inducta, ex disciplina Iurisconsultorum, provisione inter hæredem, qui totam hæreditatem restituere rogatus esset, & fideicommissarium, ut uno numero, seu venditione imaginaria venderetur hæreditas, & deinde de emptæ & venditæ hæreditatis commodo, & incommodo pro ea parte quæ apud hæredem mansisset, & ea quæ restituta esset inter eos communicando, stipulationes interponerentur. Partim quod Neronis temporibus postea non solum eidem malo SC. Trebelliano provisum, (sublata per illud suspicione incommodi & periculi, vel litium:) sed etiam, cum nihilominus deficerent fideicommissa ex morositate hæredum, quod nihil commodi, aut non pro restitutione hæreditatis referrent, postmodum, Augusti Vespasiani temporibus, isti malo SC. Pegasiano succursum est. §. 4. 5. *hic. Hortens. ad d.* §. 3.

Quatenus succursum priori malo per SC. Trebellianum?

℞. Quatenus eo cautum, ut si hæreditas ex fideicommissi causa restituta esset, omnes actiones, quæ jure civili hæredi, & in hæredem competerent, (*hoc est,*

est, activa & passiva, ut loquuntur,) ei, & in eum darentur, cui ex fideicommisso restituta esset hæreditas; Atque ita is, postquam hæres esse non possit, (*quatenus qui hæres est, non desinit esse hæres, l.8. ff. de hær. inst.*) loco hæredis, seu pro hærede factus est: *l.18. in fin. ff. ad l. Falc. &c. ab Hort. ibid. allegata.* exinde Prætor actiones (*utiles scilicet*) ei & in eum qui recipit hæreditatem, (*ne amplius stipulationibus istis inter eum & hæredem opus esset. §.7. hic. Paul. lib. sent. 4. tit. 2. Hortens. eod.*) quasi hæredi & in hæredem dare cœpit. §. 4. *hic.*

Quatenus alteri malo succursum per SC. Pegasianum?

℞. 1. Quatenus eidem hæredi, cujus fidei commissum esset, de tota hæreditate vel supra dodrantem restituenda concessum quartam partem retinere, vel supplere; perinde atque ex lege Falcidia, cum legatis exhausta esset, & supra dodrantem onerata, ut ad adeundam sponte, & restituendam hæreditatem eo præmio alliceretur, permissa etiam eadem retentione ex singulis rebus per fideicommissum relictis. §. 5. *eod.* 2. Quatenus si ne sic quidem lubens adiret, expresse ei impositum est, ut, postulante id fideicommissario, adiret, atque aditam hæreditatem, tanquam ex SC. Trebelliano, sine ulla retentione, (transferendis tamen in fideicommissarium actionibus, & oneribus) restitueret. §. 6. *vers. sed si recusabat. hic. Ulp. tit. 26. Regul. si hæres. Hortens. eod.* 3. Quartam vero si retineret; pro ea retentione ipse hæres solus ex eodem SC. onera hæreditaria sustinebat: ipse autem, qui ex fideicommisso recipiebat hæreditatem, partiarii legatarii loco erat; ut ipse creditoribus maneret obnoxius, & ipsi debitores ei obnoxii in solidum. *Hortens. ad §. 5. hic.*

An ergo per geminum hoc SC. plene fideicommissorum juri fuit provisum?

℞. Minime. Nam 1. licet per SC. Trebellianum à periculi, & litium suspicione hæres liberaretur; nihil tamen ex restitutione hæreditatis, vel totius, vel partis sentiebat: Ex Pegasiano vero licet quartam retineret, pro tantillo tamen commodo periculum, lites,

lites, & onera hæreditaria sustinere cogebatur. 2. Per SC. Pegasianum Trebelliano tantum succursum eo casu, quo hæres hæreditatem, vel totam, supra dodrantem restituere rogatus esset: infra, vel juxta supra dodrantem rogato hæredi minime, sed Quarta penes hæredem manebat. 3. Et sic SC. Trebellianum, quod prius simpliciter, & abscisse conceptum fuerat, ad eundem casum quo infra, vel juxta dodrantem hæreditas restituenda esset, per Pegasianum fuit restrictum; ita ut eodem tantum casu hæreditas restitueretur, & divisis quidem pro rata inter hæredem, & eum qui hæreditatem recipiebat (qui per hoc SC. loco hæredis, seu pro hærede factus erat, cum hæres esse non posset,) tanquam hæredem actionibus hæreditariis. *l.18. in fin. ff. ad leg. Falc. l.44. §. ult. ff. ad SC. Treb.* 4. Et si quis totam hæreditatem, vel supra dodrantem restituere rogatus omittere quartam vellet, modo negotiis hæreditariis non implicaretur, si semel eam volens adierat, ea tamen sustinere ex SC. Pegasiano cogebatur, nec Trebelliano locus erat. Adeo ut rursus sic ad remedium stipulationum fuerit recursum. *§. 6. hic. Hortens. eod.*

Quomodo utrique præcedenti malo medicinam adhibuit Justinianus?

℞. 1. Suo more jura coacervando, hoc est, quod per Pegasianum Trebelliano fuerat derogatum, ei ita restituendo, ut sive supra, sive infra dodrantem rogatus sit hæres restituere, Trebelliano locus sit, & in fideicommissarium actiones transeant. 2. Ei addendo, quod Pegasiano erat proprium, ut qui supra dodrantem, vel totam hæreditatem restituere rogatus esset, quartam supplere, vel retinere posset si libens adiret, coactus non posset: cogi tamen ex Trebelliano posset, ut ante potuerat ex Pegasiano: Atque ita ansam istis stipulationibus inter hæredem, & fideicommissarium præcidendo. *§. 7. hic. Hortens. eod.*

Quis ergo est effectus fideicommissorum universalium ex isto novo jure?

℞. 1. Rogatæ restitutionis necessitas, seu quod hæs re-

res directus gravatus cogitur adire hæreditatem, & restituere aditam fideicommissario. *l.* 14. §. 1. *ff. ad SC. Treb.* 2. Quod quatenus restituitur, actiones hæreditariæ juxta SC. Trebellianum, una cum hæreditate, utiles quidem, non directæ, & eo quidem (quo statim dicam) modo, restituantur, & transferantur in fideicommissarium. §. 7. *hic. Ita quidem, ut nec hæres directus effectualiter à creditoribus hæreditariis conveniri, nec ipse, si vellet, contra debitores hæreditarios, cum effectu agere possit. l.* 1. §. 4. *ff. ad SC. Treb.* 3. Quod juxta SC. Pegasianum (*sed quasi ex Trebelliano*) supra dodrantem, vel de tota hæreditate restituenda gravatus, (*sponte quidem, hæreditatem si adeat*) quartam, vel totam retinere, vel supplere, & errore facti solutam repetere possit. *l.* 6. §. *fin. l.* 9. *C. ad L. Falc.* 4. Quod ita retenta Quarta ex utriusque SC. confusione actiones hæreditariæ pro rata portione inter hæredem, & fideicommissarium dividantur; tota hæreditate restituta in fideicommissarium in solidum; ut si hæres à Testatore jussus est rem certam deducere, etiamsi res illa, vel exæquet, vel excedat Quartam. Quia rem quasi loco legati retinet, quod onus hæreditarium non agnoscit, tunc deliberare possit fideicommissarius, an expediat sibi restitui. §. 9. *hic.*

Quatenus potest hæres cogi, ut hæreditatem adeat; & quo effectu?

℞. Omnino officio judicis, tribus concurrentibus, 1. Si ipsum fideicommissum est universale, non particulare, *Legatarius enim hæredem ut adeat, cogere non potest, l.* 16. §. *Et generaliter. ff. ad SC. Treb.* 2. Si fideicommissarius est capax fideicommissi. 3. Si cavet hæredi de damno, quod ex adita hæreditate incurrere possit. *l.* 4. *l.* 36. *ff. ad SC. Treb. gl. hic. & Schneidvv. ex ea. eod.* Coactæ vero aditionis is effectus est, quod hæres periculo adeat fideicommissarii; ipse nec damnum, nec commodum, puta quartæ Trebellianicæ, ex aditione & restitutione sentiat. *d. l.* 4. §. 7. *hic.*

Quibus omnino hæredibus competit hoc beneficium?

℞. 1. Omnibus tam ex testamento; quam ab intestato

ftato fuccedentibus. §. 22. *&* §. 10. *hic*. 2. Et quidem five ex affe hæredes inftitui; five datis cohæredibus; & utrique totum, quod acceperunt; aut ejus partem rogentur reftituere. §. 8. 9 *&* 10. *hic*. *Et quidem licet Reip. fit reftituenda hæreditas. l. 3. C. ad SC. Treb. Treut. de leg. Falc. th. 7. lit. g.*

Quæ imputantur in quartam Trebellianicam?

℞. Non tantum ea quæ jure hæreditario, *(ut in Falcidia)* feu etiam quæ quovis alio jure, five legati, fideicommiffi, vel conditionis implendæ caufa, judicio defuncti capiuntur. *l. 19. ff. ad leg. Falc.* etiam fructus intermedio tempore ab eo, qui fub conditione, & in diem gravatus eft, percepti. *(Non percepti à pure rogatis.) l. in fideicommiffaria. C. ad SC. Treb. Gail. 2. obf. 133. n. 3.* Præterquam in liberis primi gradus fideicommiffo gravatis. *l. Jubemus. ff. eod. Gail. eod. n. 4.*

An non ut Falcidia, ita Trebellianica detractio aliquando ceffat?

℞. Omnino. 1. Prohibitione expreffa ipfius teftatoris. *Nov. 1. c. 2. verf. fi vero expreffim. ibi. gl. (Quippe Falcidia licet ab ea differat, æquiparatur in hoc.)* quæ tamen ceffat in liberis primi gradus. *Gail. 2. obf. 138. n. 15. Clarus §. Teftamentum. qu. 62. n. 1.* 2. Coacte ab hærede adita hæreditate. *ut dicitur §. 7. hic. l. 4. ff. eod.* 3. In fideicommiffis ad pias caufas. *Gail. 2. obf. 119. n. 6.* 4. Si æs alienum totam hæreditatem abforbet. *l. 1. §. 18. ff. l. 5. Cod. eod.* 5. Prohibita fideicommiffi alienatione. *Auth. fed ea in re. C. ad l. Falc.* 6. Non impleta poft officium judicis voluntate defuncti. *§. fi quis autem non implens. Auth. de hæred. & Falc.* 7. Quarta errore juris ab hærede, vel fcienter foluta. *l. error facti. Cod. ad l. Falc.* 8. Si in re certa inftitutus eam gravatus eft reftituere. *Com. opin. Treutl. eod. th. 10. Ob non confectum Inventarium Trebellianicam non amitti, verius eft, & in Camera Imperiali obtinet. Gail. 2. obf. 128. in fine. Perez. hic.*

An omnis generis hæredes fideicommiffo pariter gravari poffunt?

℞. Minime. In liberis enim, aliifque, quibus legi-

tima debetur, ad eam tantum usque gravamen hoc procedit. *Quod ea nec onus admittat. l. quoniam in prioribus. C. de inof. test. Gail. 2. obs. 119. totum.* Vnde & ignoranter impositum ab ea rejicitur.

Filius vero fideicommisso gravatus, an solum unam Quartam detrahit?

℞. Omnino de jure Civili; sive pure, sive sub conditione sit institutus. *l. 8. §. quoniam. ff. de inoff. test. l. 6. C. ad SC. Treb.* De jure Canonico recepta & comprobata sententia pure gravatus similiter unam detrahit. *Quod duas deductiones jura eodem tempore non permittant. l. jubemus. C. ad SC. Treb.* Sub conditione, vel in diem gravatus duas. Legitimam tanquam jure naturæ sibi debitam, Trebellianicam, tanquam fideicommisso gravatus, ut quilibet extraneus. *c. Raynutius. Ext. de Testam. Gail. 2. obs. 21. per totum.*

Duarum Quartarum facis mentionem, sed dic obiter, quot Quartarum jam feceris mentionem, & annon sint aliæ?

℞. Facta est mentio *supra. tit. de adopt.* Quartæ, quæ debetur arrogato exhæredato, vel sine causa præterito, ex rescripto divi Pii. 1. *Legitima*, quæ liberis & parentibus, fratribus etiam & consanguineis debetur turpibus personis institutis. *§. 3. tit. de inoff. test.* 2. *Falcidia*, quæ hæredibus legato, *tit. præced. prox.* 3. *Trebellianica*, quæ hæredibus fideicommisso, ultra dodrantem oneratis debetur. *(quæ appellatio Falcidiæ, & Trebellianicæ ob adæquata fideicommissis legata promiscua sæpe est in jure.* l. 41. §. 3. ff. de vulg. & pupil. substit. l 86. ff. ad leg. Falc. & aliis. *Falcidiæ pro legitima impropria & rarior.* l. quisquis. §. 1. C. ad l. Iul. Majest.) Sunt vero etiam præter has. 4. Quarta conjugi inopi relinquenda. *l. fin. C. unde vir & uxor.* 5. Quæ curiæ municipali debetur ex bonis decurionis extraneum hæredem habentis. *l. fin. C. quando & quib. quarta pars. lib.* 10. 6. Quæ debetur concubinæ in domum, ut in uxorem duceretur, receptæ. *Nov. 75. cap. 5.*

Ad fideicommissum ut redeamus; dic, hæres, si sponte

ſponte adierit hæreditatem, quomodo ad reſtitutionem fideicommiſſarius agere poſſit?

℞. 1. Actione perſonali ex teſtamento, & hypothecaria. *l. fin. §. ſed quia. C. comm. de leg.* Non reali, ſeu rei vendicatione. *l. 63. ff. ad SC. Treb. junct. l. 23. ff. de R. V. Quia dominium (ex quo rei vendicatio naſcitur) nondum tranſlatum. Gomez. tom. 2. cap. 4. n. 7. 14.*

Quot modis fit reſtitutio?

℞. Duobus. 2. *Re*; quando hæres vel per ſe, vel per alium facto reſtituit fideicommiſſario res hæreditarias, vel permittit, ut ab eo apprehendantur, & poſſideantur. *l. facta. 63. ff. ad Treb.* 2. *Verbis*; quando ſine reali reſtitutione, ferre ſe ut fideicommiſſarius res & jura hæreditaria habeat pro reſtitutis declarat. *Schneidw. hic. ad §. 7. Graſſ. §. hic. quæſt. 45.*

Quid intereſt, re, an verbis fiat reſtitutio?

℞. Re ſi fiat; tranſit dominium & poſſeſſio in fideicommiſſarium. Sin verbis; dominium quidem tranſit, non poſſeſſio ante apprehenſionem. *Plane ut nec aditione facta per hæreditatem univerſalem. d. l. facta. Gomez. eod. n. 13.*

Quæ veniunt in reſtitutionem in fideicommiſſo univerſali?

℞. *I. Ea quæ hæres gravatus habet ex titulo hæreditario; non quæ ex alio. l. cohæredi. §. 3. ff. de vulg. & pup. ſubſt. Mant. de conject. ult. vol. lib. 7. tit. 8. n. 1.* Ideoque 1. non Legitima filii univerſali fideicommiſſo gravati. *Quia eam filius non ex providentia Teſtatoris habet, ſed legis. ibid. n. 2.* 2. Non dos matris. *ob eandem rationem. ibid. n. 3.* 3. Non quod hæredi à defuncto debetur; quamvis per aditionem confuſis actionibus. *eod. n. 15.* 4. Non feudum antiquum; *utpote in quo ſucceditur ex judicio domini concedentis. Graſſ. eod. q. 50. n. 2.* Omnino, ſi eſt hæreditarium mere, & pro ſe, & omnibus hæredibus. *Graſſ. eod.* aut fideicommiſſarius in inveſtitura eſt comprehenſus. *eod. n. 5.* 5. Non emphyteuſis Eccleſiaſtica. *Niſi & hic fideicommiſſarius beneficio concedentis ſit capax fideicommiſſi. Mantic. eod. tit. 9. n. 5.*

Privata omnino, five pro fe, & hæredibus quibuscunque, five indefinite, & pro hæredibus fit concessa. *Graff. eod. qu.* 51. 6. Non fepulchra gentilitia. *Graff. eod. q.* 53. II. *Etiam prælegata.* Si quidem extraneus fit rogatus reftituere filio teftatoris. *Graff. eod. q.* 47. *in fine.* Item quando alias apparet id teftatorem voluiffe: puta fi per verba univerfalia hæredem gravavit, ut omnia, bona qualiacunque reftitueret. *Graff. eod. quæft.* 47. *Mantic. eod. per totum.* III. *Fructus percepti vivo Teftatore. Item mortis tempore pendentes. Item hæreditate jacente percepti. l. ita tamen.* §. 1. *ff. ad SC. Trebell.* Minime percepti poft aditam hæreditatem ex negligentia quidem, vel abfentia fideicommiffarii. *l. mulier.* 22. §. *fi hæres. ff. eod.* Omnino percepti ex mora hæredis gravati non folventis, & fi teftator juffit fructus reftituere. *Gomez. eod. n.* 15. IV. *Quod hæres habet ex fubftitutione vulgari.* Non quod habet ex pupillari. *Nifi vel coacte adierit, vel poft fideicommiffariam facta fit pupillaris fubftitutio, & hæres gravetur reftituere. Gomez. eod. n.* 17.

Quid fi hæres gravetur reftituere quod ipfo moriente fupererit?

℞. 1. Olim in totum relicta alienandi habebat poteftatem. *modo non alienaret dolo, & ad minuendum fideicommiffum.* Hodie quidem ita relicta ufque ad quartam alienare, & de iis difponere poteft; quartam vero omnino debet fideicommiffario fervare, nec eam etiam bona fide alienare poteft. *Ad quem etiam veniunt omnia non alienata, & de quibus difpofitum non eft. Auth. Contra cum rogatus. C. ad SC. Trebell. Graff. eod. q.* 54. *Gomez. eod. n.* 17.

Quis debet folvere legata, & debita; hæres, an fideicommiffarius?

℞. Poteft quidem hæres, antequam reftituat, folvere creditoribus, & legatariis. *Sed tanto minus reftituet fideicommiffario. l.* 27. §. *qui ex.* 7. *ff. ad SC. Trebell.* Non tenetur vero folvere, fi nihil retinet. *Si quartam retinet, pro rata tantum creditoribus folvit; legatariis vero nifi pro eo, quod ultra Quartam habet. Text. l.* 1. §. *pen. ff. eod. Schneidw. hic.*

An

An non is, cui cum restituendi onere aliquid relictum est, rogari potest, ut id totum, vel partem alteri relinquat?

℞. Omnino quidem: Nec primo tantum, sed & secundo, &c. *Ita tamen, ut istis casibus non sit locus SC. Trebelliani beneficio. l. 22. §. ultim. ff. eod.*

Quid, si an ipsum fideicommissum relictum sit, nec ne, quæstio oriatur; cujus est, an sit relictum, probare, & quomodo probabit, relictum esse?

℞. Probatio incumbit ei, qui hæreditatem sibi ex causa fideicommissi deberi contendit. *l. 17. De probat.* Probabit autem vel per scripturam, vel per quinque testes: & his deficientibus ex nova Iustiniani constitutione, post præstitum juramentum calumniæ, delato hæredi juramento. Quod si præstare recusat, ad restitutionem tenetur. §. 12. *hic. l. fin. C. de fideicomm. Nec enim refert juramentum, nec quicquam cavillari potest, nisi de minus solemni voluntate testatoris excipiat; quo casu auditur. l. 23. C. eod.*

Quomodo exstinguitur fideicommissaria obligatio?

℞. 1. *Revocatione Testatoris per nota.* 2. *Caducitate;* idque vel hærede ante aditam hæreditatem moriente. *l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Treb. Gomez. eod. n. 8. Nisi prius coactus fuerit adire. eod. aut hæreditas sit transmissa ex potentia suitatis. sanguinis. aut jure deliberandi.* Gomez. eod. Vel fideicommissario mortuo ante institutum; Non quidem in fideicommisso pure & simpliciter relicto, (*quia tale fideicommissum transmittitur ad hæredes, l. hæredes. mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. verb. suscepisset.*) sed in relicto sub conditione, & in diem incertam; hoc est, in tempus mortis gravati, cum extraneus filio est substitutus. *l. un. §. sin autem. C. De caducis tollend. Gom. eod. n. 9. Quando fideicommissarius est ex descendentibus Testatoris, variant Doctores. Communis tamen est opinio, etiam sic exstingui fideicommissum; nisi aliter de mente Testatoris constet. Graff. quæst. 67. n. 6. 7.* 3. In conditionali dispositione, vel ipsa *conditione deficiente (ad quem casum etiam referimus supervenientiam liberorum, ex præsumpta voluntate*

Testatoris; quia fideicommissum relictum præsumitur sub conditione, si sine liberis decesserit,) aut mortuo ante eventum conditionis fideicommissario. *Utpote ante quem dies fideicommissi non cedit. l.4. & 5. l.21. ff. Quand. dies leg. & fid. cedat.*

TIT. XXIV.

De singulis Rebus per fideicommissum relictis.

QUid est fideicommissum particulare, seu singulare?

℞. Est donatio quædam, qua res singularis aliqua cum onere restitutionis per ultimam voluntatem relinquitur; puta equus, scyphus, &c. *Res enim singulas intelligit Imperator qua universitati, qualis est hæreditas, opponuntur. tit. præcedente. Gilman. hic.*

Quomodo relinqui possunt res singulæ per fideicommissum?

℞. Relinqui possunt res singulæ per fideicommissum tam ab hærede, quam à fideicommissario, etiam à legatario. (hodie quidem, non olim.) *princ. hic. Ita tamen, ut non plus is gravetur à testatore, quam honoratur.* §.2. hic. l.114. §.1. ff. de leg.1. *Tantundem ut præstet, quantum accepit, rogari potest, nullo Falcidiæ beneficio competente.* l.47. §.1. ff. ad l.Falcid.

Unde hoc fit, quod à legatario per fideicommissum relinqui possit, hoc est, is rogari, ut rem sibi legatam alteri restituat?

℞. Propter fideicommissa legatis exæquata. *Schneidw. hic. & ibid. Gothofr. in margine. Quæ adæquatio in quibus consistat, supra Tit. de Legat. explicavimus.*

Quæ res singulatim per fideicommissum relinqui possunt?

℞. 1. Res propriæ, sive sint ipsius fideicommittentis, sive hæredis. 2. Etiam alienæ; sed cum distinctione, & onere supra sub titulo de legatis explicatis; *ut scilicet necesse habeat rogatus, aut ipsam rem redimere*

mere & præstare; *aut æstimationem ejus solvere*. §. 1. *hic*. 3. Itidem non tantum corporales, sed & incorporales; ut, libertas servo; eique sive proprio, sive legatarii, sive extranei, modo sit cum hoc testamenti factio. §. 2. *eod. l. alieno*. 31. *ff. de fideicom. libert*. & quidem ut vel hæres, vel legatarius, vel fideicommissarius rogetur.

Alieno servo ita relicta libertate, quid juris?

℞. Etiam alienus servus redemi, & manumitti debet. Si dominus servi eum vendere nolit, ipse vero ex judicio testatoris aliquid percepit, ad id cogi potest. *l. si te. C. de fid. lib.* Si non; cogi quidem non potest ut eum vendat, non exstinguitur tamen statim fideicommissaria libertas; sed differtur, donec vel dominus voluntatem mutet, vel servum redimendi alia se offerat occasio. §. 1. & 2. *hic*.

Quot modis contingit servis libertas ultima voluntate?

℞. Duobus, vel *directe*; quando ipse Testator servum Testamento manumittit, hoc modo: *Pamphilus servus meus hæres esto. Et is servus fit libertus ipsius Testatoris, id est nullius, &* Orcinus *dicitur*. Vel *oblique*, quando Testator mandat hæredi ut servum dimittat; *qui ita manumissus fit libertus hæredis manumissoris, & eum pro patrono cogitur agnoscere. Libertatem autem servus non consequitur, nisi & testamenti facti & mortis tempore fuerit Testatoris*. §. 2. *hic*.

Quibus verbis fideicommissa relinqui solent?

℞. Olim quidem tantum per verba solemnia precaria, *peto, rogo, fidei tuæ committo, &c.* Hodie, postquam in necessitatem juris abiere, per qualiacunque. *Modo talia sint, ex quibus constet voluntas Testatoris fideicommisso gravantis. l. 2. C. com. de legat.* imo etiam solo nutu; *modo de animi judicio constet. l. 21. ff. de leg. 3.*

TIT. XXV.

De Codicillis.

HActenus *de Testamento perfecto: imperfectum Testamentum quid vocas; & quomodo definis?*

℟. Imperfectum Testamentum Codicillus dicitur, & definitur: ultima testati, & intestati voluntas minus solennis, de eo quod quis post mortem de bonis suis fieri velit, citra directam hæredis institutionem. *§. fin. hic. Vult. hic. & Brederod. Analysi eod.*

Quando cœperunt in usu esse?

℟. Ex persona Lentuli, Augusti tempore. Vnde etiam esse fideicommissa diximus, tam universalia, quam singularia: ob quæ fideicommissa Codicilli, potissimum sunt inventi. *Text. princ. hic. ibi Vult. & supra de fideicomm.*

Explica definitionem?

℟. Dico Codicillum esse *ultimam voluntatem*; quia species ultimæ voluntatis, & testamentum est, ut dictum; sed imperfectum. Dico esse *voluntatem testati & intestati*. Quia non tantum ab eo fieri possunt codicilli, qui testamentum perfectum fecit; sed & ab eo qui non fecit. *Nempe Testamentum tale (quia de sui natura hæredis institutionem directam continet, & solennitates quidem ordinatas) κατ' ἐξοχὴν testamentum dicitur; & intestatus (nempe quoad hæredem) mori, qui sine tali moritur testamento.* Dico *minus solemnem*. Quia ista solemnia quæ desiderat testamentum, non desiderant omnia Codicilli. Dico *de eo, quod quis de bonis suis fieri velit, citra hæredis institutionem:* Quia hæreditas Codicillis nec dari, nec adimi potest. *secundum ea quæ modo latius dicentur. §. 2. hic.*

Quomodo fieri possunt Codicilli ab intestato?

℟. Quando testator, non condito solemni Testamento, Codicillos facit; iique ideo per se ita stant, nec ullo modo à testamento dependent; sed fidei hæredis legitimi committitur ut præstet Codicillis contenta. *§. 1. hic. Schneidw. eod.*

Quot modis fiunt Codicilli Testato?

℞. Testato fieri dicuntur Codicilli, cum fiunt ab eo qui testamentum fecit. Fit autem hoc ita, ut vel Codillos faciat ante testamentum: *Quo casu cum olim non valerent, nisi expresse sequente testamento confirmarentur; hodie, etsi id non factum, ipso jure confirmati censentur, nisi appareat Testatorem voluntatem suam mutasse. §. 1. hic. l. 3. §. fin. ff. eod.* Vel post Testamentum, prius conditum: *Quo casu etiam olim, nisi Codicillorum faciendorum testator meminisset, non valebant. Hodie pro Codillis præsumptio est nihilominus; & tacite confirmati putantur. arg. l. Sancimus. C. de test. fac. l. 3. & 2. ff. hic. Wolf. hic.* Vel in Testamento; *Quando quis facit solemne testamentum, & in subsidium Codicillos, per insertam clausulam codicillarem; qua rogatur,* si testamentum non valet jure Testamenti, ut valeat jure Codicillorum, vel alio meliori modo. *Schneidw. hic. De qua clausula infra hic.*

Quæ omnino Codicillis relinqui possunt?

℞. Legata, fideicommissa, sive generalia, sive particularia; non hæreditas: directe quidem, ita ut nec dari, imo nec confirmari; *l. 3. l. 2. C. eod. Vult. hic.* nec (per exhæredationem) quidem adimi; nec conditio institutis hæredibus, Codicillis adscribi, nec iis directe substitui possit. *Per fideicommissum iis ideo hæreditas potest relinqui; quia eo casu non tam hæres constituitur quis, quam ut hæreditatem hæredi restituat, rogatur. §. 2. hic. Vult. hic.*

Quid si hæreditas directe Codicillis sit data?

℞. Licet talis dispositio sit contra naturam Codicillorum; sustinetur tamen benigne, ac si oblique facta esset; & censentur hæredes legitimi rogati, ut hæreditatem instituto restituant. *l. 3. ff. hic.*

Dixisti, in Codicillis non requiri eas solemnitates quæ requiruntur in testamento; an igitur nulla in iis requiruntur?

℞. Imo vero & Codicilli habent suam solemnitatem; sed non talem, qualem desiderant testamenta; & probationis causa potius, quam ordinationis.

§. *ult. hic.* (h. e. *potius probationis ergo, quam ob solemnitatem præcise requisitam. l. fin. C. de fideicom.*) Puta 1. hic sufficiunt quinque testes, *qui in omni ultima voluntate requiruntur. l. ult. §. fin. C. hic.* 2. Vt ii adhibeantur uno eodemque tempore. 3. Idque scripto, sive sine scripto (*nec enim scriptura hic præcise requiritur. Gl. & Dd. super Rub. hic.*) fiant Codicilli. 4. Si scripto fiant; ut ab iisdem subscribantur. Non præcise ut sigillent; nec ut sint rogati requiritur, sed possunt casu intervenire. *l. fin. C. eod. & ibi Jas. n. 12.* Et hic fœmina admittitur testis. *gl. in d. l. fin. Schneidw. hic.*

Quæ igitur & hic requiruntur, ut valeant Codicilli?

℞. Duo similiter supra Tit. de Testam. ordinandis dicta. Nempe 1. ut qui Codicillos fecit, habeat codicillandi potestatem. *Quam habet is demum, qui testamentum facere potest. l. 6. §. 3. l. 8. §. 2. ff. l. 5. C. hic.* 2. Vt Codicilli quidem rite secundum leges sint facti. §. 4. *De testament.* Puta ut eæ saltem observentur solemnitates, quæ hic sufficiunt. *supra.*

Quæ est ergo differentia inter Testamenta, & Codicillos?

℞. Differunt I. *Ratione solemnitatum.* (*quæ hic sint minores.*) 1. Quatenus hic non requiritur, ut testes sint rogati, sed possunt fortuito accedere. 2. Non requiruntur eorum sigilla. 3. Nec præcise scriptura. *d. l. fin. 4.* 4. Mulier hic potest esse testis. *Quæ contraria sunt omnia in testamento solemni.* II. *Ratione materiæ* Testamentum non consistit citra hæredis institutionem: quæ codicillis directe fieri non potest, ut dictum. *Declarari tamen in Codicillis potest, quem hæredem in testamento Testator senserit; & pro testamentario nihilominus habetur. l. 77. ff. de hæred. instit.* III. *Ratione numeri.* Non potest enim quis discedere cum pluribus solemnibus Testamentis (*quod prius per posterius rumpatur:*) omnino potest cum pluribus Codicillis. *l. 6. §. 1. ff. hic. Ob non requisitas tantas solemnitates ordinationis. §. ult. hic. Schneidw. hic.*

Quis ergo est effectus præcipuus Codicillorum?

℞. Quod scripta in Codicillis præstari debent; legata

gata puta & fideicommissa, quæque eis relinqui possunt; & quidem vel ab hærede scripto, *l.* 2. §. 1. *ff. eod. si cum Testamento:* vel ab hærede legitimo, *si sine eo facti sunt, l. 16. ff. eod. Schneidw. hic. n. 6. ad §. Codicillis.*

Quibus modis infirmantur Codicilli?

℞. Iisdem, quibus testamentum: *(præsertim si cum testamento fuerint facti; utpote à quo omne robur capiunt.) De quibus modis supra.* Facti sine testamento similiter quidem iisdem modis infirmantur; sed unico casu excepto; puta agnatione posthumi; ut per quam testamentum quidem; non tamen Codicilli tales infirmantur, *(licet infirmentur Codicilli cum Testamento facti;)* Sed rogatus censetur talis posthumus præstare Codicillis relicta. *l. ab intestato. ff. eod. Schneidw. hic.*

Quis est effectus clausulæ Codicillaris?

℞. Præcipuus est, quod ultima voluntas, quæ defectu aliquo solemnitatum jure testamenti non potest valere, recipiatur jure Codicillorum: & ita effectum sortiatur, ut hæredes legitimi de restituenda hæreditate hæredi scripto, rogati videantur, & sic testamentum fideicommissi vim habeat. *Modo Codicilli ratione voluntatis ipsius Testatoris sint perfecti, & ipse Codicillator habeat testamenti factionem. Quia isti defectus Codicillis non supplentur. Schneidw. hic.*

Quatenus cum pluribus Codicillis quis mori potest?

℞. Ut, licet diversarum sint rerum; priores per posteriores non censeantur revocati; nisi quatenus iis expresse derogatur; cum in Testamentis etiam citra clausulam derogatoriam, prius infirmetur per posterius. *Ratio est; quia Codicillis res singulæ, universa hereditas testamentis relinquitur. §. fin. hic. Perez. hic.*

Qua actione petitur fideicommissum Codicillis relictum?

℞. Vel condictione ex lege, vel utili actione ex testamento. *Quia Codicilli vim testamenti obtinent. Gl. in §. 2. verb. relinquitur. hic. Schneidw. hic.*

LIBER III.

TIT. I.

De Hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur.

Hactenus de hæreditatibus Testamentariis, sequuntur Legitimæ: Dic, quæ est legitima hæreditas; & cur sic dicta?

℞. Legitima hæreditas est, quæ jure legitimo ab intestato defertur. *l. 1. ff. de suis & leg. hæred.* Vocatur legitima *(etsi & testamentaria sit talis)* κατ' ἐξοχὴν: quia ex sola est lege; cum testamentaria sit etiam ex voluntate Testatoris.

Quis dicitur mori intestatus?

℞. Qui hæreditatem relinquens aut omnino non fecit testamentum, aut non jure fecit, aut quod fecerat ruptum irritumve factum est, aut si ex eo nemo hæres exstitit. *princ. hic.*

An successio ab intestato apud Romanos semper eodem jure processit?

℞. Imo vero, si in ullo juris articulo, in hoc mirabiliter apud eos variatum. Vt tria inveniantur jura: 1. jus XII. Tabularum. 2. prætorium. 3. Imperatoriæ constitutiones. etiam Novellæ.

Quæ fuit ratio successionis ex lege XII. Tabularum?

℞. Lex ista vocabat ad hæreditates intestatorum masculorum, citra distinctionem sexus, suos hæredes. *(h.e. eos qui fuerunt in potestate patrum defunctorum, & eis gradu fuerunt proximi mortis tempore. §. sui sup. de hæred. qual. & diff.)* sive primi gradus; sive ulterioris istis deficientibus: sed nepotes tantum ex filio. *Quia ex filia nati non sunt sui.* Ad fœminarum intestatarum hæreditatem advocabat agnatum proximum, exclusis ipsius fœminæ liberis. 2. Deficientibus suis *(exclusis emancipatis ab utrius-*

que

que parentis hæreditate) vocabat agnatos proximos præcise. §. 1. *hic. Ulp. Fragm. Tit.* 27. *princ.*

Quæ fuit ratio successionis ex Jure prætorio?

℟. Quod si neque sui, neque adgnati essent (*cum nihil Lex* XII *Tabularum constituisset*) Prætor tertio loco *non ad hæreditatem, sed, ad bonorum possessionem*, vocabat defuncti cognatos proximiores. §. 7. *hic.*

Quot ergo erant ordines successionis apud veteres Romanos?

℟. Tres: 1. Suorum. 2. Adgnatorum ex lege XII tabularum. 3. Cognatorum ex jure prætorio. Quibus deficientibus fiscus hæreditatem vindicabat; *tanquam legitimo hærede vacantem*; donec Prætor, *per Edictum unde vir & uxor*, conjuges vocaret. *tit. D. & C. Unde vir & uxor. Vult. hic. n.* 17.

Quis est ordo successionis ex Constitutione Imperatoris Novellæ?

℟. Primus ordo est descendentium. 2. Adscendentium. 3. Collateralium. 4. Viri & uxoris. 5. Fisci. *Nov.* 118.

Cur ordo descendentium est primus?

℟. Quia isti ad bona parentum veniunt, quasi ad propria sua bona, quorum etiam vivis adhuc parentibus quasi domini fuere, §. *sui. inf. h. t.* & ad ea suorum parentum communi, & naturæ voto vocantur. *l.* 7. §. *fin. ff. Si tab. null. test. extabant. adeo ut hæc successio à jure naturali originem habeat. l. fin. pr. ff. de bon. dam.*

Quales descendentes eo ordine, & quomodo vocantur?

℟. Descendentes hic vocantur liberi, tam nascituri, quam nati; tam fœminæ, quam mares; tam emancipati, quam sui; tam primi, quam ulteriorum graduum; tam ex filio, quam filia; tam ex emancipato, quam suo nato. *Quod per Imperatorem nostrum sublata omnis sit emancipationis & sexus differentia.* Ea vero est succedendi ratio in descendentibus, quod filii primi gradus in capita, ulterioris gradus (*sive soli sint, sive cum primi gradus liberis concurrant*) in stirpes succedant. *d. Nov. cap.* 1. *vers. In hoc, & §. ult. hic.*

Quid est in stirpes, & in capita succedere?

℞. In capita fit successio, quando tot partes fiunt hæreditatis, quot sunt capita succedentium. In stirpes, quando non ipsorum capitum succedentium; sed stirpis, seu personæ in cujus locum succeditur, in dividenda hæreditate habetur ratio. Puta si defuncti sit filius, & ex altero filio nepos unus, vel etiam plures, ad nepotem unum vel plures ita pertinet hæreditas, ut filius solus mediam partem habeat, & nepotes, quotquot sunt, alteram dimidiam. *Ratio est quod cum loco patris sui succedant æquum sit, ut eam partem accipiant, quam pater, si viveret, habiturus esset. Ulp. fragm. tit. 27. §. 1. §. cum filius. hic.*

An non post sublatam à Justiniano liberorum distinctionem in materia successionis, quæ erat jure veteri, ratione patriæ potestatis, & sexus, etiam nunc remansit aliqua?

℞. Omnino; sed illa duntaxat, quæ sumitur non tam ex modo, quam jure filiationis, quatenus licet liberi omnes naturam habent communem, tam legitimi, quam illegitimi; ex legibus tamen, quoad successionem meliore jure sunt legitimi, quam illegitimi; utpote ex quibus successio, licet à natura fit, etiam ipsa formam suam accipit. *Rationem, qua ob delicta, & pœnam parentum a successione liberi arcentur, hic non ostendimus.*

Quæ species liberorum, sive legitimorum, sive illegitimorum, hic consideranda?

℞. Liberi *legitimi* sunt vel nati ex justis nuptiis; vel facti tales; idque sive legitimatione, sive adoptione. *Illegitimi* sunt nati ex alio quovis coitu, sive aliquando tantum apud Romanos permisso, sive omnino damnato. Illo, ut nati ex contubernio, vel coitu meretricio: hoc, ex incestu, adulterio, stupro. *Vult. hic. num. 21.*

Quæ est ratio successionis, legitimorum respectu?

℞. Optimo jure sunt nati *ex justis nuptiis.* Equidem succedunt parentibus non tantum in allodialibus, sed & in feudalibus; licet non eodem jure. *Vult. hic. n. 22. Legitimati per subsequens* (etiam post aliud

aliud intermedium. *Ant. Gab. de legit. concl.* 1.) *matrimonium*, sive nati sint ex eadem, sive ex alia matre, una cum filiis naturalibus, & legitimis succedunt, §.*hi vero. Auth. quib. mod. nat. eff. sui.* (*Adeo ut si fiant patri sui hæredes, excludant substitutum. Graff.* §.*hic. quæst.* 19. *n.* 1.) etiam in feudis. *Dynus de Success. n.* 5. *Legitimati per rescriptum*, tantum succedunt patri nullis exstantibus liberis naturalibus, & legitimis simul. *Auth. item fine. C. de nat. lib. Novel.* 89. *c. illud tamen. Non in feudo, nisi id rescripto contineatur.* Dd. communiter. *De legitimatis per oblationem Curiæ, quia is modus ab usu recessit*, Graff. eod. n. 16. *tacemus. Legitimi* (*seu* adoptivi, *sic proprie dicti*) durante adoptione usque ad mortem adoptantis extranei, utrique patri adoptanti, & naturali una cum aliis liberis naturalibus succedunt, & rationem suorum hæredum habent. *Licet in adoptantis potestatem non transeant.* §. *in testatorem, & ibi gl.* §. *sed ea omina. h. t. Brederod. Anal. hic.* Nullis exsistentibus liberis naturalibus, & legitimis patri (*nisi sint emancipati*) adoptivo soli (*exclusis defuncti parentibus*) succedunt; sed non agnatis, aut cognatis. *l.* 2. §. *liberi. ff. ad SC. Tertyl. l. cum in adoptivis.* §. *sed ne articulum. C. de adopt.* Adoptati ab adscendente (*h. e. avo paterno, vel materno*) etiam emancipati (*sed non nisi patre naturali mortuo*) succedunt. *Nov.* 118. *cap. nullum. Quid hic in arrogatis sit singulare, infra sub tit. de Success. per arrogationem explicabitur.*

Quæ est ratio successionis respectu illegitimorum?

℞. Naturales tantum, *id est, ex concubina nati*, succedunt (primi quidem gradus, non nepotes, *Vult. hic. n.* 26. *per l. fin. in fin. C. de natur. liber.*) patri suo, sine legitimis liberis mortuo, in duabus unciis una cum matre dividendis. In reliquis, succedunt proximi cognati. *c. si quis. Nov.* 89. *quib. mod. nat. eff. leg.* Exstantibus liberis legitimis, vel uxore legitima, non succedunt; *alendi tamen sunt boni viri arbitrio. Nov.* 89. *c.* 12. Matri [non tamen illustri] una cum liberis legitimis succedunt. *l. pen.* §. 4. & 6. *C. ad SC. Orficianum.* Incestuosi, nefarii, adulterini, adeo non

succe-

succedunt, ut nec alimenta jure civili iis debeantur. *Nov.74.c.6. & 89.c. 14. Auth. ex complexu. C. de incest. nupt. Quæ illis conceduntur Canonica æquitate. Dd. vulgo. per c. 5. Ext. de eo qui dux quam poll.ad.* De natis ex contubernio dicetur infra *sub tit. de serv. cognat.*

Quomodo succedunt adscendentes; & quando?

℞. Adscendentium (*quorum nomine non modo pater & mater; sed avus, avia aliique superiores, usque ad tritavum intelliguntur*) successioni locus est deficientibus descendentibus (*ut avos non natura quidem, sed turbato mortalitatis ordine miseratio ad bona liberorum admittat. l.7.§.fin.ff.si tab.test.null.exstab.*) Estque talis, ut servata gradus prærogativa hic proximus parens excludat remotiorem, nec repræsentationi locus sit, sed & in parentibus eadem pene ratio succedendi, quæ in liberis. *Auth. defuncto.verb. salva gradus prærogativa. C. ad SC. Tertyll.*

Explica eam rationem secundum diversa parentum genera?

℞. 1. *Parentes naturales, & legitimi simul utriusque sexus.* I. Si soli nullis existentibus defuncto fratribus, vel sororibus superfint æqualiter succedunt qui eodem sunt gradu; non habita ratione sexus; nec utrum per lineam paternam, an maternam adscendant. Et quidem in stirpes, divisa æqualiter inter eos qui à patre, & eos qui à matre adscendunt, hæreditate; nec habita ratione, paterna sint bona, an materna. *d.Nov.118.c.2.& Auth. defuncto.* 2. Exsistentibus fratribus; vel eorum liberis, fratres aut sorores germani, una cum proximis adscendentibus succedunt; *sed fratres in capita; fratrum, vel sororum liberi in stirpes.d.Auth.defuncto.& Nov.118.c.* 3. Nepotibus ulterioribus exclusis. *Auth.post.fratres.C.de leg.hær. & ibi gloss. Graff. §. successio ab intest. qu. 25. n.4. Non fratres & sorores; sive consanguinei, sive uterini; hoc est, ab uno latere tantum conjuncti.* d. Auth. defuncto. *puta non à latere patris vel matris superstitis conjuncti. De à latere defuncti, seu mortuario conjunctis dubitant Dd. Graff. d §.q.24.n.5.* II. *Parentes legitimi tantum*, id est, *adoptivi*, succedunt quidem.

dem liberis sanguine junctis, puta ex filia nepotibus: extraneis liberis adoptatis non succedunt. §. *sed hodie. sup. de Adopt. l.pen.C.eod.* De Successione *patris arrogantis* infra dicetur. III. *Naturales tantum* succedunt liberis suis naturalibus; quatenus ipsi liberi parentibus succedunt. *Novel.* 89. *c.* 13. Adeoque pater *(cum sit incertus)* nullo modo. *l.Si spurius, ff. unde cognati.* Mater, & si illustris sit, & liberos naturales & legitimos habeat, omnino. §. *fin. & ibi Aug. Just. ad SC. Tertyll. Quoad matrem tamen illustrem dissentit Accurs. in d.§.fin. Incestuosis parentibus, & ex damnato coitu*, nulla datur successio. *d. Auth. ex complexu. Alendi tamen sunt à liberis incestuosis in casu necessitatis. Auth. incestos. C. de incest. & inutil. nupt.*

Quomodo succedunt collaterales?

Rx. Collaterales, *h. e. à latere defuncto secundum diversas parentum, & liberorum species conjuncti*, Dyn. de success. n.6. *(quorum successioni locus est deficientibus & descendentibus, nisi quatenus cum adscendentibus concurrunt,)* succedunt hoc ordine. I. Succedunt defuncto, *fratri vel sorori fratres, & sorores utrimque conjuncti; etiam per subsequens matrimonium legitimati*; in bonis tam paternis, quam maternis aliisque. Si soli sunt, in capita; fratrum & sororum filii, si concurrant, in stirpes. *Nov.* 118. *c.* 3. Si vero soli sunt, & ipsi in stirpes succedunt jure civili secundum Accursium, contradicente Azone: *Pro quo à Carolo V. Cæsare decisum, succedere in capita. Graff. d.* §. *qu.* 3. *n.*4. Post utrimque conjunctos vocantur conjuncti ab uno latere, eorumque liberi. *Auth.post fratres.* 1. *C.de leg.har.* Ita ut in bonis paternis consanguinei, in maternis soli uterini succedant. *Novell.*84.*c.*1.§.1. *& ibi gl. verb. meliora.*

II. *Fratres legitimi tantum, seu adoptivi*, non succedunt sibi invicem; si ab extraneo; *(Quia extranei adoptio quoad successionem hodie nihil operatur. l.pen.C.de adopt.)* omnino si ab adscendente sint adoptati. *sec. ante dicta. Naturales & spurii*, una cum fratribus uterinis solis, non cum aliis succedunt. *Ex*

dam-

damnato coitu nati sibi invicem non succedunt. *sec. ante dicta.*

III. Fratribus omnibus deficientibus, & eorum liberis, reliqui cognati ulterioris gradus, ex sola gradus prærogativa vocantur in capita. *Dd. in Auth. post fratres. 2. d. t. & §. fin. de subst. hic.*

Quando, & quomodo conjuges sibi invicem succedunt?

℞. Quando defunctus moritur sine descendentibus, adscendentibus, collateralibus usque ad decimum gradum inclusive, *per §. ult. infra. de success. cognat.* vel potius usque in infinitum (*cum Nov. 118. qua abrogatis omnibus anterioribus legibus de intestatorum hereditatibus professus se eadem velle omnes casus complecti, nullum Imperator huic successioni terminum statuat:*) Siquidem nec pactis dotalibus, nec locorum statutis existentibus aliter ex diverso provisum: Nisi vel in alterius necem sint machinati; vel tempore mortis fuerint separati. *Quibus casibus, sive occidens, sive causam separationi prabens non succedit. Graff. d. §. 38.* 2. Sed vero etiam liberis defuncti existentibus tribus (*si matrimonium sit sine dote*) siquidem maritus dives, uxor inops fuerit, in quartam ipsa; si plures sint, in partes viriles una cum liberis succedit. *Auth. praterea. C. unde vir. & Nov. 53. c. 6. & Nov. 117. c. 5. Graff. eod. q. 29. n. 3.*

Quando, & quomodo succedit fiscus?

℞. Fisco præferuntur socius liberalitatis Cæsaris, *l. un. C. si liber. imper. soc. sine har. decess. lib.* 10. & collegia licita. *l. 1. & t. t. C. de hared. decur.* & quidem in casibus *tit. C. de hared. decur.* expressis. Succedit autem fiscus plane ita deficiente legitimo successore, ut ejus non sit spes. (*non quidem ut hares sed tanquam in bona vacantia, ita ob istum defectum nominata. l. 1. C. de bon. vacantib. cum* jacens *dicatur* hæreditas, *nondum quidem adita, sed de qua spes est futurum, ut adeatur.*) Modo ea bona intra quadriennium agnoscat. *l. pen. C. eod. Quod alias bonorum possessor prascriptione adversus fiscum sit tutus. l. 1. §. 2. ff. de jure fisci. Schneidw. hic.*

An

An non etiam fiscus aliquando succedit extra ordinem, etiam exsistentibus legitimis hæredibus?

℞. Omnino, & ita quidem, ut etiam propiores excludat; Sed id fit ex accidenti. Puta. 1. Quando defunctus relinquit conjunctos sanguine ad successionem inidoneos, *ut ex damnato coitu natos, sec. ante dicta.* 2. Aut propter crimen læsæ majestatis, perduellionis, hæreseos, hæreditatis incapaces. *l. is qui. ff. ad l. Jul. Majest. §. interdum. hic. & ibi gl. l. 1. ff. de jure fisci.* 3. Aut qui non vindicarunt necem defuncti. *d. l. 1. l. 1. C. de his quib. ut indig.* Vel qui testamentum defuncti tanquam falsum, vel nullum accusaverunt. *l. 8. §. meminisse. 21. ff. de inoff. test. tot. tit. ff. & C. de his quib. ut indig. Schneidvv. hic.*

Post explicatos ordines succedendi ex jure communi, dic, quatenus hoc jus commune locum habeat.

℞. Quatenus ab eo non est recessum sive statutis, sive moribus. Quod quidem apud varias Nationes vario factum est modo.

DE IVRE HOLLANDICO CIRCA SUCCESSIONEM.

Quatenus ab eo recessum moribus, & statutis Hollandiæ nostræ?

℞. *Circa successionem duplex olim jus fuit consuetudinarium in Hollandia; unum Asingicum; vel Æs-domicum dictum; alterum Scabinicum, seu Scabinale, & inter se diversum, & in Hollandia partibus diversum obtinens: utrumque postea gemina Constitutione ab Illustr. Hollandiæ Ordinibus interpolatum; quarum una 1580. ejusdemque declaratio 1594. altera 1599. emanavit.* Illustr. Grot. introd. ad jus Holland. lib. 2. cap. 28.

Quibus Thesibus constat Ius Scabinicum, vel Scabinale?

℞. *Isto jure habebatur ratio lineæ, unde bona essent profecta, (ut eo redirent;) non graduum, quo superstites defunctum contingerent, proximitas. Repræsentatio eodem jure locum habebat in infinitum.* Grot. eod.

Secun-

Secundum qua axiomata primus ordo successionis erat liberorum in stirpes; ut gradu remotiore nepotes, sive pares, sive dispares succederent in stirpes, Cl. Neost. de pact. dotal. obs. 2. in Notis.

Secundus, utriusque parentis (si quidem ambo essent superstites) exclusis defuncti fratribus, & sororibus. Sed non tam quod gradu defuncto proximi essent, quam quod ab iis bona profecta censerentur. Neost. eod.

Alter parens, si modo superesset; excludebatur à successione in bona liberorum, quæ deferebatur defuncti à latere, unde bona profecta essent, cognatis. Neost. eod.

Utroque parente mortuo, succedebant defuncto fratres & sorores, ita ut germani gemina divisione consanguineis, & uterinis partem auferrent. Puta quod duplici vinculo, & patris, & matris defuncto essent conjuncti. Neost. eod.

Post fratres, sorores, eorumque descendentes, defuncto succedebant avus, & avia, si simul, sive paterni, sive materni in vivis essent. Neost. eod.

Alter tantum si superesset, isque vel paternus, vel maternus, is excludebatur à successione, delata ea defuncti heredibus, hoc est, cognatis, puta patruis, avunculis, cæterisque in stirpes. Neost. eod.

Quibus Thesibus constat jus Asingicum, seu Æsdomicum?

℞. *Hoc jure non attendebatur linea, à qua bona essent profecta, sed gradus modo, quo defunctum superstites attingerent, proximitas, omni semota repræsentatione.* Neost. eod.

Ita quidem ut inferioris lineæ primus, secundus superioris, tertius transversalis in successione ordo esset. Neost. eod.

Unde fiebat, ut

1. *Parentibus succederent liberi gradu proximi, remotioribus exclusis.* Neostad. eod.

2. *Post liberos, parentes, seu adscendentes pro gradus cujusque prærogativa.* Neost. eod.

3. *Fratres & sorores, uterini, consanguinei tantum essent, an germani, nihil interesset.* Neost. eod.

4. *Post*

4. *Post fratres succedebant fratrum filii, una cum patruis & avunculis, in capita.* eod.

5. *Et sic deinde transversales proximi, graduum tantum, secundum ante dicta, habita computatione.* Cl. Assessor Neost. eod. Puta, *non lineæ unde bona essent profecta.* secundum ante explicata axiomata. Illustr. Grotius eod.

Dixisti utrumque istud jus consuetudinarium recentiore gemina constitutione, ab Illustr. Hollandiæ Ordinibus esse interpolatum; sed expone capita prioris constitutionis quæ anno 1580. emanavit, secundum eidem anno 1594. adjunctam declarationem.

Rx. *Post clausulam, qua, cum juri scripto communi, tum moribus, & observantiis* (ut loquuntur) *prioribus omnino abrogatum.* Pol. Ord. art. 19. *circa successionem ab intestato in bona qualiacumque patrimonialia Ordines dicti ita constituere; ut primo liberi, cæterique descendentes succederent parentibus in infinitum, & quidem in stirpes, jure repræsentationis,* Art. 20. eod.

Deficientibus descendentibus, parentes succederent liberis, siquidem ambo essent superstites. Artic. 21. eod.

Altero parente, vel utroque deficiente, fratres & sorores, sive ab utroque, sive ab uno latere, (sed ab eo unde bona sunt profecta) conjuncti, eorumque liberi & nepotes; ita tantum quatenus sunt defuncto, non superstiti, conjuncti, excluso parente superstite, cæterisque ab ejus latere conjunctis. Art. 22. & 23. Decl. verb. *En dat de selve.* item, *En dat niet alleen.*

Vnde fit, ut divisa in duas partes hæreditate, defuncti, utrimque conjuncti, h. e. germani fratres, vel sorores, cum ab uno latere tantum conjunctis ita concurrant, ut siquidem ii sint tantum vel consanguinei, vel uterini; germani unum semissem capiant soli, alterum cum consanguineis, vel uterinis fratribus & sororibus dividant. Si vero sunt consanguinei & uterini simul, unum semissem cum consanguineis; alterum cum uterinis dividant. *Art. 22. 23. Decl. princ.*

De-

Deficientibus fratribus & sororibus germanis, eorumque liberis & nepotibus, si simul supersint consanguinei & uterini, vel illorum, horumve liberi, aut nepotes; itidem divisa in duas partes hæreditate, in unam partem succedunt consanguinei, seu à patre, in alteram uterini, seu à matre defuncto conjuncti; in capita quidem fratres & sorores, eorum vero liberi & nepotes in stirpes. Artic. 23. & 27.

Sin vero fratres, & sorores, sive consanguinei, sive uterini, eorumque liberi & nepotes soli supersint; in divisæ, ut dictum, hæreditatis semissem unum succedunt tales fratres, sorores, eorumque liberi & nepotes in stirpes; in alterum ab altero latere cognati proximi, sive consanguinei, sive uterini in capita: ita quidem, ut non attendatur, an plures sint cognati, vel adgnati. Artic. 27. eod.

Deficientibus fratribus, sororibus, eorumque liberis & nepotibus, vel ulterioribus descendentibus succedunt avus & avia; siquidem uterque sit superstes. Art. 24. 26. eod.

Altero tantum superstite, divisæ in duas partes hæreditatis semissem unum capit avus, vel avia superstes; alterum defuncti avi, vel aviæ cognati proximi. Artic. 25. 26. eod. Decl. verb. *Dat niet alleen.*

Et succedunt quidem liberi in bona parentum secundum hanc constitutionem ita, ut facta prius collatione eorum, quæ sive in dotem, sive in donationem propter nuptias, sive promovendæ ipsorum negotiationi, aut ex similibus causis acceperunt, sive bonorum ipsorum, sive pretii ex tempore donationis æstimandi, sive ipsius æstimationis (si quidem æstimato bona sint data) habita ratione, inter ipsos & superstitem patrem, vel matrem æqualiter dividantur. Quod non in primis tantum; sed & secundis nuptiis locum habet. Art. 29. eod.

Obtinent vero præcedentia secundum dictam constitutionem, quatenus à defuncto per Testamenta, pacta dotalia, vel per bonorum adsignationes apud Consilium Orphanis præfectorum à superstitibus factas, aliasve dispositiones, aut contractus aliter non est provisum. d. art. 29.

Quæ

Quæ est ratio successionis secundum posteriorem constitutionem, quæ anno 1599. emanavit?

℞. *Convenit cum priore, quod primus ordo successionis sit descendentium; ut parentibus aliisque adscendentibus in infinitum succedant in stirpes.* d. Const. art. 1.

Item quod secundus ordo sit parentum, ita ut deficientibus descendentibus, si uterque parens sit superstes, in bona defunctorum liberorum succedant universaliter. Art. 2. eod.

Alter modo parens si supersit, is cum defuncti fratribus & sororibus germanis, item sive consanguineis, sive uterinis tantum (puta iis qui defuncto à latere mortuario sunt cognati) *eorundemque liberis & nepotibus concurrit; ita quidem ut unum semissem hæreditatis capiat solus superstes parens; alterum fratres eorundemque liberi & nepotes inter se dividant.* Art. 2. & 3. eod.

Deficientibus fratribus & sororibus, sive germanis, sive consanguineis & uterinis; succedit solus parens superstes, exclusis omnibus transversalibus cognatis, etiam fratrum & sororum, sive germanorum, sive consanguineorum & uterinorum liberis & nepotibus. d. Art. 3.

Convenit etiam hac constitutio cum priore in hoc, quod utroque parente deficiente, succedunt fratres & sorores, sive germani, sive consanguinei, sive uterini in capita, eorundemque liberi & nepotes in stirpes, facta hæreditatis divisione secundum rationem in priore constitutione expositam. Ibid. Art. 22. 23. hac Art. 4.

Item quod deficientibus fratribus & sororibus germanis, eorundemque liberis & nepotibus (si solum concurrant, sive uterini, sive consanguinei) divisa in duas partes hæreditate unum semissem capiant consanguinei; alterum uterini in capita; eorundemque liberi & nepotes in stirpes. Art. 5. hic.

Exsistentibus tantum, sive uterinis, sive consanguineis, eorundemque liberis & nepotibus, ii secundum hanc Constitutionem modo succedunt defuncto universaliter; siquidem adscendentium nullus ab altero latere

defuncto

defuncto conjunctis superſit : Utpote quo caſu deficiente, fratres tales & ſorores in unum ſuccedunt ſemiſſem; in alterum talis aſcendens, vel adſcendentes in capita. Art. 6. eod.

Deficientibus fratribus & ſororibus, eorum liberi, vel nepotes (ſi quidem pares ſint gradu) in capita ſuccedunt; in ſtirpes, ſi gradu diſpares ſint. Artic. 11. eod.

Deficientibus non modo fratribus & ſororibus qualibuſcunque; ſed & eorum liberis & nepotibus; vocantur ad ſucceſſionem adſcendentes proximi (licet ab uno latere avus & avia ſimul; ab altero alter tantum eorum ſuperſit) *in capita; itidemque ulteriores defuncto gradu pari conjuncti.* Art. 7. eod.

Adſcendentes ſi deficiant; ſuccedunt univerſaliter à fratrum & ſororum nepotibus deſcendentes proximi, ad quintum uſque & ulteriores gradus, in capita; excluſis ulterioribus transverſalibus cognatis; nec habita ratione, an à germanis conſanguineis, vel uterinis fratribus, aut ſororibus deſcendant. Art. 8. eod.

Praecedentibus perſonis omnibus deficientibus, ſuccedunt univerſaliter defuncti patrui, avunculi, amita, matertera, in capita, eorundemque liberi primi gradus in ſtirpes. Similiter citra gemina, & ſimplicis conjunctionis diſcrimen. Art. 9. eod.

Iſtis (hoc eſt, patruis, avunculis, amitis & materteris) deficientibus (ſimiliter citra dictum diſcrimen) ſuccedunt cognati proximi, atque ita una cum conſobrinis, patrui, avunculi, amita, materna magna in capita. Art. 10. eod.

Secundum hanc conſtitutionem repraeſentatio in linea transverſa gradibus, ſupra expoſitis, locum non habet inter gradu pares; Art. 11. *Niſi eo caſu, quando defunctus non relinquens cognatos conſobrinis proximiores, una cum conſobrinis, ſobrinis propriores, hoc eſt, conſobrinorum liberos relinquit. Utpote quo caſu conſobrini quidem in capita, eorum vero liberi in ſtirpes ſuccedunt; ſed ſalvo, quoad duplicem & ſimplicem conjunctionem in haereditatis diviſione, ante notato diſcrimine.* Art. 12. eod.

Cujus quidem diſcriminis ita hac Conſtitutione habetur

betur ratio, ut tamen non attendatur, unde, & à quo latere bona sint profecta: item patrimonialia, seu hæreditaria sint; an acquisita, nec ne. Casibus, de quibus eadem Constitutione nihil definitum, reservatu dispositioni juris communis: Circa feuda jus consuetudinarium in Hollandia ante observatum Ordines confirmarunt. Art. 13. 14.

An in omnibus Hollandiæ partibus utraque obtinet constitutio?

℟. *Minime; sed cum prior ante, ut esset universalis, facta esset.* Pol. Ord. Art. 19. *deinde per posteriorem eidem derogatum, tantum quoad urbes, & territoria eadem expressa; Nempe Harlemum, Leydam, Amsterodamum, Alcmariam, Hornam, Enchusam, Edamum, Woerdam, Nardam, Monichedamum, Medenblicum, Mudam, Purmerendam; item alias Civitates, Dominia, Insulas, Pagos, Vicinias ad Rijnlandiæ, & Woerdanum Territorium, pertinentes, & tam ad Orientem quam Boream, cum in Hollandia, tum in Frisia occidentali sitas: exceptis Wadinxveno, Boscopio, Revico, Slupico, Blommendalio, Middelburgo; pagis ibidem circa Goudam, cum ad Orientem, tum ad Occidentem sitis, una cum appendentiis eorum. Utpote in quibus, ut & in cæteris Hollandiæ hic non enumeratis Urbibus, Pagis, Locis, prior observatur constitutio.* Tex. d. Constitutionis princ. Prior Australis, posterior Borealis Hollandiæ juris nomine vulgo designatur.

TIT. II.

De Legitima Adgnatorum successione.

P*Ost demonstratum ordinem succedendi legitimum cum secundum jus vetus, juxta ac novum, Romanum; tum secundum consuetudinarium, & statutarium patria nostra, cum nihil restet. nisi ut breviter explicentur ea, qua Imperator tractat Titulis sequentibus?*

Dic, quid explicat Imperator hoc titulo?

℟. Istam thesin, qua ante dictum ex lege XII. Tab.

eum fuisse ordinem succedendi, ut 1. hæreditas deferretur suis. 2. deficientibus suis *(ita quidem ut non modo non exstarent, sed nec speraretur futurum ut exsisterent :)* item iis quos vocabat Prætor *(puta emancipatis)* & iis quos vocabant constitutiones) *(id est, nepotes ex filiabus)* tunc ea l. XII. tab. ad adgnatum proximum pertinuisse hæreditatem.

Cum etiam sui hæredes sint adgnati; qui hic vocantur tales?

℞. Intelliguntur speciatim adgnati transversales. Qui & ipsi vel sunt adgnati consanguinei, (puta fratres & sorores, & ii quidem tantum) iique vel proprie, tales puta, qui ex eodem sanguine sunt nati, vel improprie, ut adoptivi, §. *non tamen. hic.* etiam posthumi. *pr. hic.* Vel adgnati tantum, ut ulteriores. *Princ.* §. 1.

Quid circa talium adgnatorum successionem docet Imperator?

℞. Docet 1. Post suos ad successionem non modo vocatos fuisse adgnatos naturales, & legitimos simul; sed & adoptivos. §. 2. *hic.* 2. Et quidem ex lege XII. tab. proximos, exclusis remotioribus; omnibus vero ejusdem gradus admissis, modo maximum decimo gradu *(quem longissimum hic vocat Imper. Vult. Inst. hic.)* distarent à defuncto. §. 5. *hic.* 3. Proximos judicatos qui defuncto ab intestato morienti proximi essent mortis tempore. Testamentum si fecisset; qui tum erant proximi cum cœperit certum esse nullum hæredem exstiturum. §. 6. *hic.* 4. Ex lege XII. Tabul. adgnatos omnes, tam mares, quam fœminas, ad successionem vocatos, postea vero *(hoc est, lege Voconia, l. 1. §. post suos. & l. 2. ff. de suis & leg.)* inter masculos quidem, etiam longissimo gradu, ultro citroque captam hæreditatem, sed inter fœminas minime, nisi consanguinitatis jure, adeoque nisi, etiam consanguineæ, hoc est, sorores essent, non ulterius. 5. Ex edictis Prætoris linea cognationis introducta, cognatos ad bonorum possessionem vocatos, *unde cognati* appellatam. 6. Sua constitutione secundum vestigia legis XII. Tabul. omnes legitimas personas per virilem

rilem sexum descendentes, sive mares essent, sive fœminæ, ad successionem secundum gradus prærogativam vocatos. 7. Licet cognati non essent, ad successionem tamen jure adgnatorum vocatos germanæ, vel uterinæ sororis filium, vel filiam. §. 4. *hic. Quibus addi Vulteius vult, ex Auth. cessante. C. de legit. har. sororem uterinam.*

An non etiam hodie, quoad agnatorum successionem ad jus vetus aliquando relabimur?

℞. Imo vero tribus modis. 1. *Pactis*; puta, quando filia ita elocatur, ut accepta dote renunciet paternæ hæreditati, & inter nobiles frequentissimis, & licet pacta de futura hæreditate jure civili non valeant, *l. 3. C. de collat.* si juramento confirmentur, subsistentibus. *c. quamvis. ext. de pact. in 6.* 2. *Statutis*, ut exstantibus filiis, vel adgnatis, fœminæ excludantur; quamvis filiæ sint. *Qualia valere Dd. communiter volunt. Schneidw. ad §. 3. hic.* 3. In feudis adgnatos exclusis cognatis succedere, constat. *§. hi deficientibus. de success. frat. vel grad. succ. in feud. Schneidw. eod.*

Quid præterea hic docet Imperator?

℞. Duo. 1. *(quod ὕστερον πρότερον dictum intellige.)* Licet pater ad emancipati filii successionem jure veteri non vocaretur, nisi contracta fiducia *(id est, salvo jure succedendi)* eum emancipasset; ex diverso sua Constitutione, omnimode ad eam vocari. 2. Licet, ex interpretatione legis XII. Tab. gradus sequens non admitteretur, deficiente proximo antecedente; *(aliter quam in tutela)* Prætorem, motum æquitate naturali, ex suo Edicto *(quod Successorium vocant)* hæreditatem proximo non acquirente, ulteriorem gradum vocasse. *(Ita puta, ut ulterior iste gradus inter cognatos vocaretur. sec. Vult. Inst. hic.)* Se vero id ipsum Edictum sua constitutione confirmasse. §. 7. *hic.*

Quot modis locum habet hoc edictum?

℞. Duobus. 1. de capite *(hoc est, ordine succedendi uno)* in caput. *(hoc est, in alium succedendi ordinem.)* Ita uno ordine deficiente, alter ordo succedat. 2. De gradu in gradum; ita ut in eodem ordine una

persona, *puta proxima*, deficiente, succedat altera remotior. *Schneidw. eod. n. 5. 6.*

An vero in omni capite ad aliud; vel omni gradu ad alium, locum habet hoc Edictum?

℞. In omni quidem capite ad aliud potest locum habere, *Princ. hic.* etiam de capite suorum hæredum ad caput adgnatorum; Sed jure quidem civili: non aliter, nisi sui non exstent. *(propter immiscendi necessitatem.)* Ex jure prætorio, *(propter abstinendi beneficium,)* etiam existentibus suis, si quidem ii repudient hæreditatem. De gradu in gradum in omni ordine similiter locum habere potest: *(etiam in suis hæredibus; sed non nisi iis abstinentibus, vel repudiantibus hæreditatem paternam; ob idem abstinendi beneficium; in adgnatis vero non modo ob admissos jure Prætorio cognatos; sed & ob adgnatos remotiores ex constitutione Justiniani admissos. §. 7. hic.)* Excepto capite viri & uxoris. *Quia in hoc capite gradus esse non possunt. Schneidw. hic. n. 17. & seqq. sec. Dd. ibi alleg.*

An habet locum hoc successorium Edictum in successione ex Testamento?

℞. Non in successione secundum voluntatem defuncti. *Nisi quatenus Testator sua dispositione alium hæredem substituit, in casum deficientis instituti.* Omnino contra eam, si exhæredatus filius de inofficioso agere non velit. *Quod eo casu nepos admittatur. l. 31. ff. de inoff. test. §. 7. hic. ibi Schneidw.*

TIT. III.

De S. C. Tertylliano.

QUid docetur hoc titulo?

℞. SC. Tertylliano matrem, lege XII. Tabul. à successione liberorum exclusam, ita ad eam esse admissam, ut ei trium liberorum jus daretur. §. 2. *hic.* Ab Imperatore vero ei prospectum, cum ut non attento liberorum numero simpliciter liberis suis succederet, §. 4. *cod.* *(ea lege, ut filio impuberi post patris obitum tutores peteret)* tum, ut ipsa tutrix esse posset; *modo*

modo SC. Vellejano, & secundis nuptiis renunciet, §. 6. *eod.* *Auth. matri & avia. C. quand. mul. tut. off. fung. pot.*

TIT. IV.

De S. C. Orphitiano.

QVa est summa hujus Tituli?

℞. Vt ex SC. Tertylliano mater admissa est ad successionem liberorum; ita ex Orphitiano liberos, etiam vulgo quæsitos (*sed primi gradus*) admissos fuisse ad successionem matris defunctæ, *Princ. hic.* remotioris gradus admissos Principum Constitutionibus. §. 1. *hic.* Hæreditates autem ex SC. Tertylliano, & Orphitiano, delata, capitis deminutione non perimi. §. 2. *hic.* Omissa ex pluribus hæredibus legitimis hæreditate, istorum portionem reliquis eam adeuntibus accrescere, & ad hæredes transmitti. §. *ult. hic.*

TIT. V.

De Successione Cognatorum.

QVid hoc titulo docetur, quoad successionem Cognatorum?

℞. Eos ex lege XII. Tab. plane fuisse exclusos per fiscum; ex Prætoria æquitate admissos quidem [*sed ad bonorum possessionem,*] tertio ordine: sed ita, ut adgnati iis præferrentur, nec eo tantum ordine per fœminas conjunctos; sed & adgnatos emancipatos (*tanquam natura cognatos, per emancipationem non sublata naturali cognatione:*) Itidemque liberos in adoptionem datos ad patris naturalis; (*& quidem etiam vulgo quæsitos*) ad matris, & aviæ, non patris successionem admissos esse. *Princ.* §. 1. 2. 3. 4. *hic.* Et admissos quidem à Prætore proximitatis nomine; hoc est, ex edicto, *unde cognati*, qui usque ad sextum gradum cognationis essent; cum adgnationis jure vocarentur, etsi decimo gradu essent. §. *ult. hic.* *Jure*

vero novissimo sublata adgnationis, & cognationis differentia cognati, cum adgnatis, pari ordine ita succedunt; ut etiam adgnatos remotiores excludant. Nov. 118. c. 4. *Ad quotum usque gradum Tit. primo dictum.* Schneidw. hic.

TIT. VI.

De Gradibus cognationum.

CUm ob factam in explicatione tum hæreditatum, tum nuptiarum, & tutelarum cognationis, ejusdemque linearum, & graduum mentionem, istorum constitutionem expediat plenius explicare; atque hic quidem graduum cognationis numerationem doceat Imperator; explica primo, quid sit cognatio.

℞. Cognatio est vinculum juris, seu necessitudo inter eos intercedens, qui de communi stipite manant. *Perez. hic.* Cognati quippe dicuntur, *quasi una, vel ex uno nati. l. 1. §. 1. ff. unde cognati. l. 4. §. 1. ff. de gradibus. Unde & συγγενεῖς Græcis. l. ult. §. 1. ff. de Gradib.*

Quotuplex constituitur cognatio?

℞. Iam ante dictum constitui duplicem. 1. Naturalem. 2. Civilem. Vtraque secundum cognationis causam, subdividitur in naturalem, & civilem simul; vel inter naturalem, & civilem tantum. Naturalis nomen cognationis retinet, estque tantum ratione sanguinis, adeoque per fœminas, etiam ex illicito coitu. *Qualis, quatenus sanguinis, & fœminarum ratione tantum consideratur, naturalis tantum dicitur. §. 1. 2. 3. 4. supra de success. cogn. l. ult. §. 4. ff. de grad.* Civilis est vel ex justis nuptiis, *(per quas cum sanguinis ratione concurrente legitimo vinculo, inde naturalis & civilis simul est:)* vel per adoptionem, citra naturam, & ad ejus modo imitationem. *eaque est, quam mere civilem vocavimus.* Vtraque adgnatio in specie dicta. Licet ad quam natura concurrit cum lege, etiam ut vere, ita proprie sit cognatio; altera non nisi improprie cognatio dicatur. *§. 1. & 2. sup. de legit. adgnat. success. item lib. 1. Tit. XVI. supra.*

Qui-

Quomodo numeratur omnino cognatio?

℞. Cognationis, & adgnationis quidem naturalis eadem, quoad graduum numerationem, est ratio, §. 1. 8. *hic*. Vt autem numerari gradus utriusque possint, lineis distinguuntur seu limitibus; lineæ gradibus. *Vult. Jurisp. cap.* 8. *n.* 47.

Quid hic est linea, seu limes?

℞. Series personarum ad unum stipitem relatarum. *Analect. Marp. ad* §. 1. *Inst. de Nupt.*

Quid linea gradus?

℞. Gradus (*ad similitudinem scalarum dictus.l.ult.* §. 10. *ff. hic.*) est transitus de proximo cognato in proximum cognatum; quo, quæ persona stipiti sit proxima, cognoscatur. *Wes. par. hic. n.* 1.

Linea, secundum quam gradus considerantur, quotuplex?

℞. Duplex. Vna *recta*. (quæ & *limes directus* dicitur, *l.* 9. *ff. de gradibus*, estque inter parentes & liberos.) Altera *Transversa*: (quæ est inter fratres & sorores, cæterosque cognatos. *Princ. hic.*)

Linea utraque quotuplex?

℞. Recta; *Vna superior*, quæ est parentum, seu adscendentium. *Altera inferior*, quæ est liberorum, seu descendentium. *Princ. eod.* Transversa; Vel *æqualis*, quando cognati æqualiter distant à stipite, *e. g. frater & soror, duo consobrini, sobrini. Vel inæqualis*, quando ab eo distant inæqualiter. Ex. gr. *Patruus, amita, & fratrum, sororumque filii & filiæ, &c.*

Liberorum nomine qui omnino veniunt?

℞. Filius, filia; nepos, neptis; pronepos, proneptis; abnepos, abneptis; atnepos, atneptis; trinepos, trineptis. *l.* 10. §. 7. *ff. hic. Qui infra hos sunt communi nomine* posteri, posteriores, minores *vocantur. d. l.* 10. §. 7. *Vult. Inst. de Nuptiis.*

Qui veniunt nomine parentum?

℞. Pater, mater; avus, avia; proavus, proavia; abavus, abavia; atavus, atavia; tritavus, tritavia. *Qui supra hos sunt majores, (ita tamen, ut omnes parentum nomen retineant,) dicuntur communi nomine. d. l.* 10. §. 7.

Transversa linea unde dicta?

℟. Quia quando de cognatione aliquorum est quæstio, ut intelligatur quæ inter eos est cognationis ratio, primo omnium in linea recta quærendus est stipes proximus, utrique communis, & ab hoc communi stipite eundem in transversum, & quasi ad latus, (*unde &* Collateralis *dicitur.*) *Quæ tamen cognationis ratio magis cognoscitur ex linearum gradibus:*

Quomodo computantur gradus?

℟. Istius computationis alia est ratio secundum jus civile; alia secundum jus Canonicum, (*ut supra de Nuptiis dictum.*) Ita ut jus civile gradus considerans præcipue propter successiones, quæ deferuntur de persona in personam, gradus numeret secundum singulas personas: Canonicum, considerans potius gradus nuptiarum, duorum consensu constantium: ea de causa duas etiam personas in iis numerandis conjungat. *Wes. par. hic. n.* 2.

Quæ ergo est regula computandorum graduum secundum jus civile?

℟. Vnica in utroque lineæ genere, & quidem hæc: *Tot esse gradus cognationis, quot sunt generationes.* Secundum quam eodem jure ita computantur gradus, ut collaterales tot gradibus à se invicem distare dicantur, quot inter eos intercesserunt generationes; vel quot inter eos sunt intermediæ personæ; computatis illis de quorum generatione quæritur, una, *puta communi stipite*, dempta. *Vult. Inst. eod.*

Quomodo eodem jure secundum hanc regulam numerantur gradus in omni linea?

℟. Ita ut in linea recta inferiore, *primo gradu*, sint filius, filia; *secundo*, nepos, neptis; *tertio*, pronepos, proneptis; *quarto*, abnepos, abneptis; *quinto*, atnepos, atneptis; *sexto*, trinepos, trineptis; & sic deinceps, secundum præcedentes regulas. Posteri cæteri sequuntur ordine, quatenus generatione sunt proximi. In linea superiore recta, *primo gradu* sunt, pater, mater; *secundo*, avus, avia; *tertio*, proavus, proavia: *quarto*, abavus, abavia: *quinto*, atavus, atavia: *sexto*, tritavus, tritavia: & sic deinceps. Cæteri majores

majores dicuntur eodem generationis ordine. In linea Transversa: deficiente, secundum jam dicta, *primo* gradu; *secundo gradu sunt:* frater, soror, *tertio*, fratris, sororisque filius, filia; item patruus, amita, avunculus, matertera: *quarto*, fratris, sororisque nepos, neptis: item patruus magnus, amita magna: avunculus magnus, matertera magna: adhuc consobrinus & consobrina: *quinto*, fratris, sororisque pronepos, proneptis: item propatruus, proamita: proavunculus & promatertera, seu propior sobrino, propior sobrina, h. e. patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius & filia: *sexto*, fratris, sororisque abnepos, abneptis: item abpatruus, abamita; abavunculus, abmatertera; item propatrui, proamitæ; proavunculi, promaterteræ filius, filia: item consobrini, consobrinæ nepos, neptis: item sobrini. Et sic rursus deinceps, eodem quo in linea recta dictum est ordine, sed secundum lineæ hujus transversæ, vel æqualitatem, vel inqualitatem. Priorum vero graduum omnium nomenclaturam cum *tit. hoc* habes, tum *d. l.* 10. §. 12. 13. 14. *ff. eod.* Et ibidem etiam gradum septimum in utraque linea per denominationes explicatum.

Quæ sunt regulæ computandorum graduum ex jure Canonico?

℞. Computatio graduum Canonica tribus regulis continetur. Prima est in linea recta, conveniens cum jure civili; *Quot generetiones numerantur, tot numerantur gradus, dempto stipite. Puta quia inter adscendentes & descendentes in linea recta nuptiæ in infinitum sunt prohibitæ.* In linea transversa duæ sunt regulæ à jure civili recendentes. Vna in linea æquali, *(hoc est, quando de quorum cognatione quæritur, directe in diversis lineis sibi invicem sunt oppositi,)* hæc, *Quoto gradu unusquisque eorum distat à stipite, eodem distant inter se.* Ex. gr. patruelis, & consobrini distant gradu secundo à communi stipite; ergo eodem gradu distant inter se. *Qui tamen jure Civili distant quarto gradu.* Altera in linea inæquali, *(hoc est, cum ii de quorum cognatione*

queritur non directe; sed oblique, sibi invicem opponuntur.) hæc puta; *Quoto gradu remotior distat à stipite, eodem distant inter se.* ex. gr. sic fratris filius à patruo distat gradu secundo, quia eodem distat ab avo, communi stipite. *Qui tamen jure civili distant gradu tertio.*

An non alia hic diversitas?

℞. Omnino, & quidem jam notata. 1. Quod jure Canonico in linea transversa etiam est locus primo gradui; cum in ea non sit locus jure civili. *Adeo ut hoc jure frater & soror, aut duo fratres à se invicem distent primo gradu.* 2. Cum jure civili singulæ personæ generatæ gradum adjiciant, tam in linea transversa, quam directa, idemque hoc jure in directa tantum; in transversa duæ personæ simul junctæ hic uno gradu duntaxat censentur. 3. Cum jure civili ad gradum inveniendum, in linea collaterali etiam stipitem considerent, atque ad eum primo ascendant, & deinde descendant; hoc jure ex diverso non attenditur stipes, sed quasi per saltum de scala una in aliam fit transitus.

Quæ est ergo numeratio graduum secundum jus Canonicum?

℞. Hoc jure in linea recta, quoad computationis rationem in numerandis gradibus, non est à juris civilis computatione differentia, sive quoad adscendentes, sive quoad descendentes. In linea transversa *primo* gradu, *secundum regulam jam notatam,* in æquali linea sunt duo fratres, vel frater & soror; *secundo* duo patrueles, amitini vel consobrini; *(licet omnes isto gradu juncti communi appellatione* consobrini *dicantur, l. 10. §. 9. ff. hic.) tertio* propatrueles, seu propiores sobrino sobrinæve; & sic deinceps. Secundum regulam in linea æquali, primum rursus gradum facientibus fratribus, & sororibus, patris frater, sive patruus distat à fratris sui filio secundo gradu, patrui nepos tertio; & sic deinceps.

Hactenus ratio computandi gradus cognationum; cur affinitatum non fit mentio in Rubrica?

℞. Quia affinium non sunt gradus jure civili. *l. 4.*

§. 5.

§. 5. *ff. hic. Ratio est, quia gradus, ut dictum, eo jure hæreditatum considerantur causa, quæ ad affines non devolvuntur.* Cum vero (ut sub tit. de Nuptiis dictum) jure Canonico *(quo non minus inter affines, quam consanguineos nuptiarum prohibitarum consideratur ratio,)* eodem modo computentur, quo gradus consanguinitatis, *c. pen. & fin. ext. eod. Wes. par. eod.* istiusmodi computationis nunc explanatam rationem etiam in eadem attendet Lector.

TIT. VII.

De servili Cognatione.

QVæ est summa hujus tituli?

℞. Cum cognatio *(tanquam ratione sanguinis considerata)* mere naturalis sit, & quatenus mere est naturalis inter servos, seu potius in statu servili, & contubernio conceptos, & natos locum habeat: docet Imperator, 1. Talem cognationem antiquo jure nullam fuisse computatam. 2. Se vero sua constitutione, *(in Codice hodierno non exstante)* humaniter concessisse; ut, *(non quidem durante statu servili; sed postquam ad libertatem servi pervenissent)* ipsorum manumissorum liberi parentibus, iidemque liberis, & ipsi invicem sibi, *(sed cum certa limitatione)* succederent, [*Cum jure vetere eo defuncto ad patronum integrum ipsorum spectaret patrimonium. Princ. hic.*]

In fine tituli, [*quasi per recapitulationem,*] jura successionis cognatorum in genere duabus regulis attingit. Quarum prima; *non semper gradus; sed sæpe magis ordinis in successione haberi rationem.* Altera; *primum ordinem præferri secundo; secundum tertio, &c. Non habita ratione propinquitatis graduum in ordine remotiore. §. 1. hic. Ubi exempla.*

TIT. VIII.

De Successione Libertorum.

QVomodo, & quatenus de successione libertorum agit Imperator?

℞. Post absolutam successionem, qua ingenuis succeditur, sive ex adgnationis, sive ex cognationis jure; explicat Imperator rationem successionis, qua succeditur liberis ex jure patronatus.

Quid docet summatim circa istam successionem?

℞. Duo docet. 1. Quod ita circa eam sit variatum jure, tum ratione causæ testati, tum ratione causæ intestati. Vt 1. *ex lege* XII, *Tabul.* liberti intestati hæreditas primo pertineret ad suos hæredes; Nullo suo relicto, ad patronum: *In testamento autem libere patronum præterire possit. Princ. hic.* 2. *Jure Prætorio* deinde cautum; ut si testatus mori vellet libertus, cogeretur dimidiam partem bonorum patrono relinquere: intestatus si moreretur, *(nisi naturales relinqueret liberos)* eadem ad patronum, non minus etiam relicto filio adoptivo, pertineret. §. 1. *hic.* 3. *Ex Lege Papia*, si centenarius, hoc est, 100. millia sestertium habens in bonis, & relictis minus quam tribus liberis, sive testatus, sive intestatus libertus moreretur, virilis portio patrono debebatur, tribus liberis relictis plane repellebatur. §. 2. *eod.* 4. *Ex constitutione ipsius Imperatoris*, si libertus minor centenatio, hoc est, minus centum aureis in bonis habens testatus moreretur, patronus plane excludebatur: sin intestatus, & nullis quidem relictis liberis; in solidum succedebat. Sin major centenario, sive testatus, sive intestatus, relictis liberis cujuscunque sexus & gradus moreretur; nihil patrono debebatur: iis vero quos haberet, testamento facto exhæredatis, licet aliis hæredibus institutis, patronus præteritus ad tertiam (non dimidiam, ut antea) bonorum partem per bonorum possessionem contra tabulas ita admittebatur, ut minus consecutus ad supplementum agere posset. §. 3. *eod. Wes.*

par.

par. de jur. Patron. 11. Docet Imperator in fine ; & quidem obiter, cum olim obtinente distinctione inter libertinos, ut alii essent cives Romani, alii non essent ; primorum tantum essent successiones ; hodie confusa libertinorum conditione ita, ut omnes sint cives Romani, eas indistincte inter qualescunque libertinos obtinere: §. *ult. hic. Schneidvv. Pacius Analysi hic.*

An vero solus Patronus liberto ab intestato succedebat ?

℞. Equidem post ejus mortem ad successionem vocabantur liberi, sive essent in patroni potestate, sive emancipati. *l.* 7. §. *parvi autem. ff. de oper. libertor.* & quidem proximiores tantum, exclusis remotioribus. 2. Liberis deficientibus, patroni adgnati, & cognati ; salva gradus prærogativa ; & utrique quidem; sive liberi, sive cognati, usque ad quintum gradum. §. 3. *vers. multis. hic. Pac. in notis, eod. ex Cujac.*

Quo ordine ergo succeditur liberto intestato mortuo ?

℞. 1. Vocantur liberi ipsius liberti. 2. Fratres ejus, & parentes. 3. Patronus. 4. Liberi ipsius patroni, usque ad quintum gradum. 5. Ex transverso patrono conjuncti ad eundem usque gradum. *Pac. Analysi hic.*

An vero jus patrono, ex jure manumissionis beneficio concessum, constat sola successione jam exposita ?

℞. Minime: sed 1. ut liberis parentum; sic liberto patroni persona semper honesta, & sancta esse debet. *l. antep. ff. de obs. par. & patr. præst.* 2. Inde obsequia utrisque debentur. *l. generaliter. ff. de in jus voc.* 3. Si contra faxint, arbitrarie puniuntur. *l.* 3. & 4. *C. de patr. pot. l.* 1 *ff. de obs. par. & patr. l. un. C. de ingrat. lib.* 4. Vt filius emancipatus in potestatem ; sic libertus in servitutem revocatur ob ingratitudinem, *l.* 4. *ff. eod.* 5. Patronus à liberto, & parentes à liberis sine venia in jus vocari non possunt. *l.* 2. *C. l.* 3. *cum seq. ff. de in jus vocan.* 6. Nec famosa actio, aut exceptio datur in patronum. *l.* 2. 5. 6. 7. *ff. de obseq. par. & patr. præst. Schneidvv. hic & Wes. par. ff. de obseq. &c.* 7. Libertus patronum pro modo

facultatum alere cogitur. *l.* 5, §. 18. *ff. de agnosc. liberis*. 8. Denique, præter obsequia, liberti patronis operas debent; non liberi parentibus. *l.pen.ff. de obseq. &c. Quod speciem servitutis habentia ingenuis imponi nequeant. Wesemb. par. ff. de oper. libert.*

Quales operas debet libertus patrono; & quamdiu?

℞. Operas non debet libertus patrono; nisi vel juramento, vel stipulatione promissas, (*ut solet fieri*) tempore manumissionis. *l.7.ff.de oper.liber.l.ult. De lib. causa*. Et quidem donec vel solvantur voluntate patroni, *l.liberta.ff. de oper. lib. l.liberta. C eod.* vel libertus duos filios habeat, vel unum per quinquennium habuerit in potestate, *l.* 37. *ff. eod.* vel infirmitate & senio præstare ea non possit. *l.* 15. 16. 17. 34. 35. *ff. h. t.*

An hoc jus patronatus hodieque obtinet?

℞. Minime; sed [cum servitute] exsulat è Rep. Christiana. Referri tamen 1. eo potest jus successionis, hodieque obtinens, adscriptitiorum [*qui abusive* eygene luyden: *& in jure* glebæ adscripti, *in Gallia* manus mortuæ, *vocantur*,] respectu; *Utpote de quibus in Suevia, Westphalia, & alibi consuetudine obtinet; ut ad eorum successionem nemo perveniat nisi certa re, vel pecunia domino fundi data; ut & si extra illud territorium transferre domicilium velint; etiam iisdem plerunque testandi facultate ad certam summam restricta. Franc. Husan. de usu hodierno juris servorum. d. Analect. hoc tit. in fine.* 2. Sed vero etiam aliud est Ius patronatus Ecclesiasticum, non ex jure civili; sed ex jure Canonico explicandum. *Quod est Jus præsentandi instituendum ad beneficium Ecclesiasticum simplex, & vacans, eo competens quod quis Ecclesiam construxit, fundavit, dotavit, vel ipse, vel is à quo causam habet. Abb. Host. extr. de jur. patr.*

TIT.

TIT. IX.

De assignatione Libertorum.

Q*Uæ est summa hujus Tituli?*

℟. Imperator 1. proponit à Regula proximo titulo tradita (quæ est: *Bona Libertorum ad liberos omnes patroni in potestate existentes ejusdem gradus æqualiter pertinere,*) hanc exceptionem: Nisi pater uni ex liberis suis libertum, vel libertam adsignet (*hoc est, proprie, ac peculiariter attribuat*) ut is solus, & patronus, sit, & in bona liberti jus habeat, exclusis cæteris, nisi is cui adsignatus sit, sine liberis decesserit. *Princ. hic.* 2. Docet adsignari ab eo, qui plures liberos habet, eorum cuilibet posse, sive primi, sive ulterioris gradus, sine sexus discrimine; modo is sit in adsignantis potestate; ea per emancipationem soluta, simul evanescere adsignationem. §. 1. 2. *hic.* (*Quod jure Novellarum sublatum putant.*) *Analect. Marp. hic.* 3. Posse adsignationem fieri sive testamento; sive sine eo, etiam quibuscunque verbis.

TIT. X.

De Bonorum possessionibus.

H*Actenus primus modus acquirendi dominii per universitatem, nempe hæreditas; sequitur secundus; bonorum possessio.* §. *ult. sup. lib.* 2. *tit.* 9. *Dic quid sit Bonorum possessio?*

℟. Bonorum possessio, una voce, *sicut Jurisdictio*, dicta, (*licet inverso ordine leges aliquando possessionem bonorum nominent, ut l.* 4. §. 1. *ff. de off. ejus cui mand. jurisd.*) est jus [*pratorium*] persequendi, retinendive patrimonii, seu rei, quæ cujuscunque cum moreretur fuit. *l.* 3. §. 2. *ff. de bon. possess.*

Cur dicis bonorum possessionem esse jus?

℟. Ut à possessione nude sic dicta distinguatur; quæ est rei detentio, seu detentatio, *l.* 1. *pr. & l.* 3. §. 1.

§. 1. *l.* 23. *ff. de acq. poss.* & , licet cum jure conjuncta esse possit; tamen in acquirendo plus facti habet, quam juris, *d. l.* 1. §. 3. *& Gayl.* 2. *obs.* 129. *n.* 3. *&* 152. *n.* 9. hæc vero bonorum possessio merum juris nomen fit. *l.* 119. *de V. S.* Utpote successionis universalis species. *Schneidvv. hic. n.* 2. sicut & hæreditas.

Quomodo bonorum possessionem non minus quam hæreditatem, dicis esse speciem successionis universalis?

℞. Quia, ut hæreditas est successionis universalis species ex jure civili; sic bonorum possessio est successio universalis ex jure prætorio.

Quatenus ergo conveniunt hæreditas, & bonorum possessio?

℞. Conveniunt (*saltem fere*) effectu: *Quippe bonorum possessio, æque ac hæreditas, omnia commoda ac incommoda hæreditaria in se habet*, d. l. 1. ff. h. t. *& in omni causa bonorum possessor loco & vice hæredis est.* l. 117. ff. de R. I. & l. 2. ff. h. t. *Ut omnia bona defuncti non minus nanciscatur, quam si jure civili hæres esset. l.* 208. *De V. S.*

Quæ in effectu differentia?

℞. Volunt quidem aliqui jus dominii, quod nanciscitur bonorum possessor, non tam esse proprietatis, quam possessionis: *Vult. Instit. hic. n.* 8. (*quod duæ ista partes dominii jure civili quidem conjuncta esse possint; à Prætore vero tantum possit esse dominium possessionis, per quod omnia commoda bonorum possessor consequatur.*) tamen verum dominium, non solam possessionem, *secundum communiorem sententiam* bonorum possessor consequitur. *Schneidvv. hic, & ibi Gothofr.*

Quomodo differt hæreditas à bonorum possessione?

℞. 1. *Origine*. Hæreditas enim est successio universalis ex jure civili, *Lege puta, SCtis, Constitutionibus Principum, &c.* Bonorum possessio ex jurisdictione Prætoris introducta. *Princ. hic.* 2. *Forma*. Per hæreditatem directe, & ipso jure succeditur: per bonorum possessionem tantum tribuitur jus persequendi, retinendique patrimonii, quod defunctus tempore mortis habuit. *Analect. Marp. hic.* Quorum

illud

illud fit actionibus prætoriis & possessoriis, hoc exceptionibus. *Anal. eod. Treut. eod. th. 1. lit. c.*

Quæ ex utraque hac cum convenientia, tum differentia, est observatio?

℞. 1. In genere bonorum possessionem non male hæreditatem dici (quatenus puta in genere successionis conveniunt, *plane sicut arrogatio, species cum sit adoptionis, etiam adoptio dicitur,*) *l. 138. ff. de V. S.* in specie tamen ut origine, & forma; ita & appellatione ab ea distingui. *Vult. Inst. eod. n. 10.* 2. Hæreditatem, (*quia per eam ipso jure succeditur*) ab hærede solo citra judicis authoritatem adiri posse. *l. 6. C. de jur. delib.* Bonorum possessionem (*cum tantum tribuat jus persequendi & retinendi patrimonii*) agnoscere volentem, judici voluntatem suam (*licet non, ut olim, diserte eam petere*) hodieque exponere debere. *l. 3. §. si causa. ff. hic l. fin. C. qui admitt. ad bon. poss.*

Quæ causa fuit Prætori bonorum possessionis introducendæ?

℞. 1. *Juris civilis emendatio*, idque per supplementum in causa intestati (*quomodo introducta bonorum possessio unde liberi, & unde cognati*) tum in causa testati (*in bonorum possessione contra tabulas.*) 2. *Ejusdem juris confirmatio*; idque admittendo ad bonorum possessionem vocatos jure civili ad successionem testati, *in bonorum possessione secundum tabulas, data hæredibus institutis*; item intestati, *in bonorum possessione unde liberi, unde legitimi. Schneidvv. eod. n. 5.*

Quotuplex est bonorum possessio?

℞. Bonorum possessio varie dividitur. 1. Ratione successionis secundum quam datur. 2. Ratione modi quo edicto est stabilita. 3. Secundum rationem qua à Prætore conceditur. 4. Ratione emolumenti, quod is qui eam accepit, consequitur.

Explica singulas divisiones?

℞. *Ratione successionis secundum quam datur*; alia est bonorum possessio ex testamento; alia ab intestato. *Ratione modi, quo edicto est stabilita*; alia ordinaria, puta aliqua parte edicti fundata, *Dd. in §. 2. vers.*

vers. aliam vero hic: alia extraordinaria, ad similitudinem modo prioris, vel extra successoriæ dispositionis ordinem contingens. *Anal. Marp. ad* §. 1. *hic. Ratione modi, quo à Prætore conceditur;* alia edictalis, decretalis alia; divisione varie à Doctoribus explicata. Nobis quidem, Edictalis dicitur in abstracto considerata, quatenus edicto Prætoris defertur; *(unde de plano etiam, citra causæ cognationem, dari potest. Goth. ad l.* 3. §. 8. *ff. hic. & Dd. com.)* donec certæ personæ non decernatur, generis nomen retinens. Decretalis vero, quam ad ersus petentem edictalem bonorum possessionem objectis difficultatibus, Prætor cum causæ cognatione, adhibito decreto *(unde ejus nomen)* decernebat. *Menoch. de adipisc. poss. rem.* 1. *n.* 17. 18. *Et inde quidem edictalis ordinaria est, extraordinaria decretalis. Calv. lexico verb. Bon. possessio. divers.* 3. *Ratione emolumenti, quod accipiens bonorum possessionem consequitur,* alia est quæ datur cum re; quando eam accipiens cum effectu bona retinet; alia sine re, cum alius jure civili evincere hæreditatem possit; veluti suus hæres. *Ulp. Fragm. Tit.* 28. *Giphan. Comment. ad Inst. hic.*

Quas bonorum possessiones recenset Imperator ex jure veteri?

℞. Duas ex testamento. quarum 1. contra tabulas. 2. secundum tabulas. Octo ab intestato. 1. Unde liberi. 2. Unde legitimi. 3. unde decem personæ. 4. Unde cognati. 5. Tanquam ex familia. 6. Unde patroni, patronæve, &c. 7. Unde vir & uxor. 8. Unde cognati manumissoris. §. 4 *hic.*

Quod ex jure novo?

℞. Ex istis decem bonorum possessionibus docet Imperator à se sublatam quæ vocatur 1. Unde decem personæ. 2. Tanquam ex familia. 3. Unde patroni patronæve, &c. 4. Unde cognati manumissoris; admissis cæteris. Et tanquam jure novo recenset. 1. Ex testamento bonorum possessionem contra tabulas 2. secundum tabulas. Ab intestato, 3. unde liberi. 4. unde legitimi. 5. unde cognati. 6. unde vir & uxor. Et eæ quidem ordinariæ. §. 2. Quibus accessit

cessit tanquam 7. extraordinaria, ut ex legibus. §. 4. *hic*.

Explica quatuor bonorum possessiones juris veteris a Justiniano sublatas: & da rationem, cur sublata sint?

℞. Per primam *unde decem persona*. Licet jure civili emancipato is succederet, qui eum manumiserat, quasi patronus: Prætor si extraneus eum manumisisset (h.e. pater fiduciarius, cui pater naturalis filium suum vendiderat,) præferebat ei extraneo, seu patri fiduciario defuncti patrem, vel matrem, vel cæteros ab Imperatore in textu nominatos. *Quæ sublata est ratione ipsa emancipandi per imaginarias venditiones sublata: omnibusque parentibus manumissoribus concesso privilegio ab Imperatore. Pac. Anal.* Per secundam, *tanquam ex familia*, vocabantur ad successionem qui erant de familia *(puta transversales adgnati. Cantiuncula hic.)* Patroni. Per tertiam, *unde Patroni*, &c. vocabantur patroni, patronæque, & ii qui non ex transverso, ut præcedentes; sed adscendendo & descendendo eos contingerent; puta liberi, & parentes. Sublata utraque per Imperatoris constitutionem de juris patronatus directione; de qua §. 3. *supr. de success. libert.* Per quartam, *unde cognati manumissoris*, vocabantur cognati patroni: & ipsa sublata propter causam recensitam. *Text.* §. 3. *& ex eodem Cantiuncula.*

Explica bonorum possessiones quæ secundum jus novum remansere, & primo duas ex causa testati?

℞. *Bonorum possessio contra tabulas, (hoc est, testamentum)* datur liberis naturalibus, & legitimis, sine justa causa exhæredatis, vel à matre præteritis, vel ab avo materno; iisque sive natis, sive posthumis, sive in potestate, sive emancipatis, sive etiam arrogatis. *l.* 1. *pr.* §. 2. 5. 6. *l.* 8. §. 2. *De bon. poss. cont. tab.* Legitimis tantum, & quidem contra quodvis testamentum, modo rite sit factum, (excepto matris testamento, §. *ult. sup. de exhær. lib. & ibi Mynf. & Vigl.* & militis, *Puta in hostili agro decedentis*; *l. un. De bon. poss. ex test. milit.* quorum testamentum quocunque modo factum valet.) Intentanda

tanda ante aditionem hæreditatis, *l.4.ff.de bon.poss. cont. tab. & ibi Bart. Goth.* & sic aditionem impediens. *l.fin. C. eod. Treut. hic. th.3. Secundum Tabulas* bonorum possessio, *(priori contraria, ideoque cum ea non concurrens. l.fin.C.de bon.poss.contr.tab.)* 1. datur hæredibus scriptis secundum tenorem testamenti, & 2. iis deficientibus, substitutis, juris civilis confirmandi gratia. §. 1. *hic. l. 2.§.4. l.6.l.17. De bon.poss.sec.tab.* Quæ ipsa pro aditione ita est, ut qui eam petiit, eo quod jure prætorio hæres est; adiisse hæreditatem censeatur. *Baccoveus ad Treut. hic. th. 4. lit. e.*

Explica bonorum possessiones, quæ secundum jus novum remansere ab intestato?

℞. Successionis ab intestato ordinem eum secutus Prætor qui in l.XII. Tab. exstat, fecit per bonorum possessionem *unde liberi*, primum ordinem liberorum, sive suorum, sive emancipatorum, sive posthumorum, sive *(sed durante adoptione)* adoptivorum. *Perez. hic.* 2. His deficientibus per bonorum possessionem *unde legitimi*, adgnatorum, *h. e. à patre conjunctorum;* Per bonorum possessionem *unde cognati*, vocavit deinde cognatos; h. e. à matre conjunctos, *(quamvis jure civili non agnitos.)* ita ut ordine successivo proximi admitterentur. *Wes. Parat. unde cognati. num. 4. Ubi etiam explicat, quid hodie obtineat.* Per bonorum possessionem *unde vir & uxor*; post adgnatos ad decimum usque gradum, excluso fisco, ad eandem vocavit virum, & uxorem qui quæve mortis tempore in justo matrimonio fuerit. *l.un. §. 1. ff. und. vir. & ux. Quibus omnibus quatenus prolixius jure communi consulatur*, Auth. prætorea. C. unde vir & uxor. Auth. ut liceat matr. & aviæ. *Item municipalibus statutis passim, videre est.* Wes. par. eod. num. 1.

Quæ est extraordinaria bonorum possessio?

℞. Eam unicam recenset Imperator, *Ex legibus* dictam; quæ datur iis, quibus ex novis legibus aut à Senatu, aut à Principe specialiter bonorum possessionem delatam Prætor compererit. *Quæ si ex testamento delata; cum bonorum possessione secundum tabulas;*

tabulas; ab intestato delata, cum bonorum possessione unde liberi, &c. concurrat; is cui defertur optionem à Pratore habet, utra volet uti; ordinaria-ne an hac extraordinaria proposita. Cantiuncula hic ad §. septima.

An non & alia extraordinaria huic accensentur?

℞. Omnino. 1. *Carboniana*, à Carbone Prætore dicta; quæ datur filio impuberi, cui quæstio status movetur, an inter liberos sit, causa summatim cognita; ita ut ei dilato status judicio, in tempus pubertatis possessio detur, cum cautione de bonis restituendis, si filius non sit. *Tit. ff. de Carb. Edict. & l. 1. & 3. C. eod.* Ideo extraordinaria dicta, quod tam ex testamento, quam ab intestato competit; & possessionem, ut dixi, tantum, non proprietatem *(nisi in probatione non esse filium cui quæstionem movent, adgnatis deficientibus)* tribuat, *Schneidw. hic.* 2. *Ventris nomine*; qua mulier, & moriente marito, & tempore quo petit se immitti in possessionem, vere prægnans, favore partus, mittitur in possessionem bonorum mariti defuncti, ut de bonis ejus alatur; curatore bonis dato, qui alimenta & ad partum necessaria præstet pro mariti dignitate; donec vel enixa sit, vel constet non esse prægnantem. *tot. tit. ff. de vent. in poss. mitt. Schneidw. eod.* 3. *Litis adgnoscendæ causa*, seu *præparatoria querela de inofficioso testamento*; quæ datur filio emancipato exhæredato, vel prætërito ad consequendam facultatem intentandi querelam inofficiosi testamenti (ad quam alias ex lege XII. tabularum non admittitur:) & ita quidem, ut illam tantum licentiam, non etiam sive proprietatem, sive possessionem, tribuat. *Gl. in l. 8. pr. verb. bonorum. De inoff. test.*

Qui, & quomodo agnoscere bonorum possessionem possunt?

℞. Bonorum possessionem non solum agnoscere, seu acquirere quis per semetipsum potest; sed etiam per alium: *l. 3. §. acquirere. l. pen. l. fi. De bon. poss.* Impubes per tutorem. *l. servus §. impubes. ff. hic. l. infantis. l. bonorum. C. qui adm. ad bon. poss.* (qui tamen eum nomine pupilli repudiare non potest. *l. 8. ff. hic.)*

Muni-

Municipiorum nomine Syndicus. *l.* 3. §. 4. *ubi gloss. hic.* Pater infantis. *l.* 7. §. 1. *ff. hic. l.* 1. *De bon. poss. fur.* Procurator, etiam non habens speciale mandatum. *d. l.* 3. §. 4. *hic.* Poteftque eam adgnoscere filiusfamil. etiam ignorante patre, *l.* 1. *C. qui admit. ad bon. poss.* & invito, *l. ult. C. de bon. qua lib.* mulier, servus. *l.* 7. *hic.*

Intra quod tempus adgnoscenda bonorum possessio?

℟. Intra tempus legitimum propter creditores, ne circumducerentur longiore mora, definitum, §. 4. *hic. l.* 1. §. 12. *De success. edict.* nec ignoranti currens. *l.* 9. *h. t. l.* 5. *C. qui admitt. ad bon. poss.* (*Quo elapso, proximo in ordine jus accrescendi, ita tamen ut & ei sua tempora currant,* §. 4. *&* 5. *hic. tribuitur.*) Estque ad id liberis, & parentibus tam naturalibus, quam adoptivis anni: adgnatis, cognatis, viro & uxori, centum dierum spatium; utile, non continuum, §. 4. *&* 6. *hic.* à die scientiæ currere incipiens. *l.* 2. *& l. quamdiu. C. qui adm. ad bon. poss. Cum ad hæreditatis petitionem de jure civili competant* 30 *anni; qui & ignoranti currunt. l. licet. C. de jur. delib.*

Quomodo peti, & adgnosci debet?

℟. Olim necesse erat ut per libellum peteretur certa verborum solemnitate, à judice pro tribunali sedente. *l.* 3. §. *si causa. ff. hic.* Secundum jus Imperatoris sufficit, ut coram eo adgnoscentis voluntas quibuscunque verbis declaretur, nec decretum judicis quidem (*nisi in Carboniana, & qua ventris nomine datur*) requiritur, *l. fin. C. qui adm. ad bon. poss.* actis tamen adgnitio ut de ea constet, inserenda. *Bald. in d. l. Cyn. in l. certum. C. Unde legit.*

Quis est effectus agnitæ bonorum possessionis?

℟. Effectus jam constat ex antedictis, quando, quomodo bonorum possessio cum hæreditate effectu conveniat, explicatum.

An vero hodieque bonorum possessio necessario petenda, vel saltem utiliter petitur?

℟. Curiose hæc disputant Dd. Communior sententia est, si jus Iustinianeum spectetur; licet post sublatam emancipationis, & patriæ potestatis; item adgnationis, & cognationis differentiam causa intro-

troducendæ bonorum possessionis cessante, etiam ipsa, tanquam effectus cesset; maxime quidem post præscriptum successionis ordinem, *Nov.* 118. tamen eam quidem non necessariam, competere uti volentibus; ut recte *Klingius hic.* Qui speciatim casus quibus utilis, imo fere necessaria esse possit, exprimit; & ex eodem, *Schneidvv. hic.* (*quos adire lector potest*) &, juxta eos, Oldendorpius, *class.* 5. *art.* 6. Qui anxiam istam de necessitate bonorum possessionis disputationem ineptam exinde judicat; quod olim iis etiam, qui jure civili admittebantur, bonorum possessionem Prætor decreverit. §. *Novissime enim. hic.* Mores ævi nostri si spectemus, nulla bonorum possessionis; sed tantum hæreditatis, & aditionis ex jure civili (quod in jure municipali, sive Constitutionibus Imperii Regum ac Principum, secundum quæ ratio successionis maxime, sive statutis civitatum, & nominatim quidem in Batavia procedit,) solet fieri mentio; Vt recte notat *Gyphanius hic.*

TIT. XI.

De Acquisitione per Arrogationem.

Q*Vis est tertius modus acquirendi dominii per universitatem?*

℞. Eum proponit Imperator hoc titulo; estque qui fit per arrogationem; id est, per adoptionem ejus qui est sui juris. Per quam pater legitimus; ut in personam; ita & in bona arrogati jus tale acquirit, ut, donec vivit, arrogatus eorum tantum habeat usumfructum: post mortem arrogati sine descendentibus, si quidem is sit emancipatus, & patre naturali vivo vel matre decedat, exclusus à patre naturali, vel matre; imo vero etiam utroque parente naturali mortuo, (si quidem arrogatus impubes decesserit) nihil acquirat parens adoptivus; sed bona arrogati hæredibus ab intestato restituat: Sin pubes arrogatus decesserit, exstantibus germanis fratribus & sororibus, una cum iis in capita; descen-

descendentibus, adscendentibus, & fratribus ac sororibus germanis deficientibus, solus in arrogati bona universaliter succedat. *tit. hic. & ibi Brederod.*

TIT. XII.

De eo, cui Libertatis causa bona addicuntur.

Q*Vis est quartus modus succedendi per universitatem, ab Imperatore propositus?*

℞. Addictio bonorum; qui est modus acquirendi dominii, Constitutione divi Marci introductus, quo, authoritate judicis, cui ea de re notio competit, dominium bonorum defuncti qui solvendo non erat, transfertur in eum, qui cavet se debita defuncti exsoluturum.

Cur dicuntur addici bina libertatis causa?

℞. Quia favore libertatum à defuncto relictarum potissimum introductus est hic modus; & per consequens etiam, ne defuncti bona cum dedecore ipsius nomine; sed istius nomine cui addicta sunt, tanquam successoris anomali seu extraordinarii, venderentur. *sec. gl. in §. fin. super verbo successor. Vult. Inst. ad pr. hic.*

Quæ requiruntur secundum dictam constitutionem, ut huic modo sit locus?

℞. 1. Vt sive in testamento, sive ab intestato relicta sit alicui, vel pluribus libertas, sive directa, sive fideicommissaria. 2. Vt hærede, sive testamentario, sive legitimo hæreditatem adire, aut bonorum possessionem agnoscere nolente, nullus exsistat successor. 3. Vt à judice competente, vel ab eis quibus libertas relicta, vel ab alio, sive legatario, sive fideicommissario, sive alio extraneo, sub cautione de solido quod cuique debetur solvendo, addictio petatur, eaque cautio idonee præstetur. *Text. hic.*

Quis effectus addictionis respectu eorum, quibus relicta libertas?

℞. 1. Vt libertas iis sit salva, non minus, quam si hære-

hæreditas adita esset, vel omnino quatenus relicta; vel si non alia conditione, quis nollet bona sibi addici, quam ut qui directe libertatem acceperunt ipsius liberti essent, si quidem ii consentiant, quorum de statu agitur, ut ipsius liberti fiant. 2. Ut si minor institutus abstineat ab hæreditate, ejusque bona addicta sint; quamvis is postea restitutus hæreditatem accipiat, libertates datæ tamen non avocentur. *Text. hic.*

TIT. XIII.

De Successionibus sublatis, quæ fiebant per bonorum venditionem; & ex SC. Claudiano.

Quos modos succedendi per universitatem præterea hoc titulo proponit Imperator?

℟. Duos: unum ex Senatus-consulto Claudiano; alterum qui erat per bonorum venditionem: Uterque ab Imperatore sublatus. Plane, ut & præcedentis per addictionem, ob servitutem à Christianis exsulantem, nullus est usus.

Quæ erat successio per bonorum venditionem?

℟. Talis qua debitori in solutione cessanti, & post propositam adversus ipsum actionem fraudationis causa latitanti, in omnibus, tanquam mortuo, ita succedebat creditor, ut bona ejus distrahere solemniter posset. *Text. & Kling. hic. Cui res novissimo jure hic modus est adhibitus, ut creditores pro quantitate modo debiti sui, summarie declarati, in possessionem bonorum defuncti mittantur. Nov. 52. & Auth. & qui jurat. C. de Bonis authoritate judicis possidendis.*

Quæ erat successio ex S.C. Claudiano?

℟. Qua mulier libera servo contra domini denunciationem se jungens, eidem domino cum omnibus fortunis addicebatur, & cum libertate substantiam amissam acquirebat. *Text. hic. Sublata & ipsa propter nimiam asperitatem, permissa domino in servum suum animadversione, & à libera muliere avulsione:*

Si proprio servo se mulier junxerat, decapitabatur, servus comburebatur. *l.un.C. de muliere quæ se prop. serv. junx. Canonico jure inter servum, & liberam; & contra, matrimonium esse potest. per tot. tit. ext. de conjug. serv.*

TIT. XIV.

De Obligationibus.

Titulus hic quomodo connectitur cum præcedentibus?

℞. Duobus solet connecti modis. 1. Quasi Imperator, post absolutum tum personarum, tum rerum tractatum, ad actiones transeat, & isti tractatui obligationes præmittat, tanquam actionum, personalium maxime, materiam. Deinde quod cum Imperator, *lib. 2. tit. 2.* inter res incorporales numeret hæreditates, obligationesque; post explicatas hæreditates, nunc ad obligationes transeat. *Schneidw. hic.*

Quid est obligatio?

℞. Definitur ab Imperatore juris vinculum, quo necessitate astringimur alicujus rei solvendæ, secundum nostræ civitatis jura. *princ. hic.*

Quæ hic obligatio, & secundum quid definitur?

℞. Secundum glossam 1. *hic.* definitur obligatio efficax, sive naturalis & civilis simul; quæ, ex partium consensu orta, & legibus civilibus approbata, exigendi habet effectum; Et quidem secundum effectum qui est astringere homines ad solvendum, faciendum & dandum id, quod debent. *Schneidw. eod. n. 9.*

Quotuplex est obligatio?

℞. Recte dividitur in naturalem, & civilem.

Quæ est obligatio naturalis?

℞. Naturalis obligatio dicitur, qua quis ex mera æquitate naturali; vel dispositione juris gentium obligatur, & à jure civili non est informata. *l. 95. §. naturalis. ff. de solut.*

Quotuplex est obligatio naturalis?

℞. Rur-

℞. Rursus duplex; aut quæ provenit ex naturali jure primævo, & solo naturæ instinctu, quem bruta cum hominibus habent communem; qualis est educatio sobolis, & (*ut aliqui volunt*) obligatio antidotalis: (*ut puta quod natura instinctu omnes creaturæ ad benefaciendum benefactori moveantur.*) aut ex secundario solis hominibus proprio; id est, ratione naturali. *Kling.. Schneidw. hic.*

Quæ dicitur proprie obligatio naturalis?

℞. Quæ est ex jure naturali secundario, solis hominibus proprio. *Quia, ut dictum supra, etiam instinctus nobis cum brutis communes, ut jus sint, ratio facit. Schneidw. eod.*

Quot habet hæc obligatio naturalis principia?

℞. Duo. 1. Naturalem æquitatem in genere. Quotiescunque scilicet naturalis æquitas per se suadet aliquem obligari, licet expresse non sic consenserit. *Qualis est obligatio ad obedientiam erga majores, & magistratus; Ne quis locupletetur cum aliorum jactura. Delinqnentis obligatio ad pœnam.* 2. Æquitatem naturalem in specie; puta ex consensu, quando sola æquitas naturalis, citra legem scriptam obligationem fidei servandæ suadet. *Schneidw. eod.*

Quæ dicitur obligatio civilis?

℞. Civilis obligatio dicitur à lege civili, à qua ortum habet, sive id fiat inventione tantum: ut non habeat fundamentum in naturali æquitate; sed in sola legis civilis dispositione, vel approbatione. *Puta, quando contractus jure gentium introductus per jus civile approbatur, & informatur.*

Quotuplex est civilis obligatio?

℞. Duplex: vel civilis tantum; puta quæ propter solam legis auctoritatem obligat, licet non adsit æquitas naturalis: vel mixta, quando ad legis auctoritatem naturalis æquitas accedit. *Schn. eod.*

Qui sunt effectus obligationis naturalis tantum?

℞. 1. Quod parit exceptionem; non actionem. *l.* 7. §. 4. *De pact.* 2. Quod naturaliter tantum debitum, si solutum fuerit, repeti non potest. *l.* 10. *De O. & A.* 3. Quod ei intervenire possit fidejussor, *l.* 16. §. 3. *De fidej.* & pro eo pignus constitui. *l.* 14. §. 1. *De pign.*

 4. Com-

4. Compensatio in ea locum habeat. *l.6. De compens.*
5. Quod novari, & in constitutum deduci ita possit, ut debitum peti, & exigi possit. *l. 1. §. illud. De novat. l. 1. §. Debitum, De constit. pecun.*

Quis effectus est obligationis civilis tantum?

℞. 1. Producit actionem, sive ab initio fuerit sola; sive conjuncta cum naturali, sed sublata naturali, actionem quidem, non exactionem producit. *Quia per exceptionem non numeratæ pecuniæ elidi actio potest. §. 11. de except.* 2. Pignus quidem, & fidejussor ei accedere possunt; *l. 16. §. 3. l. 3. C. de non num. pec.* In constitutum vero deduci non potest. *l. 3. De const. pec.* nec ejus prætextu compensatio objici. *l. 14. De compens.* 3. Debitum isto modo quocunque errore solutum repeti potest. *l. 16. §. 3. §. 7. De cond. ind.*

Quis effectus obligationis mixtæ, seu naturalis & civilis simul?

℞. Vt non solum pariat actionem; sed etiam officium exigendi habeat. *juxta definitionem traditam. princ. hic. l.42. §. ea obligatio. ff. de procur. l.13. C. de contr. empt.*

Civilis tantum obligatio quomodo aliter dividitur?

℞. In civilem, seu legitimam, (hoc est jure civili introductam, vel approbatam) & prætoriam, id est, jure honorario, seu prætorio introductam. *§. 1. hic.*

Quæ est tertia obligationum divisio?

℞. Quæ à materia sumitur: puta quod obligatio ex contractu est, vel quasi; ex maleficio, vel quasi. *§. 2. hic.*

De quo obligationum genere primo agit Imperator?

℞. De obligationibus ex contractu. *Tex. §.2. hic.*

Quid est contractus?

℞. Est conventio duorum, pluriumque in idem placitum causam habens, *(id est, civile negotium dandi, vel faciendi)* per quam producit obligationem, & actionem. *Perez. hic.*

Quid est conventio?

℞. Duorum, pluriumve, qui natura, vel legibus convenire possunt in unum placitum, consensus, alicujus

cujus dandi, vel faciendi causa. *l.* 1. §. *conventionis. ff. de pact.*

Quotupliciter consensus consideratur in conventione?

℞. Dupliciter: 1. *Quatenus verus est*; qui revera intervenit, facto hominis in id destinato, ut per illud consentire dicatur; sive id fiat expresse verbis, vel re declaretur; sive tacite, cum quis non dissentiendo consentit in actu qui geritur, & prohiberi ab ipso, si dissentiret, potuisset. 2. *Quatenus fictus est*; nimirum à lege, propter factum aliquod, etsi de consensu constet, partes ob naturam, & rationem negotii quod inter ipsas est, consensisse fingente. *Vult. jurisprud. c.* 27. *n.* 19. *&c.*

Cur dicis in definitione, conventio cum causa?

℞. Vt à nudo pacto contractus distinguatur, quod est conventio sine causa: ideoque non parit civilem obligationem. *Vult. Inst. hic. n.* 21.

Quæ solent in contractibus considerari?

℞. Tria: 1. *Substantialia*, qualia dicuntur ea sine quibus contractus consistere non potest. *Vt in emtione, venditione*, res, pretium, consensus, *& in omni quidem contractu non consensus modo, sed & bona fides, libera voluntas, certa scientia.* 2. *Naturalia contractuum*, qualia sunt ea, quæ, etsi non exprimantur, tacite tamen secundum naturam contractui insunt, licet *(salva natura contractus)* pacto, vel plane tolli, vel mutari possint. *ut in contractu emptionis evictio.* 3 *Accidentalia*, quæ vel sint solemnia quædam ad validitatem contractus, præter substantialia & naturalia, requisita, *ut decretum judicis in rebus minorum alienandis:* vel plane talia, ut præter naturam, contractui accedant pacto contrahentium, *veluti ut depositarius culpam præstet.* Perez. hic. *Cujusmodi pacta dicuntur contractui legem dare, quod semper prius quid inter contrahentes actum sit videatur, quam quid contractus natura ferat.*

Cum bona fides, & libera voluntas sint de omnium contractuum natura; quid juris, si in contractu, vel dolus, vel metus insit?

℞. Quoad dolum distinguendum, an contractus

sit bonæ fidei, an stricti juris; item an dolus dederit causam contractui; an inciderit in contractum: Si dolus dedit causam contractui stricti juris, valet quidem is de rigore juris, sed actione, vel exceptione doli infirmatur. Si dolus inciderit in contractum stricti juris, idem dicendum; minime si id fiat in contractu bonæ fidei; *Quia & iste contractus tunc valet ipso jure, (cum liber fuerit consensus contrahentis;)* Propter incidentem tamen dolum agitur actione ex eodem contractu ad purgandum dolum, in tantum quanto minoris res valuerit. *Perez. hic.* Contractus metu initus non est quidem ipso jure nullus; sed tamen, dummodo is justus fuerit, actione quod metus causa rescinditur. *l.* 1. *ff. l.* 4. 5. 9. *C. Quod vi metusve causa.*

Quotuplices sunt contractus?

℟. Varie dividuntur. 1. Vel sunt *proprii*, vel *improprii:* Illi, qui sunt ultro citroque obligatorii; *ut contractus emptionis, venditionis, & alii*; Hi, cum unus tantum contrahentium obligatur, ut *mutui*, ubi recipiens pecuniam tantum ad restituendum; *& donationis*, ubi donans ad tradendum tantum obligatur. 2. Dividuntur contractus in *nominatos & innominatos: Nominati* autem dicuntur qui proprium nomen habent à lege iis attributum, ut *locatio, conductio, societas, mandatum*, &c. *Innominati*, qui tale nomen non habent, sed generali, & vago modo nomine utuntur. *Schneidw. hic.*

Quot sunt species innominatorum contractuum?

℟. Reducuntur fere ad quatuor. 1. *Do ut des.* 2. *Do ut facias.* 3. *Facio ut des.* 4. *Facio ut facias.* quibus adjungitur *permutatio.* Quod nomen licet speciale videatur; tamen, quia in genere comprehendit omnem contractum, per quem res cum re permutatur; ideo nihilominus Permutationis contractus innominatus dicitur.

Fecisti mentionem contractuum stricti juris, & bonæ fidei; dic, quo sensu sic contractus dividantur, cum ad omnium contractuum substantiam bonam fidem requiri diximus.

℟. Contractus bonæ fidei dicuntur, non quatenus

bona

bona fides dolo opponitur; sed quatenus significat id quod bonum & æquum est, quod in illis bona fides ita exuberat ut alter alteri obligetur, non præcise ad id quod in contractum est deductum; sed ad id, quod *(licet de eo non convenerit,)* ex æquo, & bono præstare oportet. *e. g. usura à die moræ.* Contractus stricti juris dicuntur, in quibus omnia stricte accipiuntur, nec præstare oportet, nisi id de quo nominatim convenerit. *Schneidw. eod.*

Quæ est divisio contractuum ab Imperatore proposita?

℞. Imperator contractuum quatuor facit species secundum modos quibus perficiuntur, puta, aut re contrahuntur; ut *mutuum, commodatum, depositum, pignus*; aut verbis; ut *stipulatio, seu verborum obligatio*; aut literis; & *literarum obligatio dicitur*; aut consensu; ut *emptio, venditio, locatio, conductio, societas, mandatum. Text. hic.*

TIT. XV.

Quibus modis re contrahitur Obligatio.

CUr Imperator, cum omnes contractus consensu constent, dicit alios re, verbis, literis; alios consensu contrahi?

℞. Quia in aliis contractibus, præter consensum partium, vel res, vel verba, vel scriptura, ut constent, præcise actu ipso intervenire debet: in aliis vero non ita; sed iidem, modo partes consentiant in id quod agitur, perficiuntur. *Schneidw. hic.*

Quinam sunt contractus re constantes?

℞. In genere definiri possunt contractus quibus, re tradita, & accepta, obligamur ad ejusdem restitutionem; aut *(si id fieri nequeat)* ad æstimationem, & Interesse. *Vult. jurispud. lib.* 1. *cap.* 30. *num.* 16.

Quot sunt contractus re constantes?

℞. Enumerantur ab Imperatore quinque: Mutuum, Indebiti solutio, Commodatum, Depositum, Pignus. *Qui quidem vel in re ipsa spectantur, ejusque usu,*

usu, ut mutuum, & commodatum; *Vel citra rem. & quidem vel in ejus custodia*, ut depositum, *vel securitate*, ut pignus. *Text. princ. Vult. eod.*

DE MVTVO.

Quid est mutuum?

℞. Mutuum (*sic dictum, quia ita datur, ut ex meo tuum fiat, princ. hic. Juridica, non Grammatica derivatione*) est contractus juris gentium, re constans, stricti juris; quo quantitas alicui ea lege datur, ut eadem nobis in genere, non in specie reddatur. *Treutl. disp. thesi* 1. *Perez. hic.*

Quæ requiruntur ad contractus hujus substantiam?

℞. Quatuor. 1. Animus contrahentium talis, ut non idem corpus quod traditur in specie, seu (*ut Dialectici loquuntur,*) in individuo; sed in genere reddatur. *l.* 2. *De reb. cred.* 2. Vt etiam id, quod redditur, sit ejusdem generis. *d. l.* 2. 3. Vt mutuum contrahatur in quantitate. *Quo nomine venit res quæ usu consumitur, quæve pondere, numero, & mensura constat; ut oleum, vinum, & pecunia numerata. Quæ, quia una species vice alterius fungi potest,* fungibiles *dicuntur. d. l.* 2. §. 14. Vt res ita tradatur accipienti, ut dominium ejusdem in eum transferatur. *d. l.* 2. § 2. *Schneidw. hic. Perez. eod.*

Quid si fiat, ut eadem res in specie reddatur?

℞. Si id fit ex proposito, (*quod ita conventum*) conventio cadit in aliam speciem contractus; *puta commendati*; *arg. l.* 24. *l.* 25. §. 1. *ff. depos.* Sin ex accidenti; *puta quod pecunia mutuata mutuo accipiens postea forte non indigeat,* non desinit esse mutuum; *Accurs. d. l.* 2. Vt nec si ex causa necessitatis res ejusdem generis non reddantur; *puta, pro pecunia frumentum. arg. l.* 9. *C. de rescind. vendition. Schneidw. hic. n.* 13.

An quatuor istis concurrentibus semper est mutuum?

℞. Omnino, si hoc agitur. Potest tamen esse etiam alius contractus; si aliud agatur. *Non minus quam potest esse depositum; licet terminos depositi contrahentes*

tes egrediantur. l. 24. 25. §. 1. *ff. depos. Schneidw. eod. n.* 16.

Quanam, prater supra dicta substantialia, ad mutuum requiruntur?

℞. Glossa *hic in verb. mutui* requirit quatuor. 1. Vt res quæ data est ad numerum, ad hoc sit inventa, ut numeretur; *Licet communiter sentiant Dd. sufficere, si res in suo genere functionem recipiant, id est, bonitate, & qualitate sint conformes. Bart. & Paul. de Castr. in d. l.* 2. §. *mutui.* 2. Vt rem functionem de consuetudine habere, probetur. 3. Vt res de sui natura adaptetur ad numerum, pondus, & mensuram. 4. Vt etiam ipsorum contrahentium actus accommodetur rei aptitudini. *puta ut pecunia detur ad numerum. Schneidw. eod. n.* 17. *& seq. Dd. in l.* 2. §. *mutui dati. ff. de reb. cred.*

Quotuplex est mutuum?

℞. Duplex: Naturale, & civile. (*ut quidem communiter statuunt, alioqui proprie unicum tantum est mutuum,*) *Schneid. hic. n.* 22. *Naturale*, ac vere mutuum est, cum ipse creditor re ipsa mutuum numeravit. *Civile* mutuum est, quod fictione tale est. *Kling. Brederod. hic.*

Quomodo subdividitur naturale mutuum?

℞. In *mere naturale*; quando absque ulla stipulatione, & sic nulla obligatione aut jure cogente, pecunia re ipsa numeratur, & dominium ejus in mutuatarium transfertur. *Schneidw. eod. n.* 22. *Kling. eod.* Vel *in naturale, cui civile cooperatur*, id est, *per fictionem accedentem*; puta quando pecunia quidem revera numerata est; sed fingitur alium numerasse quam qui revera numeraverit; puta dominum numerasse cum servus numeraverit. *Schneidw. & ibi in margine Gothofred. Kling. eod.*

An non & Civile mutuum subdividitur?

℞. Omnino dividitur similiter in *mere civile*, puta quando aliquis chirographo confitetur se pecuniam accepisse quam non accepit. *Et civile cui natura cooperatur*, puta quando obligationem de mutuanda pecunia realis numeratio sequitur. *Schneidw. eod. Kling. eod.*

 An

An non aliquando, cum initio non est contractum mutuum, ex postfacto confirmatur?

℞. Omnino. & quidem, 1. per consumptionem, pecuniæ alienæ mutuatæ. *l.* 13. *ff. si cert. pet.* 2. per usucapionem. *l.* 15. §. *sed si nummi. ubi Gl. De cond. ind.* 3. conditionis eventum. *l.* 8. *ff. si cert. pet.* 4. supervenientiam dominii in mutuantem ex causa de præterito. *d. l.* 8. *vers. item si.* 5. secutam ratihabitionem. *Schneidw. eod. n.* 27.

Qui possunt mutuare?

℞. Qui consentire possunt; *modo rerum, quæ mutuo dantur, dominium habeant & administrationem. l.* 2. §. *penult. De reb. cred. ibi gl. & Dd.*

An administratores civitatum mutuare possunt, aut mutuo accipere; & quid juris, si mutuo accipiant, vel dent?

℞. Possunt quidem utrumque, quatenus mandatum habent: Si vero mutuo accipiant, eatenus Civitates obligant, quatenus in Reip. utilitatem versam esse pecuniam creditor probat. *l.* 27. *ff. eod.* Secus ipsi qui contraxerunt soli tenentur. *d. l.* 27. *Non ex mutuo quod cum ipsis non contractum*, arg. l. 19. ff. eod. Don. in d. l. 27. n. 1. *sed condictione ob causam dati, causa non secuta.* Treut. hic. th. 5. l. c. *Nisi specialiter id illis concessum fuerit.* l. 13. pr. De instit. act.

Qui possunt mutuo accipere?

R. Patresfam., puberes, & mentis compotes; Filiumfam., si mutuo accipiat pecuniam numeratam, SC. Macedonianam perpetua exceptione tuetur. *l.* 7. §. 3. *ff. ad SC. Maced.* Pupillum mutuo absque tutore accipientem tum demum contractus obligat, si locupletior factus est. *Treutl. th.* 9. *hic. Nempe ex vi constitutionis D. Pii. per l.* 3. *ff. commod. jun. l.* 3. §. 4. *De neg. gest. Treut. l. eod.*

An non aliquando cessat Senat. Consult. Macedonianum?

℞. Omnino, & his quidem potissimum casibus. 1. Si filiusfamilias pro patrefamilias publice habeatur, & in eo errore, ipsi probando, creditor fuerit. *l.* 3. *pr. ff. ad SC. Maced. & ibi Costal.* 2. Si pro Patrefam.

trefam. filiusfam. se gesserit, & id creditori ipsius conditionem ignoranti, persuaserit. *l.pen.D.eod. l.1. C. eod.* 3. Si volente patre pecuniam mutuo acceperit, *l. si permittente. l. Macedoniani. C.eod.* vel mutationem pater ratam habeat. *l. fin. C. eod.* 4. Si filiusfam. sit miles. *l. 1. §. fin. ff. eod. ut qui ad quantitatem peculii castrensis tenetur. l. 2. ff. eod.* 5. Si sit ea dignitate qua hodie patria potestas tollitur. *Nov. 81. Goth. in not. ad l. 1. §. fin. ff. ad SC. Maced.* 6. Si pecunia in eam rem accepta quæ oneribus patris incumbit. *l. item si. §. sed etsi filiusfam. 2. & §. 13. ff. eod.* 7. Si filiusfam. factus paterfam. debitum, vel ejus partem agnoverit; puta si expromiserit novatione, vel partem ejus solverit. *d. l. item si. §. fin. l. 2. C. eod.* 8. Si non nummis principaliter, sed emptione (*& quidem sine fraude*) mutuum contraxit, & de pretio, ac usuris stipulatione interposita in creditum iverit. *d. l. 3. §. penult. l. si filiusfam. C. eod. Vult. jurisp. l. 1. c. 31. n. 20. & seqq.*

Quæ ex hoc contractu nascitur actio?

℞. Certi condictio, *princ. hic.* item mutui actio, & si certum petatur, & (*si quidem pecunia sit credita sub usuris*) Calendarii actio dicta, *Treut. hic. th. 9.* qua conventus creditum, & totum quidem, *l. 41. §. 1. De usur.* in eodem genere, bonitate, & qualitate (*licet hoc nominatim cautum non sit*) reddere compellitur. *l. 2. §. 1. hic. De quo infra latius sub tit. de Actionibus.*

An nummos mutuo acceptos eadem forma, vel materia debitor reddere cogitur?

℞. Minime. Ob æstimationem potius nummorum, quam corpora credita. *arg. l. 94. §. 1. ff. de solut. l. 19. §. 2. De cond. ind. Treut. eod. th. 12. Qua quomodo mutata nummorum sive intrinseca, sive extrinseca bonitate ad rectam solutionem* (puta an ex tempore contractus, vel solutionis,) *inducenda, infra explicabitur.*

Cum in hoc contractu res non specie, sed genere reddatur; dic quomodo, ut ne plus, vel minus reddatur, ad æqualitatem sit revocatio?

℞. Vel per numerum, *ut in pecunia*; vel per pondus,

dus, *ut in cibis, pane*, &c. vel mensuram, *ut in vino, oleo, liquoribus*, &c. Puta pro rei in mutuum deductæ ratione. *Et est quidem hac causa, cur solas res fungibiles in mutuum venire dixerimus. Vult. Inst. hic. n. 11. princ.*

Quid, si res debita amplius non reperiatur, aut à debitore præstari non possit?

℞. Æstimatio ejus recte solvitur, *secundum definitionem præcedentem. Nov. 4. c. 3.* In cujus inducendæ ratione (pro natura judiciorum bonæ fidei, sive stricti juris, item obligationum in diem conceptarum,) rei judicatæ, sive litis contestatæ, *l. 22. De reb. cred.* sive ejus temporis, quo dies venit, habenda ratio. *d. l. 22. l. 59. ff. de V. O. Treut. eod. th. 13.*

Quid, si res mutuo accepta forte amissa sit?

℞. Id non liberat debitorem, licet casu sit amissa. *l. 11. C. si cert. pet. Nisi sive mora restituendi, sive culpa casum præcedens, debitori queat imputari.* l. 12. §. 3. Depos. l. 5. §. 4. ff. Commod. *vel aliud actum sit.* Treut. eod. th. 14.

INDEBITI SOLVTIO.

Quomodo indebitum refertur inter contractus re constantes, cum potius sit distractus?

℞. Quia indebitum, quasi mutuo datum, atque ita indebiti solutio, quasi mutui datio censetur; & inde repeti potest: *(Promutuum Cujacio dictum.)* Distractus vero non est, nisi ex parte solventis. *Unde & inter distractus à Justiniano infra refertur.*

Quid ergo vocat Imperator hic indebitum?

℞. Indebitum dicit pro indebiti solutione; *h. e. quando quis per errorem id solvit quod non debet, §. 1. hic.*

Quæ ex indebiti solutione nascitur obligatio?

℞. Ea quod indebite solutum accipiens, per interventum rei ipsi solutæ obligatur, ad illud, quod sic indebite solutum est, restituendum. *Schneidw. hic.*

An hoc procedit indistincte in omni indebito?

℞. Non.

Quo-

Quotuplex ergo est indebitum?

℞. Quadruplex. 1. Quando, quod civiliter indebitum, naturaliter est debitum; *puta, si quis id solvat quod debet, ex sola obligatione naturali; ex. gr. ex nudo pacto, vel testamento minus solemni.* 2. Indebitum naturaliter, & debitum civiliter; id est, *debitum per chirographum spe futuræ numerationis datum, pecunia non numerata; puta, ex contractu literarum.* 3. Indebitum naturaliter & civiliter simul, i. e. *quod neque civili, neque naturali obligatione debetur.* 4. Indebitum ope exceptionis, sive temporalis, sive perpetuæ, sive dubiæ, sive ad rigorem juris conservandum introductæ. *ut est exceptio Epistola D. Adriani in materia fidejussionis. Schneidw. hic. n.2.3.4.5.*

In quo genere indebiti hic contractus locum habet, & quatenus locum habet repetitio?

℞. 1. Locum habet in naturaliter, & civiliter indebito; sed si errore facti, non si errore juris indebitum est solutum. *l.* 10. *C. de jur. & fact. ign.* Ex. gr. *si hæres integra legata ideo solvit, quod sufficientem adeo putavit esse hæreditatem, ut nihilominus Falcidiam posset retinere; non si se eam retinere posse simpliciter ignoravit. l.9.C. ad L.Falc.* 2. In civiliter debito, & naturaliter indebito, indistincte sive facti, sive juris error intercesserit. *gl. & Dd. in l.* 1. *de cond. ind.* 3. In utroque modo indebito similiter. *Dd. dd. ll.* 4. In indebito ope exceptionis, non datur repetitio, si ea est temporalis. *l.* 10. *ff. eod.* Ut nec in perpetua, siquidem ea est odiosa. *ut in exceptione SC. Macedoniani. l.40.ff. eod. Puta si filiusfam. mutuo acceptam pecuniam solvit, non repetit; licet solutionem per istius SC. exceptionem declinare potuisset.* Omnino, si est favorabilis, *ut in exceptione SC. Vellejani,* & quidem quocunque errore sit solutum. Ex.gr. *mulier fidejubens, si solverit id debitum pro quo fidejussit, repetitionem habet, quomodocunque erraverit. d. l.40.* In dubia exceptione [*puta in debito sub conditione*] omnino, si quidem ante eventum conditionis; minime si ea exstante sit solutum. *l. 56. ff. de cond. indeb.* In exceptione ad rigorem juris introducta

[*puta si ex pluribus fidejussoribus unus per errorem solus totum debitum solverit*] repetitioni locus non est. *Bart. & Dd. in d. l.* 1. *Kling. Schneidvv. hic.*

Per quam actionem datur repetitio?

℞. Per condictiticiam. *Text. hic.* Condictionem indebiti *vocamus; de qua infra.*

Quæ requiruntur, ut competat?

℞. Vt solutio actualiter intervenerit, & quidem per errorem; eumque non tantum solventis; sed & recipientis. *d. l.* 1[illegible]. 1. *Quia qui sciens indebitum accipit, furtum committit.* l. 18. ff. de cond. furt. *qui sciens indebitum solvit, donare videtur.* l. 53. ff. de R. I.

Quod est ejusdem contractus fundamentum?

℞. Naturalis æquitas puta; ne quis cum alterius jactura locupletetur. *l.* 14. *ff. eod. Nempe hic quicquid non ex æquo, & bono debetur, indebitum censetur. l.* 13. 15. 47. 64. 66. *ff. eod. Treut. hic. th.* 8. *lit. D.*

Cum hujus contractus sit fundamentum, ne quis locupletetur cum alterius jactura; dic, quid juris si quidem indebitum quis solverit pupillo sine tutoris authoritate?

℞. Si quidem pupillus factus inde est locupletior, omnino tenebitur indebiti condictione; secus minime. *Puta non magis quam mutui datione; ex qua sine tutoris auctoritate pupillus non obligatur,* §. 1. *hic. & l.* 13. §. 1. *l.* 7. *ff. de solut. l.* 5. *ff. de auct. tut. Perez. hic.*

DE COMMODATO.

Quis est contractus tertius re constans, & quomodo definitur?

℞. Contractus commodati is est quo res aliqua gratis conceditur certi usus gratia; non ut alia ejusdem generis, sed eadem species (*seu idem individuum*) nobis restituatur. *Sic dictus, quod res ad commodum utentis datur. Schneidvv. hic.*

Explica definitionem.

℞. *Gratuitum* dicimus hunc contractum; quia mercede tali casu intercedente locatio est; §. 2. *hic. Usus gratia*

gratia dicimus; ad differentiam pignoris & depositi: quæ securitatis gratia sunt, aut custodiæ. *Certum usum* dicimus; ad precarii, ut & mutui, differentiam; in quo non eadem species, sed idem genus redditur. *Schneid. Kling. hic. Concedi rem* dicimus; quia hic nec est dominii translatio, nec possessionis, quæ commodans retinet. *l. rei commodatæ. 8. ff. hic. Kling. hic.*

In quo differt ergo hic contractus à mutuo?

℞. 1. Quod hic accipiens non fit dominus rei commodatæ, ut in mutuo rei mutuo datæ; sed commodans proprietatem retinet. *d. l.* 8. 2. In mutuo res eadem genere modo; hic eadem specie redditur. 3. In mutuum veniunt quantitates (*seu res fungibiles*) tantum: in commodatum, corpora, vel species; etiam aliæ.

Qui possunt commodare, & quibus?

℞. Omnes, sive liberi sint, sive servi, etiam filiusfamilias; nec modo bonæ fidei possessor, sed & prædo. *l. si servus. & seq. ff. hic.* item qui usumfructum, habitationem, vel aliam servitutem habet, *Bart. Bald. in l. 1. ff. hic. arg. l. 9. De donat.* uxor rem viri. *l. 24. §. 6. ff. solut. matr.* Et quidem unicuique, etiam impuberi. *l. 3. ff. hic.* item libero homini bona fide servienti, *l. 13. §. fin. ff. eod.* uni, pluribusve. *l. 5. §. fin. ff. eod.* Non furioso. *Quia in eum non datur actio commodati; sed tantum ad exhibendum. l. 1. in fin. l. 2. ff. hic.*

In quibus rebus potest commodatum contrahi?

℞. In rebus moventibus, mobilibus sive corporalibus, sive incorporalibus, *puta habitatione.* Non in iis quæ usu consumuntur. *l. 1. §. 1. vers. inter commodatum. l. 3. §. fin. ff. commodati.* Nisi ad pompam, vel ostentationem tales res dentur. *d. l. 3. §. fin.*

Quæ veniunt in hoc contractu præstanda ex ipsa contractus natura?

℞. Vt rem, quam commodatarius utendam accepit, eadem specie (*idque loco, & tempore, quatenus conventum. l. sicut certo pr. ff. eod.*) restituat, una cum accessoriis; *veluti equum cum pullo; domum cum supellectile. d. l. si ut certo. §. usque adeo. ff. eod.* Et quidem

quidem (culpa puta commodatarii. *l.* 10. *l. ult. ff. eod.*) non deteriorem factam. §. 2. *hic. l.* 3. §. 1. *ff. eod. Nempe res dicitur proprie reddita, quæ non redditur deterior.*

Quæ veniunt in hoc contractu præstanda ex accidenti?

℞. 1. Dolus. 2. Omnis culpa. *l.* 18. *ff. eod. Quia regulariter hic contractus accipientis gratia contrahitur, secundum legem contractus. l.* 5. §. 2. 9. *ff. eod. l.* 23. *De R. I.* Nisi aut utriusque contrahentis gratia, aut solius commodantis initus sit. *Priore casu non præstatur culpa levissima; Posteriori culpa modo lata. d. l.* 18. *in fin. l.* 5. §. 10. *l.* 10. §. 1. *l.* 11. *l.* 12. *ff. eod.* Neutiquam vero præstatur hic casus fortuitus; *(puta incendii, ruinæ, naufragii, latronum, hostiumve incursus;)* nisi quem culpa, aut mora præcessit, *l.* 5. §. 4. *eod. arg. l.* 5. *ff. si cert. pet.* aut id pacto conventum. *l.* 1. *C. h. t.* aut res æstimato data fuerit, & de æstimatione reddenda conventum sit. *d. l.* 5. §. 3. *Text. hic. Schneidvv. eod.*

Quotuplex actio oritur ex hoc contractu?

℞. Duplex. *Directa*; quæ datur commodanti adversus commodatarium, ejusque hæredem, *l.* 3. §. 3. *l.* 17. §. 2. *ff. eod.* sive rei commodatæ dominus sit, sive non; etiam prædoni, ut finito usu, aut tempore præscripto elapso, res commodata reddatur. *d. l.* 17. §. *ult. d. l.* 18. §. *ult.* Re deteriorata, id quod interest; *d. l.* 3. §. 1. peremta, æstimatio præstetur. *d. l.* 17. §. *fin.* 2. *Contraria*; quæ datur Commodatario adversus Commodantem, si re commodata eum plane non patiatur uti, *d. l.* 17. §. 1. 2. 4. vel usum ejus intempestive auferat, vel damna ex vitiosa re, scienter commodata, passus sit. *d. l.* 18. §. *pen.*

DE PRECARIO.

Fecisti statim mentionem precarii, & ab eo commodatum distinxisti; dic, quid vocas Precarium?

℞. Precarium dicitur genus liberalitatis; *(contractus etiam vocatur, l.* 23. *ff. de R. I. accedens ad contractum innominatum do ut facias, ut rem cum mihi libuerit*

buerit restituas. Treut. de commodato, th. 5. lit. e.) quo quid precibus petentis utendum conceditur tamdiu, quoad is qui concessit, patitur. *l. 1. pr. l. 2. in fin. ff. de prec.*

An ergo donatio est?

℞. Minime. Quia in ea transfertur dominium, & traditione semel perfecta, nec ipsa revocari, nec res repeti potest. *Tot. tit. C. de revoc. don.* Precarium vero non dominium, sed usum transfert; & datur ut repeti res possit. Vnde precarium magis affine est commodato. *Wes. par. Tit. De precario.*

Quatenus precarium simile est commodato?

℞. 1. Quatenus ad contractus, eo quo dictum modo, etiam refertur. *l. 23. De R.I.* 2. Inter easdem personas etiam absentes contrahitur. *l. 3. ff. hic.* 3. In rebus etiam iisdem. *l. 1. §. 1. ff. commod. l. 4. ff. hic.* (*licet precarium magis ad res immobiles; commodatum magis ad mobiles Hotomannus pertinere putet. in comment. ad tit. commod. Treut. eod.*) 4. Obligationem habet ad restituendum. *l. 2. C. hic.* 5. Quatenus finitur morte ejus, cui concessum est. *l. 12. §. 1. ff. eod.*

Quomodo differt à commodato?

℞. 1. *Quoad formam*; commodatum juris civilis regulis informatur, *l. 7. §. 1. De pact.* precarium in terminis juris gentium subsistit. *l. 1. §. 2. ff. hic.* 2. *Finem*; in precario, neque usus rei, neque tempus est definitum, ut in commodato. *l. 12. ff. hic. Wes. par. eod.* 3. *Præstationem*; In commodato dolus, culpa, ac custodia venit; in precario tantum dolus, & lata culpa. *l. 8. §. 3. ff. eod.* 4. Addo, quod ex contractu commodati actio datur commodati qualem diximus, ex precario ne quidem præscriptis verbis actio datur; si rem ad vivum resecemus; ex æquo tamen & bono ei actio accommodatur; ac tacito potius, quam expresso negotio: & alias si ex jure quod in re habet, precarium dans agere velit, tum rei vindicatio datur, *l. 9. 24. de R. V.* tum interdictum. *l. 2. §. 2. l. 14. & tot. tit. ff. hic. Treut. de commod. th. 5. lit. 1.*

DE

DE
DEPOSITO, ET SEQVESTRATIONE.

Quis est quartus contractus re constans, & quomodo definitur?

℞. Depositum (*quod & commendatum dicitur*) est contractus realis de re certa gratis custodienda, sub fide eandem in specie restituendi, quandocunque deponenti libuerit. §. *penul. h. t. Vult. jurisp. lib.* 1. *cap.* 33.

Explica definitionem.

℞. *Contractus* dicitur gratuitus; quia & hic, si merces intervenerit, locatio potius est. *l.* 1. §. 8. 9. *ff. depositi. De re custodienda*; ad differentiam aliorum contractuum re constantium formalem designandam: *Quia reliqui fiunt, vel ut res plane fiat accipientis*, ut mutuum & indebitum; *vel usus gratia*, ut commodatum; *vel securitatis*. ut pignus; *cum hic simplex sit tantum custodia. l.* 1. *pr. ff. eod. l.* 110. *De V. S. Eandem rem reddendam*, cum dico, integram reddendam designo; non deterioratam. *l.* 1. §. 16. *ff. eod.* Cum *reddendam ad libitum deponentis* dico, à commodato hunc contractum distinguo; quatenus ille, cum regulariter fiat commodatarii causa, certum habet tempus reddendi præfinitum; Hic vero, cum deponentis hoc sit negotium & utilitas, ex ejus voluntate tempus pendet. *d. l.* 1. §. 22. §. *pen. Perez. hic.*

An ut deponens rem suam quovis tempore repetere, sic depositarius suo officio liberari potest?

℞. Omnino: *l.* 5. §. *fin. ff. eod. Quia ad rem custodiendam, non ad servandam tenetur.*

Quotuplex est depositum?

℞. Dividitur in depositum *Vulgare*, seu *in specie dictum*; quo res non litigiosa ab uno, vel pluribus deponitur. *Vult. jurispr. eod. n.* 2. *Treut. eod. th.* 4. Et *sequestrationem*; quæ est depositio rei litigiosæ, seu controversæ, apud sequestrum à pluribus in solidum facta. *Vult. eod. Treut. eod. th.* 8.

Ea

a puta lege, ut, lite quidem pendente, custodiaꞌr; finita vero, restituatur victori. *l*. 5. §. 1. *&* 2. *l*. 7. ꞌ *penult. ff. eod.*

Quomodo subdividitur?

℞. In *voluntarium*, & *necessarium*. Equidem licet ꞌpositum, in specie dictum, plerumque sit voluntaꞌum, seu consilii deliberati; interdum tamen est neꞌssitatis urgentis; puta tribus illis casibus; inceniꞌ, ruinæ, naufragii. *l*. 1. §. 1. 2. 3. *ff. hic. Vult. eod.*

2. Et sequestratio non tantum fit jurisdictionis, ꞌu magistratus authoritate, parte, sive utraque, sive ꞌterutra invita; *quæ* Iudicialis *dicitur*; *l. un. C. de ꞌob. pec. sequestr.* sed & partium consensu; *quæ ꞌonventionalis dicitur*, *l*. 39. *ff. de solut. l*. 39. *De ꞌq. poss.*

An licita est sequestratio?

℞. Voluntaria regulariter. *l*. 5. *&* 6. *ff. h. t.* Necesꞌtia non, *d. l. un.* nisi ex justis, & urgentibus cauꞌ:. *Vult. eod. n*. 8.

Quibus casibus indulgetur, & quatenus?

℞. 1. In causa denegatæ cautionis. *l*. 7. §. *fin. ff. qui ꞌtis. cog.* 2. Metus armorum. *l*. 13. §. 3. *ff. de usufr.* ꞌ Vel dilapidationis rei litigiosæ, debitore de fuga ꞌspecto. *c*. 3. *de seq. poss. & fruct.* 4. Denique quoꞌscunque ex periculo in mora ejus est necessitas. ꞌrrar. *in form. sequestri, seu saximent. Vult. eod. n*. 11. ꞌdulgetur vero ita, ut, ea durante, parti agenti ꞌmptus ad litem, & alimenta egenti præstentur. ꞌ*ut. C. de ord. cogn. Quia per judiciale sequestrum ꞌssessio, & dominium non adimitur. l*. 3. §. *fin. De ꞌq. poss.*

Quæ ejus rei est ratio?

℞. Quia involuntarie rem suam deponens ejus ꞌc dominium, nec possessionem transtulisse viꞌtur. *d. l*. 17. §. 1. *Licet in voluntaria sequestratioꞌ ea transferri possit. Quod tamen non fit, nisi id ꞌrtes velint.* arg. d. l. 17. §. 1. *Unde id multo minus ꞌerito fieri censetur in judiciali: quæ fit parte invita.*

Quæ ergo in ea juris ratio circa possessionem?

℞. Tanquam dubia relinquitur in suspenso, donec ꞌl partes inter se de lite amice convenerint, vel juꞌ
dicis

dicis sententia quis possessor sit, & esse debeat, declaretur. *d. l.* 39. *Vult. eod. n.* 7.

Qui possunt deponere?

℟. Omnes: sive patresfam. sint, sive filiifam. *l.* 19. *ff. h. t.* sive liberi, sive servi, *l.* 1. §. 27. 30. 31. *l.* 11. *ff. h. t.* etiam prædones, & fures, *d. l.* 1. §. 39. *(quibus tamen dominus verus superveniens præfertur. l.* 31. §. 1. *ff. h. t. Gail.* 1. *obs.* 70. *Wes. par. hic. n.* 7.*)* & quidem sive unus, sive plures; *(quo casu singuli pro parte tantum agunt; nisi aliter convenerit. d. l.* 1. §. 44. *d. l.* 17.*)* Non vero deportatus. *Eo quidem effectu ut actionem habeat. Quia amisit ea quæ sunt juris civilis; Fisco tamen id quod depositum est, restituendum. d. l.* 31. *pr. hic.*

Quæ res possunt deponi?

℟. Omnes quæ sub factum, custodiamque cadunt, *d. l.* 1. *h. t.* tam propriæ, quam alienæ; *d. l.* 1. §. 39. *d. l.* 31. §. 1. *h. t.* *(quæ apud dominum frustra deponuntur; quatenus ex eo'is non obligatur alteri rem suam restituere. l.* 15. *ff. h. t. d. l.* 31. *eod.)* Sed mobiles tantum, in deposito quidem in specie sic dicto.

Ad quid tenetur depositarius?

℟. Ex natura quidem contractus ad rem depositam custodiendam, & eandem in specie, seu individuo reddendam, *sec. definitionem datam. Licet aliquando fiat ut in genere restituatur; ut in quantitate non obsignato deposita,* arg. l. 29. pr. hic. *(quia eo in casu actum videtur ut tantundem modo reddatur,) vel si etiam ita convenerit, ut deposita pecunia depositarius utatur, & usuras solvat.* Wes. hic. n. 5. ff. ex l. 24. l. seq. §. 1. hic. *Quibus casibus, licet termini depositi excedantur, tamen lex contractus servanda.* Ex accidente vero de solo dolo: *d. l.* 1. §. *ult.* & *(ut subaudiunt* Dd. de lata culpa *l.* 32. *ff. eod.* non de levi; minus de levissima, aut de casu fortuito. *Text. hic.* Quia solius deponentis gratia fit hic contractus. *l.* 20. *l.* 32. *ff. eod.*

An nullo casu culpam levissimam; vel casum præstat depositarius?

℟. Casibus pluribus. 1. Si de eo expresse sit conventum. *d. l.* 1. §. 6. §. 35. 2. Si fuit in mora restituendi, *l.* 12. §. *fin. ff. eod.* 3. Si culpa casum præcessit. *c. fin. eod.*

4. Si

4. Si obtulit se deposito. *d.l.* 1. §. 35. 5. Si pro custodia quid accepit. *d.l.* 1. §. 8. *Non tamen duobus his posterioribus casibus de sortuito casu tenetur. Gl. in d.l.* 1. §. 35. *& Gl. in d. c. fin.*

An & usuræ debentur depositario ex mora?

℞. Omnino debentur ex mora in restituendo facta. *ut in omnibus bonæ fidei judiciis. l.* 24. *& seq.* §. 1. *ff. hic. l.* 2. *C. eod.* Attamen qui eas accipit, depositi privilegiis renunciasse censetur. *l.* 7. §. 2. *ff. eod. Treut. eod. th.* 7.

Quæ sunt privilegia depositi?

℞. 1. Quod in eo non admittitur compensatio. *l. ult. C. de compens. l. pen. C. hic.* 2. Instrumentum depositi habet paratam exsecutionem. *l.* 14. §. 1. *C. de non num. pec.* 3. Quod depositario condemnato non datur quadrimestre spatium ad solvendum. *Wurms. pract. obs. tit.* 23. *obs.* 1. 4. Quod deponens, in repetitione rei depositæ exstantis, præfertur omnibus depositarii creditoribus anterioribus, etiam mulieri. *Vaud.* 1. *var. qu.* 21. *in fin. idque quia rei depositæ non modo proprietatem; sed & possessionem retinuit. Treut. eod. thes.* 7. *lit. f.*

Ad quid tenetur sequester?

℞. 1. Ad rem sibi commissam diligenter custodiendam. 2. Etiam distrahendam; siquidem id usus ferat, pretio deposito rei loco. *Puta in rebus quæ servando servari nequeunt, & quarum diuturnior custodia bona patrifam. displiceret. Fac. c.* 2. *hic. Dd. in l.* 7. §. *fin. ff. Qui satisd. cog.* 3. Et finita sequestratione bona fide reddendam. *facit. l.* 1. §. 22. *l.* 5. §. 2. *ff. hic.* 3. Denique quod pacto, vel judicis sententia continebitur, implendum. *d. l.* 5. §. 2. *l.* 12. §. 2. 3. *ff. eod.*

Cum sequestrum dixeris speciem esse depositi, quod cum deposito in specie sic dicto in genere modo conveniat; expone, in quibus ab eo sit diversum?

℞. 1. Quod, cum in genere res omnes quæ sub factum custodiæ cadunt deponantur, sequestrum in specie sit rei litigiosæ. *d. l.* 17. §. 1. *ff. hic.* 2. Unus potest rem non controversam deponere: non nisi plures, puta litigantes, rem litigiosam. *d. l.* 17. §. 1. *l.* 6. *ff. eod.* 3. Apud sequestrum unusquisque, cum rem totam suam

suam putet, in solidum videtur deponere: qui rem communem deponunt pro parte tantum, qua norunt se esse modo dominos. *l.* 17. *l.* 1. §. 31. §. 44. *ff. eod.* 4. Rei depositæ possessio non transit in depositarium; sequester autem (*non quidem in judiciali, sed voluntaria sequestratione*) ut dictum possidet; nisi aliter actum sit. *Wesemb. parat. hic. n.* 7. *per. l.* 39. *De acq poss.* 5. Depositum est rerum mobilium; sequestratio etiam aliarum. *Vult. jurispr. eod. n.* 13.

Quomodo tollitur sequestrum?

℞. Solo judicis decreto; *D. l. un. Dd. ad d. l.* 7. §. *fin.* nisi sufficienter satisdetur. *Nec enim juratoria cautio sufficit: licet in persona fide digna aliter communiter arbitrentur. Mynſ.* 2. *obſ.* 11. *Treut. hic. th.* 12.

Quæ actiones oriuntur ex hoc depositi contractu?

℞. Duæ. 1. Actio depositi *directa*. quæ datur deponenti; etiam furi & latroni. *l.* 1. §. *ſi prædo.* 39. *ff. hic.* ac utiliter etiam, si ut tertio deposita res reddatur conventum. *Weſ. hic. n.* 7. *per. l.* 26. *ff. hic.* adversus depositarium; hæredi, & in hæredem. *d. l.* 1. §. 45. 46. (*Non tamen adversus tertium possessorem; nisi cessis actionibus. l.* 16. *l.* 1. §. 11. *ff. eod. quia cum eo non est contractum.*) ad repetendam rem depositam, vel ejus æstimationem; si perempta sit, aut deteriorata: *Quatenus nimirum dolus, vel lata culpa depositarii arguitur (de quibus tantum eum teneri diximus,)* & regulariter quidem in simplum. *l.* 1. §. *ait Prætor. hic. Nisi incendii, ruina, naufragii, vel tumultus causa res sit deposita, vel depositarius mendacii sit convictus. Utpote quibus casibus is condemnatur in duplum. l.* 1. §. 1. & 2. *l.* 18. *ff. eod.* 2. *Contraria*; quæ datur depositario, & ejus hæredibus, contra deponentem, & ejus hæredes, ad repetendos sumptus in rem depositam impensos. Et aliquando etiam ad Interesse. *Puta si servum furem quis sciens deponat. Schneidvv. hic. De quibus etiam actionibus infra plura.*

DE PIGNORE.

Quis est ultimus contractus re constans, & quomodo definitur?

℞. Pi-

℞. Pignus, *(non, ut alias, pro re oppignorata, sed pro conventione accepta voce)* est contractus realis, quo creditori jus in re alterius constituitur, propter crediti restituendi fidem, & securitatem, eo persoluto solvendum. §. 4. *hic. Treut. hic. thes.* 1. *Eodem sensu hypotheca dictum*, l. 5. §. penul. ff. hic. *quoad usum nominis, adeoque hypothecariam actionem, (quia sive pignus sit, sive hypotheca, semper in rem agitur contra quemvis possessorem;) non quoad modum consti tuendi. Quia pignus, quasi à pugno, dicimus, quod ad creditorem transit.* l. 9. §. prop. ff. de pig. act. l. 238. §. 2. ff. de V. S.

Quæ est natura hujus obligationis realis?

℞. Quod accedat principali alicui obligationi, ejus firmandæ causa. *l.* 5. *ff. hic. l.* 43. *ff. de solut.*

Quali omnino accedit obligationi?

℞. Cuivis, & cujusvis generis, *l.* 5. *ff. de pignor. nec pro sorte tantum, sed & pro usuris. l.* 11. §. *si in sortem. ff. de pig. act.* præsenti, præteritæ, futuræ. *d. l.* 5. *ff. hic.*

Quotuplex est pignus?

℞. Dividitur, vel *ratione causæ efficientis, in expressum*, hominis expressâ voluntate constitutum, sive unius, sive duorum: *Voluntarium dictum:* Et *tacitum*, ex dispositione legis & præsumpta modo voluntate hominis constitutum. *t. t. ff. In quib. caus. tac. pign. contr.* Vel *ratione materiæ*; in generale & speciale.

Quot modis constituitur unius voluntate?

℞. Duobus. 1. Testatoris testamento rem aliquam creditori pignori esse jubentis jussu. *l.* 26. *ff. de pign. act. l.* 12. *De alim. legat.* 2. Magistratus authoritate.

Quotuplex est pignus authoritate Magistratus constitutum?

℞. Pignus hoc *(necessarium dictum, quod domino etiam invito constituatur. Vult. ad* §. *item Serviana. Inst. de act. num.* 11. *& causa modo formali, ac subjecto distinctum. Vult. eodem n.* 29.*)* est duplex. I. *Prætorium*, decreto Magistratus conciliatum extra strepitum judicii per missionem creditoris in possessionem rerum creditoris, vel unius, vel omnium,

Vult:

Vult. jurispr. c. 33. n. 27. Sive ob non factum solutionem, aut alioquin ob contumaciam debitoris; ut & quando vicinus de damno infecto, aut hæres de legato in diem, aut sub conditione præstando cavere detrectant. Schneidvv. lib. 3. tit. 6. §. item Serviana. nu. 6.
II. *Iudiciale*, præcedente definitiva sententia in causa judiciali constitutum per judicem qui eam tulit. *t. t. C. si in caus. jud. Puta quod rei judicatæ exsecutor ex bonis condemnati jussu Magistratus capit. Treut. hic. th. 3.*

Quod est pignus duorum voluntate constitutum?

℞. Conventionale ex partium consensu non constitutum modo, sed & traditum, (*quod propriissime pignus dictum diximus*) sive modo constitutum, sed non traditum. (*hypotheca dictum.*) *Vult. Iurisp. c. 34. n. 30.*

Pignus tacitum, quomodo, secundum ea quæ dixisti, definis?

℞. Quod quidem aperte expressum non est (*seu expressa partium conventione constitutum*) tacita tamen pactione pignori inesse nihilominus creditur. *ex l. 3. C. In quib. caus. pign. tac. contr. Vult. eod. n. l. 8. in marg.*

A quo constituitur hoc pignus?

℞. A lege, sive statuto; ob singularem favorem, seu privilegium; & quidem vel personam creditorum, vel ipsam crediti causam spectans. Ita quidem ut sine ullo hominis facto, occasione tamen facto aliquo hominis ei data inducatur. *t. t. in quib. caus. pign. vel hyp. tac. cont. D. & C. Unde* legitimum, & legale *dicitur.*

Unde dicitur tacitum?

℞. Inde quod homo faciens id cujus occasione pignus à lege constituitur, in pignus ipsum consentire præsumatur. *Vult. eod. n. 8.*

In quibus definitum est lege tacitum pignus respectu ipsorum creditorum?

℞. 1. Si fiscus habet hypothecam tacitam in bonis debitorum ex causa tributorum, & suorum contractuum. *l. 1. & 2. C. in quibus causis pignus & hyp. tacit. cont.* 2. Vxor in bonis mariti pro restitu-

tione

tione dotis. *l.un.§.1.C.de rei uxor.act.* 3. Pupillus, & minorennis in bonis tutorum, & curatorum pro administrationis officio. *l.fin.ff.in quib.caus. l.20. C. de adm. tut.* 4. Item pupillus in bonis mariti secundi cui mater tutrix nupsit non petito alio tutore, nec restituta tutela; ut & in bonis ipsius matris. *l.pen.C.In quib. caus. pign. tac.con. Novell.22.c.40. & Nov. 94.c. 2.* Item in re ex pupillaribus pecuniis empta. *l.3.pr.ff.de rebus eorum qui sub tut.* 5. Civitates in bonis administratorum. *arg.l.fin.C.quo quisque ord.conv. Neg.de pign.part.2.membr.4.n.119.* 6. Ecclesiæ in bonis prælati. *c.illud.11.q.13. Neguz.eod. n.120. & seq.* 7. Filius ratione bonorum adventiciorum in bonis patris. *l.8. §.4. C. de sec. nupt. l.6. §.2. l.fin. C. de bon. quæ lib.* 8. Milites in re empta ex ipsorum pecunia. *l. fin. C. hic. Nov. 53.c. 5.*

In quibus definitum est tacitum pignus ex causa debendi?

℞. 1. Legatario in bonis testatoris pro legato consequendo. *l.1.C.comm.de leg.* 2. In illatis, & invectis in prædium pro pensione, & damno rei locatæ conductæ: *l.2.4.6.ff. In quib.caus.pig.tac. l fin.C.eod.* In urbanum quidem indistinctè; in rusticum, si quidem sciente domino illata. *Treutl.eod.thes 4.* 2. Vel si ita conventum nominatim. *Vult.eod. n.13.* 3. In fructibus fundi, vel rei oppignoratæ à debitore, vel ejus hærede perceptis, *l. 3. C. eod.* nondum consumptis. *Quod consumpti non condicantur. l.16.§.4.ff.hic.* 4. In mutuo ad refectionem ædium, *(non navis, aut alterius rei,) Don. tract. de pign. c. 4. Treut. ex eod. ibid. Diff. Dd.* Mutuanti in iisdem ædibus, ad quas creditum. *l. 1. ff. eod. l. 52. §. 10. ff pro socio.* 5. In eo qui aliquem ab hostibus redemit in redempto, usque ad pretii solutionem. *l.2. C. de capt. & postlim. l.21. ff.eod.* 6. In militia empta ad ejus emptionem mutuata pecunia. *l.fin.C.de pign.Nov.53.c.5. Vult.eod.n.24.* 7. Venditori contra emptorem ex empto agentem ad rem tradendam, nec integrum pretium offerentem. *l.13.§.8.ff.de act.empt. l. 22. ff.de hæred.vend.* Non re tradita, aut fide de pretio habita. *Treut.eod.lit.o. Potest tamen, donec pretium integrum*

solvatur, *expressa conventione pignus contrahi.* *Treutl. eod.*

Cum ratione materiæ, seu rei pignori obligatæ, dixeris pignus esse vel generale, vel speciale : dic, quid vocas Pignus generale, *& quid in illud venit ?*

℞. *Generale* pignus est, cum omnia bona debitoris indistinctè pignori obligantur, sive præsentia tantum, sive indistinctè. *Quo casu ad futura etiam trahitur. l. fin. C. quæ res pign. obl. pos. Bart. in l. 1. ff. de pign.* Item ad actiones, & nomina. *l. 4. C. quæ res pign. siquidem simpliciter bona sint nominata, non si mobilia, & immobilia in specie sint expressa. Quod neutra appellatione jura contineantur.* arg. l. 15. §. 2. ff. de re jud. *nisi aliter contrahentes sensisse appareat.* Item merces venales, *l. 34. pr. ff. de pign.* Bona emphyteutica. *l. 31. & ibi Goth. ff. eod. Nisi oppignorentur pro quantitate, vel æquante, vel excedente pretium ipsorum; nec luitionis spes sit. Quod tunc alienata intelligantur. Neguz. part. 2. memb. 2. n. 28.* Minime vero ad res, quas quis verisimiliter in specie obligaturus non esset, *l. 6. cum 3. seqq. ff eod.* vel sub pœna prohibitas alienari; ut feudum. *c. 1. pr. de prohib. feud. alien. per Frider.* Ad bona fideicommisso sive puro, sive conditionali onerata. *l. fin. §. 2. C. Com. de leg.* Nec ad bona ejus qui pignorantis est hæres. *l. 29. pr. de pignor.* Nec ad dotalia. *arg. l. un. §. 15. C. de rei uxor. act.* Nec ad jus patronatus. *c. cum Bertholdus, de sent & re judic.*

Quod est Pignus speciale; *& quid in illud venit ?*

℞. Quod præcise in rebus certis, aut parte tantum bonorum constituitur. *l. 1. princ. l. 15. §. 1. ff. de pign.* Hoc ultra specificata non extenditur, nisi quoad rerum istarum, vel bonorum accessoria. *Ut est quod per alluvionem fundo obligato accrevit.* l. 16. pr. ff. eod. & ibi Gothof. Item, *proprietati accedens ususfructus :* l. 18. §. 1. de pign. act. *partus ancillarum.* l. 26. §. fin. l. 29. §. 1. de pignor. *Ac proinde & dotis, vel alterius causæ privilegiatæ usuræ, & accessiones.* Fanens. de pign. pact. 2. memb. 4. n. 47. & seqq. Treutl. eod. th. 2. lit. f.

Qui possunt oppignorare ?

℞. Ii

℞. Ii in quorum bonis res oppignoranda tempore conventionis est, *l. 6. C. si res al. pign. dat. sit.* & alienandi ejus habent potestatem. *l. ult. C. eod.* I. Vt verus dominus, *l. 6. C. quæ res pign. oblig.* vel quasi; ut emphyteuta; *modo canonem solvat, l. 31. ff. de pignor.* Superficiarius; *modo domino solvat solarium. l. 13. §. 3. eod. l. 15. ff. qui pot. in pign. hab.* Bonæ fidei possessor, cui Publiciana competit. *l. 18. l. 21. §. 1. ff. de pign.* Et quidem unus dominorum rem communem. *l. un. C. si res com. pign. sed pro parte tantum ipsius. l. 7. C. com. utr. jud. Vt & passim. C. de com. rer. alien.* Item qui dominorum loco habentur, ut tutores, & curatores rem pupillorum, vel minorum, &c. *l. 27. ff. de adminiſt. tut. Sed debito modo; id est, nec sine justa causa, nec sine judicis decreto.* l. 1. l. 7. §. 5. ff. de reb. eor. qui sub tut. & cur. l. 16. De pign. act. *Non pupillus sine tutoris authoritate,* l. 1. ff. quæ res pign. dar. poss. *vel etiam cum eo, immobilia sine judicis decreto.* l. 1. §. 1. l. 7. §. 1. De reb. eor. qui sub tut. II. Procurator rem suam, pro domino. *l. 5. §. 1. ff. de pign. Non rem domini citra ejus voluntatem. l. 1. C. si res al. pign.* III. Mulier pro se rem suam. *l. 13. & 16. ff. ad SC. Vell. Si pro alio ipsa, vel alius pro ea id fecerit, utrique succurritur.* l. 2. ff. quæ res pign. obl. l. 11. C. de distr. pign. *Mulieri; quia pro alio intercedens SC. Vell. liberatur.* l. 1. §. 1. ff. ad SC. Vell. *Alii, quia dicto SC. tota obligatio improbatur.* l. 16. §. 1. ff. eod. IV. Pater res peculiares filii. *l. 34. §. 1. De cont. empt. Quod peculii dominium, & possessio penes patrem sit.* l. 93. ff. de R. I. *Non filius ipse; Ob eandem rationem.* l. 1. §. 1. ff. Quæ res pign. dar. poss. *Nisi pro causa peculiari; & liberam peculii administrationem habeat.* l. 18. §. fin. l. 19. De pignor. act. *Nec pater res adventitii peculii. Quia licet patris in iis sit usus fructus; proprietas tamen est filii.* l. 6. C. de bon. quæ lib.

Quæ res oppignorari possunt?

℞, Qualescunque. 1. Quæ revera in oppignorantis sunt dominio. 2. Vel in quasi dominio; ut prædia vectigalia, superficiaria, & quæ à non domino bona fide acquiruntur. *Secundum antedicta.* Etiam

nomina creditorum. *l.4.C.qua res pig.obl.poss. l.18. De pig. act.* Vsusfructus. *arg.l.9. addita l.11.§.2.ff. de pig. Sed tuitione Pratoris. l.11.§.Vsusfr. Nisi specialiter sint prohibita.*

Qua prohibentur oppignorari?

℞. Prohibentur quædam oppignorari *natura*; ut res sacræ, sanctæ, & religiosæ, *c.1.ext.de pign.* iisque annexæ, ut Ius patronatus. *c. Cum Bertholdus. de sent.& re jud. Mozz.hic.n.14. l.3. C.qua res pign. Quia non sunt in commercio.* Vniversitatis. *Sed quidem à singulis; quia non sunt singulorum. l.4.§.1. De Acq. R.D.* Liber homo. *l.6. C. Qua res pign. obl. quia nullius in bonis est. l.19.ff.de acq. rer. dom.* Res alienæ pure, & in domini quidem præjudicium. *l.2. & tit.per totum.C.si res al. pign .dat. Quia is qui in re nullum jus habet, nec alteri jus constituere potest, l.nemo.ff. de R.I.* nisi ipsius domini consensu, vel ratihabitione. *l.aliena res.pr.ff.de pign.act.* Item nisi debitor jus aliquod in rem habeat; *Quia tum obligatio quoad id jus valet. l.grege, §.1.& seq. l. 18.ff. hic.* Valet & facta obligatio sub conditione, si sua erit. *l. 17.§.7.gl.in l.1.ff.de pign.* Servitutes prædiales, sive urbanæ. *Vt nec etiam tuitione Pratoris consistant. arg.l.si is qui.11.§.ult.ff.hic.* sive rusticæ. *Qua tamen tuitione Pratoris consistunt. Nempe, quia servitutes rustica pradio vicini non cohærent; sed potius sunt in pradio vicini & sunt in pradio nostro cui debentur, & per continuam possessionem servari non possunt.* l. 14. ff. de servit. *Vrbana vero non sunt in pradiis urbanis; sed his cohærent; puta urbani pradii superficiei, per quam possessio retinetur.* l. 20. ff. de servit. Quædam *Lege*. 1. Vt prædia, vasa, & vestes Ecclesiæ, *tanquam ad religionem necessaria. l. sancimus. 21. C. de SS. Eccles. nisi ob redemptionem captivorum, famem. d.l.21.* Res feudales. *c.1.de proh. feud.al.per Frid. Gail.1. obs.117.* 2. Fundus dotalis. *l.un.§.15.C.de rei ux.act.* 3. Res litigiosa. *l.1.§.ult. ff.Qua res pign. Quia ob dubium litis eventum non omnino nostra videntur.* 4. Res minorum; *Ob prohibitam earundem alienationem, (cujus species est oppignoratio,) sine decreto judicis. l.1,C.de prad.& ali.reb. min.*

min. 5. Res fideicommisso obnoxiæ. *l.* 5. *C. quæ res pign.* 6. Instrumenta ad agriculturam pertinentia. *l.* 7. *cum l. & Aut. seq. quæ res pign. Ne tributorum illatio in mora fiat.*

Quomodo constituitur pignus?

℞. Constituitur pignus quibuscunque verbis, etiam sine scriptura, *l.* 4. *ff. de pign.* & subscribendo contractui, in quo res sua obligatur. *l. fidejuss.* §. 1. *ff. de pign. & ibi Gl. Bart. Mozz. hic. col.* 3. *n.* 7. Etiam per pactum inter creditorem, & debitorem initum, ut liceat creditori alienare rem aliquam pro suo credito. *Text. & ibi not. Bart. in l.* 3. §. *fin. ff. qui pot. in pign. Mozz. eod. n.* 9. Et quidem vel pure, vel adjecta conditione, & die, *l.* 6. *& ibi Gl. ff. quib. mod. pign. & hypot. sol. d. l.* 4. *De pign.* aliisque pactionibus. *Et ratum quidem habendum, quomodocunque constituatur. Nisi constitutio juri adversetur. l.* 55. *De leg.* 1. *Nov.* 22. *c.* 33.

Da exempla pactionum, quæ adjici pignoris constitutioni solent.

℞. Sunt ea varia: consideranda quatenus sunt prohibita, vel permissa. Permissa dico; quia tanquam accidentia; non attingentes ipsam contractus substantiam, *(de talibus enim loquimur)* adesse, vel abesse possunt, citra subjecti *(h. e. ipsius contractus)* corruptionem. *Mozz. de pign. col. de accidental.* 5. *n.* 1.

Da ergo exempla pactorum prohibitorum.

℞. Tale est. 1. Pactum legis commissoriæ, *(Puta quando convenit, ut res pœnæ nomine ob non impletam contractus legem retineatur, tanquam quæ in commissum ceciderit, l.* 4. *de leg. commiss. l. fin. C. de pact. pign.)* adeo improbatum, ut nec juratum valeat. *Panorm. in c. significant. hic. Idque quod, tanquam fiduciæ adversum, in hoc contractu iniquum censeatur; ne debitor præter spem, quod suum est, amittere; vel inique vendere cogatur.* Treut. hic. th. 6. *In contractu emptionis & venditionis admissum.* l. 1. & per tot. ff de leg. commiss. l. commissoriæ. C. de pact. inter empt. & vend. *Rationem infra dabimus.* 2. Pactum, ut ne liceat luere pignus per 30 annos; *Quia*

prohibitio perpetua censetur, & per consequens alienatio præsumitur. l. fin. ibi gl. C. de pact. pignor. Mozz. eod. n. 24. 3. Pactum ne liceat debitori vendere pignus. *l. si creditor. §. ult. ff. de distract. pign. Quomodo etiam adjecta pactione ne creditor vendat pignus, vendi nihilominus possit, supra sub tit. Quib. al. licet. vel non. dictum.*

An pactum legis commissoria hic simpliciter est prohibitum?

℞. Omnino. 1. Siquidem sit conceptum per verba directa dominii translationem importantia. *(Ex. gr. nisi solvatur infra tale tempus debitum, res oppignorata sit in solutum tradita creditori; vel sit creditoris; vel sit ei vendita; vel jus ei faciendi quod vult; & similia.)* Vnde nihil operatur. Non si per verba obliqua, eam non importantia. *E.g. cum debitor, si non solverit in termino, ipse promittit dare in solut. Text. & ibi gl. in l. 1. verb. pertinet. C. de pact. int. empt. & vend. Neguz. de pig. in 4. part. pr. in pr.* Vnde & operatur, ut post elapsum solvendi terminum creditor quidem retinere pignus possit, sed salvo debitori ante venditionem, vel dationem in solutum jure debitum offerendi, & solvendi, & tuendi pignus. *Moz. eod. n. 5. per l. 3. C. de pign. & Neguz. d. loc.* 2. Non valet quidem tale pactum principio: sed omnino post intervallum adjectum; saltem ad retentionem, & exceptionem. *l. quamvis. & ibi Bart. in 2. opp. & in l. Titius. ff. de pign. act. Mozz. eod. n. 12. Quia ab egente debitore initio extortum videtur.* 3. Valet adjecta clausula, ut pignus sit venditum, & in solutum datum pro justo pretio, *ob cessantem damni suspicionem*, æstimatione judici commissa. *Mozz. eod. n. 13.* 4. Non valet quidem, si quidem initum sit inter creditorem ipsum, & debitorem: factum à debitore cum fidejussore, vel alio extraneo à creditore, omnino. *l. fin. pr. & ibi Bart. & Salic. ff. de contr. empt. Quia ibi agitur de præjudicio tertii.* 5. Valet favore dotis. Quando quidem agitur de dote danda marito; *(licet dissentiant Dd. apud Mozz. eod. n. 16.)* minime vero appositum in favorem mulieris creditricis pro restitu-

ſtitutione ſuæ dotis. *per l. quamvis. ff. de ſol. Moz.z. eod. n. 8.*

An cum pacto ἀντιχρήσεως conſtitui pignus poteſt; puta, ut creditor rei oppignoratæ fructus lucretur uſurarum loco, aut aliquid pro uſu pecuniæ accipiat?

℞. Licet creditor de jure fructus rei oppignoratæ non lucretur, ſed in ſortem imputet; conſtitui tamen iſta lege pignus poteſt: (*& quidem, licet ſuperet legitimum uſurarum modum;*) ſed modo fructuum proventus ſit incertus. *Quod, propter iſtam incertitudinem, hoc pactum admittatur, & citra eum exceſſus, tanquam injuſtus non admittendus cenſeatur. vid. l. 11. §. 1. De pign. l. 14. 17. C. de Uſur. & per d. l. 17. Balduin. Gail. 2. obſ. 3.*

Quis eſt effectus pignoris rite conſtituti?

℞. 1. Vt creditor pignus conſecutus, ei incumbere, 2. Non conſecutus, id perſequi, 3. Si ei incumbat, ſolutione principalis debiti non ſecuta, diſtrahere poſſit. 4. Eadem ſecuta, debitori reſtituere teneatur.

Quomodo pignori incumbit creditor?

℞. Ita, ut teneat quidem rem pignori traditam, ſed non poſſideat, *l. pen. §. creditor. ff. qui ſatiſd. cog. Quia non animo domini, ſed ipſi debitori tenet.* l. 13. ff. de uſurp. & uſuc. (*Unde nec eo uti poteſt. Quia pignus ad ſecuritatem; non ad uſum, datur.* §. ult. hic.) ne quidem miſſus in poſſeſſionem juſſu Magiſtratus ex primo decreto; in perſonali quidem actione. *Quia cuſtodiam tantum adipiſcitur, l. 3. §. quod autem. 23. ff. de acq. poſſ. Quod in perſonam potius jus habet; eam vero poſſidere nequeat; in rem vero ejus, modo in ſubſidium mittatur. Obrecht. diſp. hic. th.* 355. Omnino in actione reali; *Quia in hac ſe jus in re habere creditor dicit, & contumax debitor à poſſeſſione depellitur. l. 15. §. ſi ante. ff. de damn. infect.* Vel in actione perſonali immiſſus ex ſecundo decreto. *Quia & tum demum debitor contumax repellitur.*

Quomodo perſequitur pignus?

℞. Actione quidem *Serviana directa*; qua res in prædium ruſticum à colono illatas, & quidem pro mercede vel deterioratione rei expreſſe obligatas, cre-

creditor contra quemvis possessorem vindicat. §. *item Serviana. inf. de act. Treut. hic. thes. 7.* Vel *quasi Serviana*; qua vindicat res inquilini tacite, vel alterius debitoris quomodocunque obligatas. §. *eod.* Vt ita pignoris sibi constituti possessionem ipse consequatur. *Wes. par. de distr. pign. n. 1. De quibus actionibus infra pluribus.*

Quatenus, & quando pignoris distrahendi creditori potestas est?

℞. Postquam ipse possessionem pignoris fuerit consecutus, & moram commiserit debitor in solutione: sive omnino cesset, *l. 4. ff. l. 7. l. 9. C. de distr. pign.* sive modo partem debiti, vel solvat, vel offerat. *l. 3. l. quamdiu. ibique Gothofr. in notis. C. eod. Quod idem est ac si non solvisset; ut infra dicetur sub tit. Quib. mod. obl. solv.* Sive pactum de distrahendo sit adhibitum, (*quod olim solemne fuit. l. 4. C. de act. pign.*) ex eodem pacto, tanquam ex voluntate debitoris; *l. fin. §. 1. C. de jur. dom. imp.* post solemnem tamen commonefactionem; (*alias pignoratitia teneretur, d. l. 4. d. l. 9.*) sive eo non adjecto, *Quod eo jure utamur, ut non appositum pro convento habeatur, l. 4. De pign. act. Wes. par. eod. n. 2.* auctore judice, & bona fide, secundum modum in jure constitutum, & à nobis supra *sub d. tit. Quib. alien. lic. vel non licet* expositum.

Quid si res pluribus sit oppignorata; quid, circa pignoris persecutionem vel distractionem, juris?

℞. Disceptari eo casu solet, uter alteri sit præferendus. Et quidem regula hic est, quod (*temporis habita ratione, non contractus principalis, sed pignoris constituti. l. 8. l. 10. ff. qui pot. in pign. l. 2. l. licet. C. eod.*) qui prior tempore, potior sit jure; etiam is qui in prioris locum successit, sive offerendo, obsignatoque, si prior accipere nolit, deponendo, sive solvendo debitum. *l. 1. C. qui pot. in pign. l. fin. C. de his qui in prior. cred. loc.* Eodem tempore re pluribus obligata, omnes concurrunt; (*sive in solidum, sive pro parte; prout inter contrahentes convenit: si nihil convenit, pro quantitate debiti. l. 16. §. 8. ff. de pign. l. 7. ff. Qui pot. in pign.*) Ita tamen, ut possidentis causa prævaleat. *Quia sibi vigilavit. l. 10. ff. de pign.*

An

An hoc in omni pignoris genere locum habet?

℞. Ita quidem, ut nihil intersit, pignus sit conventionale, prætorium, (*licet de eo quidam dubitent, Cuj. l. 5. obs. c. 30.*) an judiciale: res generaliter, an specialiter obligata, (*Ita tamen, ut non debeat qui generale pignus habet, si aliunde ei solvi possit, secundo creditori pignus speciale auferre. l. 2. C. de pign. l. 2. 3. §. 1. ff. qui pot. in pign.*) an tacite. *l. un. C. rem. alien. gerent. non interd.*

An vero præcedens regula prælationis secundum temporis prioritatem aliquando non fallit?

℞. Fallit ob privilegium concessum aliquibus: idque tum ratione personarum; tum ratione causæ contractus.

In quibus fallit ex privilegio ratione causa contractus?

℞. 1. In eo qui pecuniam mutavit, & quidem expresse, in refectionem, vel conservationem alicujus ædificii, (*quia reficiens salvam fecit pignoris causam,*) modo ædes revera sint reparatæ, & ad reparationem pecunia, & necessario quidem, fuerit impensa, ac nominatim ea res pignori obligata. *l. 7. & l. Interdum. cum seq. ff. Qui pot. in pign.* 2. In mutuante pro aliqua re emendata, *puta novo ædificio, navi*, vel de novo facienda; ea lege, ut res talis empta, vel facienda ei pignori sit obligata. *d. l. 7. Nov. 97. c. 3. in pr.* 3. Qui in funera & exequias pecuniam impendit. *l. pen. ff. de relig. & sumpt. fun. Religionis, & publicæ utilitatis causa, ne insepulta relinquantur cadavera; Adeo ut tales nec à dote*, l. 19. ff. eod. *nec ab expresso anteriore pignore vincantur.* Iaſ. & Dd. in l. fin. §. 9. C. de jur. delib. 4. In sumptibus medicis, & pharmacopolis præstandis in mortui valetudinem, vel in testamenti insinuationem, inventarii confectionem, vel alias hæreditatis causas impensis. *l. 4. C. de pet. hæred. l. 3. C. de relig. & sumpt. fun. Dd. in d. l. fin. §. 9.* 5. Qui servum captum redemit. *l. 12. §. 21. De capt. & post.*

In quib. fallit eadem regula ex privil. ratione personæ?

℞. 1. In pupillo; ratione rei ipsius nummis comparatæ. *l. pen. C. de ser. pign. dat. l. 7. ff. de pot. in pign.*

§. *fin. l.* 13. *ff. eod. Wes. par. eod. per totum. Treut. eod. th.* 9. *per totum.*

Pignore soluto, quid juris?

℞. Oritur ex ista solutione actio pignoratitia duplex: Vna *directa*; qua agit debitor adversus creditorem sine legitima causa pignus retinentem, ut sibi rem oppignoratam restituat, una cum fructibus, §. *fin. hic. l.* 9. *l.* 22. *l.* 40. §. 2. *ff. de pign. act. l. ult. C. eod.* & damnum datum in re oppignorata resarciat. *l.* 14. 25. *eod.* Altera *contraria*; qua creditor agit adversus debitorem ad id, quod ipsi pignoris causa abest. *l.* 16. §. 1. *eod. Treut. thesi ult. eod.*

Quæ omnino veniunt in hoc contractu præstanda ex accidenti?

℞. Dolus, lata, levisque culpa. *Quia utriusque, & creditoris, & debitoris hic causa. Hujus, ut ei pecunia credatur; Illius, ut in tuto sit creditum. Text. hic.* Non levissima; *Quia illa ei imputatur, cujus solius gratia contractum.* Non casus fortuitus; modo ne præcesserit creditoris culpa. *Quia placuit & eum securum esse.*

TIT. XVI.

De Verborum Obligationibus.

QUæ est secunda species contractuum?

℞. Eorum qui verbis contrahuntur, *& verborum obligationes dicuntur*; quia ad eorum substantiam certam verborum solemnitas, interrogatione stipulatoris, & responsione promissoris constans, requiritur. *Alias stipulationes dicti Text. pr. hic.*

Quæ est contractus stipulationis origo?

℞. Contractus hujus origo ex Iure Civili est: *Introductus, ut promissio temere facta à consulto concepta, jure distingueretur. Ita quidem, ut, cum ex nudo pacto, (in quo consensus plerumque leviter interponitur,) actio jure civili non detur; sed tantum exceptio; (quod iniquum videretur homines leviter verbis illaqueari;) daretur ex stipulatione meditata.*

Quid est contractus stipulationis, seu verborum obligatio?

℞. Stipulatio (*à stipulo, quod veteribus firmum significabat, dicta. pr. hic.*) est verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, se id quod interrogatus est, congrua, & in continenti subsequente responsione, daturum, aut facturum promittit. ea responsione ad idem dandum, vel faciendum obligatur. *pr. hic. l. 5. §. 1. ff. de verb. obl.*

Quæ omnino requiruntur ad stipulationem?

℞. Plura. 1. Vt fiat verbis expressis, & quidem ex utraque parte contrahentium intervenientibus; *l. 1. §. 2. ff. eod.* olim necessario verbis solemnibus, & ad id ordinatis; hodie quibuscunque idoneis; licet lingua diversa prolatis. *§. 1. hic.* 2. Ita ut præcedat interrogatio; sequatur responsio, seu promissio, *Gl. in §. 1. §. 2.* & quidem talis, quæ interrogationi conveniat. *d. l. 5. §. stipulatio.* 3. Vt responsio interrogationem in continenti, aut post modicum intervallum sequatur. *l. 1. §. 1. eod.* 4. Vt (*quod sequitur*) fiat inter præsentes, sermonis, & auditus capaces; & quidem ita, ut sive per se, sive per interpretem, sonum verborum audientes, invicem se intelligant, & exaudiant. *d. l. 1. §. 1. §. fin.* 5. Vt contineat aliquid dandum, vel faciendum. *d. §. stipulatio. hic.* 6. Promittat factum suum, non alienum. *l. stipulatio ista. 38. ff. eod. Schneidw. hic. n. 16.*

Quotuplex est stipulatio?

℞. Divisiones stipulationis sunt variæ. *Prima* secundum rem in stipulationem deductam. 1. Sic aut est *certa*, aut *incerta*; *Quatenus vel res certa, vel incerta in stipulationem deducitur, h.e. quatenus vel apparet, quid, quale, quantum sit quod stipulamur; ut, vini amphora* 100, *Stichus, Pamphilus: vel quando id non apparet; ut, homo, vinum.* 2. Alia est *dividua*; quæ est rei dividuæ, seu quæ pro parte solvi potest; *ut, decem*: Vel *individua*; quæ est rei individuæ, seu quæ ita solvi non potest; *ut, Servitus*: Vel *mixta*; quæ est rei partis quidem dationem natura recipientis; sed, nisi tota detur, stipulationi non satisfiat; *ut, hominis.* 3. Vel *dandi*, vel *faciendi*; prout

vel

vel res danda, vel factum in stipulationem deducitur. *pr. & §. ult. h. t. Pac. Epitome hic thes. 28. Altera*, secundum modum quo stipulatio concipitur.

Quotuplex est stipulatio secundum modum stipulandi?

℞. Triplex. 1. *Pura*; quæ fit pure, citra diei, vel conditionis adjectionem; *ut, Decem mihi dare spondes?* 2. *In diem*; quando adjecto die aliquid stipulamur; ut, *Kalendis Ianuariis decem dabis? Dabo.* 3. *Conditionalis*, quando conditio stipulationi adjicitur, ut, *Si navis ex Asia venerit, decem dabis? Dabo. Pac. eod.*

Quis est effectus singularum harum stipulationum?

℞. Quod *pure* promissum statim peti potest, ut confestim eodem die agi potest, §. 2. *hic. l.* 14. *De R. I.* & quidem sine ullo laxamento. *l.* 118. §. 1. *De V. O. Nisi vel rei, vel facti natura temperamentum aliquod concedat.* l. 41. §. 1. ff. eod. ibi Donell. n. 49. *Miserationis tamen gratia modicum tempus arbitrio judicis concedendum volunt.* per l. 105. ff. de solut. *In diem* promissum statim quidem debetur; sed, priusquam dies venerit, peti non potest: & ne eo quidem ipso die quo stipulatum est; sed modo prætetito; *Quod in favorem debitoris adjectus videatur.* §. 2. *hic. Nisi expresse aliter actum sit inter partes; aut dies adjectus tantum præsentis ostendendæ obligationis, non differendæ solutionis causa. l.* 118. §. 1. *eod.* Quod *sub conditione* stipulatum est, (seu *in diem incertum; qui conditioni comparatur*) peti non potest sive à stipulatore sive ab hæredibus, nisi demum exstante conditione. §. 4. *hic.*

Quid, si in diem, & sub conditione simul stipulatum sit?

℞. 1. Collata die, & conditione in personam promissoris, dies est exspectandus, antequam ex stipulatu agatur. *l.* 8. *ff. eod.* 2. Vtraque collata in personam extranei, agi potest conditione exsistente. *l.* 10. *ff. h. t. Treutl. hic. thesi. 7. lit. g.*

Quid, si stipuler 10. aureos, quoad vivam dare spondes; pura, an in diem stipulatio est?

℞. Pura. Quia tempus non differendæ, sed multi-

plicandæ obligationis causa adjectum censetur, *l.* 118. §. 1. *h. t.* Vnde obligatio, cum sit juris; (*ut omnia quæ juris sunt*) sui natura perpetua esse censetur; ut eam exstinguere non possit tempus. *Contra quem juris rigorem, hæres stipulatoris pacti exceptione ex æquitate summovetur: Quod qui ad vitam stipulatur, ne hæres peteret, stipulatus videatur.* §. 4. *hic.*

Quæ est differentia inter stipulationem, & legatum annuum?

℞. Quod stipulatio in annos singulos sit perpetua: *l.* 16. §. 1. *ff. h.t.* legatum annuum morte legatarii finiatur. Idque, *quia in stipulatione, ut debitori divisis pensionibus, consuleretur, non ut stipulatori præcise prospiceretur,* (*quod contrahentes non sibi tantum, sed & hæredibus, etsi id non expresserint, prospexisse videntur.* l. veteris. 13. C. de contr. & com. stip. Gail. 2. obs. 2. n. 10.) *tempus adjectum censetur; legatum vero alimentorum causa relictum, & ut legatario consuleretur, ac ad ejus vitam tantum relictum putatur. Ideoque quod tacitam videatur habere conditionem,* si vivat legatarius, (*ut ante dictum*) *primo anno pro conditionali habetur. l.* 4. & 8. *ff. de legat. an.*

An non & locus adjici stipulationi potest; & quo jure?

℞. Fieri id omnino solet; ut, *Carthagini dare spondes:* & tum quidem, licet forma, & conceptione verborum pure stipulatio facta videatur; pura tamen non est, sed re ipsa tempus habet adjectum; atque in effectu in diem stipulatio est; ut ab eo, qui Carthagini se daturum promisit, antequam eo vel venerit, vel venire potuerit, exigi non possit. §. 5. *hic.*

Quid, & quotuplex est conditio?

℞. Conditio est, quando aliquid confertur in casum dubium, (*seu contingentem,*) & sic in futurum eventum: Estque vel possibilis; vel impossibilis; vel etiam (*ut volunt*) necessaria. Vt ante *tit. de hær. Inst.* explicatum.

Quomodo ergo in stipulationibus conditiones exprimuntur?

℞. Secundum quidem naturam conditionis, in futurum,

turum. Si quæ in præteritum, vel præsens tempus referuntur, *(cum proprie conditiones non sint,)* aut statim infirmant obligationem; aut omnino non differunt. ut puta: *si Titius consul fuerit; vel si Mævius vivit, dare spondes? Nam quod si ista ita non sint; statim inutilis est stipulatio. Si ita sunt; cum per naturam certa sint, obligationem non morantur; licet forte apud nos incerta sint. l. 37. & ibi Dd. ff. si cert. pet. §. 6. hic.*

Quot modis in futurum exprimi conditio potest?

℞. Duobus: Vel affirmative; puta, *promitto tibi decem, si hoc anno Romam Cæsar venerit.* Vel negative; *promitto tibi decem, si eo non venerit.*

Quis est effectus affirmative conceptæ stipulationis?

℞. Is quem ante dixi; ut antequam exsistat conditio, neque obligatio sit, neque actio. Et quidem modo conditio sit dubia, non necessaria; id est, talis quæ certam, & infallibilem causam habet, qua certo exstitura sit; *Quod secundum antedicta, talis stipulatio pro pura habeatur. §. 6. hic.* Nec impossibilis. *Quia talis vitiat stipulationem. Aliter quam in testamentis. Itidem secundum antedicta.*

Quis est effectus stipulationis negative conceptæ?

℞. Si quidem concepta est sub conditione potestativa; puta, *promittis mihi decem, si Capitolium non adscendero,* is effectus est, ut non impleatur, nisi post mortem; *Ac proinde talis est ac si stipulatus essem: cum moriar mihi decem promittis?* Si certum tempus adjectum est, eo transacto purificatur. *l. 48. l. 115. §. 1. ff. h. t. Perez. hic.*

An vero non est inutilis talis stipulatio, sub conditione potestativa simpliciter concepta?

℞. Minime; Quia, cum per mortem purificetur, transit in hæredem, qui ex ea obligatione agere potest. Nec fit utilis per cautionem Mutianam. *Utpote qua, ex communi Dd. sententia, in ultimis quidem voluntatibus;* l. 38. 73. 77. De cond. & dem. *sed non in contractibus locum habet.* Gl. & Dd. in l. 7. verb. necessitas. De cond. & dem. *Unde fit ut, præstita licet cautione, stipulator statim petere non possit. l. 99. §. 1. de. V. O.*

Qua

Quæ deducuntur in stipulationem?

℞. Iam ante notatum, non tantum res deduci in stipulationem; sed etiam facta: & inde stipulationes alias esse *dandi*, alias *faciendi*.

Explica plenius quæ sint stipulationes dandi; quæ faciendi?

℞. Stipulationes *dandi* sunt, in quibus hoc agitur, ut res aliqua à promissore interroganti detur, sive corporalis, sive incorporalis; sive species, sive genera: *Faciendi* vero, in quibus facta versantur; sive negative, *ut aliquid à nobis non fiat*; sive affirmative à nobis comprehensa, *ut quid faciamus*. §. 7. *hic*.

An hæc duo stipulationum genera ejusdem sunt naturæ?

℞. Imo vero inter ea magna est differentia. 1. Quod dandi stipulationes fere sint dividuæ; faciendi individuæ. *Gisan. ad l.* 2. §. 4. *ff. h. t.* 2. Inde fit ut in stipulationibus dandi hæredes agant, & conveniantur pro portionibus hæreditariis, in stipulationibus faciendi in solidum plerumque teneantur. *d. l.* 2. 3. & 4. & *l.* 5. §. *ult. ff. eod.* 3. Factum sibi, & uni ex hæredibus recte quis stipulatur; non rem. *Quia facta sunt personalia; non jura. l.* 137. §. *ult. ff. eod. & ibi Gisan.* 4. In stipulationibus dandi venit res ipsa, & vera ejus æstimatio. *l.* 91. §. 6. *ff. eod.* In stipulationibus faciendi interesse. *l.* 72. *v. Celsus. ff. eod. Quod quia est incertum, utpote in facto consistens, & difficilis probationis; consultum pœnam (quæ in locum ejus quod interest succedat) in istiusmodi stipulationibus subjicere.* §. *ult. hic. l. fin. ff. de prat. stip.*

Stipulationes quæ in faciendo, vel non faciendo consistunt, an præcise obligant?

℞. Quæ in faciendo consistunt, ita obligant, ut si factum præstari potest, præcise ad id agi possit. *l.* 72. *pr. & ibi Dd. l.* 75. *in fin. ff. h. t. Pari ratione, ut in stipulationibus dandi cogi promissor potest ad dandum rem promissam; nec per oblationem ejus quod interest, invito creditore, debitor promittens liberatur. Utpote quo casu ei invito aliud pro alio solvi non possit.* In stipulationibus non faciendi, pœna non addita, præstatur id quod interest. *Perez. hic.*

Quales res, & facta in stipulationem deduci possint?

℞. In stipulationem deduci possunt, quæ dari, fierive possunt, *(ut res, quæ in commercio non sunt, eximantur,)* sive omnino tales sint; sive ex parte stipulatoris tantum. *Si ex parte promissoris tantum tales sunt; valet stipulatio, ut saltem id quod stipulatoris interest præstetur. l. 83. §. 5. & l. 34. ff. hic. Treutl. hic. th. 3. lit. a.*

Quot res in stipulationem deduci possunt?

℞. Vna, pluresve.

Plures res si in stipulationem deducantur, quid juris?

℞. Plures res si conjunctim in stipulationem deducantur, omnes peti possunt: Si disjunctim, penes promissorem electio est. *Nisi eam stipulator constituerit. l. 75. §. 8. l. 106. ff. hic. Cujac. in. l. 27. §. 7. de pact. Treutl. eod. lit. b.*

TIT. XVII.

De duobus reis stipulandi, & promittendi.

QVot personæ stipulari, & promittere possunt?

℞. Vnus, pluresve. Qui rei stipulandi, vel promittendi dicuntur. *Quatenus quidem in hunc contractum veniunt. Princ. hic.*

Quis dicitur reus stipulandi, vel promittendi?

℞. Stipulandi quidem reus is dicitur, qui interrogat, & sibi aliquid dari, fierive stipulatur. Reus promittendi, qui respondet, & aliquid dare, vel facere alteri promittit. *Text. eod.*

Quomodo constituuntur duo, pluresve rei stipulandi?

℞. Ita, si pluribus interrogantibus aliquid sibi dari vel fieri, post omnium interrogationem de eadem re, eodemve facto separatim factam promissor conjuncta oratione respondeat; *Spondeo*, sive *utrique vestrum dare spondeo:* Si prius uni, deinde alteri interroganti respondeat, alia, atque alia erit obligatio; nec creduntur duo rei stipulandi esse. *Text. eod. l. duos reos. 6. ff. eod.*

Quo-

Quomodo constituuntur plures rei promittendi?

℞. Quando duo, pluresve stipulanti eandem rem, vel factum promittunt; sive respondent conjunctim omnes. Vt, *Mævi* 10. *aureos dare spondes?* &, *Sei eosdem* 10. *aureos dare spondes?* Si Titius stipuletur, & omnes respondeant simul, *spondemus*; Vel singuli separatim, *spondeo. Text. eod. l.* 4. *h.t. Perez. hic.*

Quæ ergo requiruntur, ut plures rei debendi, vel stipulandi dicantur?

℞. 1. Vt in stipulationem deducatur eadem res, vel quantitas. *l.* 2. *l.* 15. *ff. eod.* 2. Vt stipulatio, & promissio fiat à pluribus ex eadem causa, *puta mutui*, &c. *sec. Bart. in d. l.* 15. 3. Vt quilibet promittat in solidum. *per. l.* 11. §. 1. *ff. eod.* 4. Vt quilibet eorum principaliter, non alter accessorie sit obligatus. *Bart. in l.* 9. *in* 5. *quæst. ff. eod.*

An rei stipulandi, & promittendi, duo, pluresve ut constituantur, id expressim semper dicendum in instrumento contractus?

℞. Imo vero constituuntur etiam, quando id actum esse apparet ex natura, & conceptione verborum. Puta 1. Per clausulam obligandi in solidum in instrumento expressam. *l. reos.* 11. *in fin. ff. hic.* 2. Per dictionem alternativam, vel disjunctivam, quæ cuilibet actum in solidum tribuit; *Vt si testator Cajum, & Titium hæredes instituens, dicat: Cajus aut Titius* 10. *dent Sempronio, uterque in solidum obligatur. l.* 8. §. 1. *ff. de legat.* 1. 3. Per dictionem distributivam, quæ cuique in solidum actum attribuit; *Vt, si Cajus, & Titius cuilibet, vel uterque eorum mihi eadem* 10. *promittat. l.* 44. *prin. junct. Gl.* 1. *ff. de leg.* 2. 4. Per copulativam; *Modo iidem sint actus stipulandi, & una oratio promittentium, & res eadem pluries fuerit repetita & promissa. d. l. reos.* 11. *ff. eod. Schneidvv. hic. n.* 10. 11.

Quis est effectus plurium reorum stipulandi, & promittendi?

℞. Effectus stipulationis, *respectu reorum stipulandi*, est, quod si plures sint, ut singulis in solidum debeatur; & ex iis quilibet id quod in stipulationem deductum est, petere, & exigere; *l.* 2. *ff. eod.* & quidem

dem à quolibet ex reis promittendi possit: eorum vero uno solvente ita perimatur obligatio, ut correus stipulandi nihil petere possit, *d. l.* 2. & adversus eum is cui solutum est promissorem se defensurum cavere teneatur. *l.* 11. §. 21. *De legat.* 3. *Respectu reorum promittendi*; si plures sint, quod singuli in solidum teneantur; Ideoque singuli in solidum ad electionem creditoris conveniri & excuti possint. *l.* 1. *C. eod.* §. 1. *hic. ibi. Schneidvv.*

An nihil hic Iure novo mutatum?

℞. Iure veteri ad discernendum an aliqui duo rei essent, inspiciebatur quid actum esset, *ut ex mente contrahentium, an duo essent rei judicaretur.* Hodie, eo non considerato, non judicantur duo rei esse, nisi expresse dictum sit, singulos in solidum se obligare. 2. Quod licet id dictum sit: tamen conventus in solidum, divisionis beneficio, postulare possit, ut creditor actionem dividat, & pro parte virili ipsum tantum conveniat. *Modo reliqui correi sint solvendo, & praesentes, & beneficio isti non sit renunciatum. Auth. hoc ita. C. de duob. reis.*

An duobus reis promittendi exsistentibus solutio unius alteri prodest?

℞. Omnino (ut jam dictum.) *l.* 2. *&* 3. *ff. hic.* Et quidem aliter quam in delictis à pluribus commissis; in quibus poena unius non liberat alterum. *l.* 11. §. *sed si plures. ff. ad l. Aquil.*

An ex duobus reis promittendi singuli pariter semper obligantur?

℞. Non: sed eorum alius pure, alius in diem, vel sub conditione obligari potest; nec impedimento est dies vel conditio, quo minus qui pure obligatus est, possit nomine eorum qui aliter obligati sunt, conveniri. §. *ult. hic. Quia eorum obligationes pro diei, aut conditionis eventu ad paritatem deduci; id est, (ut loquuntur) purificari possunt. Perez. hic.*

TIT.

TIT. XVIII.

De Stipulatione Servorum.

QVæ est summa hujus tituli?

℞. Quod non tantum liberi homines; sed & servus stipulari possit: Non quidem ex sua persona (*cum juris civilis, quo hic contractus introductus, communionem non habeat. l.32. De R.I*) sed ex persona domini, & ejus quidem non tantum viventis, *l. 45. De V.O.* sed & defuncti. *l.61. De acq.rer.dom.Vtpote cujus personam, saltem in acquisitione eorum quæ sunt juris, (non quæ factum personæ desiderant. l.27.ff.hic.) repræsentet, ut ipsi domini stipulari judicentur. Princ. hic.*

An refert, quomodo in stipulationibus servorum verba sint concepta?

℞. Minime quidem, re in stipulationem deducta. Adeo ut,eo casu, sive sibi, sive domino, sive impersonaliter servus stipuletur, domino acquirat. *l. 15. ff. eod. Plane ut liberi exsistentes in potestate acquirunt patri. §. 1. hic.* Omnino, si factum in stipulationem deductum, ab ipso servo quidem expediendum. *l. 38. §.6. De V. O.* Puta si sibi jure agere licere servus stipuletur, ipse tantum ire agere; non dominus; debet. *§.2.hic.* commodum tamen facti domino acquiritur. *gl. hic. Quia cum factum sit personale, ad dominum non transit. Goth. in not. ad Schneidvv. hic.* Si factum expediendum à promissore stipulatur; (*puta ut promissor domum ædificet*) domino acquirit. *gl. & Dd. in l. 1. §. 1. ff. de V. O.*

Cui stipulando acquirit servus communis?

℞. Vtrique dominorum pro dominii portione. *Nisi jussu unius, vel alicui nominatim stipulatus sit, vel res alterius domini sit. Tunc enim uni soli in solidum acquirit. §. 3. hic.*

TIT.

TIT. XIX.

De Divisione Stipulationum.

P*Roposuisti plures divisiones stipulationum; an non sunt praterea alia?*

℞. Omnino (*pro diversitate juris, quo stipulationes introducta sunt;*) aliæ sunt judiciales, aliæ prætoriæ, aliæ conventionales, aliæ communes; id est, tam prætoriæ, quam coventionales. *princip. hic.*

Quæ sunt stipulationes judiciales?

℞. Quæ mero officio judicis viventis, ubicunque ei æquum visum fuerit, exercentur & à jure civili, non prætorio sunt inventæ. *Ut est cautio de dolo, de servo qui in fuga est persequendo, pretiove restituendo.* §. 1. *hic. ibi Schneiduv.*

Quæ sunt pratoria?

℞. Quæ sunt à jure prætorio, non civili, id est, quæ per prætorem mortuum in edictis suis inventæ, per judicem vivum exercentur. Ita ut à mero prætoris officio extra judicium re necdum in judicium deducta interponantur. Ex. grat. cautio damni infecti, seu nondum facti quod futurum veremur. *Puta cum vicinus cavet de præstando damno quod ab adibus ruinosis metuimus. t. tit. De damn. infect.* 2. Vel legatorum; id est, *qua exigitur ab harede dubia fidei de legatis præstandis. t. t. ff. ut legat. nom. cav.* 3. Item ædilitiæ stipulationes. *Puta quia adilitium jus Pratorii pars est.* §. 2. *hic.* ut de sanitate pecoris præstanda, &c. *l.* 1. *ff. de Ædilit. edict.* §. 2. *eod. ibi Schneiduv.*

Quæ sunt conventionales stipulationes?

℞. Quæ est conventione utriusque partis contrahentis concipiuntur citra jussum, aut judicis, aut prætoris. *Quarum totidem sunt genera, quot fere rerum contrahendarum. Quod nullum fere negotium geri possit, cui stipulatio non soleat confirmandi gratia adhiberi.* §. 3. *hic. Perez. hic.*

Quæ sunt communes?

℞. Quæ sive jubente prætore extra judicium, sive officio

officio judicis in judicio interponuntur; *Ut cautio rem pupilli salvam fore, quæ à tutore; & de rato, quæ ab omnibus præstatur qui alieno nomine agunt.* Dici tamen etiam communes possunt quæ partim prætoriæ, partim conventionales sunt. *Qualis ipsa est stipulatio rati.* §. 3. *hic. Schneidvv. eod. n.* 7. & 8.

Quid prodest scire, sint ne stipulationes prætoriæ, an judiciales?

℞. 1. Quod judiciales non præcise requirant fidejussores, & pignora; sed simplici cautione per promissionem regulariter expediri possint: in prætoriis fidejussores regulariter requirantur. *l.* 7. *ff. de prætor. stip. l.* 3. *& ibi Iason. C. de V. S.* 2. Prætoriæ stipulationes pœnales anno finiuntur; judiciales sunt perpetuæ. *infra. de perpet. & tem. act. Schneidvv. hic.*

TIT. XX.

De Inutilibus stipulationibus.

D*Iximus supra qui stipulari possint, quæ res in stipulationem deduci, & quomodo stipulatio concipiatur: dic nunc, quot modis vitietur stipulatio, & inutilis fiat?*

℞. Vitiatur stipulatio, & inutilis fit; Ratione I. Materiæ; II. Formæ; III. Finis; IV. Causæ efficientis; V. Accidentis. *Pacius Epitome hic.*

Quomodo ratione materiæ?

℞. Ratione *materiæ in stipulationem deductæ* vitiatur stipulatio, cum res promissa est, vel *natura* plane impossibilis: *ut nec sit, nec esse possit in rerum natura;* ut *Hippocentaurus.* §. 1. *hic. l.* 97. *princ. de V. O.* Vel quæ fuit quidem, sed desiit esse tempore stipulationis; ut *Stichus mortuus.* §. *eod. & ibi gl. verb. credebat.* Nisi id factum sit ex culpa promissoris. *Tunc enim in odium debitoris adhuc exstare fingitur. l.*88. *De V. O. sec. d. gl. & Ang. hic.* Vel jure præstari non potest; puta, quoad res quæ non sunt in commercio; ut *res sacra, sancta, religiosa, publica, liber homo, etiam in eventum quando servus factus fuerit.* Res propriæ, vel alienæ in eum casum, quo pro-

propriæ sint futuræ. *l.* 87. *l. Nemo.* 81. *pr. ff. de V. O.* §. *item nemo. hic. Quia quod nostrum est, amplius nostrum fieri non potest. l.* 14. §. 2. *De except. rei jud.* Cum *facta* in stipulationem deducuntur, vitiatur stipulatio, si sunt turpia, vel jure prohibita. *l.* 26. *l.* 61. *l.* 35. *De V. O.* Si factum, vel datio, aliena; idque tum respectu promissoris in tertium extraneum directe effectum promissionis conferentis; *Puta cum quis alium daturum facturumve promittit. Ratio est in l.* 83. *ff. eod. & Quia factum alienum non est in potestate promissoris. l.* 38. *ff. eod.* §. 1.2.3.4. *& ibi Schneidvv.* Tum respectu stipulatoris jus agendi, & obligandi in tertium conferentis: *Quia alteri stipulari, & stipulando acquirere non licet, sed sibi tantum proprium interesse.* §. 18. *hic. d. l.* 38. §. *alteri.* 17.

Promissio facti alieni an nunquam valet?

℞. Omnino certis casibus. 1. Si promissio fiat sub pœna. §. 18. *hic. Sed ne tum quidem est obligatio facti; sed potius pœnæ ratione.* §. 18. *hic.* 2. Si promittatur factum hæredis ipsius promittentis. *l.* 38. *ff. eod. Quia proprium factum promitti censetur; Quod hæres & defunctus una eademque persona censeantur. Nov.* 48. *per.* 3. Quando quis promittit se facturum, & curaturum ut alius tertius faciat, vel det; *ut in stipulatione judicio sisti,* §. 3. *hic. l.* 81. *ff. eod. l. fin.* §. *fin. ff. si cert. pet. Quo casu in id quod interest obligatur; quod factum proprium promisisse censeatur. Liberatur tamen si fecerit quantum potuit; nisi sit adjecta pœna. Schneidvv. hic.* 4. Quando ad factum alienum, in stipulationem deductum, ipse promissor tenebatur. *l.* 14. §. *sed & si quis. ff. de constit. pec. Quia intelligitur promittere se curaturum, ut alius faciat, vel det.*

An non etiam certis casibus valet stipulatio respectu stipulatoris jus obligandi, & agendi in tertium conferentis?

℞. Omnino. 1. Quando stipulator subjectus est juri ejus cui stipulatur; puta filius patri, servus domino. §. 13. *&* 18. *hic. Nisi subjectio tantum sit ratione reverentiæ; qualis est inter vasallum, & dominum; libertum, & patronum. Paul. de Castro. in d. l.* 38. §. 17.

§.17. 2. Si promissio juramento est firmata. *c. Cum contingat: Ext. de jurejur.* 3. Aut fiat locis piis, aut pauperibus. *Bald. in l. illud. C. de SS. Eccles.* 4. Nisi intersit stipulantis. §. 20. *hic.* 5. Si procurator domino stipuletur. *l. si procuratori.* 79. *ff. eod.* Vel de consuetudine aliud introductum sit. *per l.* 32. *ff. de leg. Schneidvv. hic.*

An non itaque tertius extraneus stipulationi adjici potest?

℞. Omnino; sed modo solutionis ergo, (*h. e. ut cum effectu liberationis tuto solvere ei possit promissor,*) non ut extraneo obligatio acquiratur; sed ipsi stipulatori. §. 4. *hic. Qui proinde id quod solutum est actione mandati, vel negotiorum gestorum repetit. gl. hic. in* §. 4.

Quid, si quis sibi, & extraneo copulative stipuletur; cui acquiritur?

℞. Pro parte tantum valet stipulatio. Ita ut extraneo nihil acquiratur; sed stipulanti pro parte dimidia ejus quod promissum est. §. *Quod siquis. hic. Ut nec utile per inutile vitietur, nec jus accrescendi* (*ut nec in aliis contractibus.* text. hic. & in l. 110. ff. eod. ubi hoc not. Dd.) *locum habeat. Schneidvv. hic.* Nisi stipulatio sit facta copulative ei qui nostro juri subjectus est; puta patri, & filio; domino, & servo. *Quia patri, & domino tantum etiam sic stipulatum censetur.* §. *ei vero. hic. l.* 39. *l.* 40. *l.* 45. *l.* 30. *ff. eod.*

Quid si disjunctive quis sibi, aut alteri stipuletur?

℞. Valet stipulatio; *Quia cum unicuique in solidum stipulatum censeatur; in solidum stipulatori obligatio acquiritur. Supra de duob. reis.*

Quomodo vitiatur stipulatio respectu formæ?

℞. Si proxime tit. 16. supra tradita ad stipulationum formam requisita non sunt observata: & in specie. 1. Si concepta inter absentes; puta per epistolam, aut nuncium. *l.* 1. *ff. eod.* (*quæ tamen coram iterare potest. Sed & creditur Scripturæ dicenti partes præsentes fuisse, donec contrarium probetur.* §. 11. & §. 16. *hic. l.* 14. *C. de contr. & com. stip.*) 2. Item si quis ad ea quæ interrogatus est, non convenienter

ter respondet. §. 5. *hic. Veluti si interrogatus de decem, respondeat de quinque:* d.l.1.§.4. *vel pure stipulanti sub conditione promittat, vel in diem; & contra.* d.l.1.§.3. *Modo quidem istam diversitatem discrete exprimat: Non si ad interrogationes simpliciter respondeat Promitto. Tunc enim idem quod in stipulationem deductum spopondisse videtur.* §. 5. hic. ibi Gl.

An ista diversitas interrogationis, & responsionis aequaliter vitiat stipulationem?

℟. Non. Omnino enim vitiat, 1. Si diversitas est circa speciem; *ut si quis stipulanti bovem, promittat equum.* §. *si de alia.* 22. *hic.* 2. Si est circa modum obligandi. *ut in exemplis in praecedente responsione.* Sin circa quantitatem; vitiatur modo in eo in quo promissio interrogationi non convenit. *Ex. gr. stipulanti quinque si quis decem promittat, valet stipulatio quoad quinque; non ultra. Nisi diversitas illico placuerit. Si stipulanti decem, quinque promittis; valet similiter quoad quinque. l. 1. §. si quis simpliciter. 3. ff. eod. Schneidw. hic. ad* §. 5.

Quomodo vitiatur stipulatio respectu finis?

℟. Id jam ex parte dictum est; puta si quis alteri extraneo, id est, in ejusdem utilitatem stipuletur, citra ullum suum interesse. Ita ut non solam quidem solutionem; sed ipsam in eum conferat obligationem. §. 4. 18. 19. *hic.*

Quomodo vitiatur ratione causae efficientis?

℟. Quando stipulando contrahunt, qui vel omnino; vel ita saltem contrahere non possunt. Puta. 1. Si contrahentium alter in alterius est potestate. §. 6. *hic.* 2. Si alteruter, sive per vitium animi omnino non potest contrahere, *ut infans, furiosus, mente captus; d. l. 1. in pr.* sive per vitium corporis; *(ut mutus, surdus)* in specie non potest stipulari; sive per defectum juris, *ut prodigus, pupillus sine tutore auctore, impubes in potestate patris.* §. 6. 7. 8. 9. *hic. l. 6. De V. O.*

Quomodo vitiatur stipulatio ex accidenti?

℟. 1. Si impossibilis conditio stipulationi adjiciatur. §. 10. *hic.* Omnino quidem si sit affirmative concepta de jure, & facto impossibilis. §. 10. *hic. Quod*

 negative

negative concepta, impossibili conditione, pro pura habeatur stipulatio. l.7.ff.eod. 2. Sic respectu temporis in stipulatione adjecti olim quidem non valebat stipulatio, post mortem stipulatoris, vel promissoris concepta. *Puta pridie quam moriar dare spondes? Quia impossibilis videbatur conditio & alteri facta stipulatio.* Hodie valet; *Quia & ab haredibus, & contra haredes incipiunt obligationes. l. un. C. ut act. & ab har. & contr. har.* Vnde & similiter stipulatio; *Cum moriar dare spondes?* & apud veteres valuit, hodieque magis valet. §. 14. & 15. & 12. *hic.*

Stipulatione post mortem concepta, quis à quo exigit promissum?

℟. Hæres stipulatoris exigit ab hærede promissoris; si quidem utrinque post mortem stipulatio facta est. *d.* §. 15. *Vnde & post mortem alterius recte concipitur stipulatio. Quod nec hic quidem libertas contrahentium (ex quorum consensu valent stipulationes) sit restringenda. d. l. un. C. ut act. & ab hared. & cont. har. Perez. hic.*

An non & praposteratione vitiatur stipulatio?

Puta si quis ita stipuletur: si navis ex Asia venerit, hodie dare spondes? id est, ita ut obligatio concipiatur ante eventum conditionis?

℟. Olim quidem tanquam contra naturam conditionis *(qua rem in eventum futurum suspendit)* concepta vitiabatur: Valet hodie. *Quod hodie in contractibus non tam verborum subtilitas, quam mens contrahentium inspicitur.* l. 3. §. 9. De adm. leg. *Qua est, ut tum prastetur promissum, cum verificatur conditio.* §. 13. hic. ibi Schneidw.

Verbum PROMISIT *in instrumento conceptum, an arguit solemnitatem debitam in stipulatione intercessisse?*

℟. Omnino: & quidem sive scriptura sit publica, sive privata. §. *16. hic. & l. 1. C. de contr. stip.* Secus est, si testes idem deponant. *Quia tantum debent deponere de facto sub sensum corporeum cadente, ex quo resultat stipulatio; scilicet quod audiverint interrogationem & responsionem, &c. Schneidw. hic. l. 20. §. penult. ff de testam. Dd. & gl. in l. 1. C. de usur.*

Dic

Dic etiam, ad quid obligetur, si promissor rebus pluribus in stipulationem deductis ad omnes simul simpliciter respondeat, Promitto?

℞. Ad omnes tenetur. Si quas excipit; ad eas solummodo tenetur. *l.* 134. §. 3. *ff. de V. O. Quia tot sunt stipulationes, quot in eam deducta sunt species.* §. 17. *hic. ibi Schneidw.*

Quis est effectus stipulationis conditionalis, si ante eventum conditionis moriatur stipulator?

℞. Cum stipulationes conditionales hodie ad hæredes transmittantur; hæredes stipulatoris adversus promissorem, ejusve hæredes agere ex ea possunt, eveniente conditione. §. 24. *hic. Quod conditio existens hic ad tempus contractus retro tranatur; ac tunc habeatur perinde, ac si pure contractum esset.*

Quid juris, si quis hoc anno, vel mense dari stipulatus sit?

℞. Cum tempus, secundum ante dicta, in favorem debitoris adjectum censeatur: hoc casu non nisi omnibus partibus anni vel mensis præteritis peti potest, quod in stipulationem est deductum. §. 25. *hic. secundum ante dicta.*

Quotuplex oritur actio ex verborum obligatione?

℞. Duplex: Condictio certi, si certa; Actio ex stipulatu, si incerta est stipulatio. Vtraque juris civilis, in hæredes transitoria. *De quibus infra latius.*

TIT. XXI.

De Fidejussoribus.

CUr materia fidejussorum præcedenti subjungitur?*

℞. Quia ut verborum obligatio, tanquam principalis, stipulationis successu constat; ita & fidejussoria tanquam accessoria, sine stipulatione non perficitur. *Perez. hic.*

Quot modis accipitur fidejussor?

℞. Late & stricte: Late pro omni eo, qui alterius obligationem suscipit, & fide sua esse jubet. *Vnde fidejussores dicti. l.* 7. §. 8. *ff. de dol. mal. Val. Franc. pr. de fidejuss. c.* 1. *n.* 3. *Wes. par. hic. n.* 2.

Quot modis ita late dictus accipitur fidejussor?

℞. 1. Pro *mandatore*; hoc est, *eo cujus mandato contrahitur*; id est, *qui mandat alicui credi, aut cum eo contrahi, atque ita fide sua esse jubet. l.*12. §.14. *ff. mand.* 2. Pro *constitutore*; qui per nudum pactum constituit se soluturum quod debet alius. §. *de constitut. inf. de action.* 3. Pro *sponsore*, qui sponte pro alio intercedit. 4. Pro *expromissore*, qui principaliter se obligat pro eo, qui non poterat efficaciter obligari. *gloss. sing. in Nov.* 4. *c.* 1. *verb. fidejussoris. Hyp. de Marsil. ad Rubr. de fidejuss. Gail.* 2. *obs.*28. *num.* 1.

Quis est fidejussor in specie, & proprie dictus?

℞. Is qui pro alio principali debitore, suo nomine stipulanti, promittit, & salva manente principali obligatione, eam fide sua esse jubet; *id est, pro ea ipse se obligat. l.*8. *l.*4. 5. *l.*23. *ff. hic. l.* 12. *C. eod. Treut. th.* 1. *hic. Unde &* adpromissor *dicitur.*

Quomodo ergo hic contractus definitur?

℞. Fidejussio est contractus verbis constans, alienæ obligationi firmandæ ita accedens, ut fidejubens, salva principali obligatione, pro principali debitore fidem suam apud principalem creditorem ita interponat, ut, si contigerit istum fide, & bonis deficere, ipse sit soluturus. §. 1. *hic. Perez. hic.*

Qui possunt fidejubere?

℞. Omnes qui stipulari possunt; nisi specialiter prohibeantur; ut fœminæ, auctoritate SC. Vellejani. *t. t. ff. & C. ad SC. Vell.* milites. *l. milites.* 31. *C. de loc. cond.* servi extra rem peculiarem, inscio domino. *l.* 19. *&* 20. *ff. hic.*

Qualibus omnino obligationibus fidejussio accedere potest?

℞. Omni omnino obligationi, 1. qualitercunque contractæ (*sed secundum leges efficaci. Gl. in* §. 1. *hic. pr. l.*46. *ff. eod.*) sive re, sive verbis, sive consensu: 2. Cujuscunque juris, sive naturalis sit, sive civilis, sive naturalis, & civilis simul, §. 1. *hic. l.* 1. *ff. eod.* sive criminalis. *l.*8. §.5.6. *ff. eod.* At hactenus tantum, ut se ad pœnam pecuniariam, *per l.*4. *De cust. reor.* non corporalem fidejussor obliget. *Dd. vulgo* in l. 70. §.

fin.

fin. per l. 13. ff. ad l. Aquil. *Apud alios dubio non caret.* Arum. disp. hic. & alii. 2. Et quidem sive sit ipsa principalis, sive accessoria; ut & fidejussor fidejussoris detur, *d. l.* 8. §. *fin.* qui indemnitatis, *Belgis* **Waerborch** dicitur.

Quomodo accedit fidejussoria obligatio principali?

℞. Ita ut vel præcedat principalis obligatio: Vel sequatur & præcedat fidejussio. §. 3. *hic.* Modo certo tamen sit secutura principalis: *Quia citra eam non constat fidejussio*; §. 3. *hic. l.* 57. *ff. h. t. Quod quis pro se ipso fidejubere non possit: Unde fidejussio præcedens trahitur ad tempus principalis obligationis.*

Quæ ergo requiruntur ad formam fidejussionis?

℞. Plura. 1. Ut fidejussor se obliget suo nomine, & quidem pro debito alieno. *Ex ante dictis.* 2. Ut id faciat citra novationem; *id est, ita ut suo inventis priorem obligationem non tollat; sed debitor principalis nihilominus maneat obligatus. Secundum ante dicta.* 3. Ut fiat solemnitate stipulationis. *l.* 12. *C. hic. Quæ adeo hic jure necessaria; ut, licet alias jure Canonico ex nudo pacto oriatur actio; tamen fidejussio pacto nudo præstita, eodem jure non valeat. Vasq. Ill. qu. lib.* 1. *c.* 33. *n.* 2. Hodie tamen ejus necessitas sublata. *Treut. hic. thesi* 4. *lit. a.* 4. Ut ad idem se obliget fidejussor, quod est in principali obligatione. *l.* 8. §. 7. 8. *ff. hic.* Ita ut plus non debeat fidejussor, sive quantitatis, sive rei, *l.* 16. §. 1. *ff. eod.* sive loci, *l.* 16. §. 2. *ff. eod.* sive temporis, *l.* 49. §. 2. *ff. eod.* ratione plus intelligatur. §. 5. *hic. Ne plus sit in accessorio, quam in principali.* §. *eod.*

An fidejussor non potest efficacius obligari, quam principalis debitor?

℞. Omnino. Nempe potest obligari fidejussor sub juramento. *Vult. jurispr. lib.* 1. *cap.* 39. Sub instrumento habente paratam exsecutionem. *Wes. par. hic. n.* 5. principali tantum simpliciter obligato.

An & in minorem partem, & leviorem conditionem obligari potest?

℞. Omnino, ut 1. fidejussor debitore in centum obligato tantum obligetur in quinque. 2. Principalis

 pure,

pure, fidejussor sub conditione. 3. Vt Fidejussor in tempus brevius quam principalis. §. 5. *eod. Si forte tamen fidejussor in duriorem causam accipiatur, ex benigniori sententia placet eum teneri ad id quod debet principalis, nec perimi obligationem fidejussoriam. Dd. communiter.*

Qualis debet dari fidejussor?

℞. Idoneus; exceptis necessariis personis, à quibus qualiscunque accipi debet. *l. edicto.* 1. *& 2. ff. in jus vocati ut eant.*

Quomodo æstimatur idoneitas?

℞. 1. Ex *persona fidejubente*; si talis sit, ut stipulationem efficaciter de jure contrahere possit; Vnde *fœmina*, propter SC. Vellejanum; *milites, l. milites. C. de locat. & cond.* & *minores, l.* 3. *hic.* propter restitutionis in integrum periculum, non sunt idonei fidejussores. 2. Ex *facultatibus*; si rem in fidejussionem deductam solvere possit. *l.* 234. §. 2. *De V. S.* Si copiam faciat sui conveniendi. *l.* 2. *ff. qui satisd. cog. Quales qui non sunt, licite recusantur. l.* 3. *ff. hic.* Qui tamen eos recipit, probasse videtur; *d. l.* 3. adeo ut tutori cautioni locus non supersit. *Treut. hic. thes.* 2. *lit.* f.

Quis est effectus fidejussionis?

℞. Quod fidejussor ad id, quod tempore fidejussionis in obligatione principali fuit, sive sors, sive usura, peræque teneatur ac principalis debitor. *l.* 4. *in fin. ff. hic.* Nec ipse tantum; sed & hæredes ipsius. §. 2. *hic. d. l.* 4. *etiam ejus non facta mentione. l.* 13. *C. de contr. stipul.* Non vero ad id, quod ex mora, & delicto debitoris accedit. *l. centum.* 81. *ff. de eo quod certo loco. l* 22. *De act. & oblig. Nisi in omnem causam fidejusserit. l.* 54. *ff. locat. cond.*

Quatenus tenentur hæredes?

℞. Si plures sunt, pro partibus hæreditariis; si unus, in solidum. *l.* 24. *l.* 49. §. 1. *ff. hic.*

Quatenus obligantur fidejussores?

℞. 1. Si plures sunt, in solidum non minus obligantur, & conveniri possunt. *l.* 4. *hic. l.* 3. 16. 23. *C. hic.* 2. Etiam ante principalem debitorem. *l.* 2. 3. 5. *C. hic. Utrumque secundum Jus vetus.*

An

An Jus vetus ratione fidejussionis adhuc hodie obtinet?

℞. Non. Sed concessa sunt in jure fidejussoribus quædam beneficia ex æquitate.

Quæ sunt illa?

℞. 1. Respectu *rei principalis*, *beneficium ordinis*; quod & *excussionis*, & *de fidejussoribus* dicitur: quo creditor prius reum principalem cogitur excutere. *Auth. præsente. C. h. t. Nov. 4. §. si quis igitur.* 2. Respectu *confidejussorum*, beneficium divisionis à D. Adriano concessum. Nempe, cum plures confidejussores sunt, ut, licet singuli ipso jure teneantur in solidum, conveniri tamen non possint, nisi pro parte virili. §. 4. *hic.* 3. Respectu *creditoris*, & *confidejussorum simul*, concessum est fidejussori beneficium *cedendarum actionum*; quo is solidum debitum solvere creditori non tenetur nisi petenti ipsi ab eo cessis actionibus. *l. 11. l. 21. C. hic. Ut istius cessionis beneficio modo quod supra suam partem solvit, à confidejussoribus petere possit. Bart. in l. 7. ff. hic. Treutl. th. 6. hic, lit. a.* Qua cessione negata ultra partem virilem non tenetur. *l. 2. C. hic. Hypp. de Mars. eod. n. 27.*

Quatenus juvatur beneficiis excussionis fidejussor & divisionis?

℞. Ope exceptionis: & quidem ante conclusionem in causa propositæ (*ex benigniore sententia.*) Qua omissâ judicium contra fidejussorem procedit secundum jus vetus; tum quoad ordinem executionis; tum quoad condemnationem singulorum fidejussorum in solidum. *Gail. 2. obs. 27. n. 1. 2. 3. 4. 5.*

Beneficia ista an competunt solis fidejussoribus?

℞. Imo vero aliis accessoribus; ut mandatariis, & constitutæ pecuniæ reis. *Nov. 4. c. 1. & l. ult. C. de const. pec.*

Beneficium ordinis an nunquam cessat?

℞. Omnino: quando reus principalis est absens; *Nov. 4 c. 1.* vel notorie inops & non solvendo; ita ut facile, & quidem cum effectu, conveniri non possit; vel etiam si sit potens, ut creditor ab eo creditum

exigere non ausit. *Comm. opin.* 2. Si naturaliter tantum sit obligatus. *l.* 25. *ff. h. t.* 3. Si huic beneficio fidejussor renunciaverit. *d. Auth. præsente. l penult. ff. de pact.* 4. Si negaverit simpliciter se fidejussisse. *l.* 10. §. 1. *ff. hic.* 5. Si excussionem contra reum principalem impediverit. *c. qui frustra. Ext. de usur.* 6. Si bona rei principalis sint apud fidejussorem. *Mynſ.* 2. *observ.* 15. 7. Si se ut principalem obligavit novandi animo. *Castr. in l.* 30. §. 1. *De pact. Non si celebrat tantum fidejussionis contractum. d. Nov.* 4. *c.* 1. *ubi gl.* 8. Pater non fruitur beneficio excussionis adversus filium pro quo fidejussit, &c. *l.* 3. §. *sed utrum. ff. de minor. Gail.* 2. *obſ.* 27. *per totum. Hering. tract. de fidejuss. part.* 1. *cap.* 27.

Beneficium divisionis an nunquam cessat?

℞. Omnino similiter. 1. Si unus fidejussorum tantum fuerit præsens, & solvendo. §. 4. *& l.* 26. *ff. l.* 10. §. 1. *C. h. t.* 2. Si ei beneficio sit renunciatum. *l. ult. ff. l. pen. C. de pact.* 3. Si fidejussor negaverit se fidejussisse. *d. l.* 10. §. 1. 4. Si unus plurium confidejussorum, *(sive ratione pupillaris ætatis, sive sexus muliebris, aut simili)* inefficaciter sit obligatus. *l.* 48. *pr. &* §. 1. *ff. h. t.* 5. Inter principalem fidejussorem, & hujus fidejussorem. *l. si plures.* 27. §. *fin. eod.* Denique in obligationibus faciendi. *l.* 27. *ff. de V. O. Patius Epitome hic. thesi.* 20.

Actionibus cessis & facta solutione, quod jus competit fidejussori adversus principalem debitorem?

℞. Vt ab eo non tantum principale debitum; sed omne damnum, expensas, actione mandati, vel negotiorum gestorum repetere possit, §. 6. *hic. l.* 20. *pr. &* §. 1. *l.* 33. 35. *ff. mandat.* contra pignorum possessores hypothecaria utili. *l.* 2. 11. 14. *C. hic.*

An hoc semper verum?

℞. Omnino; nisi pro invito fidejussit. *l.* 6. §. *si passus. l.* 40. *ff. mand.* vel donandi animo. *d. l.* 6. §. *si passus.* Vel sciens, aut per ignorantiam juris, exceptionem omisit, qua contra creditorem uti potuit. *l.* 29. *ff. & l.* 10. *C. mand.*

Quando cessio actionum petenda est?

℞. Ante solutionem. *l.* 76. *De solut. Quod etiam*

recte

recte conventus fidejussor, nisi ista cessione impetrata, solvere non cogatur; & , solutione facta, tanquam per eam obligatione principali sublata, frustra hac exceptio objiciatur, nisi aut creditor sponte credere velit, l. 36. ff. hic. *aut ea lege, ut actiones cederentur, à fidejussore sit solutum.* l. 11. C. eod.

An non & ante factam solutionem ad liberationem fidejussor agere potest?

℟. Imo. 1. Si fidejussor fuerit condemnatus. *l. si pro ea.* 10. *C. mand.* 2. Si reus bona sua dilapidet, ut ad inopiam vergat. *d. l. si pro ea.* 3. Si fidejussor ab initio pactus; ut sibi liceat ante solutionem convenire debitorem. *l. ead.* 4. Si reus in facienda solutione diu cessaverit. *l. Lucius.* 38. §. 1. *D. eod.* Maxime si in promptu pecuniam fidejussor non habeat, & molestus sit creditor. *c. 3. ext. hic. & d. l. Lucius. Pac. eod. thes.* 25.

Quibus modis tollitur fidejussio?

℟. Iisdem modis quibus stipulatio, vel contractus principalis. Puta 1. Solutione ejus quod debetur. *l.* 43. *De solut.* 2. Novatione. *l. novatione. C. hic. de quibus infra latius.* 3. Prorogatione termini à creditore suo debitori facta contra leges conventionis ad certum tempus obligationem restringentis. *Treutl. th. ult. hic.* 4. Confusione actionis inter debitorem & creditorem. *l.* 39. §. *ult. De solut.* 5. Præscriptione. *l.* 2. *C. de const pec.* 6. Sententia definitiva. 7. Præsentatione rei principalis in judicio semel facta; nisi totius judicii fidejussor sit acceptus. *Wes. par. hic.* aliisque modis.

TIT. XXII.

De Literarum Obligationibus.

Q*Va est tertia species obligationum?*

℟. Literarum obligatio.

Quomodo contrahitur?

℟. Quando quis debitor spe futuræ numerationis, ex promisso creditoris concepta, dat alicui chirographum, quo confitetur se pecuniam certam ac-

cepisse mutuo, quam tamen non accepit. *Schneidw. hic.*

Quo jure introducta?

℞. Iure Civili. *Licet alii plerique contractus juris gentium sint. gloss. in §. jus autem gentium. verb. pene Supra de I. N. G. & C.*

Quomodo hic est obligatio, & quod ejus fundamentum; cum revera non sit pecunia numerata?

℞. Licet nulla quidem hic videatur esse obligatio; cum ob defectum consensus, (*quia scribens chirographum tantum videtur voluisse se obligare, quatenus pecunia numeraretur*) tum quod naturalis æquitas non permittit, ut obligeris ad restituendum quod non accepisti: contra eam tamen jus voluit ex ista confessione nasci obligationem, ne dubia sit scripturarum fides. *Argum. ejus quod alibi de usucapionibus. Pac. Epitome hic. thesi* 28.

Cur literarum dicitur obligatio?

℞. Quia ad eam Scriptura adeo requiritur, ut ejus efficacia omnis ex scriptura pendeat.

Quæ est efficacia hujus obligationis?

℞. Ante biennium non est ita efficax, quin reo competat exceptio non numeratæ pecuniæ, *l.* 14. *C. de non num. pec.* per quam actor repellatur; nisi revera numeratam debitori probet. *l.* 3. *C. de non num. pec. Ex æquo puta, & bono contra rigorem juris introducta.* Nec post biennium; *si quidem reus suam probet exceptionem. d. l.* 3. *C. eod. Dd. communiter.*

Quando ergo proponi debet exceptio ista, & quo effectu proponitur?

℞. Olim debuit proponi intra quinquennium; hodie, ex Iustiniani constitutione, intra biennium, idque continuum. *Text. hic. & d. l.* 14. Ad præcedentem quidem effectum, ut liberetur reus confessus ac (*contra naturam aliarum exceptionum. l.* 1. *De except. l.* 19. *De probat.*) onus probandi in actorem derivet. Quo post biennium, eam si proponat, se gravat. *Per statim dicta.*

Contra qualem omnino scripturam competit hæc exceptio?

℞. Con-

℞. Contra omnem quæ de jure, & consuetudine fidem facit, sive publica sit à Notario concepta (*licet alias publico instrumento credatur, donec contrarium probetur.* l. 18. C. de probat.) *quatenus hoc casu confessionem tantum probat; non numerationem. Schneid. hic. per Bart. in d. l. 3. in pr. lect.* Sive privata manu debitoris confecta, licet sigillo signata. *Schneidw. hic. ex Fabro eod. n.* 10.

In quo contractu omnino locum habet?

℞. Tantum in contractu mutui, *gl. fin. hic.* non alio, puta depositi, empti; &c. *Utpote in quibus confessio præjudicat confitenti. l. generaliter. C. de non num. pec. Schneidw. eod.*

Quibus casibus cessat hæc exceptio?

℞. 1. Si debitor partem sortis, vel usurarum solvendo cautionis fidem agnoverit. *l. 4. l. 11. C. de non num. pec.*. 2. Si substitutus successit in locum ejus qui erat obligatus. 3. Si transactionis causa certam summam caverit. *d. l. 11.* 4. Si quis caverit argentariis certam quantitatem. *Nov. 136. c. 5.* 5. In instrumento depositionis certarum rerum. 6. In apochis publicis. 7. In apochis solutæ dotis. *l. in contractibus. 14. §. 1. C. de non num. pecun.*

An non & creditori solutam sibi pecuniam à debitore quæ soluta non sit opocha confesso, eadem exceptio non factæ solutionis datur?

℞. Omnino; sed modo intra triginta dies præcise. *d. l. 14. §. 2.* Ut iis elapsis non audiatur, licet onus probandi in se recipiat. *Dd. vulgo in d. l. 14. §. 2.*

Quotuplex oritur actio ex hac obligatione?

℞. Duplex: vel condictio ex lege, *Text. hic. gl. in verb. condictio*; vel actio ex stipulatu, *si stipulatio intercessit. Dd. in d. l. generaliter.*

TIT. XXIII.

De Obligationibus ex Consensu.

QUæ est quarta species contractuum?

℞. Eorum qui ex consensu dicuntur: Ita, etsi nullus contractus consensu vacet, speciatim dicti;

quod neque scriptura, neque verborum solemnitas, nec res ad eorum substantiam præcise requirantur: sed secundum sui naturam solo consensu perficiantur; ideoque inter absentem per epistolam, aut amicum fieri possint. *Text.hic. l. 2. §.12. ff. de Obl.& Act. Perez. hic.*

Cur dicis secundum sui naturam?

℞. Quia in his ex accidenti; puta ex pacto (*quo contractus formantur, præsertim qui consensu perficiuntur. l. 1. §. si convenit. ff. depos. l.7. §. adeo. ff. de pactis.*) fieri potest, ut solus consensus non sufficiat; sed aliquid, puta scriptura, ad eorum perfectionem requiratur. *Ut in emptione venditione, si eam contrahentes nolint esse perfectam, nisi in scripturam redigatur. Quia nec eo casu aliter, nisi instrumenta emptionis, vel propria contrahentium manu, vel per alium, scripta, ab ipsis vero subscripta sint; vel si per tabellionem, nisi & completiones acceperint, perfecta censetur. §. in iis autem. tit. prox. sequent. Schneidw. hic. in pr.*

Cujusmodi sunt hi contractus?

℞. 1. Omnes sunt bonæ fidei; hoc est, tales, in quibus non tantum ea, quæ à contrahentibus dicta sunt, vel literis expressa, debentur, sed & alia, quæ naturalis æquitas suadet alterum alteri præstare. *Text. hic.* Cum in stricti juris contractibus (*qualis est verborum obligatio*) modo præcise præstentur quæ sunt expressa; ut infra latius dicetur. *Text. hic.* 2. Hi contractus sunt ultro citroque obligatorii, cum ex superioribus quidam ex una tantum parte obligationem pariant; ut *mutuum, stipulatio, literarum obligatio.*

TIT. XXIV.

De Emptione & Venditione.

Q*Vot species contractuum consensu constantium proponit Imperator?*

℞. Quatuor: Emptionem-venditionem, Locationem-conductionem, Societatem, Mandatum.

Em-

Emptio-venditio quot modis accipitur?

℞. Ad legem XII. Tab.relata omnem contractum comprehendit, per quem dominium transfertur. *l. statu liberi.* §. 1. *ff. de statu liber. Puta, quia omnis translatio, & mutatio familiæ per emptionem, id est, per æs & libram; sed fere tantum imaginarie, celebrabatur. Treutl. Disp. hic. th. 1. lit. b. ex Vlp. Frag. tit. 19.* Speciatim accipitur pro certo contractus specie, quæ à permutatione quidem originem sumpsit, ab ea tamen differt, & distinctum contractum facit. §. 2. *hic. l. 7. De cont. empt.*

Quomodo definitur emptio venditio in specie dicta?

℞. Contractus bonæ fidei solo consensu initus, de re aliqua emptori tradenda; idque pro certo pretio venditori in nummis ab eo dando. *arg. pr. de oblig. ex consens. l. 3. ff. de Oblig. & Act. l. 2. §. 1. De contr. empt.*

Qualis ergo oritur ex hoc contractu obligatio?

℞. Reciproca. *Vna*, qua emptor venditori ad persolvendum pretium: *Altera*, qua venditor emptori ad rem ei tradendam obligatur.

An ergo hic geminus est contractus?

℞. Minime; sed unus tantum. Vnde & emptio-venditio conjunctim, quasi una vox, ut supra bonorum possessio, & in seq. Titulo locatio-conductio scribitur; licet divisim non minus enuncietur. *Quatenus contractus duorum voluntatibus constat. Tex. hic. Quod & in bonorum possessione observavimus.*

Dixisti hunc contractum à permutatione habere originem; diversum tamen esse: dic, qua in re differant?

℞. 1. Quod in permutatione res pro re detur, seu pecunia pro pecunia; hic pro pecunia, seu pretio res. *Gl. in l. 1. verb. postulabis. C. de rei permut.* 2. Quod permutatio non perficiatur; nisi re secuta; emptio-venditio simul atque in rem seu pretium fuerit consensum; etsi numeratum non fuerit pretium, vel traditio facta. *l. 1. pr. & §. 2. ff. eod. Text. pr. hic. Plures recenset Schneidvv. §. item pretium.*

Quæ ergo sunt hujus contractus substantialia?

℞. Tria: 1. Vtriusque contrahentium consensus: *l. 9. ff. hic.* 2. Res, seu merx, quæ venditur. *l. 8. ff. eod.* 3. Pretium. *l. 2. §. sine pretio. eod. ff.* Non vero arrha,

vel Scriptura. *Utpote sine quibus contractus hic consistere potest; nisi aliter expresse conventum sit. l. 1. C. de fid. instr. l. 35. ff. hic.*

Qualis hic esse consensus dicitur?

℞. Spectatur in duobus. 1. Respectu substantiæ contractus. 2. Respectu modi consensum adhibendi. *Vult. Iurisp. lib. 1. cap. 35. n. 44.*

Qualis debet esse consensus secundum substantiam hujus contractus?

℞. 1. Debet esse de non contrahendo, sed in ipsum contractum emptionis venditionis. *Quia promissio de contractu emptionis ineundo & celebrando, non facit contractum emptionis. Vultej. eodem.* 2. Non in pretio tantum, vel re, sed in utroque. *l. in venditionibus. 9. ff. de contr. emption.*

Qualis ergo dissensus hic vitiat contractum, rei respectu?

℞. 1. Non qui in solo est nomine, *d. l. 9. §. 1.* quando puta rem, in quam est consensum, unus aliter appellat quam alter. *Ex. gr. si eundem fundum in quem consensum est, unus Sempronianum; alter Seianum appellat.* 2. Nec omnis qui in re est; sed si sit in ipso corpore, *Puta si venditor Cornelianum, emptor Sempronianum fundum intellexit, d. l. in venditionibus.* vel in substantia, seu materia rei. *ex. gr. si æs pro auro venditum. d. l. in venditionibus.* §. 2. Puta 1. si in ea omnimodo erretur; *(secus non; puta si inauratum pro solido auro vendatur. l. 14. ff. eod.)* Adeoque si in materia toto genere diversa erretur. (*secus si species modo una altera sit melior; puta si quis Rhenense aurum emens, putet se Hungarium emisse. l. 11. §. 1. l. 10. ff. eod.)*

Qualis dissensus vitiat, respectu pretii?

℞. Id cum in quantitate, & valore magis, quam in re consistat, simpliciter habendum, si venditor minus putavit quam emptor, emptionem subsistere in minori summa; si majus, impediri contractum. *Vult. eod.*

Qualis consensus debet esse secundum modum eundem adhibendi?

℞. Debet is esse directus in negotium præsens, non in

in futurum, *ut statim dixi. Alias enim vel pactum erit de non contrahendo; vel alius contractus, quam emptionis. Vult.eod.n.*57. 2. Ab utraque parte liber; *l.* 11. *C.eod. Quia dolo si quis inducatur ut emat, vel vendat, emptio nulla est.l.*1.*C.de resc.vend.* Non simulatus, puta ut specie emptionis donatio tegatur. *l.* 20. *l.*46. *ff. locati.*4. Mutuus; Puta de re, & pretio. *l.* 35. §. 1. *ff. eod.* Denique perspicuus & clarus: *Obscurus si sit, valet quidem contractus: sed interpretatio fit contra eum, qui potuit apertius dicere, & cujus ita non esse locutum interest. l.* 39. *ff. de Pact.*

An nemo ergo cogi potest, ut rem suam vendat?

℞. Imo certis casibus à Dd. allatis. Ex. gr. vel in testamento à testatore. *l.* 66. *ff. de leg.* 1. Vel ratione communionis, à socio. *l.*13. §. *idem. ff. de act. empt.* Vel ob sævitiam dominorum in servos ex lege. §. 2. *sup. de his qui sunt sui vel al. jur.* Vel si Respublica, aut civitas aliqua prematur inopia annonæ: *Tum enim cogi possunt cives, ut eam vendant. l.* 1. §. *cura carnis. ff. de off. præfect. urb. Minf.*5. *obs.*27. Multisque aliis casibus. *Quos vide apud Socinum, Regula.*435. Vendenda vero res justo pretio. *l. un. C. de annon. & capit. adm. Vult. eod.*

Quæ res omnino possunt emi-vendi?

℞. Omnes, sive corporales, sive incorporoles; puta *actio, hæreditas*: exstantes; futuræ, *modo futuræ sperentur.* Propriæ; alienæ: *iis exceptis, quæ jure prohibentur distrahi.*

Quomodo possunt vendi res alienæ, cum oppignorari non possint?

℞. 1. Quia ex natura hujus contractus venditor rem tantum tradere & de ejus evictione tenetur, *l.*16. §. 2. *De act. empt.* & si rem tradere non potest, præstando emptori interesse liberatur. *sec. ea quæ sequuntur.* Ipse vero dominus rem suam evincere officio judicis potest. *l.* 1. *De evict.* 2. Quod super evictione etiam stipulatio sive simplæ, sive duplæ, *Puta, quæ vel simplum pretium, vel ejus duplum se restituturum promittit, l.*16. *l.*17. *l.*18. *l.*37. *l.*60. *ff. eod. Ita ut de ea emptori caveatur.* inter contrahentes intercedit. *Wes. par. hic. num.*2. Adeoque sive

ex

ex empto, sive ex stipulatu evictionis actio competat, & quidem re sive tota, sive ex parte evicta. *l.* 48. *l.* 58. *ff. eod. Nisi emptor litem contra se motam authori suo, aut hæredi, l.* 8. & 21. C. eod. *denunciaverit, aut rem alteri obligatam sciens emerit. l.* 27. C. eod. *Vtpote quod eo casu nec pretium repetere possit.* Facit. d. l. 27. *Sed & de his infra.*

Quæ res ergo non passunt emi-vendi?

℞. *Iure naturali* non possunt emi-vendi, 1. Quæ nec sunt, nec fore sperantur. *l.* 44. *l.* 57. *ff. de contr. empt.* 2. Res divinæ, sacræ, sanctæ, religiosæ. *l.* 14. *C. de SS. Eccl. Tamen inter ignorantes earum qualitatem (saltem emptore eam ignorante) inita venditio eatenus valet, ut venditor emptori ad interesse teneatur.* §. 5. *hic. l.* 62. §. 11. *hic. ff.* 3. Liber homo; *l.* 70. *ff. eod.* adeoque res quævis, quæ non potest esse in commercio, *l. si in emptione.* §. 1. *eod. ff. Iure civili* non possunt vendi, 1. Res publicæ, universitatis. *l.* 6. *ff. eod. Nisi cum certis solemnitatibus. l. fin. C. de vend. reb. civit. de quib. Bart. Bald. & Canon.* 2. Res furtivæ, vel vi possessæ. §. 2. *inf. de usuc. l. si in emptione.* 34. §. 3. *ff. de contr. empt.* Dotales; & donationes propter nuptias. *supr. quib. al. licet, vel non licet.* 4. Emphyteuticæ, *non requisito domino. l. fin. C. de jur. emph.* 5. Litigiosæ; *nisi alienatio esset necessaria. l. fin. Auth. si hæres. C. de litig.* 6. Subjectæ restitutioni. *l. fin.* §. *sed quia.* 2. *C. Com. de legat. Nisi favore dotis, aut donationis propter nuptias; item alimentorum,* Auth. res quas. C. eod. *& pia causa*, arg. l. 25. §. fin. ff. ad SC. Treb. *vel necessitatis.* Auth. contra eum rogatus. C. ad SC. Trebell. *Sed non nisi legitime à judice. Bart. in l. fin.* §. *etsi præfatam, C. de jure delib.* 7. Cupressi in luco Daphnensi. *tot. tit. C. de cupress. ex luc. Daphn.* Vltimo, venena mala, &c. *l.* 35. §. *veneni mali. ff. de contr. empt. Ex principum constitutionibus in specie.* 1. Vendere non licet purpuram, & sericam hominibus privatis: arma barbaris. 2. Vinum, oleum, aliudve liquamen usus causa paratum. 3. Annonam popularem, & militarem. 4. Eunuchos, sive spadones. Liberos proprios; *(quod alias ex lege* XII. *Tab. fieri poterat)* nisi egestate cogente,

cogente, & victus causa. *t. t. C. qua res ven. non pos. l. 1. 2. C. de pat. qui fil. suos distr.*

Quatenus valet venditio rei alienæ?

℞. Eo casu, si contrahentes, vel emptor saltem nesciverit rem alienam esse; aut scientes, saltem bona fide contractum ineant; idque sive omnino, sive ex parte res sit aliena. *l. 1. & seqq. C. de reb. al. non alien.*

An ut venditio, sic emptio rei suæ valet?

℞. Minime: In tantum, ut, etsi jussu emptoris, ignorantis rem suam, alteri tradideris, non transeat in eum dominium. *l. 16. l. 34. §. 4. l. 15. §. 2. ff. de contr. emption.*

Quale debet esse pretium?

℞. 1. Debet esse certum, §. 1. *hic. (quod quamdiu definitum non est, non nascitur obligatio,)* sive in conventione quantitas absolute exprimatur à partibus utrimque; sive relate ad aliquid ex quo certum esse possit, puta. *Tantum dabo quanti Titius emit. l. 7. §. hujusmodi. 1. ff. de cont. emption.* 2. Debet consistere in pecunia numerata, certæ & quidem taxatæ quantitatis. §. 2. *hic. Vtpote quod in hoc emptio venditio à permutatione distinguatur: Vel alias contractus sit innominatus*, DO, UT DES.

Quid si pretium in arbitrium tertii conferatur?

℞. Pretio in arbitrium unius contrahentium, sive emptoris, sive venditoris collato, puta, *vendo tibi fundum, quanti æstimavero; vel æstimaveris*, nulla erit obligatio, & inutilis contractus. *(Quod rei solvendæ sic non erit necessitas. l. 35. §. 1. ff. l. 13. C. de contr. empt.)* In arbitrium tertii collatum valet; modo is æstimaverit: secus si noluerit, vel non potuerit æstimare. §. 1. *hic. l. fin. C. eod.*

Quando igitur censetur perfectus contractus?

℞. Statim atque de pretio, ejusque quantitate, reque tradenda inter partes convenerit; etsi pretium nondum sit numeratum; nec traditio rei intercesserit, nec arrharum nomine quicquam solutum sit. *Pr. hic.* Aut in scripturam contractus non sit redactus. *ibid. Nisi expresse convenerit, ut sine scriptura non consistat.* Quo casu tum demum perfecta censetur venditio,

ditio, poſtquam in ſcripturam redacta eſt. *ibid. & ſec. ante dicta.*

Quatenus dicis perfectum ſic eſſe contractum; cum in eo & rei traditio, & pretii ſolutio requirantur?

℞. 1. Quoad *obligationem* perfectus quidem hoc caſu dicitur contractus, & quoad *actionem*, ita ut parte invita recedi ab eo non poſſit. *l. ſicut. 5. C. de O. & A.* 2. Reſpectu *periculi, & commodi rei venditæ;* quod utrumque, poſt iſtum conſenſum, regulariter ad emptorem tranſit. §. 3. *hic. l. 8. ff. de peric. & com. rei vend.* 3. Reſpectu ejus, *quod poſt iſtum conſenſum utrimque neceſſitas oritur, & rei tradendæ, venditoris; & pretii ſolvendi emptoris reſpectu.* Quæ omnia quando ita convenit tum demum certa ſunt, poſtquam inſtrumenta emptionis ab ipſis contrahentibus vel ſcripta ſunt, vel ſubſcripta. *princ. hic. & ſupra.*

An pœnitentiæ locus eſt ſemper, ſi iſtorum, quæ ante dicta ſunt, aliquid deeſt?

℞. Omnino; niſi arrharum nomine alquid fuerit datum: *Quo ſubſecuto, quocunque modo celebratus fuerit contractus, emptor contractum adimplere recuſans perdit quod dedit. Venditor duplum ejus quod accepit, reſtituere cogitur, licet ſuper arrhis nihil ſit expreſſum. Princ, hic.*

Quis primus adimplere contractum debet?

℞. Is qui prior agit ex contractu; idque ſecundum regulam generalem, Quod qui ex contractu aliquo agere velit ultra, citroque obligatorio, & ad eum implendum partem alteram cogere, ipſe prius eam impleviſſe; vel ſaltem, ut impleat, paratum ſe præſtare debet. Puta emptor ad traditionem agere volens, debet offerre pretium; Venditor ad pretii ſolutionem agere volens, rei offerre traditionem. *l. Iulianus. §. offerre, l. qui pendentem. 25. ff. de act. empt. Weſ. par. eod. n. 7.*

An vero ad rei traditionem, & pretii ſolutionem præciſe hic contrahentes tenentur?

℞. Imo. Venditor præciſe rem tradere debet, nec præſtando intereſſe liberatur, modo facultatem rei tradendæ habeat. *l. 11. §. 2. l. 30. §. 1. ff. de act. empt. vend.*

vend. Secus, ex benigniori sententia præstando intereste liberatur. Pretium ita emptor venditoris facere debet, ut in eum dominium transferat. *d. l.* 11. §. 2. Nisi ejus fidem venditor sit secutus *l.* 19. *ff. hic.* *Ut in emptione, in qua solutio in diem collata est; puta cum tempus indulgetur.* Non soluto pretio, nec fide de eo habita, res emptæ adeo non fiunt accipientis: ut, emptore bonis cedente, venditor eas vindicare possit, ac cæteris creditoribus præferatur. *arg. l.* 19. *&* 53. *ff. eod. Gail.* 2. *observ.* 15. *num.* 4. *per text. in l. ventri.* §. *in bonis. De priv. cred.*

An res vendita semper est periculo emptoris?

℞. Nequaquam; sed certis casibus manet periculo venditoris, Puta, 1. si res vendita sub conditione, perierit. *Secus si deterior tantum facta sit, quod ad emptorem tantum spectat. l.* 8. *l.* 10. *De per. & com. rei vend.* 2. Si res in genere vendita, *Gl. in l. quod si neque. ff. eod.* aut talis, quæ in numero, pondere & mensura constet. *Quod ejusdem rei tum demum perfecta censeatur venditio, cum ea admensa, appensa, aut numerata fuerit; quasi sub ista conditione facta. l.* 1. *l.* 4. §. *fin. l.* 15. *eod. l.* 34. §. 5. *l.* 35. §. 7. *ff. hic.* 3. Si dolo vel culpa venditoris res perierit. §. 3. *hic. Nisi emptor aut solus, aut posterior moram commiserit. Utpote quo casu venditor dolum tantum præstat; quod si solus, aut posterior venditor moram fecerit, res ipsi perit. l.* 17. *De peric. & com. rei vend.* 4. Si venditor custodiam & periculum rei venditæ in se susceperit. §. 3. *vers. sane. hic. d. l.* 35. §. 4. 5. In venditione alternativa (*ut, Sticho, aut Pamphilo vendito*) si pariter uterque perierit, ad emptorem quidem spectat periculum: si alteruter tantum; prioris interitus ad venditorem; posterioris ad emptorem spectat. *l.* 34. §. *si emptio. ff. de contr. empt.*

Quot modis contrahi emptio potest?

℞. Aut pure, aut sub conditione; §. 4. *hic.* aut in diem, *l.* 41. *ff. eod.* ex die, *l. fin. ff. eod.* ad diem. *l.* 80. §. *Sylva. ff. eod.*

Explica, quid juris circa hos modos?

℞. Valent quidem tales contractus; *sed sub conditione initi sic tantum, si conditio, non si res, vel pretium*

tium in emptoris conferatur arbitrium. In diem, ad diem, vel ex die cum contrahitur emptio, (*quibus modis quomodo contrahatur, ex ante dictis patet,*) nisi dies adjunctam habeat conditionem, ita censetur contracta obligatio, ut non ipsa; sed rei tantum traditio suspensa videatur. *d.l.fin.l.213.ff.de V.S.* §.2. *sup. de verb. obl.*

Ad conditionales venditiones quanam singulariter referri possunt?

℞. Venditiones eæ, quibus res ad degustandum, vel ad mensuram venduntur; puta ut emptio vini non sit rata, antequam vel degustatum, vel admensum sit: Vel utrumque factum.

Quid juris circa singulas istas venditionis species, quoad rei vendita periculum?

℞. Si ad degustationem solam venditum, vel mensuram; periculum vini ad emptorem tantum spectat postquam degustatum, vel admensum sit. Vltima conditione, id est, utraque conditione si venditur, periculum qualitatis usque ad degustationem ad venditorem; post eam demum ad emptorem: periculum substantiæ seu rei interitus, donec vinum admetiatur, quamvis degustatum, ad venditorem pertinet. *l.34.* §.*alia.& l.35.*§.*pen.ff.hic.l.15. De peric. & com. rei. vend. Wes. par. de per., & com. rei vend. per. totum.* Si vinum simpliciter, seu per aversionem vendatur; omne periculum statim ad emptorem transit. *l.4.* §.*fin. l. si vina. ff. eod. Pac. epitome hic. th. 19.*

Quid vocas per aversionem vendere?

℞. Cum res ut est venditur. Vnde statim perficitur emptio, cum emptor nec deliberandi tempus, nec probandi postulaverit. *Calv. lexic.*

An huic contractui non solent aliquando pacta adjici?

℞. Omnino; & sunt quidem eorum frequentissima: addictio in diem, lex commissoria, & pactum de retrovendendo.

Quot modis fit addictio in diem?

℞. Vel pure; sed ita ut, oblata meliori conditione, liceat ab emptione recedere: vel sub conditione, ut per-

perficiatur emptio, nisi melior conditio offeratur. *tot. tit. de in diem addict. Wesem. eod.*

Quid est hic lex commissoria?

℞. Conventio, qua cavet venditor, ut, nisi pretium intra certum diem solvat emptor, res sit inempta. *t. t. de leg. commiss.*

Quid est pactum de retro vendendo?

℞. Quando res ita distrahitur, ut, oblato quandocunque vel intra certa tempora pretio, res restituatur. *l. 2. C. de pact. int. empt. Quod pactum etiam ad hæredes transit, & extraneo cedi potest. per not. Gail. 2. obs. 2. n. 4. 5.*

Quæ actiones nascuntur ex hoc contractu?

℞. 1. Actio *empti*; quæ datur emptori contra venditorem ad rem venditam tradendam, seu vacuam ejusdem possessionem præstandam, & post moram ad hoc quod interest, ita ut etiam petantur rei venditæ fructus & accessiones. Altera *ex vendito*; competens venditori ad consequendum id, quod emptor ex contractu à sua parte præstare debet; puta ad pretii præstationem. *tit. tot. ff. de act. empt. vend. Treutl. hic. th. 11. De istu, ut & de omnibus actionibus infra.*

An contractus hic semel perfectus ita à partibus utrimque consummari debet, ut rescindi non possit?

℞. Imo vero rescinditur *(etiam ex intervallo)* 1. re integra, *(id est, re nondum tradita aut pretio numerato)* mutuo consensu: non una parte invita. *l. Nihil tam. 35. ff. de R. I. l. 3. C. de resc. vend. Wes. par. ff. de resc. vend. n. 1. & seq. quamvis emptori per fidejussorem de re tradenda; Venditori de solvendo pretio per arrham, aut alia ratione cautum sit.* Re non integra non rescinditur venditio; ne cætera quæ eam sunt secuta; *id est, traditio, numeratio, & cautio*, simul rescindantur. *Wes. par. eod. n. per l. 2. ff. de resc. vend. l. si ab emptione. ibi Dd. ff. de pactis. Vult. jurisp. eod. n. 79.* 2. Si venditor in rei immobilis, vel mobilis pretiosæ venditione supra dimidium justi pretii ab emptore deceptus sit. *l. 2. l. si voluntate. C. de rescind. vend. §. si quis in fraudem. Inst. de action. Optio tamen datur emptori, vel rei redhibendæ, vel supplendi*

plendi pretii. d. l. 2. 3. Si propter tributa publica sub hasta bonis debitoris per ambitionem, & gratiam in ejus fraudem venditis, pensionem offerat. *l.* 16. *C. eod.* Item si quis fundum debentem censum fisco vel Reip. ea lege emat aut vendat, ne onus illud emptorem sequatur. *Quo casu & res, & pretium in ærarium reducitur, in utriusque contrahentis damnum.* 4. Si pater filium distraxerit, unicuique licet eum in libertatem asserere, etiam ipsi patri, & filio distracto; sed mancipio vicario, & pretio oblato, &c. *Cujac. parat. de patrib. qui fil. suos distraxer. Vult. eod. n.* 79 *& seq.*

Dixisti, ex deceptione ultra dimidium justi pretii rescindi venditionem; an ergo non licet contrahentibus se invicem circumvenire?

℞. Omnino quidem quoad pretium (*sed citra doli propositum*) infra dimidium. *l.* 16. §. 4. *ff. de minor. Idque ex usu juris gentium,* l. 22. §. fin. ff. locati. §. adeo. Inst. eod. *& ratione rerum varie æstimatarum.* Non vero quoad res emptas venditas, cognitis earundem vitiis ante celatis. *l.* 8. *vers. quod si. in fin. De per. & com. rei vend. Treut. hic. th.* 4. *lit.* d.

De Redhibitione, & Quanti minoris.

Quid ergo Iuris circa rerum emptarum vitium?

℞. Quod ob earundem traditarum vitium (*corporis, non animi, nisi corpus domino reddat inutile. l.* 4. §. 1. *l.* 17. §. 1. §. 2. *De ædil. Edict.*) ex Ædilitio edicto (*licet de servis, & jumentis tantum loquatur; tamen non modo de omni pecude, l.* 38. §. 2. 3. 4. ff eod. *sed etiam de re quavis mobili & immobili obtinet. l.* 1. *pr. l.* 49. *ff. eod. l.* 4. *C. de Ædil. Ed.*) redhibitio fiat, (*sed non in debitis fiscalibus. l.* 1. §. 3. *ff. eod.*) vel quanti minoris supplementum.

Quid est redhibitio?

℞. Redhibitio (*quasi redhabitio dicta. l.* 21. *ff. eod.*) est venditionis resolutio, qua omnia in integrum restituuntur; perinde ac si neque venditio, neque emptio intercessisset. *Puta, re ab emptore venditori; à venditore emptori pretio cum usuris, & interesse, l.* 27.

l. 29.

l. 29. §. 1. ff. eod. *omnibusque accessionibus*, *& emolumentis restitutis*, *damnoque culpa dato reparato*. l.60. l.31. §.19. l.33. ff. eod. Wesemb. par. hic. n.7. *ad quam qua datur actio*, redhibitoria *dicitur*.

Qualia vitia in specie dant locum redhibitioni?

℞. 1. Talia, quæ si emptor scivisset, rem non emisset. *l.* 48. §. 4. *ff. eod. Cujus ignorantia hic omnino desideratur*. l. 1. §. 6. ff. eod. *Cum cesset actio, si vel monitus vitium sciverit, vel id apparuerit*, l. 14. §. fin. ff. eod.

Quid si venditor ipse vitium ignoraverit?

℞. Non prodest ei ignorantia. Scientia ex diverso ad interesse obligat. *l.* 1. *C. eod. Ignoraverit vero, an sciverit vitium, Iudex ex vitii qualitate, & circumstantiis arbitrabitur. Scotanus eod.*

Quo tempore debet res esse vitiosa, ut sit locus redhibitioni?

℞. Venditionis. Ante quam licet præcesserit, sublatum, *l.* 1. §. *pen. ff. eod.* vel post secutum, nocet emptori. *l.* 3. *C. eod. Præsens fuerit, an secutum sit, judicis est arbitrium. Scotanus eod.*

Quando quanti minoris supplementum habet locum?

℞. Cum tale est vitium, quod emptor, si scivisset, rem non empturus fuisset, nisi minori pretio.

Quod est illud supplementum?

℞. Quando non quidem rescinditur contractus; sed emptori restituitur de pretio quanti minoris res valuit, cum emeretur à venditore idem vitium ignorante. *Cujac. par. eod. Wes. eod. n.* 5. *Ad quod data actio, quanti minoris; &* æstimatoria *dicitur*.

Quid differunt hæ duæ actiones?

℞. 1. Quod redhibitoria datur solum in vitiis usum rei impedientibus: Quanti minoris etiam in aliis. *Wes. par. hic.* 2. Prior solvit plane contractum; altera pretium modo reducit ad æqualitatem. 3. Prior ob rei vitium intra sex menses, ob ornamenta jumentorum intra 60. dies; altera intra annum à die scientiæ, *l.* 55. *ff. eod.* instituenda. *l.* 19. §. *fin. l.* 38. *ff. eod. Treutl. eod. th.* 3.

Est ne in electione emptoris, utra agere velit?

℞. Om-

℞. Omnino : *arg. l.* 48. §. 2. *ff. eod. At vero licet actum fuerit æstimatoria, cum res adeo est nullius pretii, ut non expediat domino eam habere, officio Judicis continebitur, ut reddita re pretium restituatur. l.*43. §. 6. *ff. eod. l.*25. §. 1. *ff. de Except. rei jud. Scotanus eod.*

De Evictione.

Cum alienam rem vendi quidem posse dixeris ; sed ea evicta, venditorem ad interesse emptori teneri ; dic, quid sit evictio?

℞. Rei nostræ, quam adversarius legitimo titulo acquisiverat, per judicem facta recuperatio. *l.* 24. *l.*56. *& seq. ff. de evict.*

Unde, & quatenus de ea præstanda tenetur venditor?

℞. Tenetur, sive tota res, sive pars (*& quidem specie vendicationis, non alia actione. l.*38. §. 2. *De V.O.*) evincatur, *l.* 1. *l.*36. *ff. de evict. Wes. par. eod. n.*6. vel ex ipsa contractus natura ; & quidem ad pretii restitutionem, & id quod interest. *l.*60. *l.*70. *ff. eod.* Vel per stipulationem ; (*per quam, sine satisdatione tamen caveri solet*) eamque vel simplæ, quando conventum inter partes, ut, re victa, simplum pretium præstetur ; (*quo casu & ad pretium, & ad interesse similiter agi potest. dd. legibus.*) Vel duplæ, quando venditor duplum pretii, re evicta, promisit. *l.* 17. 48. *l.* 53. *ff. eod. Quo casu tenetur modo in id, quod per stipulationem promissum. l.* 64. *per tot. ff. eod. Wes. par. eod. n.*8. *& sec. ante dicta.*

Quomodo committuntur hæ stipulationes?

℞. Cum res evincenti judicio restituta. 2. Emptor æstimationem præstare coactus. 3. Possessor, ab emptore conventus, absolutus est. *l.* 16. §. 1. *l.*31. *l.*34. §. 1. *ff. eod. Wes. par. eod.*

An in solo contractu emptionis locum habet evictio?

℞. Imo vero & in permutatione, *l.*29. *C. eod. arg. l.* 1. *C. de rer. per.* datione in solutum, omnique alio contractu, ex quo per titulum onerosum quid acquiri-

quiritur. *Schotan. eod.. Non in donatione, sive à conventione, sive à traditione inceperit. l. 2. & ibi Duarenus. C. hic. Treut. eod. th. 5. lit. d.*

Quæ nomine evictionis competunt actiones?

℟. Secundum ante dicta. 1. Ex empto, tanquam ex natura contractus; qua pretium, quo res æstimata tempore emptionis, & quanti emptoris interest rem non esse evictam, petitur. 2. Ex stipulatione, sive simplæ, qua *(quia & ipsa hic est naturalis)* idem petitur quod ex empto: sive duplæ, qua solum petitur, quod in stipulationem est promissum. *Wes. par. eod. n. 9.*

An non aliquando cessant hæ actiones?

℟. Omnino. 1. Si emptor litem contra se motam authori suo, aut hæredi, *l. 8. 21. C. eod.* etiam scienti, *l. 55. §. fin. l. 56. §. 4. ff. eod.* ante condemnationem, *l. 29. § 2. ff. eod. (modo causa venditionis non sit notorie injusta. in d. l. 8.)* nunciare neglexerit. 2. Si sciens rem alienam alteri obligatam emerit. *l. 27. C. eod.* 3. Si justis defensionibus & appellationibus non sit usus. *l. 29. §. 1. Gl. 1. 18. ff. eod.* 4. Si sponte cum agente transegit. *l. 56. §. 1. l. 63. eod.* 5. Si per injuriam res ei auferatur. *l. 51. ff. hic.* 6. Vel ex facto, culpave emptoris, *l. 27. ff. eod.* vel negligentia *l. 55. l. 66. ff. eod.* 7. Si præscriptio à tempore venditionis cucurrit. *l. 54. ff. eod.* 8. Si non contra formam conventionis; sed aut ex sui natura, vel facto authorum ipsius emptoris res evincatur. *Cravetta cons. 24. n. 1. Wes. eod. n. 10. & sec. ante dicta.*

De Iure retractus.

Dixisti, quomodo res vendita evinci possit à domino: an vero re propria venditoris vendita, tertius sibi eam ita redhibere aliquando non potest, ut ipsi emptori in re empta præferatur?

℟. Omnino: & dicitur quidem id jus προτιμήσεως, *id est, prælationis*; item jus retractus, & congrui.

Quæ istius juris origo?

℟. Probatum id prius Romanis, quoad proximos, & consortes, *l. 6. C. Theodos. de contr. empt.* &

abrogatum constitutione Impp. Valent. Theod. & Arcadii. *l. 14. C. de contr. empt.* Deinde rursus in feudis constitutione Friderici, & variarum nationum legibus aut consuetudinibus obtinet, *Gothofr. ad d. legem. Syntagm. Tholos. lib. 26. c. 1.* (*Quomodo in Batavia nostra obtineat, vide Ill. Grot. introd. Jurispr. Holland. lib. 3. c. 16.*) & partim etiam ex conventione. *Unde in municipale, & conventionale non male dividitur. Vigel. Method. jur. controv. lib. 6. initio.*

Retractus municipalis quorum consideratione conceditur?

℞. Vel consanguinitatis, (*qui gentilitius dicitur*) vel vicinitatis, vel consortii, *seu societatis.*

Quid est retractus gentilitius?

℞. Facultas redimendi rem immobilem venditam æquali pretio, ratione proximitatis, intra certum tempus competens. *Syntagm. eod. n. 1.*

Quæ res possunt retrahi?

℞. Immobiles tantum; *Syntagm. eod. cap. 2. num. 1.* (*non mobiles, nec moventes*) & iis accensiti annui reditus, census, pensiones perpetuæ; ut & vectigalia, portoria, ususfructus venditus. *eod. numer. 3. 4.* Et quidem in genere retractus gentilitii tales res tantum, quæ sunt de genere, & familia, & è bonis majorum. *Syntagm. eod. num. 6. Non noviter emptæ à venditore. eod.*

An omnes res immobiles gentilitiæ, & quidem quocunque casu retrahi possunt?

℞. Minime. *Nec enim possunt retrahi.* 1. Limitaneæ regni, proximiore cui Princeps minus fidit, eas retrahere volente. *l. quicunque. l. fin. C. de fundis limit. lib. 11.* 2. Aut Regi venditæ. *Papon. lib. 11. tit. 7. art. 15. Syntag. eod. n. 8.* 3. Aut ob crimen ad fiscum delatæ. (*Quia hic nulla est venditio.*) Omnino delatæ per contractum. (*Quia in contractibus privatorum loco est.*) *l. 1. C. de jure fisci. lib. 10.* 4. Neo venditæ ab Ecclesia. (*Quia proximos non habet.*) Omnino Ecclesiæ venditæ. *Syntagm. eod. n. 12.* 5. Nec decimæ Ecclesiasticæ. *Synt. eod. n. 13.* 6. Nec hæredibus venditæ. (*Quia jus familiæ non videtur muta-*

mutatum. eod. n. 14.) 7. Non una ex pluribus rebus simul venditis, vel pars ex toto. *eod. n.* 15. 8. Non res venditæ pro augendis scholis, & ecclesiis. *Quia utilitati publicæ privata cedit. eod. n.* 16. 9. Non feuda vendita. *Ne vasalli cogantur habere dominum, quem nolunt. eod. n.* 17.

An vero refert, quo contractu, aut titulo alio, res sunt alienatæ?

℟. Omnino. 1. Quia res venditæ valido contractu tantum retrahi possunt. *Syntagm. eod. c.* 3. *n.* 1. Non donatæ *eod. cap.* 7. 2. Aut relictæ titulo institutionis generalis, aut specialis. *eod. num.* 3. 3. Aut datæ transactione. *eod. cap.* 8. 4. Non rerum divisione. (*Quia divisio nullum jus novum tribuit; sed ante quæsitum modo distinguit.*) 5. Non mutuatæ, commodatæ, locatæ. *eod. c.* 11. *n.* 1. Omnino datæ in solutum. (*Quia censentur alienari cum onere. eod. n.* 3.) Non permutatæ. *cap.* 12. *num.* 1. *Nisi in fraudem fiat permutatio. eod. n.* 2.

Qui possunt retrahere?

℟. Proximus. Non remotior. (*Nisi intra tempus retractus proximo silente. eod. cap.* 17. *n.* 8.) & quidem considerata proximitate venditionis tempore. 2. Si plures sint, eodem gradu; omnes quidem si velint. *n.* 6. (*Nec enim ab emptore cogi possunt ut retrahant. n.* 8.) Sed non tanquam proximus ipse venditor; ex novo etiam jure. *eod. cap.* 14. *num.* 1. Aut ex ejus persona ipsius hæres, tanquam hæres. Omnino vero ut proximior. *eod. cap.* 15. Sed & proximi hæres, suus quidem, extraneus non; nisi defunctus vel cœperit, vel dixerit se velle retrahere. *eod. n.* 2. *Cedere vero jus retractus extraneo proximus non potest. eod. cap.* 18.

An omnes proximi retrahere possunt?

℟. Minime. 1. Nec enim retrahunt nisi & naturali, & civili vinculo sint conjuncti venditori; non adoptati, vel affines, nec spurii bona patris. *eod. c.* 17. 2. Nec ii quidem nisi res adhibendas emere possint *Unde non retrahunt, qui munera & officia, quæ rebus retrahendis hærent, præstare non possunt.* eod. cap. 16. *Ut fœmina in feudo non fœmineo.* cap. 1. de nat. suc.

feud. eod. n. 1. 2. *Persona Ecclesiastica in feudis temporalibus, quatenus ea habere non possunt. eod. n.* 3. 3. Non qui jure civili pro mortuis habentur; *ut deportati.* 4. Nec, si quidem in prima traditione appositum, ne quis extra rectam lineam retrahat, à latere proximiores. *eod. n.* 7.

Quorum locorum consuetudinibus regitur retractus gentilitius?

℞. Eorum quibus res venditæ sunt sitæ; non quibus venditores, vel retrahentes habitant. *Tholos. eod. cap.* 19.

Quis est modus constituendi, vel prosequendi retractus?

℞. Proximus retrahere volens debet. 1. Extra judicium emptorem interpellare, ut secundum consuetudinem loci huic juri satisfaciat; & in recusantem instituere actionem in rem scriptam. *Tholos. eod. num.* 2. 2. Pretium æquale, & quodcunque pretii nomine additum, cum legitimis impensis in rem, & instrumenti venditionis confectionem factis restituere. *eod. n.* 2. 3. 4. 3. Idque statim: *ut de pretio & cæteris emptor fidem habere non teneatur.* eod. n. 5. *(Puta, quia cogit ad venditionem.)* Et quidem Integrum. *n.* 22. 4. Vel saltem offerre realiter in pecunia numerata; idque in domo emptoris. 5. Eo absente, judicem qui de oblatione statuat adire, & contestatione facta pecuniam deponere, vel apud ædem sacram, vel alio loco publico, vel apud Iudicem. *eod. n.* 2. 3. 4. 5. 6.

Quod tempus ad retrahendum concessum proximis?

℞. Annus, & dies, ut refert jus Pontificium. Sed & longius, vel brevius secundum locorum consuetudines, à die sententiæ, etiam in minoribus currens. *(Quia consuedines sunt stricti juris; & minores quoque obligant. l. fine hærede. §. Lucius. ff. de admin. tut.)* Quo elapso, non datur regressus. *eodem.*

Quis finis retractus gentilitii, & quæ hujus juris ratio?

℞. Finis, & ratio præcipua hujus juris est bonorum in familia conservatio. *eod. cap.* 25. *n.* 5.

Qua-

Quatenus, & unde competit retractus, ratione vicinitatis?

℞. Ex constitutione Friderici, post Theodosium, & speciali locorum consuetudine. Sed quidem, si nullum prædium inter vicinum, & venditum prædium sit medium. *Vigel.h. qu.*5. *Reg.*19. Nisi prædii venditi partem sibi venditor reservaverit. *Capyt. decis.*38. *Vigel. eod.* Minime, si vel aliud prædium est intermedium; vel vicinus ratione prædii rustici urbanum velit retrahere. *Afflict. decis.* 223. *Vigel. eod.*

Quatenus, & unde competit ratione societatis?

℞. Socio competit ex iisdem constitutionibus, etiam omnium bonorum socio, intra annum à soluta societate, in parte alteri socio durante societate per retractum acquisita, oblato pro rata pretio. *Vigel. eod. reg.* 21.

Quis est retractus conventionalis; & unde?

℞. Qui est ex partium conventione, & quidem ex pacto de retrovendendo; quo inter venditorem, & emptorem convenit, ut vel intra certum tempus, vel sine temporis definitione quandocunque, venditor possit rem venditam oblato pretio retrahere. *Vigel. de retract. conv. qu.* 2.

Aliquando tamen citra pactum ex statuto obtinet, ut, bonis debitorum venditis, vel necessitate in solutum datis, liceat ea intra certum tempus redimere: De sponte in solutum datis dubitatur. Vigel. eod. quæst. 2.

An non hoc jus etiam interposito tali pacto aliquando cessat?

℞. Omnino. 1. Si minor emens hoc pactum venditori fecerit; vel tutor & curator ejus. 2. Vel prælatus in præjudicium Ecclesiæ. 3. Vel procurator, aut alius administrator in præjudicium domini. 4. Vel filiusfamilias sine consensu patris. 5. Si non in ipso contractu, sed modo in præfatione ejus est facta mentio. 6. Vel modo ex intervallo contractui sit additum. 7. Vel contractus principalis non consistit. 8. Vel pacto adjectum tempus intra quod redimere non liceat. 9. Si postea pacto retrovendendi sit renunciatum à venditore. 10. Si modus pacto adjectus defi-

ciat. 11. Si agens non servarit conditionem pacto de retrovendendo additam. 12. Si res vendita emptori, citra ejus caussam est evicta. 13. Si non totam rem emptam, vel omnes; sed vel aliquas tantum, vel partem modo velit retrahere. *Vigel. eod. juxta Tiraquellum, ex ejusdem ampliore tractatu compilato breviario. eod.*

An non debet hic actor retractus ante exposita implere solemnia?

℞. Adeo quidem, ut si cesset, & ipse cesset retractus. *Vigel. eod. Except.* 24. *Qui solemnia infra ipse exponit. quæst.* 120. *per totum.*

An hac actio ex pacto nascens extraneo cedi potest?

℞. Omnino. Nisi venditoris personæ in pacto de retrovendendo sit adjecta clausula taxativa. *Vigel. eod. reg.* 3.

An non & hic, respectu modi constituendi & prosequendi retractus, quædam consideranda?

℞. Omnino. Nempe, 1. Si venditor ejusque cognatus concurrant, utroque retrahere volente, venditorem præferri. *Vigel. eod. quæst.* 5. *reg.* 6. 2. Hic actionem instituendam apud Iudicem dominii ipsius rei conventi, non loci rei sitæ; nisi tertius possessor conveniatur. *eod. qu.* 7. 3. Et hic agi ad restitutionem ipsius rei cum fructibus, & accessionibus; nec emptorem interesse præstando liberari. *eod. qu.* 8. *reg.* 2. *& seqq.* 4. Restituendam qualis est tempore retractus citra dolum emptoris, non qualis fuit tempore contractus. 5. Competere hanc actionem modo intra tempus pacto adjectum. *qu.* 9. *reg.* 2. 3. Quod si adjectum, ut quod aliquod tempus sit retrahendi potestas, nec ante licere. *d. q.* 9. *reg.* 1. *Post definitum tempus frustra agi, jam dictum. eod. reg.* 3. *Equidem hic leges contractus omnino servandæ. Quæ si non recedunt, quoad solemnia ac modum retrahendi, ante exposita servanda.*

TIT.

TIT. XXV.

De Locatione-Conductione.

CUr locationis-conductionis tractatio praecedentem contractum sequitur?

℞. 1. Quia eidem proximus est, & iisdem regulis fere constat. *Puta, quod uterque est contractus bonæ fidei, ultro, citroque obligatorius.* 2. *Uterque perficitur consensu.* 3. *Ut in emptione venditione consensus est in rem, & pretium; sic hic in rem, & mercedem.* 4. *Quod ut ibi pretium; sic hîc merces in arbitrium tertii conferri potest.* 5. *Et in pecunia, ut pretium; sic merces consistit. Princ. &* §. 2. *hic. l.* 2. *ff. hic.* Differunt tamen; quod in emptione res tantum; hic non res tantum, sed & facta veniant. *Schneidw. hic. Vult. Jurisp. cap.* 36. *n.* 9.

An non hic contractus à priori in pluribus differt?

℞. Imo vero differt in pluribus. 1. Quod in contractu emptionis proprietas alienatur; *l. pen.* §. *ult. ff. de contr. empt.* in locatione usus tantum venit. §. 2. *hic.* 2. Quod, cum pretium tantum consistat in pecunia numerata; merces etiam consistit in omni re fungibili. *l.* 21. *C. h. t.* 3. Venditor, re egens vendita, à traditione non excusatur. *per ante dicta.* Omnino vero excusatur locator à re locata tradenda; si ipse egeat. *l.* 3. *C. h. t.* 4. Post contractum emptionis perfectum periculum casus fortuiti ad emptorem spectat; non rei conductæ ad conductores, *l.* 15. §. *si vis.* §. *item cum quidam. ff. h. t. Pac. eod.*

Quid ergo est locatio-conductio?

℞. Locatio-conductio *(una voce sic dicta)* est contractus juris gentium, & bonæ fidei: quo usus, vel fructus rei alicujus; vel opera factumque hominis pro certa mercede constituitur. *l.* 1. *ff. h. t. Treut. hic. th.* 1. Unde locator dicitur, qui quid fruendum, vel faciendum dat; conductor, qui quid accipit.

Quæ res locari possunt?

℞. Omnes in commercio positæ; *arg. l.* 34. §. 1. *ff. de contr. empt.* etiam alienæ. *l.* 7. *l.* 9. *in fin. l.* 15. §. 8. *ff. hic.*

Non conduci conductoris propriæ. *l.* 20. *C. eod.* Nisi ante donatæ, *ut in casu l.* 77. *ff. de R. I.* aut venditæ, *l.* 21. *ff. hic.* item communes, *l. un. C. si res com. pign.* (*sed de partium consensu,*) etiam feudam, (*& quidem non tantum ad modicum; sed & ad longum tempus. Vult. tr. de feud. c.* 2. Res vero talis esse debet, quæ utendo non consumatur: *Quod ad usum; non ad abusum, hic contractus sit comparatus. Vult. eod. num. hic.*

Quales operæ locari possunt?

℞. Honestæ, & licitæ. *l.* 30. §. 3. *l.* 38. *ff. h. t.* Et quidem tales quæ in re alterius sunt positæ, & ex quibus emolumenti aliquid exsistit; hominis corpore, sive toto, sive parte aliqua præstandæ. *Treut. eod. th.* 2. *lit. g.*

Quid hic circa rem necessarium?

℞. Res ut locetur, satis est eam designari. *Ut quam primum tradatur non est necesse, modo circa eam de usu conveniat. Vult. Jurisp. eod. n.* 8.

Merces quomodo hic definitur?

℞. Merces & hic debet esse certa, *l.* 2. *l.* 25. *h. t.* & ab initio constitui. *Quod si de ea, ante non definita, postea conveniat; non locatio est; sed in aliud genus contractus transit: puta, Innominatum do, ut facias. Schneidw. n.* 5.

A quibus definitur merces?

℞. Vel ab ipsis contrahentibus; vel alieno arbitrio. §. 1. *hic. d. l.* 2. *Unde etiam in tertium collato arbitrio, sententia ejus, (modo certum definiat,) valet.* d. l. 25. ff. hic. l. ult. C. de cont. empt. *Minus æquum si arbitratus fuerit; in arbitrium viri boni fit reductio.* arg. l. 76. 77. 78. ff. pro socio. Treutl. th. 3. ad.

In qua re constat merces?

℞. Non tantum (*ut jam dictum*) in pecunia numerata (*ut quidam volunt;*) Sed & in qualibet re fungibili. *l.* 19. §. 3. *ff. hic. l.* 21. *C. eod.*

Quando pendi merces debet?

℞. Eo tempore quo, ut solveretur, conventum inter partes. De eo si nihil actum; consuetudo loci servatur; alias in fine anni solvitur. *l.* 34. *ff. de R. I. l.* 54. §. 1. *D. hic.*

Quot

Quot modis fit locatio conductio?

℞. 1. Tempus recipit, & ad tempus fit. *l.* 24. §. 2. §. *fin. l.* 56. *ff. l.* 10. *C. eod. Quo non expresso in prædio rustico, ad annum, quo fructus percipi possint, facta censetur. In urbanis, donec alter contrahentium, renunciet contractui. l.* 13. §. *fin. & l. seq. ff. hic* 2. Conditionem. *Puta, cum sit sub certis legibus, & conditionibus expressis. l.* 20. *ff. l.* 10. *C. hic. Treut. eod. thes.* 4.

An non & tacite locatio contrahitur?

℞. Omnino quidem locatio simplex. *Treutl. eod. lit. d. Puta; cum conductor in re locata sine domini contradictione post prioris locationis tempus consistit, de novo conduxisse judicatur. d. l.* 13. §. *fin.* Non Emphyteusis. *Quæ ex domini taciturnitate non intelligitur renovata. Jason. in l.* 1. *num.* 66. *C. de jur. emphyt. Treut. eod.*

Ad quod tempus locatio extendi potest?

℞. Tempus hoc dicitur vel *incertum*; quoad is qui locavit velit. *l.* 4. *ff. hic.* Vel *certum*, & ab initio definitum certo annorum numero. *Vult. eod. n.* 18. Idque vel *breve*; id est, minus decennio. *(à quo proprie est locatio-conductio.) Vult. eod. In qua de novo ineunda ipsum initio exprimi debet, licet (ut dictum) tacite si renovetur, sufficiat. l. item quæritur.* §. *fin. ff. h. t.* Vel *longum*; id est, ultra decennium. *Sub quo facto locatio, seu conductio peculiare nomen sortitur, &* Emphyteusis *dicitur.* §. 3. *hic.*

An ante definitum tempus alteruter contrahentium à contractu recedere potest?

℞. Non quidem regulariter. *l.* 15. *C. hic. Quia contractus, cum primum sint voluntatis; postea sunt necessitatis. Potest tamen conductor rem locatam rursus alteri, sed æque idoneo,* Gl. in l. nemo. C. hic. *locare. Nisi aliud sit actum.* d. l. nemo. Expelli à locatore intempestive conductor potest, si justa subsit causa. *Puta si reparatione domus locata egeat; aut conductor pensionem non solvat; aut re conducta male utatur. Nov.* 120. *c.* 8. *l.* 54. §. 1. *ff. l.* 3. *C. eod.* Et contra conductor ex justa causa timoris. *Puta damni infecti.* l. 28. l. 55. §. fin. ff. hic. *Vel incendii.* l. 49. §. 1. D. ad l. Aquil. *Vel*

impetus hostilis. l. 13. §. 7. ff. hic. *Vel pestis*, Gail. 2. obs. 23. n. 9. renunciare conductioni quocunque tempore potest. *Treutl. eod. th.* 5.

Quæ oriuntur actiones ex contractu hoc locationis-conductionis?

℟. 1. *Locati*; quæ datur locatori, ut finita locatione ei restituatur res locata, *l.* 25. *C. hic.* omneque damnum, dolo, culpave lata, vel levi (*non levissima*, l. 2. §. 2. ff. commodati. l. 28. C. h. t. & ibi gl. *nec casu fortuito, multo minus insolito*, l. 8 C. l. 11. §. 1. ff. hic. *nisi utrunque conductor expresse in se receperit. l.* 9. §. 2. *l.* 13. §. 5. *ff. eod. l.* 22. *C. de neg. gest.*) illatum, reparetur. *Treutl. th.* 6. *hic.* Imprimis, ut mercedem, eamque integram, locatori finita locatione solvat conductor; *Pr. hic.* & post moram usuras præstet. *l.* 2. *l.* 13. *l.* 17. *C. l.* 54. *ff. eod.* 2. *Conducti*; quæ datur conductori, quæ petit liberum rei conductæ usum ad tempus conventum: eo vero non præstito, ut interesse locator solvat, *l.* 7. 8. 9. *ff. hic.* vel ut merces ante soluta reddatur. *l.* 15. §. 6. *l.* 33. *ff hic.* 3. *Damni* ob rei locatæ vitium passi, (modo sciri vitium potuerit, & debuerit. *l.* 19. §. 1. *ff. eod.*) ut & si desierit re conducta uti posse, præstationem. 4. Si ex re conducta ob vim tempestatis, aliamque cœli injuriam, hostium incursum, aut alium casum fortuitum fructus percipere non potuit, pro rata vel in totum merces remittatur. *d. l.* 15. §. 2. & 3. *l.* 25. §. 6. *ff. l.* 8. *ubi Dd. C. hic. Nisi vel fertilitas præcedens sequentis; vel subsequens præcedentis annui suppleat sterilitatem. d. l.* 15. §. 4. *l.* 8. *C. hic. Gail.* 2. *obs.* 21. & 23. *late.* Denique impensas sive necessarias, sive utiles in rem locatam factas. *d. l.* 15. §. 1. *l.* 19. §. 4. *l.* 61. *ff. hic.*

Quomodo finitur hic contractus?

℟. 1. Tempore præfinito in contractu; non ante; nisi casibus supra expressis. 2. Si res locata vendatur. *Nec enim successor particularis stare locationi*, l. 25. §. 1. ff. l. 9. C. eod. *aut colonus partiarius re alienata perseverare in locatione tenetur. l.* 32. *ff. eod.* 3. Beneficium legis secundæ, *C. de resc. vend.* in hoc contractu locum habet, tam locatoris, quam conductoris

respectu.

respectu. *arg.* §. 1. *hic. l.* 21. *ff. Gl. in l.* 21. *C. eod. Wes. hic. Treutl. eod.*

De Emphyteusi.

Dixisti locationem ad longum tempus, id est, ultra decennium, factam, Emphyteusin dici; Quid est Emphyteusis?

℟. Emphyteusis (*ab ἐμφυτεύω, insero, dicta,*) est contractus Iuris Civilis; sed talis quo, scriptura interveniente, quæcunque res immobilis utenda fruenda conceditur, sub lege meliorationis in fundo, & annuæ pensionis domino præstandæ. *l.* 1. 2. *C. de jure Emph. l.* 1. §. 1. *ff. si ager vect. id est emphyt. pet. Treutl. eod. th.* 9.

Quotuplex est Emphyteusis?

℟. Est vel *Ecclesiastica*, quæ à persona Ecclesiastica, in rebus Ecclesiasticis, vel *secularis*, quæ à persona seculari in rebus profanis, sive publicis, sive privatis, constituitur. *Obrecht. disp. de jur. emphyt. thes.* 10. *& seqq.*

Cur dicis hunc contractum esse Juris Civilis; cum locatio conductio Juris sit gentium?

℟. Quod, cum hic contractus ob affinitatem, quam habet partim cum contractu locationis & conductionis; partim cum emptione & venditione, apud veteres esset dubius, Imperator Zeno sua lege, *l.* 1. *C. de jur. Emphyt.* propriam ei formam, & definitum nomen dedit; atque ita ex ea proprium contractum fecit. §. 3. *hic. Obrecht. th.* 32. *Conanus, Corasius, Hottomannus volunt esse juris gentium. Obrecht. eod. th.* 31.

Quid differt locatio-conductio ab Emphyteusi?

℟. 1. Quod Emphyteusis Emphyteutæ quasi dominium rei in Emphyteusin deductæ præstet. *l.* 1. *ibi gl. ff. si ager vect.* non locatio rei conductæ conductori. *l.* 39. *ff. de loc. cond. Vult. com. Inst. hic. n.* 8. 2. Vnde hic rei conductæ nec servitutem, nec aliud jus imponere potest, quod potest Emphyteuta omnino rei Emphyteuticæ: *Vult. eod.* sed quæ Emphyteusi finita, & ipsa finiatur. *Capl. de servit. c.* 14. *n.* 2.

 3. Con-

3. Conductor mercedem solvit in compensationem usus rei conductæ *sec. dicta*. Emphyteuta pensionem, non respectu fructuum acquisitorum; sed in recognitionem acquisiti quasi dominii. *l. 2. & 3. C. hic.*

Quæ est differentia inter emptionem-venditionem, & emphyteusin?

℞. In emptionem-venditionem *(ut & in locationem-conductionem)* veniunt non tantum res immobiles; sed etiam mobiles; in emphyteusin, immobiles tantum. 2. In emptione rei venditæ verum, ac plenum, vel ut loquuntur, *directum*, & *utile* dominium; ad minimum ejus usucapiendi conditio in emptorem transfertur. *not. in* §. 40. & 41. *sup. de rer. divis.* In emphyteusi, *(si proprie loquamur,)* non tam ipsa res, quam rei usus; adeoque tantum quasi dominium, quod *utile* dicitur, non plenum, & verum in Emphyteutam transfertur. *gl. hic. in verb. auferre.* 3. In emptione-venditione pretium consistit in pecunia numerata: in contractu hoc in alia quavis re fungibili. *gl. hic. Vult. eod.*

An non sunt alii vicini contractus, à quibus hic emphyteuticus differt?

℞. Sunt huic vicini: contractus superficiarius; libellarius; precariæ; & maxime censualis. *Obrecht. th.* 220. *h.*

Quid est superficiarius contractus?

℞. Quo quis conducit solum, ut in eo ædificet, & pro recognitione dominii, nomine soli illius quotannis solarium pendat. *l. 1. ff. de superf. Vult. eod.*

Quid differt ab Emphyteusi?

℞. 1. Quod superficiarius jus tantum habet in superficie; *d. l. 1.* Emphyteuta in prædio universo, etiam in fundo. *l. 2. C. hic.* 2. Superficiarius acquirit jus respectu superficiei in solo alieno suis sumptibus positæ. *l. 2. ff. de superfic.* Emphyteuta jus Emphyteuseos acquirit respectu meliorationum, quæ jam fecit, vel facturus est. *l. 3. C. hic. Vult. eod. n. 9.*

Quid est contractus libellarius?

℞. Per quem jure venditionis transfertur res in alium, scriptura interveniente, certa pecuniæ summa pretii nomine ab initio data; & præterea quot-

annis

annis certa mercede constituta : ita ut contractus ille certis temporibus, prout convenerit, renovetur. *Vult. eod. n.* 10.

Quid differt ab emphyteusi?

℞. 1. Quod hic contractus, (*ut dictum*) statis temporibus renovetur, non mutato possessore; & quidem data certa pecunia; quæ in Emphyteusi non fiunt. 2. Contractus libellarius non habet, *ut Emphyteusis*, jus meliorationis. 3. Semper fit in perpetuum; Emphyteuticus etiam ad tempus. 4. Libellarius contractus in venditione fundi non requirit consensum domini; quem requirit Emphyteusis. *Cuj. lib.* 1. *Feud. tit.* 2. & 5. *in fin.*

Quis est contractus precariæ?

℞. Quando œconomus rem Ecclesiæ alicui dat utendam fruendam, donec vixerit; vel alioqui ad definitum tempus; sive gratis, sive constituta mercede certa, ut is cui res ista datur, vicissim aliam rem ejusdem pretii donet Ecclesiæ, ususfructu quoad vixerit, vel ad tempus certum, sibi retento, ut, eo finito, proprietas ad Ecclesiam transeat: *Vult. eod. n.* 11. *Obr. eod. th.* 250.

Quomodo differt ab Emphyteusi?

℞. Quod hic nulla, ut in Emphyteusi, fiat mentio meliorationis; nec dominium, sed tantum ususfructus in accipientem transeat; nec semper in precaria pensio præstetur annua, sed sæpe sit gratuita; nec semper perpetua, sed plerumque anno quinto renovetur. *Cujac. de feud. lib.* 1. *t.* 5. *Vult. eod. n.* 11.

Quis est contractus censualis?

℞. Cum quis jus suum, quod in re habet pro certa pecunia, & censu aliquo certo præterea constituto; alienat prorsus in alium. *Vult. eod. n.* 12.

Quid differt ab Emphyteusi?

℞. Quod in hoc ususfructus tantum, & dominium possessionis transfertur; in censuali etiam proprietas, ut penes concedentem nihil juris maneat præter annuam pensionem. *Unde etiam in dubio contractus potius censetur censiticius, quam Emphyteuticus. Vult. eod. n.* 12.

In quibus rebus constituitur Emphyteusis?

℞. Vt diximus; in rebus immobilibus tantum; puta, agris, seu prædiis: iisque sive Ecclesiasticis, sive secularibus; urbanis, seu rusticis. *Utpote quibus; non vero mobilibus finis hujus juris, qui est melioratio prædiorum, competit. l. 1. ff. si ager vect. l. 1. C. de jur. emph. Obrecht. eod. th. 46.*

Quot modis constituitur?

℞. 1. Constituitur Emphyteusis vel ultima voluntate, vel pactione inter vivos. *Obrecht. th. 55. Treutl. de loc. cond. th. 11.*

Quæ requiruntur ad eam constituendam?

℞. 1. Vt ager, seu prædium in emphyteusin revera tradatur. *l. 12. l. fin. C. de fundis patrimonialibus. lib. 11.* 2. Vt lex meliorationis, & annuæ pensionis solvendæ Emphyteutæ à domino imponatur. *l. 1. C. de jur. Emphyt.* 3. Vt fiat scriptura interveniente. *d. l. 1.* 4. Idque vel simpliciter solius Emphyteutæ; non ejus liberorum, vel hæredum facta mentione. *Obrecht. th. 87.* Vel in perpetuum; vel ad tempus; & quidem rursus generaliter sine ulla ullius temporis speciali expressione; aut cum speciali certi, sive temporis, sive generationis expressione. *Obrecht. eod. thes. 94. & seqq.* 5. Vt dominus proprietatem rei sibi retineat, utilitate ad Emphyteutam pertinente. *d. l. 1. Obrecht. eod. th. 118. & 128.*

Quis est effectus hujus contractus?

℞. Effectus consideratur, vel respectu emphyteutæ; vel respectu domini. *Obrecht. eod. th. 144.*

Qui sunt effectus respectu emphyteutæ?

℞. Tres. 1. Vt rem Emphyteuticam non quidem jure proprietatis; sed ei proximo habeat. *l. 1. ff. si ager vect. Obrecht. eod. th. 150. & seq.* 2. Itemque jus ea utendi & fruendi. *d. l. 1. Non juris usufructus ratione, (qui personalis est) sed Emphyteutici (quod plerumque est perpetuum.) l. 1. 2. C. hic.* Vnde fit ut fundi fructus libere vendere possit. 3. Vt ad meliorationes teneatur. *l. 2. 3. C. hic.* 4. Vt jus etiam ipsum alienare possit. *d. l. 3. C. de jur. Emphyt.* Vel quatenus convenit; Vel, si de eo non est conventum, tantum in personas idoneas; id est, qui canonem solvere possint. *d. l. 3.* Idque certis conditionibus,

ut prærogativam concedat domino, prius requisito, ut vel ipse, si velit, emat, vel requisitus à venditore emphyteuta in possessionem emptorem novum emphyteutam inducat, & in alienationem consentiat. *d. l.* 3. *Quo tacente ad requisitionem Emphyteutæ duos menses exspectare debet. Quibus elapsis is jus suum invito domino transferre potest, & dominus novum Emphyteutam recipere cogitur. d.l.3. Obrecht. th.* 163. *& seq.*

An emphyteuta nullo modo rem Emphyteuticam citra domini consensum alienare potest?

℞. Imo vero consensus istius necessitas in sola venditione locum habet, (*Quia ibi pretium intervenit, & ut, si dominus velit, rem emphyteuticam venditam eodem, quo vendita est pretio, emere possit*) non in permutatione, donatione, vel legato: item nec in oppignoratione, locatione, &c. *Dd. communiter. Clarus.* §. *Emphyteusis. quæst.* 15.18.22. *Obrecht. th.* 184. *& seqq.*

Quid si sola ἐμπονήματα, hoc est, meliorationes emphyteuta vendat?

℞. In istis vendendis, & transferendis idem observare debet quod in venditione, & translatione juris emphyteutici. *d. l.* 3. *pr. vers. sui autem. &* §. *ult. C. de jur. Emphyt.*

Quis est effectus hujus contractus respectu domini rei Emphyteuticæ?

℞. 1. Quod, retenta rei Emphyteuticæ proprietate, & possessione civili, manet *dominus*, ut loquuntur, *directus*. 2. Quod in dominii istius recognitionem quotannis pensionem recipit. *d. l.* 2. §. *adeo hic. Etsi nullos emphyteuta ex re fructus percipiat, vel pars ejus pereat. Secus si tota perit. Quo casu non solvit pensionem emphyteuta. l.* 1. *ubi Dd. com. C. hic.* 3. Quod sine ipsius consensu (*quatenus dictum*) alienari res emphyteutica non possit. 4. Quod licet vel alienatione concessa, vel post domino denunciatam venditionem duorum mensium moram is suscipere novum emphyteutam cogatur. *d. l.* 3. Ius tamen emphyteuticum in eum non transferatur, nisi in possessionem agri vectigalis inducatur; ut autem em-

emphyteuta novus suscipiatur, & in possessionem inducatur, venditor à domino petere debeat. *d. l.3.* 5. Quod in quacunque alienatione rei emphyteuticæ propter novam investituram, à domino solvendum est laudemium; hoc est quinquagesima pars æstimationis fundi emphyteutici. (*Non tamen si intra duos menses voluntatem suam non aperiat*) *d. l.3. Clar.* § *Emphyteusis q.23.* 6. Quod emphyteuta, jure suo excidente, fundum ad se revocare possit. *Obr. th.* 213.

Dixisti jus emphyteuticum fere esse perpetuum; an hoc semper eodem modo verum est?

℞. Non semper, sed variat hoc jus pro modo constitutæ emphyteuseos.

Explica hanc juris variationem?

℞. 1. Simpliciter constituta emphyteusis secularis quidem non ad adscendentes tantum; sed & ad extraneos hæredes transit: Ecclesiastica ad descendentes tantum. *Dd.com.apud Clar.d.loc.q.18.& 6.n.3.4. qu.28.n.1.2.* 2. Generaliter, ut diximus, constitutæ tempus est decennium. *sec Bald.in l.1.ff.si ager vect. pet.* 3. Ad certum tempus constituta, vel ad certam generationem, durat tantum usque ad, sive tempus, sive generationem, determinatam. *Clar. d.loc. q* 28. *n.3.* 4. In perpetuum, si pro se & filiis concessa, durat, donec descendentes exstent, non ultra. *Clar. d. qu.n.4.* 5. Si pro se, & hæredibus quibuscunque, durat, donec extranei exstent. *Clar.d.q.n.5.* 6. Si simpliciter pro se & hæredibus, tam secularis, quam Ecclesiastica Emphyteusis (debitis semper in hac solennitatibus observatis) etiam ad extraneos transit. *Clarus d.* §. *Emphyteusis. quæst.* 28. *n. 6. Obrecht. eod. thes.94. & multis seq. Treut. eod. th.9.*

Quomodo Emphyteuta solvere debet canonem?

℞. Quotannis; & quidem integrum, loco, & die conventis, nullo die expresso, anni ultimo: citra ullum onus; & ita quidem ut singulis annis singulas solvat pensiones, nec plurium annorum canonem invito domino solvere possit. Interpellationem etiam domini exspectare non potest; sed sponte solvere debet. §. *adeo hic. l.1. C. de jur. emphyt. Clar. eod. q.* 12.

q. 12. *Obrecht. eod. th.* 130. *& seq. item* 335. *& seq.* Denique apochas à domino solutæ pensionis accipere, & præteritorum annorum, ut de ea semper constet, domino exhibere cogitur. *d. l.* 2.

Quid si Emphyteuta cesset in solutione canonis?

℞. Si cessaverit per triennium, in Emphyteusi seculari, *d. l.* 2. sive per biennium in Ecclesiastica, *Nov.* 7. *c.* 3. §. 2. jure suo excidit, & expelli potest. Quamvis non sit interpellatus à domino, *arg. l.* 12. *in fin. C. de cont. stip. Obrecht. th.* 335. & modo cesset in partis solutione. *Obr. eod. th.* 340. *l.* 2. *C. hic.* Idem juris est apochis fiscalibus non redditis. *d. l.* 2. *Obr. th.* 334.

An non & aliis rationibus amittitur emphyteusis ab emphyteuta?

℞. 1. Si rem emphyteuticam deteriorem fecit. *De quo in Ecclesiastica emphyteusi text. express. Nov.* 120. *c.* 8. *de seculari Dd. communiter statuunt. Clar. eod. quæst.* 16. *ob rationis identitatem.* Et quidem dolo, vel culpa, ipsaque deterioratio sit in rei proprietate, & quidem magna. *Obrecht. eodem. th.* 296. *& seq.* 2. Concessa modo pro ipso, & liberis ejus, si sine liberis moriatur, sive naturaliter, sive civiliter, puta per ingressum monasterii. *Secus si concessa, ut ad extraneos hæredes transiret. Quia monasterium hæredis loco est. Obr. eod. th.* 308. *& seq.* 3. Si post acquisitam emphyteusin intra legitimum tempus investituram non petit. *l.* 3. *C. eod. Obr. eod. th.* 318. *Quod duorum est mensium. d. l.* 3. *Annum, & mensem concedunt Dd. communiter. Obr. eod. th.* 321. 4. Aut domino petenti investituræ instrumentum non ostendit. *Obr. eod. th.* 331. 5. Si emphyteuticam rem prohibito modo sine consensu alienat. *l. fin. C. eod.* Aut pactis conventis stare detrectat. *§. cæterum. §. si vero. Auth. de alienat. & Emphyt. Wes. par. si ager vectigalis.* 6. Si dolo jus domino evertere conatur. *Sola inficiatione non amitti, verius est. Wes. eod.*

Quomodo præterea finitur?

℞. 1. Finito jure domini, puta dominio ei ad tempus concesso. *Quia finito jure cedentis, & accipientis jus*

jus evanescit. Obr. eod. th. 287. 2. Finita generatione, seu sobole Emphyteutæ, ut & tempore ad quod data. 3. Libertatem emphyteuta præscribente. *Quod non aliter fit quam si domino mutet causam possessionis; & rem emphyteuticam pro suo per trigínta annos possideat. l. 2. l. 7. §. fin. C. de præscr. 30. an. Quia secus alieno nomine possidet; licet canonem tanto tempore non solvendo, ab eo libertatem præscribere posit. d. l. 7. l. plures. C. de fid. instr. Wesem. eodem.* 4. Rei emphyteuticæ, sed totali, interitu. *Nec enim sine re id jus esse potest.* Quod quamvis pars interierit, canon tamen debeatur. *l. 1. ib. Dd. C. hic. Obrecht. thesi* 374. *Unde domo in Emphyteusin data debetur, si area, tanquam ejus pars potissima, superest. Obr. eod. th. 39. 1. per l. 98. §. aream. ff. de solut.*

An semper ob non solutum canonem solvitur Emphyteusis?

℞. Imo vero fallit. 1. Si aliter convenerit. 2. Vel in loco contractus alia observetur consuetudo. 3. Si alius tanquam procurator solvit. *Obrecht. eod. th.* 378. *& seq. arg. l. 30. l. 45. in fin. De neg. gest.* 4. Vel tertius nomine domini. *Quod ut jus in rem conservetur, solutam pensionem esse sufficiat. l. 12. §. 2. vers. quid. ff. De usufr.* 5. Si nemo adfuit cui solvi possit. *Obr. th.* 386. *not. Bald. in d. l. 2. in fin.* 6. Si res Emphyteutica adeo perierit, ut nihil istius supersit. *sec. ante dicta.* 7. Si sit pensio oblata, & domino eam accipere recusante, consignata, & testato deposita. *l. 2. C. hic. Obr. eod. th.* 394. 8. In Ecclesiæ Emphyteusi post moræ, celeri satisfactione, accedentem purgationem. *c. potuit. ubi Dd. Ext. locati. Quod in seculari Emphyteusi de rigore juris secus; licet admitti purgationem æquius sit. Treut. hic. th. 12. lit. d.*

An vero dominus Emphyteutam post commissum jus Emphyteuseos propria auctoritate potest expellere?

℞. Videri id quidem posset, quod isto casu in re emphyteuta nullum jus amplius habeat, auctoritas judicis competentis tamen imploranda, ut de commisso constet. *Obr. eod. th.* 47.

Hactenus de locatione-conductione, cum in genere, tum olim ejus specie Emphyteusi, quæ nunc contra-

ctus

ctus distinctus : Dic, annon sunt alia. locationis-conductionis species, de quibus speciatim agi expediat ?

℞. Omnino, & quidem maxime rem navalem concernentes, cognitu, maxime Batavis nostris, propter commercia, necessariæ. Puta quæ intercedunt inter Magistrum navis & nautas, inter eundem & conductores, & aliquando inter ipsum, & exercitores, quarum jus partim legibus, partim consuetudine est peculiare. De quibus *Ill.Grot.intr. ad jus Holl. singulari agit capite, & nos, Deo volente, agemus speciatim.*

TIT. XXVI.

De Societate.

Quis est contractus tertius consensu constans ? & quomodo definitur ?

℞. Societas: quæ definitur contractus juris Gentium consensu constans; in quo bona fide duo, pluresve de rebus honestis societatem ineunt, eo animo, ut res, atque operæ, earumque lucra, & damna inter ipsos communicentur. §. 1. *hic. Perez. hic.*

Cur hic ex Societate contractum facis, cum & aliarum rerum sit communio citra contractum ?

℞. 1. Quod communio proprie fit rerum, *l.34.ff. h. t.* personarum societas. *l.63.ff.eod.* 2. Communio facti potius, societas juris. *Quod communionem fortuna conciliat : Veluti si duobus hæreditas aliqua obvenerit, vel una, eademque res fuerit legata, alterius voluntate : Hic contrahentium voluntas intercedit. l. 31. & seq.ff. eod. l.1.& 2.ff.com. divid. Perez. hic. Vult. jurispr. cap. 37.*

In quibus consistit societas ?

℞. In bonis, rebusque sociorum omnium, vel unius; vel aliquorum; & in operis, aut ab uno, aut aliquibus circa bona, aut res præstandis. 2. In lucro, damnoque post bona communicata, operasque præstitas inter ipsos communicandis.

Quando censetur contracta ?

℞. Si

℞. Simul atque de istis omnibus jam dictis convenerit. *Vult. jurisp. eod. n.7. & seq.*

Qui possunt contrahere societatem?

℞. Omnes qui possunt se obligare, *Mozz. §. hic. de societate. (& quidem quatenus se obligare possunt.)* nec contrahere societatem speciatim prohibeantur. *Hector. Felic. de Societate cap. 3. n. 9. Et possunt quidem contrahere societatem, vel per se, vel per procuratorem. l. societatem coire. ff. pro socio. Hector Felic. eod.*

Quæ possunt in eam deduci?

℞. Res, & operæ honestæ, *l.5.ff.l.1.C.h.t.* quæ quidem sunt in commercio, *l.63.§.fin.ff.h.t.* non turpes. *l. 53. & 57. ff. eod. Unde nec delicto parta, vel ob pœnam amissa, præstitaque inter socios communicantur. l.52. §. ibid. l.53. & fin. ff. eod.*

Quotuplex est societas?

℞. Vel *universalis*, seu bonorum omnium. Quando puta vel contrahitur adjecto signo universali. *l. 1.3. §. 1. ff. eod.* Vel contrahitur indefinite, nec signo universali, nec re, vel negotiatione certo expressis. *l. 7. cum 6. ll. seqq. ff. eod. Schneidvv. hic.* Vel *specialis*, seu particularis; puta, vel unius tantum rei, ut equi; vel certæ negotiationis unius, vel plurium, *puta frumenti, vini, olei. l.5. ff. eod. Perez. hic. Vult. eod. n.13.*

Quæ circa societatis hasce species consideranda?

℞. *Universalis*, seu generalis ita est universorum bonorum, ut res quæ contrahentium sunt, etiam communicentur sine traditione, *l. 3. & l. 7. ff. h. t. Simpliciter indefinite contracta*, earum rerum tantum intelligitur esse quæ ex quæstu negotiationis, & opera veniunt, non aliunde quæsitarum, *l.9. ff.eod.* puta ex hæreditate, vel fortuna, *l.8.9.10.11.12.13.ff. eod. Schneid. & Perez. hic. In speciali societate*; quæ ex illa re vel negotiatione proveniunt, communicanda veniunt; non similiter, sive ex industria, sive fortuna aliunde quæsita. *l.52.§.4.in fin. ff.eod.* Potest & in hanc unus bona tantum, alter operas tantum conferre. *§. de illa. hic. l.1. C. l.29. ff. eod.*

Quot modis contrahitur societas?

℞. I.

℞. 1. Vel *expresse*, quando duo pluresve deliberato & consulto societatem ineunt. *l.19.l.31.l.32.l.37.l.44.ff.hic.* Vel *tacite*, citra expressum consensum; *l.4.l.58.§fin.ff.eod. Ut si duo fratres majores 25.annis negotiati fuerint, & quid in communionem posuerint, videtur tacite inter eos societas esse contracta, in his negotiis in quibus est communio. arg.l.52.§.6.ff.eod.* 2. Potest contrahi vel ad certum tempus, vel ad mortem alicujus ex sociis. *l.1.ff.eod. In æternum enim societas nullo modo contrahitur. l.70.ff.hic.* Nec ad hæredes transit; *nisi societas sit Vectigalium; Cui pactum adjectum, ut hæres in societatem succederet.l.59.ff.eod.* 3. Vel pure, vel sub conditione.*d.l.1.l.6.ff.hic.* 4. Vel expressis partibus lucri & damni ex societate participandis; Vel omnino non, vel ab una tantum parte expressis. §.1. *hic.l.5.§.1.l.29.& §.1.ff.eod. Wes. par. eod. Pac. epitome hic.th.3.*

An societas generalis tacite contrahi potest?

℞. Simpliciter contractam societatem cum dixerimus tantum ad quæstum communicandum recidere; *l.7.8.ff.eod.* tacite constitui generalis non potest. *l.3.§.1.l.4.ff.eod. Treutl. hic. th.8. lit.f.*

An hæredes socii ad societatem cogi possunt?

℞. Minime, *l.59.& 70.ff.eod.* etsi testator jusserit, vel juramento confirmatus sit contractus. *Goth. ad l.52.§.9.ff.hic. Gail.2.obs.24.*

Quæ regula circa formam contrahendæ societatis observandæ?

℞. 1. Qualescunque pactiones de partibus lucri & damni præstandas esse in societate: Etsi conventum ut unus duas partes lucri & damni percipiat; alter tertiam. §.2.*hic.* Item etsi conventum, ut unus partem lucri capiat, & de damno nihil; alter totum damnum sentiat. *eod.h.* Præterquam si convenerit, ut alter sociorum lucrum tantum percipiat; alter damnum, non lucrum. *l.29.§.fin.ff.hic.* 2. Si nihil convenit de partibus lucri, aut damni, æquales præstandas, §.1.*hic.d.l.59.pr.* & quidem, Geometrica proportione, secundum eam quantitatem quæ in societatem est collata. *Pac. notis. eod. §.2. hic. arg.l.6.ff.eod.* 3. Si ex una tantum parte vel lucri

vel

vel damni partes sint expressæ, quod in uno expressum, in altero tacite repetitum censetur; §. 3. *eod.* ut & sic eandem portionem damni, & lucri socii ferant. 4. Collata in arbitrium, vel tertii, vel socii partium definitione, ad arbitrium boni viri constituendæ sunt, ut æquales sint; nisi alter plus, vel minus in societatem contulerit. *secundum* §. 1. 2. 3. *hic. d. l. 6.*

Quid ergo intelligitur hic per lucrum, & damnum?

℟. *Lucrum* intelligitur quod superest omni damno, & expensis deductis. *Damnum* quod superest omni lucro deducto. *l. 30. ff. eod. Quod utriusque ad concurrentem quantitatem fiat compensatio.* §. 2. *hic.*

Quis est effectus societatis?

℟. 1. Quod socius socio ex æquo & bono præstare bebet ea omnia; quæ in hunc contractum veniunt. Hoc est: 1. In medium conferat quæ ex societate penes se habet. 2. Lucrum vel æquis partibus, vel iis, de quibus convenit, communicet. *l. 53. §. damna. ff. h. t.* 3. Damnum quod sua culpa, ist est, non lata tantum sed & levi, non item levissima, dedit, resarciat. *l. 51. l. 72. ff. §. fin. h. t.* 4. Rationes suæ administrationis; si quidem res societatis administraverit, socio quandocunque exhibeat, & reliquum solvat. *arg. l. 9. pr. ff. de edend. Truutl. th. 10. hic.*

Quæ actio datur ex hoc contractu?

℟. Pro socio; utrimque directa, cuivis, in quemvis è sociis data, non contraria. *Quia sociorum par utrimque est conditio. De qua infra plura.*

Quomodo finitur societas.

℟. Variis modis. & 1. *Ex persona sociorum*, morte alicujus è sociis, sive civili, id est, maxima & media capitis deminutione, *l. 1. l. 63. §. ult. ff. hic.* non minima, *l. 38. §. si filius. l. 65. §. societas. ff. eod. §. 5. hic.* sive naturali. *§. solvitur. hic. Et si plures supersint nisi aliter convenerit.* §. 5. *hic. d. l. 65. §. morte.* 2. *Ex rebus in societatem deductis*; si vel non exsistant amplius, vel commercio eximantur. *Ut quia forte Deo sint dedicatæ. d. l. 63. §. fin. ff. eod.* Vel finitum sit negotium ob quod societas est contracta.

§. 6.

§. 6. *hic.* Vel socii bona, & quidem universa publicentur. (*Quod, si partim tantum publicentur, partim etiam maneat societas in reliquis bonis.*) §. 7. *hic. d. l.* 65. *&* §. 12. Vel socius bonis cedat. §. 8. *hic. Nisi in societatem reliqui consentiant, & sic novam ineant societatem.* §. 8. *eod.* 3. *Ex voluntate contrahentium*, mutuo consensu. §. 4. *hic.* 2. Ab uno sociorum renunciatur, sive expresse; sive tacite; *l.* 63. §. *ult. l. seq. l.* 65. §. 3. *ff. eod.* id est, *cum socii separatim agere cœperint*; idque citra fraudem. *Quod qui callide lucri captandi gratia renunciaverit, communicare id lucrum cogatur: secus, si lucretur quod non captaverit.* §. 4. *hic. d. l.* 65. §. 3. *& seqq.*

TIT. XXVII.

De Mandato.

Contractus ultimus consensu constans quis est? & quomodo definitur?

℞. Mandatum; (*quasi manu datum; cum quid alteri gerendum committitur, quod quis ipse erat facturus*) definitur contractus Iuris gentium consensu constans, quo dominus (*qui mandans, vel mandator dicitur. Vult. jurisp. cap.* 39.) negotium bona fide gerendum sine mercede committit suscipienti procuratori, sive mandatario. *Pac. Epitome hic.*

Quomodo dividitur mandatum?

℞. Variis modis. *Respectu causæ efficientis*; in voluntarium, quod sponte suscipitur, (*de quo hic agitur*;) & necessarium, quod suscipitur imperio magistratus. *l.* 167. §. *qui jussu. ff. de R. I. Bart. in l. creditor.* §. *duobus. ff. hic.* 2. *Respectu formæ*; in gratuitum (*quod proprie rursus mandatum est,*) & mercenarius; *cum remunerandi gratia, vel honor, vel salarium extra ordinem intercedit. l.* 6. *&* 7. *ff. h. t. De mercede expresse si initio convenit; locatio est, non mandatum. l.* 1. §. 4. *ff. eod.* Item in expressum, & tacitum. *Bred. ex Wolf.* Hoc est, vel per patientiam. *Puta quando me præsente patior mea negotia geri, mandare videor. l. si remunerandi.* §. *si passus. l.* 18. *eod.* vel ratiha-

tihabitionem. *Mandato enim comparatur. c. ratihabitio. de R. I. in. 6.* 3. *Respectu materia, seu rerum mandatarum*; in generale, cum universitas negotiorum mandatur, *l. 58. cum seqq. ff. de proc.* sive cum libera totorum bonorum administratione, *d. l. 58.* sive sine ea libertate: *per l. 63. De proc.* Et speciale, seu certæ alicujus rei, aut plurium in specie expressarum. *gl. in l. 4. De procur.* 4. *Ratione modi quo contrahitur*; in purum, conditionale, & in diem. *§. pen. hic. & l. 1. §. pen. ff. eod.* 5. *Ratione finis*; in tale quod alterutrius contrahentium tantum, & alterutrius eorum, & extranei, *l. 1. 2. §. 2. 3. & 4. 5. ff. hic.* & tale quod utriusque contrahentis gratia initur. *d. l. 2. §. 4. Vult. eod. c. 39.*

Quot ergo modis, ratione finis, contrahitur mandatum?

℟. Septem modis. 1. Mandantis tantum causa; *ut si mando, ut mihi fundum emas.* 2. Mandatarii tantum causa; *ut si alicui mando, ut sibi fundum emat.* (*Quod consilium potius est quam mandatum, & ideo quidem non obligatorium, nisi sit fraudulentum. l. 47. De reg. jur.*) 3. Extranei tantum gratia; *ut si tibi mando, ut Titii negotia geras.* 4. Mandantis, & mandatarii gratia; *ut si mandem tibi, ut procuratori meo pecuniam sub usuris credas.* 5. Mandantis & extranei causa; *si mandem tibi, ut geras negotia mihi cum Titio communia.* 6. Mandatarii & extranei causa; *si mandem tibi, ut sub usuris pecuniam Titio credas.* 7. Mandantis, mandatarii, & extranei causa; *ut si tutor mandet contutori, ut servum necessarium emat pupillo. l. 8. §. si tutores. ff. h. t. Pr. & §. 6. seq. hic.*

Qui possunt mandare, qui mandatum suscipere?

℟. Iidem qui contrahere possunt, *Mozz. col. de pers. inter quas mand. n. 1.* etiam filiusfam. *l. 12. §. 6. l. pen. ff. hic.* Mulier; modo non mandetur virile negotium. *Facit l. 7. §. 1. De inst. act. l. 10. §. 6. ff. hic. non servus*; *ne quidem si bona fide serviat. l. 19. §. 2. De neg. gest.*

Quæ res possunt mandari?

℟. Res, & facta, *l. 12. §. 14. ff. hic.* futura, honesta, licita. *l. 6. §. 3. 7. l. 12. §. 11. l. 22. §. 6. ff. hic.* Non turpia,

pia, vel injusta. *Quod talium mandata adeo non sint obligatoria, ut ne quidem juramento firmentur. c. non est obligatorium. de reg. jur. in 6. & mandatarius rei turpis mandatum implens ob id eadem pœna cum mandatore teneatur. Clarus lib. 5. §. fin. q. 89.* Nec actus legitimi; id est, *per solemnes legis actiones coram judice, cui id specialiter lege indultum, expediendi. arg. l. 2. & 3. De off. proc.* Vt aditio hæreditatis, *l. 90. De acq. hær.* Emancipatio, *§. 11. hic. de hær. ab intest.* Adoptio, *l. 24. & seq. De adopt.* acceptilatio, *l. 13. §. pen. De accept.* tutoris datio. *l. 6. §. 1. de tut. §. 1. hic. de Attil. tut. Quod sua causa expediri per alium non possint, &c.*

Qua est formalis proprietas mandati?

℞. Quod gratuito suscipiatur, & nuda voluntate; nullaque in ea merces intercedat; ut in locatione-conductione. *Brederod. hic. §. fin. Text. hic. Potest tamen intervenire in eo honorarium, sed ex accidenti, & voluntate quidem mandatoris. Quod merces non sit, nec opera compensatio. l. 6. ff. hic. Quia tantum est ex accidenti, accipi promissum quidem potest, non exigi. l. 7. l. 56. §. fin. ff. l. 17. C. hic. Vult. jurisp. c. 38. n. 7.*

Quis est effectus mandati?

℞. 1. Quod contrahentes se invicem post susceptum mandatum ex isto contractu statim ita obligent, ut mandatarius rem mandatam, secundum formam inscriptam, & qualitatis circumstantias, ita exsequi teneatur, ut non excedat fines mandati. *§. 8. hic. l. 4. l. 5. pr. §. 1. ff. h. t. Quod id faciens aliud agere videatur; nec mandans negotium ratihabere teneatur. 2. Potest tamen per æquipollens implere id quod mandatum est; & media ad id idonea pro usu negotii eligere: l. 12. §. 6. l. fin. §. fin. ff. eod. Quia ut nihil interest mandantis, quomodo mandatum impleatur: ita in hoc bonæ fidei contractu simul mandata videntur, sine quibus mandatum perduci ad exitum non potest. arg. l. 2. De jurisdict.*

Quot modis solvitur mandatum?

℞. 1. Re adhuc integra, voluntate contraria, *§. recte. hic. d. l. 12. §. 16.* id est, revocatione mandatoris.

Modo id faciat antequam mandatarius cœperit mandatum exequi; vel non revocari ipsius intersit. §.9.hic. 2. Morte alterutrius naturali, *l.* 27. §. 3. *ff. hic.* vel civili, *Dd. in l.*17. *De procur.* etiam re integra; §. *item si. hic. Nisi alicui mandatum sit aliquid demum post mortem mandantis expediendum.l.*12.§.*fin. ff. h. t.* (*Quo casu actio mandati hæredi mandatoris competit;*) *Vel mandatarius rem mandatam, mortem mandatoris ignorans, fuerit exsecutus. l.* 34. §. 1. *& l.* 51. *ff de solut.* 3. Renunciatione mandatarii tempestiva; hoc est, si res adhuc sit integra: & tali quidem, ut non intersit mandatoris mandato renunciari. §. 12. *hic. d. l.* 22. §. *fin.*

Quæ oritur actio ex hoc contractu?

℞. Duplex; actio mandati directa, & contraria; & quidem utraque civilis.

Quæ est directa?

℞. Directa datur ei, qui mandavit, ejusque hæredi, adversus mandatarium, ad implendum mandati contractum; aut ad id quod interest mandantis, si non impleatur; Item ad præstandum dolum, & omnem culpam; etiam levissimam. *Treutl. th.*7. *hic. Si quidem res mandata exactissimam diligentiam requirit. l.* 6. §. 1. *l.* 8. §. 6. *l.* 10. *ff. & l.* 16. *l.*20. *C. h. t.*

Quæ contraria?

℞. Quæ datur mandatario adversus mandantem, ejusque hæredem; tum ut, ipsius nomine, ex mandato gesta ratihabeat; tum ut præstet id quod mandatario ex causa impleti mandati abest; puta necessario & utiliter impendit. *l.*10. *l.* 9. *l.* 12. §. 9. *ff. eod. Costal. in l.* 4. *hic. Etiam si feliciter non successit. l.* 4. *C. eod. aut dominus minori sumptu consecuturus fuisset. l.* 15. 20. 26. §. 6. *ff. hic. Treut. hic. th.* 7. In quod etiam casus fortuius, quam culpa mandantis præcessit, venit. *d. l.* 26. §. 7. *Perez. hic. Vult. jurispr.* 2. *c.* 9.

TIT. XXVIII.

De Obligationibus, quæ ex quasi Contractu nascuntur.

H*Actenus obligationes ex contractu* (puta vero, & proprio, eoque nominato;) *dic quales deinceps explicat Imperator?*

℟. Eas quæ sunt ex quasi, seu improprio contractu.

An ergo præterit obligationes ex contractu vero innominato?

℟. Omnino. Non tamen inconsultum etiam istarum inserere explicationem; maxime cum earundem supra sit facta mentio. *tit.* 14. *eod. lib.*

De Contractibus innominatis.

Qui dicuntur innominati contractus?

℟. Contractus innominati sunt contractus veri, qui nullum quidem definitum de jure civili nomen; negotium tamen civile habent; sed cujus forma generalis sit, nec certis limitibus definita, ut ad contractum nominati referri possit. *l.* 3. *ff. de præsc. verb. l.* 1. *De æstimatoria. Vult. Jurisp. c.* 41.

Quid vocas negotium civile?

℟. Si quid detur, aut fiat quod si conventioni non insit, contractus non est; sed pactum duntaxat. *l.* 7. §. 2. *ff. de pactis. l.* 15. *De præsc. verb.*

Quotuplices sunt hi contractus innominati?

℟. Sunt vel *specialiores*; in quibus negotium tale est, quod ad nominatum aliquem contractum referri possit, sed tam ambiguum, & multiplex, ut ignores ad quam speciem referas. *l.* 1. *De præsc. verb. Vult. eod.* Vel *generaliores*; in quibus quidem apparet quale sit negotium; tale tamen ut ad ordinem contractuum referri nequeat. *l.* 5. *pr. &* §. 2. *de præsc. verb. Wes. eod.*

Qui sunt isti contractus specialiores innominati?

℟. Æstimatorius, & permutatio; quam eodem referri,

ferri, jam diximus supra. *Wes. par. de æstimatoria. Item de permutatione.*

Quis est contractus æstimatorius?

℞. Est contractus quo agitur ut rem vendam, & æstimationem, quam indicasti, solvam; aut, si vendere eam nequeam, ipsam rem restituam. *l. 1. pr. ff. de æstim.*

Rem si contrahens vendere, aut restituere nequit, eam retinere potest, æstimatione præstita. Vult. eod. arg. d. l. 1. in fin.

Cur dicitur contractus innominatus; cum eum nomine designes?

℞. Quia ob æstimationem dubitatum fuit inter veteres, an emptio-venditio; ob operas: an locatio-conductio: & mercede non interveniente, an mandatum esset. *d. l. 1. tit. Treut. de præsc. verb. th. 2. lit. a.* Nec dicitur æstimatorius, nisi à re æstimato ad vendendum data. *d. l. 1.*

Res æstimato data ut aut eadem redderetur, aut pretium, cujus periculo perit ante venditionem?

℞. Definito certo pretio, suscipientis est periculum; non si absolute modo justum significatum. Nullo definito pretio, *(quod, propter incertam æstimationem, non potuit perfici venditio,)* ejus est periculum qui rogavit. Neuter si rogavit; suscipiens tantum de dolo, & culpa tenetur. *l. 17. §. 1. ff. de præscr. verb. Wes. par. eod.*

Quid si res pluris fuerit vendita, quam æstimata?

℞. Lex conventionis servanda; si nihil convenit, illud plus restituendum. *l. 10. pr. ff. de præscr. verb.*

Quæ actio oritur ex hoc contractu?

℞. Præscriptis verbis; æstimatoria similiter vago nomine dicta; eaque civilis, directa. *l. 1. ff. de æstimat. l. 17. De præscr. verb.* Vtilis; si merces intervenerit. *l. 2. ff. de æstimat.*

Quid est permutatio?

℞. Contractus innominatus, re, & consensu constans; quo certa species cum certa specie rei ejusdem generis commutatur. *l. 1. ff. de rerum permutat.*

Cur dicis eum esse contractum innominatum?

℞. Quia permutationis nomen *(licet satis commodum)*

dum,) ex jure non est; sed ex usu modo; & quidem generis, & commune; ut commercii. *Res enim rebus permutare, omnibus conventionibus, etiam nominatis commune. Wesemb. par. eod.*

Quæ inter permutationem, & emptionem-venditionem est comparatio?

℞. *Conveniunt*, 1. Quod etiam in emptione pro pretio res detur. 2. Utrobique id agatur ut dominium transferatur; aut paretur usucapiendi conditio. *l. 4. §. 3. De usuc.* 3. Debeatur evictio. *l. 1. C. de rer. permut. Wes. par. eod.* 4. Præstetur animantium sanitas. *l. 2. ff. h. t.* 5. Sit ob vitia redhibitio. *Gl. d. l. 2. Old. 4. Clas. act. 38. Differunt*, 1. quod in emptione-venditione contrahentes emptor, & venditor, pretium, & merx distincta sint: *(quod in ea res, & pretium requiratur)* in permutatione *(quia in ea ab utraque parte res tantum est)* quis emptor & venditor; quid pretium, & merx sit, discerni nequit. *l. 1. §. pen. ff. de contr. empt. l. 1. pr. De rer. perm.* 2. Emptio-venditio perficitur solo consensu; permutatio *(quod ex re tradita initium obligationi præbeat. l. 1. §. 2. eod.)* non nisi rei interventu. 3. Vendi res aliena, non permutari potest. *l. 1. §. 3. eod. Quod pugna non caret. Treut. disp. de præsc. verb. &c. th. 3. lit. d.* 4. Venditor modo tenetur rem emptori tradere, permutator ipsum ejus dominium facere. *l. 1. De permut.*

Quid si ab una parte quidem res; ab altera vero res cum pecunia interveniat?

℞. Si partes vel venditionem, vel permutationem nominarunt; is contractus est quem nominarunt. *l. 6. §. 1. De act. empt. l. 79. De contr. empt. l. 1. C. de rer. perm.* 2. Nomine contractus à partibus non expresso, si pecunia valorem rei excedit, venditio, si rei datæ valor pecuniam, permutatio est. *l. 22. §. 2. ff. locati.* In pari valore rei & pecuniæ, placet innominatum esse contractum. *Bart. in l. 1. De præscr. verb. Old. Class. 4. Act. 38. n. 2. Treut l. th. 5. de præsc. verb. lit. a.*

Quomodo perficitur hic contractus?

℞. Aut mutua rerum traditione, *(puta, partes ejus dici possunt 1. Rerum species. 2. Consensus. 3. Traditio.)* aut interdum stipulatione. *l. 3. C. eod. Wes. par. eod.*

Quis ejus effectus?

℞. Idem fere qui emptionis, venditionis, secundum modo explicata id convenientiæ utriusque contractus demonstratione. *Quæ consideranda.*

Quæ ex hoc contractu oritur actio?

℞. Actio bonæ fidei, præscriptis verbis, *l.4. l. fin. C. eod.* ei competens qui rem suam permutando alicui dedit, ut aliam speciem usui suo inservientem acciperet, adversus accipientem, qui non, sicut debet, suam tradidit, aut alioqui contractus legem non implevit. *Oldend. eod. Exemplo actionis empti; ad hoc ut præstetur aut quod conventum, aut interesse. l. 1. l. 4. l. ult. C. eod. Adjecta stipulatione, & ex stipulatu agi potest. l. 3. 4. 7. C. eod.*

Qui sunt contractus innominati generaliores?

℞. Solent ad quatuor supra recensitas referri: **Do** ut des, **do** ut facias, Facio ut des, facio ut facias. *Wes. par. de præscr. verb. n. 3.*

Quis est contractus innominatus Do ut des?

℞. Non ille generaliter, quo datur pecunia ut res accipiatur, (*Quia sic emptio-venditio est, nisi alia sit mens contrahentium,*) sed quo res datur, ut res accipiatur. *l. 5. §. 1. De præscr. verb. Unde cum emptio-venditio non sit, civilis innominata obligatio nascitur. Wes. par. de præscr. verb. n. 3.*

Contractum Do ut des *cur diversum facis à permutatione?*

℞. Sunt quidam qui putant, permutationem usu juris nihil à contractu Do ut des differre; *per l. ult. C. de rer. permut.* Ex communiore tamen Dd. sententia placet, permutationem esse cum species certa cum certa specie commutatur. *Wes. par. de rer. permut. n. 10.* Si vero rem incertam pro incerta (*puta, genus pro genere,*) aut certam pro incerta, aut incertam pro certa do, diversum à permutatione contractum innominatum esse. *Sichardus ad rubr. C. de præscr. verb. num. 4.*

Quis est contractus innominatus Do ut facias?

℞. Quando vel res, quæ sit mercedis loco, datur ut aliquid faciam; vel pecunia data tale factum est quod locari non solet: puta, quia usum fruitionis non

non recipit. *Neutro casu locatio est; & fit civilis obligatio innominata. d. l. 5. §. 2. De præscr. verb. Wesemb. par. de præscr. verb. n. 4.*

Quis est contractus innominatus Facio ut des?

℞. Non quo mercedem do ut facias; vel facio ut mercedem des; *(Sic enim est locatio. l. item & si de pretio. 22. §. cum insulam. l. 51. §. locavi. ff. locati. l. 27. §. fin. ff. ad l. Aquil.)* Sed cum facio aliquid, ut quid des quod non sit merces. *In quo quidem nulla videtur subesse civilis obligatio; quæ formam civilis contractus habeat; cum hoc negotium, neque emptioni, nec locationi, nec alii cuiquam civili contractui sit simile, & ex facto non perinde mihi obligatus, atque ex datione; quod fieri possit, ut ex eo nihil ad me proveniat. Wes. par. eod. n. 6. Unde de actione, quæ inde detur, variant Doctores. Communiter tamen statuunt actionem de dolo dari. Bart. in d. l. 5. §. 2. ff. ubi & Jas.*

Quæ est contractus innominatus Facio ut facias?

℞. Est cum mutua facta contrahuntur. Ut si convenit, ut ego à tuo creditore Carthagine; tu à meo Romæ exigas. *d. l. 5. §. 4. Wes. par. eod. n. 6. Quæ species contractus licet interdum mandato, interdum commodato affinis sit; nunquam tamen contrahitur in ea negotium, quod proprio nomine appellatur. Quod mutua facta in alias species non videantur cadere posse. Et in specie quidem, cum hic mutuum sit negotium, commodatum non est; nec mandatum; cum non sit gratuitum. l. si tibi rem. §. 1. ff. eod.*

Quæ est ratio obligationis in his contractibus innominatis?

℞. 1. Generaliter observandum, si neutra pars contrahentium præstiterit id de quo conventum, locum esse pœnitentiæ, & licere à pacto recedere. 2. Si altera pars præstiterit promissum, altera parte cessante; In contractu quidem, Do ut des, & Do ut facias, in specie, licet parti quæ solvit promissum, aut repetere quod dedit, *l. 5. ff. de cond. caus. dat. caus. non secut.* aut ad interesse agere, quanti sua interfuisse probat, ut in tempore præstaretur de quo conventum. *l. naturalis. §. & siquidem. ff. de præsc.*

verb. 3. In reliquis duabus speciebus, hæc obligationis ratio est, ut qui spe promissi aliquem inducit, ut faciat quod ab eo expetit, & usus obsequio cessat præstare promissum, obligatione teneatur. *d. l. naturalis. §. quod si faciam. Quod cum factum repeti non possit, adversus eum, tanquam insidiose alterius operam deludentem, actio detur.* dolus si absit; peti potest ut promissum detur cum interesse. *l. solent. De præscript. verb.* Sicut in contractu, in quo promissum est factum. *d. l. naturalis. §. penult. & ultim. ff. eodem. Lagus Method. jur. civil. partic. 3. cap. 26.*

Quæ ergo datur actio ex his contractibus innominatis generalioribus?

℞. Ex omnibus quidem actio præscriptis verbis oritur: Dissentiunt tamen in eo Doctores, quod ex contractu, Facio ut des, actionem de dolo tantum putent competere. *Treutl. hic. thesi 6. & 10. Quatenus autem vel una, vel etiam altera competere possit, ex responsione proxima colligere est.*

De quasi Contractibus, seu Impropriis.

Quid est quasi, seu improprius contractus?

℞. Quasi-contractus, *seu improprius*, est, qui non conciliatur expresso contrahentium consensu, vel conventione, sed per factum, seu negotium aliquod, non turpe, interveniens, secundum cujus naturam lex, ex utraque parte consensum intervenisse fingens, vult alterum alteri esse obligatum. *Vult. jurispr. cap. 42.*

Quæ ergo est inter veros, & quasi-contractus differentia?

℞. Quod in veris contractibus expresse ex partium conventione, & certa scientia contrahitur, in quasi contractu præsumptive, & fictione juris, etiam inter ignorantes. 2. Atque ita in vero contractu, præter jus, factum hominis; in quasi contractibus jus solum contractum facit. 3. In veris contractibus factum hominis ordinatum est, ut sit contractus obligatio, in quasi contractibus, in factum hominis obli-

obligatio tantum incidit. *Vult. eod. & Comment. in Inst. hic. n. 5.*

Quot recensentur hoc titulo species quasi contractuum?

℞. Quinque: *(non quidem quasi non sint alii, quia huc etiam litis contestatio, & alii plurimi referri possunt, sed quia in commerciis sunt frequentiores. Perez. hic.)* 1. Negotiorum gestio. 2. Tutelæ administratio. 3. Rerum communio. 4. Hæreditatis aditio. 5. Indebiti solutio. *Text. hic.*

Negotiorum gestio.

Quid est negotiorum gestio?

℞. Est quasi contractus, quo quis negotium absentis & quidem ignorantis, sine mandato, sponte suscipit. *Quod qui facit, negotiorum gestor, hoc est, voluntarius procurator dicitur. Treutl. disput. hic. thes. 1.*

Cur dicis hunc absentis, & ignorantis negotia gerere?

℞. Vt hic quasi contractus à mandato & locatione-conductione distinguatur. *Ignorantiam* autem hic requirimus, quia, ut in illis contractus duorum constat voluntate, sic hic, si dominus scit negotium suum geri, & cum. possit, non impedit, tacendo consensisse, atque ita mandasse intelligitur. §. 1. *hic. Perez. eod. 2. Absentiam* requirimus: non præcise, *quia sufficit ignorantia:* sed quia absentes sua negotia geri plerumque ignorant.

An non & interest ad constituendam obligationem, ut negotiorum gestor sciverit, vel ignoraverit cujus negotium gerit?

℞. Minime; modo alterius negotium gerat; ejusque contemplatione. *Quia negotium ipsum, non etiam cujus sit, hic spectatur. l. 45. §. 2. ff. hic.*

Quid ergo differt procurator à negotiorum gestore?

℞. 1. Quod procurator mandato domini, negotiorum gestor sine eo sponte negotia alterius gerit. 2. Procurator de persona ejus cujus negotia gerit, & quem illud gerendo sibi obligat, semper est certus;

non negotiorum gestor. *l. 5. ff. de neg. gest.* 3. Ille mandati; hic negotiorum gestorum actione id, ad quod eum cujus negotia gerit obligatum sibi habet, persequitur.

Quæ est causa hujus quasi contractus; cum culpa videatur esse immiscere se rei alienæ ad se non pertinenti? l. 36. De reg. jur.

℞. Culpa est immiscere se rei alienæ, cujus non interest, absente domino, curam haberi: minime si in eo interesse absentis versetur, ex causa vel necessaria, vel utili, ut propriis negotiis præsit impediti. *Inde vero, ne officium præstandi sit damnosum, ex æquitate actio nascitur.*

Quis est effectus hujus quasi contractus?

℞. Quod qui aliena negotia administravit ex fide, reddita suæ administrationis ratione, omnia repetat in eandem administrationem impensa.

Quotuplex igitur nascitur actio ex hoc quasi contractu?

℞. Duplex. *Contraria*; quæ datur negotiorum gestori adversus dominum rei gestæ, &, *si inutiliter negotium gestum fuerit, modo id ex fide factum sit, vel dominus gestum probaverit*; *l. 9. 10. ff. hic.* ad id præstandum quod quoque nomine gestori abest, vel absuturum est de eo quod utiliter de suo impendit. *Directa*; quæ datur ei, cujus negotium gestum est ad petendam rationem administrationis à negotiorum gestore, & restitutionem eorum, quæ inde quoquo modo fuerit consecutus, una cum usuris; & præstandum damnum quod ex negotio, non ut oportuit gesto, dominus passus est. *l. 2. & ibi Gl. & Dd. ff. hic.*

Quæ ratione damni ex accidenti veniunt præstanda in hoc quasi contractu?

℞. Regulariter dolus, culpa lata, levis. *l. 23. De R. I.* Dolus tantum; si affectione ductus, ne bona mea distraherentur, quis negotiis se obtulerit. *l. 3. §. 9. ff. eod.* Levissima, tum demum si alius diligentior quam hic gestor, negotium gerat administraturus. *§. 1. hic. & com. Dd.* Non casus fortuitus; nisi 1. tale negotium susceperit gestor, quod dominus

facere

facere non erat folitus. *l.* 11. *l.* 22. *ff. eod.* 2. Vel culpa casum, *l.* 6. *C. de act. pign.* 3. Vel restitutionem mora præcesserit. 4. Vel lucri causa gesserit. *l. ult. C. hic.* 5. Vel pacto in se casum fortuitum susceperit. *l.* 22. *C. eod.*

An negotiorum gestor tenetur ob ea, quæ in totum prætermisit?

℞. Non. Nisi 1. negotiorum gestoris intuitu, ea gerere omisit alius. 2. Vel talia sint, quæ à semetipso gerere debuit.

Tutelæ Administratio.

Quis est secundus quasi contractus; & cur sic dictus?

℞. *Tutelæ administratio*; Quasi contractus dicta; quia inter pupillum, & tutorem nullum negotium contrahitur expresse. *Cum ignoranti, & invito pupillo tutor dari possit: l. 6. De tut. & cur. dat. his, &c. contractus autem inter volentes, & consentientes contrahatur.* Obligatio tamen hic mutua est inter tutorem & pupillum, ex tutelæ officio publica auctoritate imposito. §. 2. *hic.*

Quæ obligatio oritur ex illa administratione?

℞. *Tutor* quidem 1. ad reddendam pupillo administrationis suæ rationem; 2. ad ei solvendum quæ ex pupillaribus rebus apud eum resident; 3. ad præstanda damna, quæ ex officio tutelæ non ut oportet gesto, pupillo sunt illata, obligatur; Et vicissim *pupillus* ad id præstandum, quod tutori abest ex tutela utiliter gesta, tenetur. *Unde actio tutelæ directa pupillo contra tutorem, & contraria tutori contra pupillum datur, prout supra, cum de tutela ageremus, lib. 1. latius dictum.*

Rerum Communio.

Quis est tertius quasi-contractus?

℞. Rerum communio ea, quæ est extra casum expressæ initæ societatis, inter eos qui ex accidenti, præter propositum, & conventionem ex-

pressam, rem communem, vel unam, vel plures habent.

Quotuplex est?

℞. Duplex: vel *particularis*, ut rerum singularium, vel *universalis*, ut hæreditatis. *Pacius Analysi. hic.*

Cur utraque dicitur quasi-contractus?

℞. Quia cum utraque (quod in ea non expressa de communione conventio est) non sit verus contractus, tamen quia rem citra propositum communem, sive ex titulo institutionis, sive præter eum ex alio, ex pluribus quisque habere sibi vult, & speciatim in universali communione, quia simul hæredes esse volunt, (*ex adita enim hic quasi-contructus est hæreditate. Wes. par. com. div.*) eo ipso in communionem consensisse videntur: Ideoque non minus, quam si expresse in eum consensissent, sibi mutuo obligantur. *Vult. eod. n.* 18. 19.

Quo ergo respectu dicuntur quasi-contractus?

℞. Respectu modi quo initur contractus, non ratione effectus. *Quod non minus ex quasi contractu, seu improprio, quam ex vero, & proprio contrahentes sibi invicem obligantur. Vult. eod.*

Quot modis extra casum expresse inita societatis, & hæredis institutionem, res aliqua communis fieri potest?

℞. Pluribus. Potissimi sunt ex legato, & donato. §. 3. *hic. Unde hic quasi-contractus est inter plures legatarios, & donatarios.*

Ad quid obligantur sibi mutuo rem ita habentes communem?

℞. 1. Ad rerum communium, quando ab ea petitur recedi, divisionem. *l.* 1. *tot. tit. ff. com. div. Nemo enim invitus in communione manere cogitur. l. fin. C. eod.* 2. Ad præstationes rerum in rem communem communi nomine impensarum. *l.* 4. §. 3. *ff. eod. Etiamsi res non petatur dividi. Idque vel quod non placeat à communione recedere, l.* 14. *vers. qua cum ita. ff. eod. vel quia res desierit esse communis, vel exstincta sit. l.* 6. *eod. Wesem. par. eod. num.* 4. 3. Ad fructuum ex communi perceptorum collationem. *d. l.* 4. §. 3. *vers. plane.* 4. Item eorum, quæ dolo vel

culpa

culpa in re communi admissa sunt, reparationem. *l.* 8. §. *venit. l.*20. *ff. com. divid. Oldend. class.*4. *act.* 22. *n.*VII.

Quæ hic observanda in divisione petita facienda?

℞. Eadem omnino, quæ in familiæ ercifcundæ judicio. (*utpote cui hoc judicium communi dividundo plane simile. Wes. par. eod. n.* 5. *Vult. eod. n.*19.) De quibus mox latius.

Quid ergo hic faciet judex?

℞. Explicat ea Imperator infra. *l.* 4. *tit.* de officio judicis. *Ubi & nos ista explicabimus. Vide Wes. par. n.*5. *eod.*

Familiæ ercifcundæ.

Qui obligantur quasi contractu ex communione rei, quæ est à titulo institutionis?

℞. Cohæredes sibi invicem, §.4. *hic. l.*36. *ff. fam. ercisc.* & quidem quocunque jure, sive jure civili hæredes sint, sive modo bonorum possessores, & fideicommissarii. *l.* 24. §. 1. *l.* 43. *ff. eod. Wes. par. hic. n.*4.

Ad quæ omnino?

℞. 1. Similiter ad familiam ercifcundam, *hoc est, hæreditatis, seu rerum hæreditariarum divisionem.* §.4. *hic.* 2. Ad fructuum ab uno hærede perceptorum (*quod in eo personale est*) collationem, *l.*44. §. *fructus, ff. eod.* eorundemque similiter (*ne quid indivisum relinquatur*) divisionem. *Oldend. Clas.*5. *act.* 8. *n.*VII. Speciatim in divisione inter liberos, ad eorum collationem quæ unus illorum à parentibus accepit. *l.* 11. & 25. *C. eod. De quibus infra.* 3. Ad reparationem eorum, quæ dolo vel culpa ex hæreditate amissa, vel in ea deteriora facta sunt. *l. bona quæcunque. l. incerti. C. fam. ercisc. Oldend. eod.* 4. Ad restitutionem ex hæreditate ab hærede sublatorum. *l.*3. *C. eod.* 5. Ad sumptuum in hæreditatem bona fide factorum restitutionem. *l.*18. §. *fin. C. eod. l. hæredes.* §. 14. *vers. si unus. l.*39. *ff. eod.* In summa commodorum & incommodorum hæreditariorum communionem. *l.*10. *l.*9. *l.*11. *l.*19. *ff. eod.*

Quatenus ad divisionem hæreditatis obligantur cohæredes?

℞. 1. Si testator familiam divisit, (*quod potest inter hæredes extraneos testamento, vel codicillis, pater in liberos quocunque modo, l.21.26. C. d. t. etiam extra testamentum tam pro toto, quam pro parte, etiam in æquali. l.33. l.39. §. Pater. 5. ff. eod. modo liberis salva sit legitima. l. 30. & Auth. Novissima, C. de inoff. test. &c.*) servare eam divisionem debent. *l.20. §.3. ff. fam. erc. l.16. d. l. 21. in fin. C. eod. Gail. 2. obs. 116.* 2. Testatore non dividente, ipsi cohæredes familiam suo arbitrio erciscere possunt, *l. arbitrio. 57. ff. eod.* & vel uno modo cohæredum petente, consensu sponte interposito, debent. *l. fin. C. com. divid.* Quæ ipsa sine enormi læsione, quæ vel medietatem justæ portionis superet, non retractatur. *l. 3. ubi Bart. Dd. C. com. utri. jud. l. 38. ff. fam. ercisc.* 3. Neutrum si factum, aditus judex partitionem, quæ privato consensu non potuit iniri, judiciali auctoritate explicabit, eique cedent cohæredes. *per l.1.2.3.26. ff. eod. Wes. par. hic. n.3.*

Quomodo divisio commode sive à cohæredibus, sive à judice expedietur?

℞. Si de rebus hæreditariis nihil relinquatur indivisum, *l.25. §.20. ff. d. t.* & ad æqualitatem pro portionibus hæreditariis omnia reducantur. *Quod si res commodam divisionem non admittat; quomodo Iudex ex officio divisionem expedire recte possit, ut & cætera ad hanc rem spectantia, infra latius sub tit. de officio judicis, lib. 4. videbimus.*

An vero pro arbitrio dividere familiam, seu hæreditatem, judex potest?

℞. Sane quidam totam hanc rem ejus arbitrio committunt. *per §.4. cum seq. infra de off. judic. t. t. ff. & C. fam. ercisc. l. 3. ff. Com. divid. quæ Legistarum communis est sententia.* Alii (*quæ Canonistarum est sententia, c.1. ext. de paroch. Covar. quæst. pract. c.40. n.3.*) à majore fratre, concessa minori optione, fieri divisionem volunt. Recte vero id totum, ubi de consuetudine aliud non obtinet, judicis officio relinquitur. *Treutl. eod. th. 10.*

Qua

Quæ veniunt in divisionem hæreditatis?

℞. Omnes res hæreditariæ, tam soli, quam mobiles, sive in hæreditate, sive ex ejus occasione, ut usucapione, acquisitæ, *l.*8.9.10.11.12. *ff. fam.ercisc.* etiam alienæ à defuncto bona fide possessæ, *d. l.* 10. aut pignori habitæ. *l.* 29. *ff. eod.* Denique omnia omnino commoda & incommoda hæreditaria, *l.* 19. *&* 22. *ff. eod.* etiam fructus præteriti temporis, *l. pen. eod.* item culpa cohæredis, vel dolo amissa, vel deteriora facta. *l.* 16. §. *sed & si dolo. ff. d.t.* Non nomina, *l.*4. *eod. tanquam ex l.* XII. *Tabl. sine ullo judicio inter hæredes pro proportione hæreditaria divisa. l.* 25. §. 1. *ff. eod. Wesemb. par. eod. n.* 5. Nec perniciosa, ut mala medicamenta, venena, libri improbatæ lectionis, &c. *d. l.* 4. §. 2. Nec quæ speciali, hoc est, alio quam institutionis titulo à cohærede possidentur. *l. hæredes*, §. *quod pro emptore. ff. d. t.*

Aditio Hæreditatis.

An vero ex adita hæreditate cohæredes solum sibi mutuo tenentur?

℞. Imo vero qui hæreditatem adit, eo ipso omnibus se obligat, & quasi cum illis contrahit, quibus ex illa hæreditate aliquid debetur. *Quod juris fictione in id consensisse videatur. Vult. eod. n.* 21.

Quibus ergo præterea ex ista aditione tenentur hæredes?

℞. Legatariis non modo; sed & creditoribus hæreditariis. *His quidem eo modo, quo defunctum habuerunt obligatum; cum quo una eademque persona censentur: legatariis vero ex quasi contractu.* §. 5. *hic. l.* 3. §. *fin. ff. ex quib. caus. in poss. eat.*

Quomodo post aditam hæreditatem tenetur hæres legatariis ex quasi-contractu?

℞. Quod licet cum iis neque defunctus contraxerit, qui ipsis non modo non fuit obligatus, sed pura liberalitate providit; adeo ut ex ipsius sola provisione jus ipsorum pendeat; neque hæres expresse cum iis ad exsolvenda legata contraxerit: eo ipso tamen quod hæreditatem adit, cum legatariis contrahere videa-

videatur, & obligatio, quæ demum ex morte defuncti suborta fuit, aditione confirmari. §. *hæres. hic. d. l.* 3. §. *fin. cum l. seq.*

Quem vero præterea effectum ista habeat aditio, supra expositum, cum de ea ageremus specialius.

Indebiti solutio.

Quis est ultimus quasi, seu improprius contractus?

℞. Indebiti solutio, supra inter contractus re constantes ab Imperatore relata. (*quod indebitum non aliter censeatur solutum, nisi realis intercesserit numeratio.*) Quæ inter quasi contractus, ratione initii, (*ex quo contractus æstimandi,*) recensetur; quod is cui indebitum solutum, censeatur se obligare ad id, quod indebite accipit restituendum. §. 6. *hic.* §. 1. *Quib. mod. re cont. oblig.*

In quo genere indebiti, & quatenus habet locum hic quasi contractus?

℞. Explicatum id supra, cum de contractibus re constantibus ageremus. *ubi vide.*

An non sunt causæ, ex quibus indebitum per errorem solutum repeti non potest?

℞. Omnino. 1. In iis, quibus ex inficiatione debiti lis crescit. *l. 4. C. de cond. indeb. Quo casu mendacii convictus duplum solvere tenetur, ut ex l. Aquilia. l. 4. C. de L. Aquilia.* 2. Si agatur de legato, vel fideicommisso pietatis intuitu relicto, quod hæres monitus intra annum non solvit, vel inficiatus est. §. *ult. hic. jun.* §. *sed furti. de action.* 3. In tumultus, incendii, ruinæ, naufragii causa deposito. §. 26. *de action. l. 1.* §. 1. *ff. deposit. In quibus omnibus casibus indebitum solvens ideo non repetit. Quia non per errorem videtur, sed sciens solvisse, & transigere modo voluisse ad evitandam dupli pœnam. Schneidvv. hic.*

TIT.

TIT. XXIX.

Per quas Personas nobis acquiratur Obligatio.

PEr *quas personas nobis acquiritur obligatio?*

℟. Similis est quæstio illi, qua, *lib. 2. tit. 9.* quæsitum, per quas personas nobis acquiratur dominium. Vnde ita habe; ut dominium, sic & obligationem non solum per nos ipsos, sed & per alios, eosque potestati nostræ subjectos (*puta servos, liberos nostros*) nobis acquiri. Et per servos quidem sive pleno dominio nostros, sive in quibus usumfructum tantum habemus: & rursus vel nobis tantum competentes; vel cum aliis communes. Item tales, qui vel vere servi sunt, & nostri quidem; vel liberi homines; aut servi alieni, quos bona fide possidemus. Et quidem acquiritur obligatio per singulos iisdem modis, & eatenus, quatenus dominium acquiritur. *Qui supra expositi hic pro repetitis habentur. Text. hic. Schneidw. hic.*

TIT. XXX.

Quibus modis tollitur Obligatio:

HActenus, *quibus modis constituantur: dic, quibus solvuntur obligationes?*

℟. Solvitur obligatio duobus modis: vel ipso jure, vel ope Exceptionis.

Quatenus tolluntur utroque modo?

℟. Ipso jure tolluntur, ut nulla ex iis detur actio. Ope exceptionis, ita ut supersit quidem actio, sed quæ proposita exceptione evanescat. *Pac. Analys. hic. Treut. disp. hic. thes. 1. lit. a.*

Qui sunt modi dissolvendæ obligationis ipso jure?

℟. 1. Solutio. 2. Acceptilatio. 3. Novatio. 4. Delegatio. 5. Consensus contrarius. 6. Confusio. 7. Compensatio. 8. Transactio. 9. Rei interitus. 10. Oblatio. 11. Consignatio. 12. Depositio rei debitæ. *Treutl. hic. thesi 1.*

De

De Solutione.

Quid est solutio?

℞. Est totius debiti idonea satisfactio, creditori per debitorem ipsum, vel ejus nomine, justo tempore & loco facta, naturali & reali præstatione. Idque, sive res; sive pecunia; sive factum debeatur. *Treut. eod. thes.* 2.

Quis recte solvit debitum?

℞. 1. Quivis habens rerum suarum administrationem. *Vult. Jurisp. eod. cap.* 53. *(Etiamsi solvens sit in reatu, l.*42. *ff. de solut. nisi Majestatis; l.*20. *ff. de accus. perduellionis, l. fin. C. ad L. Jul. Majest. aut repetundarum, d. l.* 20. *postuletur.)* Non qui administrationem earum non habent citra authoritatem eorum quorum consilio reguntur. *l.* 14. §. *fin. ff. de solution. Ita quidem ut nummos accipientis faciant. l.* 9. §. 2. *ff. de auth. tut. Quia si forte solverint, vindicari possunt. d. l.* 14. §. *fin. Nascitur tamen iis liberatio pecunia a creditore consumpta. d. l.* 9. §. 2, *d. l.* 14. §. *fin.* 2. Vel debitor ipse; vel pro eo alius. *Text. princ. hic.* Idque vel cum, vel sine mandato, *l.* 49. 56. 64. 66. *ff. de sol.* debitore vel sciente, vel ignorante, vel etiam invito. *Text. pr. hic. Ita quidem, ut liberetur debitor. Text. eod. l.* 39. *De neg. gest. At pro invito solventi negatur repetitio soluti. l.*53. *ff. mand. l. fin. C. de neg. gest. Minime solventi pro ignorante. Si quidem utiliter solvit; cui datur ad repetionem actio negotiorum gestorum. l.* 43. *ff. de neg. gest.* 3. Etiam qui in potestate sunt, sive patria, sive dominica; modo peculium habeant, ejusque administrationem. *l.* 84. *ff. de solut.* 4. Actor servus mutuis dandis exigendisque pecuniis præpositus dominicis creditoribus. *l.* 94. §. 3. *ff. l.* 19. *C. eod.* 5. Procuratores solvendi speciale mandatum habentes, vel quibus totorum bonorum concessa administratio. *l.* 12. *l.* 34. §. 3. *l.* 49. 56. *ff. l.* 12. *C. eod.* 6. Tutor pupilli debitum. *l.* 23. *C. de adm. tut.* 7. Tutelam negociave debitorum creditorumve agentes sibi ipsis. *l.* 3. §. 5. 7. *ff. eod. l.* 13. *De neg. gest.* 8. Hæreditatem restituere rogati creditori-

bus

bus hæreditariis ante eam restitutam. *l.*104. *ff. de solut. Vult. eod. n.*17. *&* 18.

Cui recte solvitur ?

℞. 1. Creditori unicuique ; modo sanæ sit mentis, & justæ ætatis. *Vult. eod. Non furioso, prodigo, minori ; nisi authoritate tutorum aut curatorum ; ita quidem, ut nascatur liberatio. Nisi solutionis gratia sint adjecti. l.* 11. *ff. eod. Et ne ea quidem accedente, (ob beneficium restitutionis in integrum minoribus concessum. l. ait. Prætor. §.* 2. *ff. de minor.) nisi decreto judicis interveniente, aut pensiones annuæ, obventiones & usuræ solvendæ. l. sancimus.* 25. *C. de admin. tut. Pecuniam solutam licet adhuc petere possit ; eam tamen salvam habens, vel locupletior factus, si petat, exceptione doli repellitur. l.* 15. *de solut. §. pen. sup. Quib. alien. licet.* 2. Etiam criminis Reo. *l.* 42. *ff. eod. sed non ejus conscientia profugo. l.* 5. *§.* 3. *ff. de req. reis, nec perduellionis reo. l. fin. C. ad leg. Iul. Maj.* 3. Tutoribus seu Curatoribus creditores tempore administrandæ tutelæ vel curæ, *l.*46. *§. tutela. ff. de administ. tut.* qualibuscunque, *l.*14. *§.*1. *l.*45. *ff. de solut.* & quidem eorum uni, pluribus vel omnibus. *d. l.*14. *§. sive autem. Nisi aliter à testatore ipsis tutoribus, vel magistratui cautum. l.* 47. *ff. de adm. tut. l.* 14. *§.* 1. *De solut. Non post illud. Vult. eod. n.*31. *Nec pro tutore se gerenti, nisi pecunia in rem pupilli versa. l.*12. *§.*1. *l.* 34. *§.* 4. *ff. eod. l.* 86. *de cond. ind. Vult. eod. n.*35. *Nec matri filii negotia citra voluntatem patris gerenti ; & quidem ex hæreditatis, non ex ejus contractu profecta obligatione. l.*88. *ff. eod. l.*31. *§. pen. ff. de neg. gest.* 4. Filiisfamilias & servis, qui mutuis dandis exigendisque pecuniis sunt præpositi, *l.* 18. *ff. De solut.* vel liberam peculii administrationem habent, *l.* 21. *& seq. ff. de jurejur.* Vel quod ab iis ex peculio creditum depositumve est, *l.* 19. *l.*35. *De solut.* vel ex domini voluntate, ei solvatur pecunia à domino credita. *d. l.* 35. *l. nihil interest. C. eod.* 5. Ex duobus reis credendi alterutri. *Modo utiliter ambo sint stipulati. l.* 3. *ff. de duobus reis. (non, inutiliter stipulanti. l.* 128. *ff. de V. O.)* Item modo alteri petenti promissor se soluturum

non

non constituerit. (*Quo casu alteri solvens promissor à priore non liberatur. l. 8. l. 10. ff. de const. pecun.*) 6. Creditoris procuratori cum speciali mandato. Vel cui omnium negotiorum administratio commissa. *l. 12. pr. De solut.* (*donec quidem domini voluntas durat. Nisi forte ab ignorante prohibitionem solutio facta*; [*quo casu ex aequitate proficit solutio*,] *l. vero.* § 2. *l. 51. l 34.* §. *Titium. ff. eod.* §. *recte supra. de mand.*) Vel cui in rem suam mandatae actiones. (*Quo casu nulla delegatione interposita, vel denunciatione à procuratore nè mandanti solverent debitoribus facta; vel nisi aliquid creditor acceperit, vel ex eo litem contestatus sit. l. 3. C. de Novation. etiam domino recte solvitur: ita tamen ut utroque petente procurator praeferatur. l. 25. in fin. l. 55. ff. de procur. Non falso procuratori; nec ei qui sine mandato se alienis negotiis offert, quamvis ei solvatur bona fide. l. 58. ff. l. invito. C. de solut.*) 7. Omnino, solutionis causa in contractu adjecto, idque cujuscunque sit aetatis & conditionis; *l. 10. l. 11. ff. eod.* etiam ignorante creditore, & invito, adeo ut licet parte debiti creditori soluta, pars ei recte solvatur. (*modo quidem in eodem statu maneat. l. 38. ff. eodem. & debitor se soli stipulatori soluturum postea non constituerit. l. 8. De const. pec. Vult. eod. n. 50.*) Non tamen ejus successoribus. *l. 55. de V. O. l. si stipulatus. ff. de solut.* 8. Creditori Creditoris, etiam sine ejus mandato. (*sed ita ut liberatio fiat per exceptionem. l. si opera. ff. de doli except. l. 36. ff. de neg. gest.*) *Modo creditor, solutionem de ea certior factus protinus ratam habuerit. l. 13. ff. De solut.* 9. Haeredi creditoris: *Qui si plures sint, pro parte haereditaria cuique, l. 36. ff. eod.* (*Majore eorum parte interpellante, tutius Magistratus jussu interveniente solvitur. l. 81. §. 1. ff. eod.*) etiam fiduciario ante factam restitutionem. *l. 104. ff. eod. Substituto, dum deliberat institutus, per errorem facta solutio liberat, ad eum devoluta haereditate. l. 96. §. fin. ff. eod.* 10. Aliis, quibuscunque creditor solvere jusserit. *l. 49. ff. eod.* etiam jussu tutoris, *l. 96. pr. ff. eod.* non pupilli. *l. 66. ff. eod.* (*cujus jussu alteri solvens doli tamen exceptione liberatur,*

ratur, pupillo locupletiore facto. l.66. ff. eod.) Et quidem quamvis post mortem suam creditor solvere jusserit. *Quia tale mandatum morte non finitur. l.12. §. fin. l. seq. ff. mandat. l. fin. De solut. Cujac. lib.16. obs.38.*

Quid solvi potest?

℞. I. Idem quod debetur, *princ. hic. (etiam invito creditore.)* non item aliud pro alio. *l.2. §. mutui. ff. de reb. cred. l. 16. C. de solut.* Adeo ut nec pretium speciei promissæ obtrudi ei possit. *arg. l. 1. §.1. l.9. De aur. arg. leg. Nisi aliud favore certarum causarum permissum, arg. l.71. §.3. De legat.1. l.35. §.1. C. de donat. aut res debita solvi nequeat. l. 8. De cond. furt. Treut. de mod. solv. obligat. thes. 2. lit. c. Unde &, nec pecuniam, nec possessionem, nec rerum suarum vendendarum commoditatem si habeat debitor, ut eas æstimatione à Magistratu facta in solutum accipiat creditor, compelli potest. Nov. 4. §. fin. &* Nov. 120. *Auth. hoc nisi. C. de solut.* Quantitate debita numeratio ejusdem requiritur ea, ut in accipiendo creditor non sentiat damnum, & nummi sint solventis proprii, *l. 94. §. 1. ff. eod.* & probi. *l.99. in fin. ff. eod. l. 24. §. 1. De act. pignor.* II. Totum debitum. *Quia & particularis solutio, invito creditore, regulariter non permittitur. §. item. hic. l.3. ff. fam. erc. l.41. §.1. De usur. l.27. De solut.* Et quidem licet res debita sit dividua. 1. Nisi ab initio pactum intervenerit de parte solvenda, *d.l.41. §. 1.* 2. aut debeatur ex diversis causis, & totum offeratur quod ex una causa debetur. *l. ult. D. quib. mod. pign. & hypoth. sol.* 3. nisi annui tributi solutio dividatur in tres solutiones. *l.4. C. de fund. patrim.* 4. nisi debitor partem tantum se debere fateatur; & residui obligatio sit dubia. *l.8. ff. Si pars hær. pet. l.3. ff. fam. ercis. (Partem tamen solvens pro parte liberatur. l.21. ff. si cert. pet. l.6. C. fam. ercisc.)* III. Res pro re; volente quidem creditore. *l. si in solutum. C. de O. & A.* Modo cum debito sit ejusdem æstimationis, & in solidum fiat accipientis. *l. si non sortem. §. si centum. ff. De cond. ind. Quantitatem tamen debiti offerre potest qui rem promisit, l. Quamvis. 45.*

De

De solut. Et ex rebus quidem fungibilibus qualibet ex eodem genere solvi potest; modo ejusdem bonitatis cum accepta reddatur. l.3. ff. de reb.cred. IV. Species debita omnino præstanda. *Vult. eod.* V. Genere debito quælibet species solvi potest. *l. ubi autem.75. De V. O. l. 52. ff. mand.* VI. In obligatione alternativa electio penes debitorem est utrum solvat. *l.95. ff. de solut.* Ut & in legatis disjunctivis penes legatarium. *l. 84. §. Stichum. ff. de leg. 1. Nisi in stipulationibus alıter sit conventum.* VII. Facto promisso, interusurii, non alterius facti præstatione, liberatur promissor. *l. qui res. §. mihi Romæ. ff. De solut.*

Quomodo debet fieri solutio?

℞. 1. Eo modo quo debetur. Ideoque loco convento, non alio, stipulatore invito solvet debitor. *l. 3. & 9. ff. de eo quod certo loco.* nisi & quod ejus, ratione loci, intersit simul offerat. *l. 1. l. 9. ff. eod. l. 8. C. de solut.* 2. Item tempore, & die conventis. Non post eam. *l. 85. ff. eod.* Omnino ante. *l. 70. ff. eod. Nisi creditoris gratia diem adjectum esse, vel verbis expressis, vel evidentibus argumentis appareat. Brisson. lib. 1. de solut. Vult. eod. n. 24.* 3. Etiam pendente adhuc conditione. *Ita ut ea exsistente, si quidem volens accipiat creditor, liberatus censeatur; deficiente, repetat. l. 16. ff. eod.* 4. Nec loco, nec die obligationi adjectis, statim solvendum. *Nisi promissio ex re ipsa tacitam dilationem capiat, l. interdum. ff. de V. O.* Quod tamen cum aliquo temporis laxamento ex æquo, & bono, accipiendum. *l. 13. l. 105. ff. de solut.*

Quatenus per solutionem solvitur obligatio?

℞. Adeo 1. ut etiam pignora, fidejussores, adpromissores, intercessores, mandatores, & ejusdem obligationis socii liberentur. l. 43. *ff. eodem.* 2. Similiter fidejussorum solutio reo prosit. *Adversus creditorem quidem: non tamen ut ipso jure à debito omnino liberetur. Quod suæ obligationis causa suique potius nomine, quam liberandi debitoris causa mandator solvisse videatur. l. 37. ff. eod. l. 28. ff. mand.* 3. Eo qui quod alius debet novandi animo promisit solvente,

vente, uterque liberatur. *l.* 8. §. *fin. ff. de novat.*
4. Quod ex pluribus causis debitor, nec ex omnibus solvens, dicere potest quo se potius debito velit exonerare. *l.* 1. *l.* 101. §. 1. *l.* 5. §. 1. *ff. de solut.* *Quod si id non dixerit, electio quidem ad creditorem convertitur, cui debito acceptum ferat: ita tamen ut id constituat solutum, in quod ipse, si deberet, esset soluturus. l.* 1. *ff. l.* 1. *C. eod. Atque ita in duriorem semper causam sibi accepto ferre debet. In quam utroque cessante semper imputabitur. l.* 3. *&* 5. *ff. eod.*

De Acceptilatione.

Quis est secundus modus dissolvendæ obligationis?

℞. Acceptilatio; quæ est quasi solutio, & definitur imaginaria solutio. §. 1. *hic.* Vel stipulatio, qua creditor animo dissolvendæ obligationis debitori interroganti respondet, se creditum accepisse quod non accepit. *d.* §. 1. *Vult. eod. n.* 1. *& in margine.*

Quomodo fieri debet?

℞. Pure. Non sub conditione. *l.* 4. *ff. hic. l.* 77. *de R. I. expressa quidem. l.* 4. *De cond. caus. data. caus. &c. quod sub tacita fieri possit. l.* 12. 21. *ff. hic.* Nec in diem *l.* 5. *ff. eod.* (*Quod quia vera solutio statim liberat, pr. hic. ficta idem operari debeat. d. l.* 5.) Licet in diem, & sub conditione debitum tolli acceptilatione possit. *d. l.* 12. 21. *Treut. de mod. toll. Obl. th.* 4. *lit.* f. g.

Quotuplex est acceptilatio?

℞. Duplex, Simplex, & Aquiliana, à *Gallo Aquilio sic dicta.*

Quæ est simplex acceptilatio?

℞. Qua verborum obligatio simpliciter tollitur. *d.* §. 1. *hic. Nempe cum acceptilatio sit stipulatio, non potest eá (ex ipsius quidem natura) nisi verborum obligatio tolli. d.* §. 1. *hic. l.* 8. §. 3. *ff. eod.*

Quæ est Aquiliana.

℞. Ea per quam contra ipsius acceptilationis naturam omnis generis obligationes, (*etiam re contracta,*) in stipulationem prius deductæ, inde per accepti-

ptilationem tolluntur. *d.* §.1 *hic. l.*18. *pr.* & §.1. *ff. eod. Vult. eod. n.*5.

An ergo in Aquiliana acceptilatione non una est stipulatio?

℞. Imo vero duplex. 1. Vna, qua contractus deducitur in stipulationem; ita ut res non ex priore contractu, sed ex stipulatione nova debeantur. 2. Altera, qua ita deductus acceptilatione sequenti tollitur. *Vult. eod. Puta sic, si quod mihi ex causa mutui, &c. debes, dare spondes creditore interrogante, debitor respondeat*, spondeo; *& sic quod ex natura mutui debetur, debeatur ex stipulatione. Et porro creditor tibi interroganti quod tibi debeo acceptum fers? respondeat* acceptum fero. *d. l.*18. §.1.

Quomodo procedit acceptilatio?

℞. Licet solutio opportune facta à quocunque creditore, etiam invito liberet: non procedit tamen acceptilatio, nisi creditore volente, & debitore quandoque invito. Sed tum non aliter, nisi ut is qui accepto est interrogatus, per novationem debitum in se prius transferat, ac si ipse ab initio debuisset, atque ita translatum accepto roget. *Vult. eod. n.*8.

Qui possunt acceptum ferre?

℞. 1. Illi quibus ex negotio secum, vel cum eo cui successerunt, gesto debetur. Modo sui juris sint. *Vult. eod. Non pupilli, aut minores, nisi tutorum, & curatorum authoritate. l.*1. *C. eod. Nec hi quidem: Nisi acceptilationem fieri pupilli intersit. Vult. eod. n.*9. 2. Modo id faciant nomine proprio. *Quia acceptilatio actus est legitimus, qui nomine alieno exerceri nequit. l.*77. *ff. de R. I.* Non per procuratorem. *l.*3. *ff. hic. Unde nec acceptum ferre solutionis causa adjecto licet. l.*10. *ff. de solut.*

Cui potest accepto ferri?

℞. Debitori, ejusque hæredi, & ex his quidem uni. *l.*13. §.11. *ff. eod.* Non alii quam qui debet, nec qui debitori jure potestatis acquirit. *l. an inutilis.* §.1. & §. *accepto liberare. ff. eodem.* Non patri quod filiusfamilias debet; sed ipsi modo roganti. *d. l. an inutilis.* §. *filiusfam.* Non tutori, curatorive, quod mino-

minores debent utiliter; nisi accedente novatione. *l.* 13. §. 10. *ff. eod.* Omnino ipsi pupillo sine authoritate tutoris. *l.* 2. *ff. eod.* 2. Uni ex pluribus ejusdem obligationis sociis; ita, ut & cæteris proficiat. *l.* 13. §. 12. *l.* 16. *ff. eodem. Nisi in eorum persona juris sit impedimentum. l.* 5. §. 1. *ff. de donat. inter Vir. & Ux.* 3. Fidejussori ita, ut eo jam ante efficaciter obligato liberatio competat. *d. l.* 16. §. 1. *ff. eod.*

Quid potest acceptum ferri?

℟. 1. Id ipsum quod debetur; sive ex conventione, sive ex delicto pecuniarium; sed privatum sit debitum. *l.* 13. §. *eum qui.* & §. *qui ita. l.* 14. *ff. eod. Non mulcta, quæ publica est; nec pœna corporalis.* 2. Nec integra tantum obligatio; sed & pars stipulationis. *l.* 9. 10. *l.* 17. *ff. eod. Nisi quod in stipulationem est deductum, divisionem sui natura non recipiat. d. l.* 13. §. 1. 3. Plures etiam res accepto ferri possunt, & una ex pluribus, vel certis, vel incertis contractibus, vel quibusdam, exceptis cæteris. *l.* 18. *d. l. si ex pluribus. ff. eodem.*

Quomodo perficitur acceptilatio?

℟. Verbis, *(quia fit stipulatione,)* quacunque lingua prolatis. §. 1. *hic.* Dummodo sensus congruat; & uterque, sive per se, sive per interpretem idioma intelligat. *d. l.* 19. *ff. eod.*

Quis est effectus acceptilationis?

℟. Quod, perinde ac solutione, ita dissolvatur obligatio, ut nulla omnino maneat, aut nova aliqua subsequatur. *arg. d. l.* 5. *l.* 4. *C. de transact. Vult. eodem cap.* 56.

De Novatione.

Quis est tertius modus dissolvendæ obligationis, & quatenus?

℟. Novatio; qua *(ut & delegatione)* ita tollitur obligatio, ut eam sublatam excipiat alia. *l.* 1. *ff. de novat.*

Quid ergo est novatio?

℟. Est modus dissolvendæ obligationis, quo per stipulationem prius debitum in aliam obligatio-

nem, mutatione personæ, vel rei debitæ, transfunditur: id est, ita ex præcedenti obligatione nova constituitur, ut prior perimatur.

Quotuplex est?

℟. Duplex. Vna in specie sic dicta. Altera quæ *delegatio* dicitur.

Quæ est novatio in specie dicta?

℟. Est debiti, seu obligationis in novam stipulationem translatio, talis, qua prior obligatio perimitur absque novæ personæ interventu. *l. 1. ff. de Novat.*

Quotuplex est hæc novatio?

℟. Duplex vulgo constituitur. 1. Voluntaria; quæ fit voluntate contrahentium, & quidem habilium; id est, novare volentium. 2. Necessaria; quæ fit per litis contestationem. *l. 29. ff. eod.* Sic dicta, quod in invitum reddantur judicia. *l. 83. §. 1. ff. de V. O. Repudiata à magni nominis Jurisconsf. distinctione, ut legibus incognita, licet vulgo recepta. Nova tamen judicati actione priorem novari; non negatur. l. 3. vers. Et ideo. C. De Vsur. rei jud. Vult. eod. n. 29. 32. 33.*

Quomodo fieri debet novatio, ut constet?

℟. Olim, præterquam in certis casibus, quocunque modo fiebat. §. 3. *hic. l. 1. C. & l. 2. ff. eod.* Hodie expresse fieri debet. *Id est, ita ut contrahentes profiteantur se velle à priori obligatione recedere.* Adeo quidem, ut aliter facta, ne quidem ope exceptionis, tollat obligationem. *d. §. 3. hic. l. fin. C. eod.*

Qui possunt novare?

℟. Ipsi tantum creditores, qui rerum suarum habent administrationem, aut alii ipsorum jussu. *l. 3. l. 20. ff. eod. Non pupilli, prodigi, minores, absque tutorum, & curatorum authoritate. Nisi conditionem suam fecerint meliorem. l. 9. ff. eod. l. 15. ff. de solut.* 2. Tutores & Curatores obligationes pupillares. *l. 12. §. 1. ff. de admin. tut. Si quidem id illis expediat. d. l. 20. hic.* 3. Totorum bonorum procurator. *d. l. 20. §. 1.* 4. Aliquando is, cui recte solvitur. *l. 26. l. 34. ff. eod.* Licet non semper. *l. 25. ff. eodem.*

Quæ obligationes possunt novari?

℟. Omnes;

℞. Omnes; qualescunque sint, & quocunque modo contractæ, *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* omniaque debita, *l.* 2. *eod.* etiam una stipulatione plures, *l. fin.* §. 2. *ff. eod.* item quæ in diem est, antequam dies veniat. *l.* 5. *ff. eod. Non conditionalis, antequam exstet conditio; nec futura, antequam ipse constiterit obligatio. l.* 8. §. 1. *l.* 14. *pr. &* §. 1. *ff. eod. Vult. eod. cap.* 56. *n.* 23.

Quomodo fit novatio?

℞. Forma novationis consistit in verbis extra quidem judicium. Fit enim stipulatione. *l.* 1. §. 1. *ff. l.* 1. *C. eod. (In judicio volunt & litis contestatione eam fieri, sec. ante dicta.)* Fit tamen etiam per ratihabitionem. *Quippe si quis, absente me, à debitore meo sit stipulatus novandi animo; novabitur stipulatio; at siquidem ratum habuero. l.* 22. *ff. eod.* Fit rursus aut pure; aut in diem; aut sub conditione. *Ita tamen, ut non intelligatur perfecta esse ante conditionis eventum. l.* 14. *l.* 31. *ff. hic. Wes. eod. par. n.* 6.

Quid est effectus novationis?

℞. Quod priore obligatione, *una cum accessoriis; (fidejussione puta, & pignoribus)* perempta, *l.* 18. *ff. hic.* ex secunda is, qui novavit, teneatur.

De Delegatione.

Quotuplex est delegatio?

℞. Vel est personæ; vel actionis.

Quid est delegatio personæ?

℞. Delegatio *(altera species novationis generatim accepta, seu quartus modus solvendæ obligationis,)* est mandatum, quo creditor jubet debitorem quod ipsi debet alteri promittere. *Treut. disp. hic. th.* 6. *Delegare enim est vicè sua alium reum creditori, vel cui is jusserit, dare. l.* 11. *De novat.*

Qui possunt delegare?

℞. Creditores iidem, qui novare. *l.* 15. *ff. de solut.*

Qui delegari?

℞. 1. Debitores, *l. delegare.* 11. *ff. de novat.* & quidem volentes; non inviti. *l.* 1. *l.* 6. *C. eod. (quod is qui delegatur, stipulanti debeat promittere; ideoque utriusque consensu negotium perfici, d. l.* 1. *C. eod.* 2.*)*

Nec hi tantum qui principaliter sunt obligati; sed & expromissores, & qui pro aliis fidem suam adstrinxerunt *l. 26. §. abesse. ff. mand.*

Quomodo fit delegatio?

℞. Vel per stipulationem; vel per litis contestationem. *l. delegare. 11. §. fit. ff. de novat.*

Quomodo per litis contestationem?

℞. Quatenus in eum, cui absque delegatione mandatæ sunt adversus debitorem actiones, si litem cum debitore sit contestatus, in eum à priore creditore debiti causa translata perfectaque delegatio intelligitur. *Vult. eod. n.* 43.

Quomodo, & quatenus dicitur fieri per stipulationem: cum vel nutu debitorem suum delegare quis possit? l. 17. ff. hic.

℞. Duplex actus considerandus in delegatione. Vnus inter obligationem, & delegatum: In quo nudus consensus sine verbis sufficit: *Quia respectu ipsorum mandatum est. Qui contractus consensu constituitur. Unde & hic voce, vel scripto, vel nutu fieri, l. 17. ff. de novat. imo & per ratihabitionem suppleri potest. Mant. de tac. & amb. contr. lib. 17. tit. 8. n. 10.* Alter inter delegatum & eum cui fit delegatio; qui exigit stipulationem. *Quia & hic is qui delegatur, non modo consentire; sed & stipulanti verbis promittere debet. l. 1. C. eod. Unde hic actus per ratihabitionem suppleri non potest. Man. tit. eod.*

Quid differt delegatio à novatione?

℞. Non multum, præterquam quod delegationi semper insit novatio, *l. 2. C. eod. §. pen. hic. Wes. par. eod. n. 8. (etiam jure, ut putatur, novissimo; nisi aliud sit actum:)* non ex diverso novationi semper delegatio. *Quia inter easdem personas novatio recte constituitur. Wes. eod. n. 8.*

An ergo ex interventu novæ personæ præsumitur novatio?

℞. Olim quidem ipso jure, interposita conventionali stipulatione; in prætoriis stipulationibus, ope exceptionis. *l. pen. ibi Bart. in summ. ff. de prætor. stipul. Nempe si quidem ex conjectura novandi animus colligi posset.* Hodie non nisi quando evidenter constat,

ſtat, contrahentes novandi animum habuiſſe, & expreſſum fuerit à priori obligatione recedi. *l. ult. C. eod. & ibi Gothofr. Mant. eod. tit. 6. num.* 1.

An vero per delegationem debitoris tacite poteſt novatio intelligi?

℞. Frequentiore calculo receptum per delegationem debitoris tacite fieri novationem, & priorem perimi obligationem. 1. *Quod l. ult. C. de novat. Imperator de novatione tantum, non de delegatione faciat mentionem; novatio autem & delegatio ut diverſa accipiantur.* 2. *Quia delegati in locum delegantis ſuccedente, ſi non perempta cenſeretur prior obligatio; duo rei debendi, & in ſolidum obligati diverſo tempore conſtituerentur.* 3. *Facta delegatione, confeſtim debitum delegantis ſolutum cenſetur. Mantic. eod. tit. 7. per totum.*

Quæ in delegatione ſunt neceſſaria, ut novatio poſſit intelligi?

℞. 1. Non tantum ut debitor delegantis delegetur; ſed & ut delegetur tanquam debitor. *(licet & juſſu delegantis alius expromiſſor, ut dictum, promittere poſſit. d. l. delegare.)* 2. Vt promittat delegantis mandato præcedente. *(quia alioqui ſimplex novatio eſt.)* 3. Vt accedat ſtipulatio; jure quidem civili; *ſecundum modo dicta. Mantic. eod. n. 2. 3. 4. 5. 6. 7.*

Quid eſt delegatio actionis?

℞. Quæ alias dicitur actionis ceſſio. *l.* 11. *in fin. C. de donat. l.* 1. *C. de contr. judic. tut.*

Quid differt delegatio actionis à delegatione perſonæ?

℞. 1. Ceditur, ſeu delegatur actio etiam ei qui non eſt creditor; puta donationis cauſa. *l. cum de bonis.* 11. *in fin. C. de donat.* debitor autem proprie à creditore ſuo alteri creditori delegatur. *d. l. delegare.* 11. *ff. de novat.* 2. Ceſſio, ſeu delegatio actionis etiam ignorante, vel invito eo, adverſus quem actiones mandantur, contrahi ſolet: *l.* 1. *C. eod.* delegatio debitoris non item. *l.* 1. 4. 6. *C. eod. Secundum antedicta.* 3. Qui cedit actionem, eam non plane amittit, *(ut ſalva ea nihilominus maneat apud cedentem, &, modo res ſit integra, ea experiri, ac debitorem ad ſolutio-*

nem compellere possit. l.3.C. de novat.) qui delegat debitorem, actionem plane amittit, ob rationem, quod delegatus à priore creditore liberetur. *d. l. 3. Sandius de Ceff. action. c. 1. n. 9. 10.*

Quis ergo est effectus utriusque delegationis?

℞. Delegationis quidem ipsius debitoris *(de qua hic agimus)* effectus est, quod ea rite facta jure novationis prior contractus evanescat, *l. 2. & 3. C. de novat.* & delegans debito liberetur. *d. l. 3.* Delegata, seu cessa actione, translata quidem intelliguntur jura cedentis in eum, cui cessa est actio. *Ut juris interpretatione cedentem, seu primum creditorem repræsentet, l. 2. C. de donat. & cedentis jure in exercenda actione, fide de cessione facta, uti possit. Sand. eod. cap. 9. n. 7.* non ita tamen, ut cedens actionem debito liberetur. *Quod directa in cessionarium actiones penes eum maneant, & exigere à debitore suo debitam quantitatem & eo modo creditoris exactionem contra eum inhibere non vetetur. d. l. 3. C. eod.* Nisi vel lis cum cessionario sit contestata; vel cessionario partem debitor solverit; vel ne solveret cedenti, cessionarius debitori denunciaverit. *l. 3. C. de novat.*

De Mutuo Consensu.

Quis est quartus modus dissolvendæ obligationis ipso jure?

℞. Contrarius consensus, isque mutuus; *(quia unius voluntate discedere à contractu non licet)* & talium quidem obligationum quæ solo contrahuntur consensu; puta emptionis-venditionis, locationis-conductionis, & aliorum proprius. *§. ult. hic. (Quia unumquodque dissolvitur ea ratione qua colligatum est. l. 35. ff. de R. I.*

Quatenus dissolvitur in talibus contractibus obligatio?

℞. Quatenus res est integra: Puta donec ab una parte contractus non est impletus. *Ex. grat. donec in contractu emptionis venditionis ab una parte non est solutum pretium, vel ab altera parte res tradita. Quod im-*

impleto per traditionem contractu, vel rem traditam reddi, vel pretium restitui sit necesse. l. 1. & 2. C. Quando liceat ab empt. reced.

Cur dicis istum modum dissolvendæ obligationis esse proprium obligationum solo consensu constantium?

℞. Quia in cæteris obligationibus non sufficit solus dissensus partium; sed requiruntur, ut accedat actus priori similis, vel æquipollens. *Puta, ut obligatione in Aquilianam stipulationem deducta, per acceptilationem fiat liberatio. § 2. hic. Schneidw. hic.*

De Confusione.

Quis est quintus modus dissolvendæ obligationis?

℞. Confusio. Puta. 1. Si creditor fiat hæres principalis debitoris, vel contra debitor hæres creditoris, *l. 7. C. de pact. l. 95. §. aditio. De solut.* sive ex asse *(quo casu, quia nemo sibi ipsi debere potest, omnino)* sive pro parte. *(quo casu pro ea parte tollitur obligatio.)* Modo is retineat hæreditatem, *(Secus si eam vendat, l. 2. §. 18. ff. de hær. vend. vel ipsa per querelam inofficiosi evincatur. l. 21. §. 2. ff. de inoff. test.)* aut confecto inventario adeat hæreditatem. *ex constit. Justiniani, l. fin. C. de jur. delib.* 2. Rogatus hæreditatem restituere, si ante eam restitutam debitori hæres exstiterit, semel confusa obligatio, hæreditate ex Trebelliano restituta, non redintegratur. *l. 58. ff. ad Trebell.* 3. Cum utriusque creditoris, & debitoris bona ad fiscum pervenerunt, confusa obligatio intelligitur. *l. 71. ff. de fidejuss.* Et tollitur quidem sic principalis obligatio una cum accessoriis, puta fidejussoriis. *d. l. 71. ff. de fidejuss. Secus si inter creditores & accessores facta confusio: Ut quo casu sola accessoria obligatio tollatur, manente principali. l. 93. §. 2. ff. de solut.* 4. E duobus reis si alter creditori hæres exsistat, persona tantum ejus eximitur altero manente obligato, vel in solidum, si nulla ei cum correo fuit societas; vel si socii fuerint, in partem. *Vult. eod. cap. 57. n. 18.*

pulationem tolluntur. *d.* §.1 *hic. l.18. pr. &* §.1. *ff. eod. Vult. eod. n.5.*

An ergo in Aquiliana acceptilatione non una eſt ſtipulatio?

℟. Imo vero duplex. 1. Vna, qua contractus deducitur in ſtipulationem; ita ut res non ex priore contractu, ſed ex ſtipulatione nova debeantur. 2. Altera, qua ita deductus acceptilatione ſequenti tollitur. *Vult. eod. Puta ſic, ſi quod mihi ex cauſa mutui, &c. debes, dare ſpondes creditore interrogante, debitor reſpondeat*, ſpondeo; *& ſic quod ex natura mutui debetur, debeatur ex ſtipulatione. Et porro creditor tibi interroganti quod tibi debeo acceptum fers? reſpondeat* acceptum fero. *d. l.18.* §.1.

Quomodo procedit acceptilatio?

℟. Licet ſolutio opportune facta à quocunque creditore, etiam invito liberet: non procedit tamen acceptilatio, niſi creditore volente, & debitore quandoque invito. Sed tum non aliter, niſi ut is qui accepto eſt interrogatus, per novationem debitum in ſe prius transferat, ac ſi ipſe ab initio debuiſſet, atque ita translatum accepto roget. *Vult. eod. n.8.*

Qui poſſunt acceptum ferre?

℟. 1. Illi quibus ex negotio ſecum, vel cum eo cui ſucceſſerunt, geſto debetur. Modo ſui juris ſint. *Vult. eod. Non pupilli, aut minores, niſi tutorum, & curatorum authoritate. l.1. C. eod. Nec hi quidem: Niſi acceptilationem fieri pupilli interſit. Vult. eod. n.9.* 2. Modo id faciant nomine proprio. *Quia acceptilatio actus eſt legitimus, qui nomine alieno exerceri nequit. l.77. ff. de R. I.* Non per procuratorem. *l.3. ff. hic. Unde nec acceptum ferre ſolutionis cauſa adjecto licet. l.10. ff. de ſolut.*

Cui poteſt accepto ferri?

℟. Debitori, ejuſque hæredi, & ex his quidem uni. *l.13.* §.11. *ff. eod.* Non alii quam qui debet, nec qui debitori jure poteſtatis acquirit. *l. an inutilis.* §.1. *&* §. *accepto liberare. ff. eodem.* Non patri quod filiusfamilias debet; ſed ipſi modo roganti. *d. l. an inutilis.* §. *filiusfam.* Non tutori, curatorive, quod

mino-

minores debent utiliter; nisi accedente novatione. *l.* 13. §. 10. *ff. eod.* Omnino ipsi pupillo sine authoritate tutoris. *l.* 2. *ff. eod.* 2. Vni ex pluribus ejusdem obligationis sociis; ita, ut & cæteris proficiat. *l.* 13. §. 12. *l.* 16. *ff. eodem. Nisi in eorum persona juris sit impedimentum. l.* 5. §. 1. *ff. de donat. inter Vir. & Vx.* 3. Fidejussori ita, ut eo jam ante efficaciter obligato liberatio competat. *d. l.* 16. §. 1. *ff. eod.*

Quid potest acceptum ferri?

℞. 1. Id ipsum quod debetur; sive ex conventione, sive ex delicto pecuniarium; sed privatum sit debitum. *l.* 13. §. *eum qui. &* §. *qui ita. l.* 14. *ff. eod. Non mulcta, quæ publica est; nec pœna corporalis.* 2. Nec integra tantum obligatio; sed & pars stipulationis. *l.* 9. 10. *l.* 17. *ff. eod. Nisi quod in stipulationem est deductum, divisionem sui natura non recipiat. d. l.* 13. §. 1. 3. Plures etiam res accepto ferri possunt, & una ex pluribus, vel certis, vel incertis contractibus, vel quibusdam, exceptis cæteris. *l.* 18. *d. l. si ex pluribus. ff. eodem.*

Quomodo perficitur acceptilatio?

℞. Verbis, *(quia fit stipulatione,)* quacunque lingua prolatis. §. 1. *hic.* Dummodo sensus congruat; & uterque, sive per se, sive per interpretem idioma intelligat. *d. l.* 19. *ff. eod.*

Quis est effectus acceptilationis?

℞. Quod, perinde ac solutione, ita dissolvatur obligatio, ut nulla omnino maneat, aut nova aliqua subsequatur. *arg. d. l.* 5. *l.* 4. *C. de transact. Vult. eodem cap.* 56.

De Novatione.

Quis est tertius modus dissolvendæ obligationis, & quatenus?

℞. Novatio; qua *(ut & delegatione)* ita tollitur obligatio, ut eam sublatam excipiat alia. *l.* 1. *ff. de novat.*

Quid ergo est novatio?

℞. Est modus dissolvendæ obligationis, quo per stipulationem prius debitum in aliam obligatio-

nem, mutatione personæ, vel rei debitæ, transfunditur: id est, ita ex præcedenti obligatione nova constituitur, ut prior perimatur.

Quotuplex est?

℞. Duplex. Vna in specie sic dicta. Altera quæ *delegatio* dicitur.

Quæ est novatio in specie dicta?

℞. Est debiti, seu obligationis in novam stipulationem translatio, talis, qua prior obligatio perimitur absque novæ personæ interventu. *l. 1. ff. de Novat.*

Quotuplex est hæc novatio?

℞. Duplex vulgo constituitur. 1. Voluntaria; quæ fit voluntate contrahentium, & quidem habilium; id est, novare volentium. 2. Necessaria; quæ fit per litis contestationem. *l. 29. ff. eod.* Sic dicta, quod in invitum reddantur judicia. *l. 83. §. 1. ff. de V. O. Repudiata à magni nominis Jurisconſ. distinctione, ut legibus incognita, licet vulgo recepta. Nova tamen judicati actione priorem novari; non negatur. l. 3. vers. Et ideo. C. De Vsur. rei jud. Vult. eod. n. 29. 32. 33.*

Quomodo fieri debet novatio, ut constet?

℞. Olim, præterquam in certis casibus, quocunque modo fiebat. *§. 3. hic. l. 1. C. & l. 2. ff. eod.* Hodie expresse fieri debet. *Id est, ita ut contrahentes profiteantur se velle à priori obligatione recedere.* Adeo quidem, ut aliter facta, ne quidem ope exceptionis, tollat obligationem. *d. §. 3. hic. l. fin. C. eod.*

Qui possunt novare?

℞. Ipsi tantum creditores, qui rerum suarum habent administrationem, aut alii ipsorum jussu. *l. 3. l. 20. ff. eod. Non pupilli, prodigi, minores, absque tutorum, & curatorum authoritate. Nisi conditionem suam fecerint meliorem. l. 9. ff. eod. l. 15. ff. de solut.* 2. Tutores & Curatores obligationes pupillares. *l. 12. §. 1. ff. de admin. tut. Si quidem id illis expediat. d. l. 20. hic.* 3. Totorum bonorum procurator. *d. l. 20. §. 1.* 4. Aliquando is, cui recte solvitur. *l. 26. l. 34. ff. eod.* Licet non semper. *l. 25. ff. eodem.*

Quæ obligationes possunt novari?

℞. Omnes;

℞. Omnes; qualescunque sint, & quocunque modo contractæ, *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* omniaque debita, *l.* 2. *eod.* etiam una stipulatione plures, *l. fin.* §. 2. *ff. eod.* item quæ in diem est, antequam dies veniat. *l.* 5. *ff. eod. Non conditionalis, antequam exstet conditio; nec futura, antequam ipse constiterit obligatio. l.* 8. §. 1. *l.* 14. *pr.* & §. 1. *ff. eod. Vult. eod. cap.* 56. *n.* 23.

Quomodo fit novatio?

℞. Forma novationis consistit in verbis extra quidem judicium. Fit enim stipulatione. *l.* 1. §. 1. *ff. l.* 1. *C. eod.* (*In judicio volunt & litis contestatione eam fieri, sec. ante dicta.*) Fit tamen etiam per ratihabitionem. *Quippe si quis, absente me, à debitore meo sit stipulatus novandi animo; novabitur stipulatio; at siquidem ratum habuero. l.* 22. *ff. eod.* Fit rursus aut pure; aut in diem; aut sub conditione. *Ita tamen, ut non intelligatur perfecta esse ante conditionis eventum. l.* 14. *l.* 31. *ff. hic. Wes. eod. par. n.* 6.

Quid est effectus novationis?

℞. Quod priore obligatione, *una cum accessoriis; (fidejussione puta, & pignoribus)* perempta, *l.* 18. *ff. hic.* ex secunda is, qui novavit, teneatur.

De Delegatione.

Quotuplex est delegatio?

℞. Vel est personæ; vel actionis.

Quid est delegatio personæ?

℞. Delegatio (*altera species novationis generatim accepta, seu quartus modus solvendæ obligationis,*) est mandatum, quo creditor jubet debitorem quod ipsi debet alteri promittere. *Treut. disp. hic. th.* 6. *Delegare enim est vice sua alium reum creditori, vel cui is jusserit, dare. l.* 11. *De novat.*

Qui possunt delegare?

℞. Creditores iidem, qui novare. *l.* 15. *ff. de solut.*

Qui delegari?

℞. 1. Debitores, *l. delegare.* 11. *ff. de novat.* & quidem volentes; non inviti. *l.* 1. *l.* 6. *C. eod.* (*quod is qui delegatur, stipulanti debeat promittere; ideoque utriusque consensu negotium perfici, d. l.* 1. *C. eod.* 2.)

Nec hi tantum qui principaliter sunt obligati; sed & expromissores, & qui pro aliis fidem suam adstrinxerunt. *l.* 26. §. *abesse. ff. mand.*

Quomodo fit delegatio?

℞. Vel per stipulationem; vel per litis contestationem. *l. delegare.* 11. §. *fit. ff. de novat.*

Quomodo per litis contestationem?

℞. Quatenus in eum, cui absque delegatione mandatæ sunt adversus debitorem actiones, si litem cum debitore sit contestatus, in eum à priore creditore debiti causa translata perfectaque delegatio intelligitur. *Vult. eod. n.* 43.

Quomodo, & quatenus dicitur fieri per stipulationem: cum vel nutu debitorem suum delegare quis possit? l. 17. *ff. hic.*

℞. Duplex actus considerandus in delegatione. Vnus inter obligationem, & delegatum: In quo nudus consensus sine verbis sufficit: *Quia respectu ipsorum mandatum est. Qui contractus consensu constituitur. Unde & hic voce, vel scripto, vel nutu fieri, l.* 17. *ff. de novat. imo & per ratihabitionem suppleri potest. Mant. de tac. & amb. contr. lib.* 17. *tit.* 8. *n.* 10. Alter inter delegatum & eum cui fit delegatio; qui exigit stipulationem. *Quia & hic is qui delegatur, non modo consentire; sed & stipulanti verbis promittere debet. l.* 1. *C. eod. Unde hic actus per ratihabitionem suppleri non potest. Man. tit. eod.*

Quid differt delegatio à novatione?

℞. Non multum, præterquam quod delegationi semper insit novatio, *l.* 2. *C. eod.* §. *pen. hic. Wes. par. eod. n.* 8. *(etiam jure, ut putatur, novissimo; nisi aliud sit actum:)* non ex diverso novationi semper delegatio. *Quia inter easdem personas novatio recte constituitur. Wes. eod. n.* 8.

An ergo ex interventu novæ personæ præsumitur novatio?

℞. Olim quidem ipso jure, interposita conventionali stipulatione; in prætoriis stipulationibus, ope exceptionis. *l. pen. ibi Bart. in summ. ff. de prætor. stipul. Nempe si quidem ex conjectura novandi animus colligi posset.* Hodie non nisi quando evidenter constat,

ſtat, contrahentes novandi animum habuiſſe, & expreſſum fuerit à priori obligatione recedi. *l. ult. C. eod. & ibi Gothofr. Mant. eod. tit. 6. num.* 1.

An vero per delegationem debitoris tacite poteſt novatio intelligi?

℞. Frequentiore calculo receptum per delegationem debitoris tacite fieri novationem, & priorem perimi obligationem. 1. *Quod l. ult. C. de novat. Imperator de novatione tantum, non de delegatione faciat mentionem; novatio autem & delegatio ut diverſa accipiantur.* 2. *Quia delegati in locum delegantis ſuccedente, ſi non perempta cenſeretur prior obligatio; duo rei debendi, & in ſolidum obligati diverſo tempore conſtituerentur.* 3. *Facta delegatione, confeſtim debitum delegantis ſolutum cenſetur. Mantic. eod. tit. 7. per totum.*

Quæ in delegatione ſunt neceſſaria, ut novatio poſſit intelligi?

℞. 1. Non tantum ut debitor delegantis delegetur; ſed & ut delegetur tanquam debitor. *(licet & juſſu delegantis alius expromiſſor, ut dictum, promittere poſſit. d. l. delegare.)* 2. Vt promittat delegantis mandato præcedente. *(quia alioqui ſimplex novatio eſt.)* 3. Vt accedat ſtipulatio; jure quidem civili; *ſecundum modo dicta. Mantic. eod. n. 2. 3. 4. 5. 6. 7.*

Quid eſt delegatio actionis?

℞. Quæ alias dicitur actionis ceſſio. *l. 11. in fin. C. de donat. l. 1. C. de contr. judic. tut.*

Quid differt delegatio actionis à delegatione perſonæ?

℞. 1. Ceditur, ſeu delegatur actio etiam ei qui non eſt creditor; puta donationis cauſa. *l. cum de bonis. 11. in fin. C. de donat.* debitor autem proprie à creditore ſuo alteri creditori delegatur. *d. l. delegare. 11. ff. de novat.* 2. Ceſſio, ſeu delegatio actionis etiam ignorante, vel invito eo, adverſus quem actiones mandantur, contrahi ſolet: *l. 1. C. eod.* delegatio debitoris non item. *l. 1. 4. 6. C. eod. Secundum antedicta.* 3. Qui cedit actionem, eam non plane amittit, *(ut ſalva ea nihilominus maneat apud cedentem, &, modo res ſit integra, ea experiri, ac debitorem ad ſolutio-*

nem compellere possit. l. 3. C. de novat.) qui delegat debitorem, actionem plane amittit, ob rationem, quod delegatus à priore creditore liberetur. *d. l. 3. Sandius de Cess. action. c. 1. n. 9. 10.*

Quis ergo est effectus utriusque delegationis?

℞. Delegationis quidem ipsius debitoris *(de qua hic agimus)* effectus est, quod ea rite facta jure novationis prior contractus evanescat, *l. 2. & 3. C. de novat.* & delegans debito liberetur. *d. l. 3.* Delegata, seu cessa actione, translata quidem intelliguntur jura cedentis in eum, cui cessa est actio. *Ut juris interpretatione cedentem, seu primum creditorem repræsentet, l. 2. C. de donat. & cedentis jure in exercenda actione, fide de cessione facta, uti possit. Sand. eod. cap. 9. n. 7.* non ita tamen, ut cedens actionem debito liberetur. *Quod directæ in cessionarium actiones penes eum maneant, & exigere à debitore suo debitam quantitatem & eo modo creditoris exactionem contra eum inhibere non vetetur. d. l. 3. C. eod.* Nisi vel lis cum cessionario sit contestata; vel cessionario partem debitor solverit; vel ne solveret cedenti, cessionarius debitori denunciaverit. *l. 3. C. de novat.*

De Mutuo Consensu.

Quis est quartus modus dissolvendæ obligationis ipso jure?

℞. Contrarius consensus, isque mutuus; *(quia unius voluntate discedere à contractu non licet)* & talium quidem obligationum quæ solo contrahuntur consensu; puta emptionis-venditionis, locationis-conductionis, & aliorum proprius. *§. ult. hic. (Quia unumquodque dissolvitur ea ratione qua colligatum est. l. 35. ff. de R. I.*

Quatenus dissolvitur in talibus contractibus obligatio?

℞. Quatenus res est integra: Puta donec ab una parte contractus non est impletus. *Ex. grat. donec in contractu emptionis venditionis ab una parte non est solutum pretium, vel ab altera parte res tradita. Quod*

im-

impleto per traditionem contractu, vel rem traditam reddi, vel pretium restitui sit necesse. l. 1. & 2. C. Quando liceat ab empt. reced.

Cur dicis istum modum dissolvendæ obligationis esse proprium obligationum solo consensu constantium?

℞. Quia in cæteris obligationibus non sufficit solus dissensus partium; sed requiruntur, ut accedat actus priori similis, vel æquipollens. *Puta, ut obligatione in Aquilianam stipulationem deducta, per acceptilationem fiat liberatio. § 2. hic. Schneidw. hic.*

De Confusione.

Quis est quintus modus dissolvendæ obligationis?

℞. Confusio. Puta. 1. Si creditor fiat hæres principalis debitoris, vel contra debitor hæres creditoris, *l. 7. C. de pact. l. 95. §. aditio. De solut.* sive ex asse *(quo casu, quia nemo sibi ipsi debere potest, omnino)* sive pro parte. *(quo casu pro ea parte tollitur obligatio.)* Modo is retineat hæreditatem, *(Secus si eam vendat, l. 2. §. 18. ff. de hær. vend. vel ipsa per querelam inofficiosi evincatur. l. 21. §. 2. ff. de inoff. test.)* aut confecto inventario adeat hæreditatem. *ex constit. Justiniani, l. fin. C. de jur. delib.* 2. Rogatus hæreditatem restituere, si ante eam restitutam debitori hæres exstiterit, semel confusa obligatio, hæreditate ex Trebelliano restituta, non redintegratur. *l. 58. ff. ad Trebell.* 3. Cum utriusque creditoris, & debitoris bona ad fiscum pervenerunt, confusa obligatio intelligitur. *l. 71. ff. de fidejuss.* Et tollitur quidem sic principalis obligatio una cum accessoriis, puta fidejussoriis. *d. l. 71. ff. de fidejuss. Secus si inter creditores & accessores facta confusio: Ut quo casu sola accessoria obligatio tollatur, manente principali. l. 93. §. 2. ff. de solut.* 4. E duobus reis si alter creditori hæres exsistat, persona tantum ejus eximitur altero manente obligato, vel in solidum, si nulla ei cum correo fuit societas; vel si socii fuerint, in partem. *Vult. eod. cap. 57. n. 18.*

De Compensatione.

Quis est sextus modus dissolvendæ obligationis ipso jure?

℞. Compensatio; & definitur debiti, & crediti inter se contributio, consentiente, vel invito actore in judicio, vel extra illud facta. *l.* 1. *ubi not. ff. de compens. Unde & compensatio in voluntariam & necessariam dividi potest.*

Unde oritur compensatio?

℞. 1. Ex naturali æquitate. *Quod nostra intersit potius non solvere, quam solutum repetere. l.* 3. §. *eod.* 2. Ex jure civili, ad dirimendas lites. *Ne fiat per plura, quod potest fieri per pauciora. Wes. par. hic.*

Qui utuntur compensatione?

℞. 1. Qui actorem vicissim sibi habet obligatum. *l.* 30. *ff. de cond. indeb.* 2. Etiam fidejussor à creditore conventus, in eo quod vel sibi, vel reo debetur. *l.* 5. *ff. de compensat.* 3. Absentis defensor, in eo quod invicem ei ab actore debetur. *l.* 21. *ff. eod. Alioqui nec alius, quam cui debetur, compensatione uti, l.* 16. *ff. eod. nec quod alii quam ei qui convenitur debet, compensare creditor cogitur. l.* 18. §. 1. *ff. l.* 9. *C. eod.* 4. Filius quod patri debetur; si is de rato caveat. *l.* 9. §. 1. *ff. eod.* 5. Procurator in rem suam datus, post litis contestationem. *l.* 18. *ff. eod.* 6. A tutore conventus pupilli nomine, id quod pupillus, non quod tutor ipsi debet. *l.* 11. *C. eod.*

Ex quibus causis locus est compensationi?

℞. I. Si agatur ex contractu: sive natura tantum, *l.* 6. *ff. eod.* sive civiliter simul debeatur. *l. fin. C. hic.* Idque tam in privatorum, quam civitatum; *l.* 3. *C. eod.* etiam fisci causis. *d. l.* 3. *& l. fin.* (*Si quidem is qui adversus fiscum compensatione utitur, intra duos menses sibi debitum doceat. l.* 46. §. *qui compensationem. ff. de jure fisci.*) Modo 1. debitum sit firmum; hoc est, ita jure subsistat, ut elidi exceptione non possit, *l.* 14. *ff. eod.* 2. liquidum utrimque sit, *d. l. fin.* vel sine latiore indagine liquidari possit. *Dd. in d. l. fin.* 3. Purum; *non conditione suspensum, vel in diem delatum.*

latum. l. 7. *ff. eod.* II. Sive agatur ex maleficio; modo agatur civiliter. *l.* 10. §. 2. *ff. eod.*

In quibus ergo judiciis locum habet compensatio?

℞. In omnibus judiciis; privatis, non publicis; (*utpote in quibus publ. vindicta ad coercenda maleficia spectatur. l.* 1. §. 4. *l.* 13. §. 5. *ff. ad L. Jul. de adult.*) Sive personali, sive reali actione agatur. *d.l.fin. Puta cum res suo genere fungibiles utrimque debentur. Paul. lib.* 2. *sent. c.* 5. Nec in bonæ fidei tantum judiciis, *ut olim*; sed etiam in strictis, excepto depositi. *l. fin. C. eod. l. pen. C. depositi.*

Quæ res compensantur?

℞. Quæ solvi possunt. *l.* 4. *ubi no. C. de compens.* Ideo in voluntaria quidem compensatione res quæcunque, sive quantitate consistant, sive non. *Quod volenti qualibet res pro alia solvi possit. l.* 17. *C. de solut.* Et sic quantitas cum specie; & contra. *arg. l.* 145. *ff. ubi no. de R.I. Obr. disp. hic.* §. *de objecto Compensat.* In necessaria tantum quantitates, hoc est, res fungibiles, *l.*15. *l.* 8. *l.* 11. *C. eod.* quæ numero, pondere, & mensura constant. *Obrecht. eod. thes.* 101. *Nempe per solum numerum, pondus, mensuram in rebus æqualitas introducitur. Obr. eodem.* Adeoque genus (*seu res sub eodem genere contenta*) cum genere, *h.e. rebus ejusdem generis. Obr. eod. th.* 103. Sed 1. si quidem sint ejusdem qualitatis, & bonitatis. *Obr. eod thes.* 105. 2. Item fungibiles; hoc est, quarum permutatio fieri possit. Non species cum specie; quando idem genus non debetur. *Wes. par. hic. n.* 7. (*Quia aliud pro alio invito creditori solvi non potest.*) 3. Non pecunia cum specie, nec species cum pecunia. *l. si convenerit. pr. ff. de pign. act. Quia perinde esset, ac si rem suam invitus aut vendere, aut emere quis cogeretur. Quod juri adversatur. l.* 11. *C. de contr. empt.*

Quæ ergo requiruntur, ut locum habeat compensatio?

℞. 1. In voluntaria quidem, ut debitum sit mutuum. 2. Mutui debiti fiat contributio. 3. Sive in, sive extra judicium. 4. Idque consensu mutuo. In necessaria vero, 1. similiter mutuum debitum. 2. Et

æquale quidem. *Obrecht. eod. th.* 181. 3. Ejusdem debiti contributio. 4. Et quidem, ut fiat in judicio. 5. Idque legitime, hoc est, iis modis, quibus jure fieri debet. *Obr. eod. th. seq.*

Quibus modis jure fieri?

℞. 1. *Ipso jure*; Si absque ulla exceptionis contestatione officio judicis debitum cum debito compensatur. *l.* 38. *l. ult. ff. de petit. hæred.* Ita ut non sit quidem necesse, exceptionem compensationis in principio actionis institutæ, seu lite contestanda objicere. *l.* 21. *ff. l.* 4. *C. de compens.* Sed ejus initio non objectæ, judex, cui de mutuo debito constat, vel modo ante rem judicatam proponatur, *(quod ut judici de ea constet, omnino necessarium)* adhuc ejus rationem habeat. *l.* 7. §. 1. *ff. eod. Obr. eod. th.* 193. *& seqq. Wes. par. eod. n.* 8. 2. Per *exceptionem*; si reus de intentione actoris dubius initio litis compensationem proponit; hoc modo. *Nego me tibi debere, & si forte debeo, tamen ex illa causa, &c. mihi tantundem debes.* Quo casu Reus de eo quod actor petiit convictus, redire ad exceptionem compensationis & eam probare potest. *sec. Tind. de compens. art.* 7. *n.* 76. *Obr. eod. th.* 246.

Quis est effectus compensationis?

℞. Admissæ quidem à judice, effectus est quod fit loco solutionis. *l.* 4. *l.* 10. *l.* 21. *ff. hic. l.* 4. *C. eod.* Et inde. 1. Quod id quod compensari potest, si solutum sit, tanquam indebitum condici possit. *d. l.* 10. §. 1. 2. Quod sicut solutione vera pecuniæ debitæ; *l.* 9. §. *omnis. ff. de pign. act.* ita & solutione per compensationem facta, pignus actione pignoratitia repetatur. *l.* 12. *C. de compens.* 3. Vsuræ ejus quantitatis cujus petitionem compensationis ratio excludit, peti non possint. *l.* 7. *C. de solut.* Non admissæ, inde quod causa non esset liquida, effectus est ut salva maneat compensare volenti sua petitio; *(Quod rei judicatæ exceptio objici non possit. l.* 7. §. 1. *ff. hic.)* Ex eo quod falsam ejus causam esse judex viderit, non admissa, ut sublata omnis sit actio, & agenti acceptio rei judicatæ recte opponatur. *d. l.* 7. §. 1.

De Transactionibus.

Quis est septimus modus dissolvendæ obligationis?
℞. Transactio; quæ est rei dubiæ, vel litis incertæ neque infinitæ aliquo, dato, retento vel promisso conventa decisio. *l.* 1. *ff. h.t. l.* 38. *C. eod. Obrecht. dist. hic. th.* 10.

Quot modis fit?
℞. I. Vel nudo pacto. *(cui quandoque pœnam, l.* 15. *l.* 73. 40. *& seq. C. hic. quandoque juramentum adjici l.* 41. *C. hic. cautionis est.)* Vel acceptilatione; eaque vel simplici, *(si id de quo lis est, ex stipulatione, vel alia re, debeatur. l.* 16. *ff. de acceptil.)* vel Aquiliana. *(si debeatur ex empto-vendito, locato-conducto, &c. & id mediante stipulatione novetur, acceptiletur, sic deinceps de eo transigatur. l.* 2 4. 5. *l.* 9. §. 2. *ff. l.* 3. *seq. l.* 17. *C. hic.)* II. Vel generaliter, vel specialiter fieri potest *(id est, verbis generalibus vel specialibus;)* & quidem aut pure, aut sub conditione, aut sub modo. In, vel extra judicium, *l.* 28. *C. h.t.* scriptura, vel sine scripto, *d. l.* 28. *l.* 5. *C. eodem.* die, noctu, *l.* 20. *C. eodem.* etiam die festo. *l. fin.* §. 1. *C. de feriis?*

Qui possunt transigere?
℞. 1. Omnes qui possunt pacisci. *Paul.* 1. *sent.* 1. §. 1. 2. Etiam alieno nomine, qui speciale habet mandatum. *c. qui agendum. de procur. in.* 6. 3. Procurator omnium bonorum, mandatum habens cum libera. *Dd. vulgo per d. c. qui agendum. & l.* 60. §. 1. *Cujus. ff. mand. (Non ad compromittendum constitutus. l.* 10. *C. de procur.)* 4. Omnino constitutus in rem suam. *l.* 17. §. *fin. De jurejur. l.* 55 *de procur. Gl. in l.* 7. *C. hic.* 5. Syndicus nomine civitatis, ut & administratores civitatum. *Sed non, ut rem liquidam ambitiose remittant. l.* 12. *C. eod. Wes. n.* 4. *hic.* 6. Tutores, procuratores fisci, & similes, quibus interdicta partim commissorum bonorum alienatio. *gl. & Dd. in l.* 12. *C. eod. Sed non contra prohibitionem legis transigendo donare, vel alienare. l.* 4. *C. de præd. min. non alien. Unde & tutorum, & curatorum ut valeat transactio, decretum judicis requiritur.*

Gail. 2. obs. 72. n. 1. 7. Pater circa bona filii emancipati, vel filiifam. adventitia, *sed non nisi cum filii consensu. l. 10. ubi Cuj. ff. hic. Treutl. hic. th. 3.* similiter de dote filiæ petenda. *(non nisi ea consentiente. l. 2. §. 1. cum ll. seqq. ff. solut. matr.) Filia tamen furiosa utilitatis causa habetur pro consentiente. d. l. 2. §. fin.*

Super quibus rebus transigi potest?

℞. 1. Super quavis re dubia *l. 1. ff. hic.* tali quæ sit in commercio, *utpote extra quod nulla est alienatio. l. 39. cum ll. seqq. ff. de leg. 1.* privata, & familiari, *l. 27. §. pacta. ff. de pactis. l. 1. h. t.* etiam post conclusionem in causa. *Ob dubium litis eventum. Dd. in l. 32. C. de transact. Treutl. hic. th. 4. lit. b.* Non super re judicata, vel jurejurando decisa. *l. 7. pr. l. 11. ff. hic. Modo nullo remedio dubia fieri queat. l. 23. §. 1. De cond. indeb.* Non super relictis testamento, nisi ejus verbis inspectis. *l. 6. ff. quæ exceptio est. ad l. 19. C. hic.* Non de futuris alimentis, quamvis ultima voluntate relictis, absque Prætoris cognitione. *l. 8. C. hic. Nisi alimentorum causa fiat melior. Facit. d. l. 8. §. 6. vers. quid ergo. §. pen. ff. eod.* 2. Etiam crimine capitali, (puta sanguinis & mortis pœnam ingerente.) *Quia ignoscendum sanguinem suum redimere volenti. l. 1. De bon. eor. qui ante sentent.* Excepto adulterio; *ut potest de quo lex Julia nominatim vetat pacisci. l. 10. C. ad l. Jul. de adult.* Non reliquis eam pœnam non inferentibus *(propter rationem cessantem)* citra falsi accusationem: hoc est, sine falsi accusatione. *l. 18. C. hic. Puta quatenus actor, eum pecuniam accipit, cum eo qui ob denunciandum testimonium, vel judicium; l. 1. §. 1. ff. ad l. Corn. de fals. reus accusatorem corrumpens, cum eo, qui corrumpit judicium, comparandus videtur. d. l. 1. §. 2. l. 21. ff. de tit. Quorum uterque accusatione falsi tenetur. dd. legg. Obrecht. eod. th. 102. Treutl. eod. th. 5. lit. f.*

Quomodo dixisti, transactionem esse modum solvendæ obligationis ipso jure?

℞. *Modum quidem dissolvendæ obligationis transactionem dixi,* quia ejus effectus est, litem plane ita finire, ut resuscitari nequeat, *l. 16. C. eod. (instar judicati,*

cati, *l.* 20. *C. eod. aut jurisjurandi. l.* 2. *ubi Bart. l. admonendi. ff. de jurejurand.)* ne quidem rescripto Principis, *l.* 16. *C. eod.* nec prætextu specierum, & instrumentorum post repertorum. *l.* 29. *C. eod. Ipso jure solvendi per eam dixi obligationem.* Quia licet in pacti terminis consistens, cum juris gentium sit, non tollat actionem, quæ juris est civilis, jure conventionis; sed ope exceptionis: *l.* 28. *C. h.t. (Quæ hodie est litis finita. c.* 1. *de litis contest. in* 6.*)* Tamen, si addita sit Aquiliano stipulatio, ipso jure obligationem, eoque, & una, actionem tollat. *l.* 2. *hic. l.* 32. *C. hic.* Exceptio vero, & actio simul locum habent, si juramentum, vel clausula, rato manente pacto, interponatur. *l.* 41. *C. hic. l. pen. ff. eod. Obrecht. eod. th.* 149.

Explica plenius effectus transactionis.

℞. Ad effectus transactionis explicandos, præterea pertinet observatio. 1. Quod sit stricti juris, & in ea nihil omnino servetur ultra ea quæ suo ambitu complectitur: idque tum quoad personas; *(ut cum una facta regulariter quidem ad alios non porrigatur. l. si unus. §. pacta. vers. ante omnia. ff. de pactis. Casus exceptos vide apud Mantic. de tac. & amb. contr. lib.* 26. *tit.* 4. *n.* 14. *Obrecht. disp. eod. thes.* 179. *& seqq.)* tum quoad res, *ut transactio interposita tantum intelligatur de iis rebus, de quibus placuit transigere, nec in una re facta ad aliam extendatur, l. qui cum tutoribus.* §. 1. *ff. hic. & Mantic. eod. tit.* 6. *Obrecht. eod. thes.* 215. 2. Quod cum transactione, quæ in nudi pacti terminis consistit, reus non liberetur obligatione, si conventa non præstantur; actor agere possit ex prima actione tanquam non sublata. *l.* 14. *l.* 19. *C. hic. Qua aut consequetur quod in primam actionem est deductum, aut id quod transactione conventum. l.* 28. *cum simil. C. eod. Wes. par. hic. n.* 7. Reo exceptionem transactionis proponente, ea explicatione doli elidi-tur ab actore. *l.* 19. *C. hic. Wes. eod.* 3. Liberato reo jure ab obligatione, & sic à prima actione, aliæ actori dantur actiones. Puta si quidem liberatus est acceptilatione, bona fide; puta initæ transactioni si

non statur, actio præscriptis verbis: *l.6.l.17.l.33.C. eod.* si aliter quam acceptilatione sit liberatus, si quidem stipulatio intervenit, actio ex stipulatu; *d.l. 6.* si ea non intervenit, præscriptis verbis: Dolo ut transigeret adductο, actio de dolo tribuitur. *d. l. sub prætextu. C.hic.* Non jure, sed actoris remissione sublata, actione; ita ut quid acciperet, similiter actione præscriptis verbis; puta, *do ut des*, agere potest. *l.33. C.hic. Prior actio an eo casu competat, ambigunt Dd. Obrecht. thes. 165. eodem.* 5. Stipulatio pœnalis, si addita transactioni, ea commissa, pœnam quidem petere; sed non simul commodo transactionis frui potest. *Nisi sub clausula, rato manente pacto, facta sit promissio. d.l.17. l.40. C.hic. Treut. eod.th.6. lit.f. 6.* Quod transactio non facile rescindatur. *l.* 10. 16. 19.39. *C. hic.*

Dicis non facile rescindi transactionem; dic ergo, ex quibus causis rescindi possit.

℞. 1. Quando mutuo consensu ab ea receditur. *l.si diverso. C.hic. (Adeo quidem, ut ex actibus contrariis ei tacite renunciatum intelligatur. l. si filius. ff. de minor. Mand. eod. tit. 8. n. 1.* Non unius partis pœnitentia. *l.39. C. hic.* 2. Quando dolus intercessit. *d. l. sub prætextu. l. sive apud acta. C. hic. Mantic. eod. num.4. Adeo ut dolo inductus ad transigendum, agere de dolo ad rescindendum possit. Mantic. eod. n. 8. Non is qui Reum ad transigendum dolo induxit. l.30. C.hic. Nec si quis sciens dolum transegit, l. 10. C. de resc. vend. l. nemo videtur. ff. de R. I. Extranei, seu tertii, dolo si quis ad transigendum circumventus; manet quidem transactio,* (utpote extra quam dolus intervenit;) *contra tertium tamen actio de dolo datur. arg. l.7. ff. de dol. mal.* 3. Quando ex falsis instrumentis facta transactio, *ita ut de pluribus causis, vel capitulis sit transactum,* solum causa retractetur ex falso instrumento decisa. *l. 29. ff. de minor. ne utiliter gestum per inutile vicietur. l. 34. ff. de donat.* Si ex una causa; tota. *Quia tum transactio nullam divisionem recipit. Et rescinditur quidem ex capite doli, si sciens. l.9. §. qui per fallaciam. ff. hic, Si ignorans falsa instrumenta adversarius profert, ex erroris*

capite.

capite. c. 2. prop. 32. & 33. Obr. eod. th. 262. & seqq.
4. Quando metu ab alio illato, & tali quidem qui in constantem virum cadat. *l. 13. C. hic. l. 1. ff. l. 9. C. de his qua metus causa.*

An & ob enormem læsionem transactio rescinditur?

℞. Variant Dd. Decidunt, non rescindi in modica læsione, quæ dimidium justi pretii in modico excedit; Omnino in enormissima læsione. *hoc est, in magno excessu ultra dimidium justa æstimationis futura litis. c. quamvis. de pact. num. 6. Gail. 2. obs. 7. num. 25.*

De Interitu rei.

Quis est octavus modus dissolvenda obligationis?

℞. Interitus speciei debitæ. *l. 33. l. 105. ff. de V. O. l. 98. §. 8. ff. de solut.* Nisi 1. vel mora debitoris, (*casu quidem tali, si res non æque apud creditorem periisset.*) quæ novatione non purgata, *l. 8. ff. de cond. furt. l. 17. ff. eod. l. 8. De novat. l. 29. §. 1. De V. O.* præcesserit, 2. vel facto debitoris, in quo sit culpa, res perierit. *l. 14. §. quid si homo. ff. quod metus causa. Pacius Epitome disp. hic. th. 41.* Interiisse vero videtur, quæ desiit esse in commercio; puta sacra, religiosa facta. *l. 83. §. sacram. ff. de V. O. l. 98. §. fin. ff. de solut.*

Quid si disjuncta sit obligatio?

℞. Altera rerum promissarum exstincta, superstes manet in obligatione. *l. 2. §. 3. De eo quod certo loco. l. 34. §. 6. ff. de contr. empt. Modo debitore rem qua periit offerente, creditor eam accipere ante non recusaverit. l. 105. ff. de V. O.*

De Oblatione, & Obsignatione.

Quis est nonus modus solvenda obligationis?

℞. Oblatio, & obsignatio pecuniæ, vel rei debitæ, iis facta, quibus utiliter solvitur. *Vult. hic. n. 8.*

Quatenus tollitur per eam obligatio?

℞. Ita ut debitor plane liberetur, & periculum

rei

rei ad creditorem spectet. *l. 9. C. de solut. l. 19. C. de Usur. Schneidw. hic. n.* 10.

Qualis hic debet esse obligatio?

℞. Non verbalis tantum; *(puta, quando quis non habens pecuniam, vel rem paratam, verbis modo se paratum solvere profitetur,)* Sed realis: *qua res, & pecunia realiter præsens offertur. Schneidw. eod. n.* 11.

Quis est effectus proprius oblationis realis?

℞. 1. Extra judicium facta, præsentibus Notario, & Testibus, purgat moram ante judicium quidem, non post illud commissam. *Dd. in l.* 84. *ff. de V. O.* 2. Sistit cursum usurarum non inchoatarum. *Dd. in l. acceptam.* 19. *C. de usur. Quia constituit in mora ipsum creditorem pecuniam oblatam recipere recusantem. l.* 17. *ff. de per. & com. rei vend.* In judicio habet, I. omnes effectus, quos habet extra judicium, sive post, sive ante litem contestatam, coram ordinario judice facta. II. Oritur ex ea actio pignoratitia ad repetendum pignus à creditore. *l. 9. §. fin. ff. de pign. act. Schneidw. eod.*

Quomodo dixisti oblationis hujus effectum esse plenam liberationem?

℞. Hoc modo: siquidem ad eam *(puta rei mobilis)* accedat obsignatio; *puta ut consignetur in præsentia testium, & authoritate judicis in publicum locum deponatur. l. 9. C. de solut. l. 19. C. de usur. Schneidw. eod.*

Quæ requiruntur, ut talis oblatio pariat hos effectus?

℞. 1. Vt fiat congruo loco, & tempore. *d. l.* 9. 2. Pure citra extrinsecam conditionem. *Bald. in d. l. 19. C. de usur.* 3. Pro toto debito. *l. 41. §. Lucius. ff. de usur.* 4. Vt res si deposita maneat penes depositarium, nec deponens eam recipiat. *Dd. in d. l. acceptam. 19. C. de usur. Schneidw. eod.*

Modi dissolvendi Obligationem, ope exceptionis.

Quando solvitur obligatio ope exceptionis?

℞. Tum cum actio quidem conceditur; sed quæ non

non nisi per exceptionem in judicio oppositam eliditur.

Ipso ergo jure solvatur obligatio, tollaturque actio; an ope exceptionis; quid differt?

℞. Nihil quidem quoad effectum juris. *l. nihil interest.* 112. *ff. de Reg. Jur.* Ipso tamen jure liberari tutius est. *Quod sic manente actione, non opus sit exceptionem proponere; l. 16. ff. de min. Obrecht. disp. de transact. th. 142. durante vero actione, non sufficiat aliquid factum esse ex quo reus liberari possit; sed ex isto facto exceptio proponenda necessario; adeo quidem, ut reus causa cadat, ea amissa & judicium valeat. l. 6. §. si quis. ff. de inoff. test. Obrecht. eod. sec. ante dicta.*

Quot modis solvitur obligatio ope exceptionis?

℞. Multis. *(prout & multa sunt facta, ex quibus reus liberare possit.* Sunt vero: vel communes obligationibus, quæ sunt ex contractibus, & delictis; vel utrique obligationum generi speciales. *Vult. eod. cap.* 60.

Obligationum ex contractibus dissolvendarum exceptiones quæ sunt præcipuæ?

℞. *Communes, etiam delictis*, quatuor recenset Vulteius, *eod. c. Pacti de non petendo*; quod non sit legitimum, seu lege confirmatum; *(utpote cujus major vis.l.6.ff.de pact.)* sed nudum cum eo qui sit sui juris, & rerum suarum habeat administrationem utiliter initum. *confer l.* 95. §. 4. *ff. de solut. cum l.* 27. §. 2. *ff. de pact.* Quod *si in rem sit*; omnibus quorum interest obligationem esse solutam competit *l.* 21. §. *fin. ff. eod.* Vt 1. fidejussori factum cum debitore. *(nisi aliud actum, vel is in rem suam donandive animo fidejusserit. l.* 32. *ff. eod. Non initum cum fidejussore, reo, vel confidejussoribus. l. fidejussoris. ff. eod.)* 2. Cum uno ex duobus reis initum, vel sociis argentariis,eorum alteri. *l.*25.*ff.eod.* 3. Cum defuncto initum, ejus successoribus; sive in rem singularem istam, sive in universum ejus jus. *l.* 17. §. 3. *l.*33. *ff. eod.* Si *personale* est, ad aliam personam non pertinet, ne ad hæredem quidem. *l.*25. §. 1. *ff.eod.* 1. Nisi aliud actum. 2. Nisi is qui sit in potestate nostra, paciscatur

tur nobis, *l.* 59. *ff. eod.* puta filius, servus. *d. l.* 17. *§. fin.* (*Non, si servus paciscatur ne à se petatur; quod inutile est pactum, data tamen domino doli exceptione*) *l. & haredi.* §. 1. *ff. eodem. Aut filius ita paciscatur; quo casu post mortem ejus nemini, alias patri prodest, si de peculio, in rem verso, vel quasi defensor filii conveniatur. l.* 19. §. 1. *l.* 20. *l.* 21. *pr. ff. eod.* 3. Nisi quos bona fide possidemus, nobis paciscantur. *l.* 19. *ff. eod.* 4. Tutores & Curatores pupillis, minoribus, furiosis, prodigis, *l.* 15. *l.* 28. §. 1 *ff. eod.* 5. Procurator domino, *l.* 10. §. 2. *cum ll. seqq. ff. eod.* 6. Reus principalis, ne à principali reo petatur. *l.* 23. 24. 25. *eod. Non vero extenditur tale pactum ad aliam rem, quam in qua factum. l.* 27. §. 4. *vers. ante omnia. ff. de pact.* 2. *Rei judicata*, opposita à reo convento actioni, à qua sententia judicis (à qua non appellatum) sive jure, sive injuria, est absolutus. *t. t. De except. rei jud. quia sententia ipsa inter partes jus fecit. l.* 3. *De agn. lib. l.* 25. *De stat. hom. l. pen. De re jud. Tum demum utilis, si ex eadem causa, de re eadem, ab eodem qui ante egit, vel ab eo causam habente agatur. l.* 3. 7. *l.* 14. *pr. l.* 11. *pr. &* §. 4. §. 3. 7. *fin. De exc. rei jud.* 3. *Praescriptionis*, cum Actor tempora actioni praescripta elabi est passus. *Quo ipso jure in Camera hodie tolli actionem docet Mynsing.* 3. *obs.* 38. *Treul. hic. th.* 7. 4. *Liberationis testamento legata. t. t. ff. de liberat. legata. Propriam contractuum* recenset Vultejus unam, *exceptionem jurisjurandi*; quo reus, deferente creditore, juravit se non debere. §. *aque si res. infr. de act. l.* 9. §. 1. *l.* 8. *l.* 40. *De jurejur.* (Cui addi potest cessionis bonorum exceptio. *Treutl. eod. hic.*) *Delictorum propriam* recenset idem mortem naturalem. *Ut qua delictum exstinguitur, t. t. C. si reus vel acc. mort. nisi ex eo aliquid ad haredem pervenerit. l.* 1. *De priv. del. l.* 4. §. *fin. De inc. ruin. naufr. aut lis cum defuncto sit contestata. l. un. C. Ex delict. defun. in quant. &c.* Cui & poena addi potest, pro qualitate delicti irrogata. *Treutl. eod. l. d.*

Explica vero etiam obiter, an per redditionem pignoris, vel chirographi liberetur debitor?

℞. Non

℞. Non quidem per pignoris. *l.* 3. *De pact. (ut ante dictum, cum de pignoribus ageremus,)* Omnino per chirographi ab ipso creditore factam, & probatam quidem redditionem. *l.* 2. *ff. eod. & Gl. ad d. l.* 3. *Ob præsumptum ex ista redditione pactum de non petendo inter creditorem & debitorem initum. l.* 2. *ff. eod.*

Quid, si debitor, habens penes se debiti instrumentum, inde solum solutionem prætendat?

℞. In domestica persona, qui illud facile auferre potuit, minime, in extraneo facilius præsumitur liberatio. *l. si chirographum*, 24. *ff. de probat. de quo Bart. & Dd. & in l.* 2. *Quæ secura tum erit, si solventi debitori, & instrumentum debiti, & plena liberationis, seu quietationis tradat. Bart. post. text. in l. hujusmodi.* 84. §. 7. *ff. de leg.* 1. *Schneid. hic in fine.*

LIBER IV.

TIT. I.

De Obligationibus, quæ ex delicto nascuntur.

HActenus *obligationes ex contractu, vel quasi, nunc de altera earum materia agendum; hoc est, de iis quæ sunt ex maleficiis, vel quasi.*

De delictis in genere.

Quid est maleficium?

℞. Definitur offensio contra jus illata. *Vult.* 1. *Iurisp. c.* 45. *n.* 1. *Seu plenius*; Factum illicitum, quo ex nocendi animo, cum scientia in faciendo, offensio alicui contra jus infertur. *Vult. eod. & n.* 10.

Explica definitionem?

℞. Dico *factum*; quia *(ex notatione nominis)* in facto consistit omne maleficium. *Illicitum*; qu

con-

consistit in tali facto, quod sit contra jus. *ex eadem notatione. Ex nocendi animo*; quia, ut vere sit maleficium, dolus, & animi propositum requiritur. *l.* 53. *ff. de Furt. l.* 37. *De Usuc. l.* 33. *ff. de Inj. l.* 14. *ff. ad l. Corn. de Sic. Adeo ut pro offendendi animo, maleficium, vel levius censeatur, vel gravius. Cum scientia in faciendo.* Non tantum quod qui intellectu carent, non committant maleficium: *Ut bruta, l.* 1. *ff. Si quadrupes, &c. infantes, l.* 12. *ff. ad Corn. de Sicar. & qui iis comparantur:* sed & quod, etsi intellectum habeant, tamen si ignorantes quid faciunt quo offensio fit, regulariter non censeantur maleficium committere. *l.* 1. *ff. de ll. l.* 2. *in fin. ff. de term. moto. l.* 11. *De inc. rum. nauf. Quo offensio infertur.* Quia ex offensione maleficium censetur. *Contra jus*; quia offensio non est promiscue delictum; sed ea, quæ contra jus infertur. *l.* 13. §. 1. *ff. de injur. E. g. Magistratus offendens, officium recte exsequendo non delinquit. d. l.* 33. *Vult. eod. n.* 12.

Quomodo distinguuntur maleficia?

℞. I. Varie. 1. *Ex causa interna*; in *vera seu propria*, quæ dolo committuntur ex animi proposito, *Et impropria, seu quasi maleficia*; quæ sunt commissa sine dolo; aliqua tamen culpa; imperitia puta, aut negligentia. *Inst. tit.* 5. *hic. princ.* 2. Utraque delicta sunt. Vel *nominata*, certum in jure nomen habentia, Vel *innominata*, quæ certum tale nomen non habent. *Vult. eod. num.* 24. 3. Rursus vel *perfecta*; quando voluntas se exserit facto, & quidem perfecto: vel *imperfecta*; quando voluntas facto quidem aliquo se exserit, sed imperfecto, seu non consummato. *Qui conatus dicitur, inter cogitationem delinquendi & delictum ipsum quasi medius. Si voluntas ita stat intra se ipsam, ut ad nullum deducatur effectum, cogitatio magis est delinquendi, quam delictum. Vult. eod. n.* 24. II. *Ex objecto offenso*; *vel ex modo agendi, seu utroque*; (*Variant n. Dd. Vult. comm. in Inst. hic. n.* 4. *& seqq. Jurisp. eod.*) in *publica*, quæ ad læsionem Reipublicæ vel communis utilitatis directe tendunt, & publice legibus vindicantur (*crimina proprie dicta & privata*); quibus

priva-

privatorum aliquis læditur, quæque privata actione is persequitur, ad quem ea res pertinet. *Perez. hic. Delicta specialiter seu maleficia dicta. Vult. eod. licet interdum promiscua istorum sit appellatio. Confer. §. placuit. h. t. l. 1. §. ult. ff. de pœnis. l. 4. C. si serv. export. ven. l. un. C. de mend. prop. Pacius Epit. disp. hic. th. 1.*

Quatenus procedit distinctio maleficiorum in privata, & publica?

℞. De Iure Civili; non de Canonico; quo omnia delicta sunt publica. *per gl. in c. infames. in verbo fures. 4. quæst. 1. Hostiens. in c. statuimus. n. 19. de malef. Adeo ut titulum de privatis delictis non esse in usu dixerit Mylius praxi criminali. Vult. eod. &, Adeo delictorum materiam statutis & consuetudinibus locorum mutatam, ut privata à publicis distingui vix possint, dicat Clarus lib. 5. sent. §. 1. in pr. n. 6. Itaque hic secundum statuta & consuetudines locorum, ubi commissa sunt delicta, quæ privata sint, quæ publica, declarandum. Vult. Inst. eod. n. 9. Clar. eod.*

Quotuplex ex delictis oritur judicium?

℞. Duplex. 1. *Civile*; quando intentatur actio ad commodum partis ex delicto læsæ. 2. *Criminale*: quando agitur ad delicti vindictam; id est, ad pœnam sive corporalem, sive pecuniariam; & quidem non læsæ parti, sed fisco applicandam. *Perez. hic.*

An utroque ex quovis delicto agi potest?

℞. Omnino. *Wes. par. ff. de priv. delict. n. 6.* Adeo ut per unam altera non consumatur, (*nisi quando utraque actio in vindicta est intenta. l. 1. ubi Bart. & Dd. C. quan. civil. actio. [illegible]*) & utraque uno libello possit comprehendi. [illegible]*modo subalternatim*; *id est, ut prima criminaliter, secundario civiliter agatur. Wes. eod. ex Marant. part. 4. dist. 1. 7. 8. 9.*

De quibus delictis agitur hoc titulo?

℞. De privatis. *Rubr. hic.* de publicis titulo ultimo. *Rubr. eod.*

Quot sunt delictorum privatorum genera?

℞. Varia; ex quibus hic ab Imperatore (*exempli potius, quam divisionis loco*) recensita quatuor, (*tanquam*

quam præcipua & maxime frequentia:) 1. Furtum. 2. Rapina. 3. Damnum. 4. Injuria. *Text. pr. hic.*

De Furto.

Quid est furtum?

℞. Furtum (*dictum vel a furvo, id est, nigro, quod clam, obscure, & plerumque noctu fiat; vel à fraude; vel à ferendo; id est, auferendo; vel à græco* φὼρ ἀπὸ τοῦ φέρειν. *§. 2. hic.)* hic est contrectatio fraudulosa rei alienæ corporalis, & quidem mobilis, privatæ, lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel usus ejus, possessionisve, invito domino facta. §. 1. *hic. l. 1. §. fin. ff de furt.*

Explica definitionem.

℞. Dicitur furtum *contrectatio*; quia facto (*ut omnia delicta*) committitur. *Sub contrectatione autem amotio, & ablatio rei, ejusdem abusus, rerum furtivarum receptio, auxilium in furandi actu intelligitur. §. 6. hic. l. 3. §. 18. De acq. poss. l. 50. §. 1. 2. 3. l. 52. §. 13. §. 19. l. 53. ff. de furt. l. 1. 2. ff. de receptat. Treutl. hic. th. 1. lit. f. Rei alienæ.* Quia regulariter rei propriæ non fit furtum; *Nisi alius in eam jus habeat. §. 10. hic. l. 19. §. 5. De furt. Corporalis*; quia res incorporales contrectari non possunt. *Mobilis:* Quia immobilium, (*quod ipsa non contrectentur, ut & ob alias rationes*) furtum non committi placuit, §. 2. *supra. de usucap. Privatæ*; ut à furto publico distinguatur, puta Peculatus crimine, cum quis defraudat ærarium publicum. 2 Sacrilegio, cum quis aufert sacrum. 3. Sepulchri violatione. 4. Plagio. *Infra. tit. de public. j[illegible] Bred. hic. Rei vel usus.* Quia non tantum furtum committitur, si res ipsa; sed etiam, si jus, quod in rem habet alius (*puta creditor in pignore; vel is qui eam utendam accepit*) pervertitur. §. 6. *hic. Animo lucri faciendi.* Sed nec furtum sine animo fraudandi committitur. *Dico invito domino*; quia volenti non fit injuria. *Ne quidem si quis invito se facere putet, quod volenti facit. §. 7. 8. hic.*

Quotuplex est furtum?

℞. Fur-

℞. Furtorum duo sunt genera. Vnum est *manifestum*; quando fur deprehenditur in flagranti delicto; *id est*, *cum re furtiva*: idque vel in loco ubi furtum commisit: vel saltem antequam eo perveniat, quo rem furtivam perferre destinaverat; vel apprehendatur; vel conspectus modo acclametur; licet abjecta re furtiva aufugiat. §. 3. *hic*. Alterum est *nec manifestum*; quando furtum demum deprehenditur, postquam fur rem furtivam pertulit ad locum destinatum. §. *6. eod. l.* 1. 3. 4. 6. 7. 8. *ff. eod.*

An non alia est furti divisio?

℞. Vtrumque hoc furti genus ex adjunctis & subjectis varie subdividi potest; Et olim quidem plures species furti ita constitutæ. I. *Furti concepti*; Quod dicebatur cum apud aliquem res furtiva, testibus præsentibus, quæsita & inventa esset. II. *Oblati*; cum res furtiva ab aliquo alteri esset oblata, & apud eum concepta; modo ea mente, ut apud eum conciperetur, data esset. III. *Prohibiti*; quando quis rem furtivam, testibus præsentibus, quærere volentem, prohibuisset. IV. *Non exhibiti*; quando quis rem furtivam apud se quæsitam, & inventam non exhibuisset. §. 4. *hic*. Quæ quidem divisio non tam furti genera facit; quam species actionum furto cohærentium. *Quas sublatas esse Imperator ait, ob rationem, quod investigatio rei furtivæ ea, quæ fiebat cum solemni observatione per lancem & licium, (A. Gel. lib. 11. cap. 18. Fest. in verb. lance.) in desuetudinem abiit, & hodie regulariter, puta (nisi in servo furtivo. l. 2. C. de serv. fug.) invito domino, in domo aliena, ubi res furtiva receptatur, non admittatur.* §. 4. *hic. Puta, nisi accedente magistratus authoritate ex certis judiciis. Schneidvv. ad d.* §. 4. *Licet hic Dd. sit dissensus. Treutl. eod. th. 2.*

Quot secundum accidentia hodie sunt species furti?

℞. Dividitur. 1. In *diurnum*, & *nocturnum*: Quorum hoc illo est atrocius, & gravius punitur. Prout ex lege XII. Tab. furem nocturnum occidere licuit; non diurnum, nisi telo se defenderet. *l.* 4. *ff. ad leg. Aquil.* 2. In *domesticum & non domesticum*.

Illud,

illud; quod patrifamilias ab uno ex familia fit; hoc, quod ab extraneo. *Wes. par. hic. n. 6.* Sic distinguitur furtum in id quod in tumultu, balneo, vel circa arbores, furtim eas cædendo, vel in grege abigendo, committitur, ab aliis furtorum speciebus; ob pœnam, pro diversitate esse rerum ipsarum furtivarum, vel circumstantiarum, vel leviorem vel asperiorem legibus constitutam. *Treutl. eod. th. 5.*

Quæ est pœna furti?

℞. Pœna furti manifesti de Iure civili est quadruplum (*præter persecutionem rei furtivæ;*) non manifesti duplum. §. 5. *hic. Quæ pœna etiam extenditur contra illum, cujus ope, & consilio furtum factum est, l. 36. §. 1. l. 52. §. 2. ff. eod. Imo & contra furis receptatorem. l. 14. C. hic. Treutl. th. 3. lit. d.*

Quæ hodie est pœna furti?

℞. Hodie, cum agitur criminaliter, pœna furti, vel unius seditiosi, vel plurium quinque solidos excedentium, (*Ex recepta, per consuetudinem, Caroli V. constitutione. Art. 157. in Const. publicor. jud.*) est suspendii. *A qua tamen excusat, eduliis furto ablatis, famis necessitas.* §. 13. *Clar. 8. furtum. n. 25.*

Dixisti de furti definitione, & speciebus; explica nunc modos, quibus furtum fit?

℞. Variis modis fit furtum. Puta non solum, cum quis, animo intercipiendi, rem alienam, invito domino, amovet; sed generaliter, cum quis rem alienam invito domino contrectat; Ita quidem ut eam dolose de loco in locum moveat: vel possessione ejus abutitur; puta cum creditor pignore; vel depositarius re deposita utitur; vel commodatarius re commodata aliter utitur quam convenit, sive ad aliam rem, sive diutius aut longius id faciat. *text.* §. 6. 7. *hic.*

An semper istis modis furtum committitur?

℞. Non aliter, quam si intelligant se ista facere invito domino; vel si credant ipsum id non permissurum, si istum usum, vel abusum intellexisset: si permissurum credant; vel ista se jam volente domino facere, extra crimen sunt. §. 7. *hic. Quæ furtum sine furandi*

furandi affectu non committitur; *d.* §. 7. *& voluntas maleficia distinguit. l. qui.* 53. *ff. hic.*

Quid si quis putet se invito domino rem contrectare, cum id eo volente fiat?

℞. Vt furtum non committitur sine furandi animo; sic nec fit, nisi revera fraus domino, & injuria fiat. *Quæ non fit volenti.* §. 8. *hic. l.* 46. §. 7. *ff. eod.*

Ergo nullo casu, volente domino, furtum committi potest?

℞. Omnino, hoc casu: puta, si quis dominus servum sollicitatum ab alio ut res quasdam ipsi furtive auferret, ut sollicitatorem deprehenderet, easdem auferre permisit. *d.* §. 8. *Quo casu, licet hic sit permissio & voluntas domini in furtum consentientis, tamen sollicitator ac suasor furti, non tantum furti ipsius; sed & servi corrupti actione tenetur. d.* §. 8. *hic. l.* 14. §. 6. *De serv. corrupt.*

An etiam liberi hominis furtum committi potest; puta filiorum, aliorumve hominum?

℞. Si liberi nostri sunt in potestate, *quia sunt quasi in dominio nostro*, furtum eorum fit: & contra furem patri actio competit. *l.* 14. §. 13. *ff. de furt.* Non matri; *quia non habet liberos in potestate. l.* 38. *ff. eod.* Multoque minus fratri, *tanquam remotiori.* Si homines liberi sunt sui juris, non furtum, sed plagium proprie fieri dicitur; cujus actionem etiam mater habet; *t. t. & ff. C. de Leg. Fab. de plagiar.* licet furti actionem eam non habere (*ob notatam rationem*) jam dixerimus.

An, & quatenus rei suæ furtum quis facere potest?

℞. Quatenus jus in rem suam alteri constitutum pervertit. Puta debitor rem suam pignori datam creditori subtrahendo. §. 10. *hic. Quo casu jus solum possessionis, quoniam creditoris interest rem non fuisse subversam, duplicatur. l.* 15. *ff. eodem.*

An aliquando non tenetur furti, qui furtum ipse non commisit?

℞. Omnino. Nempe jam dictum & eum teneri, cujus ope, & consilio factum: In quorum numero est, qui de manu alicujus nummos excussit, ut alius eos raperet; *l.* 52. §. 13. *ff. eod.* vel scalas commodavit

ad furtum committendum, *l.* 54. §. 4. *ff. eod.* eo secuto. *Furti tamen actio non datur; nisi dolo, & data opera, furti faciendi causa, ista facta sint: si hic imprudentia sit, vel etiam lascivia, actio in factum.* §. 11. *hic. Perez. eodem.*

Quid si quis opem; non tamen consulto, aut absque ope consilium præstitit?

℞. Si opem tulit ei, quem scivit furem esse, omnino; si ei, quem talem esse ignoravit, minime tenetur. *l.* 36. *pr.* & §. 1. *l.* 52. §. 19. *ff. h. t.* Si consilium solum dederit, non tenetur; nisi ex eo consilio secuto furto. *d.* §. 11. *vers. certe.*

Quis dicitur consilium dare, vel opem ferre?

℞. Dedisse consilium videtur, qui furtum persuadet, & ad illud faciendum instruxit. *l.* 50. §. 3. *ff. hic.* Opem ferre videtur, qui adjutorium præstat. *d. l.* 50. §. 3.

An opem præstans in illis casibus, in quibus puniendus est, pari cum fure pœna punitur?

℞. Imo: secundum varietatem auxilii, & pravam opem præstantis intentionem, diversa est pœna. Si opem tulit ad committendum delictum, ita ut causam delicto dederit, pari; non dans causam delicto, mitiore pœna punitur. *Dynus per l. is qui opem. ff. hic.* Vt & is qui post commissum delictum ad evadendum, opem tulit, si spe facta auxilii ad evadendum, delicto causam dederit. *Schneidw. ad* §. *interdum. hic. n.* 8. 9. *sec. Dynum.*

Quid si filiusfamilias patri, aut servus domino quid surripiant, an furtum faciunt?

℞. Omnino; sed ita quidem, ut res quidem cadat in causam furtivam, atque ita vitiosa sit ut usucapi non possit: *l.* 84. *ff. eod.* non tamen ut actio furti patri, vel domino adversus furem detur. *l.* 16. *l.* 17. *pr. l.* 36. §. 1. *ff. eod. Quia inter patrem, & filiumfam. aut inter dominum, & servum nulla actio datur. l.* 4. *l.* 53. *ff. de judic.* Idem jus in uxore est furtum faciente de rebus mariti. *l.* 52. *pr.* §. 1. 2. *ff. de furt. Quod lex talem actionem in personas adeo conjunctas dare erubuit. l. fin.* §. 4. *C. eod.*

An nulla ergo hic datur actio?

℞. Omni-

℟. Omnino: sed rerum amotarum. Nec hæc quidem constante; verum per divortium soluto matrimonio. *l.* 1. 2. *ff. l.* 2. *C. de action. rer. amot.* Post quod (*tanquam cessante privilegio*) sive res conjugis contrectet, actio furti omnino datur. *l.* 3. *ff. d. t. Schneidw. ad* §. 12. *hic.*

Quæ datur actio ex furto; & quibus?

℟. Actio furti. *infra definita Tit. de Actionibus.* Quæ datur cuilibet, cujus interest rem salvam esse. 1. Domino, sed non aliter, quam si ejus intersit rem non perire. §. 13. *hic.* 2. Etiam non domino, puta creditori, cui res pignori fuit obligata, etiamsi idoneum debitorem habeat; vel ipse debitor eam rem surripuerit. *l.* 24. & 15. *hic.* *Quia expedit ei magis pignori, quam personæ incumbere. eod.* 3. Fulloni, qui polienda, curandave vestimenta. 4. Sarcinatori, cui vestimenta sarcienda certa mercede tradita, eaque furto forte amissa. *Modo sint solvendo, hoc est, rei æstimationem domino solvere possint.* (*alias domino* [*quod ipsius interest rem esse salvam*] *actione competente.*) 5. Bonæfidei emptori, & quidem sive sit solvendo, sive non, re quidem tradita. *d.* §. 15. *ibi Schneidw.* Quia ejus interest rem non surripi; ut eam possit usucapere, & ex ea fructus percipere. *Pac. Analys. eod.* Ante traditionem venditori competit. *l. eum qui. ff. hic. Pac. in notis hic. Scheidw. eod.*

An eadem hic ratio commodatarii eodem casu?

℟. Olim quidem fuit eadem. Hodie ex Imperatoris constitutione, *l. fin.* §. 1. *C. eod.* electionem habet dominus, utrum commodatarium civiliter; an furem actione furti, malit convenire; quarum, una electa, ad alteram non habet regressum; nisi rem surreptam esse vel ignoraverit, vel dubitaverit. Si quidem variat; liberatur omnino commodatarius; licet sequiorem exitum actio in furem habeat. §. 16. *hic.*

Quid hic juris in re deposita?

℟. Non depositario, (*quia surreptam esse, ejus nihil interest*;) sed domino, seu deponenti actio competit. §. 17. *hic.*

An impubes rem alienam amovendo furtum facit?

℞. Ita demum, si proximus sit pubertati; & ob id intelligat se delinquere. §. 17. *hic.* *l.* 23. *ff. eod.* *Quia furtum ex animo furandi æstimatur. eod.* In pœna tamen infligenda commiseratione dignus, ut mitius puniatur. *l.* 108. *ff. de R.I.* *l.* 137. §. 1. *ff. de minor.*

An ex hoc delicto sola furti actio est?

℞. Imo vero, cum actio furti ad pœnæ tantum persecutionem pertineat, dantur, odio furum, ad rei persecutionem, plures. 1. *Ad exhibendum.* *l.* 7. §. 1. *ff. de cond. furt.* 2. *Rei vindicatio*, & quidem adversus quemlibet rei furtivæ possessorem; licet ipse non sit fur. 3. *Condictio*; quæ furtiva dicitur, adversus furem ejusque hæredem; licet non possideat. §. *ult. hic.* *d. l.* 7. §. 1. Etiam in plus quam ad eos pervenit. *d. l.* 7. §. *fin.* *Schneidw. & Perez. hic.* *Infra definita, & ipsa sub. Tit. de Actionibus.*

TIT. II.

De vi bonorum raptorum.

Quod est secundum privatum delictum?

℞. Rapina.

Qomodo definitur?

℞. Contrectatio violenta, & fraudulosa rei alienæ mobilis, invito domino. *Quod immobilis res invadi potius, quam rapi dicatur.* §. 1. *hic.* *l.* 1. *C. hic.*

Quot sunt violentiæ genera?

℞. Doctoribus plerunque quinque genera ponuntur. *sec. Gl. ord. in l. exstat. ff. l.* 1. *C. c.* 4. *Ext. Quod met. causa.* 1. *Compulsiva*; cum quis per vim, aut alioquin illato metu compellitur ad aliquid faciendum. *Ex qua actio quod metus causa.* 2. *Inquietativa*, quando aliquis possessorem rei alicujus non sinit quieta possessione frui. *Quo spectat interdictum quod vi, aut clam.* 3. *Turbativa*, cum duo de possessione ejusdem rei contendentes se invicem turbant. *Qua si mobilis est, locus est interdicto Utrubi; si immobilis, interdicto Uti possidetis.* 4. *Expulsiva*; quæ proprie cadit in rebus immobilibus; quando ex

earum

earum possessione quis expellitur. *Cui competit interdictum Unde vi.* 5. *Ablativa*; quando res mobilis alicui per vim aufertur. *Schneidw. hic.*

Quid differt hoc delictum à furto?

℞. Quod rapina atrocius fit delictum, quam furtum. Quia palam fit, & per vim; furtum clam, & sine vi; magisque in rapina apparet invito domino factum delictum, quam in furto. *Unde hujus delicti reus* fur improbus *dicitur*; *quod in eo non doli modò, sed & violentiæ interventus requiratur. pr. hic. l. 2. §. 2. 3. & 8. ff. hic. Dolo autem facit non tantum is qui rapit; sed qui in eo consilio homines armatos colligit, vel ab alio coactis utitur. d. l. 2. §. 2. 3.*

Quæ est actio ex hoc delicto?

℞. Præter actionem furti (*qua etiam raptor tenetur*) propria competit actio à Prætore introducta, & *Vi bonorum raptorum* dicta: *l. 1. ff. hic.* Quæ intra annum est quadrupli, post annum simpli. *d. l. 2. §. 3. l. 2. C. eod. Ita tamen, ut pœna tripli tantum sit, & quadruplo insit rei persecutio; prin. hic. l. 1. C. eod. Christianus tamen vim Judæo inferens, bonis ejus raptis, quocunque tempore in duplum tantum tenetur. l. 6. C. de pagan.* Tenetur etiam actione furti manifesti in quadruplum ab aliquo deprehensus; secus furti nec manifesti, in duplum. *l. 52. §. fin. ff. de furt.*

Cui ergo, & adversus quem datur hæc actio?

℞. Omnibus quorum interest rem salvam esse, & ex iisdem causis, ex quibus datur furti actio pro re clam surrepta. *d. l. 2. §. 23. ff. hic.* Puta domino, bonæ fidei possessori, usufructuario, commodatario, depositario, *si res ejus est periculo*; creditori, *pignoris respectu. §. fin. hic.* Adversus dolo malo vel rapientem, vel rapinæ dolo causam dantem. *Text. hic. in fine. d. l. 2. §. 12. §. 18.*

Ad quid datur?

℞. Iam diximus, dari intra annum in quadruplum, post annum in simplum. Puta vel (*si quidem agat dominus, vel bonæ fidei possessor*) ipsius rei: vel (*agente eo in cujus bonis non est; ut commodatario, creditore, conductore, &c.*) quanti interest rem, vel

usum non esse ablatum: quod est simplum, hic quadruplandum. *Ex. gr. licet rapti sint mihi scyphi argentei valentes centum aureos, si mihi modo fuere oppignorati pro viginti, agendo hac actione, quadruplabo tantum viginti aureos; quia eatenus tantum mea interest, ut consequar octoginta aureos, non quadringentos. Perez. hic. Schneidw. ad §. fin.*

Quid, si errore rem alienam, tanquam suam, rapuerit; vel suam sciens?

℞. Si dominus rem suam rapuerit ab alio possessam, ejus dominio excidit. Si alienam; præter rem ipsam, etiam æstimationem vim passo præstare tenetur. §. 2. *hic. Idque ex constitutionibus Principum. l. 7. C. unde vi. Quæ etiam in invasionibus rerum immobilium locum habent. Schneidw. §. ita tamen. n. 5. hic.*

Dixisti in hoc delicto pœnam tantum esse tripli, & tamen esse furto atrocius; Dic ergo qui fit, quod hic levior sit pœna?

℞. Ita quidem videtur; aliter tamen res se habet. Quia pluribus actionibus raptor tenetur; cum fur nec manifestus pœna tantum dupli; raptor, etiam non deprehensus, tripli semper teneatur. Fur manifestus modo quadrupli; raptor etiam ex interdicto Vnde vi tenetur; Item de violentia ex lege Iulia de vi publica accusari potest. §. *quadruplum. hic. l. 80. §. 3. 4. ff. de furt. l. 4. C. unde vi. l. 6. & 7. C. ad l. Jul. de vi, &c.*

TIT. III.

De Lege Aquilia.

QVod est tertium delictum privatum?

℞. Damnum injuria datum: id est, factum sine ullo jure damnum alicui inferens: Idque vel dolo, vel culpa. *Brederod. Analys. hic.*

Qua lege coercetur?

℞. Lege Aquilia; ab authore Aquilio Tiburno dicta. (Quippe plebiscitum est. *l. 1. §. 1. ff. hic.*) Lex tamen merito dicta, quod primo Horaria; deinde Hor-

Hortensia lege constitutum, ut plebiscitorum, & legis eadem esset authoritas. §. 4. *supra de I. N. G. & C.*

Quot sunt ipsius legis capita?

℞. Olim fuere tria: Hodie (quod secundum in desuetudinem abiit) duo tantum sunt in usu. §. 12. *hic. l.* 27. §. 4. *ff. eod.*

Quod est primum caput?

℞. Quo cautum est, ut si quis alienum hominem, puta servum (*quia liberi corporis nulla est æstimatio, ejusque cædes ad legem Corneliam de sicariis pertinet,*) & alienum quidem; alienamve quadrupedem quæ pecudum numero sit, *id est, gregatim pascatur*; ut sunt oves, equi, boves, capræ, muli, asini, &c. *l.* 2. §. 2. *ff. eod.* injuria occiderit, in tantum domino damnetur, quanti plurimi res eo anno, retrorsum computando, fuit. *pr. hic. &* §. 1. *d. l.* 2. *pr. l.* 21. *pr. &* §. 1. *ff. eod.*

Quid vero hic in æstimationem omnino venit?

℞. Ex verbis quidem legis res perempta; Ex interpretatione vero, præter rem etiam id, quod interest servum, vel pecudem non peremptum fuisse. §. 10. *hic. d. l.* 21. §. *fin.*

An non hoc caput etiam ad alias bestias extenditur?

℞. Minime ad feras extenditur, *quæ sub imperio hominis non pascuntur:* Vtpote quod, si illæ damnum dederint, nulla actio competat. §. 1. *hic. d. l.* 2. §. 2. *Quomodo etiam neque de canibus hoc primum caput accipi potest.* §. 1. *hic.*

Cum damnum injuria datum dicas; qualem injuriam intelligis?

℞. Injuria hic non pro contumelia accipitur; sed pro eo quod contra jus fit, *l.* 5. §. 1. *ff. hic.* §. 2. *hic. pr. tit. seq.* & quidem pro tali facto, quo dolo aut culpa, *puta vi temeraria, vel imprudentia*, alteri damnum infertur, licet culpa levissima; vel etiam ab eo, qui nocere noluit. *d. l.* 5. §. 1. *vers. igitur.*

Quid ergo differt hæc actio ab actione injuriarum?

℞. Quod in hanc actionem non tam contumeliæ, quam damni illati; in injuriarum actionem magis

contumeliæ, quam damnati illati ratio veniat. *Utraque concurrente actione, utriusque, & damni, & contumeliæ ratio habetur. Perez. hic.*

Quale damnum primo capite coërcetur?

℟. Hominis, vel quadrupedis occisio dolo, culpave; etiam levissima, *l. 44. ff. eod.* occisoris, & damnum dantis, facta, & in committendo quidem potissimum versans. §. 2. & 3. *hic. Quod in omittendo versantem utili potius, quam directa actione reum teneri velint.*

Cum dicas specialiter dolo, culpave factam; an hic non venit homicidium necessitate, vel casu commissum?

℟. Imo vero neutrum hic venit. Non primum; puta si quis latronem insidiatorem (*si aliter periculum effugere non possit*) occiderit; *l. 4. l. 43. §. 4. ff. eod. Quia, quod quisque ob tutelam corporis sui facit, jure fecisse existimatur. l. 3. De I. & I.* Non alterum; (*si modo culpa casum non praecesserit; aut in eo non inveniatur.*) *Cum pœna omnis culpam præsupponat.* §. 2. 3. *hic. Perez. hic.*

Declara hanc distinctionem exemplis in homicidio casuali?

℟. Id facit Imperator. 1. In jaculis ludente exercitii causa, ita; ut si quis miles in eo campo, ubi solitum est exercitari, hominem occiderit; minime quidem: sin vero in alio ad exercitium non destinato loco hominem occiderit, omnino teneatur. *l. 7. §. 4. l. 9. §. 4. l. 11. ff. eod.* Item si alius non miles id admiserit, culpæ reus sit. §. 4. *hic.* 2. In putatore, ita: ut si is ex arbore dejecto ramo transeuntem servum tuum prope viam publicam, vel vicinalem, occiderit nec proclamaverit, (ut casus evitari possit) reus sit; Extra culpam sit, siquidem proclamaverit, nec transiens curavit præcavere. Putator similiter extra culpam sit, si seorsum à via cædebat, vel in fundo medio. §. 5. *hic. l. 31. ff. eod.* 3. In medico, qui si secuerit servum, curationem ejus dereliquerit, & ob id servus fuerit mortuus. §. 6. *hic.* Item si vel male eum secuerit, vel perperam medicamentum ei dederit. §. 7. *hic. l. 7. §. fin. l. 8. ff. eod.*

Quia

Quia imperitia culpa annumeratur, quod quis artis ejus quam profitetur, peritus esse debeat. §. *eod.* 4. In mulione, qui per imperitiam, vel per infirmitatem, (*cujus conscius esse debebat*) impetum mularum sustinere non potuit, si inde servus fuerit oppressus. Et hoc quidem; si quis alius firmior eas regere potuerit. §. 8. *hic. d. l.* 8. §. 1. 5. Denique in eo, qui equum quo vehebatur, regere non potuit; si, occiso servo, damnum dederit. §. *eod. d. l.* 8. §. 1. *Quibus exemplis plura alia accenseri possent.*

Poteſtne actio legis Aquiliæ cum actione legis Corneliæ concurrere?

℞. Potest; si servus dolo malo occisus fuerit: Et ita quidem ut liberum sit domino servi, vel hac actione, ad id quod privatim abest (*id est, damni reparationem, seu servi occisi pretium:*) vel publica accusatione vindictam publicam, & pœnam occisoris agere. §. 11. *hic. l.* 23. §. 9. *ff. l.* 3. *C. eod.*

Licet secundum caput legis Aquiliæ in usu esse desierit, §. 11. *hic. an exponere tamen potes ejusdem summam?*

℞. Conjectura id faciendum est, quam Cujacius, *Par. Cod. hic.* hanc facit: quod summa capitis fuerit de damno nobis, re nostra intacta, & illæsa, dato; reique nostræ utilitate intercepta, aliter quam corporis læsione. *quem sequitur Gothofred. in not. ad l.* 27. §. 4. *ff. hic.*

Quod est tertium caput?

℞. Tertio capite cætera damna coërcentur; & ita quidem, ut huc referatur omne damnum, præter servum, & quadrupedem occisum, nobis illatum; non tantum in animalibus nostris, & hominibus; sed etiam in rebus quibuscunque inanimatis. *Puta si quis rem aliquam inanimatam ruperit, fregerit, colliserit, effuderit; ut vinum & oleum, &c. id omne hac parte legis coërcetur.* §. 13. *hic. l.* 27. §. 5. *ff. eod.*

An non & ratione condemnationis hæc pars legis Aquiliæ a primo capite differt?

℞. Omnino. Quod in hoc capite non quanti eo anno; sed quanti in diebus triginta proximis res

plurimi fuerit, obligetur is qui damnum dedit. §. 14. *hic. d. l.* 27. §. 5.

Cur hic minor est pœna?

℞. Quia hic delictum est minus. *Puta magis delinquit qui occidit, quam qui lædit modo: & magis æstimanda clades hominis, vel pecudis, cujus usus est major, quam fera bestia. Perez. hic.*

Sed quomodo æstimatio in utroque capite facienda?

℞. 1. Ita, ut non ad affectionem singularem agentis; sed ad commune judicium redigatur. *l.* 33. *ff. eod.* 2. Vt in eam veniant non modo damnum ex læso corpore passum; sed etiam inpensæ ratione læsionis contingentes; item operarum cessantium, & impeditarum; sive præsentium, sive futurarum. *l.* 21. *cum seqq. per tot. ff. hic. Wes. par. n. 6. hic.*

Quæ omnino actiones ex damno injuria dato competere possunt?

℞. Id trimembri distinctione explicandum. Vel enim corpore corpus læditur; *puta cum servus occiditur, vel vulneratur manu alicujus, & corpore*; & sic datur actio legis Aquiliæ directa; seu ex ipsis legis verbis: Vel læditur corpus alio modo; puta data modo damni occasione; *Ut cum fame pecus necatur, vel servus.* Et datur utilis actio ex mente legis Aquiliæ: Vel datur damnum sine læsione corporis; & ita quidem ut nec corpore damnum detur; sed alio modo alicui contingat; *puta per fugam servi alieni, quem quis compeditum misericordia ductus solvit*; Et datur actio in factum prætoria; *Cum nec directa, nec utilis, seu in factum civilis, hac lege detur.* §. 16. *hic. Perez. eod.* Quarum quidem actionum diversitas olim magnæ erat considerationis, propter diversas actionum formulas, & libellos; quibus sublatis, hodie qua quis experiatur, non multum interest.

TIT. IV.

De Injuriis.

QUod est quartum delictum privatum?

℞. Injuria.

Quot modis accipitur vox injuriæ, *& quomodo hic speciatim?*

℞. Accipitur varie. 1. Pro omni eo quod non fit jure. *quasi non-juria dicta. l.* 1. *pr. ff. eodem.* 2. Speciatim pro damno culpa dato, *de quo tit. præc.* quod Græcis ἔγκλημα, ἀδίκημα. *Pac. Notis hic.* 3. Pro contumelia, quæ Græcis ὕβρις. 4. Pro iniquitate, & injustitia; quæ Græcis, ἀνομία vel ἀδικία. *Text. pr. hic.*

Quomodo hic accipitur?

℞. Pro contumelia. Damnum puta, injuria datum, lege Aquilia coërcetur. *supra tit. praced. & Text. hic.*

Quomodo ergo definis hoc quartum delictum?

℞. Injuria, est delictum dolo malo in alterius contumeliam admissum. *Nempe in hoc delicto animus injuriandi imprimis requiritur. l.* 4. *ff. hic. Treutl. de priv. delict. thes.* 5. *lit. b.*

Injuria quot modis committitur?

℞. Vel *re*, cum manus infertur, vel *verbis. d. l.* 1. §. 1. Et hæc quidem, vel *viva voce*, ut per convitium: vel *scriptis*, ut per famosum libellum. Vnde illa realis, hæc verbalis dicitur. §. 1. *hic. Perez. ibid.*

Qui omnino scripto committunt injuriam?

℞. 1. Qui libellum famosum componit. *l.* 5. §. 9. *l.* 17. §. 23. *ff. eod.* 2. Qui eum scripsit. *d. l.* 5. §. 9. 3. Qui eum pandit. *l. un. C. de fam. libell.* 4. Qui eum emendum, vel vendendum curavit. *d. l.* 5. §. 10. sive id suo, sive alieno nomine fecerit. *d. l.* 5. §. 9. Item sive nomen diffamati expresserit, sive non. *l.* 6. *ff. hic. Licet, pro casus hujus duplicis diversitate, agi diversimode possit. Schneidw. hic.*

Quotuplex est Injuria realis?

℞. Duplex. Vel *in corpus*, cum in corpus manus in-

infertur, vel *nostrum*, cum quis verberatur, pulsatur, *l.* 1. §. 2. *l.* 9. *ff. hic.* vel *alienum*, cum verberantur alicujus liberi, familia. §. 2. *hic.* (*in quibus injuriis etiam ex conatu est utilis injuriarum actio. l.* 15. §. 1. *ff. eod. Treutl. lit. d.*) Vel *extra corpus*, cum citra corporis contumeliosam tractationem facto quis despicitur. *d. l.* 1. §. 2. *l.* 15. §. 31. 32. 33. *l.* 20. & *passim. ff. hic. Pertinet vero ad realem injuriam, cum quis innocentem capi facit, puta pro debitis. DD. in l. pen. C. qui bon. ced. poss.*

Quot modis committitur injuria verbalis citra scripturæ interventum?

℞. Duobus: vel ita, quando quis in alium profert verba contumeliosa in genere delictum inferentia; vel quando in specie delictum aliquod objicitur. *puta tu fur, latro, &c.* Quæ injuriæ delictum habent, siquidem indubie objiciatur delictum. In dubio autem, si explicari ita verba possint ut delictum non contineant, mitius explicanda sunt, ut delictum non objectum censeatur. *Schneidw. hic. n.* 11. *ex Bartol. in l.* 15. §. *ait Prætor. ff. hic.*

Quotuplex est injuria ipsius contumeliæ ratione?

℞. Duplex; *levis*, vel *atrox*. §. 3. *hic. Illa*, cum vel ex levi causa quis leviter modo sive re, sive verbis, læditur. *Hæc*, cum quis læditur causæ gravioris prætextu, verbisque, aut facto contumeliosioribus. *l.* 7. §. 7. *ff. hic. In utroque injuriarum genere etiam partis læsæ & lædentis, & loci ubi fit læsio, habita ratione. Perez. hic.*

Quot itaque modis injuria levis, & atrox æstimatur?

℞. Injuria utraque æstimatur, vel ex *facto*, cum quis armis ita, ut ei vulnus inferatur, læditur; & quidem secundum locum vulneris, vel plus vel minus, puta si os percussum sit, vel locus alius corporis rectus. *l.* 7. §. 8. *l.* 8. *ff. eod.* 2. Ex *instrumento*, puta si vel gladio, vel fuste vulnus illatum. 3. Vel ex *persona*, si magistratus, pater, patronus injuriam ab ipsis obnoxiis, vel nobilis ab ignobili patiantur, aut contra. *l.* 4. *C. l.* 17. §. 3. *ff. eod.* 4. Vel *ex loco*, ut si quis in foro publico injuriam sit passus, vel in privato.

vato. Puta, atrocior injuria æstimatur dignioribus ab indignioribus, publice, & in loco corporis patente, quam, dignioribus privatim, & in loco occulto illata. §. 9. *hic. l. 9. §. 1. l. 7. §. 8. ff. eod.*

Per quas personas injuriam patimur?

℞. Vel per nosmet ipsos, si directe nobis injuria infertur, vel per alios, si non solum ille cui infertur, injuriam patitur, sed etiam alii, per consequentiam, puta, si quidem injuriam faciens scit tales personas ei cui injuriam infert, affectas esse. *l. eum qui.* 18. §. *fin. ff. hic. Schneidw. ad* §. 2. *hic. n. 6.* Sic injuriam patimur per uxorem, sponsam, liberos, servos, quod sciens istorum qualitatem, injuriam marito, sponso, patri, domino similiter inferre voluisse censeatur. *Schneidvv. ibid.*

Quatenus vero maritus, sponsus, pater, dominus ex facta injuria uxori, sponsa, liberis, servis agere potest?

℞. Maritus agit de injuria uxori illata, quatenus tanquam uxoris caput, defendere uxorem tenetur, & affectione maritali ipsum non minus, quam uxorem injuria tangit. §. 2. *hic. l. 1.* §. 3. *ff. eod. Non uxor ex injuria illata marito. Quia uxores a viris, non viros ab uxoribus defendi aequum est, nisi marito illata injuria ipsam etiam tangat specialiter.* §. 2. *hic. & l. 2. ff. eod.* Sponsus pro injuria illata sponsæ, quatenus pro uxore in hoc casu sponsa habetur, *l. 15. §. 24. ff. eod.* ut in aliis, & id quidem ratione affectus mutui inter sponsum, & sponsam. Pater pro injuria filio illata, licet volenti. *l. 1. § 5. l. 26. ff. eod. quia cum filio una eademque persona habetur. Quod ratione affectus, hic etiam ad omnes extenditur, qui, affinitatis ratione, respectum parentum, & liberorum habent; ut socer & nurus, cujus vir, qui in ejus potestate est, injuriarum agere potest. d. l. 1. §. fin.* Dominus pro injuria, servo illata, quia revera jure civili injuria non fit ipsi servo *(qui eo pro nullo habetur)* sed domino ipsi, *puta si injuria sit atrox, & in contumeliam domini directa, ideoque si modo convitium dictum, vel pugno servus percussus, nulla inde actio est, ex ea ipsa ratione, quod servus pro nullo, & mortuo habeatur. d. l. 15.*

§. 35. *cum* §§. *seqq.* Servus vero si communis sit, ex injuria servo illata, actio competit quidem utrique domino, sed pro dignitate singulorum, non pro ea parte qua quisque dominus est, æstimata. *d. l.* 15. §. *fin.* Si usufructuarius, soli proprietario actio competit. *d. l.* 15. §.46. Si libero homini, qui bona fide servit, injuria facta, non ei cui servit actio datur, sed suo nomine ipse exsequitur. *Nisi & in ejus cui servit, contumeliam injuria tendat.* § 2.3.4. 5.6. *hic.*

Quid, si veritatem quis dicat convitio?

℞. Si animo contumeliæ inferendæ aliquod objicitur crimen, veritas, ut istum animum non tollit, sic nec injuriarum actionem. Si sine convitio, sed juris sui conservandi aut vindicandæ reipublicæ causa, deficiente contumeliæ inferendæ intentione, *tanquam causa*, deficit etiam injuriarum actio. *tanquam effectus. l.* 5. *C. h. t. l.* 18. *ff. eod. Perez. hic.*

Injuria cum protestatione honoris, puta si quis dicat, Tu mentiris, salvo honore: *vel per retorsionem illata*, puta si quis dicat, Tu ipse mentiris; *an excusat?*

℞. Neutiquam in casu priori. *Quia cum in eo sit manifestus injuriandi animus, actui contraria protestatio nihil operatur.* Posteriori casu, si retorsio fiat in continenti, excusatio quidem admittitur. *(1. Quod tum pura censeatur defensio, & vis vi propulsata, quod omnia jura permittunt. l.* 3. *ff de I. & I.* 2. *Item quod paria delicta mutua compensatione tollantur.)* Non si ex intervallo. *quod tum nova injuria ex vindicta illata censeatur. Gail.* 2. *obs.* 100. *&* 101.

Quæ est injuriæ pœna?

℞. Circa eam valde variatum est jure; puta, 1. Ex lege XII. Tabl. olim ob membrum ruptum pœna erat talio, id est, supplicii similitudo. 2. Prætores pœnam istam minus dignam æstimantes, actione talionis sublata, æstimationem injuriarum introduxerunt; qua Iudex ex æquo, & bono secundum gradum dignitatemque, vel etiam honestatem personæ læsæ, injuriam æstimabat. §. 7. *hic.*

3. Ex

3. Ex lege etiam Cornelia de injuriis criminalis actio injuriarum introducta; ei competens, qui pulsatus verberatusve; vel cujus domus sive propria, sive conducta sive qua hospitio receptus fuit, vi introita esset. §. 8. *hic*. *l*. 5. *ff*. *eod*. 4. Hodie de injuria duobus modis agitur, mixto jure, vel *civiliter*, vel *criminaliter*. *Civiliter*, cum actor injuriam ad animum revocatam jure-jurando æstimat, & sibi pœnam, salva judicis moderatione, applicari petit. *d*. §. 7. *& ibi Gl*. *hic*. *& l*. 37. §. 1. *ff*. *eod*. *Criminaliter*, cum pœna petitur, vel corpori injuriantis infligenda; vel mulcta pecuniaria, fisco applicanda. §. 10. *hic*. *l*. *fin*. *ff*. *eod*. Quarum una electa, altera *(quod ad eundem finem tendat)* perimitur. *l*. 7. §. 1. *& l*. 6. *ff*. *hic*.

Quæ est differentia inter utramque hanc actionem?

℞. Quod actio injuriarum civilis per procuratorem potest expediri; non criminalis. *Nisi persona illustris agat, vel conveniatur*. §. 10. *hic*. *l*. *ult*. *C*. *hic*.

An non etiam aliter de injuriis agi potest?

℞. Imo etiam ad recantationem ejus quod injuriose dictum est, *Mynsing*. 2. *obs*. 68. Quæ actio, *cum criminalis non sit*, cum civili conjungi potest. *Nisi ex statuto cum recantatione pœna carceris, vel relegationis infligatur*. *Vult*. *Jurisprud*. *cap*. 19. *Treutl*. *hic*. *thes*. 7.

An injuriarum tantum tenetur is, qui ipse injuriam intulit?

℞. Imo vero etiam qui procuravit eam, puta, qui aliquem conduxit ut famosum libellum affigeret; vel satyram in alicujus contumeliam caneret; modo dolose id effecerit. §. *non solum*. *hic*. *l*. 11. *l*. 15. §. 8. *ff*. *eod*. *Quia per alium qui facit, id ipse fecisse intelligitur*.

Quibus modis tollitur injuriarum actio?

℞. 3. Morte sive actoris, sive rei. *Quia famosa actiones & ad vindictam tendentes, in hæredes non transeunt, nisi lis cum defuncto sit contestata*. *l*. 13. *pr*. *l*. 15. §. 14. *ff*. *hic*. 2. Dissimulatione. *puta si quis injuriam passus eam statim ad animum non revocaverit*. §. *ult*.

§. *ult. hic. d. l.* 11. §. 1. 3. Remissione expressa. *d. l.* 11. §. 1. 4. Lapsu temporis, puta anni continui. *pr. inf. de per. temp. act. l.* 5. *C. hic. Utpote quod per silentium tanti temporis tacite remissa censeatur.*

TIT. V.

De Obligationibus quæ ex quasi Delicto nascuntur.

QUid dicitur improprium, vel quasi delictum?

℞. Quod non est dolo, seu intentione agentis, aliqua tamen ejusdem qui tenetur, vel alterius culpa commissum. *Vult. Jurispr. lib.* 1. *cap.* 51. *Dicitur autem quasi delictum, quia isto casu propter dolum cessantem delicto proprio locus non est.*

Recense casus quasi delictorum ab Imperatore propositorum.

℞. 1. Imperator recenset quasi delictum Iudicis litem suam facientis. 2. Ejus cujus ex cœnaculo quid dejectum aut effusum est. 3. Ejus, qui ea parte, qua vulgo iter fieri solet, quid positum vel suspensum habuerit, quod potest, si ceciderit, alicui nocere. *Text. hic. per tot.*

Quatenus tenetur judex ex quasi delicto?

℞. Male judicando, & per imperitiam quidem. *princ. hic.* Idque ita, ut parti læsæ teneatur in quantum æquum judici videatur, ejus errore, & imperitia consideratis. *Pac. epitome. hic. th.* 46. *Quia imperitia, ut dictum, culpa species est.* l. 132. De R. I. *Hic speciatim, quatenus judex officium acceptando peritum se asseruisse videtur.* sec. Gl. in l. 2. ff. quod quisque jur. &c. *Unde ex imperitia quid male judicans litem suam facere, & ejusdem periculum in se transferre intelligitur. Princ. hic. l. fin. ff de extraord. cognit.*

Cur dicis ex imperitia judicans?

℞. Quia judex dolo, vel largitionibus inductus male judicans, ex vero maleficio tenetur, & quidem præter extraordinariam coërcitionem & infamiam in veram litis æstimationem & expensas, si quidem paterfamilias sit, & *l. fin. l. ult. C. de pœn. jud. mal. ind.*

si

si filiusfamilias, in tantum quantitatem, quanta fuit in periculo litigantis cum sententiam diceret. Per imperitiam male judicans, in eam quæ tum erat in peculio, *l.15.& ibi Bart. ff. de judic.* & novissime, si pecuniam vel promissionem à litigatore acceperit in causa quidem quondam pecuniaria, præter amissionem dignitatis, in triplum. In causa criminali, bonis publicatis mittitur in exsilium. *Nov. 124. c. 2.*

Quod est Exemplum secundum quasi delicti?

℞. Cum ex domo, vel cœnaculo, in quo tanquam dominus, vel conductor quisquis habitat, etiam gratis, dejectum, effusumque aliquid est præter inhabitantis culpam, in eum locum quo vulgo iter fit, per eos quos secum habet in cœnaculo, per quod damnum datum, sive servos, sive liberos. §. 1. *hic. l. 5. §. 5. De O. & A.*

Quod est tertium exemplum?

℞. Cum ex ea parte qua vulgo iter fieri solet, quid positum, vel suspensum quis habet; quod potest, si ceciderit, alicui nocere. §. *eod. d. l. 5. §. 5. Quæ duo ideo quasi delicta dicuntur, quod, (licet hic nullum sit maleficium) cum publice intersit sine metu & periculo in locis publicis iter facere, quasi ex delicto obligati intelligantur. l. 1. §. 1. 2. l. 6. De his qui effud. vel dejec.*

Quæ ex his quasi delictis nascitur obligatio?

℞. Si aliquid dejectum, vel effusum, quod liberum hominem occiderit, in eum pœna 50. aureorum est constituta. *d. l. 1. pr. &* §. 5. Si modo ei nocuit, & vivat; quantum ob eam rem judici æquum videbitur, actio datur. *d. §. 1. hic. d. l. 1. pr.* Non deformitatis, sed mercedis Medicis præstitæ, & impendiorum in curatione factorum; Item operarum ob illud factum amissarum, vel amittendarum habita ratione; puta, quod inutilis factus sit. *l. fin. ff. eod.* De suspenso, vel posito, quod, si decidat, nocere possit, actio in factum 10. aureorum datur. §. *eod. l. 5. §. 6. ff. eod.*

Quid si ex filii, seorsum habitantis, cœnaculo quid dejectum effusumve fuerit; vel in eo quid positum, vel suspensum, cujus casus periculosus est?

℞. Ex

℟. Ex his causis non patrem; sed se ipsum filiusfam. obligat. §. 2. *hic.* *l.* 1. §. 7. *ff. eod.* Idem in filiofamil. imperite judicante observatur. *l.* 15. *De judic.* *Quia hic nulla patris culpa subest.*

Cur non datur in patrem actio de peculio?

℟. Ea non datur ex delicto filii, vel quasi; sed ex contractu. *l.* 1. §. *si filiusfam. ff. eod.* *Schneidw. hic. vide infra tit. proximo.*

An vero lata sententia contra filium, non habentem peculium, pater cogi non potest ut ei adsolvat legitimam?

℟. Non. Quia non debetur ea filio nisi patre mortuo; nec ullum in eam filius eo vivo jus habet. *gl. fin. & DD. in Auth. si qua. C. de SS. Eccl.*

Quid si vero pater pro condemnatione filii quid solvit; an imputari ei in legitimam potest?

℟. Omnino, si id fecit necessario; *puta virtute statuti.* non si ex liberalitate. *DD. communiter.* Vt nec si quid causa pietatis pro eo solvit; *puta pro redemptione ejus ab hostibus. l.* 17. *C. de postlim. revers. Schneidw. hic.*

Quæ exempla quasi-delictorum præterea ab Imperatore recensentur?

℟. Exercitoris navis; item cauponæ, & stabularii; cum quid ex navi, caupona, aut stabulo furto ab aliis aufertur; puta malis hominibus, quorum opera utuntur. *Quia, ne talium opera uterentur, providere debuerunt.* §. *ult. hic.*

Quatenus hi tenentur?

℟. Actione in factum in duplum tenentur, ad restitutionem ejus, quod viator, vel vector de rebus suis in navi vel caupona, vel is qui jumentum stabulavit, in stabulo amisit. *l.* 7. §. 1. *ff. naut. caup. stab.* Quæ actio, *quia pœnalis est,* hæredi quidem datur; *tanquam rei persecutoria*; non tamen adversus hæredem. *tanquam ex delicto descendens.* §. *ult. hic. & l.* 7. §. *fin.*

TIT.

Tit. VI.

De Actionibus.

HActenus duo priora juris objecta; sequitur tertium, *Actiones.*

Dic, quid hic per actiones proprie intelligatur?

℞. Actionis vox πολύσημος est. 1. Generalissime accipitur, pro quovis hominis actu. *l.* 21. §. *fin. ff. Qui test. fac. poss.* Quo significatu testationes, & ipsi contractus, & conventiones, item delicta, &c. sunt *(facti puta)* actiones; sive ex naturali, sive ex artificioso hominum motu proficiscentes; sed in se citra juris effectum consideratæ. 2. Secundum juris effectum specialius, pro actionibus juris, sive civilibus, hoc est, à jure civili informatis, & eatenus quidem consideratis: iisque vel privatis; hoc est, quæ privatim expediuntur, *ut est testamenti factio:* vel publicis; quæ fiunt auctoritate publica, & vel voluntaria quidem jurisdictione, *ut sunt adoptiones;* vel contentiosa. 3. Restricta ad forum appellatione pro contentiosis actionibus; non voluntariis; rei saltem respectu. 4. Adhuc specialius, pro actionibus civilibus, data criminalibus accusationum, inquisitionum, denunciationum appellatione. In qua ipsa speciali verbi actionis significatione. ipsum rursus est, vel generale, vel speciale, quatenus vel in rem, vel in personam actio est. De quibus actionibus civilibus in judicio agitatis, & quidem sive in rem; sive in personam conceptis hic agitur.

Quomodo Imperator definit actionem?

℞. Ius persequendi in judicio quod sibi debetur. *Princ. hic.*

Quotuplex est actio?

℞. Variæ ab Imperatore proponuntur divisiones. 1. Ex *materia*, aliæ sunt in rem; aliæ in personam. 2. Ex *causa efficiente*, aliæ sunt civiles; aliæ prætoriæ. 3. Ex *causa finali*, aliæ sunt rei persecutoriæ, aliæ pœnales; aliæ mixtæ. 4. Ex *quantitate rei in actio-*

actionem deducta, aliæ in simplum, (ut omnes rei persecutoriæ ;) aliæ in duplum, triplum, quadruplum. 5. Ex *qualitate*, aliæ sunt bonæ fidei ; aliæ stricti juris ; aliæ arbitrariæ. 6. Ab *incerta quantitatis petitione*; aliæ certi, quibus res certas ; aliæ incerti, quibus res incertas petimus. Vltimo, aliæ actiones solidi persecutoriæ ; aliæ, quibus limitate petimus, quantum quis facere potest. *Perez. hic. Pac. eod.*

An non his adjungi possunt aliæ divisiones ?

℞. Imo vero plura sunt alia actionum genera : Puta, 1. à *tempore*, aliæ dicuntur *perpetuæ*; aliæ *temporales*, *de quibus infra*. 2. aliæ *in hæredes transitoriæ ;* aliæ *non transitoriæ. ibid. Perez.* Aliæ *directæ* ; quæ dantur ex verbis legis ; aliæ *utiles* ; quæ ex ejus interpretatione dantur ; & *in factum* vocantur : Et sic rursus aliæ *directæ*, quibus quis ex sua persona, aliæ *obliquæ*, quibus quis per alium tenetur. *de quo genere actionum. Tit.2.* 3. Rursus aliæ sunt *principales*, aliæ *præparatoriæ*, quæ sternunt viam actioni principali. 4. Aliæ *simplices*, in quibus alius actor, alius reus ; Aliæ *duplices* seu *mixtæ*, in quibus uterque est actor & reus simul. Præterea aliæ *generales*, quæ multas causas complectuntur ; aliæ *speciales*, quæ unam tantum. *Pac. epitome hic, & passim Text. hic, & aliis titulis ibidem à Pacio allegatis.*

Quæ est prima divisio hic ab Imperatore proposita ?

℞. Ea quam diximus, à causa materiali sumptam ; Quod aliæ actiones sint in rem, seu *reales*, quæ *Vindicationes*; aliæ in personam, seu *personales*, quæ *Condictiones* dicuntur. *Text. hic.*

De Actionibus realibus.

Actiones reales, seu rei vindicationes, quomodo subdividuntur ?

℞. Aut sunt *petitoriæ* ; cum agimus de ipsa re ejusque dominio, *& rei vindicationes proprie, seu reales actiones dicuntur* ; Aut *possessoriæ* ; cum de rei possessione

sione agitur, *& Interdicta speciatim dicuntur. Vult. Jurispr. lib. 2. cap. 21. num. 1.* Aut de re corporali agimus; & proprie, hoc est, *in specie, rei vindicationes dicuntur. §. 1. hic.* Aut de re incorporali; *quæ & ipsa sunt vindicationes rei, atque ita appellari possunt; sed abusive appellantur; proprie vero actiones confessoria & negatoria nomen sortiuntur communiter. §. 2. hic.*

Quotuplex est rei vindicatio?

℞. Duplex. 1. vel *civilis*, quæ in specie rei vindicatio dicitur: vel *prætoria*, *de quibus §. 34.* id est, actio Publiciana, vel quasi. *Vult. eod. & cap. 23. princ.* 2. Rursus rei vindicatio est vel *specialis*; quando res aliqua specialis vindicatur: *vel universalis*, cum universitas, seu res universales vindicantur, & res speciales tantum per consequentiam, quæ dicitur hæreditatis petitio. *Vult. eodem. cap. 22. princ. Hic vero agit Imperator speciatim de rei vindicatione stricte accepta, eaque speciali.*

De rei Vindicatione.

Quæ est ista rei vindicatio?

℞. Rei vindicatio est actio realis, quæ datur domino directo, vel utili contra detinentem possessorem, vel quasi; ad rem aliquam corporalem vindicandam; qua petitur ab Actore declaratio se dominum istius rei esse, ejusdemque rei restitutio una cum fructibus pendentibus, & exstantibus. *§. 1. hic. & l. 25. ff. de oblig. & act. Brederod. eod.*

Quotuplex est rei vindicatio specialis?

℞. Duplex. 1. *Directa*; quæ datur soli, & vero domino, qui jure gentium, vel civili dominium sibi acquisivit, & tempore oblati libelli non modo, sed & litis contestatæ dominus est, aut post eam dominium acquisivit. *l. 23. pr. hic. l. 23. C. eod. etiam. Treutl. hic. thes. 2.* Vxori de re dotali adversus extraneum, constante matrimonio; *l. 3. C. hic.* 2. *Utilis*; quæ datur Emphyteutæ, *l. 1. vers. Qui. ff. Si ag. vect. pet.* Vasallo, *c. un. §. rei à re invest. de re al. fact.* Superficiario, *l. 73. §. 1. & seqq. ff. hic. l. 16. §. 2. De*

eod

ead. action. & similibus, utile, ut vocant, dominium modo habentibus. Item vero domino adversus eum, qui dolo, vel culpa lata desiit possidere, *l. 69. ff. hic.* vel judicialiter confessus est se possidere, etsi non possideat, neque dolo possidere desiit; modo id actor ignoret. *l. 7. 25. 26. 27. ff. hic. Treutl. eod. thesi 6.*

Quæ ergo sunt substantialia requisita hujus actionis?

℞. Duo. Vnum ex parte Agentis; dominium rei quam vindicat: Alterum ex parte Rei; ejusdem possessio: *Perez. hic. Unde & utrumque hoc requisitum Actore in libello ponendum; & probandum copulative. l. 2. De prob. l. 23. C. l. 9. ff. hic.*

Contra quem datur hæc actio?

℞. *Directa* datur adversus eum qui rem nostram possidet. §. 1. *hic. l. 9. ff. hic. Pacius epitome disp. hic. thes. 6.* sive naturaliter, sive civiliter, *arg. l. 3. §. fin. ff. ad exhib. Schneidw. eod. §. 1. num. 79.* sive suo, sive alieno nomine. *d. §. 1. d. l. 9.* Vel solum eam detinet, & restituendi habet facultatem; puta commodatarium, depositarium, colonum; & similes. *d. l. 9. ff. hic. Utilis* datur 1. adversus eum, qui eam quasi possidet; seu *(quod hic est)* qui pro possessore habetur. *puta eum qui dolo desiit possidere.* 2. Vel licet non possideret; tamen, quasi possideret, liti se offert. *l. 27. §. sed & is l. 52. l. 63. l. 25. & seqq. ff. eod. Schneidw. & Pac. eod.*

Quomodo probatur dominium?

℞. Expeditissima via petenda ex modis acquirendi dominii, sive Iure Gentium, sive Civili, supra *(lib. 2. & lib. 3.)* bona parte expositis. *Vult. ad §. 1. n. 2. hic.*

Ostende modum.

℞. 1. Quando constat, ante Actoris apprehensionem rem nullius fuisse; is dominium suum probabit per eam ipsius apprehensionem. *Quia quod nullius in bonis est, occupanti cedit. §. 12. supra. de Rer. div.* 2. Quando constat fuisse quidem ante alicujus; sed & aliquandiu nullius; similiter per apprehensionem, & solam quidem, probabit dominium.

Modo

Modo prior dominus habuerit eam pro derelicto. supra eod. §. 47. *Vel si, post judicis proclamationem, ut is qui dominium alicujus rei adserere velit, compareat nemine comparente, eam apprehenderit. Quod & res talis pro derelicto habeatur. Jason. hic. num.* 72. 3. Tributaria re quæ biennio vacavit *(quod ipsa etiam tum pro derelicto habeatur)* apprehensa, præter apprehensionem, biennalis possessio apprehendentis requiritur. *l.qui agros.*8. *C. de omn.agr. deser. lib.* 11. 4. Quando non constat aliquando nullius rem fuisse, probatur dominium *(secundum jus civile)* per probatam rei immobilis decennalem inter præsentes, vicennalem inter absentes; mobilis per triennalem possessionem cum titulo, & bona fide; *supra tit. de usucap.* per immemorialem, sine titulo. *Jason post. Fabr. hic. num.* 72. *& ex eo Mynsinger. eodem. num.* 9. 5. Quibus modis accedit probatio allegati tituli ad transferendum dominium habilis; puta donationis, emptionis. *Modo concurrant,* 1. *rei ipsa traditio (ejusque acceptatio.)* 2. *dominium tradentis,* Iason & Mynſ. eod. 3. *& eorum, quæ ex singulorum contractuum natura debentur, (e.g. in emptione venditione vel pretii numerati, vel fides de pretio habita) probatio. Et sic in aliis.* Mynſ. eodem. *Per ipsius traditionis allegationem probato dominio, exigimus & eorum probationem quæ ut per eam transferatur dominium, supr. Tit. de Rer. divis. requisivimus. Successionis allegato titulo, per aditam hæreditatem non probatur dominium, nisi & ipse defunctus fuerit dominus; Quia nemo plus juris in alium potest transferre, quam ipse habet.* Mynsing. eodem. *Dominii vero, etiam directi, & utilis distinctionem in præcedd. probandi modis observet lector apud Jasonem, & Mynsingerum dictis locis.*

An non sunt alii modi probandi dominium?

℞. Omnino. e.g. 1. Testes, & instrumenta. *l.*10. *C. de Rei vind. l.*4. *C. de probat. l.*12. *& ibi Dd. C. eodem.* 2. Indicia. *l. indicia.* 19. *C. de R.V.* 3. Publica fama, quando agitur de longissimo tempore, *Bald. & Paul. in d. l. indicia.* aliique modi plures. *ut Schn. remissive hic. num.* 71. 72. *& Mascard. plene in suis conclusion.*

Quo-

Quomodo probatur possessio?

℞. Multis modis. 1. Per solam *(rei quidem immobilis)* detentationem. *l.* 1. *l.* 3. *ff. de acq. poss. Mascard. concl.* 1185. *n.* 1. 2. Per pensionis, seu canonis solutionem. *adversus solventem. Mascard. concl.* 1186. *n.* 1. 3. Locatoris possessio per locationem. Non solam quidem, sed accedente solutæ mercedis perceptione. *Masc. eod. concl.* 1187. *n.* 3. *Quod ejus perceptio sit perceptio fructuum. Masc. eod. n.* 6. *per text. ibid. alleg.* 4. Sine fructuum perceptione ex cultura agrorum. *Si quidem eos seminari, arari, & coli me curasse probem.* gl. in l. 3. verb. finiatur. C. fin. regund. *Non si eos me ipsum arasse, & coluisse probem, nisi simul fructuum probetur perceptio. Ibid. n.*6. 5. Ex fructuum perceptione. *Sed modo me jure proprio eos accepisse, nec rem ab alio possideri probem. Mascard. concl.* 1189. *n.*7. 11. 6. Ex clavium receptarum apud rem ab alio non possessam facta traditione. *l. clavibus, verb. si claves. ff. de contr. empt. Masc. concl.* 298. *Quod possessarum ab aliis traditio custodiæ causa facta modo videatur. Masc. eod.* 7. Ex traditione instrumentorum rei venditæ, *sed concurrentibus iis, de quibus Mascard. concl.* 1191. *remissive. num.* 5. 8. Per confessionem ejus qui se alterius nomine possidere fatetur. *Sed modo inter ipsas partes inter quas ea emanavit. Mascard. concl.* 1192. 9. Per custodiam ad rem ipsam *(sive mobilem, sive immobilem)* adpositam. *l.* 3. §. *Nerva. l. si rem mobilem. l. antepen. ff. de acq. poss. Masc. concl.* 1193. Aliisque modis. *de quibus idem Masc. concl. seqq. Vide & Schneidw. hic. n.* 96.

Quæ veniunt in hanc actionem?

℞. Res omnes corporales, *d.* §. 1. *hic.* quæ sunt in commercio, *l.*23. §. 1. *ff. de rei vind.* immobiles, mobiles, moventes, *l.* 1. §. 1. *ff. eod.* singulæ, seu universitatis facti; ut grex. *d. l.* 23. §. 5. *vers. sed nec. sup. de rer divis.* §. 18. *sup. de legat.* Non tamen tignum alienis ædibus junctum. *Confer. l.* 23. §. 6. *ff. hic. l.* 1. *pr. De tign. junct.* §. 26. *supra. de rer. divis.* non peculium, *l.* 56. *ff. hic.* nec ager militibus adsignatus. *l.* 15. §. 2. *ff. eod. Utpote de quibus prodita peculiares actiones.*

actiones. At præscriptæ, & usucaptæ. *arg.l.un. C.de usuc.transfer. l.* 1. §. 1. *De Publ. in rem act. Treutl. eod. th.*8. Nec res universitatis juris; ut hæreditas. *d.l.*1.*pr. Pac. epitom. hic. th.*7. *cum proprie non possideantur. l.*3.*pr.De acq.poss. l.*4.§.27. *De usucap.*

Ubi instituenda est hac actio; & apud quem?

℞. 1. In eo loco ubi res controversa sita est. *l.* 1. 2. 3. *C. ubi in rem act. exerc. deb. & ibi Wes. Puta, quia in actione reali, non tam persona, quam res controversa; adeoque persona non propter se, sed propter rem spectatur. Obrecht. disp. eodem. cap.* 4. *th.* 102. 2. In loco domicilii, id est, ubi possessor domicilium habet. *Quia actio in rem non adversus rem; sed rei possessionem instituitur. l.actionum.*25. *ff. de O. & A. Obrecht. eodem. th.* 103. Idque si res sit immobilis. *Dd. communiter. Obrecht. eodem. th.* 108. *Si mobilis sit, dissentiunt. ibid. Affirmat. Azo. Cujus sententia à Canonistis in cap. ult. Ext. de for. compet. & totius Germaniæ consuetudine recepta. Obrecht. eodem.th.*115. Item sive suo, sive alieno nomine possessor conveniatur. *l.* 2. *C. ubi in rem act. Obrecht. eodem. thes.* 149. *Quia actio in rem datur contra possessorem, sive suo, sive alieno nomine possideat. l.* 9. *ff. hic. Licet de possessore rei mobilis dissentiant Dd. Obrecht. eod. th.* 173. *& seqq.*

Quæ hic, ut caute agat, consideranda Actori?

℞. Rem, quam petit, certis circumstantiis ita designabit, ut qualis, quantaque sit, appareat. *l.* 6. *l.* 76. *ff. hic. Treutl. th.* 9. *hic. Oldend. class. act. hic.* Interrogabit Reum ante, an is rem, quam vult vendicare, possideat; vel dolo desierit possidere. *l. qui petitorio.* 36. *ff. hic.* Ut si fateatur Reus se possidere, obtineat probato dominio: Sin vero negat dolo se desiisse possidere, possessionem probet, & ne rem alienaret se denunciasse. *(utpote quibus probatum sit eum dolo rem desiisse possidere.) Bart. in d. l. qui petitoria.* 36. Si negat Reus ipsam possessionem, quatenus negat mittatur Actor in possessionem rei, tanquam vacantem, etiam nondum probato dominio. *l. fin. ff. hic. Kling. hic. n.* 5.

Quid petit Actor?

℞. 1. Vt ipse judicis sententia declaretur dominus. 2. possessio quæ est apud Reum conventum sibi Actori restituatur, *Vult. eod. n.* 23. idque cum pertinentiis suis, *(ut loquuntur)* item fructibus & reditibus inde perceptis & percipiendis, si exstant, si non exstant, eorum æstimatio præstetur. *l.* 13. *l.* 17. §. 1. *l.* 20. *ff. hic. Old. hic.* §. *practica. n.* 12. *Ferrar. form. act. real.*

Quomodo ergo proponitur?

℞. Actor dicit se ante annos aliquot fundum Tusculanum tot jugerum, in tali loco, talibus vicinis, emisse, eoque sibi tradito, dominium ejus ab eo tempore habuisse; Titium vero ejusdem fundi possessionem de facto sibi arrogare, eumque inique possidere; & quamvis interpellatum, Actori possessionem cedere recusare: Petere igitur fundi petiti dominum se declarari, & Titium Reum ad ejusdem restitutionem damnari, & damnatum ad restitutionem realem una cum fructibus omnique causa compelli.

De Actione confessoria.

Quid si res incorporalis petatur; an non etiam datur pro ea rei vindicatio?

℞. Omnino quidem, ut jam dictum, duplex pro ea datur actio, peculiare nomen utraque sortita, puta confessoria & negatoria: *l.* 2. *ff. si serv. vind. directa* quidem, cum servitus speciatim; *utilis*, cum alia jura vindicantur. *Vult. eod. n.* 34.

Quæ est actio confessoria?

℞. Est actio realis, civilis, qua in servitutibus realibus, in re alterius jus servitutis nobis; vel prædio nostro in realibus, competere asserimus.

Cui datur?

℞. *Directa* domino servitutis, sive ejus personæ debeatur servitus, puta ususfructus; *l.* 5. *pr. ff. si ususfr. pet. (quia propter usufructuarium primum fuit introducta, ut usumfructum peteret. Oldend. class. hic. n.* 111.*)* sive ejus prædio urbano, vel rustico. *l.* 1. & *l.* 2. § 1. *ff. si serv. vind. Vtilis* tamen etiam est quasi domino,

domino, ut emphyteutæ, *l.16.ff.de servit.* vasallo, superficiario, creditori jus in re habenti, *d.l.16. l.in provinciali. §. si ego. ff.de oper.nov.nunc. l.1.§.ult.ff. de superfic. Oldend. hic. eod.* etiam ei, cui modo personale jus in re concessum; *ex. gr. cui digitus, seu digitaria fistula aqua concessa. Oldend. eod.* Item prædium superius habenti adversus prædii inferioris dominum recusantem pati servitutem, quam prædio suo natura dictat. *Quippe natura ager inferior servit superiori; etiam lege agro non dicta.* l. 1. §.ult. ff. de aqua pluv. arc. Old. eod. *Si prædium cui servitus debetur, plurium est; unicuique in solidum: in æstimatione tamen, considerata persona actoris. l. loci corpus. §. si fundus. ff. si serv. vind. Old. eodem.*

Adversus quem datur, & ad quid?

R. Adversus dominum, vel possessorem rei servientis; vel eum qui dolo desiit possidere, vel qui liti se obtulit, & quemcunque alium servitutis usum impedientem, *l. 1. l. ult. ff. si ususfr. pet. l. 6. §. hac. a. l. 10. §. 1. si serv. vend.* vel ut servitutis instrumenta *(puta ne rivus, per quem ex fundo alicujus aquam ducere jus mihi est)* reficiantur non patientem. *d. l. loci corpus. §. si quis mihi. ff. eod. Si prædium serviens plurium est; adversus unumquemque dominorum in solidum.* d. l. loci corpus. §. sed si. 4. *Ob indivisibilem usum servitutis, l. via itineris. ff. de servit. Old. eod.* Et quidem ut liber usus servitutis, sive nobis *(ut in personalibus)* sive prædio nostro *(ut in realibus)* debitæ concedatur. *Vult. eodem. n. 37. Ita ut certo modo reficiendi in constituta servitute comprehenso, & iste in actionem deduci possit,* l.& si forte. §. etiam de servitute. & §. modus a. ff. si serv. vend. *& fructuum nomine peti id quod servitutem non fuisse impeditam actoris interest.* d. l. si forte. §. pen. ult. d. l. loci corpus. §. 2. ff. eod. Old. eod.

Quæ sunt requisita hujus Actionis?

R. *Quoad servitutem personalem*, 1. Ut Actor sit dominus petitæ servitutis, & quidem justo modo constitutæ. 2. Ut à Reo usus servitutis impediatur. *Quoad talem.* I. Ut prædium rei servitutem debeat prædio Actoris. II. Ut Reus vel omnino, vel

non ut oportet servitute uti Actorem impediat. *Vult. eod. num.* 37.

Quomodo proponitur actio confessoria?

℞. Actor dicit se in fundo vicini jus servitutis (*puta stillicidii*) justo titulo acquisivisse, ejusque possessionem, vel quasi habuisse: (*nempe etiam constituta servitutis quasi possessio requiritur. Oldend. eodem. practica. n.* 111.) vicinum vero, cujus fundus servitutem debet, ejusdem usum objecto obstaculo varie impedire. Itaque petere se Iudicis sententia declarari, id Reo non licuisse, ideoque ipsum condemnari, ut, post præstationem ejus quod interest, impeditum servitutis usum, sublato eodem obstaculo, Actorem quæsito jure uti permittat, deque eadem permissione in posterum idonee pro se, & hæredibus caveat. *Oldend. eod. nempe class.* 4. *act.* 3.

Quæ probanda Actori in actione confessoria?

℞. Requisita; puta Servitutis dominium, *d. l. etsi forte.* §. 23: *l. ei qui. De servit.* & impeditum ejus à Reo usum, *l.* 10. §. 1. *ff. si serv. vind.* idque sive ipsi, sive prædio debeatur servitus. *Schneidw. eod. ad* §. 2. *n.* 17.

De Actione negatoria.

Quæ est actio negatoria?

℞. Est actio realis, civilis, qua quis vendicat, seu asserit, libertatem fundi sui; negans, Reo servitutem aliquam in eo deberi. §. 2. *hic. d. l.* 2. *ff. si serv. vind. Wes. par. eod. n.* 1. *etiam negativa* (*sed uno loco*) *dicta. Vult. eod. n.* 38.

Cui datur actio hæc, & adversus quem?

℞. Rei alicujus in qua adversarius jus vel servitutem prætendit directo, hoc est, pleno jure, domino; Vtiliter etiam quasi domino, emphyteutæ, vasallo, superficiario, creditori, aliisque jus in re habentibus. *d. l.* 2. *l.* 4. §. 7. *l.* 6. §. 3. *ff. si serv. vind. Old. hic. class.* 4. *act.* 5. *n.* 5. Adversus tentantem aliquid in re aliena, aut etiam in propria quod alienæ noceat. §. *contra quoque. hic. d. l.* 2. *ff. si serv. vind.*

Item

Item servitute non uti oportet utentem. *l. 9. l. 14. ff. eod. Vult. hic. n. 40.*

Ad quid datur?

℞. Ad vindicandam rei nostræ libertatem; idque vel simpliciter, & omni modo, vel respectu adversarii cum quo agitur, ipsiusque prædii. *l. 4. §. competit. ff. si serv. vind. e. g. ut si forte ei, vel prædio ejus servitus debeatur, non utatur ea aliter quam illius sit. d. l. 9. & 19. ff. eod.* Veniunt & fructus, ut in confessoria; puta, quanti interest Actoris adversarium re ipsius non uti. *l. 4. §. 2. eod. Old. eod. n. VII.*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. Duo similiter. 1. Ut Actor sit dominus rei cujus libertatem asserit; vel saltem in ea jus aliquod habeat. 2. Ut Reus in eadem vel servitutem se habere prætendat, ejusque obtentu liberum ejusdem usum impediat. *Vult. eod.* Vel si quam habet, ea non ut oportet utatur *sec. ante dicta.*

Quomodo proponitur actio negatoria?

℞. Actor dicit se habere, & possidere pro suo fundum quendam, in tali loco, & liberum quidem à tali servitute; Reum vero eam ut obtruderet, inique hisce diebus tentasse, &, non obstante Actoris admonitione, in cœpto gravamine perseverare. Petere itaque se judicis sententia declarari, id Reo non licuisse, nec licere, sed fundum liberum esse; & proinde Reum condemnari ut à tali gravamine abstineat, deque eo in posterum pro se, & hæredibus idonee caveat. Si non in mero tentamine gravamen consistit; sed quid factum vel ablatum à Reo contra libertatem; petit Actor ut id reponatur, vel redintegretur, vel tollatur. *Oldend. eod. praxi. num. III. & seqq.* Idque cum reparatione illatorum damnorum. *Oldend. eod. n. VII.*

Quæ ergo probanda in negatoria actione?

℞. Licet in omnibus actionibus regulariter Actori incumbat onus probandi, tamen in hac actione diversum servatur: Ita quidem, ut an sit dominus prædii, *(quia in ea non est magna vis. Oldend. eod. num. I.)* item an sit illud liberum à tali onere. *(cum ob præsumptionem juris, quod res quaslibet liberas*

esse præsumit, tum quod eam asserendo revera tantum servitutem neget.) Actor minime, sed modo gravamen prætensum probare teneatur; Reus vero, si obtinere velit, prætensam servitutem. *Utpote quæ non præsumitur. l. 8. l. 9. C. de servit. Oldend. eod. Kling. hic. n. 5.*

An ergo confessoria, & negatoria actio tales non semper sunt figura verborum?

℞. Minime; quia confessoria aliquando negative, negatoria affirmative proponitur. *Puta si quis dicat sibi jus esse altius tollendi jure naturali; figura verborum confessoria, re ipsa negatoria est actio: siquidem agat in vicinum ipsum ædificare prohibentem. Ex diverso, si quis dicat sibi competere jus altius non tollendi jure servitutis, & agat in vicinum altius ædes tollere jubentem; verbis negatoria, re ipsa confessoria est actio. Proprie tamen actiones confessoriæ & negatoriæ sunt, quæ utroque modo, hoc est, re ipsa, & verborum figura, tales sunt. sec. Vult. eodem. n. 42.*

De Divisione Actionum in civiles, & prætorias.

Dixisti actiones alias esse civiles, alias prætorias; propone utrarumque definitionem?

℞. *Civiles* actiones dicuntur, quæ oriuntur ex civilibus causis; id est, obligationibus, vel dominiis, vel juribus, jure civili ad producendam actionem comprobatis. *Prætoriæ* dicuntur à Prætore ex sua Iurisdictione comprobatæ. §. 3. *hic. Perez. eod.*

Quotuplices proponuntur prætoriæ?

℞. Sunt illæ rursus vel in rem, *ut, Publiciana, Rescissoria, Pauliana, Serviana & Quasi Serviana:* vel in personam; *ut, de constituta pecunia, peculio, actio in factum ex jurejurando.* Denique pœnales, & præjudiciales.

De Actione Publiciana.

Quæ est actio Publiciana?

℞. A Publicio Prætore, ejusdem auctore, sic *(alias utilis*

utilis rei vindicatio) dicta, est actio prætoria, quæ datur amissa possessione ei, qui à non domino rem traditam, ex justa causa dominii acquirendi, bona fide accepit, & necdum usucepit. §. 4. *hic. l. 1. ff. de public. Vult. eod. c. 23. lit. a. Data à Pratore, quod deficiente, ob nondum acquisitum dominium, directa rei vindicatione, ne inutilis esset continuata possessio, ex æquo, & bono succurrendum Actori judicaverit. Wes. par. eod. n. 2.*

Cui ergo datur hæc actio?

℟. 1. Vt in definitione dictum, ei qui bona fide justo titulo *(oneroso; an lucrativo, nihil interest. l. 7. §. 2. 3. l. 9. §. 4. de Public. in rem act.)* acceptæ rei possessionem, ante dominium per completam usucapionem acquisitum, amisit. §. *eod. & d. l. 1. hic. Nempe quod etsi jure civili dominus non sit, à Pratore (sed tantum aliorum hominum, non veri domini respectu) pro domino habeatur. Vult. eod.* Adeoque talibus qui sunt in jure usucapiendi, & conditione. *Non aliis; l. sed & si res. l. sive autem. l. si ego. ff. eod. Nisi in servitutibus discontinuis, & aliis exercitium hominum exigentibus, (ut quæ, licet usucapionem non admittant, Publiciana vindicantur.* d. l. si ego. §. 1.) *& prædiis vectigalibus. (quæ per usucapionem quidem non auferri Reip. per Publicianam, peti tamen possunt. l. cum sponsus. §. in vectigalibus. ff. eod. Old. class. 3. act. 3. num.* IV.) 2. Misso in possessionem ex secundo decreto, ob non præstitam cautionem damni infecti. *l. damni infecti. § non solum. ff. de damn. infect.* 3. Ei qui emit à procuratore bonæ fidei possessoris, etiam contra ejus revocationem. *l. Papinianus. ff. de publ. in rem act.*

Adversus quem datur?

℟. Adversus quemcunque possessorem, vel detentatorem rei; sed titulum non habentem. *(quia possessoris titulum habentis conditio, quod ipse à non domino bona fide emerit, melior habetur, quam petentis. l. sive autem. § si duobus. ff. eod.)* Etiam eum qui quasi possidet; is est hic, qui dolo desiit possidere. *Oldend. hic. n.* IV. Non adversus verum dominum; regulariter quidem, *(utpote quod hæc actio non ut*

vero domino res auferatur inventa; sed ut qui rem bona fide accepit, eam potius habeat, quam extraneus, l. pen. & l. ult. ff. eodem. Vult. eod.) exceptis certis casibus, *notatis post Accursium & Cujac.* 1. *obs.* 10. *ab Oldend. eodem.*

Ad quid datur?

℞. Ad rei (*sed modo quæ usucapi potest*) cum omni causa persecutionem; ut rei vindicatio; cui similis est. *Old. eod. n.* VI.

An ab ea in nullo distat?

℞. Imo in duobus. 1. Quod porrigitur ad res incorporales, *l. si ego.* §. 1. *ff. hic:* quæ in rei vindicatione non petuntur, nisi accessorie, *hoc est, quia rebus corporalibus adhærent, puta castrum cum accessoriis, & juribus. l. vindicatio. ff. de R. V.* 2. Rei vindicatio exercetur adversus omnes possessores, sive cum, sive sine titulo; modo restituendi habeant facultatem; *l. officium. in fin. ff. de R. V.* Publiciana minime adversus justo titulo, etiam pro hærede (*quod is optimus sit titulus. Oldend. eodem. licet varient Dd.*) possidentem. *sec. ante dicta. Quorum respectu differentiam utriusque actionis secundum originem prætereo.*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. 1. Rei ex justa causa (*hoc est, ad dominium transferendum habili*) Actori traditæ possessio. *l.* 7. §. 16. *De Publ. in rem act.* 2. Et quidem traditæ à non domino; id est, jus tradendi non habente. *l.* 1. *pr. ff. eod.* 3. Item bona fide acceptæ. *l.* 7. §. *Prætor ait. &* §. 16. *ff. eod.* 4. Denique cœptæ usucapi; & si vel momento possessa sit. *l.* 12. §. *fin. ff. eod. Vult. eod. n.* 4.

Quomodo proponitur?

℞. Actor dicit domum, quam Titius possidet, sibi ab eo quem credidit dominum esse ex justa causa traditam, & aliquamdiu possessam, ita ut in præscribendi fuerit conditione, se absente à Reo apprehensam & occupatam; Reum vero, quamvis interpellatum, ejusdem restitutionem, cujus facultatem habet, recusare: Petere itaque se sententia Iudicis declarari istius domus quasi dominum; Titium

Reum

Reum autem ad ejusdem domus cum fructibus, & omni causa restitutionem condemnari, & legitime compelli. *Old. & Kling. eod.*

De Actione Rescissoria.

Quæ est actio rescissoria?

℞. Hæc, *(quæ & quasi Publiciana dicitur, superiori à diametro contraria)* est actio in rem prætoria; quæ rescissâ usucapione (quam factam esse negatur) inter absentes, datur pristino rei domino: ad recuperandam rem suam à possessore usucaptam; quasi nunquam usucapta esset. §. 5. *hic. Perez. hic.*

Cur dicis priori esse contrariam?

℞. Quia Publiciana usucapionem necdum completam adjuvat: Hæc completam rescindit, & eum qui revera usucepit, fingit non usucepisse.

Ostende ergo differintias utriusque?

℞. 1. Publiciana erat de possessione amissa; hæc de amisso dominio. 2. Publiciana agit bonæ fidei possessor, non tamen dominus; Hac rei amissæ dominus. 3. In illa actor agit pro usucapionis suæ confirmatione; In hac actor agit pro factæ ab adversario usucapionis rescissione. 4. In illa actor rem usucaptam affirmat; In hac negat. *Vult. ibid.*

Cui competit, & adversus quem?

℞. Datur tribus. 1. Præsenti contra absentem in civitate ipsius rem *(puta bona fide emptam, & traditam)* usucapientem. d. §. 5. *hic. modo præsens non habuerit, quem absente usucapiente potuerit convenire*, l. 21. §. 2. §. fin. l. 22. ff. ex quib. caus. major. &c. *vel absens non sit brevi reversurus. Kling. hic.* 2. Absenti cujus res ita est usucapta, contra præsentem, eam usucapientem. *gl. in d.* §. 5. *sup. verb. in civitate. l.* 1. §. *verba. l.* 28. *ff. eod.* 3. Absenti contra absentem, *(cum uterque abest, & usucapiens, & cujus res usucapta est,)* post utriusque reditum. *d. gl. & l. fin. ff. ex quib. caus. major. &c. Nec tantum læso, sed & eis quorum interest.* l. 27. ff. de minor. *Item non tantum adversus eum qui ex usucapione immediate lucrum sentit; sed & adversus eum, ad quem res pervenit. l. cum miles.* 30. §. 1. *ff. ex quib. caus. &c.*

An in omni genere absentia aequaliter?

℞. Quando præsens agit contra absentem, omnino. Duobus reliquis casibus; *puta, quando absens contra præsentem, vel absentem agit*; in absentia tantum necessaria & probabili; non in voluntaria, sive cum, sive sine contumacia. *Nisi absens sibi jus competere ignoraverit. Jas. hic. n. 58.*

Quomodo definiuntur hæc absentiarum genera?

℞. *Necessaria*, eaque 1. favorabilis, dicitur, cum quis abest Reip. (*sive militiæ, sive legationis non affectata. l. 4. l. 36. ff. ex quib. caus. major. &c.*) causa: non favorabilis, quæ est ex causa relegationis. 2. Ob valetudinis impedimentum. *l. quæsitum. ff. de re jud.* 3. Cum ab hostibus captus, *l. ab hostibus. ff. ex quib. caus. major.* aut à prædonibus, & potentioribus, vi, servitute, aut vinculis detinetur. *l. succurritur. ff. eod. Probabilis* quando est, causa studiorum; ob privilegia talibus concessa. *De quibus in Auth. habita. C. ne fil. pro patre. Voluntaria*, & quidem sine contumacia, quæ causam habet modo commodum; puta, negotiationis, &c. cum contumacia, cum quis à judice citatus abest. *De quibus text. in l. 53. De re jud. Schneidw. hic. n. 22.*

Ad quid datur hæc actio?

℞. Non tantum ad rem amissam, sive mobilem, sive immobilem; puta talem, quæ usucapi potuit rescissa usucapione recuperandam; sed & ad lucrum interim perceptum. *l. 27. ff. ex quib. caus. major.* atque ita ad plenissimam (*citra damnum alterius, & pœnam*) indemnitatem. *l. 18. ff. eod. Perez. eod.*

Quomodo procedit hæc actio?

℞. Primo usucapio, licet completa, (*quæ actionis hujus est obstaculum*) rescinditur judicis officio, *per impetratam ab eo restitutionem in integrum. (a quo effectu hæc actio restitutoria dicitur.)* Deinde post usucapionem rescissam, agitur ad rei ipsius quæ usucapta erat, restitutionem. *Atque eatenus est restitutoria. Kling. eod. Vult. eod.* Adeo ut præcedente officio judicis rescissione, jure actionis sequatur restitutio.

Intra

Intra quod tempus petenda restitutio in integrum; ita ut usucapio per id remedium rescindens petatur?

℞. Intra quadriennium continuum. *l. fin. C. de temp. in int. rest. Kling. hic. Schneidw. hic. n. 74.*

Intra quod tempus intentanda rescissoria actio?

℞. Intra annum utilem post impetratam restitutionem, currentem à die imploratæ restitutionis. *§. eod. hic. Dd. commun. Schneidw. n. 76.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℞. 1. Rem ab adversario esse usucaptam. 2. usucapionem officio judicis rescissam. 3. Actorem esse rei dominum. 4. Reum rem possidere. *Vult. eod.*

An hæc actio semper est realis?

℞. Omnino quidem, si Actori, ante completam usucapionem, actio realis; id est, rei vindicatio competebat: quæ sub nomine actionis rescissoriæ post rescissam usucapionem intentetur: non si competebat personalis: *ut quæ rescissa usucapione iterum competat. Kling. eod.*

Quomodo proponitur?

℞. Variant hic Dd. Aliquorum sententia est; duos requiri hic libellos; quorum in primo officio judicis rescindente petatur restitutio in integrum, & usucapionis rescissio; Istis vero impetratis, altero ipsius rei restitutio; Conjunctim utrumque proponi posse, tenente. *Jas. in §. 5. hic.* Quod quomodo fieri possit, facile ex separatis libellis colligi potest. *Kling. hic.* Itaque *in officio rescindente,* dicit Actor, cum *Reipub. causa* abesset, nullo domi relicto ad negotia sua expedienda, venditam rem suam à Titio, & traditam Sempronio, & ab eo usucaptam; non potuisse à se, ob justum impedimentum, interrumpere usucapionem. Petere itaque, cum jura absentibus, vel alias justa causa impeditis subveniant, in integrum restitui, & rescindi usucapionem, & ad agendum pro dicta re, acsi nunquam esset usucapta, admitti.

Impetrata restitutione, & rescissa usucapione, actio rescissoria hoc modo proponitur; Dicit Actor in *reali* actione rem suam quidem cum abesset *Reip. causa,* & dominium ejus vindicare impediretur emptam, & usu-

uſucaptam à Reo, ſed uſucapionem iſtam officio judicis reſciſſam; & ſic obſtaculum, per quod agere ad ejus reſtitutionem non poterat, remotum eſſe: Petere itaque, ſe ejuſdem dominum, vel quaſi declarari; eamque ſibi, quaſi nunquam eſſet uſucapta, reſtitui. In perſonali; præmiſſa cauſa obligationis, ad dandum, vel faciendum formatur petitio. *Kling. eod.*

De Actionibus revocatoriis.

Actiones dictæ revocatoriæ, quotuplices ſunt?

℞. Duplices. Aliæ, *propriè ſic dictæ*, quibus *(ut in reſciſſoriis uſucapio. Kling.de act.revoc.hic.)* traditio rei in fraudem alicujus alienatæ, quaſi facta non eſſet, principaliter revocatur. Aliæ *avocatoriæ*; quibus res nobis tacite, vel expreſſe obligatæ à quocunque poſſeſſore avocantur. *Kling. eod. hic.*

Quas revocatorias recenſet Imperator?

℞. Paulianam. *(quæ aliquibus locis in factum actio; item reſciſſoria, & reſtitutoria dicta. Vult.eod. num.* 12.*)* Cui affinis Faviana, quaſi Faviana, & Calviſiana.

Quid eſt actio Pauliana?

℞. Eſt in rem prætoria, qua creditores res in fraudem ſuam alienatas, reſciſſa traditione, repetunt, quaſi nunquam traditæ fuiſſent. §.6.*hic. l.* 1. *C. de revoc. his quæ in fraud. cred.*

Cui datur?

℞. Creditoribus, & eorum ſucceſſoribus. *l.* 10. §. 12. §. *fin. ff. eod.* item curatori bonorum eorum, quorum in fraudem aliquid geſtum, vel alienatum eſt quocunque contractu, vel acceptilatione, vel pacto. *l.* 1. §. *ait ergo. l.* 2. *l.* 3. *ff. quæ in fraud. cred.*

Adverſus quos?

℞. 1. Adverſus eos qui, ſcientes debitorem non eſſe ſolvendo, aliquid cum eo gerunt, vel paciſcuntur, ut habere deſinat id quod habet; tanquam adverſus fraudis participem. *l.* 1. §. 12. *d. l.* 10. §. 1. 2. *ff. d. t. Non contra ignarum fraudis; niſi quatenus locupletior eſt. l. quid autem.* §. 8. *ff. eod. non contra tertium*

bona fidei possessorem. l.9. ff. eod. 2. Adversus ipsos debitores in fraudem creditorum bona sua alienantes. *l. ult. §. fin. ff. eod.* 3. In hæredes datur, quatenus ad eos pervenit. *l. ait prætor. fin. cum l. seq. ff. eod. Wes. eod. n.* 10.

Ad quid?

℞. Vt omnia in fraudem gesta, & alienata restituantur in pristinum statum, in quo fuere ante alienationem. *l. ult. §. si socero. ff. eod.*

Quid ergo venit omnino in hanc actionem?

℞. 1. Restitutio dominiorum; quoad res corporales. 2. restauratio actionum, & jurium; quoad incorporales. *d. l. ult. §. si à sacro.* 3. fructuum perceptorum, & qui percipi potuerunt persecutio. *d. l. ait prætor. §. per hanc. §. partum quoque. §. præterea. l. hac in factum. ff. eod.* 4. Habet & pœnæ aliquod, *(puta cæteris)* intenta adversus ipsum fraudatorem; si quidem res ita alienavit, ut recuperari non possint. *Old. eod. per l. ult. §. ult. ff. eod. Nec recipit Reus, si quid fraudatori solvit,* (sive totum, sive ejus partem,) *nisi exstet in bonis fraudatoris. l. 7. l. seq. ff. eod.*

Quid si res non restituatur?

℞. Tanti condemnabitur, quanti Actor in litem juraverit. *Oldend. eod.*

Quando, & quamdiu competit hæc actio?

℞. Competit statim ex die alienationis fraudulentæ; *d. l. quod autem. §. fin. d. l. ait prætor.* 10. *pr. §. annus.* 18. intra annum utilem. Postea non; nisi de eo quod ad fraudulentum debitorem, vel ad contrahentem cum eo pervenerit, aut ad alterius hæredes. *d. l. ait prætor. §. hac actio.* 24. *Old. eod.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℞. Quatuor. 1. ut Reus alienans sit creditori ex quacunque causa obligatus. 2. ut res alienata in bonis debitoris fuerit. 3. ut alienata sit in fraudem. 4. ut creditor impetraverit possessionem bonorum debitoris non alienatorum, nec possit illi ex istis satisfieri. *d. §. 6. Bald. in l. 1. C. de revoc. his quæ in fraud. cred.*

An in ipsa alienatione non sunt quædam consideranda?

℞. Duo. 1. Vt actus alienationis, *(& quidem vere*

non imaginarie) idque fraudationis causa fit celebratus, sive tacite, *ut in usucapione*, sive expresse titulo ad transferendum rei dominium, vel ad jus aliquod in re acquirendi habili. 2. Ut actum alienationis sequatur traditio. *Nec enim alienatum, licet venditum, quid censetur, nisi secuta traditione. Vult. hic. n.16. & seq.8.*

Quæ hic proponi, & probari debent?

℞. Omnia ista requisita; Utpote quibus demum probatis factæ alienationis rescissio, & omnium in pristinum statum restitutio ita fit, ut judex pronunciet eam traditam non esse; ideoque in bonis debitoris mansisse. *Vult. eod.*

Quæ est actio Faviana?

℞. Est actio quæ datur patrono in revocandis bonis liberti inter vivos, vel ultima voluntate fraudulenter (*puta ut minus tertia parte patronus habeat*) alienatis. *l.1. §.1. ff. l.1.2. C. si quid in fraud. patroni. §. sed constitutio nostra. sup. de success. libert. Brederod. hic.*

Cui; adversus quem datur; & ad quid?

℞. Patrono (*qui si plures fuerint, omnes unam partem habent.*) *l. si patronus. §. si plures. l. quodcunque, §.1. ff. eod.* ejusque hæredibus, & successoribus; *d.l.1. §.26.* Adversus rerum à liberto in fraudem alienatarum possessores, sive fraudis conscii fuerint, sive non. (*Quia hic non personæ, sed rei fraus magis attenditur.*) *l.1. §. dolum.4. l. si libertus.27. ff. eod.* Item adversus eorum successores. *Oldend. eod.* Datur ut res ablata (*una cum fructibus non tam ante, quam post litem contestatam, perceptis. l.1. §. ult. l.2. ff. eod.*) si dividi non potest, *ut servitus*, in solidum restituatur. *d. l.1. §. quamvis autem.21. eod.*

Quamdiu datur?

℞. In perpetuum. *Quia rei habet persecutionem. l. si patronus. §.1. ff. eod.*

Quid differt à Pauliana?

℞. 1. In Pauliana creditor convenit quemlibet è possessoribus in solidum, quatenus ad eum pervenit; hæc, si in plures res suas libertus alienavit, pro rato in eos datur. *l. 1. §. si pluribus. ff. eod.* 2. In illa

cre-

creditor revocans res suas non restituit precium; hic omnino illud restituit patronus. *Puta, quia creditor agit de damno vitando; patronus de lucro captando.* Datur tamen emptori electio; utrum malit rem, an pretium restituere. *d. l.* 1. §. *si quis in fraudem. Kling. hic.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℞. Ea ipsa, quæ actionis Paulianæ. Nempe. 1. fraus alienantis. *In alienatione quidem inter vivos, in ea quæ est per ultimam voluntatem, à neutra parte dolus requiritur. d. l.* 1. §. *dolum.* §. *si alienatio.* 2. Missio in bonorum liberti possessionem. 3. Vt, iis excussis, patronus non potuerit partem tertiam suam consequi. *Kling. eodem.*

An non cessat aliquando hac actio?

℞. Omnino ex his causis. 1. Si post excussionem patronus potest tertiam partem suam consequi. *sec. ante dicta.* 2. Aut si non potest eam consequi, inde quod libertus bona quædam amicis, ob bene merita, alienavit. *l. vivus. ff. eod.*

Quæ est actio quasi Faviana?

℞. Quæ filio arrogato datur ad id, quod à patre adoptivo in fraudem ejus alienatum est. *l. fin. ff. eod.* Puta ita, ut post emancipationem, vel exhæredationem quarta (*ei jure istis casibus debita.* §. *cum impubes. sup. de adopt.*) exstare non possit, usque ad istam quartam revocandam. *d. l. fin.*

Quæ est Calvisiana?

℞. Ea (*& ipsa perpetua*) indifferenter competit tam creditoribus, quam patronis ad revocandas alienationes in fraudem eorum factas. *l. in Faviana. ff. si quid in fraud. patr.* Ideoque ad formam istarum actionum ita exigenda, ut cum à creditoribus exercetur, sit similis Paulianæ; cum à patronis, Favianæ. *Oldend. de act. Calvisiana.*

Quomodo proponi debent hæ actiones: Faviana, quasi Faviana, & Calvisiana?

℞. Cum harum differentiæ à Pauliana modo sint secundum circumstantias; iis mutatis, & probatis, eodem modo proponi debent, quo Pauliana, eodemque probari.

De

De Actionibus Avocatoriis.

Quæ est actio Serviana?

℞. Actio Serviana (*Sic à Servio Prætore ejus authore, aliquando etiam pignoratitia, dicta*) est actio prætoria realis, quæ datur locatori ad res, in prædium conductum, ut perpetuo illic essent, illatas, vel invectas, scienter alienatas à conductore, revocandas; tanquam ipsi pro pensione, & rei locatæ deterioratione, donec ei satisfiat, tacite obligatas. §. 7. *hic. Schneidw. eod. n.* 12.

Cui datur hæc actio, adversus quem, & ad quid?

℞. Datur domino fundi, seu locatori, eorumque hæredibus; §. 5. *C. de locat.* adversus colonum, sive inquilinum, ad persequenda ea, quæ à colono invecta, & illata sunt; & quidem jure pignoris; tanquam ei pro mercede, aut deterioratione obligata, ut dictum. §. *eod. l.* 5. *C. de locat. l.* 1. 2. *ff. in quib. caus. pign. vel hyp. tac. Perez. hic.*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. Tria. 1. Vt actor dominus rem colono, vel inquilino locaverit. *d.* §. 7. *d. l.* 5. 2. res alienata sit locatori pignori obligata, *d. l.* 1. 2. & ejusmodi quæ obligari potuerit. 3. Vt sit in bonis coloni, vel inquilini. *l.* 18. *C. de pign. l. un. C. de alien. jud. mit. caus. fact. Vult. hic. eod.*

An hic nulla est diversitas inter prædium urbanum, & rusticum?

℞. Omnino. (*ut ante dictum, cum de pignoribus ageremus.*) Puta, quod invecta in prædium rusticum non obligentur; nisi per expressam conventionem: Illata in prædium urbanum, citra ullam conventionem, tacite. *Idque ob rationem ibi expressam. l.* 4. *ff. in quib. caus. pign. vel hyp. tac. cont. l.* 5. *C. de loc. Old. hic. n.* 5.

An non hæc actio adversus extraneos possessores competit?

℞. Omnino; sed postquam bona conductoris, & fidejussoris fuerint excussa. *l. certi juris. l. nemo. C. de locat. cond. per Auth. hoc si debitor. & ibi Dd. C. de pign.*

Quæ

Quæ est actio quasi Serviana?

℞. Actio quasi Serviana (*quæ & hypothecaria dicitur, & ad exemplum Servianæ est introducta*) est actio in rem prætoria; quæ datur creditori, contra rem ipsi vel tacite, vel expresse obligatam, possidentem; Ad ejusdem rei possessionem consequendam: eamque, nisi à debitore fuerit redempta, vel retinendam vel alienandam. *Vers. quasi Serviana.* §. *eod. hic. Perez. hic. In eo à priori differens, quod cum prior sit specialis locatoribus; hæc generalis, qualibuscunque creditoribus competens.*

Cui datur hæc actio, adversus quem, & ad quid?

℞. Datur 1. specialiter cuilibet creditori cui bona debitoris sunt expressa obligata. *l. debitor. l. si fundus.* §. *si duo pariter. ff. de pignor. & hypothec.* ejusque hæredibus, & quidem omnibus in solidum. *l. 1. 2. C. si unus ex pluribus hæred. &c. l. solutum.* §. *si creditori. ff. de pign. act.* 2. Legatario, cui res legata est oppignorata. *l. 1. C. com. de legat.* 3. cessionario vel pignoris emptori. *t. t. ff. & C. de hæred. vel act. vend.* 4. secundo creditori, cui à priore nomen debitoris sui obligatum, *juxt. l. 4. C. quæ res pign. obl. poss.* vel pignori datum. *juxt. l. 13.* §. *2. ff. de pignor. Prius tamen principali debitore excusso. Auth. hoc si debitor. C. de pign. & hypoth.* Adversus debitorem principalem, cujus res pignori obligata est; *d. Auth. hoc si debitor*, ejusque hæredes, possidentes, *d. l. 2.* vel tertium ejusdem possessorem, *l. pignoris. C. de pignorib. & hypoth.* vel eum, qui dolo desiit possidere. *l. si fundus.* §. *in vindicatione. ff. de pignor.* Ad rei oppignoratæ persecutionem, *l. rem alienam. ff. de pignor. act.* & interdum ad fructus. *d. l. si fundus.* §. *interdum.*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. Tria. 1. ut Actor sit creditor, & jus pignoris habeat in rem quam prosequitur. 2. ut pignus revera fuerit constitutum; *l. 23. ff. de probat.* & ita, ut eo tempore quo id constituebatur, fuerit in bonis debitoris. *d. l. 18. C. l. 16.* §. *3. ff. de pign. Vult. eod.*

Quæ itaque Actor in hac actione debet proponere & probare?

℞. Proponere debet singula requisita. Quo facto petet

petet rei oppignoratæ, donec sibi satisfiat, aversæ possessionis restitutionem; vel ipsam nondum aversam possessionem. Probabit deinde, (*si quidem agat adversus principalem debitorem*) cum pignoris obligationem à debitore factam, tum ipsam debitoris rei oppignoratæ possessionem; Et quidem eam rem tempore factæ obligationis fuisse in bonis debitoris. *l.3. De probat. Si agat contra tertium possessorem, causam à debitore principali habentem*; speciatim debitoris in bonis tempore obligationis, rem obligatam fuisse adeo probare debet, ut, quamvis hypothecam habeat, probata debitoris possessio non sufficiat. Quodsi possessor tertius à principali debitore causam non habeat; Actor tantum probare tenetur, debitorem fuisse dominum; vel saltem quasi dominum rei oppignoratæ. *Kling.hic.Schneid. eod.n.88.*

De actionibus prætoriis personalibus.

Quæ sunt actiones personales prætoriæ; rei quidem persecutoriæ?

℞. Proponuntur ab Imperatore tres. 1.De constituta pecunia. 2.de peculio. 3. actio in factum ex jurejurando. §.8. *hic. Qui plures esse fatetur ad finem hujus* §.

De Constituta pecunia.

Quid hic vocas constitutum?

℞. Est conventio, qua quis citra stipulationem soluturum se, quod vel ipse, vel alius debet, respondet. *Cujac. par. D. & C. de const. pec. Vult. Inst. hic. n.1.*

Quid constituere?

℞. Convenire, & conveniendo se obligare ad id, quod jam debitum est. *Oldend. class.4. act.8. pr.*

An ergo constituere idem est quod fide jubere?

℞. Imo vero latius patet. 1. Constituit quis etiam pro se ipso, §.8. *hic.* fidejubet tantum pro alio. *supra de fidejuss. pr.* 2. Aliud pro debito constituere permissum; *l.1.§.an potest.ff.de const.pecun.* minime in fidejussio-

jussione. *l. si ita. ff. de fidejuss.* 3. Constitutum fit nudo pacto, nulla interposita stipulatione; §. 9. *hic.* non fidejussio. *sec. ante dicta.*

Quæ possunt constitui?

℟. Res omnes quæ in stipulationem veniunt. *l. 1. §. 6. l. 21. 23. ff. l. 2. C. de const. pec. Etsi Edictum de pecunia tantum loquatur; cum ea appellatione omnes res significentur quæ sunt in commercio. l. 5. pr. De verb. sign.*

Qui possunt constituere?

℟. Omnes qui possunt, sive pro se, sive pro alio, obligari; *d. §. 9. l. 1. C. l. 5. §. 2. ff. eodem.* Ita ut qui pro alio constituit ordinis utatur beneficio, *Gail. 2. obs. 28. pr.* & si constitutum solvit, à principali debitore solutum repetat; vel mandati, *l. 10. §. 11. ff. mand.* vel negotiorum gestorum actione. *l. 20. §. 1. ff. eod. Qui textus (etsi de fidejussore loquantur) & locum habent in constituente. Schneiduv. hic ex Fabro, eod. n. 31. per l. fin. C. eod.*

Quomodo constituitur?

℟. 1. Quibuscunque verbis citra stipulationem, ut *satisfaciam tibi*, & similibus. *Auth. si quando. C. eod.* etiam ex intervallo per nuncium, & epistolam. *l. eum qui. 5. §. Iul. l. 14. §. fin. cum l. seq. ff. eod.* 2. Certo loco, & tempore; etiam alio, quod quovis loco constitutum, idonee petatur. *l. 16. §. 1. ff. hic. Solvi tamen ex constituto tantum ei debet, cui constitutum; nisi adjectus sit. l. 7. §. 1. seq. ff. hic. Treut. disp. 23. vol. 1. th. 10. & 11.*

Cur ex nudo pacto hic datur actio; cum alias ex eo tantum jure civili detur exceptio?

℟. Non tam ob geminationem pacti, (*cujus tamen in jure magna vis*) quam quod deliberate id, quod ante debebatur, se soluturum constituat: & ideo non tam novum debitum contrahat, quam contractum agnoscat; atque ita orta ex constituto obligatio priori accedat. *Perez. hic.*

Quid est actio de constituta pecunia, alias constitutoria *dicta?*

℟. Est actio prætoria, personalis, rei persecutoria, quæ datur adversus eum qui constituit se soluturum,

rum, quod prius ipse, vel alius ex quacunque causa, etiam ex nudo pacto, & naturali tantum obligatione debet. §. 9. *hic. l.* 2. *C. de const. pec. Perez. hic. Eam receptitiæ visam similem ait Imp. Quod licet utrimque manifesta esset non una differentia; utrimque tamen quis, quod ipse vel alius deberet, constituebat, vel recipiebat. Differentias vide apud Vult. ad Inst. hic. n.* 4. *Jurispr. lib.* 2. *c.* 15. *n.* 30. *Schneidw. hic. Hodie, sublata receptitia, locus est actioni huic.*

Cui datur hæc actio?

℞. 1. Creditori. 2. Hæredibus ejus cui constitutum est factum. *l.* 2. *princ. verf. sed & hæredibus. C. eod.* 3. Procuratori loco domini *l.* 5. §. 6. *ff. eod.* 4. Pupillo. 5. Municipibus; furioso, prodigo, ex constituto facto tutori, vel curatori. *d. l.* 5. §. 7. 8. 9. 6. illi cui restituta est hæreditas, *l.* 22. *ff. eod.* 7. domino ex constituto quod servo factum. *d. l.* 5. §. *fin. ff. eod.*

Adversus quem?

℞. Adversus 1. ipsum constituentem, *sive pro se, sive pro alio se solutum constituat. text. hic.* ejusque hæredes. *l.* 1. *l.* 2. *verf. sed & hæredibus. C. eod.* 2. contra filiumfam. constituentem. *ita ut pater ejus de peculio teneatur. d. l.* 1. §. 3. *ff. eod.* 3. Contra fœminas, pro se, *d. l.* 1. §. 1. *ff. eod.* non pro alio constituentes; propter SC. Vellejanum, quo pro aliis intercedendo non obligantur efficaciter. *t. t. ff. & ad SC. Vell.*

Ad quid competit?

℞. Vt reus conventus det, vel faciat quod constituit, si quidem certum fuerit; si incertum, ut tanti condemnetur, quanti juratum fuerit. *l. qui autem.* §. 1. *ff. de const. pec.* Item ut pignus det constituens, vel fidejussores, vel instrumentum. *d. l. qui autem.* §. 1. *l.* 19. §. 2. *ff. eod. Nec enim debitum tantum; sed & ejus accessoria in constitutum deduci possunt. d. l. qui autem.* §. 1. *eod. Old. hic. n.* 5.

Quæ sunt requisita hujus Actionis?

℞. Tria. 1. ut res constituta sit debita; sive naturaliter tantum; *l.* 1. §. 7. *ff. eod.* sive simul etiam civiliter. *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* 2. ut constitutum sit factum citra stipulationem, §. 9. *hic.* 3. ut quod constitutum est,

est, nondum sit solutum. *Vult. Jurisp. lib. 2. cap. 15. num. 36.*

Quomodo proponitur?

℞. Actor dicit; cum ipse & Titius in eadem essent negotiatione, Titium pecuniæ indigum rogasse, ut mutuo sibi centum aurei ab actore darentur; dedisse se, atque eos ita Titium accepisse, ut Kal. Majis se eos redditurum promitteret: Quod cum præstare non posset, Seium eosdem aureos se soluturum promisisse, sive constituisse; quo constituto, cum Actori efficaciter sit obligatus, petere se ad dictos aureos solvendum Reum condemnari. *Kling. act. de constituta pec. hic.*

Actio de Peculio.

Quid vocas peculium?

℞. Peculium (*quasi pusilla pecunia, seu pusillum patrimonium. l. 5. §. 3. De pecul.*) est quod domini servis, vel patres suis liberis, separatim à rationibus suis, deducto eo quod ipsis debetur, habere permittunt. *d. l. 5. fin. Treutl. vol. 1. disp 24. th. 10. Adeo ut sit eorum qui sunt alieni juris; cum patrimonium proprie dicatur eorum, qui sunt sui juris. l. paterf. 182. in fin. ff. de V. S.*

Quotuplex est servo, vel filiofam. peculium?

℞. Servo unum tantum, *puta profectitium*. Nempe quod servi frugalitate, de demenso comparcentes suo, parabant; vel sibi donati officio suo meruerant, permissuque domini separatim à rationibus dominicis habebant. *l. 4. l. 39. ff. de peculio.* Filio quadruplex. 1. Itidem *profectitium*; hoc est, *de bonis paternis profectum*; quod concedi solebat à patre filiofam. ut ejus industriam in bonorum administratione, & negotiatione exerceret. 2. *Adventitium*; quod ei aliunde, puta à matre, avo, vel ex cognatorum testamentis obvenit. 3. *Castrense*; quod vel in militia acquirit; vel ex militari pecunia comparavit. 4. *Quasi castrense*; quod ex publico officio; vel professione bonarum literarum; vel ex patrociniis causarum acquirit in potestate adhuc exsi-

existens. *Old. act. class. 4. act. 7. Quæ duo posteriora peculii genera filius non tam ex permissu patris habet; quam legis; ut & hodie adventicium. Vult. comm. Inst. hic. n. 5.*

De quo peculio datur hæc actio?

℞. Olim respectu filii, etiam de adventicio: (*sed pagano tantum, non castrensi, vel quasi vivo filio. Quia ipse filius de eo quasi paterfam. in solidum potest conveniri. l. 4. ff. de castr. pecul. l. 2. ff. ad SC. Maced.*) hodie de profectitio tantum. (*Quia in adventitio pater habet tantum usumfructum; nisi & adventitii administrationem filiosam. permisisset. l. cum oportet. §. 2. C. de bon. quæ lib.*) *Potest tamen pater tanquam ejus peculii legitimus administrator conveniri. Gl. l. 17. verb. testamenti. ff. de castr. pecul. per text. in l. 1. C. de bon. matern. Schneidvv. hic. n. 14.*

Quid est actio de peculio?

℞. Est actio in personam prætoria, qua pater, vel dominus tenetur ex contractu, seu negotio gesto à filiofam. vel servo in merce peculiari, ipsis ignorantibus, vel scientibus, vel extra illam ipsis scientibus, in quantum peculii vires pati possunt. *Vult. eod. n. 14.*

Ad quid datur hæc actio?

℞. Ad tradendam rem quæ est in peculio, pro solutione debiti à servo, vel filio contracti. *Sed quatenus se peculii quantitas extendit; deducto eo, quod patri, vel domino competit. l. 9. §. 1. & seq. ff. eod. Schneid. hic. n. 36.*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. Duo. 1. Negotium aliquod cum filiofam. vel servo gestum esse; non tamen ejusmodi, quo servi se dominis auferunt. *l. servus. ff. mandati.* 2. Actorem dirigere actionem suam in peculium; & quidem in profectitium, vel dominicum. *Vult. Inst. eod. n. 16.*

Quomodo proponitur hæc actio?

℞. Actor dicit, Sempronium reum habere Titium filium, vel Lucium servum in potestate; Titium filiumfam. vel Lucium servum, sciente, & patiente patre vel domino, habere peculium separatum à

rebus

rebus paternis, vel dominicis. Titium, vel Lucium emisse à se Actore merces pro centum florenis; Eas vero Reum, quamvis multoties interpellatum, solvere recusasse: Petere itaque se, eundem reum Iudicis sententia condemnari, & compelli, ut de peculio servi, vel filii, istos centum florenos solvat, una cum damno & expensis. *Oldend. eod.*

Cur dicis in definitione, dari hanc actionem ex contractu filiifam. vel servi?

℞. Quia in delictis differentia est inter patrem, & dominum; puta si servus deliquit, vel noxam resarcire dominus potest, vel servum noxæ dedere. *tit. de noxalib. act. Quod in filio, hodie quidem, non habet locum. Ut infra dicetur.*

Cur hæc actio introducta est à Pratore?

℞. Quod cum de jure civili quisque tantum ex proprio contractu; atque ita, nec filius pro patre, aut pater pro filio; multo minus dominus pro servo tenetur, *t. t. C. ne fil. pro patre.* tamen cum pater & dominus, ex contractu filii vel servi, lucrum sentiant, & peculium concedendo permisisse negotiationem videantur; Prætor æquum judicavit, ut onus obligationis & actionis sustinerent. *Perez. hic.*

De Actione ex Iurejurando.

Quæ est actio ex jurejurando?

℞. Actio ex jurejurando (*in factum dicta; non tam quod in factum sit concepta, quam quod de facto, hoc est, an juratum sit; non, an jure sit juratum, in ea quaratur. Vult. Inst. hic.*) est actio prætoria, personalis, ei competens qui, accommodante Prætore, & petente adversario, juravit aliquid sibi deberi, vel rem aliquam suam esse. §. 11. *hic. Vult. Iurispr. eod. n.* 40. *A Pratore introducta. Alias non dabatur actio ex juramento nudo, citra causam pracedentem.*

Cui datur?

℞. Datur ei qui juravit, (*ut in definitione dictum*) deferente adversario, ejusque hæredibus. *l. ait Prator*

tor ejus rei. ff. de jurejur. Principali ex procuratoris, vel defensoris juramento. *l. nam posteaquam.* §. 6. *ff. eod.* Patri, vel domino ex juramento filiifam. vel servi. *l. servus. l. multo magis.* 24. *ff. eod.* Fidejussori ex juramento rei. *l. in duobus.* 28. §. *quod reus.* 1. *ff. eod.*

Adversus quem datur?

℞. 1. Adversus juramentum deferentem, ejusque successores, sive singulares, sive universales; respecta tamen qualitate causarum, ex quibus juratum, *d. l. nam posteaquam. l.* 3. §. *quacumque actione. ff. eod.* sive in reali, sive in personali actione. *d. l.* 3. §. 1. *l. jusjurandum.* 34. §. *ait Prætor. ff. eod.* (*habet enim locum in utroque actionum genere; licet ipsa sit personalis.*) 2. Adversus socium deferentis, licet ipse non detulerit. *d. l. in duobus. in princ.* 3. Ex juramento servo, vel filiofam. delato contra patrem, vel dominum; quatenus in peculio. *l. quidam. ff. eod. Breder. hic.*

Ad quid datur?

℞. Ad id in quod juratum est, obtinendum ab Actore; Hoc est, in actione reali; ad rei cum omni causa restitutionem. *l.* 11. *in fin. pr. ff. eod.* In actione personali; ad contractus, eorumque quæ contractum sequuntur, observationes. *l.* 13. §. 3. *ff. eod. Bred. eod.*

Quid hic quæritur?

℞. Tantum, an juratum sit; non an id quod petitur, debeatur. *Text. hic. l.* 5. §. 2. *ff. eod.*

An in quovis juramento præstito locum habet hac actio?

℞. Imo vero in juramento parti à parte delato, seu relato. *l.* 3. *pr. ff. eod.* & quidem in judicio delato, vel relato. *Vult. Jurispr. hic. n.* 10.

Quæ ergo sunt requisita hujus actionis?

℞. Tria. 1. Vt juramentum in jure (*vel judicio*) delatum, vel relatum sit. 2. revera juratum, vel (*quod idem*) jurare parato remissum. *l.* 6. *ff. eod.* 3. res ex obligatione vel jure dominii, aliove debita, non soluta. §. *eod. hic. Vult. eod.*

Quomodo proponitur?

℞. A-

℞. Actor dicit se antehac Reum in jus vocasse propter summam ducentorum florenorum, sibi ex contractu tali debitam; Reum, negato debito, sibi actori juramentum detulisse: se id ut delatum præstitisse, Reum vero debiti petiti solutionem hactenus differre, licet interpellatum. Itaque petere se, ut ad dictæ summæ solutionem condemnetur, ac compellatur. *Schneidw. hic. Quia vero ex diversis causis juratur; secundum causæ varietatem narrabit Actor, qualiter juraverit: & petet cum ita juraverit realiter agendo, rem sibi restitui; agendo personaliter, rem sibi dari?*

Quæ in hac actione principaliter probanda?

℞. 1. Iuramentum à Reo Actori delatum. 2. Ab ipso præstitum. 3. Et quidem in continenti, vel juratum, vel saltem juramentum, acceptatum esse. *Schneidw. eod. n.* 113.

De Iuramento.

Hæc actio, cum juramento nitatur, dic quid est juramentum?

℞. Est affirmatio religiosa. *Cic.* 3. *off.* Vel invocatio Dei, qua petimus ut testis sit nostræ asseverationis, & puniat fallentes. *Wes. par. de jurejur. n.* 2.

Quot ejus sunt species?

℞ Duæ: Vna, de causa non controversa; Altera, de causa controversa interponi solita. *Treutl. disp. de jurejur. th.* 1. *lit. b.*

Quæ juramenta solent adhiberi in causis controversis? & quare?

℞. Adhibentur, aut solum religionis injiciendæ causa; ut, 1. *juramentum calumniæ, & ei affine juramentum malitiæ.* 2. *testimonii.* 3. *purgationis:* aut causæ decidendæ; ut I. voluntarium, II. necessarium, III. judiciale, IV. juramentum in litem.

Quod vocas juramentum calumniæ, seu propter calumniam?

℞. Quo affirmamus, nos non calumniæ, (*id est, alterius vexandi causa*) sed bona fide aliquid facere. *Pac. epit. disp.* 24. §. *de juram. propt. calumn. th.* 5.

Quotuplex est?

℞. 1. Vel judiciale; quod præstatur in actibus judicialibus. *de quo C. tit. de jurejur. propt. calumn. dand.* Vel extrajudiciale; quod præstatur in actibus extrajudicialibus. *Wes. par. eod. n. 5. in variis causis.*

Quotuplex est Judiciale?

℞. *Generale*, quo in exordio facta litis contestatione juratur, nihil in tota causa calumniæ causa factitatum iri. *Nov. 49. §. pen. de his qui ingred. ad appell. Speciale aliis & ipsum dictum; cum specialiter præstetur de litis contestatione.* Cujac. ad Nov. 39. in fin. Pac. eod. th. 7. c. 1. & pen. extr. de jur. cal. *Quod hodie sufficit. Wes. eodem.* Et *Speciale*; quod olim in singulis judicii partibus exigebatur. *l. 1. C. de jurejur. propt. cal. dand.* Hodie, exigente adversario, usque ad conclusionem in causa, & post eam ex mero judicis officio præstari solet. *d. l. 1. ubi Bald. n. 8. C. eod. Maran. de juram. calumn. n. 3. part. 6. de jur. spec. Rosb. prax. civili. hic. n. 4.*

Qui jurant de calumnia?

℞. 1. Personæ principales, tam Actor, quam Reus, eorumque hæredes. *Auth. principales. C. eod.* nisi ob justam causam (puta ætatis vel furoris aut aliam) excusentur. 2. qui pro aliis intercedunt, ut advocati, *l. 2. C. eod.* tutores, curatores, *d. l. 2. §. quod observari. C. eod.* 3. item procuratores ad id speciale mandatum habentes. *c. 3. §. pen. & ult. Ext. eod. Procurator tamen ex officio datus ad hoc juramentum præstandum cogendus non est; nisi forte quoad processum.* Gail. obs. 88. n. 3. & 9. *Parentibus autem, & patronis omnino remittendum.* l. licet. §. 3. ff. de obs. parent. & patron. præst. l. si patronus. 16. ff. de jurejur. Cujac. lib. 9. obs. 37. Rosbach. praxi. hic. n. 6. *Nec clericus invitus in ulla causa jurare tenetur. c. 1. ubi Cujac. Extr. de jur. cal. Ilico Ummius disp. de litis cont. th. 8. n. 34.*

In quibus causis ita juratur?

℞. In omnibus causis civilibus, in quibus incumbit necessitas probationis si exigatur. *l. 1. 2. C. eod. (quod omnes præstant qui suo, vel alieno nomine, in judicio comparent. Obrecht. disp. de jur. calumn. exceptis paucis.)*

paucis.) etiam compromissariis, ordinariis, delegatis. *l.* 14. *pr.* & §. *patroni. C. de judic. l.* 2. §. *sed quia. vers. licet ex compromisso. C. de jur. propt. cal. dan.* (*An in criminalibus & spiritualibus, vide Wes. par. eod. Gail. d. obs.* 88.) Item tam in secunda, quam prima instantia. *c.* 1. *in pr. eod. in* 6.

Quæ sunt hujus juramenti capita?

℞. 1. Quod jurans credat se juste, non malitiose, agere. 2. veritatem super omnibus responsurum. 3. non usurum falsa probatione. 4. non corrupturum judicem, nec tabellionem. 5. non petiturum calumniosam dilationem. *Specul. de jur. cal.* §. *nunc dicamus. Wes. par. eod.*

Quando, & quomodo juratur?

℞. Statim in exordio. *l.* 2. §. *ult. C. eod.* vel saltem post litem contestatam, *l.* 2. *pr. ubi Gl. Dd. C. eod.* intra terminum à judice statutum. *d. l.* 2. §. *hoc etiam. Potest tamen in qualibet parte judicii præstari hoc juramentum. d. l.* 2. §. 1. & *ult.* Et quidem olim tactis SS. Scripturis, *d. l.* 1. §. 1. *l.* 2. *pr.* hodie apud acta publice præsente adversario, (*siquidem id personæ dignitas, l.* 15. *De jurej. vel sexus, puta mulieris honestæ vitæ, ferat. d. Auth. principales. vers.* 1. & *c.* 3.) aut ejus procuratore, aut saltem citato in præsentia judicis, aut si eo venire nequeunt, coram officiis ad hoc à judice delegatis, vel apud judicem provinciæ, aut defensorem ubi degunt. *d. l.* 2. §. *sin aut.* §. 3. 5. *d. l.* 2. *pr. d. Auth. principales. C. eod.* Interdum & in domo litigatoris coram missis ad hoc, ex officio, commissariis. *Nov.* 124. *c.* 1.

Quis est effectus exacti hujus juramenti?

℞. Non præstitum vitiat processum. *Gail.* 1. *obs.* 84. *pr. Marant. eod. n.* 2. (*non tamen in Camera. Gail. eod. n.* 2.) Quia de substantia judicii esse putatur. *Rosb. eod. per alleg. Bart.* 2. Actor recusans hoc præstare causa cadit; Reus pro confesso habetur. *d. Nov.* 124. *c.* 1. *in fin. Puta, accedente Judicis sententia declaratoria. d. l.* 2. §. *quod si actor. Gail. lib.* 1. *obs.* 86. *n.* 5. *d. Auth. principales. vers.* 5. *Wes. eod. n.* 11. In criminalibus inde exsurgit indicium ad torturam. *Aretin. in tract. de malef. verb. juramentum.*

Rosb. eod. n. 16. Præstitum à calumniis, præsumptis quidem, non tamen expressis, jurantes arcet. *Marant. eod. n.* 12. Si pejeratum; pœnæ jurantem manent. *De quib. Wes. eod. n.* 11.

Quod est juramentum malitiæ; & qua pœna recusantis ita jurare?

℞. Quod locum habet, quando aliquid malitiose propositum putatur, vel præsumitur. Et præstatur quidem tam ante, quam post litem contestatam, in quacunque parte judicii ex officio judicis delatum. *c. cum dilectus. §. nos vero. Ext. de elect.* Pœna non jurantis de malitia est, quod habeatur pro confesso ratione ejus articuli, super quo pars hoc juramentum exigit. *Gail.* 1. *obs.* 186.

Quod est juramentum testimonii?

℞. Quod testibus injungitur, priusquam ad dicendum testimonium admittantur. *l. 9. C. de testib.* Quod testi injurato in præjudicium alterius; præsertim in criminalibus, non credatur. *d. l. jurisjurandi. 9. C. de test. c. quoties. c. licet c. nuper. Ext. eodem.*

Quomodo procedit hoc testimonium?

℞. Observanda hæc sunt. 1. Testes omnes jurare debent; licet honore aliquo fulgeant. *l. jurisjurandi. C. de testib.* 2. De consensu partium juramentum testium expresse remitti potest in civilibus. *c. cum tuis. Ext. de test.* non in criminalibus, & alia ardua causa. *Jac. Ægid. tract. de test. n.* 11. 3. Remissum à judice nihilominus deferri potest; nisi ante ejus authoritate sit remissum. *Gail.* 1. *obs.* 101. *n.* 5. 4. Debet præcedere testium depositionem. *d. l. jurisjurandi.* non subsequi. Nisi forte dicto, vel depositioni statim connectatur. *l. juris gentium. §. quinimo. ubi gl. & Dd. ff. de pact. Quod & in Camera obtinet. Gail. d. obs.* 101. *n.* 9. 5. Testis citatus ad jurandum, & testandum, non ultro procedere debet. *Lanfr. pract. tit. de test. depos. n.* 9. 6. Pars adversa, ut juramento testium intersit, citari debet. *Lanfr. eod. n.* 4. 7. Congruo loco, & tempore, *(nempe non die feriata)* jurare. *Postea tamen die feriata examinari; non recipi possunt.* Specul. tit. de fer. §. 2. *Puta, quia est actus judicialis testium receptio. c. quoniam.*

Ext,

Ext. de probat. 8. In modo, & ſolemnitate juramenti ordinationes, & conſuetudines judiciorum obſervari poſſunt. *Rosb. de juram. in prax. civil. per totum.*

Quid jurat teſtis?

℞. 1. Se veritatem ejus rei, ſuper qua in teſtem vocatur, quatenus ei liqueat, dicturum. 2. nullam falſitatem commiſſurum, vel immixturum. 3. pro utraque parte, & quidem tam ad interrogatoria, quam ad articulos productos, quid noverit, dicturum. 4. non prece, vel pretio, timore, odio, commodi proprii cauſa, quid intermiſſurum ad veritatis ſpectans teſtimonium. *Rosb. eod. per Dd. alleg. n. 15.*

Quod eſt juramentum purgationis?

℞. Quod, pro quarundam cauſarum conditione præſtat reus alioquin actore non convictus, qui purgandi ſui cauſa jurat, rem ſe ita habere ut dicit. *Nov. 72. c. 3. & 124. c. 2. Auth. novo jure. C. de pœn. jud. mal. jud.*

In quibus cauſis defertur?

℞. In cauſis arduis, & criminalibus, quando aliquis de crimine eſt diffamatus, (*& quæ iis comparantur, matrimonialibus;*) etiam civilibus; quando contra reum ſunt aliqua indicia, vel ſemiplena probatio. Quibus caſibus jurat, tale ſe delictum non commiſiſſe; nec ad tale debitum teneri. *Marant. eod. n. 28. ubi etiam de tali juramento loqui l. admonendi. 32. ff. de jurejur. & t. t. ext. de purgat. caut. dicit.* Non in actione injuriarum, ſtricto jure quidem; omnino, ex æquitate. *Gail. 2. obſ. 16.*

An ſemper hoc juramento quis ſe purgare poteſt?

℞. Omnino, ſiquidem nec perjurus ſit, nec infamis; nec poſſit convinci; ſeu non ſit compertus in flagranti crimine. *Reyger. Theſaur. verb. injur. n. 17.*

Juramentum litis decidendæ cauſa adhiberi ſolitum, quotuplex eſt?

℞. Duplex. 1. aut interponitur ob ſolam litis deciſionem; eſtque vel voluntarium, vel judiciale, vel neceſſarium. 2. aut ſimul etiam ad coërcendum debitorem; & dicitur juramentum in litem.

Quomodo definiuntur tria prioris generis juramenta?

℞. Variant hic Interpretes à communi (*quam & nos sequimur*) nostrorum schola. *Wes. par. de jurejur. n.7.* Communiter vero dicitur *Voluntarium*, in specie dictum, quod extra judicium à parte parti ex conventione defertur, & sponte suscipitur. *l. 17. pr. l. 28. §. 10. ff. de jurejur. Judiciale* dicitur, quod in judicio ex conventione pars parti defert, judice approbante. *l. 12. §. 1. C. de reb. cred. l. 25. & 26. §. fin. ff. de jurej. Inde* Iudiciale *dictum; licet & ipsum sit voluntarium. Necessarium* est, quod Iudex ob defectum probationis, causa cognita; cum neutra pars ipsi satisfaciat; defert ad veritatem explorandam, ut ad sententiam possit procedere. *l. 31. ff. eod. l. 3. C. eod. Rosb. prax. civili. cap. 67. n. 1.*

Qui possunt deferre juramentum?

℞. Non modo qui rerum suarum; sed & qui litis sunt domini. Puta 1. Procurator universorum bonorum. 2. In rem suam datus. 3. Cui jusjurandi delatio mandata est, quod delatum ratum habendum. *l. 17. §. fin. l. seq. ff. eod. (Non alicujus certi negotii, nec cui actio tantum, non jurisjurandi delatio, vel receptio mandata. d. l. 17. §. fin. d. l. 18.)* 4. Tutor, & curator, (*sed destituti aliis probationibus. d. l. 17. pr. Ummius de jur. lit. decis. th. 2. n. 10.*) vel ipsi deferre, vel iis quos in potestate habent deferentibus, autoritatem suam accommodare possunt. *d. l. 17. §. 1. & 2. l. 35. pr. & §. 1. ff. eod.* 5. Servus, & filiusfam. in re peculiari; *modo liberam peculii habeant administrationem, l. 20. 21. 22. 23. ff. eod.* non in re patris, & domini, sine speciali mandato. *d. l. 20. & seqq. l. 7. C. eod.* Non infantes, vel pupilli. *l. 32. l. 26. pr. ff. eod.* Non minores. *l. 4. C. eod.* Furiosus, & mente captus sine tutore, & curatore. *§. pupillus. Inst. de inutil. stipul. d. l. 17. §. 1. & 2. l. 3. C. de in integr. restit.*

Quibus deferri potest?

℞. Deferri potest omnibus cujuscunque ætatis, sexus, conditionis, qui convenire, & conveniri possunt. *l. tutor. §. 1. 2. ff. eod. Ita, ut servo, vel pupillo delatum adversus eum, qui cum deferret eo contentus*

tentus fuit, custodiri debeat. l. sed etsi servus. cum l. seq. ff. eod. Non tamen cogitur pupillus jurare. *d. l.* 34. §. 2. Nec alius de facto alieno. *Ut haredi non recte deferatur. l.* 11. §. 2. *De action. rer. amot.* Nec Actor plene probare volens. *Bart. in l. in contractibus.* §. *illo. C. de non num. pec. l. eum qui. in pr. ff. eod.*

In quibus causis deferri potest?

℞. In omnibus causis, & controversiis; sive in rem sive in personam, sive interdicto, sive pœnali, sive alia quavis actione agatur. *l.* 3. §. 1. *ff. eod.* Etiam in popularibus actionibus; *modo bona fide, & non per collusionem sit exactum. d. l.* 3. §. 3. Non in criminalibus. *l. sciant. C. de probat. Duar. cap.* 10. *ad tit. de jurejur. Rosb. hic. n.* 16.

Quis est effectus juramenti voluntarii?

℞. 1. Quod delatum libere suscipiatur. 2. Semel susceptum omnino, & quidem ea conditione qua delatum; item intra tempus ad quod delatum, si pure delatum, statim, præstari debeat; *l.* 5. §. *ult. l.* 17. *ff. hic.* 3. neque perjurio postea detecto retractari; *l.* 31. *in fin. ff. l.* 1. *C. eod.* 4. omnino vero à deferente; *(sed nondum susceptum)* revocari possit. *l.* 5. *ff. l.* 11. *C. eod.* 5. susceptum si revocetur, pro remisso, & acsi juratum esset habeatur. *Jason. hic. n.* 31. 6. præstitum ab Actore actionem parit in factum. *de qua modo egimus.* A Reo præstitum actionem quidem Actori non aufert; exceptionem tamen Reo parit, *l.* 7. *l.* 9. *pr.* §. 1. *ff. hic.* etiam successoribus, tam in rem, *l.* 8. *ff. eod.* quam in personam, *d. l.* 7. ut & fidejussoribus rei competentem. *l.* 28. §. 2. *eod. Treutl. disp. eod. th.* 8.

Quis est effectus juramenti judicialis?

℞. Delati hic proprium; quod sine justa causa. *c. ult. hic.* recusari non possit. *l.* 34. §. 6. & 7. *l.* 38. *ff. l.* 9. *C hic.* etsi nihil sit probatum. *Wes. par. hic. n.* 9. *Cujac.* 22. *obs.* 28. *Diff. Dd.* Et eo quidem rursus modo, quo delatum coram judice, coram quo causa ventilatur, seu in ejus præsentia, præstari debet. *d. l.* 3. §. *ult. ff. hic.* Nisi remissum vel revocatum sit. *l.* 5. §. *ult. l.* 6. *hic. l.* 11. *C. eod.* vel cui delatum id referre malit, aut ad solutionem compelli. *d. l.* 34. §. 6. *l.* 38.

ff. eod. Ita tamen ut utrum malit, deliberandi ei detur spatium, d. l. 34. *pr. & ibi Dd. & deferens requisitus prius de calumnia juraverit. d. l.* 34. §. 4. *l.* 37. *ff. hic.* Præstiti idem effectus cum juramento voluntario, *(cum ex conventione quodammodo descendat.)* Vt puta eodem modo exceptio & actio Actori, & Reo acquiratur. *d. l.* 9. *pr. &* §. 1. *Wes. par. eod. n.* 9. *Dd. communiter. An sententia post ejusmodi juramentum requiratur Jure Civili; variant Doctores. Moribus id omnino observatur. Wes. eod. n.* 9. Appellat vero nec juramentum deferens, *l.* 12. §. 3. *C. hic.* nec delatum referens; *Fachin.* 1. *contr.* 23. nec is cui refertur; si illo jurare volente referens victoriam reportet. *d. l.* 12. §. 1. Sed omnino is, qui sive delatum, sive relatum juramentum præstare juste recusans, quasi contumaciter recusasset, condemnatur. *d. l.* 12. *Dd. com. Vmmius eod. n.* 66.

Quæ sunt causæ legitimæ recusationis?

℞. *Ex parte deferentis,* 1. si prius de calumnia nollit jurare, *l.* 34. §. 4. *ff. hic.* 2. si juramentum delatum semel revocaverit. *l.* 11. *& ibi Dd. C. hic. Ex parte ejus cui delatum,* I. si, ut dictum, referre juramentum malit. *d. l.* 34. §. 7. II. si aliunde intentionem suam probare velit. *Jason. hic. n.* 86. III. si ignoret id, de quo jurandum. *sec. ante dicta.* IV. si ex jurejurando aliquod damnum, sive existimationis, sive rei familiaris, incidere poterit. *Bart. in d. l.* 38. *hic. n.* 4. *Vmmius eod. th.* 8.

An semper coram Judice causæ hoc juramentum præstandum?

℞. Omnino regulariter; *(ut dictum.)* Nisi juraturus sit absens, vel valetudinarius. *l.* 15. *ubi Dd. hic.* Vel senex. *Accurs. ibid.* Vel persona egregia. *d. l.* 15. Vel denique mulier. *(Quæ tamen moribus nostris in judicio comparere tenetur; nisi prægnans; & periculum sit ut in itinere pariat. Pacian.* 2. *de probat.* 4. *n.* 6. *vers. tertio.) Obrecht. de juram. calumn. c.* 9. *n.* 23. Qui omnes si ipsius Iudicis jurisdictioni subjecti, vel coram ipso vel coram ejus Commissario: *arg. Auth. sed judex. C. de Episc. & Cler. & Dd. com.* Alterius territorii si sint; coram Iudice loci, *d. l.* 12. §. 4.

C. de

C. de jurejur. implorato à judice causæ ejus auxilio, juramentum præstant. *Text. d. l.* 15. *ibi, oportet. Ummius eod. th.* 10.

Quæ in delatione juramenti necessarii consideranda?

℞. 1. Hoc deferri à solo Iudice. *d. l. admonendi. l.* 12. §. *sin autem. C. hic.* 2. potissimum petente litigante. *(an petente, variant Dd.)* 3. Idque, causa cognita. *Menoch. de arbit. cas.*464. *n.*27. 4. Et quidem illi litiganti qui intentionem suam, ad minimum semiplene probavit. *(ita, ut semiplena probatio vere, & necessario concludat, nec aliqua præsumptione elevari possit. Myns.* 1. *obs.* 68.*)* Idque in supplementum legitimæ probationis. *Dd. in d. l. admonendi. (quod plene probante Actore, condemnari, nihil probante, absolvi Reus debeat; etsi ipse nihil præstiterit. l. qui accusaret. C. de edend. l. cum reus. C. de pœn.)* 5. Et quidem regulariter in causis, & controversiis civilibus, tam bonæ fidei quam stricti juris. *l. in bonæ fidei.* 3. *C. de reb. cred. & jurejur. l.* 3. §. *quacunque actione. & ibi Gl. & l. admonendi. ff. eod.*

An judex hoc juramentum omni semiplene probanti, & in omni causa indistincte deferre potest?

℞. Minime. Quod enim ad personas attinet, 1. Tantum admittuntur honestæ, bonæ famæ & vitæ, non viles & infames, *ut quales nec in aliena causa exceptione omni majores habentur. Myns.* 1. *obs.* 68. 2. Qui veritatem sciunt per sensum corporeum. *Myns. eod.* 3. In pari utriusque Actoris, & Rei conditione, paribusque probationibus, Reo potius deferendum. *Menoch. de arb. cas.* 190. *n.* 19. *Utpote cujus causa favorabilior. c. ult. & ibi Gl. hic. Quod ad causam*, debet esse civilis, *ut dictum*, sed parva, & modica, non magna, nec ardua, vel gravis, *Gail.* 1. *obs.* 108. *n.* 11. *Dd. com.* ut ex. gr. matrimonialis, *si quidem ad matrimonium dissolvendum agatur. Myns. eod. n.*4. non criminalis *(sive ad pœnam corporis, sive pecuniariam agatur. l. ult. C. de probat. quæ generaliter loquitur)* cui matrimonialis comparatur. *Zas. vol.*2. *vers.*3. *num.*27. *Plures vide apud Bald. in l.* 3. *n.* 9. *C. hic. & Jason. in*

T 5 *d. l.*

d. l. admonendi. n. 103. *cum seqq. Vmmium eod. num.* 83. 84. 85.

Quando peti, & deferri potest?

℞. Constat 1. In prima, & secunda instantia, utrumque recte fieri. *Pet. Foller. ad Marant. part.* 6. *de juramento. n.* 20. 2. usque ad conclusionem, in causa ejus haberi rationem. *Gail.* 1. *obs.* 108. *n.* 1. *Dd. commun. Post eam an peti & deferri possit; variant Dd. Et tum à litigantibus quidem non recte peti (quod conclusum in causa & judicatum esse paria sint) communiter sentiunt, nec à Judice quidem deferri posse: Tamen eum id ex officio posse, concludit Gail. d. obs. n.* 4.

Quomodo petendum, & præstandum?

℞. Sibi deferri litigantes petere debent, *Vmm. eod. th.* 19. *n.* 93. præstandum parte altera ad hoc citata. *Jas. ad d. l. admonendi. n.* 272. *Quod nec sine cognitione causæ deferri possit. Gail. eod. n.* 8.

Quis effectus delati, & præstiti hujus juramenti?

℞. *Delati* quidem, 1. quod necessario subeundum. *l.* 3. *in fin. ibi, oportet. ff. l.* 12. *§. sin autem. C. hic.* 2. Alias tanquam confessus is qui jurare nolit, condemnandus, *arg. l.* 38. *ff. de jurejur. Vmmius eod. Præstiti*; quod Actore jurante, Reus condemnetur: jurante Reo, is ipse absolvatur, & Actor condemnetur. *l.* 74. *ff. de judic.* 3. Actio & exceptio rei judicatæ competit. *t. t. ff. de re jud. & de except. rei jud.* Ob reperta tamen nova instrumenta (*quibus tantum, non testibus, quis uti velit*) denuo agere licet. *d. l. admonendi. Vmm. eod. n.* 99. (*Ad quod restitutio in integrum non necessaria, secundum communiorem sententiam.*) *Treutl. eod. th.* 10. *lit. E.*

Quid est juramentum in litem?

℞. Est quo actor jurat quanti litem, *id est, rem de qua litigatur, æstimet. t. t. ff. & C. de in lit. jur.*

Quotuplex est?

℞. Duplex. 1. *Affectionis*; (*quod in specie juramentum in litem vocatur. Rosb. hic. n.* 4.) quo permittitur Actori, rem æstimare pro arbitrio. *l.* 1. 2. 9. *De in lit. jur.* 2. *Veritatis*; quo juratur quanti res revera est, seu quanti interest. *l.* 5. *l.* 8. *ff. eod. Treutl. eod. th.* 11. *lit. b.*

A quo,

A quo, cui, & contra quem, defertur juramentum affectionis?

℞. A Iudice ordinario, delegato. *Vmm. hic. th. 2. n. 4.* & solo quidem. *l. 4. §. deferre. ff. eod.* non à parte. Et quidem illi modo, qui litis sit dominus, & eam suo nomine sit contestatus. *l. vulgo. l. 4. pr. ff. hic.* Proinde non procuratori, *Quia litem suo nomine non contestatur:* non pupillo; *Quia licet litis sit dominus, contestari tamen litem non potest. d. l. vulgo.* Omnino minori; *Quia suo nomine, consentiente saltem curatore, judicium intendere & excipere potest.* Tutori, & curatori. *d. l. 4. pr. & vers. curatores.* Contra reum, *sed Laicum. Quod contra clericum non praestare (sive in foro Ecclesiastico, sive civili, conveniatur) receptum. Vmmius eod. n. 11.* Qui ob dolum rem restituere, vel exhibere non vult, vel non potest. *l. 1. 2. §. 1. l. 3. 4. 5. §. 3. ff. hic. l. 68. ff. de rei vend.* Non contra ejus hæredem; nisi & ipse sit in dolo, *l. 2. l. 4. C. eod.* vel lis cum defuncto contestata. *ut opinatur. Cujac. par. C. d. t. Culpa si modo sit, in litem non juratur; sed judex id quod interest, aestimat. d. l. 2. §. 1. d. l. 5. ff. hic. Rosb. eod. n. 7.*

In qualibus causis locum habet hoc juramentum?

℞. In quibus ad rei restitutionem, vel exhibitionem agitur. *d. l. 2. l. 3. l. 5. §. 2. ff. ad exhib. sive in rem, d. l. 5. ff. hic. sive in personam; §. 31. hic. sive bonae fidei, d. l. 5. ff. hic. l. 1. §. 26. ff. depos. l. 48. ff. locati. sive arbitraria sit actio. l. 18. ff. de dolo. d. §. 31.* Idque in rebus aestimationem non habentibus. *l. 1. ff. hic. & ibi Don. Treutl. hic. th. 11. Non itidem in actionibus stricti juris. l. 5. ff. ad exhib. l. 5. §. ult. cum l. seq. l. 9. ff. hic. Nisi forte re propter moram exstincta ob difficultatem probationis. d. l. 5. §. ult.*

In quantum actor potest jurare?

℞. Non est certa quantitas in jure expressa, ad quam usque in singulis causis juret; *Unde quanti rem aestimet jurare potest. l. 18. pr. ff. de dolo. l. 68. ubi Gl. ff. de R. V.* Vt tamen intra certam quantitatem juret, judex statuere; *d. l. 18. ff. eod. de dolo. d. l. 4. §. 2. ff. hic.* imo etiam, praestito juramento, aestimationem jurantis emendare potest, & minoris

 reum

reum condemnare. *Dd. comm. per d. l. 4. §. 2. 3. d. l. 5. §. 2.*

Quis ergo est effectus hujus juramenti?

℞. Vt nisi ex justa causa recedat Iudex à juramento, tanti Reum condemnet, quanti Actor in litem juraverit. *d. l. 68. De R. V.*

A quo & in quibus actionibus defertur juramentum veritatis, ex qua causa, & ad quid?

℞. Defertur etiam à judice. *d. l. 4. §. deferre. & ibi Bart. l. tutor. 8. ff. de in lit. jur. §. 31. hic. (Offerri tamen etiam à reo potest. d. l. 2. §. 1. l. tutor. ff. hic. Umm. eod. th. 7.)* In omnibus, etiam stricti juris, actionibus, in quibus non ex arbitrio Actoris in litem juratur. Idque sive dolo, sive culpa res in judicium deducta non exstet, vel deteriorata sit. *l. 2. §. 1. l. 5. §. ult. ff. eod. Quod in quantum deterior est, nec exstare dicitur. Don. 26. com. 10. p. 300. n. 10. Umm. disp. hic. thes. 8.* Ad hoc ut rem juratus æstimet quanti vere sit, sive amissa, sive deteriorata. *Et quidem, modo ipsa æstimatio aliunde non constet. d. l. 5. §. ult.*

Quid venit hic in æstimationem?

℞. Non tantum res principalis, verum & id quod interest. *Puta, si actoris intersit, res suo die non esse præstitas, vel pignora ejus distracta, &c. l. 3. ff. hic. l. 2. §. ult. ff. de eo quod cert. loc. Rosb. praxi. hic. n. 8.*

Quis effectus hujus juramenti?

℞. Condemnatio Rei juxta Actoris juramentum, ut non absolvere, vel minoris Reum condemnare quam juratum Iudex possit, ne si secus faciat, perjurii Actor arguatur. *text. Auth. post jusjurandum. C. de judic. Nov. 82. c. 10. Sed ne id incurrat; & præcedere hoc juramentum judicis taxationem volunt. Rosb. eod. num. 8.*

De Actionibus prætoriis pœnalibus.

Quæ sunt actiones prætoriæ pœnales; hoc est, quæ pœna, non etiam rei persequendæ causa competunt, ab Imperatore proposita?

℞. Tres. 1. Albi corrupti; *seu de albo corrupto.* 2. Ex edicto

edicto de in jus vocando. 3. Ex edicto, ne quis eum qui in jus vocatum est, vi exemerit. §. 12. *hic*.

Quæ est actio Albi corrupti?

℟. Est actio popularis, quæ datur contra eum, qui quid ex albo Prætoris, quod jurisdictionis perpetuæ causa propositum erat, vel per se, vel per alium dolo malo corrupit vel sustulit, idque ad pœnam 50. aureorum. *Textus* §. 12. *hic*. *l*. 7. *pr*. *ff*. *de jurisdict*.

Quod Imperator hic vocat album Prætoris?

℟. Album Prætoris erat murus, sive paries dealbatus in eminenti loco, & quidem triplex. Vnum, quo descripta erant nomina Decurionum, & Magistratuum: Alterum, in quo ponebantur edicta temporalia & specialia: Tertium, in quo proponebantur edicta generalia, publicam, & generalem æquitatem continentia. *Schneidw. eod. n.* 14. *Quale album hic proprie intelligitur.* Dd. per d. l. 7. pr. *extendi tamen utiliter ad alios casus potest. Schneidw. ad* §. 12. *n.* 16. *hic.*

Quid si duo vel plures album corruperint?

℟. Singuli in solidum tenentur; nec præstatio unius liberat alium. *d. l.* 7. §. *fin. Nisi tamen non dolose alter sed per imperitiam album corrupit. Quod (ut dictum est hic in definitione) dolus, non imperitia, aut rusticitas punitur. l. si quis id.* §. 4. *&* §. *fin. ff. de jurisd. omn. jud.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℟. 1. Vt album perpetuæ jurisdictionis causa propositum; id est, in loco publico ut de plano legi possit, & quidem ab eo, qui habet jurisdictionem, affixum, sit corruptum, 2. idque ab eo qui convenitur, vel ejus mandato, *l*. 7. §. 5. *ff. de jurisd.* 3. ut corruptio facta sit dolo malo. *d. l.* 7. §. 4.

Cui, adversus quem datur?

℟. Cum popularis sit, *d. l.* 7. datur cuilibet de populo, & judicio agere non prohibito, *l*. 4. *ff. de popul. act.* & quidem, 1. adversus dolo malo id quod edictionis perpetuæ causa propositum in albo, corrumpentem, *sec. dicta*. 2. vel tollentem; licet non corrumpat. *d. l. si quis id.* §. *servos*. 3. Item adversus delentes imagines eorum, qui perpetuæ infamiæ

causa in foro sunt depicti. *Dd.in d.l.si quis*. 4. Contra surripientes acta in scriniis publicis deposita. *Jason.hic.n.12*. 5. Contra corrumpentis mandatores. *d. l. si quis. §. fin. ad pœnam mox exprimendam*. Adversus singulos in solidum. *Secundum dicta. l. 8. ff. de jurisd. omn. jud.* Non contra corrumpentis hæredes. *Quod contra eos actiones populares non dentur. l. fin. ff. de pop. Action.*

Ad quid; & quamdiu datur?

℞. Ad pœnam 50, *ut plerique Interpretes legunt*; seu, *ut Græci*, 500 aureorum, *d. l. 7. Gl. in verbo, corrupuisse. §. 12. hic.* (hodie arbitraria est. *Vult. hic. n. 15.*) applicandam Actori, *(ut communiter volunt Dd. hic. & in d. l. 7. post Gl.)* seu potius *(ex natura actionis popularis, qua non privatum, sed publicum interesse quis persequitur)* fisco. *Vult. eod. n. 16.* Estque annalis. *l. fin. ff. de popul. action.*

Quomodo proponitur?

℞. 1. Narratur corruptio Albi, vel similis, ad quam hæc actio extenditur, facti species. 2. & quidem ita, ut dolus allegetur. *(licet eum probare hic non sit necesse. Vult. eod. n. 13.)* Deinde petitur pœna.

Quæ est secunda actio prætoria pœnalis?

℞. Quæ datur in 50 aureos adversus eum, qui contra edictum Prætoris, venia non impetrata, patrem, vel patronum in jus vocavit. *Idque ob læsam reverentiam ejusmodi personis debitam. l. penult. 24. ff. de in jus vocando.*

Quæ omnino personæ prohibentur in jus vocari?

℞. Multæ. Quædam ratione impedimenti, *ut magistratus, & personæ religiosæ*: Quædam ratione publicæ lætitiæ, aut mœroris; *ut qui uxorem duxit, aut in luctu est*: Quædam ratione reverentiæ; *de quibus hoc Edictum intelligendum. l. 2. & t. t. ff. de in jus voc. Schneidw. hic. n. 32.*

Cui datur hæc actio, adversus quem, & ad quid?

℞. Datur patrono contra libertum; *l. 4. §. prætor. ff. eodem.* parentibus contra liberos; *d. l. 4. §. parentem.* & quidem parentibus utriusque sexus; sive naturalibus, & legitimis simul; sive naturalibus, sive legitimis tantum. *d. l. 4. §. 23. l. 5. 6. ff. eod.*

Jason.

Jason. hic. n. 52. Et quidem contra liberos utriusque sexus ipsos in jus vocantes, *l. sed si hac.* 10. §. *liberos. ff. eod.* sive emancipatos, *l. pen. C. eod.* sive in patris potestate exsistentes. *Nisi pro castrensi peculio, vel quasi. l. lis nulla. ff. de jud.* Contra libertum, patronum, vel patronam, eorumque liberos, vel parentes in jus vocantes. *d. l.* 4. Et quidem in infinitum; *d. l.* 10. §. 9. idque sive dolose, sive per ignorantiam, aut rusticitatem ipsos in jus vocaverint. (*Quia hujusmodi personis debetur reverentia naturali jure.* l. 2. C. eod. *Cujus ignorantia neminem excusat. l. 9. De jur. & fact. ignor.*) & quidem ad pœnam Edicto propositam, parti, non fisco, applicandam. *Jason. hic. n.* 41.

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℞. 1. Ut persona, cui reverentia debetur, sit in jus ab eo vocata. 2. Et ab eo quidem, qui reverentiam debet. *l.* 13. *ff. hic.* 3. Vel saltem ad ejus instantiam à judice citatus. *Gl. hic. super verbo, in jus vocasset.* Idque vel non petita, vel saltem non impetrata venia. *Jason. n.* 17. *hic.*

An hæc pœna nunquam cessat?

℞. Imo vero. 1. Quando parentes non citati sunt, sed volentes sine venia passi sunt se conveniri. 2. Quando vocantes in jus ante litis contestationem pœnituit citationis. *l.* 11. *ff. eod.* 3. Quando vocatus in jus non comparuit; vel non invitus comparuit. *d. l.* 11. *Schneidw. eod. n.* 65.

Quomodo proponitur?

℞. Narrandum, parentem, vel quemvis alium qui loco parentis sit, ad instantiam filii sine venia impetrata in jus vocatum: pœnaque distincte petenda.

Quæ est tertia pœnalis actio Prætoria, & quomodo definitur?

℞. Ea, quæ datur adversus eum, qui citatum in jus vel per se, vel per alium dolo malo exemerit. *Vult. hic. per l. 3. §. ult. ff. ne quis eum, &c.* vel impedierit, quo minus vocatus ad judicem competentem iret. *l. 4. ff. ne quis eum. Perez. hic.*

Cui competit hæc actio; adversus quem, & ad quid?

℞. Da-

℞. Datur citanti aliquem legitime ad judicem. *l. 4. ff. eod.* & ejus hæredibus, *si eorum intersit. l. 5. §. fin. ff. eod.* 1. Contra quemcunque vi citatum eximentem, sive per se, sive per alium: item sive verbaliter, sive realiter id fecerit. *l. 1. ibi Jason. ff. eod.* Si plures exemerunt; contra singulos datur in solidum. *l. penult. §. hoc judicium. ff. eod.* 2. Contra dominum, cujus servus, eo sciente, vi aliquem exemerit, in solidum; si ignoraverit dominus factum, noxaliter. *l. 1. §. 1. ff. eod.* 3. Contra eos qui debitores alicujus occultant, ne capiantur, aut solvant, utiliter. *Jason. hic. n.* 103. Datur autem ad id, quanti res, quæ in controversiam deducta est, valet, affectione in litem æstimanda. *l. si per alium. §. in eum. ff. eodem. Nec certa pœna à Prætore hic definita. Vult. ad Inst. eodem. num.* 31.

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. 1. Vt præcedat citatio judicis competentis ad forum competens. *l. 2. ff. eod.* 2. Vt citatus violenter sit exemptus, *l. 3. §. fin. ff. eod.* nec impedimentum sit ex voluntate detenti, &, officiosa detinentis impeditione. *Jason. hic.* 3. Vt citatus non comparuerit. *l. penult. §. docere. ff. eod.* 4. Vt dies actionis præterierit & res fluxu temporis sit amissa. *l. sed eximendi. ff. eodem.*

Quomodo proponitur?

℞. 1. Narrantur requisita, (*quæ omnino probanda.*) 2. Additur narratio ejus quod interest citantis, citatum non comparuisse. 3. Petitur totius interesse adjudicatio. *Oldend. class. 1. act. 5.*

De Actionibus Præjudicialibus.

Quæ dicuntur hic actiones præjudiciales; & cur?

℞. 1. Actiones præjudiciales, cum alias diversa ratione dicantur, puta, 1. Contingentiæ; *quando causæ ita se invicem contingunt, ut sententia lata in una faciat præjudicium, & pariat exceptionem rei judicatæ in alia.* 2. Præeminentiæ, sive ordinis; *quando in causis etiam se invicem non contingentibus, gravis controversia censentur præjudiciales respectu minorum;*

ut iis supersedeat Judex, donec majorem prius expediat. (*ut criminalibus, civiles,* l. fin. C. de ord. jud. *universalibus particulares, l. ult. C. de petit. hæred. cedunt.*) Hic præjudiciales in specie dicuntur actiones in quibus quæstio status vertitur. *Schneidw. hic. ibi Gothofr.*

Cur & hæ dicuntur præjudiciales?

℞. Cum præjudicium dicatur, quod ante judicatum sequentibus sententiis, vel negotiis dijudicandis viam sternit & limites præbet; *Cicer. pro Cluentio*; actiones hæ *præjudiciales* dicuntur, quia viam sternunt, ac formam præscribunt cæteris controversiis, cum quibus concurrunt, aut concurrere possunt, & quibus propositis aliæ interim silent. *Oldend. class. 3. act. 9. Quo sensu etiam exceptiones, & replicationes præjudiciales dicuntur ejusdem status ratione; prout vel principaliter agendo, vel incidenter excipiendo, aut replicando quæstio status vertitur. Oldend. eod. n. 1. & 2.*

Quæ recensentur ab Imperatore actiones præjudiciales secundum statum?

℞. Tres, à Prætore puta introductæ. 1. Per quam quæritur, an quis liber sit, an servus. *(quam fere legitimam causam habere, dicit textus. §. 13. hic.)* 2. Vtrum ingenuus sit, an libertus. 3. Vtrum filius sit, an non (*quam de partu cognoscendo dicit textus.*) Quæ duæ posteriores ex jurisdictione Prætoris substantiam capiunt; *cum ad priorem quidem Prætor multa adjecerit; revera tamen ex S. C. fit, cujus meminit JCtus, in l. cognitio. ff. de liber. causa.*

An non sunt plures?

℞. Cum status hominis vel sit publicus, vel privatus; & ille vel *Ecclesiasticus*, ex Ecclesiastica; vel *politicus*, ex politica potestate deductus; & privatum quidem jus Imperator hic explicare instituerit: omnino judicamus nihil hic præjudicatum iis quæstionibus, quibus de jure personarum, sive Ecclesiarum, sive Magistratuum, subditorum, civitatis, peregrinitatis, gentis nobilitate & obscuritate quæritur: Et ratione quidem status ex potestate privata, tot esse posse actiones præjudiciales, quot

quot modis de statu alicujus, conditioneve quæri potest. *Vult. Jurisp. lib. 2. cap. 5. per tot. Consideranda vero nobis hic modo sunt actiones ab Imperatore propositæ.*

Cum hæ actiones quæstionem status, adeoque jus personarum concernant, (ex quo personales actiones sunt;) *Cur dicit Imperator eas in rem esse?*

℞. Non esse, sed videri eas esse in rem dicit. *text. hic.* In quo cum varie se torqueant Doctores, placet videri in rem esse, quia status petitur quasi suus, & quidem adversus quemcunque ratione possessionis contrariæ. *Sed sicut in actione reali petitur pronunciari rem, vel jus suum esse; ita hic petitur pronunciari statum illum suum esse. Ut ita ratione tertii videantur esse in rem.* Personales tamen non immerito censentur; *quia juri personarum adhærent, & inde, (hoc est, ex potestate,) descendunt. Vult. ad Inst. hic. n. 12. ubi de ea re latius.*

Prima præjudicialis actio hic recensita (liberalis causa dicta) quæ est?

℞. Quando dominus agit contra servum, qui est in quasi possessione libertatis, & contendit servum suum esse: Ex diverso, cum servus, qui est in quasi possessione servitutis, agit contra dominum, & contendit se liberum esse. *tot. tit. ff. & C. de liber. caus.*

Cui & adversus quem competunt hæ actiones?

℞. *Prima* competit domino, adversus servum pro libero homine se gerentem: & ex diverso, servo, adversus dominum prætendentem servitutem. *(de quibus duabus speciebus tractat. tit. ff. & C. de liberali causa.) Quibus utiliter secundum ordinariam Germaniæ consuetudinem competat*, vide Old. eod. num. 5. *Extendi tamen utilis interpretatio ad alia quomodo possit, latius disserendi, pro hoc compendio, non est occasio. Secunda* competit patronis, qui libertatis beneficium servo ex justa servitute contulerunt adversus libertos, post istud beneficium, obsequiorum jus patronis denegantes; & ex diverso libertis ingenuos se profitentes adversus patronos se tales falsa opinione asserentes. *tot. tit. ff. si libert. se ingen.*

esse

esse dic. Tertia parentibus adversus liberos debitum honorem non exhibentes, & liberis adversus parentes, partum matris, hoc est, sanguinem suum, & quibus ex se procreatis pietatem debent, agnoscere recusantes. *l. pen. ff. de obs. à lib. & libert. præst. Quæ actio ad totam cognationis controversiam porrigitur; ut si quis adseratur frater, cognatus, vel negetur, adversus fratrem vel cognatum. Bart. in l. 3. §. 1. De agnosc. liber. l. 7. §. 1. De vent. in possessionem mitt. & arg. l. 2. ff. & C. de liber. exhib.*

Quid hic juris circa hæredes?

℞. Prima, & secunda actio datur hæredibus dominorum, & patronorum. *Utpote ad quos ut proprietas servorum, ita jus patronatus transit. l. liberti. C. de libert. & eor. lib. l. si quis à liberis. §. solent. ff. de liber. agnosc.* non tertia hæredibus parentum; *Quia patria potestas morte finitur. supra. quib. mod. pat. pot. solv.* In hæredes vero nulla actio præjudicialis porrigitur. *per rat. apud Oldend. eod. n. 7. nisi incidenter & per consequentiam, quatenus de statu defuncti controvertitur.* Contra hæredes in jus, & bona ipsius succedentes. *ex. gr. quatenus filii petuntur in servitutem, quia pater servus fuerit, &c. Oldend. eod. quem vide.*

Quid persequimur his actionibus?

℞. Ius subjectionis quod in alicujus persona habemus, vel libertatem à subjectione quæ adversus alium defenditur. Et *prima* quidem actione ita, ut dominus petat declarari servum suum, quem prætendit. Qui liberum se prætendit; se talem declarari, & jus servitutis in ipsum Reo non competere. In *secunda*, ut actor patronus petat reum declarari suum libertum, sibique jus patronatus in eum competere: Libertus actor ex diverso petat, se ingenuum declarari, & Reo jus patronatus in ipsum non competere. In *tertia*, ut judex pronunciet, actorem esse legitimum & verum parentem Rei conventi. *Quomodo vero hoc genere actionum alia utiliter persequamur, liquet ex antedictis.*

Quomodo ergo proponendæ hæ actiones?

℞. In *prima* ad asserendum servitutis jus ponit Actor,

Actor, se in bello tali Reum conventum cepisse; Ipsum vero vocatum ad certum tempus, & locum, non venisse, nec captivitatis juri satisfecisse: Petere itaque se, Reum sententia Actoris captivum declarari, & ut jus captivitatis observet, condemnari. *Oldend. eod.* Ad asserendum jus libertatis, ponit Actor, se talibus parentibus legitime progenitum; tali loco domicilium semper habuisse; nec ulli servitia præstitisse; Reum vero à se persona libera, contra jus suæ libertatis, servitia exigere: Petere itaque, se liberum sententia pronunciari, eoque nomine Reum condemnari ac legitime compelli, ne posthac ad præstandum obsequium se Actorem cogat. In *secunda* actione facilis est narrationis, & petitionis variatio, exemplo præcedentis formulæ. In *tertia*, si quidem Actor se filium Rei se patrem esse negantis, soluto quidem per divortium matrimonio, secundum jus Romanum dicit; ponit matrem suam intra dies continuos triginta, post divortium numerandos, ipsi marito, vel ejus patri, in cujus potestate erat Reus, se ex eo prægnantem esse, denunciasse, nec ex adverso à marito, vel ipsi mulieri, vel ejus parenti ipsam ex eo non esse gravidam quicquam denunciatum, nec custodes, qui eam custodirent, missos: Petere itaque se, Reum judiciali sententia compelli partum suum agnoscere, &c. *Kling. hic.* Alias ponit filius Actor, Reum contraxisse matrimonium cum matre sua, ipsumque una cum ea cohabitasse, constante quidem matrimonio; vel eo soluto, se Actorem intra novem vel decem menses ex ea natum, item reputatum & nominatum pro filio, ac à Reo ipso ut filium tractatum. (*Quippe quibus probatis probetur filiatio. Schneid. Kling. hic.*) Petere itaque se, sententia judicis Reum condemnari ut ipsum pro filio agnoscat, & tanquam talem tractet. *Kling. hic. Quibus in casibus ex identitate rationis hæ actiones præjudiciales locum habent, ut inter fratres, & sorores; item cognatos & consanguineos; adde virum, & uxorem. In iis & mutari libellus, & formari secundum circumstantias varie potest. Kling. eodem.*

Tertia

Tertia Actionum Divisio.

Quæ est tertia principalis actionum divisio?

℟. Qua, à causa finali, dividuntur in actiones rei persecutorias, pœnæ persecutorias, & mixtas. §.16. *hic.*

Quæ sunt actiones Rei persecutoriæ?

℟. Rei persecutoriæ sunt, quibus persequimur rem quæ nobis abest, & adest Reo: *Vt sunt omnes actiones reales, quarum decem enumerantur à Glossa, Item actiones fere omnes personales, ex contractu originem trahentes, puta quibus* simplum *persequimur, id est, rem solam.* §.17. *hic.*

Cur dicis actiones, quibus simplum, *id est, rem solam persequimur?*

℟. Quia tales actiones quibus, licet ex contractu ortis, ex accidenti agitur in duplum, mixtæ sunt. *Puta actio depositi, quando ex causa tumultus, incendii, ruinæ, naufragii, adversus negantem in duplum rei depositæ agitur. d.* §.17. *hic. Quia id duplum pœnæ nomine venit.*

Quæ sunt actiones pœnæ persecutoriæ?

℟. Pœnæ persecutoriæ actiones sunt, quibus agitur non ad id, quod Actori abest, vel Reo adest; sed simpliciter ad pœnam. *Perez. hic. Puta in actionibus ex maleficio orientibus, principaliter comparatis puniendi delinquentes, exemplique statuendi causa.* §.18. *hic.*

Quæ dicuntur actiones mixtæ?

℟. Quibus partim rem; *id est, quod nobis abest:* partim pœnam persequimur. §.19. *hic. Perez. eod.*

Quæ ponit Imperator exempla actionum rei persecutoriarum?

℟. Mutui, commodati, depositi, mandati, pro socio, ex empto, vendito, locato, conducto; Monens simul (*quod dixi*) quatenus ex deposito in duplum agitur mixtam esse actionem. §.17. *hic.*

De Actione ex mutuo.

Quotuplex actio est ex mutuo?

℞. Diximus de eo, cum de mutuo ageremus. Hic, quibus, contra quem, & ad quid detur, videndum specialius.

Dic ergo, quibus, adversus quos, datur actio ex mutuo?

℞. 1. Datur ei qui rem in mutuum cadentem ipse mutuam dedit, §. *mutui autem. supra, quib. mod. re contr. obl.* & quidem ei, qui communem pecuniam credidit pro sua parte. *l. nam etsi fur.* §. *ult. ff. si cert. pet.* furioso utiliter, si accipiens eum à quo accepit compotem mentis esse crediderit. *l. si à furioso. ff. eod.* 2. Absenti, cujus sive scientis, sive ignorantis, nomine mutuum contrahitur, sive pecunia absentis sit, sive numerantis. *l. certi condictio.* §. *si nummos. ff. d. t.* 3. Pluribus numerantibus datur singulis pro parte. *Nisi aliter conventum. l. cum te. C. si cert. pet.* Adversus 1. mutuo accipientem suo nomine, sive in suam, sive in alterius utilitatem verterit. *l. eum qui mutuam. C. eod.* 2. Administratorem civitatis. *Ita ut civitas teneatur, siquidem pecunia in civitatis utilitatem sint versæ; alioquin adversus ipsum, ut ipse modo teneatur. l. civitatis. ff. eod.* 3. Eum qui pecuniam creditam accepturus spopondit creditori. *l. 30. ff. eod. Oldend. class. 4. act. 17. num. IV. & ibi.* 4. Non 1. adversus filiumfam. *l. 4.* §. *is autem. ff. ad SC. Maced.* 2. Iudicem, & ejus officialem. *Quinimo, cum corrumpendi gratia dari videatur; & creditor dans & judex accipiens puniuntur. l. principalibus. ff. l. quisquis Judici. C. si cert. pet.* Et datur quidem hæredibus, & in hæredes.

Ad quid, quando, & quamdiu datur?

℞. 1. Vt reus solvat tantundem, hoc est, rem ejusdem generis, & qualitatis; *ut supra dictum. l. 1. l. 2. ff. hic.* 2. Debitore interpellato extra judicium, solutionem differente; si interim valor rei mutuatæ decrescat, etiam ut condemnetur ad id quod interest Actoris, debito tempore non fuisse solutum; facta æsti-

æstimatione quanti plurimi fuerit, à tempore moræ, quamvis nulla interpellatione facta, *(si sit verisimile futurum ut pretium variet)* & quidem quanti plurimi fuerit toto judicii tempore. *l. Ædiles. §. Item sciendum. ff. de Ædil. edict. & sic accipe l. vinum. ff. si cert. pet.* Competit autem statim ex obligatione mutui pura: in mutui obligatione sub conditione, & in diem facta, non ante diem, & conditionem peti potest. *l. proinde. ff. si cert. pet.* Est perpetua. *Oldend. class. 4. act. 17. n. VI. IX.*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. 1. Rem, & mutuo quidem, revera datam. *(quæ est natura omnium contractuum, qui re fiunt. t. t. de oblig. quæ re contr.)* 2. Et quidem ab ejusdem domino. *quod alienam pecuniam nomine suo mutuo dans non ex numeratione, sed ex consumptione modo & usucapione condictionem habeat. l. 19. in fin. ff. de reb. cred.* 3. Ut Actor ipse, vel cui actio cessa, vel qui agendi habet mandatum, mutuum dederit. 4. Ut gratis mutuo sit data. *Vult. Jurisp. lib. 2. cap. 8. n. 3.*

Quomodo proponitur?

℞. Actor dicit se Reo mutuo dedisse centum aureos Rhenanos: Eidem istos ex eadem causa accipienti numerasse: Reum tot, & tales aureos se redditurum Actori promisisse, vel simpliciter, vel tali loco & tempore: *(circumstantiæ enim contractus proponendæ.)* Quibus ut eos solveret, se Reum interpellasse: Se vero quod non fuerint soluti, damnum viginti aureorum passum: Petere itaque Reum condemnari, ac legitime compelli, ut centum aureos ejusdem monetæ, & valoris solvat, & nihilominus viginti aureos, nomine damnorum. *Oldend. eod. Practica.*

De Actione Commodati.

Ex contractu commodati dixisti supra oriri duplicem actionem, directam, & contrariam; dic, cui, adversus quem, & ad quid, datur directa?

℞. Dari commodanti rem suam, vel alienam, etiam furi, seu prædoni, adversus commodatarium, supra

ſupra jam diximus. Si plures commodatum acceperant; in ſolidum adverſus eos dabatur olim: *l.5.* *§.15. ff. commod.* hodie tantum datur; ſi quidem ſe in ſolidum nominatim obligaverint. *Nov. de duob. reis. 99.* Quomodo ad id detur, ut res commodata cum acceſſoriis reſtituatur uſu finito; deteriorata ea, præſtetur id quod intereſt, & perempta æſtimatio, ſimiliter dictum. Addo, 1. Si conventum ut certo loco, & tempore detur; dari ut in æſtimando damno non redditi, & ejus ratio habeatur. *l. ſi ut certo. pr. ff. eod.* 2. Si commodata res ut pignori detur, nec luitur culpa commodatarii, ad id ut luatur. *d. l. 5. §. 12.* Si à commodatario abſit culpa repignorandi, puta quod pecuniam vel ſolverit, vel ſolvere paratus ſit, pignus reddere recuſante creditore, ad id ut cedatur pignoraticia adverſus creditorem, ſumptu commodatarii exercenda. *d. l. ſi ut certo. §. 12. verſ. idem Labeo. ff. eod. Oldend. 4. claſſ. 15. act. n. VII.*

Cui, adverſus quem, & ad quid datur contraria?

℞. Similiter dictum, dari commodatario adverſus commodantem, *(etſi non agat)* & quibus caſibus detur, expreſſum. Datur ad id 1. ut ſolvatur quod intereſt commodatarii, rem commodatam, ante expletum uſum, non fuiſſe ablatam, vel ſubtractam, aut non fuiſſe vitioſam. *Puta cum id commodator non ignoraret. l. in rebus. §. item qui ſciens. l. rem mihi. ff. commod.* 2. Reſtituantur impenſæ majores neceſſario in rem commodatam factæ. *d. l. in rebus. §. poſſunt.* 3. Si re commodata perdita, aut ab ipſo commodatario ſurrepta, commodatarius pretium pro ea dederit, & deinde eadem in poteſtatem commodantis venerit, recte agitur, ut aut rem, aut pretium reſtituat. *l. in commodato. §. fin. l. ſi ut certo. §. 1. ff. eod. l. rem mihi commodaſti. pr. ff. eodem. Exercentur hæ actiones, vel poſt diem in contractu expreſſum, vel poſt uſum rei. l. in commodato. §. ſicut autem. ff. eod.*

Quæ ſunt requiſita actionum ex commodato deſcendentium?

℞. *Directa* requiſita tria ſunt. 1. Rem quæ petitur,

tur, aut cujus nomine ad interesse agitur, commodatam esse ab Actore, aut eo in cujus locum successit, & quidem ad definitum usum. 2. Eum finitum esse, aut certe commodatarium aliter, quam convenit, re commodata usum esse. 3. Rem nondum redditam; aut redditam deteriorem, idque culpa commodatarii. *Contraria* duo. 1. Rem esse commodatam. 2. Actori aliquid abesse vel rei commodatæ occasione, vel commodantis culpa. *Vult. eod. n.21. & seqq.*

Quomodo proponitur utraque?

℞. In utraque narrantur requisita jam in singulis exposita; idque secundum facti speciem, (vel *abusus, vel non reddita, vel deteriorata rei commodatæ.*) In *directa* quidem petitur, vel ejus restitutio tantum, vel simul cum ea quod interest, & damni reparatio; vel, si reddi non possit, æstimatio. *Oldend. class. 4. act. 15. Practica. ubi exemplum latius.* In *contraria*, petitur (secundum facti speciem) damni perpessi reparatio; vel rei commodatæ intempestive revocatæ ad usum restitutio: aliquando æstimatione rei commodatæ forte amissæ. soluta (*puta si quidem deinde in potestatem commendantis venerit*) ejusdem pretii, vel rei ipsius commodatæ restitutio. *sec. ante dicta. Schneidw. hic.*

De Actione depositi.

Actiones ex deposito supra exposita, dic plenius quibus dentur?

℞. Diximus supra in definitione hujus actionis, *directam* dari deponenti, *etiam furi & latroni*; hic addimus: 1. ei omnino etiam dari, qui rem non quidem suam, sed alienam suo nomine custodiendam dedit. *l. 1. pr. §. si te rogavero. ff. depos.* 2. Furibus, & prædonibus ita hanc actionem dari, ut si fur, & dominus in petitione concurrant, hic præferatur. *l. 31. circa med. ff. eod. Puta, quia fur ipse ad bonorum ablatorum restitutionem domino tenetur. l. 1. §. 39. ff. eodem.* 2. Dari domino ex depositione servi, sive proprii, sive bona fide servientis. *l. 1. §. non solum. 27. §. 30. ff. eod.*

3. Hæredibus, bonorum possessoribus. *d. l.* 1. §. *hac actio.* 29. *Qui si plures sunt, & dividi depositum commode potest; cuilibet pro parte hereditaria. d.l.* 1. §. *si pecunia.* 36. *Contraria* datur, ut dictum, depositario.

Contra quem datur utraque?

℞. Et hoc supra explicatum. Nempe *directam* 1. Contra depositarium dari: Hic addimus, dari contra eum, vel habentem, vel dolo malo desinentem habere restituendi facultatem. *d.l.* 1. §. 21. 2. Contra filium, vel servum in solidum; contra patrem, vel dominum peculio tenus. *d.l.* 1. §. *filiumfam.* 42. Quod filius emancipatus, & servus manumissus rem depositam si possideant, ipsi soli, non pater, nec dominus teneantur. *l.* 21. *pr. &* §. 1. *ff. eod.* 3. Hæredem depositarii ex dolo proprio in duplum, ex dolo defuncti in simplum teneri; si plures sunt, pro parte hæreditaria. *l.* 7. §. 1. *ff. eod. Contraria* quomodo detur contra deponentem, jam constat ex ante dictis.

Ad quid datur utraque?

℞. Et hoc supra explicatum; ita quidem, ut quomodo non modo in simplum, sed certis casibus in duplum detur. *Quo lectorem remittimus.*

Quæ sunt requisita utriusque actionis ex deposito descendentis?

℞. *Directa* hæc duo. 1. Rem quæ petitur esse depositam, vel simpliciter, quando agitur *in simplum*, vel, (*si in duplum* agatur) tumultus, ruinæ, incendii, & naufragii causa, vel depositam negari. *sec. ante dicta.* 2. Rei depositæ negari restitutionem à Reo, vel à Reo factam esse deteriorem. *Contraria totidem.* 1. Rem apud Actorem à Reo esse depositam. 2. Ob eam aliquid bona fide impensum Actori abesse. *Vult. Jurisp.* 2. *c.* 8.

Quomodo proponitur actio directa?

℞. Actor dicit se, cum ob res, & negotia sua foris expedienda aliquandiu se absuturum sciret, periculi evitandi gratia, duo vascula plena supellectilis (*juxta tenorem inventarii super eo confecti*) apud Titium amicum deposuisse: Ipsum Reum istius vasculi curam & custodiam libere & gratis suscepisse:

se Actorem reversum pro restitutione depositi vasculi cum supellectile inclusa Reum interpellasse; Eam vero à Reo sine justa causa recusatam: Petere itaque se, Titium reum conventum ad restitutionem depositi vasculi, una cum inclusa supellectile, condemnari & legitime compelli: Aut, si eam præstare non possit, in æstimationem non modo detentionis, sed & totius rei. *Ad quam etiam juramentum offerri potest ab actore. Bred. hic.*

Quomodo proponitur contraria?

℟. Actor dicit Seium, ante aliquot menses peregre profecturum, duos equos quibus in itinere opus non habebat, apud se deposuisse: Eorum se curam atque custodiam pro Seio amice suscepisse, & habuisse; Pro pabulo vero ad eorundem equorum curam, & sustentationem, utiliter, & necessario bona fide impendisse decem aureos: Istorum se à Seio reverso petiisse restitutionem; sed eam contra amici officium temere hactenus negatam: Nunc itaque petere, cum iniquum sit alicui officium esse damnosum, Seium ad prædictorum impendiorum decem aureos restituendos condemnari & legitime compelli. *Old Class. 4. action. 23. de utraque action. Bred. ex eo, ibid.*

An non sunt quædam actionum depositi cognatæ actiones?

℟. Omnino: de recepto, & actio sequestraria. *Vult. eod.*

Quæ est actio ex recepto?

℟. Est actio depositi Prætoria competens vectori, vel peregrinanti, adversus nautam, cauponem, vel stabularium, in cujus navim, cauponam, vel stabulum, cum divertisset, aliquid intulit, si sit ibi deperditum, & non reddatur. *Vult. eod.*

Quæ requiruntur, ut hæc actio detur?

℟. Sufficit res illatas: (*Quod cum nauta, caupo, vel stabularius id patitur, eo ipso existimetur profiteri, navim, cauponam, stabulum suum satis esse tutum, in quod res ejusmodi inferantur. l. 3. §. 1. ff. naut. caup. stab.*) Nec necesse est curæ ipsorum commissas esse. *Vult. eod. n. 30.*

Qua est actio sequestraria?

℞. Actio depositi (*cujus speciem sequestrum diximus*) data aduersus sequestrem, *l. Ei apud quem.* 5. §. 1. *ff. eodem.* in hoc ut quæ res apud ipsum est sequestrata ad voluntatem litigantium, vel ipsis invitis ei, qui superior inter ipsos fuerit, restituatur. *Vult. eod. n.* 30.

Ad quam quæ requirantur, quomodo itidem proponenda cum ex iis quæ de sequestratione supra, tum ex iis quæ de actione depositi modo dicta, considerata sequestri natura, facile est observare.

De Actione mandati.

Actionem ex mandato geminam; directam unam, contrariam alteram similiter dari, supra dixisti; dic plenius, cui utraque detur?

℞. *Directa*, datur 1. Mandanti, & ei, cujus interest negotium recte geri. (*quod, si nihil interest, actio mandati cesset. l. si procuratorem.* 8. §. *mandati actio. ff. mandati.*) 2. Substituenti contra substitutum suum. *d. l. si procuratorem.* §. 3. 3. Fidejussori qui conventus à creditore pro debitore ex ignorantia simplici, nec admonitus de solutione, solvit. *l. si fidejussor.* 29. *ff. h. t. Contraria* datur 1. mandatario. *l. si vero non remunerandi.* §. *contrario.* 7. *ff. d. t.* 2. Procuratoribus ad sumptus probabiles litis, *etsi causa sine culpa ceciderint. l.* 4. *C. d. t.* 3. Fidejussoribus & mandatoribus ante judicium solventibus. *l.* 20. §. 1. *l. idemque.* §. *idem Labeo. l. Lucius Titius.* 38. §. 1. *ff. eod.*

Adversus quem datur utraque?

℞. *Directa* quidem 1. Adversus negotia alterius ex mandato administrantem. 2. Mandatarium excedentem, vel non implentem mandatum, vel id intempestive renunciantem. *l.* 22. §. 11. *l.* 27. *l.* 2. *ff. eod.* 3. Non prorsus quidem deferentem, sed in expediendo mandantem damno afficientem. *l.* 3. 8. §. 1. *ff. l.* 9. *l.* 11. *C. eod.* 4. Curatorem bonorum ex bonis venditis non satisfacientem creditoribus venditionem mandantibus. *l. si mandavero.* §. *si curator. ff. eod. Contraria* datur adversus mandantem, ut dictum supra,

ſupra, ejuſque hæredem, addo, ſive expreſſe mandaverit, ſive tacite, puta ſi præſens, non invitus paſſus eſt negotia ſua geri, *ex. gr. Pro ſe fidejubere alium, vel alias non donandi animo intervenire. l. ſi remunerandi.* §. *ſi paſſus. ff. l. 6. C. eod.* vel etiam pro ſe præſente ab aliquo geſtum ratum habeat. *c. ratihabitionem. de reg. jur. in 6. & ibi Dynus. Quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato ita comparatur, ut ex ea non minus, quam ſi mandaſſet, obligetur; ut ibidem Dynus juxta capitulum.*

Ad quid datur utraque actio?

℞. *Directa* datur 1. Ad id quod intereſt mandantis mandatum non fuiſſe expletum. 2. Vel non eo modo, quo mandatum erat. *l. 8. §. mandati actio. ff. l. ad comparandas. C. d. t.* 3. Ad id quod occaſione mandati ad mandatarium pervenit, ut id ipſe reſtituat, ſi poſſit; alioqui cedat actionem, quam habet ad rem conſequendam. *Quia non plus cogendus reſtituere, quam bona fide ſit conſecutus. d. l. 8. §. dolo autem. ff. d. tit. Vult. com. ad Inſt. hic. n.* 87. 4. Si pecuniam mandantis ſub uſuras credidit, & ad has reſtituendas. *l. idemque.* §. 3. §. 8. *ff. eod. Oldend. claſſ.* 4. *act.* 24. *n.* VII.

Contraria datur mandatario. 1. Vt pecuniam det mandans ad explendum mandatum, maxime ſi jam quædam ad exſecutionem paravit. *d. l. ſi vero non remunerandi.* §. *ult. & l. ſeq. ff. eodem.* 2. ut ſumptus in exequendo mandato factos bona fide reſtituat, *etiamſi negotium conficere ſine culpa ſua non potuerit. l. qui mutuam.* 56. §. *ult. ff. l. etiamſi contrariam. C. dict. tit.* 3. item uſuras conſequendas, ſub quibus oportuit mutuari pecuniam, ad exſequendum mandatum neceſſariam. *d. l. ſi certo non remunerandi.* §. *ſi mihi.* 4. Denique ad omne id quod ex mandato abeſt; niſi abſit fortuito. *d. l.* 12. §. *contrario. l.* 10. §. *idem Labeo. l.* 26. §. *non omnia. l.* 56. §. *fin. ff dict. tit.*

Quæ ſunt requiſita actionum mandati?

℞. In Actione *directa* tria. 1. ut mandatum ſit datum ab Actore. 2. à Reo ſuſceptum. 3. Ipſe vero Reus id, vel omnino non, vel non ut oportet, ſit exſecu-

tus, vel occaſione mandati ad Reum quid pervenerit, ad mandantem pertinens. In *contraria* totidem. 1. datum, 2. ad exſequendum ſuſceptum eſſe mandatum, 3. ejus occaſione aliquid Actori abeſſe. *Vult. eod.*

Quomodo proponitur actio mandati directa?

℞. Actor dicit ſe nuper Reo, ut ei domum tali pecunia emeret, mandaſſe. *(variari debet narratio ſecundum ſpeciem mandati.)* 2. Reum talem domum emiſſe. 3. Eique talem domum ex emptione traditam. *(Puta ſi tradita fuit.)* 4. Ipſumque ex eadem domo empta mercedem decem aureorum percepiſſe. 5. Se Actorem, vel ad emendam domum pecuniam Reo numeraſſe, vel *(pro facti ſpecie)* pretium pro empta ex mandato domo ſolvendum obtuliſſe. 6. Reum vero emptam mandatu domum tradere, ſeu reſtituere nolle. Petere itaque, Reum condemnari, ut domum emptam, ſimul cum mercede decem aureorum, ei reſtituat, & ut evictionis cautioni, quam à venditore accepit, cedat; itemque caveat talem fundum facto ſuo non eſſe oppigneratum, vel quovis modo deteriorem redditum, quam tempore traditionis fuerit. *Oldend. eod. & ex eo Brederod. Analyſi, eod.*

Quomodo proponitur actio mandati contraria?

℞. Actor dicit, quod Reus nuper ei commiſit adminiſtrationem fundi Tuſculani: Se eandem gratis ſuſcepiſſe; ad fundum vero ipſum bene excolendum quinquaginta aureos bona fide neceſſario & utiliter impendiſſe: iſtorum quinquaginta aureorum Reum (quamvis admonitum) ſolutionem recuſaſſe: Petere itaque, Reum condemnari & legitime ad eandem ſolutionem, una cum uſuris, & eo quod intereſt, compelli. *Oldend. eod. & ex eo Breder. eod. Notandum hic & in reliquis actionum generibus, rite ſecundum requiſita, & circumſtantias, facti ſpeciem narrandam, & inde ex actionum natura ſemper petitionem formandam; Unde etiam nos, brevitati ut conſulamus; deinceps in genere id repetere contenti, quomodo petitiones ſecundum actionum naturam, & ſpeciem facti formandæ, modo monebimus.*

De

De Actione pro Socio.

Quæ dicitur Actio pro socio? & quæ ejusdem natura?

℞. Eam ex contractu societatis natam, utrimque esse directam, non, ut superiores, ex una parte directam, ex altera contrariam, (*puta, quod res omnium æquo jure est communis sociorum*) supra jam diximus. Natura ejus est quod sit generalis. *l.* 38. *ff. hic. Quia totius societatis, quamdiu ea consistit, rationes exigit; licet quandoque etiam detur in rem, sive certam aliquam speciem.* (*puta ut aliquid societate communicetur, quod unus è sociis repetit.*)

Cui datur, adversus quem, & ad quid?

℞. Datur sociis invicem, quoties alterum alteri ex bono, & æquo aliquid præstare oportet; item quoties jussu alicujus cum filio ejus, vel extraneo societas coitur, & adversus eum cujus persona in contrahenda societate spectata. *l. ult. ff. pro Soc. Vult. eod.* 1. Ad societatem contractam complendam. *Scil. ut fiat nominum cessio, & rerum in communi secundum societatis conventionem collatio. l.* 3. *pr. ff. d. t.* 2. Ad præstationes personales. *Puta ad impensas, fructus & cætera damna in societate communicanda. l. pro socio arbiter. l. cum duobus.* 52. §. *damna. ff. eodem.* 3. Ad pacta servanda. *l. pen. C. eod.* 4. Ad recognoscendas singulis annis rationes. *sec. Bald. Rubr. C. eod.* 5. Ad usuras, & id quod interest post moram, veram, vel fictam. *l. Socium. pr.* 60. *ff. eod.* Ad dirimendam societatem, habendamque rationem damni & lucri, eaque inter socios dividenda. *l.* 52. §. 3. 4. *l.* 63. §. *si cum tres. l.* 65. *ff. eod.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℞. *Cum sit ultro citroque directa, & demum instituatur finita societate*, tria notamus. 1. societatem fuisse contractam. 2. finitam esse. 3. quæ ex societate sunt communia, vel omnino non, vel non ut oportet, esse communicata & divisa. *Quia vero interdum ad implendam & perficiendam societatem proponitur, (Puta, ut fiat cessio nominum & collatio re-*

rum in commune,) secundum conventionem & præstationes personales, puta ad impensas, fructus, damna, &c. Item pro societate dirimenda. 4. Secundum istas circumstantias, requiritur defectus impletarum conditionum, personalium præstationum, earumque quæ ad dirimendum contractum societatis sufficiunt. *Vult. jurispr. eod. n. 36.*

Quomodo proponitur? & quæ petitio?

℞. Narrantur requisita, ad formandam petitionem, pro circumstantiarum diversitate, & petitur vel finitæ societatis declaratio, & ex ea rationum redditio, ac secundum eam, oblata damni præstatione, lucri adjudicatio: vel nondum contractu impleto, impletionis præstandorum adjudicatio.

De Actionibus empti-venditi.

Dixisti supra ex contractu emptionis venditionis duplicem dari actionem inter emptorem, & venditorem; & utramque quidem ab eo cui competit, seu ab Actore, nominatione distinxisti: dic porro, qualis utraque, & an utraque ita semper distinguatur?

℞. Vtraque est directa, *tanquam utrumque contrahentium æque principaliter obligans ad initi contractus conservationem:* At vero non tantum ex persona & jure Actoris, una empti, seu ex empto, altera venditi, seu ex vendito, vel plenius, & perfectius una empti venditi, seu ex empto vendito, altera venditi empti, seu ex vendito empto *(quod unus sit contractus emptionis venditionis)* dicitur, *(licet regulariter:)* Sed & aliquando vice versa, quæ venditori datur actio non à venditore, sed ab emptore, empti: *l. un. §. si itaque. C. si servus extero se emi mand. l. Jul. 13. §. si procurator. 25. ff. de act. empt. vend.* & quæ datur emptori à venditore actio, ex vendito, dicitur. *l. 26. l. 66. si secundus. ff. de Evict. l. ex conventione. C. de pactis.*

Cui datur actio empti, seu ex empto? & adversus quem?

℞. Datur 1. Emptori. *(sed quatenus requisita docebunt.) l. 11. ff. de act. empti. & quidem sive præsens, sive absens,*

absens, sive per nuncium, vel epistolam emerit. l.1. §. fin. ff. de contr.empt. 2. Utiliter domino, cujus procurator emit rem ipsius nomine. *d. l. Julianus. §. si procurator. l.cum per eos. C. si quis alteri vel sibi, &c.* 3. Etiam patri, vel fratri à filiofam. vel fratre (*sed bona tantum castrensia, vel quasi*) ementi. *l. frater à fratre. ff. de cond. indeb. l. 2. ff. de contr. empt.* Adversus eum qui rem suo nomine vendidit, ejusque successores; *sed universales, arg. l. 47. De act. empt. Nov.48. pr.non singulares; l.fin. §.fin. De cont.empt. ut cum quibus non contractum. Schneidw. hic. n. 3.* 4. Item adversus procuratorem venditoris, directo; adversus dominum mandantem, utiliter. *d. l. Julianus. §. si procurator. ff. de act. empt.*

Ad quid datur?

℞. 1. Et imprimis quidem ad id, ut rei vacuæ possessio tradatur emptori, *l.2.§.1.ff.eod. l.si pater tuus. C.eodem.* qua emptori liceat rem habere. *d. l.11. §.2. §.8. Et ita quidem, ut si tradens sit dominus, rei dominium, si non dominus, possessio & per eam usucapiendi conditio in accipientem transferatur. Vult. com. ad Inst.hic.num.*108. 2. Vel ad interesse, quod emptio non sit completa. *l.si traditio. l. cum venditorem. C. hic. Utrum enim ad rem, an ad interesse agere velit, in ipsius est arbitrio.* 3. Ad rei venditæ partus, fructus, & accessiones, & generaliter ad omne commodum, quod rei venditæ post perfectam venditionem accessit. *d. l. Julianus. §. si fructibus. cum duob. seqq.* 4. Ad interesse, quod res debito tempore non sit tradita. (*Puta, quia emptor omne periculum post perfectam emptionem sustinet.*) 5. Ut caveatur de evictione. *l.emptor.C.hic. d.l.ex empto.§.ult.* 6. Ad interesse qualitatis rei celatæ, item evictionis. *l. 1. §. venditor si. l. si sterilis. §.quamvis.ff.eod. l. non dubitatur. C. de evict. non violentæ dejectionis; quia non violentiam, sed evictionem præstat venditor. l. ult. C. l.31.ff. de act.empt.vend.* 7. Ad præstanda jura realia, & personalia; etsi de ea nihil convenit. *l.si aquæ ductus.pr.47.cum seq. ff. de contr.empt.* 8. Ad exhibenda instrumenta rei venditæ, & fines ostendendos. *l.Titius hæres.ff.de act.empt.vend.* 9. Ad arrharum,

rum, dissoluta mutuo consensu emptione, repetitionem. *d. l. ex empto. §. is qui vina. 6. ff. eod.* 10. Ad præstandum periculum, quatenus ei se venditor subjecit. *t. t. C. de peric. & com. rei vend.* Denique quicquid alterum ex bona fide præstare æquum est, id hac actione recte petitur. *d. l. 1. §. 1. l. 11. §. 1. ff. eodem. vide Oldend. latius. Class. 4. action. 1. Nempe hac actio, & alias tres sub se complectitur. 1. Redhibitoriam, & quanti minoris. 2. De evictione. 3. Præscriptis verbis, qua venditor compellatur, ad implenda pacta contractui adjecta.* Bred. ex Mynf. hic. *De quibus cum supra egerimus; ne mole laboret hoc enchiridium, hic non agemus speciatim?*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. 1. Rem esse emptam. *d. l. ex empto.* 2. Pretium esse solutum integrum; vel saltem oblatum modo debito, & consignato depositum, vel alias fidem de pretio habitam. *text. cum not. Bart. & Paul. de Castro, in d. l. Julianus.* 13. §. 8. 3. Rem non esse traditam: aut, si quidem sit tradita, abesse aliquid emptori; idque dolo, vel culpa venditoris, aut certe ex conventione. *Vult. Jurispr. lib. 2. cap. 9. n. 23.*

Quomodo proponitur?

℞. Actor dicit se à Titio Reo, idoneo rerum suarum administratore, emisse domum, tali loco sitam, centum aureis; Reum in talem contractum consensisse, & vacuam talis domus possessionem se traditurum promisisse: Se Actorem pretium prædictum solvisse, vel Reo eo nomine satisfecisse; vel Reum de pretio fidem habuisse, vel realiter obtulisse, & cum accipere id recusaret, apud talem deposuisse, *(puta pro facti ratione hic variandum:)* Interpellatum vero, semel, iterumque, Reum possessionem vacuam prædictæ domus non tradidisse, nec juri suo quod vendidit cessisse: Quinimo post solutionem pretii venditæ domus mercedem accepisse: Insuper se Actorem, quod empta domus ei non fuit tradita, viginti aureorum damnum passum: Petere itaque, Titium Reum condemnari, ac legitime compelli, ut prædictum domum venditam, ejusque vacuam, & liberam possessionem emptori tradat,

tradat, pensionem 20 aureorum, cum decem aureis damni nomine solvat. Quod si tamen traditionem facere non possit; ad id quod rem non traditam interest æstimato concludit, &c. *Oldend. & Bred. eod.*

Cui datur actio venditi, seu ex vendito, & adversus quem?

℞. Datur 1. Venditori, *d. l. Julian. §. ex vendito. ff. eod.* ejusque hæredibus. 2. Domino ex venditione sui Procuratoris, *d. l. Julianus. §. si procurator. 25.* utiliter. 3. Etiam pupillo absque tutoris authoritate vendenti. *(quia licet ipse vendens non obligetur efficaciter, emptorem tamen obligat. d. l. Julianus. §. si quis à pupillo. 29.)* Contra emptorem (*ejusque hæredes, & successores universales; non, ut supra in actione empti dictum, singulares*) 1. pretium, vel ejus usuras; *d. l. Julianus. §. ex vendito. l. 5. l. 13. C. eod.* 2. vel sumptus per venditorem ante traditionem in re vendita factos, *d. l. Julianus. §. 22. ubi Bart.* non solventem, 3. aut pacta venditione apposita non implentem. *l. 2. C. de pact. in vend. & empt.*

Ad quid datur?

℞ 1. Ad consequenda ea quæ ei ab emptore præstari oportet, *d. l. Julianus. 13. §. ex vendito.* principaliter; seu, *ut in d. l. 13. §. 20. §. dicitur*, imprimis ad pretium. 2. Ad usuras pretii non soluti post traditionem. *d. l. 13. §. 20.* 3. Restituendos sumptus in re vendita ante traditionem à venditore factos. *d. l. Julianus. 13. §. ex vendito. §. præterea.* 4. Item id quod plus debito à venditore est præstitum. *l. si tibi liberum. & l. 17. §. 6. de act. empt. vend.* 5. Item ea, sive fructus, sive alias res, quæ, excepta in contractu, emptor occupavit. *l. 2. C. de act. empt. vend.* 6. Ut tollat res cum incommodo venditoris ultra tempus consuetum, vel in contractu definitum, apud venditorem relictas, cum eo quanti interest venditoris, alio delatas non esse. *l. 1. §. licet. ff. de per. & com. rei vend. l. si is qui lapides. ff. de act. empt.* 7. Ad præstanda pacta in contractu comprehensa, sive inter contrahendum, sive post ex eodem contractu conventum sit. *l. qui fundum. ff. de contr. empt. l. tenetur.*

§. 1. *l. Julian.* §. *si venditor.* 30. *ff. de act. empt.* c. *pacta conventa. ff. de contr. empt. Old. Bred. eod.*

An rei jam tradita vindicatio amplius non competit venditori, puta, vel pretium emptore non solvente, vel leges contractus alioqui non præstante?

℞. 1. Minime. *Quod ejus dominium, si quod habuit, & omne jus suum in emptorem transtulit. l. incivile. C. de rei vind.* 2. Multo minus datur ei condictio ob causam dati, vel condictio sine causa. *Quoniam in illis actionibus receditur à contractu non impleto; in contractu vero nominato impleto alteri parti amplius pœnitere non licet.* Sed ad actionem personalem ad præstandum de quo convenit, necessario deveniendum. *l. 1. C. de act. empt.* Sed & agi potest ad rescindendam venditionem, & restituendum fundum cum fructibus perceptis, & accessoriis ex fundo vendito, sub pacto legis commissoriæ, *l. si fundus. ff. de leg. commiss.* vel ad revendendum ex pacto de retrovendendo, in contractu venditionis apposito. *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend. Oldend. Breder. eod.*

Decepto emptore ultra dimidium justi pretii; agitur ut vel restituatur res, vel justum pretium solvatur. l. 2. C. de resc. vend. Oldend. eod.

Quæ sunt requisita hujus Actionis?

℞. 1. Rem venditam esse. 2. Eamque traditam, vel saltem opportune oblatam. 3. Liberam, *l. 1.* §. *vendit. l. si tibi. ff. de act. empt.* non vitiosam, *l. 4. pr. l. 6.* §. *si vas. l. 11.* §. *redhibitionem. ff. eod.* sed in eo statu, quo erat cum venderetur. *dd. ll.* 4. Pretium totum, vel ejus partem nondum esse solutam, aut contractus initi occasione venditori aliquid abesse. 5. Quod si ad rescissionem agitur; causam subesse ex qua ad eam agi possit. *Vult. jurispr. eod.*

Quomodo proponitur?

℞. Cum actio ex vendito iisdem modis concedatur venditori adversus emptorem, quibus actio empti conceditur emptori adversus venditorem, eademque inter eos sit ratio, *Oldend. eod.* ita habe; requisitis, & hic secundum rationem contractus, item secundum facti speciem narratis, secundum ea peti,

vel

vel pretii, item usurarum ex mora solutionem, ejus quod venditori abest, pactorum item conventorum præstationem, vel aliquando, & expressa quidem causa tali ex qua admittitur, contractus rescissionem. *Vult. eod. Practicam specialiter apud Oldend. eod. vide.*

De Actionibus Locati-conducti.

Cum ex contractu locationis etiam geminam dari actionem dixeris, unam locati, conducti alteram; dic, cui, & adversus quem, datur actio locati?

℞. Locati actio datur. 1. Prædii, sive urbani, sive rustici, rei mobilis etiam, locatori. *l. sed addes.* §. 9. *l. qui operas.* 38. *l.* 24. §. 2. *ff. locati. l. si quis conductionis. C. eodem.* 2. Ei qui opus paciscitur, constituta, sive in dies, sive in universum mercede. *l. ea lege.* 51. §. *locavi opus. l. si merces.* §. *qui columnam. ff. eod.* 3. Ei, qui quod faciendum conduxerat, locavit alteri. *l. si cui* 48. *ff. eod.* Etiam usufructuario locanti; quoad ususfructus durat. *l. si quis domum.* §. *hic subjungi. ff. eod.* Si plures locaverint; olim quidem in solidum. Sed id hodie mutatum, ut & de pluribus conductoribus. *l. item quæritur.* §. *duo. ff. eod. l. si divisa. C. eod. Nov. de duob. reis. c.* 1. *const.* 19. Adversus 1. Eum qui rem, operam, vel opus faciendum conduxit. 2. Etiam emptorem qui rem à se emptam tantisper, donec solveret pretium, conduxit. *l. sicut emptio.* §. 2. *l. seq. l. item si pretio. pr. ff. eod.* 3. Fidejussorem in omnem causam. *l. quæro.* 54. *ff. eod.*

Ad quid datur?

℞. 1. Ad solvendam mercedem de qua convenit, & usuras post moram. *l.* 54. *ff. hic.* 2. Ad damna culpa conductoris contracta. *l.* 45. *l.* 43. *l.* 55. §. 2. *ff. eod. l. præses. C. eod.* si quid factum contra legem conductionis. *l.* 11. §. *ult. ff. eod.* 3. Ut conductor faciat id, quod ex lege conductionis in se recepit. *l. si merces.* §. *conductor. ff. eod.* 4. Ad id quod interest, si forte conductor ante tempus locationis finitum rem deserat. *l.* 24. §. *si domus. l.* 55. §. *ult. ff. eod.* 5. Et ut possessionem rei conductæ post expletum conductionis tem-

tempus restituat. *l. videamus. §. qui vinum. ff. eod. l. si quis conductionis. C. eod.* 6. Nonnunquam ut ante tempus consuetum, vel contractu definitum, migret. *l. 3. C. l. 54. §. 1. ff. eod. Quod quibus casibus fiat, supra dictum. tit. de locat. cond.*

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. 1. Rem fuisse locatam. 2. ejus usum revera concessum conductori. 3. mercedem non fuisse solutam; idque vel omnino non, vel non ita ut oportet, aut certe aliam aliquam esse causam, ex qua repetendæ rei locatæ, vel resiliendi à contractu locationis, jus habeat.

Quomodo proponitur actio locati?

℞. Actor dicit se Sempronio Reo domum quandam suam tali loco sitam, consentienti in contractum, locasse: Et quidem decem aureis Rhenensibus: Idque in annum: Reo se claves prædictæ domus tradidisse, &c, ut ad commodum suum uteretur, se passum: Ejusdemque conventionis vi Reum ædes incoluisse, aliquot fornacibus & fenestris perfractis: [*vel in locatione operarum dicit se locasse Reo domum tali modo exstruendam, (hoc est, narratio fit pro facti specie) structuram vero domus esse vitiosam, ac contra conventionem factam; Varianda enim pro facti specie narratio.*] Pro solutione à mercedis, & damni reparatione frustra ab Actore esse interpellatum: Petere itaque se, Reum condemnari, ac juris viis ad mercedis plenam solutionem, & ejus quod Actoris interest non solutam, & damnorum illatorum reparationem compelli. (*Quæ petitio & in materia tacita reconductionis variari potest pro ejusdem ratione.*) Vel pro altera facti specie nunc expressa, dicit Actor petere se, ut vitium in ædificanda domo commissum Reus emendet, ac opus absolutum probatumque ei præstet.

Cui, & adversus quem datur actio conducti?

℞. 1. Conductori, se re, aut opera conducta frui ei non liceat; *l. ex conducto. §. 1. l. si quis domum. ff. hic.* ejusque hæredi. *l. 98. §. 8. ff. eod.* 2. Etiam pupillo ad id quod interest, ex collusione tutoris. *d. l. ex conducto. §. fin.* Adversus locatorem, vel ejus

suc-

succeſſorem univerſalem; non ſingularem, ut emptorem. *l. emptorem. C. eod. Niſi vel in venditione intercesſerit pactum de non expellendo conductore.* d. l. emptorem. verb. niſi ea lege. l. 25. §. qui fundum. ff. eod. 2. *Vel conductor habeat bona locatoris pro conductione ſervanda obligata: cum res tranſeat cum ſuo onere. Schneidw. hic. n. 6.* Quando vero ſucceſſor teneatur de locatione per prædeceſſorem facta, vide *Ferrar. in for. lib. ad facti praſtat. & rei relaxat. ſup. verb. ſolvere. n. 5. & 6.*

Ad quid datur?

℞. 1. Vt conductor uti frui poſſit re conducta. *l. ex conducto. 15. §. 1. ff. eod.* 2. ut locator ad id domum, vel aliam rem locatam reficiat, *d. l. 15. §. 1. l. 27. ff. eod.* 3. ad expenſas à conductore in re conducta neceſſario & utiliter factas (*etiamſi non ſit de iis repetendis conventum*) repetendas, *l. dominus horreorum. 55. §. 1. ff. eod.* 4. ad repetendam penſionem ante tempus ſolutam; ſi quidem re conducta non poteſt frui conductor. *l. ſi fundus. l. ſed addes. §. ſi quis cum in annum. ff. eod.* 5. ad remiſſionem mercedis propter ſterilitatem magnam & caſum citra conductoris cauſam contingentem. *d. l. ex conducto. §. ſi vis tempeſtatis. 2. §. 4. §. 7. l. ſi merces. §. vis major. ff. eod.* 6. ad intereſſe damni accepti ex rei locatæ vitio. *d. l. ſed addes. §. ſi quis dolia. ff. eod. & ibi Dd.* non ex effractis & compilatis horreis, niſi eorum cuſtodia recepta. *d. l. dominus horreorum.* 7. Vt præſtetur id quod ex lege conductionis convenit. *l. 16. C. eod.* 8. ad tollenda, & auferenda utiliter rei conductæ inædificata, & adjecta. *d. l. ſed addes. §. ſi inquilinus. ff. eod.*

Quæ ſunt requiſita hujus actionis?

℞. 1. Rem vel operas conductas eſſe. 2. Actor uſum rei, vel operæ conductæ, vel omnino non, vel non uti conventum, conceſſum. *l. ſed addes. ff. hic.* 3. Vel etiam locatorem exire conductorem, & res ſuas exportare finito locationis tempore non pati. *d. l. ſi addes. §. ſi inquilinus. 5.* 4. Conductorem à locatore ante finitum tempus conductionis ſine juſta cauſa expulſum. *d. l. ex conducto. §. 8. ff. d. t. l. ade. C. eod.*

Quo-

Quomodo proponitur?

℞. Re conducta dicit Actor, se talem domum, vel fundum tali loco situm conduxisse; ita quidem, ut inter ipsum & Reum de mercede & pensione convenerit: Reum, quamvis admonitum, domum, vel fundum conductum, uti ut eo possit prout conventum, non tradidisse: Ob traditionis autem defectum tale, vel talia damna *(puta, quod aliam domum ad aliquot dies conducere, vel merces suas inde deteriores factas minoris vendere, debuerit.)* passum. *(Operibus conductis, & in quod tempus, & quibus conditionibus conducta sint, narrat.)* Petit ergo in re conducta Reum condemnari ac legitime compelli, ut domum conductam ad inhabitandum, vel fundum ut eo utatur more consueto, libere tradat, damna ob moram in tradendo reparet, aut aliter pro facti specie. In operis, ut Reus condemnetur ad eas secundum leges conductionis præstandas. *Oldend. eod.*

Cum supra dixeris, speciem locationis-conductionis emphyteusin fuisse, nunc proprium contractum esse; dic obiter, quæ actio datur & ex isto contractu?

℞. Quidam dari volunt actionem præscriptis verbis. Alii, *(quia hic est nominatus, & certus contractus; cum actio præscriptis verbis detur tantum in contractibus innominatis; vel cum dubium est, qua actione sit experiundum)* malunt dari condictionem ex lege Zenonis: qua contractus hic nomen quidem accepit & formam; non tamen cautum quo actionis genere experiundum. *Quo casu condictio ex lege datur. l. un. ff. de condict. ex lege.*

Cui datur hæc condictio in contractu emphyteuseos? & adversus quem?

℞. Datur Domino rei, *qui rem in emphyteusin dedit*, ejusque hæredibus, adversus Emphyteutam ejusque hæredes. Idem & Emphyteutæ ejusque hæredibus adversus dominum, ejusque hæredem, pactioni non stantem. Quinimo & utilis in rem actio datur adversus quemcunque rei possessorem. *Vult. Inst. eodem. num.* 119.

Quid hic condicitur?

℞. I. Res ipsa in Emphyteusin data, & quidem ex variis causis. puta; 1. Si emphyteuta eam deteriorem reddat, non meliorem. 2. canonem legitimo tempore non solvat. 3. veniat contra pactiones; aliisque supra expositis (*ob quas etiam aliquando habet rei vindicationem. tit. ff. si ager vectig. & emphyt. pet.*) II. Ad Interesse agitur, quod interfuit domini rem non fuisse deterioratam; vel dolo & culpa emphyteuticarii nihil ei abesse. *Vult. ad Inst. eod. n.119.*

Quæ hic utrimque requisita?

℞. 1. Rem datam esse in emphyteusin. 2. Adversarium non stare pactionibus. *Vult. eod.*

Quæ actiones pœna mere persecutoriæ ab Imperatore recensentur?

℞. Furti. §.18. *hic.* Reliquæ, *puta quæ præterea in delicto furti dantur*, rei sunt persecutoriæ; *ut supra tit. 1. hic. quæst. ult. prout & quibus dentur, explicatum.*

Cui datur actio furti?

℞. Iam ante dictum. 1. Ipsi domino. Hic addo, & ejus hæredibus dari. 2. Etiam non domino; modo ejus intersit rem furto non ablatam; *ubi & exempla. tit. 1. hoc. lib.*

Adversus quem datur?

℞. Datur 1. contra ipsum furem, eumque, sive manifestum, sive nec manifestum. §. *recte. supra. eod.* 2. abutentem re cujus possessionem, vel usum accepit. *ex.gr. commodatarium, depositarium. sec. ibid. exposita.* 3. præstantem opem, & consilium ad committendum furtum. §. *interdum supra eod.* 4. scienter suscipientes, & celantes res furtivas. §. *conceptum. supra. eod.* 5. dominum surripientem rem, in quam alius habet usumfructum. *l. creditoris.* §. 1. *ff. de furt.* 6. creditorem pignore dato utentem, vel illud soluta pecunia non restituentem. *l. in actione.* §. *furtum. l. si quis uxori.* §. *eum creditorem. l. si pignore. ff. d. t.* 7. procuratorem falso res alienas citra domini voluntatem exigentem. *l. falsus procurator. C. de furt. & serv. corrupt. l falsus.* §. 1. *ff. eod. Non contra hæredes; nisi de eo quod ad ipsos scientes, & contrectantes pervenit; vel lis cum principali fuerit contestata.* §. non autem.

§. pœ-

§. pœnales. infr. de perp. & temp. action. ubi latius. *Quomodo, & quatenus actiones in heredes transeant, speciatim agendum. Unde factum quod hactenus aliquando quidem; non semper in actionum explicatione heredum fecerimus mentionem.*

Ad quid datur?

℞. Datur ad legitimæ pœnæ pro ratione ipsius furti (quatenus, vel manifestum est, vel nec manifestum) persecutionem. *Circa quam quatenus variatum jure, supra eod. explicatum.*

Quæ sunt requisita hujus Actionis?

℞. Prout furtum est duplex, manifestum, & nec manifestum; sic in utroque requiritur, 1. furtum esse commissum ab eo qui convenitur; vel ejus ope & consilio factum esse; *Quod adversus tertium possessorem hac actio pœnalis non detur*, l. 2. C. eod. *sed alia ad rem furtivam vindicandam. §. non autem. infra de perp. & temp. act.* 2. Vt Actor vel sit dominus rei furtivæ; vel ejus intersit rem furto ablatam non esse. *secund. jam dicta.* Quibus probatis pœna sequitur. *Vult. eod. & Schneidw. hic.*

Quomodo proponitur?

℞. Narratur 1. Rem Actori furto ablatam. 2. Eam ad Actorem dominii jure pertinere, vel saltem possessionis. 3. Qualitas furti, an occultum, seu nec manifestum sit, an manifestum, exprimitur; loci etiam, & temporis; item anni, & mensis non neglectis circumstantiis. Petitur autem pœna, secundum delicti qualitatem, sive dupli, sive quadrupli; vel alia pro ratione variati in hac actione juris. *De quo vide supra hoc Tit.*

Quas actiones mixtas, hoc est, partim rei, partim pœnæ persecutorias hic recenset Imperator?

℞. Tres. 1. Vbi bonorum raptorum; 2. Legis Aquiliæ; 3. & eam quæ datur contra eos qui relicta sacrosanctis Ecclesiis, aliisque locis venerabilibus, sive legati, sive fideicommissi nomine solvere differunt.

Cum quæ sit actio vi bonorum raptorum, quibus, adversus quem, & ad quid detur, supra sit explicatum, Tit. 2. hic; dic, quæ sunt ejus requisita?

℞. 1. Vt

℟. 1. Vt quis per vim rem rapuerit; & quidem non solum quoad factum, sed & quoad animum. 2. Ideoque ut cum vi concurreret dolus, nec ex errore negligentiave, mera sit culpa. *l.* 2. §. *doli.* §. 18. *ff. de vi bon. rapt.* 3. Vt res mobilis sit ablata; nec solum sit expulsio, vel invasio rei immobilis. *Schneid. de act. mixtis. n.* 10.

Quomodo proponitur?

℟. Narratur, commissam violentiam à Reo convento, & quidem circa rem mobilem, cum circumstantiis loci, temporis, ut in actione furti: quo facto exprimitur rerum ablatarum valor; *(quod & in actione furti fieri debet)* petiturque inde ab Actore intra annum quidem restitutio in quadruplum, post annum in simplum. *Schneidw. eod. n.* 12.

Quatenus actio legis Aquiliæ dicitur mixta; id est hic, rem simul, & pœnam persequi?

℟. 1. Quatenus Reus, si se damnum injuria dedisse dolo inficietur, & convincatur, in duplum *(id est, in rem, & damni dati æstimationem)* condemnatur; *l.* 21. *l.* 23. §. *pen. ff. l. contra negantem. C. de lege Aquil. licet eam inficiationem usque ad litis contestationem revocare possit*, l. 26. §. neque. ff. de noxal. act. *& lite contestata minori succurratur. d. l.* 26. §. *neque.* 2. Quatenus eo casu, quo agitur in simplum; id est, ad simplicis damni æstimationem, seu quantum damni revera passus est Actor; ad id tamen agitur, quanti res præcedenti tempore fuerit pluris, atque id quod supra simplicem damni æstimationem est, pœna dicitur. *Vult. com. Inst. hic. n.* 15.

Cui, & adversus quem competit?

℟. 1. Hero; hoc est, domino. *l.* 11. §. 6. *De lege Aquil.* 2. Item fructuario, vel usuario, 3. Bonæ fidei possessori cum titulo, & creditori, qui rem postea corruptam pignori accepit. *Non tamen directe, sed ita ut ei succurratur per actionem in factum. d. l.* 11. §. 8. 4. Domino commodanti, non commodatario. *l. item Mela.* §. *legis Aquiliæ.* §. *eum qui. ff. eod. tit.* 5. Libero homini nomine suo, *(sed utilis tantum; quia non est membrorum suorum dominus. l. liber homo. ff. eod.* ad sumptus. 6. Marito, etiam constanti-

bus

bus nuptiis, de damnis rerum dotalium. *l. si servus.* §. *si cum maritus. ff. d. t.* Adversus eum 1. qui præcipue damnum dedit, directa; adversus eum qui causam, vel occasionem damni dedit, utilis, vel in factum præterea, secundum specierum diversitatem. *l. qua actione.* §. *Celsus. 6. ff. eod.* Adversus plures servum percutientes, vel aliam rem corrumpentes, in solidum. *Et ita quidem; ut quod alius præstitit, alium non relevet, (cum pœna sit) sed si appareat, cujus ictu læsus perierit is, quasi occiderit, teneatur. d. l. item Mela.* §. *sed si plures servum.* 3. Adversus magistratus municipales non ex lege, neque jure aliquem damno afficientes. *l. quemadmodum.* §. *magistratus. ff. eod.* 4. Adversus delentem chirographum, vel testamentum, vel aliud instrumentum. *l. si quis testamentum. ff. eod. l. 21. C. ad l. Corn. de falsis.* Injuriæ etiam causa; nec tantum ut damnum daret, si publicavit id quod sibi secreto commissum, & in factum, & injuriarum actione tenetur. *d. l. si quis testamentum. Quatenus hæc actio adversus eum qui dolo malo servum occiderit, cum actione legis Corneliæ possit cumulari. supra tit. eod. dictum.* Datur vero hæc actio hæredibus; sed cum sit pœnalis, non in hæredes damnum dantis. *l. inde Neratius. 23.* §. *hanc actionem. 8. ff. ad leg. Aquil.*

Ad quid competit?

℞. Id ex superioribus colligi potest. 1. Ad duplum, quando agitur contra inficiantem, sive ex legis Aquiliæ primo, sive ex secundo capite. *d. l. inde Neratius.* §. *hæc actio.* 2. Ad æstimationem seu interesse damni dati, & quidem quanti pluris res fuerit infra annum, si ex primo; infra triginta dies proximos, si ex tertio capite agatur. 3. Ad interesse extrinsecum, puta ut consideretur omnis utilitas, quæ ex re perempta percipi poterat. 4. *supra eod. l. inde Neratius.* §. *1. l. 33. ff. eod. Ut omnia commoda, quæ intra annum pretiosiorem facere possent, ad æstimationem accedant. Secundum ante dicta; ubi &, quomodo æstimatio facienda, explicatum.*

Quæ sunt requisita actionis legis Aquiliæ?

℞. Distinguendum hic inter primum, & tertium caput

caput ejusdem legis. In primo capite, ut agi possit, requiritur, 1. ut Reus non modo vulneraverit, sed occiderit servum, vel quadrupedem. *pr. sup. de Leg. Aquil.* 2. Et quidem animal quod pecudum numero continetur. *l.2.§.2.ff.eod.* 3. factum id esse injuria, *id est, non jure. l.3. ff. eod.* In tertio capite requiritur, 1. ut occisum sit animal, vel vulneratum, quod pecudum numero non continetur; vel servus vulneratus, aut quadrupes pecudum numero contentum; vel damnum aliis rebus inanimatis datum. *l.27. §.5. ff. eod.* 2. Idque dolo, vel culpa quidem levissima. *l.44. ff.eod. Non casu fortuito, vel vi majore. l.4.l.45. §.pen. l.49. §.1. ff. eod.*

Quomodo proponitur?

℞. Narratur, secundum requisita, facti species; & secundum eandem ejusdemque circumstantias, petitur damni injuria illati, juxta tenorem legis, reparatio.

Quæ hic est actio ex testamento pro iis, quæ relicta sunt. locis venerabilibus?

℞. Est actio quæ datur adversus eum qui ex hæreditate, quam ipse adivit, Ecclesiæ, vel alteri venerabili loco, seu miseræ personæ, ad pias causas aliquid legatum esse negat, vel fatetur quidem, tamen sine justa causa solutionem talis legati differt, donec apud Iudicem conveniatur. §. *Item mixta. hic.*

Cur mixta dicitur?

℞. Quia licet actio ex testamento regulariter rei persecutoria est, & in simplum competit; his tamen duobus casibus in duplum datur. *d.§.item mixta.hic.*

Contra quos datur, cui, & ad quid?

℞. 1. Contra hæredem ex testamento sive directum, sive fideicommissarium. *l.5.§.2.De O.& A.l. 1.in fin. C.comm.de leg.* 2. contra hæredem ab intestato. (*puta ita relictis legatis.*) 3. contra testamenti executores, omnesque legata piis locis relicta esse negantes, vel eorundem solutionem differentes. *Fab. hic. n.4. Iason n.22.* Et quidem datur hæc actio locis, quibus relicta sunt legata, ad restitutionem rei legatæ, cum interesse & fructibus à die moræ, simulque dupli pœna, *text. hic.* ita ut non interesse, sed res solum

solum legata duplicetur. *Schneidw. hic. n. 17. post Fab. hic. n. 13. Ang. n. 25.*

Quæ requiruntur ergo, ut hac actio competat?

℞. 1. Vt legatum relictum sit SS. Ecclesiis, vel aliis locis venerabilibus; quæ referuntur *l. fin. C. de SS. Eccl.* 2. Vt hæres vel neget legatum relictum esse, vel, si *confitetur*, ut differat (*& quidem fraudulenter sine justa causa. gl. hic.*) solvere donec ad judicium vocetur. §. *item mixta. hic.* §. *sed furti. eod. Et datur quidem hac actio ex negatione, licet primo extra judicium confessus legatum, deinde neget.* Gl. hic. in verbo distulerint. (*Vltima enim mora nocet.* l. 17. ff. de peric. & com. rei vend.) *Non si in judicio sit confessus. Quia revocare talem confessionem non potest. l. un. cum ibi not. C. de confess.*

An non & excusari à pœna dupli ita negans aliquando potest?

℞. Omnino. 1. Cum ex errore justo, seu probabili ignorantia negat. *Dd. hic. Quia hac pœna est in mentientem, & sic delinquentem; at non delinquit qui justo errore negat. sec. Bart. in l. cum qui. ff. de jurejur.* 2. Quando revocat inficiationem, & deinde confitetur, & quidem ante litem contestatam. *gl. hic. super verbo distulerint. Puta 1. quando Actor ex tali confessione legatum vult probare. 2. quando ex negatione, non ex solutionis procrastinatione, Reum vult condemnari. Schneidw. hic. n. 8. & 10,*

Quomodo proponitur?

℞. Dicit Actor Mævium testamento Titium hæredem nominasse, in quo tali Ecclesiæ pro conservatione ministerii 100. aureos legavit: Titium hæreditatem adiisse; Legatum vero Ecclesiæ, quamvis sæpius admonitum, non solvisse, sed fraudulenter negasse, & adhuc negare, vel sine justa causa solutionem differre: Petere itaque se, Titium hæredem condemnari ad solvendum duplum dicti legati, puta 100. aureos legatos, & totidem pro pœna sive fraudulentæ negationis, sive injuste dilatæ solutionis.

Actiones mixtæ rei persecutoriæ.

Quas Actiones mixtas rei persecutorias recenset Imperator?

℞. Tres, 1. Familiæ erciscundæ. 2. communi dividundo. 3. finium regundorum. §. 20. *hic.*

Cur dicuntur mixtæ?

℞. Quod sunt directæ tam in rem, & primo quidem ac per se, *puta pro divisione rei, & vindicatione, Wes. par. fam. ercisc.* quam personalium. *Text. eod. Idque ex consequenti ratione personalium præstationum.* l. 22. §. 4. ff. famil. ercisc. Treut. disp. de mixt. fin. regund. act. th. 1. *Alias etiam mixtæ dicuntur; quod hic uterque litigantium actoris, & rei partes potest sustinere. Perez. hic. l. 10. ff. fin. reg. l. 44. §. 4. fam. erc. l. 2. §. 1. ff. com. div.*

Quatenus hoc verum?

℞. Ratione 1. Initii, hoc est, antequam judicium sit constitutum. 2. Arbitrii, & voluntatis partium. 3. Quoad merita horum judiciorum. Non si constitutum judicium spectetur. Quia tam in his, quam in aliis distincti sunt Reus, & Actor. *Vult. Inst. eod. n. 10. Nempe is actor est qui primus ad judicium provocavit. d. l. 2. §. 1. l. 13. ff. de judic.* vel si simul provocarunt, cui id sorte obvenerit. *l. 14. ff. eod.*

De Actione Familiæ erciscundæ.

Quæ est actio familiæ erciscundæ?

℞. Quæ ex lege XII. Tab. orta, *l. 1. ff. fam. erc.* datur cohæredibus quocunque jure de erciscunda familia, seu dividendis rebus hæreditariis, & de eo quod alterum alteri præstare oportet. *Vult. com. Inst. hic. n. 4.*

Quibus, adversus quos, & ad quid competit?

℞. 1. Directa (*est enim duplex*) datur ei, qui de jure civili, sive ex testamento, sive ab intestato cohæres est, possidenti, vel non possidenti hæreditatem, dummodo eum esse cohæredem Adversarius confiteatur. *per text. l. 1. §. 1. l. 2. ff. d. t.* 2. Utilis 1. hæredibus de

Iure

Iure Prætorio; id est, bonorum possessoribus. 2. fideicommissariis, quibus restituta est ex SC. Trebelliano hæreditas. *l.24.* §.*familia.ff.eod.* 3. Arrogato ad consequendam quartam ex bonis arrogatoris. *l.3.si quarta.ff.eod.* Adversus 1. possidentem, vel non possidentem res hæreditarias. (*puta, si adita hareditate aliquid gesserit, ex. gr. reditus receperit, vel damnum rebus hareditariis dederit. l.22.* §. *fin. cum l.seq.ff.eod.*) Sed eum cohæredem. *l.1. l.2.pr.* & §. 1. *l.25.ff.eod.* 2. Inter filios, quorum uni facta est inofficiosa donatio; *puta pro consequenda legitima. l.2. C. de inoff. don.* 3. Eum, cui cohæres partem suam vendidit. *l. haredes.* §. *si testator. ff. eod.* Et quidem ad ea ipsa, ad quæ cohæredes ex quasi contractu obligari supra, *l.3. tit.28.* §. *familia erciscunda.* diximus. *Unde ista, ut & catera ibidem explanata, Lectori huc repetenda, ne actum agamus, monemus.*

Quamdiu datur?

℞. Sic est perpetua, ut possidenti nulla obstet temporis præscriptio: *Bald. in l.ult. C com.div.* non possidenti opponi possit exceptio triginta annorum. *l.1.* §. 1. *C. de ann. except. Pac. Epit. disp.19. thes. 11.*

Qua sunt requisita actionis familia erciscunda?

℞. 1. Eum qui agit, & Reum, esse cohæredes. *l.1.* §. 1. *ff. famil. ercisc.* 2. Hæreditatem esse aditam. 3. Res quarum divisio petitur esse hæreditarias. 4. Ejusmodi ut dividi possint. 5. Eas ante non fuisse divisas, sive jure, ut nomina, *l.25.* §.1. *ff. eod.* sive à testatore, *l.10. ff. eod.* sive à cohæredibus. *l.57. ff. eod.* *Quod divisione semel facta, de iis qua forte extra eam mansere, non actione hac (qua non, nisi suadente causa, puta, si tantum communi consensu inter cohaeredes, & extra judicium facta divisio.* l.1. C. eod. *repetitur) sed communi dividundo sit experiundum. l.20.* §.4. *ff. eod.* 5. Ut is adversus quem agitur, divisionem detrectet, aut non nisi iniquam admittat. *Vult. comm. Inst. hic.*

Quomodo proponitur?

℞. Narratio instituitur secundum requisita facti cir-

circumstantiis applicata, & secundum ea petitur rerum hæreditariarum divisio, iisque divisis singulis cohæredibus divisarum partium singularium adjudicatio: Item, si quidem in alicujus persona prægravare videatur, ut invicem alter alteri certa pecunia condemnetur, & nomine adjudicato alter alteri de evictione cavere compellatur. *Old. class.* 5. *act.* 8. *ex eo Breder.*

De actione Communi dividundo.

Quæ est actio Communi dividundo?

℞. Est actio (*priori plane affinis*) mixta, quæ datur iis, inter quos res aliqua ex causa legati, vel donationis, vel alia quacunque, honesta tamen, est communis, ut res vel dividatur, vel quod alterum alteri ex æquo & bono præstare oportet, vel utrinque præstetur. *Vult. com. Inst. eod. n.* 18. *Differunt ab actione familiæ erciscundæ, quod illa inter cohæredes, & quidem pro universali, & semel quidem, hæc pro re singulari, ex quacunque causa communi, pluries detur. Ab actione pro socio, quod illa expressam societatem præsupponit, & ab rerum inde utrinque communium communicationem & divisionem dirigatur: hæc res particulares concernat ex incidenti aliquibus communes.* sec. dicta supra lib. 3. tit. 28. §. rerum communio. *Plures convenientias, & differentias, vide apud Plateam hic. Breder. eod.*

Cui, adversus quem, & ad quid datur?

℞. Directa quidem (*nam & hæc duplex est*) 1. Ei qui ex quacunque, sed legitima causa, rem, quam velit dividi, habet communem, ac rei communis sit dominus, *l.* 1. *ff. com. div.* sive socius sit, sive non; idque sive ipse rem communem, sive reus, possideat. *l.* 2. *l. pen. ff. com. div.* 2. Utilis, quasi dominis. Puta 1. ei qui Publicianam habet, hoc est, rem bona fide, & ex justa causa possideat. *l. communi dividundo.* §. 2. *ff. eod.* 2. Qui usumfructum, pignus, & similia jura cum alio habet communia. *d. l. communi.* §. *si duo.* 6. 3. Re communi exstincta, vel desinente communione, non domino ratione personalium

X præ-

præstationum rei non cohærentium. *l. item Labeo. §. pen. ff. famil. ercisc. l. si quis putans. pr. l. in summa. ff. hic.* 4. Creditoribus pignorum salvo jure debitoris. *d. l. communi.* §. 12. 5. Fundum vectigalem habenti; *non ut divisio fiat; sed ut uni res adjudicetur; nec confundatur vectigalium præstatio.* d. l. communi. pr. *Non prædoni, aut rem communem ex delicto possidenti. d. l. communi. §. inter prædones.* Adversus eosdem quibus competit: hoc est, consortem rem communem habentem; sed aut negantem divisionem, aut injuste dividere volentem; ut & adversus singularem successorem; si quidem socius partem suam alienaverit. *l. 1. C. l. 14. §. 3. ff. eod. Quod nec invitus quis in communione maneat. t. t. ff. & C. hic. nec ut iniquam divisionem admittat, cogi potest. d. l. 1. C. eod.* Datur autem ad ea ipsa ad quæ rem, ut dictum, communem habentes obligari, supra, *d. l. 3. tit.* 28. diximus.

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℟. Duo. 1. Rem esse communem. *l. 1. ff. d. t.* 2. Adversarium ejus divisionem, aut præstationem ejus quod oportet, detrectare. *Vult. comm. Instit. hic. n.* 20.

Quomodo proponitur?

℟. Deductis secundum facti speciem requisitis, petitur ut res omnes communes, vel ex illis una alterave dividatur; vel ex accidenti, si quid forte ex dilata divisione, aut aliter ex rebus vel re communi, dolo, vel culpa socii, non casu fortuito, *l. 26. ff. eod.* absit, damni reparatio, & impensarum in rem communem factarum restitutio. *l. 3. l. 4. §. 3. §. ult. ff. eod.*

De actione Finium regundorum.

Quæ est actio finium regundorum?

℟. Actio hæc (*quæ & finalis quæstio dicitur, l. 11. ff. h. t. item limitis actio. c. inter memoratos.* XVI. *q.* 3.) est actio mixta inter confines prædiorum, & quidem rusticorum; data in hoc, ut limites mutua, sive fundorum divisione, sive adjudicatione, & condemnatione

mnatione regantur, hoc est, distinguantur. *Vult. ad Inst. eod. n.* 23.

Quibus competit hæc actio, adversus quos, & ad quid?

℞. Directa quidem dominis fundorum, seu prædiorum rusticorum, *de quibus controversia. l.* 2. *ff. eod.* Vtilis vero beneficiario, emphyteutæ, usufructuario, creditori jure pignoris possidenti. *l.*4. §.9. *ff. eod.* Adversus eosdem quibus id concedi dictum, puta quemlibet vicinum (*excepto socio. d. l.* 4. §. 7.) prædia rustica confinia habentem, & terminos vicini occupantem. *d. l.* 4. §. *non solum*. §. *finium regundorum. ff. eod.* (*Duplex quippe est judicium, ut & duo priora.*) Et datur quidem 1. ad confinium fundorum ipsorum divisionem, sive ut termini constituantur novi, sive ut antiqui reparentur. *l.* 4. §.4. *l.* 8. *ff. eod.* §. *fin. Inst. de offic. jud.* 2. Item ad distinctionem adhærentium jurisdictionum, sive spiritualium, sive temporalium. *Schneid. & Bred. ex eo, hic. per Bart. in l. arbor.* §. *fin. ff. communi divid.* 3. Ad impensarum, & fructuum, post litem contestatam, perceptorum computationem. *d. l.* 4. §. 2. Quia ante litem contestatam bona fide percepti sunt consumentis, si mala fide percepti, condici possunt. *d. l.* 4. §. 2. *Treutl. hic. thes.* 3. 4. Ejus quod interest præstationem. *d. l.* 4. §. 1.

Quæ sunt requisita actionis finium regundorum?

℞. Duo. 1. Agentium agros esse confines. 2. De finibus esse contentionem, sive vetustate, sive avaritia, temeritate, vel vi fluminis turbatis. *Vult. eodem n.* 27.

Quomodo proponitur?

℞. Post, secundum requisita, facti speciem deductam, petitur veterum terminorum officio judicis restitutio, vel si non appareant, novorum dejectio, & ex accidenti, ejus quod interest, & fructuum, post litem contestatam, habenda ratio. *Vult. eod. post Oldend. eodem.*

Quarta Divisio Actionum.

A quantitate in eas deducta.

Quomodo actiones secundum quantitatem in eas deductam dividuntur?

℞. Quod sunt vel in simplum, vel in duplum, vel in triplum, vel in quadruplum, *nulla ulterius extensa actione*. §. 21. *hic.*

Quæ actiones dantur in simplum?

℞. Omnes actiones reales, item personales ex obligatione conventionali *(puta vero, vel quasi contractu)* ortæ. Ex delictis ortæ partim in simplum, partim in duplum, &c. Ita tamen, ut quod ultra simplum est, pœna sit. Quæ ipsa vel legalis esse potest, *quando legibus definita delictis est imposita, (quam, sed privatis impositam, hic quatenus ea non excedant quadruplum, cum excedere possint, arbitraria, item ex publicis delictis modo respicimus)* vel conventionalis contractibus ex conventione partium adjuncta, quam hic non respicimus. *Vult. com. Inst. hic.*

Quæ in duplum?

℞. In duplum agimus actione furti nec manifesti, damni injuria dati ex lege Aquilia, depositi ex causa incendii, tumultus, ruinæ, naufragii; item adversus depositum infitiantem, servi corrupti, sive dolo malo & calliditate, sive consilio & hortatu, actione ex testamento venerabilibus locis relicto. *secundum supra dicta.* §. 23. *hic.*

Quibus actionibus agitur in triplum?

℞. Tales actiones hodie non esse in usu, ideo quod viatores, non ut olim, cum in jus vocant, & judicata exigunt, veluti exsecutores litium, sportularum nomine nihil exigere possunt: & Iustinianus peculiarem legem ob majores sportulas introduxit, §. *tripli.* ait Perez. *eodem. videatur textus.*

Quæ sunt actiones in quadruplum?

℞. Quatuor. 1. *actio furti manifesti*, de qua jam egimus, & quam in quadruplum dari diximus supra.

pra. 2. *Quod metus causa* ei data, qui justum metum passus est ob quem fecit quid, vel dedit in proprium detrimentum, contra eum qui metum talem incutit; de quibus duabus agemus statim. 3. *Actio de calumniatoribus*, in eum data, qui vel ipse calumnioso judicio aliquem vexavit; vel, ut vexaret, pecuniam accepit. *l.* 1. 2. *l.* 6. *ff. de calumn.* 4. Condictio ex lege adversus exsecutores litium plus æquo contra constitutionis Imperatoriæ normam à litigante quicquam exigentes, sive ab actore, sive à Reo quid expresserint. *Pac. notis. hic.* Ita ut triplum fisco detur, simplum ei qui damnum est passus. *Nov.* 124. *cap.* 3. §. *quadrupli.* 25. *hic. Perez. cod.*

An inter actiones dupli, & quadrupli, nulla est differentia?

℞. Imo hæc inter eas est diversitas, quod quædam hujusmodi sint per se; puta, actio furti nec manifesti; ut in qua dupli est pœna: quædam ex accidentis legis Aquiliæ, ut in qua dupli non est pœna; nisi infitiatus sit damnum is qui dedisse convincitur, ut & in aliis quæ infitiatione crescunt. Inter actiones quadrupli nihil interest, nisi quod qui rem vi abstulit, ex jussu judicis Actori restituens à quadruplo absolvatur, & in quadruplo res contineatur. §. 26. *hic.*

Dic obiter; quot sunt omnino actiones, quæ infitiatione crescant?

℞. Septem. 1. Legis Aquiliæ. 2. Ex testamento legatorum nomine per damnationem relictorum. 3. Piorum legatorum. 4. Depositi, sed in quatuor casibus supra notatis specialiter. 5. Condictio ex syngrapha, si debitor neget se scripsisse, vel opponat non numeratæ pecuniæ exceptionem, idque falso factum probetur. 6. Condictio ex contractu habito in argentariis sine scriptura. 7. Actio judicati.

De Actione servi corrupti.

Fecisti in hac quarta divisione mentionem trium actionum, quas explicare expedit, servi corrupti, & quod

quod metus causa, & de calumniatoribus; *Dic, quæ est actio servi corrupti; seu de servo corrupto?*

℞. Est actio in factum prætoria, quæ dabatur adversus eum, qui servum alienum *(vel ancillam)* corrupisset, vel ei dolo malo persuasisset, ut, cum bonus esset, malus; cum malus esset, deterior fieret. *l.* 1. *&* 2. *ff. de serv. corrup.* §. 23. *hic.* Comparata ad exemplum legis Aquiliæ; ita tamen, ut, cum actio ex lege Aquilia competat quoties corpus: hæc competat quoties mores servi corrumpuntur. *gl. hic. in verb. deterior. Vult. eod. n.* 4.

An ejus ergo aliquis usus?

℞. Nullus directe; utiliter tamen datur de corruptis quoquo modo potestati nostræ subjectis. ex. gr. patri de filio, & filiafam. corruptis. *l.* 14. §. 1. *ff. eodem.* & magistratui de corruptis subditis. *Dd. ad hunc.* §. marito de corrupta uxore. *Zas. hic. n.* 5. *An ipsi corrupto detur, vide Vulteium id hic negantem juri consentaneum esse, licet sit æquitati.*

Adversus quos ergo datur utiliter hæc actio?

℞. Directa dabatur in eum cujus consilio & hortatu servus alienus vel fugisset, vel contumax adversus dominum factus esset, vel luxuriose vivere cœpisset, vel quolibet modo deterior factus esset. §. 23. *hic. d. l.* 13. Vnde utilis in eum datur, qui potestati nostræ subjectos moribus deteriores facit. 2. Vel modo improbe ad quid faciendum sollicitavit, etiamsi nihil effecerit. *l. si quis, C. de furtis, &c.* modo id fecerit dolo. *l.* 3. *pr.* §. 1. *l.* 5. *ff. eod.*

Ad quid dabatur olim, hodieque datur?

℞. Olim dabatur directa in duplum. *Text. eod. d. l.* 5. §. 2. hodie, cum tantum competat hæc actio utiliter, arbitrio judicis pœnam committendam Vulteius existimat. *Quod pœna incerta in jure sit in arbitrio judicis. l. un.* §. 1. *ff. de effract. Vult. eod. n.* 10. *Com. Inst. eod.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℞. 1. Vt aliquis sit corruptus. 2. Reus eum dolo malo corruperit. 3. Actor jus in corruptum habeat.

Quomodo proponitur?

℞. Pro facti circumstantia deducit Actor, accommodata

modata ad forum nostrum narratione secundum requisita, in specie corruptionem (*& quidem dolo malo, & callida persuasione factam*) ejus in quem jus (*& ipsum deducendum*) habebat ipse, & aut pœnam arbitrio judicis relinquet, aut æstimatis corrupti operis, (*quod fieri posse, concedit Vulteius,*) & quod Actoris ob eam corruptionem ex patrimonio ejus abest, aget in duplum. *Vult. eod. n.*10. *Confer. Old. Class.* 7. *act.* 2. *Bred. hic.*

De Actione quod metus causa.

Quæ est actio quod metus causa?

℞. Est actio prætoria in personam, in rem scripta, data per illatum metum talem qui in constantem virum cadit damnum passo, per quam rei per vim vel metum talem extortæ quadruplum intra annum, vel post annum simplum ab eo consequitur, qui rem extortam possidet. *Bred. hic.*

Cui, adversus quem, & ad quid datur?

℞. Datur metum præsentem talem passo, qualis in definitione est expressus, sive in sua, sive in liberorum, vel conjunctorum suorum persona. *l. metum autem præsentem.* §. *volenti. l. nec timorem. cum l.seq.* §.3.*ff. quod met.caus.* Contra 1. Metum sive per se, sive per alium inferentem; etsi res ad alium pertineat. 2. Contra rei per metum ablatæ possessorem, vel detentatorem, sive lucrativo, sive oneroso, sive sine titulo. *l. Item si cum exceptione.* §. *Pedius quoque. d.l.metum autem præsentem.ff.eodem.* 3. Adversus populum, curiam, collegium, vel corpus, si ex dolo adversariorum aliquid ad eos pervenit. *l.* 9. §. 1. *ff. eod.* 4. Si plures tantum intulerunt, adversus singulos in solidum. *l.* 14.§.*fin.ff.eod. Oldend. Clas.*6. *act.* 10. *n.*1. 5. Adversus ejus qui metum intuletit hæredes. 6. In id quod ad eos pervenit; imo & hæredes hæredis; Licet nihil ad eos pervenit. *d.l.* 16.§.*fin. ff.eod. Quia sufficit semel pervenisse. l. videamus. ff. eod.* Et quidem 1. ut quicquid metum passo abest, in integrum, & pristinum statum restituatur. 2. Venientibus etiam in restitutionem fru-

ctibus perceptis, & qui ab impedito per metum percipi potuissent, omnique commodo, & emolumento, *l.* 12. *l.* 14. §. 7. *l.* 9. §. 7. *ff. eod.* sive res exstiterit, sive quocunque modo perierit; modo non fuisset peritura apud metum passum, ita ut vel rem ipsam, vel ejus æstimationem petere possit. *l.* 1. *C. de his quæ vi metusve caus. gest. sunt. l. in re furtiva. ff. de Condict. furt. Ita tamen, ut interitu quidem rei, sine dolo, & culpa ipsorum, liberentur bonæ fidei possessores metus ignari: ad fructus tamen, sed modo perceptos, teneantur. l.* 14. §. 5. *l.* 18. *ff. eod.* Et in simplum est; si condemnatus rem intra decem dies, aut tempus in sententia expressum restituat; si non, in quadruplum. *d. l.* 14. §. 1. Cui res ablata inest. *d. l.* 14. §. 10.

Quæ sunt requisita hujus actionis?

℞. Duo. 1. Actori illatum esse metum qui in constantem virum cadat, sive in propria persona eum passus sit, sive in persona liberorum, vel uxoris. 2. Actorem exinde sensisse damnum: Si quidem agitur adversus alium quam qui metum intulerit, ipsum lucrum sensisse.

Quomodo proponitur?

℞. Deducta secundum requisita, & circumstantias facti specie, petitur rei restitutio, & præterea triplum ejus, vel si quid factum, ejus æstimatio ut fiat in quadruplum. Non fiat autem semper condemnatio secundum petitionem Actoris; puta semper quidem in id quod abest, vel ejus æstimationem; in pœnam vero tum demum, si res arbitrio judicis non restituatur. §. *item actio. infr. hic. & sec. modo dicta. vide Vult. & Old. eodem.*

De Actione in factum de Calumniatoribus.

Quæ est actio in factum de Calumniatoribus?

℞. Quæ datur in eum qui pecuniam accepit, *aut aliud commodum sensit*, ut alicui per calumniam negotium in judicio faceret, vel non faceret. *Pac. Epitome, disp.* 20. *thes.* 6. *Puta tales hoc loco* calumniatores

niatores *dicuntur. Adversus quos quomodo etiam aliadentur actiones, vide Schneidw. & Oldend. class. 1. actione* 10.

Cui, adversus quos, & ad quid hæc actio datur?

Rf. 1. Ei qui pecuniam non turpiter dedit, ne calumniosum negotium ipse pateretur; & tamen passus est, sive ipse, sive alius ejus nomine dederit. §. *quadruplici. hic.* 2. Ei qui innocentis misertus pro eo, etiam nesciente, ne vexaretur in judicio per adversarium, dedit. *l. si quis ab alio. pr. vers. si autem. ff. de calumniat.* 3. Ei in cujus læsionem, ut calumniam pateretur, data. *l. & generaliter.* §. *illud erit notandum. ff. eod.* 1. Adversus pecuniam dantem, ut alteri negotium calumniose fiat, vel non fiat. *l.* 1. *pr. ff. eod.* 2. Adversus eum qui accepit pecuniam, vel aliud quodvis lucrum; ut in judiciis aliquem molestaret injuste litibus; vel justam quocunque modo causam proderet. *l.* 1. §. 1. *l.* 7. *ff. eod. tit.* Non hæredibus: *(quia pœnalis est, & quod sufficere ipsis debet, quod datam à defuncto pecuniam per condictionem ob turpem causam repetere possint. l.* 4. *ff. eod.)* neque in hæredem, nisi in id quod ad eum pervenit. *Itidem quia pœnalis est. l.* 5. *ff. eod.* Datur autem intra annum in quadruplum ejus pecuniæ, quam quis accepisse dicitur: *(Qui computatur ab eo die, quo quis calumniam sibi structam resciverit.)* post annum in simplum. *l. annus. l.* 1. *ff. eod. Incipit autem actio tam in dantem, quam in accipientem pecuniam, statim ab eo die quo data est pecunia; etsi nihil factum. l. & generaliter. pr. ff. eod.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

Rf. 1. Vt pecunia, *vel alia res quæ in patrimonio esse possit, l.* 1. 2. 3. *ff. eodem.* sit data, ut alteri temere lis moveretur; si quidem agatur adversus eum qui pecuniam alteri dedit; Sin autem qui accepit conveniatur; ut accepta sit, sive ut alteri calumniosam actionem ne recipiens institueret, sive ne calumniosum negotium faceret. 3. Vt data sit ob negotium calumniosum judiciale; vel quod quis in judicio movere poterat. *gl supra. Rubr. ff. eodem.* Licet alii etiam pro calumnia extra judicium commissa vel

committenda dari hanc actionem putent. *Bred. hic. ex Jasone hic. n.* 85.

Quomodo proponitur?

℞. Actor dicit, cum Reo sibi nihil unquam negotii fuisse, Reum vero viginti aureos accepisse, ut sibi Actori litem moveret; scivisse vero nihil se juris habuisse, ex quo Actori judicium dictare possit: Nihilominus tamen à Reo apud talem judicem Actorem sesquiannum vexatum: Petere itaque se, judicis sententia pronunciari, Reum dictam pecuniam calumniose, & contra juris prohibitionem accepisse, ipsumque condemnari, ut actori quadruplum ejus, id est, 80 aureos persolvat. *Oldend. eod. & ex eo Bred. eodem.*

Quinta Divisio Actionum.

In bona fidei & stricti juris.

Quæ est quinta actionum divisio?

℞. Quod aliæ actiones, sive reales, sive personales, sint bonæ fidei; aliæ stricti juris. §.20. *hic. Distinctione desumpta ab intrinseca actionum qualitate, quæ tum ipsam actionem, tum exsecutionem ejus respicit. Perez. hic.*

Quæ dicuntur actiones bonæ fidei?

℞. Bonæ fidei actiones sunt, in quibus libera potestas à lege permittitur judici ex bono, & æquo æstimandi, quid Actori restitui debeat. §. 30. *hic.*

Quæ sunt actiones stricti juris? Stricti juris actiones sunt, in quibus judex præcise adstrictus est de re in judicium deducta pronunciare secundum naturam eidem actioni à legibus, vel partium conventione datam. *l.7. De neg. gest. l. 99. ff. de verb. Oblig.*

Unde hæc divisio actionum; cum in omnibus contractibus bona fides sit necessaria?

℞. Quomodo hoc non impediat, quod ipsi contractus alii stricti juris, alii bonæ fidei dicantur, supra explicatum. *lib. 3. tit.* 14. Hic habe; cum contractuum ea sit diversitas, ut vel ex natura ipsorum,

rum, vel ex partium conventione præcise ad id solum quod conventum est, vel etiam ad id quod ex æquo, & bono præstandum videtur, partes obligent; non mirum esse si lex vel sola, inde bonæ fidei judicia, & stricti juris facit, vel secundum eam conventio partium, inter ipsas speciatim leges faciens.

Enumera actiones bonæ fidei & stricti juris.

℞. Enumerantur ab Imperatore bonæ fidei hæ; ex empto-vendito; locato-conducto; negotiorum gestorum; mandati; depositi; pro socio; tutelæ; commodati; pignoratitia; familiæ erciscundæ; communi dividundo; præscriptis verbis; quæ de æstimato proponitur; & ex permutatione competens; hæreditatis petitio; *idque secundum Justiniani constitutionem.* §. 28. *hic.* Stricti autem juris actiones sunt reliquæ omnes: *(puta, Quod exceptio firmet regulam in casibus non exceptis.)* Vt actio stipulati; *quod conceptione verborum solemni adstringatur*; & mutui; *quod lege ipsa ad certum petendum Actor adstringatur, in isto contractu cessante judicis arbitrio. Perez. hic.*

An & actio ex stipulatu pro dote exigenda est stricti juris?

℞. Regulariter quidem secundum stipulationis naturam; at vero cum ex constitutione Iustiniani in locum uxoriæ actionis (quæ bonæ fidei fuit) successerit, placuit hanc bonæ fidei esse; sive interposita, sive intermissa sit stipulatio. *Vt quæ favore mulieris semper interposita fingatur.* §. 29. *hic.*

Quæ ergo est inter actiones bonæ fidei, & stricti juris differentia?

℞. Quintuplex. 1. In bonæ fidei judiciis, neglecta verborum subtilitate, quibus contractus est conceptus, libera potestas est judici, quantum Actori debeat restitui, ex æquo, & bono æstimandi: In strictis tenorem verborum Actoris petentis præcise sequi debet. *ut jam dictum.* 2. In bonæ fidei judiciis, ex officio judicis, ab initio fructus dantur; & post moram usuræ, *l.* 32. §. 2. *ff. de usur.* licet ex obligatione non veniant: In strictis nec fructus veniunt, nec usuræ currunt, nisi post litem contestatam. *l.* 38. §. 7. *ff. eod.*

ff. eod. l. 11. *ff. si cert. pet.* 3. In bonæ fidei judiciis juratur in litem; Non *regulariter quidem* in strictis. *l.* 5. *cum ibi not. de in lit. juran.* 4. In bonæ fidei judiciis contractus, cui dolus causam dedit, ipso jure nullus declaratur, *l.* 7. *pr. & ibi Dd. ff. de dolo.* 3. §. *fin. pro socio.* non in quem incidit dolus. *d. l.* 7. §. 3. In strictis non minus contractus cui dolus causam dedit, valere declaratur ipso jure. *d. l.* 7. §. *fin. l.* 36. *ff. de V. O. l.* 5. *C. de inutil. stip.* 5. In bonæ fidei judiciis olim compensatio fiebat ipso jure; In strictis, ex præscripto D. Marci, opposita doli mali exceptione, inducebatur. Qua hodie sublata per Iustiniani constitutionem differentia, in qualibet actione tam bonæ fidei quam stricta, tam personali, quam reali, compensatio fit ipso jure; in debito quidem liquido, ante rem judicatam à parte proposita, & probata. §. 30. *hic. De compensatione vero vide latius supra. lib.* 3. *Tit.* 30.

De petitione hæreditatis.

Recensuisti inter actiones bonæ fidei petitionem hæreditatis, & negotiorum gestorum, tutelæ, pignoratitiam: quas cum (quamvis, quod compendio agimus, præterire aliquas cogamur actiones) *ob earum meritum nobis retractandas judicemus; dic, qualis actio est hæreditatis petitio?*

℞. 1. Est actio universalis. *(utpote qua rerum universitas petitur, non res ipsæ; nisi per consequentiam, quatenus sub universitate illa continentur.)* 2. in rem. *unde petitionis nomen; quo proprie actiones in rem designantur.* 3. mixta. *l.* 7. *C. de hæred. petit. Quia habet præstationes quasdam personales, quamvis alii simpliciter realem malint. l.* 25. §. 18. *ff. eod.* 4. bonæ fidei. *Nempe talis ab Imperatore facta, cum ante stricti juris esset, vel saltem, an esset, dubitatum fuerit. Vult. comm. ad Inst. hic.*

Quomodo definitur?

℞. Est vindicatio hæreditatis, *Vult. Jurisp. l.* 2. *cap.* 22. seu actio in rem, qua is qui se hæredem dicit, utitur adversus eum, qui jus pro possessore, vel hærede habet,

habet, possidetve rem hæreditariam, quamvis minimam. *l. 9. & 10. ff. d. t. Hotom. hic. n. 2.*

Quotuplex est?

℞. Triplex: alia civilis, seu directa; alia prætoria, sive possessoria; alia mixta ex utraque. *Vult. Jurisp. lib. 2. cap. 22.*

Quæ est civilis?

℞. Qua is qui se hæredem dicit, utitur adversus eum qui jus pro hærede, vel possessore habet. *Vult. eod.*

Cui datur, & adversus quem?

℞. Sive in totam hæreditatem, sive in partem intendatur, (*l. 2. §. ult. l. 9. ff. de legat. 2. modò talis sit pars qua jura habeat hæreditaria. Oldend. class. 5. act. 5. n. IV.*) datur hæredi cuicunque, sive ex testamento, sive ab intestato hæres sit, *l. 1. 2. 3. ff. eod.* (*Nec enim minus quis hæres est ex minima parte quam ex maxima, vel etiam asse. Quia non ex rebus hæreditariis, sed jure succedendi æstimatur hæreditas. Vult. eodem.*) modo hæreditatem ab alio possessam ipse agnoverit. 1. Etiam filio adversus patrem, si agatur de materna successione. *l. fin. hic.* 2. Sive per se, sive per alium, hæres sit. *d. l. 2. Puta vel per eum quem habet in potestate, filiumfam. vel servum, vel extraneum, cui successit. d. l. 3. Old. Class. 5. act. 5.* 3. Hæredi hæredis. *Quia hæres hæredis primi testatoris etiam hæres censetur. l. 2. & 3. ff. de pet. hær. l. 65. De V. S.* 4. Etiam emptori hæreditatis, *l. 54. & ibi Gl. ff. de pet. hær.* contra rerum hæreditariarum possessores, non venditorem. *quia contra eum habet actionem personalem. Gl. in d. l. 54. verb. actionem.* Adversus 1. omnes quæ ex titulo invalido scienter res hæreditarias possident; *l. 13. §. 1. ff. eod.* non singulari, sed vel pro possessore, vel pro hærede. *l. 9. cum 4. seqq. ff. eod.* 2. Etiam eos qui dolo desierunt possidere, *puta alienata hæreditate, ne ipsi convenirentur. d. l. 13. §. 2.* 3. Qui ut possessores hæreditatis liti se obtulerunt. *d. l. 13. §. 13.* 4. Debitorem hæreditatis. *d. l. 13. §. fin. cum ll. seqq. si quidem se hæredem defuncti contendat. l. 42. ff. eodem.* 5. Contra possidentem pretia rerum hæreditariarum, vel debita exacta à debitoribus

 hære-

hæreditariis. *l. 16. §. sed & is. ff. eod.* 6. Contra habentem actionem, occasione rerum hæreditariarum, ut eam cedere domino teneatur. *l. 16. §. 4. §. 5. ff. eod.*

Quis dicitur pro hærede, vel possessore possidere?

℟. Pro hærede possidere dicitur is; qui cum non sit, hæredem se esse bona fide putat, vel sciens se hæredem non esse, tamen se ut hæredem gerit. *l. 11. ff. eod.* Pro possessore possidere dicitur, qui non contendens se hæredem esse, nec ullum possessionis suæ titulum allegans, nec allegare valens, res hæreditarias possidet. *d. l. 11. in fin. cum ll. seqq.*

Quid venit in hanc actionem?

℟. Res omnes hæreditariæ quæ in dominio defuncti fuerunt, corporales, incorporales, (*servitutibus exceptis. l. 19. §. fin. ff. eod.*) etiam à defuncto possessæ modo, vel detentæ, commodatæ, pignoratæ, rerum venditarum pretia, pecuniæ à debitoribus exactæ, fructus, & accessiones rerum omnes perceptæ, percipiendæ, *l. 18. §. fin. l. 19. l. 20. pr. §. 1. 2. 3. ff. eod.* tam consumptæ quam exstantes: si quidem sit malæ fidei possessor. *l. 25. §. 4. ff. eodem. §. 35. sup. de rer. divis. Qui secundum ante dicta ne expensas quidem deducit. Vult. eodem.*

Quæ sunt hujus actionis requisita?

℟. A parte Actoris duo. 1. Vt sit hæres defuncti, de cujus hæreditate quæritur, & quidem quocunque jure, sive ex asse, sive ex parte. 2. Vt ante institutam actionem non habuerit rerum petitarum possessionem. *Quia post adeptam possessionem amplius non sunt hæreditariæ, sed proprium patrimonium possidentis. Gl. in l. 1. §. 16. verb. per unum. ff. de acquir. poss.* A parte Rei similiter duo. 1. Vt Reus hæreditatem, vel partem ejus possideat, vel dolo possidere desierit, vel se liti obtulerit. 2. Vt possideat pro hærede, vel possessore, sive alio titulo invalido. 3. Vt res fuerint mortis tempore, sive dominii, sive possessionis, vel detentionis titulo ejus, de cujus hæreditate quæritur. *Vult. eodem. ex Schneid. eod.*

Quomodo proponitur?

℟. Actor dicit, Sempronium defunctum, cum esset sui

sui juris, & haberet liberam bonorum suorum administrationem, scripsisse legitimum testamentum; In eodem autem testamento se Actorem, vel in totum, vel in partem hæredem scriptum esse, hæreditatemque Sempronii adiisse; Reum vero eam, vel partem, vel aliquam rem possidere; quamvis admonitum ejusdem vero restitutionem recusare; Itaque se petere, ipsum declarari sententia verum ac legitimum Sempronii hæredem, & proinde Reum condemnari, ut hæreditatem prædictam, vel ejus partem, una cum fructibus, & emolumentis, restituat. *Old. eod.*

An vero semper hæreditatem petens tenetur exprimere, ex testamento, an ab intestato sit hæres?

℞. Parte non opponente, minime; ad evitandas tamen dilatorias exceptiones, tutius est ut fiat. *Bart. in l. 3. ff. eod.* Et si quidem ex testamento hæredem se dicit, id probabit per ostensum testamentum, & quidem non vitiosum, nec cancellatum. *l. fin. C. de Edict. D. Hadr. toll. ubi Bart. n. 5.* Cum ab intestato, exprimet, & probabit se agnatum defuncti esse proximum. *Auth. post fratres. C. de legit. hæred.*

Quæ est prætoria hæreditatis petitio?

℞. Qua quis bona hæreditaria, in quorum possessionem quis est missus, ab eo qui illa pro hærede, vel pro possessore possidet, restitui petit. *Vult. eod.*

Quæ in hac observanda?

℞. 1. Sicut hæreditatis petitio civilis datur hæredi, ita hanc dari bonorum possessori, utpote qui vice hæredis est. *sec. ante dicta.* 2. Esse vel ordinariam, quæ ex ipso Prætoris datur edicto, idque secundum ordinem ab illo definitum; vel extraordinariam, quæ nulla certa edicti parte continetur, sed ex novis legibus competit. *Secundum ea quæ dicta sunt supra, sub Tit. de bon. possess.* 3. Eadem hic observanda, quæ in civili hæreditatis petitione; retenta saltem distinctione hæreditatis, & bonorum possessionis.

Quæ est mixta, scil. ex jure civili, & prætorio, hæreditatis petitio? & quomodo definitur?

℞. Quæ

R. Querela inofficiosi testamenti, de qua cum supra actum sit titulo speciali, infra obiter modo agemus.

Dic ergo quæ sunt requisita hujus Querelæ? & quomodo proponitur?

R. Requisita juxta propositionem sunt manifesta: Dicit enim Actor, se contra officium pietatis esse exhæredatum, vel præteritum. 2. Institutum vero hæredem ex testamento hæreditatem adiisse: Petere itaque se, rescindi tabulas, illisque rescissis omnia simul rescindi eo contenta, non modo institutionem, sed & legata, fideicommissa, aliaque, (*jure quidem veteri*;) vel solam institutionem, *jure novo.*

De Actione Negotiorum gestorum.

Quid est actio negotiorum gestorum?

R. Cum, quomodo ex gestione negotiorum duplex nascatur actio, supra explicatum sit, & utraque definita; restat tantum ut hic utriusque requisita, & quomodo proponantur, explicemus.

Quæ sunt requisita hujus actionis?

R. 1. In directa quidem, ut absentis negotia sint gesta. *l.* 2. *De neg. gest.* 2. Et sponte quidem, ut directa detur, §. 1. *sup. de obl. quæ ex qu. cont.* quod alias si vel necessitate, vel ejus suspicione, gesta sint, utilis modo actio locum habeat. *l.* 3. §. *hac actione. ff. eod.* 3. Ut negotium gestum ad Actorem aliquo modo pertineat; hoc est, aut gestu ipso, aut cura; aut ratihabitione. In contraria vero, 1. Ut negotia absentis sint gesta per Actorem absque mandato. 2. Non cadat in speciale nomen contractus, vel quasi. 3. Sit gestum utiliter, vel inceptum respectu domini, licet effectum non habuerit. *l.* 10. §. 1. *ff. eodem. Brederod. hic.*

Quomodo proponitur utraque?

R. In *directa* dicit Actor, se, rebus suis ita exigentibus, nuper aliquamdiu abfuisse: Interim Reum sine ullo mandato negotia sui Actoris administrasse: Male vero gessisse, vel administrando centum aureis negotium deterius fecisse: Petere itaque se,

ipsum

ipſum Reum condemnari ac legitime compelli, ut, reddita ratione negotiorum geſtorum reſtituat, quicquid apud ſe habet reliquum ad Actorem quoquo modo pertinens, & ideo centum aureos nomine damni ſolvat. In *contraria* dicit Actor; Se nuper Titii negotia geſſiſſe, cum domus ejus ruinam minabatur; Se Actorem impendiſſe de ſuo ære in prædicta negotia aureos decem: Reum vero, quamvis multoties admonitum, dictos aureos ei ſolvere obſtinate recuſare, aut obligatione Actorem liberare: Sumptus vero prædictos ſe in diario ſuo deſcripſiſſe; cujus tenorem in cauſæ progreſſu edit: Adhæc ſe pro pecunia in res Titii impenſa uſuras ſolviſſe: Petere itaque ſe, Reum condemnari in dictæ pecuniæ, una cum uſuris, ſolutionem, vel ut obligatione ob res geſtas cum Gaio contractu ipſe liberetur, ac ut, ne officium ei non ſit damnoſum, Reus omnibus modis præſtet.

De Actione Tutelæ.

Quæ eſt actio tutelæ?

℞. Et ipſam eſſe duplicem: *unam directam*, quæ datur pupillo contra tutorem: *alteram contrariam*, quæ tutori datur contra pupillum, ſupra dictum. *Tit. de oblig. quæ ex quaſi contr.* cum utramque ſupra, Titulis de Tutelis, à nobis tractatam putatemus; nunc ſciendum, pupillo adverſus tutores duplicem dari actionem; unam tutelæ, alteram de rationibus diſtrahendis vocatam.

Quæ eſt actio tutelæ directa?

℞. Eſt actio perſonalis quæ, finita tutela, pupillo datur adverſus tutorem, ut actus ſui, & adminiſtrationis reddat rationem tutor. *l. 1. pr. §. officio. ff. de tutel. & rat. diſt.*

Cur dicis, hanc actionem dari finita tutela?

℞. Quia abſurdum videri poſſit rationes adminiſtrationis ab eo deſiderari, qui adhuc adminiſtrat: *l. niſi finita. l. ſi tutori. §. 4. verſ. abſurdum. ff. de tut. & rat. diſtr. Hodie tutor ſingulis annis compelli poteſt, ut rationes reddat: ſicut & quilibet adminiſtrator alius.* Clem. 1. de relig. domib. c. 1. de cleric. ægrot. n. 6.

Idque

Idque etiam ex constit. Caroli V. in der Policey-ordnung/ *in comitiis Augustanis.* 1548. *repetita à Rodolpho II.* 1577. *Vult. Com. Inst. hic.*

Cui, adversus quem datur, & ad quid?

℞. 1. Pupillo & ejus hæredi, adversus tutorem qualemcunque, ejusque successores. *d. l.* 1. §. 16. §. 17. *Wes. par. de tut. & rat. distr. Qui si plures, & solvendo sint; prout quidem tales sunt, in partes viriles. d. l.* 1. §. 10. 11. 12. 2. Contra fidejussores, defensores, curatores bonorum, & nominatores. *l.* 34. *ff. de fidejuss. & nominat. & her. tut. & curat. l.* 1. *C. eod. Bred. hic.* 3. Ad 1. reddendas à tutore actus sui & administrationis rationes. *d. l.* 1. §. 3. 2. restituendas res minoris, quas adhuc penes se habet. *l.* 3. *l.* 9. *C. arbit. tut.* 3. Ad ejus quod dolo, vel culpa tutoris abest commodi, vel adest damni præstationem. *l.* 6. *l.* 7. *C. eod.*

Quæ est actio de rationibus distrahendis?

℞. Est actio (*ex lege duodecim tabul. descendens, tum data, cum datur actio tutelæ. d. l.* 1. §. *fin.*) competens pupillo adversus tutorem de iis rebus, quas ex bonis pupilli durante tutela abstulit. *l.* 1. §. *pen. l.* 2. *ff. eodem. Wes. par. eod. Et datur quidem propter furti nec manifesti speciem, quam factum habet, in duplum.* d. l. 1. §. 22. 23. d. l. 2. §. fin. *Nec transit, quia pœnalis est, in hæredes. De distrahendis hic jam distractis, conturbatis & finitis, dicta. Cujac. ad Paul. lib.* 2. *tit.* 30.

Quæ est actio tutelæ contraria?

℞. Quæ datur tutori contra pupillum de his, quæ ei per tutelam absunt, quatenus ex officio sumptus fecit, vel obligatus sit. *Treut. thes.* 6. *disp. de reliquo jure tutela, &c.*

Cui, quando, adversus quem, ad quid datur?

℞. Non solum tutori; sed & utiliter protutori, (*hoc est, ei qui cum non esset, tamen quasi tutor negotia pupilli gessit.*) & curatori. (*ut & prior directa utiliter datur minoribus. l.* 1. *pr.* §. 1. §. 2. *ff. de cont. tut. act.*) Itidem finito tutoris officio, *d. l.* 1. §. 3. (*sed eadem cautela*) adversus pupillum, vel adolescentem ad ea consequenda quæ propter tutelam absunt,

sunt, *(dummodo bona fide, & ex officio facti sint sumptus, & susceptæ obligationes)* licet contrarium habuerint exitum. *d.l.1.§.pen. l.3.pr.§.1.cum seqq. l. fin.ff.eod. Wes.par. de contr. tutela & utili actione.*

Quæ sunt requisita utriusque actionis, directæ, & contrariæ?

℞. *Directæ* tria. 1. Quod tutor pupilli bona administraverit. 2. Quod in administratione dolum, seu culpam in faciendo, vel non faciendo commiserit. *Sed pro ratione instituendæ actionis.* 3. Tempus administrandæ tutelæ sit finitum, *pro ratione quidem juris Romani. Bred. hic. Contrariæ* requisita sunt: 1. administrata bona esse pupilli à tutore. 2. ex ea administratione, ob sumptus ex officio factos, vel obligationem susceptam, quid tutori abesse.

Quomodo utraque proponitur?

℞. In *Directa* actione dicit Actor pupillus; Titium fuisse tutorem suum, & tutorio nomine per decem annos negotia sui Actoris gessisse: Finitam nunc esse tutelam *(puta secundum jus Romanum.)* Ideoque se authoritate sui curatoris agere, ut rationes suæ administrationis tutor Titius reddat, & de male, seu non ex bona fide gestis damnum resarciat. Petere itaque se, eum condemnari, ut reddita ratione tutelæ gestæ, & omissæ reliqua præstet, & omnia bona pro administratione tutelæ tacite sibi obligata restituat, &c. *Bred. hic.* In *contraria* Actor dicit, se tutelam Sempronii gessisse; In ejus vero administratione *(ob causas enarrandas)* plurimum *(quod & ipsum ponendum)* expendisse: Se vero tutelæ munere, quod pubertatis ætatem attigerit pupillus, liberatum; non peti à Sempronio ab Actore rationes: forte quod plus expensum sciat, quam ei absit: Petere itaque se; Sempronium judicio compelli, ad exaudiendas rationes, & sumptuum ex officio, & bona fide factorum restitutionem. *Reliquas formulas ad tutelæ materiam pertinentes, videat lector apud Oldend. Class. 4. act. 31. & seq. usque ad 37.*

De

De pignoratitia actione.

Quid est actio pignoratitia?

℞. Ea quomodo duplex sit, una *directa*, altera *contraria*, etiam ante, cum de pignore ageremus, explicatum, & utraque definita.

Cui, adversus quem, & ad quid datur utraque?

℞. *Directa* datur debitori pignoris recipiendi causa, vel ejus pretii, aut ejus quod interest, *l. 32. ff. de neg. gest. l. 9. §. 3. l. pen. ff. de pign. act.* adversus creditorem cum quo contractum est, aut ejus hæredem. *l. 13. l. 24. §. 2. ff. eod. (non adversus tertium possessorem, jure quidem civili. Vult. com. Inst. hic.) Contraria* datur creditori adversus debitorem ad id, quod ei pignoris causa probabiliter abest; puta, ad necessarios sumptus, & impensas in rem pignoratam factas, & in id quod interest. Puta, si forte debitor sciens æs pro auro, vel rem alienam, aut alteri ante obligatam oppignoraverit. *l. 1. in fin. l. 16. §. contrariam. ff. d. t.* Vel generaliter, si in pignore male sit versatus. *l. 9. ff. eod. Quando hac actio detur, supra expositum; puta exsoluto debito.* d. l. 9. §. fin. *Quod maxime vero in directa; in contraria aliquando secus. Vult. eod.*

Quomodo utraque proponitur?

℞. 1. In *directa* dicit Actor, rem à se fuisse oppignoratam. 2. debitum, pro quo fuit oppignorata, esse solutum, vel causam debiti sublatam, quoquo modo id voluerit creditor, licet non sit solutum: *puta, si forte fidejussoribus sibi cavere voluit, &c.)* Restitutionem pignoris à creditore sine causa negari: Petere itaque se; Reum condemnari, & compelli ut rem nexu pignoris liberatam; & quidem integram, nec deteriorem factam restituat; una cum refusione usurarum, fructuum, perceptorum, & percipiendorum, vel eo quod interest, &c. In *contraria (quam vel ultro instituere, vel intentata directa per reconventionem potest)* dicit Actor, se Reo tot aureos mutuo dedisse; ipsum vero eam ob rem sibi Actori equum suum pignoris causa obligasse: Istum vero se

acto-

actorem propriis expensis aluisse & pavisse. Reum autem debitum quidem exsolvere, seque Actorem pignus restituere paratum esse: At sumptus in alendo & pascendo equo oppignorato refundere Reum recusare: Petere itaque se, ipsum condemnari, ut pecuniam mutuo datam, una cum sumptibus & impensis, restituat, & exsolvat. *Bred. eod. vide Old. Class.* 3. *Act.* 12. & 13.

De Actionibus arbitrariis.

Arbitrariæ actiones an tertiam actionum speciem ratione qualitatis faciunt?

℞. Non; sed sui natura sunt stricti juris à quo actionum genere ab accidenti modo distinguuntur, concesso ex eo judici arbitrio; ex quo dependent. §. 3. *hic. Perez. eod.*

Quatenus ergo differunt à stricti juris judiciis?

℞. Quatenus cum in strictis judiciis præcise sequamur id, quod sive lege, sive conventione partium definitum est; hic præter naturam actionis propositæ, *(puta, propter contumaciam Rei creditori non solventis)* largius judici sit arbitrium; Quod in ejusmodi actionibus fere incertum quid petatur, aut æstimatio incerta, vel Actoris in litem jurejurando, vel arbitrio judicis commissa. *d.* §. 31.

Cur igitur dicuntur arbitrariæ?

℞. Quia judex in illis actionibus antequam totam causam definiat, quomodo Actori satisfieri debeat, prius arbitratur; eo effectu, ut solvens intra tempora definita & pœnam evitet, & rem solam præstet; alias rigide in id, quod Actoris interest, & in quantum ab eo juratum Reus condemnatur. *l.* 18. §. 1. *ff. de dolo, l.* 68. *ff. de rei vind.* §. 31. *hic.*

Quid differunt actiones bonæ fidei, & arbitrariæ?

℞. 1. In *bonæ fidei actionibus* potestas libera, quantum Actori restitui debeat ex bono, & æquo, æstimandi judici ex causa Actionis competit: In arbitrariis id non inde, sed à judicis arbitrio dependet: & ita quidem, ut non sic, quemadmodum in bonæ fidei judiciis, potestas sit libera; sed à conditione

hac

hac (NISI REUS JUSSUI JUDICIS JUSTE LOQUENTIS PARET,) dependeat. 2. Actiones omnes bonæ fidei sunt in personam, præter hæreditatis petitionem; Quædam arbitrariæ etiam in rem. 3. Bonæ fidei actiones ex contractibus innominatis descendunt; Arbitrariæ quædam quidem ex contractu; aliæ vero ex nuda conventione; vel ex quasi delicto; item ex possessione, vel quasi. *d.* §. 30. *&* 31. *hic. Perez. eod.*

Quæ exempla arbitrariarum actionum recenset Imperator?

℞. Enumerat quidem aliquas; puta *Publicianam, Servianam*, & *quasi Servianam*, seu hypothecariam; omnes in rem; Præterea quod metus causa, de dolo, de eo quod certo loco, & ad exhibendum actiones; omnes in personam. Plures tamen sunt, sive in rem, sive in personam, ut rei vindicatio, confessoria, & negatoria; item Pauliana in rem: sic & Faviana, seu Calvisiana, & redhibitoria, rerum amotarum, aliæque in personam. *d.* §. 3. 1. *hic.*

Quomodo demonstras actiones ab Imperatore recensitas esse arbitrarias?

℞. Quia in istis omnibus actionibus habet locum judicis ex æquo, & bono, secundum cujusque rei, de qua actum est, naturam æstimatio, quemadmodum Actori satisfieri oporteat. *sec. ante dicta.*

Ostende hoc in singulis actionibus.

℞. *Publiciana* est arbitraria; quia in hac judex rem jubens restitui; si restituatur, absolvit Reum: sin minus; ut in rei vindicatione, sic & hic manu militari eam auferri jubet. Si rem dolo desiit possidere; eam quanti Actor in litem juraverit, & ipse ordinaverit, judex condemnat. *Menoch. & Coras. Serviana, & quasi*, seu *hypothecaria*. Quia hic, si possessor Reus jussus rem restituere pareat, soluta etiam Actor; pecunia eum judex absolvit; sin minus, rem militari manu aufert; & dolo desinens possidere ac judicis præceptum illudens, quanti in litem ab Actore juratum condemnatur, arbitrio judicis juramentum Actoris moderante. *l.* 4. §. 2. §. *fin. ff. de in lit. jur. Quod metus causa*; quia, si rem abla-

ablatam arbitrio judicis non restituit, quam evitare posset, restituendo, quadrupli pœnam sustinet. *l.* 14. §. 3. *ff. quod met. caus. Actio de dolo*; quia & hic dolosus arbitrio judicis rem non restituens, quanti res ea erit, seu quanti interest deceptum non esse, cum nota infamiæ condemnatur. Quam pœnam, facta ante condemnationem restitutione, evitat. *l.* 18. *ff. de dolo malo. De eo quod certo loco*; quia, qui certo loco se soluturum constituit, alibi quidem conveniri potest; sed judex arbitrabitur, quanti interest Rei in loco conventionis potius; quam in eo, ubi Actor experitur, solvere. *l.* 2. §. 3. *ff. de eo quod certo loco. Ad Exhibendum*; quia hæc datur, si rem exhiberi Actoris intersit eo eventu, ut si id probaverit, Reus ad exhibendum condemnetur; vel non obtemperans judicio quantum in litem juratum. *l.* 3. §. 2. *ff. l.* 4. *C. ad exhibendum. In cæteris actionibus, ab Imperatore non recensitu, cum simile sit Judicis arbitrium; simili etiam ratione considerandum. Puta ita: quod Reus, non parens judicio ex inobedientia, gravius sententia condemnetur.*

In hisce, & bonæ fidei actionibus, qualem sententiam feret judex?

℞. Curabit ut quantum fieri potest certam, id est, rei certæ, pecuniæve (licet de incerta quantitate, verbi gratia, actum sit) sententiam ferat. *Incerta enim pronunciatio rei judicatæ vim obtinere non potest.* §. 32. *hic. t. t. C. de sent. quæ sine cert. quant. profer.*

Quomodo feret certam sententiam?

℞. Si talem ferat, ex qua apparet quid, quale, & quantum sit id in quod Reum condemnat, *arg. l. certum.* 6. *ff. si certum pet.* & quidem sive res, aut quantitas certa verbis sit expressa; sive certitudo haberi possit per relationem ad aliud; puta ad acta, testamenta, codicillos, &c. *l. ait prætor.* §. 1. *ff. de re jud. l.* 2. *C. de sent. quæ sine certa quant. prof. Vult. com. Inst. ad* §. *curare. hic. Nempe sententia libello, & actis debet esse conformis.* l. fin C. de fid. libert. l. 18. ff. com. divid. *& ipse libellus, quoad rem petitam, causam, & actionem certus. Bald. in l.* 1. *C. si plures una, &c.*

Quid si libellus ipse sit incertus?

℞. Con-

℞. Considerandum, an actio sit universalis, hoc est, quæ de sui natura multa universaliter in se continet, *ut petitio hæreditatis, actio familiæ erciscundæ*, &c. an generalis; *hoc est, ad id quod non quidem jus universum, plura tamen capitula sub se continet, competens; ex. gr. negotiorum gestorum, tutelæ, pro socio, &c.* an particularis, vel singularis; *hoc est, qua ad res particulares datur.* In duabus prioribus admittitur incertus libellus. *Gl. in l. 1. De edend. Bart. in l. 2. C. de sent. quæ sine cert. quant. prof.* In posterioribus minime; nisi 1. res talis debeatur alternative. *l. 7. §. 4. ff. de injur. Utpote quo casu electio generaliter spectat ad debitorem. l. 19. §. fin. § jur. dot.* 2. vel genus, *puta equus*, & debitor nondum declaravit, quam speciem, *puta equum*, dare velit. §. *huic a. hic.* 3. vel dubium sit an res exstet. *quo casu vel rei, vel æstimationis admittitur petitio.* 4. vel factum ab aliquo præstandum petitur. *Utpote quo casu vel facti præstatio; vel si non fiat, interesse recte petitur.* 5. vel interesse; sive principaliter petatur, sive accessorie. 6. Fructus percepti, & percipiendi, cum expensis factis, & faciendis, &c. *Vide Schneid. hic. & Dd. ad l. 2. C. de sent. &c. Et nota 1. ob incertum libellum non vitiari processum; nisi parte opponente.* Gl. in l. fin. C. de ann. exc. 2. *ipsum vero Actorem pendente judicio declarare eum debere. not. in c. cum Bertholdus. de re judic. l. 5. §. fin. ff. de rei vind.*

Cum sententia debeat conformis esse libello, quid juris, si Actor eo sit complexus plus quam sibi debetur?

℞. Olim causa cadebat; sive in personam, sive in rem ageret: nec facile restituebatur; nisi vel ætatis lubrico, vel tali errore lapsus esset, qui etiam in constantissimum caderet. Hodie aliud jus obtinet. §. 33. *hic. Nicas. de Voerda hic.*

Quot modis plus petitur?

℞. Quatuor. 1. *Re*; quando major quantitas petitur, quam obligatione continetur; puta 20, cum 10 modo debentur. 2. *Tempore*; quando pure petitur; id est, confestim solvendum, quod modo in dies, & sub conditione debetur. 3. *Loco*; quando quod certo loco solvi aut dari debet, alio loco pure, mentione

tione loci in stipulationem deducti omissa, petitur. 4. *Causa*; quando quid in genere vel alternative modo debeur, petitur in specie certa: atque ita in debito generali & alternativo debitori competentem sibi arrogat electionem creditor. §. 24. *hic*.

Dic, quid hodie juris circa plus petitionem?

℞. Ex constitutione Zenonis plus tempore petens inducias Reo debitas cogitur duplicare; & cum unum tantum deberet, duos menses cogitur exspectare, refusis insuper Reo litis expensis. Iustinianus sua lege eum qui re, causa, loco, plus petit, damnorum, quæ sportularum nomine ex hac causa acciderint, in triplum jubet condemnare. §. 35. *hic. & tit. C. de plus petit. Perez. hic.*

Quid si Actor minus sua intentione complexus fuerit, quam ei debeatur?

℞. Talis sine periculo (*id est, sine ullo incommodo*) agit; ut nec totum, nec partem debiti amittat; imo vero liberum ei est reliquum in eodem, vel alio judicio persequi: non obstante ei, de alia re agenti, rei judicatæ exceptione. §. 36. *hic*.

Quid si aliud pro alio petatur ab Actore?

℞. Et hoc nihil ei periculi afferre placuit; sed permittitur ex diverso, ut in eodem judicio errorem commissum corrigat. §. 37. *hic. Perez. hic.*

An ergo permissa est libelli emendatio? & quousque?

℞. Si ita emendatur libellus, ut ejus mutetur substantia, &c, relicta priore, altera eligatur actio, usque ad litis contestationem ex communiore sententia; aut, si probabilis Actoris sit error, refusis protelati processus expensis, & Reo post editam actionem novam dato deliberandi spatio, etiam post eam ex aliorum sententia. *Gl. & Dd. in l. edicta. C. de edend. §. fin minus. hic. ubi Don. & alii. Rosb. prax. civ. tit.* 34. *n.* 25. *& seq.* Si absque substantiæ mutatione, eadem manente sententia, obscura modo declarentur, aliquid addatur, vel declaretur, usque ad sententiam admittitur. *l.* 46. *De re jud. Schneidw. hic. fin minus. n.* 8. *& seq.*

An una tantum actio singulis libellis proponitur in eodem judicio?

℞. Imo vero, permissa etiam in eodem libello actionum cumulatio; præsertim si res, causa petendi, actionesque diversæ quidem sint, ut simul subsistere, & tractari possint. *Dd. in l. edita. C. de edend. Gail. 1. obs. 63.* Minime vero; 1. Si actiones sint contrariæ. *l. 1. C. de furt. Gail. 1. obs. 62. n. 5. Nisi vel alternative proponantur.* per l. 8. §. 12. ff. de inoff. test. Mynf. centur. 4. obs. 11. Gail. d. obs. 62. n. 9. ubi in Camera id observari testatur. 2. *vel sub conditione; puta dico, testamentum nullum, vel si sit validum, esse inofficiosum.* Castr. in l. 21. ff. eod. 3. *vel Actor ex errore, & justa ignorantia contrarias actiones proponat.* l. 19. ff. eod. Bart. in d. l. 1. 4. *vel unam tantum ex contrariis actionibus prosequatur. Quia libellum censetur reformasse. Jas. in d. l. 1. n. 1.* 1. Si una actione intentata aliæ perimantur, vel unius electione altera tollatur. *l. 9. §. 1. ff. de tribut. act.* 2. Si sententia in priore lata, parit rei judicatæ exceptionem in altera. *l. 16. l. 18. ff. de exception.* 3. vel solutio unius alterius parit liberationem. *Ex. gr. mista actio tollit rei persecutoriam; si cum ea concurrat. Quia Actor per mistam actionem jam ante rem est consecutus. l. qui servum. §. fin. de O. & A.*

Sexta Actionum Divisio.

Quæ est sexta actionum divisio?

℞. Qua ab effectu dividuntur in eas, per quas solidum debitum persequimur, & consequimur; & eas, per quas minus persequimur quam nobis debetur. §. 36. *hic. Potest vero hic etiam petitio fieri in solidum; licet exsecutio non fiat in solidum, sed in id quantum Reus facere potest. Jas. n. 2. hic.*

Quæ exempla actionum, quæ non sunt in solidum, recenset Imperator?

℞. Actionum 1. de *peculio* adversus patrem, vel dominum competentem. 2. de *dote*, competentem mulieri, vel ejus hæredibus, soluto matrimonio, ad ejus repetitionem. 3. Actionem *emancipato filio*, adversus parentem, vel aliquem ex ascendentibus competentem; vel *liberto* adversus patronum.

4. Quan-

4. Quando *socius* cum socio agit judicio societatis. 5. Item quando *donatarius* agit ex ea causa donationis. 6. Quando condemnatio est ex causa oppositæ compensationis & admissæ. Quando agitur cum eo, qui bonis cessit. §. 36. *& seqq. hic.*

Ostende has omnes actiones non esse in solidum.

℞. 1. Actio de *peculio*, adversus patrem, vel dominum competens, non est in solidum; quia, licet solidum adversus patrem, vel dominum persequi possimus; tamen pater, vel dominus non tenetur nisi peculio tenus; ut condemnari non possint, nisi quatenus in peculio est; ut si in eo minus sit, ultra vires peculii non teneantur. *sec. ante dicta. &* §. 36. *hic.* 2. Actio de *dote*, non est in solidum; quia, licet maritus stricto jure teneatur ad solidam dotis restitutionem; tamen ex æquitate placuit, maritum eatenus tantum condemnari debere, quatenus facere potest; id est, quatenus facultates ejus patiuntur; ut eatenus tantum vel in solidum, vel in minus damnetur. *l.* 12. *ff. sol. matr.* Item, quia propter retentionem dotis ob impensas in eam factas marito concessam ipso jure dos minuitur. Quatenus quidem in quantitate consistit: Quatenus vero in specie consistit; eam maritus retinet, donec impensas factas recuperaverit. §. 37. *hic. l.* 5. *ff. de imp. in res dotal. fact.* 3. Actio, qua patens à filio emancipato convenitur, non est in solidum, quia & hic tantum, in quantum facere potest, tenetur, *l.* 16. *l.* 17. *ff. de re jud.* & quidem non modo ex æquitate; sed & necessitate, *quia excussos plane parentes filii alere cogerentur: l.* 5. §. 13. *ff. de agn. liber.* similiter patronus liberto non ultra quam facere potest, tenetur; *d. l.* 17. *quod & omnibus, quibus honos debetur, concessum.* §. 38. *hic.* 4. Socio cum socio agente judicio societatis, sive socii sint universorum bonorum, sive certæ negotiationis; idem jus est, ex fraternitate, quæ inter ipsos contracta censetur. *d. l.* 16. *l.* 63. *ff. pro socio. Nisi quis se socium esse negaverit, aut ex causa doli sit obligatus.* §. 38. *& ibi Gl. hic.* 5. Donatori ex causa donationis convento à donatario, idem jus est, ne ad inopiam sua liberalitate deduca-

 tur.

tur. *l.19. §. 1. ff. de re judic. Posse autem facere intelligitur, non nisi deducto omni ære alieno. §. eod. l. 49. ff. eod.* 6. *Compensatio* admissa huc quoque refertur; quatenus eo facto Reus non in solidum; sed eatenus tantum, quatenus summa petita excedit id, quod ipsi Reo debetur, condemnatur. §. 39. *hic.* 7. *Actio contra eum qui bonis cessit*, huc refertur; quatenus talis, licet cessione facta, non plane liberatur à creditoribus; sed iis adhuc manet obligatus; ita ut is ad pinguiorem fortunam rediens satisfacere teneatur: tamen in tantum modo damnandus sit, quantum facere potest, *id est, ita ne defraudetur alimentis quotidianis.* Idque humanitatis ratione; quæ non pati videtur in solidum damnari, & excuti fortunis suis privatum. §. 40. *hic. Schneidw. & Perez. hic.*

De cessione bonorum.

Quot cessionis bonorum sunt species?

℞. Duæ: Vna, cum quis bona sua habet pro derelicto: Altera *(de qua hic tantum agimus)* cum quis debitor bona sua sponte dimittit, & creditoribus concedit.

Quale jus hæc cessio est?

℞. Est juris potius beneficium; sive remedium miserabile, debitori, ad evitandos carceres, concessum.

Quæ ergo hujus cessionis est utilitas?

℞. 1. Quod bonis cedens (ut dictum) carceres evitat; Vel ab iis liberatur; idque sive ipsa ante, sive post sententiam fiat. *l.1. C. qui bon. ced. poss.* 2. Quod cum cessio non liberet cedentem à debito, si post factam cessionem ad pinguiorem redeat fortunam; non teneatur, *(ut hic docet Imperator)* nisi in quantum facere potest; id est, ne egeat deducto. *Text. hic. l. 6. l. 7. ff. de cession. bon.*

Qui possunt bonis cedere?

℞. Omnes debitores, sive patres: sive filiifam. *l. 7. C. qui bon. ced. poss. quia hi bona habere possunt quæ patri non quæruntur.* etiam fœminæ, *d. l. 7.* etsi nihil

nihil in bonis habeant, modo habere, & possidere possint. *Syntagm. Tholos. lib. 22. c. 9. n. 4. Puta, qui bona neque habitu neque potentia habent; hoc est, neque possident propria, nec possidere possunt, bonis cedere non possunt. Ex. gr. Ecclesiastici regulares; quibus bona separatim habere inhibitum. Tholos. eod.*

An distincte verum, debitores cedere bonis posse?

℞. Imo vero, ut sicuti quidam, ut cedant bonis, cogi non possunt; puta ii qui tantum tenentur in id quod facere possunt, ut milites, &c. ita alii, etsi velint, cedere bonis non possunt. Puta 1. Qui bona sua in fraudem creditorum alienarunt. *l. fin. §. fin. ubi Gl. ff. quæ in fraud. cred.* 2. qui spe futuræ successionis contraxerunt. 3. qui foro cedunt. 4. prodigi. 5. Spoliatores. 6. deportati. 7. banniti. 8. dives, qui solvendo est. 9. qui cum contrahit, scit se non esse solvendo. *arg. l. pen. ff. de I.D.* 10. debitor ad fisci collectas, seu tributa obligatus. *d. l. 1. l. 5. C. qui bon. ced. poss.* 11. ad factum præcise obligatus. 12. obligatus ex delicto, vel quasi. 13. Ii, quibus lex municipalis hoc privilegium negat; ut sunt in Gallia alienigenæ, in Belgio indigenæ, nisi impetrata à Principe venia. *Tholos. eod. cap. 9. & 10. per totum. Bruno de cess. bon. per diversas quæstiones.*

Pro qualibus ergo debitis admittitur cessio bonorum?

℞. Pro debitis civilibus; non pro mulcta ex crimine debita: nec pro debito fiscali, non pro oneribus, & muneribus fiscalibus. *d. l. 5. l. fin. ff. de in jus voc. l. 1. ff. de pœnis. Tholos. eod. cap. 9. per totum.*

Quomodo fit cessio bonorum?

℞. De jure civili absque aliqua solemnitate, sola voluntatis professione; etiam per nuncium, & epistolam. *l. in omni. & l. fin. C. qui bon. ced. poss.* Debet tamen cedens 1. debitum agnoscere. *l. pen. & fin. ff. eod.* 2. & omnia sua bona usque ad quadrantem indicare. *gl. in d. l. pen. & l. 1. C. eod. Quia subtrahens quippiam neganti similis est.* 3. item cavere de solvendo, si redeat ad pinguiorem fortunam, idque sive per fidejussorem, si eum invenire potest, sive jurato. *Bruno eod. qu. 7. princ. n. 9.* 4. Debitores instare debent, & petere debitum. *Quia beneficium hoc est necessi-*

cessitatis causa concessum. Schneidw. hic. num. 15. Pro diversis tamen populorum statutis, & moribus, aliæ, atque aliæ sunt solemnitates. *Tholos. eod. cap.* 11. *Quæ in Batavia nostra sint, vid. Instruct. Curiæ Holl. art.* 227.

Quis est effectus cessionis? & quos tangit?

℞. Effectus est liberare debitorem à carcere, & ab aliis injuriis creditorum; non à debito. *l.* 1. *l. cum & filiisam. C. Qui bon. ced. poss. Puta, non tollit substantiam obligationis; sed effectum ejus, durante inopia, impedit. Tholos. eod. cap.* 13. *n.* 1. Ei quidem respectu creditorum tempore cessionis priorum; non eo posteriorum; nisi de novo bonis debitores cedant. *Bruno eod. qu. princ.* 10. *n.* 5. Nec respectu fidejussorum. §. 4. *Infr. de replic. hic.*

An, qui ad cessionem bonorum admitti non debent, non habent aliud remedium, quo juventur?

℞. Licet creditores per quinquennalem dilationem oblatam debitoribus cessione bonorum uti volentibus obesse non possint; *Bruno eod. qu.* 21. debitores tamen, qui ad cessionem bonorum admitti non debent, quinquennali à creditoribus concessa uti possunt. *Bruno eod. qu.* 26. Sed qui quinquennalem obtinet; etiam virtute novi rescripti ad cessionis beneficium non admittitur. *Nisi in eo sit opposita clausula,* non obstante quinquennali ante impetrata. *d. l. fin. C. & ibi Gl. Bruno eod. qu.* 27.

TIT. VII.

Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur.

AN *omnes actiones competunt tantum ex eo, quod quis contractu proprio, vel per se, gessit?*

℞. Imo vero quædam actiones oriuntur ex contractu alieno, quæ quidem *(juxta Pacium Epitome hic, thesi 9.)* non tam sunt actionum veræ species, quam qualitates, & adjectiones.

Cur ergo separatim proponuntur?

℞. Quatenus, cum in aliis actionibus tantum sit sim-

simplex petitio in eum qui contraxit; hic duplex datur actio ex contractu contrahenti. 1. adversus eum cum quo contraxit; modo cum eo jure agi possit. 2. adversus eum, cui contrahens est devinctus. Adjectiones vero dicuntur, tum quod adjiciantur conditionibus, quæ inter ipsos contrahentes simpliciter dantur; tum quod in iis adjiciatur causa ex qua appareat, cur in eum actio detur, adversus quem instituitur. *Vult. Jurisp. 2. c. 14. n. 2. 3. 4.*

Quotuplex est illa causa?

℞. Duplex: una communis ex contractibus eorum qui sunt sui juris, vel alieni; Altera ex contractibus eorum duntaxat, qui sunt alieni juris. Et illa quidem est præpositio; hæc jussus, tributum, peculium, de in rem verso.

Quæ talium actionum hic recensentur species?

℞. 1. Quod jussu. 2. Exercitoria. 3. Institoria. 4. Tributoria. 5. De peculio. 6. De in rem verso.

Explica propius causam harum actionum.

℞. Ea est: 1. Quod sint prætoriæ ex æquitate introductæ, ne quis in contractu suo fallatur. 2. Quod dentur omnibus, qui ex quovis contractu agere possunt. 3. In patrem, dominum; etiam eum qui vice domini est; *ut in quemvis præponentem; licet neque pater, neque dominus sit.* 4. Quod dentur in solidum in id quod ex contractu debetur; licet aliquando eventus non respondeat; id est, Actor non consequatur solidum; sed vel tantum, quantum in peculio est; *ut in actione tributoria & de peculio*; aut quatenus in rem versum probatur; *ut in actione de in rem verso.* 5. Quod affines sint hæ actiones, & sæpe concurrant: ideoque cum ex diversis causis fluant; unius electione altera non consumatur. *Prudens tamen actor esse debet, ne, omissa actione qua facillime solidum consequi possit, eam instituat qua probandi onus suscipiat, & ejus defectu solidum non consequatur; puta in actione de in rem verso, & de peculio. §. cæterum hic. Schneidw. hic.*

Quæ est actio quod jussu?

℞. Actio quod jussu, *(sic dicta ex initialibus verbis edicti, quo concepta est)* est actio prætoria personalis,

nalis, quæ datur ei, qui cum filio aut servo contraxit, adversus patrem dominumve, cujus jussu contractus celebratus est, quatenus jussum est. *Pac. Epitome. sic.* *Quod fidem patris vel domini is, qui contraxit. secutus videatur.* l. 1. pr. §. 1. l. 3. ff. hic. l. fin. ff. pro socio, *Jussui autem ratihabitio compararatur. c. ratihabitionem. de R. I. in 6.*

Quid, si supra id, quod justum est, contractum sit ?

℞. Ejus nomine non actione quod jussu, sed actione de peculio, vel alia, experiundum. *Vudt. Jurisp. 7. eod. n. 19.*

Ex qua causa datur actio quod jussu; quibus, & in quantum ?

℞. 1. Ex omnibus quidem contractibus, *d. l. 1. & passim.* §. *hic.* etiam mutuo jussu patris accepto. (*quod ex SC. Macedoniano non aliter mutuum accipiat filiusfam. l. 2. l. 4. l. ult. C. ad SC. Maced.*) 2. Ex delictis; si quidem ea pater jusserit, vel dominus; aut non prohibuerit; quod ex eo ipsi videantur deliquisse. *l. 2. ff. l. 4. C. de noxal. action.* In solidum; sed ita, ut solidum sit non quatenus ex contractu debetur, sed quatenus jussum est. *l. 3. ff. l. 1. hic. Schneidw. eod. Ultra quod jubentem obligari iniquum videtur.*

Quomodo proponitur hac actio ?

℞. Allegatur, & probatur causa agendi; nempe jussum esse; & quidem in eam rem, de qua agitur: & ejus quod actum, seu quod contractum est, petitur solutio. *l. 3. l. ult. ff. eod. Schneidw. eod.*

Quæ est actio exercitoria ?

℞. Est actio, quæ datur in exercitorem ex contractu magistri, vel promagistri navis, ob id, seu ex ea causa, ob quam navi præpositus est, inito. §. 2. *hic. Treutl. disp. de commodato. thes. 10.*

Quæ est actio institoria ?

℞. Est actio, quæ datur ei, qui cum institore de negotiis ad ipsius negotiationem pertinentibus contraxit; Adversus eum, qui eum præposuit; ut consequatur, & tanti damnetur præponens, quod institorem eo nomine facere oporteret, si cum eo civiliter ageretur. *Treutl. eod. thes. 11. §. eod. hic.*

Quis

Quis hic dicitur institor, præponens, exercitor, magister?

℞. *Institor* dicitur, qui negotiationi terrestri præpositus est; *sic dictus, quod negotiis gerendis instet. Præponens,* dicitur dominus, vel alius quilibet, qui eum negotio præposuit. *l.* 3. *&* 18. *ff. de inst. act. Exercitor* dicitur is, ad quem quæstus quotidianus, & lucrum navis spectat; sive dominus navis sit ipse, sive conductor. *l.* 1. §. 15. *ff. de exercit. action. Magister* navis is dicitur, qui ab exercitore navi est præpositus, totius navis cura ei demandata. *d. l.* 1. §. 1. *Non autem refert an institor, vel exercitor sit mas, vel fœmina; liber, vel servus; proprius, vel alienus.* l. 7. §. 1. ff. de instit. act. l. 1. §. 16. ff. de exercit. act. *Ut nec interest, cujus conditionis, aut ætatis sit magister. d. l.* 1. §. 4.

Actio exercitoria ex quibus causis, contra quem, & ad quid datur?

℞. Datur ex omnibus contractibus secundum legem præpositionis, non cum nautis (*quanquam ex eorum delictis etiam in exercitorem actio detur. d. l.* 1. §. 2. *l. fin. ff. naut. caup. stab.*) sed cum magistro navis initis. *d. l.* 1. §. 7. §. 12. Et quidem in exercitores; si plures sint, adversus unum in solidum. *d. l.* 1. §. *fin. cum l. seqq. Quod is qui contraxit, non tam ejus cum quo contraxit, id est, magistri, quam ejus cujus negotium gerit, id est, exercitoris, fidem secutus videatur.* Ad id consequendum, quod ipsi ex contractu magistri debetur, & ipse magister conventus civiliter solvere teneretur. §. 2. *hic. Wes. par. de exerc. act.*

Ex quibus causis datur institoria, adversus quos, & ad quid?

℞. Datur ex qualibet negotiatione terrestri, §. 3. *ff. de Inst. act.* adversus omnes qui institorem præposuerunt, aut quorum nomine præpositio facta est, *l.* 5. §. *fin. l.* 7. *ff. eod.* etiam in mulierem, *l.* 7. §. 1. *ff. eod.* pupillum, si tutoria autoritate præpositio facta est, *l.* 9. *ff. eod.* vel si præponenti successerit. *l.* 17. §. 2. *ff. eod.* Et quidem in solidum; *Etsi plures sint qui præposuerint. l.* 5. §. 1. *l.* 13. §. *fin. cum. l. seq. ff. d. t.* Ad id, quod ex contractu institoris Actori debetur, & ipse

 institor

institor conventus civiliter solvere teneretur. *l. ex contractibus. C. eod. §. ult. hic.*

An ergo hæ actiones in multis conveniunt?

℟. Imo. Et 1. quidem in eo, quod utraque detur in solidum. 2. Quod detur contra singulos, qui navem aut tabernam exercent. 3. Vtraque ad contractus omnes & qualiacunque negotia referatur. 4. Vtraque sit perpetua; id est, tam hæredi, quam in hæredem, detur. *l. 15. ff. eod. l. 4. §. 4. ff. de exerc. act.* 5. Vtraque in præpositione fundata non obliget eum qui præposuit; nisi in eo quod contractum est, ejus rei gratia, cui præpositus erat. *l. 19. §. 3. ff. de inst. act. l. 1. §. 7. ff. de exerc. action.*

An non datur hæc actio utraque etiam ei, qui præposuit adversus eos, cum quibus institores, vel exercitores contraxerunt?

℟. Minime. *Quia non indiget prætorio auxilio; sed remediis legitimis securus est; quibus præpositos convenire potest, aut sibi acquisitis actionibus, si institor in ejus sit potestate, aut cessis. l. 1. De inst. act. l. 1. ff. de exerc. act. princ.* Nisi rem aliter servare nequeat; *l. 2. ff. de inst. act. Puta, cum institor cedere actiones non potest. Vtpote quo casu necessitas est præponenti utiles dare actiones, perinde ac si ipse contraxisset. Minime vero, si solvendo non sit; modo cedere actiones possit. Wes. par. de Inst. act.*

In quibus differunt hæ actiones?

℟. *Ratione personæ obligatæ ex contractu inito.* 1. In eo quod exercitor non tantum ex contractu magistri, verum etiam submagistri tenetur; præponens non, nisi ex contractu solius institoris, tenetur. 2. *Ratione ejus quod in actionem venit:* quod in exercitoria pater ex contractu filii, vel magistri à filio (qui voluntate patris exercuit) præpositi teneatur in solidum: in institoria minime, si eo volente filius peculiares merces exercuit: sed in tributum una cum creditoribus peculiaribus venit. *l. 1. §. 19. ff. de exerc. act. & l. 1. ff. de inst. act. Perez. hic.*

Quæ est actio tributoria?

℟. Est actio prætoria, personalis, qua petitur, ut pater, vel dominus, cujus filius, servusve cum aliis

con-

contraxerunt, merces peculiares cum aliis creditoribus æqualiter dividant. §. *introduxit. hic.*

Quomodo fit inter dominum, patrem, & creditores hæc distributio?

℞. Pro rata debiti. Puta si merx peculiaris sit 30, in quam pater, vel dominus 15 contulerint, duo extranei singuli 15, dominus, vel pater tributoria conventi sibi 10 accipient, & singulis creditoribus 10 tribuent. *l. fin. ff. de tribut. act.* Istam vero distributionem Prætor ei permittit. Sin vero dominus crediderit duntaxat 10, Extraneorum quisque viginti; in merce autem peculiari fuit 30: accipiet tantum sibi dominus 6, creditoribus singulis 12 conferet. Quo facto, totius mercis completa æstimatione, nullus creditorum alio erit potior, damno inter eos æqualiter communicato; quamvis nullus debitum consequatur. *Perez. hic.*

Tributoria actio in quo differt ab exercitoria & institoria?

℞. 1. *Materia:* Quod tributoria sit de merce peculiari; *l. 5. §. 4. ff. eod.* cæteræ duæ actiones de merce, cui præpositus est magister, vel institor. 2. *Ratione obligationis.* Idque 1. Quod ex institoria, vel exercitoria teneatur, qui navi vel tabernæ contrahentem præposuit; ex tributoria, qui scivit, & passus est servum, vel filium negotiari. *l. 1. pr. & §. 3. ff. eod.* 2. Quod pater, vel dominus non tantum obligetur qui servum, vel filium; sed & qui liberum hominem, vel servum alienum præposuit: in tributoria vero tantum teneatur is, qui scivit, & passus est servum proprium, vel filium negotiati. 3. Ex illis actionibus is qui præposuit in solidum, Tributoria pater, vel dominus pro rata convenitur, si in distributione plus, quam par est, deduxerit. *l. 5. §. 5. §. 19. l. 6. l. 7. pr. & §. 2. l. 8. ff. eod.*

Quæ est actio de peculio?

℞. De hac actum supra tit. 6. inter actiones prætorias personales. *Videat ibi Lector.*

Quæ est actio Quod jussu?

℞. Est actio prætoria personalis; quæ datur, ex contractu servi, vel filiifamilias, contra dominum,

vel patrem, contrahere jubentem in solidum: *Quia quodammodo cum eo qui jussit, contrahi videtur. l. 1. ff. quod jussu. Sed & de ea dictum supra, hoc tit.*

Quæ est actio de in rem verso?

℞. Est actio prætoria personalis; quæ ex contractu filiifamilias vel servi datur iis, qui cum filio, vel servo contraxerunt; in patrem, vel dominum, de eo quod in patrimonium ejus redactum est, & quidem quatenus redactum est. §. *præterea. hic. Perez. eod.*

Quid intelligitur in rem versum?

℞. Omne id quod in rem patris, vel domini à filio, vel servo, bona fide, necessario, & utiliter impensum est. *l. 3. §. 1. & seq. ff. de in rem verso. d. §. præterea hic. Et procedit quidem hæc actio etiam infæliciter factis citra culpam servi expensis: Voluptuarii autem sumptus in hanc actionem non veniunt. d. l. 3. §. 4.*

Quid si in rem nihil sit versum?

℞. Non huic; sed de peculio actioni locus erit; & præstabitur quantum in peculio est, in quo si nihil sit, nihil creditor consequetur. *Perez. hic. Ex regula; quod unusquisque, antequam contrahat, debet scire conditionem ejus cum quo contrahit; quam si non exploraverit, sibi imputare debet damnum quod propria culpa sentit. L. 19. ff. de R. I.*

An ergo hæc actio de peculio, & de in rem verso, aliqua ratione conveniunt?

℞. Imo vero una hic esse dicitur actio. *Sed hac ratione; quod insit actioni de peculio, & peculio computetur id quod in rem versum est.* Diversa tamen utriusque est condemnatio. *De peculio puta instituta actione, non damnatur dominus, nisi quatenus in peculio est; De in rem verso vero instituta, damnatur in solidum, nec admittitur compensatio. vers. licet enim. hic. §. 4. hic. l. 1. §. fin. l. 17. §. 1. ff. de in rem vers. Perez. hic.*

Cum inter has actiones tanta sit convenientia, nec minor diversitas; an non actori, qua velit agere, electio datur?

℞. Omnino; sed eliget commodissimam, & plenissi-

nissimam; *Una autem electa, non datur ad aliam regressus: Unde male sibi consulet, si actione quod jussu, exercitoria, & institoria prateritis, agat actione de peculio, vel in rem verso. Quod in illis faciles probationes solidam pariant condemnationem; in his vero difficiliores sint probationes; quantum puta sit in peculio, vel in rem versum: Quod res peculiares, aut quod creditum in utilitatem domini sit versum, non ita notum sit extraneis.* §. *caterum*. 5. *hic*.

Dixisti quatenus ex contractu filii, vel servi obligari dominus, vel pater possit; an id perpetuum est?

℞. In servo quidem; non itidem in filiofamilias. *Cum servus ex contractu suo naturaliter tantum, non etiam civiliter obligetur; filiusfam. vero utroque jure.* §. 6. *hic*. *l*. 14. *ff. de O. & A.* *l*. 44. *ff. de pecul.* Unde qui cum filiofam. contraxerunt, duos habent obligatos, filiumfam. in solidum, & patrem peculio tenus: *Cum servus civiliter conveniri non possit. Perez. hic.*

An & hoc in filiofamilias semper procedit?

℞. Minime; sed fallit ex SC. Macedoniano, & quidem in causa mutui; *Puta quod ex isto SC. perpetua exceptione tutus est pater adversus eos, qui ex contractu mutui à filiofamil. initi contra ipsum actionem movere velint; nec minus ipse filius, ex contractu proprio conventus, adversus convenientem tutus est.* §. 7. *hic*. *Vide supra tit. quibus modis re contrahitur oblig.*

De SCto Macedoniano.

F*Ecisti quidem supra hujus SC. mentionem; sed hic, quia ejus facit Imperator mentionem, plenius id explicandum: Dic ergo, qua est summa istius SCti?*

℞. Prohibet mutuas dare pecunias eis, qui sunt in potestate parentum, & ei qui crediderit, denegat actionem tam adversus ipsum filium, filiamve, nepotem, neptemve: (& quidem sive adhuc sint in potestate, sive parentis morte, vel emancipatione suæ potestatis esse cœperunt,) quam adversus patrem avumve, sive eos habeat in potestate, sive emancipaverit. *Text.* §. 7. *hic*.

Quibus ergo, & adversus quem ex hoc SC. exceptione subvenitur?

℞. 1. Vt dictum, & patet ex textu, tam patri, & avo; quam filiosam. & filiæfam. conventis; nec interest, cujus fuerit dignitatis. *l.* 1. §. *fin. ff. ad SC. Maced. Dummodo creditor sciverit, vel scire potuerit, & debuerit eum sub potestate esse. l. pen. ff. eod.* 2. Filiifam. fidejussoribus, & mandatoribus; modo non donandi animo, nec voluntate patris fidejusserint. *l.* 9. §. *non solum. ff. eod.* 3. Hæredibus, & successoribus & qualibuscunque. *l.* 7. § 10. *ff. eod.* Adversus 1. Creditores mutuæ pecuniæ qualescunque, etiam civitatem, *l.* 15. *ff. eod.* sive ipsi mutuum dederint, sive alio dante sint stipulati. *l.* 7. §. 7. *ff. eod.* 2. Socios. *d. l.* 7. §. *proinde.* 4. Hæredes, & successores qualescunque; *d. l.* 7. §. *non solum.* etiam cessionarium. Non tamen eum, cui delegatio facta ex causa onerosa, *Castr. in d.* §. *non solum.* nec contra pupillum, quod eorum ignorantia excusatur: *l.* 3. §. 2. *ff. eod.* nec contra minorem; sed causa cognita, si patuerit eum curatorem habuisse, aut filiifam. conditionem scire non potuisse. *d. l.* 3. §. 2. *Schn. hic.*

Quatenus subvenitur ex hoc SC. dictis personis, qua in re, & quare?

℞. SC. hoc locum proprie habet in pecunia mutua, *Text. hic. l.* 1. & 3. §. *pen. ff. eod.* non reliquis rebus quæ mutuo dari possunt, ut frumentum, vinum, oleum, nec aliis contractibus, in quibus est συνάλλαγμα; *nisi fraus SC. sit quæsita*; *l.* 7. §. 3. *ff. eod. ut & aliquando in ipsa mutua pecunia: sicut explicatum supra sub contractu mutui: ubi vide.* Et locum quidem habet, sive per se directo sub usuris quis mutuo dederit; sive per alium indirecto, sive sine usuris. *d. l.* 7. §. 8. 9. Eo effectu, non ut obligatio etiam hoc casu ex mutuo non oriatur, nec petitio; sed ex hoc SC. elidi exceptione ea possit, quæ non modo ante judicium; sed & post condemnationem detur. *l.* 11. *ff. eod. Schneid. eod. n.* 7. *Wes. eod. par. n.* 9. Et quidem in odium fœneratorum filiosfam. deglubentium. *l.* 1. *ff. eod. Quod hi sæpe onerati ære alieno creditarum pecuniarum, quas luxuriose*

con-

consumebant, vitæ parentum insidiabantur. Text hic. *Unde & ei in odium Macedonis fœneratoris nomen. Nec filius huic SC. renunciare potest. Gomez. tom.2. cap.6. Perez. hic.*

TIT. VIII.

De Noxalibus Actionibus.

AN *tantum ex contractu servorum, & filiorumfam. datur actio?*

℞. Imo vero & ex noxia, delicto à servo commisso, in dominum datur actio noxalis, *à noxa, hoc est, maleficio servi, seu noxia, dicta; cum metonymice ipse servus, seu corpus servi quod nocuit, etiam noxa dicatur.* §. 1. *hic. Alc. lib.* 4. *de V. S. contra Vallam 6. elegant. cap.* 36. *Analect. Marp. hic.*

Quomodo domini ex delictis servorum obligantur?

℞. Vt ex contractu servi datur actio de peculio in dominum, ita datur in eum actio ex delicto servi privatim commisso, licet ignorante, vel prohibere domino non valente; Quæ actio *noxalis* dicitur; sed ita ut ei damnato liceat vel litis æstimationem solvere; vel noxæ servum dedere. *Text.pr.hic. l.*29. *l.* 33. *ff. hic. Pac. epit. hic. thes.* 29.

Quæ ergo natura est harum actionum noxalium?

℞. Vt adjectio potius sint, quam species actionis separata. *Puta, dicimus actio noxalis furti, legis Aquiliæ, injuriarum, Vi bonorum raptorum.* Pac. eod, th. 30. *Quatenus non directæ sunt, nec in authorem maleficii dantur; sed utiles, & in eum qui non deliquerit; puta dominum, & quidem non pure, sed alternative conceptæ. Nempe ut dominus aut damnum præstet, aut ipsum hominem nocentem noxæ dedat.*

Cui ergo datur noxalis actio; ex qua causa; & ad quid?

℞. Datur omnibus, quibus à servo sive dolo, sive culpa, damnum illatum est. *tot. tit. hic & ff. eod.* In dominum servi. Ob hanc causam; quod cum servus non possit conveniri, nec unde damnum reparet habeat, æquum tamen visum ex ejus delicto domi-

dominum obligari: isto cum temperamento, ut dedendo servum liberetur, si litis æstimationem malit evitare. *Ratione æquissima; ne malitia servorum ultra ipsorum corpora dominis sit damnosa.* §. 2. *hic. Perez. hic.*

An in omni delicto servi, etiam volente domino commisso, hæc actio locum habet?

Non. 1. In delicto publico; quod ipse suo corpore servus sustinere cogitur; *Cum iniquum sit in corpore, alieno nomine, quem affligi. l. 2. C. de accus. Wes.par.hic.* 2. In delicto privato à servo commisso servum noxæ dedendi facultatem dominus perdit; sive delictum mandaverit, sive cum sciret, non prohibuerit; & ad integram litis æstimationem perinde tenetur, ac si jussisset. *l. 2. & 3. ll. seqq. ff. h. t.*

Quamdiu datur actio noxalis in dominum?

℞. Quamdiu dominus in potestate servum retinet: Nempe in eum non datur qui tempore judicii dominus non est, licet fuerit delicti tempore; *quia dedendi servi non habet facultatem.* Similiter servo manumisso, ex noxali actione in dominum competente, fit actio directa in ipsum delinquentem; *utpote sui juris factum.* §. 5. *hic.*

Quid si servus noxæ deditus, ipse quæsita pecunia damnum resarcierit?

℞. Favore libertatis, non priori domino; *quia servum abjecit:* nec posteriori, *quia resarcito damno nihil habet quod desideret,* addicitur; sed manumittitur auxilio Prætoris. §. 3. *hic.*

Quid si servus domino noxam commiserit?

℞. Nulla actio dari potest. *Quia inter dominum, & servum nulla datur obligatio; quod dominus ipse secum litigare non possit; & servus jure Civili pro mortuo habeatur, nec in judicio standi habeat personam.* §. 6. *hic.*

An ex delicto filiifam. in patrem datur noxalis actio?

℞. Olim, *cum vitæ, & necis, & alienationis, patri in filium potestas concederetur,* dabatur noxalis actio, ut dedendo filium noxæ liberaretur. Qua asperitate hodie sublata, humanioribusque introductis legibus, filii-

filiifam. ipsi tam ex suis delictis, quam contractibus conveniuntur; &, post eorum condemnationem, datur in patrem actio de peculio. Noxales vero actiones in servos tantum proponuntur. §. 7. *hic.*

Quotuplices sunt noxales actiones?

℞. Ratione originis *(ut & aliæ actiones)* sunt aliæ legitimæ, seu civiles; *ut actio furti nec manifesti in duplum ex lege* XII. *Tab. damni injuria ex lege Aquilia:* Aliæ prætoriæ; *ut actio noxalis furti manifesti in quadruplum, injuriarum, vi bonorum raptorum. Schneidw. hic.*

TIT. IX.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

Q*uid juris, si non servus, sed animal, seu jumentum damnum inferat?*

℞. Servorum, & jumentorum in materia noxali eadem omnino est ratio. *Ut ex horum quoque illato damno actio competat in dominum. Idque ex lege* XII. *Tab. si quadrupes pauperiem, &c. alias de pauperie dicta. Princ. hic. & text. l.* 1. *ff. eod.*

Quid vocas pauperiem, & cur?

℞. Pauperies vocatur damnum sine injuria facientis datum, *à damno injuria dato distinctum appellatione; quod à brutis proficiscatur proposito nocendi carentibus. d. l.* 1. §. 2.

Quotuplex est actio de pauperie?

℞. Duplex: vel *directa*, cum quadrupes pauperiem fecit, tanquam ex ipsius legis verbis data; *d. l.* 1. *& passim*, vel *utilis*, si aliud animal, puta ferum, ut canis, bipes, piscis, &c. nocuit. *l. pen. ff. eod. Schneid. hic. n.* 4.

Quo casu speciatim datur hæc actio?

℞. Tum, si animal proprio motu citra naturalem feritatem sui generis, aut hominis culpam, lascivia, fervore, aut feritate, quæ præter naturam fit, damnum dedit. *d. t. l.* 1. §. 7.

Cui datur, adversus quem, & ad quid?

℞. Datur cuilibet damnum passo, *l.* 1. *& passim. ff. h. t.*

ff. h. t. sive is sit dominus, ut in lege Aquilia; sive alius; modo ejus intersit; puta commodatario. *l. 2. ff. eod.* Adversus quadrupedis dominum, eum, qui tempore quo de damno quæritur, noxiæ quadrupedis sit dominus, *d. l. 1. §. & cum. ff. hic.* Si plurium sit animal, adversus singulos in solidum. *d. l. 1. §. noxa autem.* Adversus successores eo jure, quo domini sunt. *d. l. 1. §. ult.* Ut aut noxa sarciatur; aut quadrupes noxæ dedatur. *l. 1. ff. hic. Wes. par. eod.* Fit tamen in nonnullis casibus condemnatio in solidam damni æstimationem: puta, si dominus quadrupedem suam esse negaverit. *d. l. 1. §. 15. Auth. qui contra. C. de non num. pec.* Aut alternative condemnatus, si neutrum præstans ex judicato conveniatur. *l. 29. §. 5. ff. de hæred. pet. l. 6. §. 1. ff. de re jud.* Hodie damnum modo æstimatur judicis arbitrio. *Wes. hic. n. 6. & ex Ordin. imperiali, c. 130. Treut. Disp. de lege Aquilia, th. 2.*

An non aliquibus casibus cessat hæc actio?

℞. Omnino. 1. Si alius animal instigaverit. *Quo casu ex lege Aquilia in factum actio datur. d. l. 1. §. 6. 7.* 2. Si animal plus æquo oneratum onus averterit. *d. l. 1. §. 4.* 3. Si alienam segetem depascatur. *Quo casu, si dominus eam emisit, ex lege Aquilia; alias in factum actio datur. l. 39. ff. ad l. Aquil. l. ult. C. eod.* 4. Si animal custodia elapsum, naturali feritate damnum dederit. *Secus, si nocuerit dum esset in custodia. l. 14. ff. de præscript. verb.* 5. Denique, si arietes, vel boves, ad pugnam se commiserint, & aggressor fuerit occisus: Datur autem actio, eo occiso, qui non provocavit. *§. 1. h. t. t. Perez. hic.*

Quid juris, si quis canem, verrem, aut aliud animal noxium ibi habeat, qua vulgo iter sit?

℞. Si à tali animali nocitum sit libero homini, ex Edicto Ædilitio prodita est actio noxalis in dominum quadrupedis; qua condemnatur in id, quod æquum & bonum judici videbitur, *cum liberi corporis non sit æstimatio.* Occiso libero homine, datur condemnatio ad ducentos aureos. In aliis rebus æstimatio est duplum damni dati. *§. 3. hic. l. 40. l. 41. l. 42. ff. de ædil. edict. Sed & præter has ædilitias*

actio

actio de pauperio locum habet. Quia nunquam in actionibus pœnalibus de eadem re, quandoquidem plura sunt delicta, §. fin. hic. concurrentibus, una alias consumit. l. 13. ff. de R. I. *Puta, ne unum delictum per alterum maneat impunitum. Text. hic.*

TIT. X.

De iis, per quos agere possumus.

EXpositis actionibus, agendum est de iis quæ judicium spectant. Explica, quid sit judicium?

℞. Iudicium, est legitima rei controversæ inter litigantes apud judicem disceptatio. *Wesemb. par. ff. de judic.*

Quotuplices personæ considerantur in judicio?

℞. Duplices, principales, & accessoriæ.

Quæ sunt principales?

℞. Iudex, Actor, Reus. Dictum puta, Iudex, & Litigantes.

Cur dicuntur Principales?

℞. Quod si non sint, consistere judicium non potest.

Quæ dicuntur accessoria?

℞. Quæ ad principales accedunt, & quidem explicandi judicii, vel potius commodius controversiæ tractandæ causa.

Quibus, & ad quos accedunt?

℞. Vel ad Iudices, vel ad partes litigantes.

Qui accedunt ad Judices?

℞. 1. *Assessores*; Qui sunt ICti in judicio, recte cognoscendæ, & judicandæ causæ gratia assidentes. *l. 1. l. fin. ff. de Assess.* 2. *Tabelliones*; seu Scribæ, (Secretarios, vel Notarios vocant) scribendis, & dirigendis iis quæ in judicio proponuntur præpositi. 3. *Viatores*, seu judiciorum Nuntii, ea denuntiantes litigantibus quæ in judicio commissione Iudicis fieri debent.

Qui accedunt ad litigantes?

℞. 1. Intervenientes, id est, ii qui cum causam in judicium non deduxerunt, ei deductæ quantum sua

sua intersit accedunt. 2. Patrocinando accedentes, Advocati, & Procuratores. *Vult. Jurispr. lib. 2. c. 1.*

Quis est judex?

℞. Qui judicio præest.

Unde judici ea est potestas?

℞. Ab eo qui judicem dandi habet potestatem.

Quis habet illam potestatem?

℞. Iure proprio & quidem majestatis habet eam Princeps, qui summos Magistratus creat, *l. 1. ff. ad leg. Jul. de ambitu*, & ad quem proinde à cæteris Magistratibus est provocatio. *Bodin. de Republ. lib. 1. cap.* 10. Vel jure Magistratus, & qui etiam dicuntur Magistratus. *l. 57. ff. de V. S.*

Potestas jure Majestatis competens quanta est?

℞. Quod lege sit soluta. *l. 31. ff. de leg.* Est nempe solius Principis, qui pro arbitrio suo leges condere, *l. fin. C. de legib.* abolere, interpretari, *l. 9. & seq. C. eod.* bella indicere, & finire, Magistratus summos creare potest. *l. 1. ff. de leg. Nov.* 85.

Quotuplex est Magistratus?

℞. Duplex: vel Major, vel Minor.

Quæ est potestas Magistratus majoris?

℞. Quod habet jurisdictionem, cum Imperio. *l. 2. ff. de in jus voc.*

Quotuplex est?

℞. *Ordinarius*, cujus jurisdictio ex voluntate Principis certa est, ac definita. *Hotoman. Lex. verb. Magistratuum.* Vel *extraordinarius*, necessitate exigente creatus & qui ea cessante desinit esse. *Quales fuere apud Romanos Dictator, Interrex, Tribuni, & Tribuni plebis.*

Qualis est potestas Magistratus minoris?

℞. Quod habeat jurisdictionem sine imperio.

Quid est jurisdictio?

℞. Est potestas statuendi aliquid de negotio civili, vel criminali. *l. 215. de V. S.*

Quotuplex est?

℞. Est vel *simplex*, posita in causæ cognitione cum potestate juris dicendi de privatis, sive decernat ipse Magistratus, sive judicem det qui decernat: (*Nempe Magistratus cognoscit eo ipso quod est Magistratus, judex*

dex eo quod judex est; & judicandi accepit potestatem. Vel talis ad quam exequendam jussio aliqua est necessaria, & *Imperium* vere est.

Quid ergo est Imperium?

℞. Iurisdictio in coërcitione posita. *Goth. ad l. 3. ff. de jurisdict.*

An non distinguitur?

℞. Omnino. In *merum*; hoc est, ab omni jurisdictione separatum, *Goth. d. l.* quod coërcitionem habet graviorem, & quidem in quibus de facto versatur notio, sed nulla jurisdictio lege in illis jus non Magistratu dicente. *arg. l. 15. ff. de Municip.* Et *mixtum* quod cum jurisdictione habet coërcitionem; puta jubere caveri prætoria stipulatione, in possessionem mittere, jubere, possidere, bonorum possessionem dare. *l. 1. 3. 4. ff. de jurisdict.*

Da aliam jurisdictionis divisionem?

℞. Dividitur etiam in *voluntariam*, quæ agentium consensu explicatur apud eum qui jurisdictioni præest, & extra judicium exercetur in emancipationibus, adoptionibus, manumissionibus, &c. & *contentiosam*, quæ vi Imperii etiam in nolentes exercetur, sive extra judicium sine causæ cognitione, puta in cautionibus, missionibus in possessionem, &c. sive cum causæ cognitione.

An non vero & aliter?

℞. Omnino in *propriam*, quæ est ea quæ alieni competit Iure proprio, sive Majestatis, sive Magistratus. Et *impropriam*, quam quis habeat ab alio quam à lege aut Principe.

An non & hæc dividitur?

℞. Omnino in *mandatam* quam quis non habet suo nomine, *l. 1. §. fin. ff. de offic. ejus cui mand. jurisd.* sed ab eo qui eam habet: *l. 2. ff. eod.* Et *prorogatam*, quam Magistratus habet ad rem vel causam aliam quam quæ sit illius jurisdictionis, facta ab aliis inter quos causa vel res ista est extensione. Puta non sit nisi Magistratui, à privatis in judicem illum vel Magistratum consentientibus. *l. 18. ff. de jurisd. l. 1. 2. l. 74. §. 1. De judic.* *Alias divisiones, brevitatis causa, quod compendio agimus, hic omittimus.*

Dic

Dic vero nunc, qui dicantur Advocati?

℞. Patroni causarum, qui litigantes consiliis suis juvant, merita controversiæ pandunt, & causam in judicium deductam, pro ejusdem ratione argumentis necessariis instruunt. *Vultei. eodem. Ummius disputat. de Assessor. & Advocat. th.* 4.

Qui sunt procuratores?

℞. Sunt patroni alienam litem ex mandato domini modo prosequentes. *l. 1. ff. de procur. Vult eod.*

An igitur alieno nomine in judicio agere licet?

℞. Imo vero; cum olim id non licuerit, ob actionum solemnitates; *l. 123. De R. I.* nisi ageretur pro populo, sicut agit syndicus; seu pro jure publico, aut pro libertate, aut pro tutela: hodie tamen alieno nomine agere licet; *& quidem, quod id visum ad lites expediendas utile. d. l. 1. §. 2. ff. de Procurat. Princ. hic. Vult. com. Inst. hic. n. 5.*

Quis hoc loco speciatim dici potest procurator?

℞. Cui permissa est alienæ rei vel actio, vel defensio; *De judiciali enim hic sermo; non extrajudiciali.* Treut. disp. de procur. th. 2. lit. a. *A defensore speciatim distinctus, quod sic dicatur, qui cum satisdatione,* IUDICATUM SOLVI, *absentis causam, vel etiam præsentis defensionem, ultro suscipit. Treutl. eod. Wes. ad §. fin. Inst. hic.*

Qui Procuratorem dare possunt?

℞. Omnes qui non prohibentur. *l. 43. §. 1. ff. de procurat.* Prohibentur autem, 1. *Natura*, Qui quid agatur non intelligunt, nec ipsi ullum negotium expedire possunt. Vt furiosus, mente captus, natura mutus surdus. *Quia obligationem contrahere non possunt cum procuratore.* 2. *Lege*, servi, *l. 33. pr. ff. eod.* deportati, qui eis assimilantur excommunicati, *cap. fin. Ext. eod.* banniti, capti ab hostibus; *l. 15. ff. Ex. quib. caus. major. &c.* & in genere ii qui vel domini non sunt; ut Syndicus universitatis, tutor, curator ante litem contestatam; *l. 74. ff. de procur. l. 11. l. 23. C. eod.* vel domini quidem sunt; non tamen absolute sui juris; ut filiusfam. *nisi talis sit actio quasi ipse experiri possit. Confer l. 8. ff. eod. l. 17. §. de reb. cred.* minor, pupillus. *l. 11. C. eod. Treutl.*

disp.

disp. eod. th. 2. *Qui tamen si de facto procuratorem dederint, & pro eo fuerit pronunciatum, rata datio habetur in eorum favorem. Fac. l.* 14. *C. eod. Treut. eod. th.* 4. 3. Procurator constitutus ante litem contestatam prohibetur alium substituere. *l.* 8. 11. 23. *C. eod. nisi in rem suam sit datus, vel potestas substituendi ei à domino data. c.* 1. *&* 3. *de procurat. in* 6. 4. Omnino ad causam agendam datus, substituere in causa appellationis alium potest. *arg. l. si actor.* 10. *C. de appel. Fac. l.* 17. *C. de procur nisi ab interlocutorio sit appellatum. Treut. eod. th.* 3.

Qui possunt procuratores constitui?

℟. *Similiter qui non prohibentur.* Prohibentur autem quidam *Jure ipso*, ita ut, si de facto admittatur, semper judicium retro fit nullum, *ut natura rursus, furiosus, mente captus. l.* 5. *de R. I. mutus surdus. l.* 43. *De procur. Lege, ob modo expositam rationem.* prodigus, *l.*40. *De R.I.* minor. *c.*5. *de procur. in* 6. pupillus, *cum non habeat personam standi in judicio. l.* 1. 2. *C. qui legit. pers. &c.* servus, *l.*33. *ff. de proc.* deportatus, *quia non habet juris civilis communionem.* Quidam ut tantum *per exceptionem* à judicio repellantur, infamis, mulier, miles, §. *ult. de except. l.*54. *De procur. l. quia. l.*13. *C. eod.* potentiores, *l.* 1. *C. ne lit. potent.* Fiscus, Respub. *tot. tit. C. ne fisc. & resp.* Reus criminis constitutus. *l.* 6. *C. de procur.* Reip. causa absens futurus, aut perpetuo morbo laborans. *d. l.* 54. *& ibi Gifan.* Redemptor alienæ litis. *l.* 15. *C. eod. Vmmius. disp. de princ. th.* 4.

In quibus causis admittitur procurator?

℟. 1. In civilibus, tam pecuniariis, *l.* 26. *C. eod.* quam liberalibus causis. *l. servum.* 33. *l. sed & ha. ff. eod.* 2. Non in criminalibus, in quibus pœna supra relegationem imponitur. *l.* 2. *&* 3. *C. de his qui acq. non poss. Marant. part.* 4. *n.*55. Nisi ex crimine agatur civiliter. *l. unic. C. quand. civil. act. praejud. crim.* nisi suam suorumque injuriam quis prosequatur: *Marant. eod. n.*37. vel absentiæ tantum causas quis alleget. *l. absens. ff. de procur. Vmmius. eod. th.* 5.

Quomodo constituitur procurator?

℟. Omnino

℟. 1. Omnino solo consensu, & mandato, *l.*1.§. 1.*ff. eod.* tum expresso, tum tacito. *Quod consensus etiam tacitus in mandato obligationem inducat, quando actus cum sciente & non repugnante geritur, l. qui tacet. ff. de R. I.* patientia præsentis pro consensu, *l.6. l. qui patitur. ff. mand.* ratihabitione *(quam subscriptio, l. 8. §. 15. ff. quib. mod. pig. vel hyp. sol. & sigillum operantur, gl. in l. 2. verb. conquisita. C. de reb. alien. non alien.)* pro mandato, *c. ratihabitionem. de R. I. in 6.* habita. §. 2. *hic.* 2. Vel in judicio; idque vel apud acta, vel coram judice, insinuato mandato, vel declarata ratihabitione, & persona confirmata; §. *sin autem. Inf. de satisd. l. si procurator. ff. de procur.* Vel extra judicium, vel præsens coram Notario, & testibus, vel absens per mandatum procuratorium, scripturam, epistolam vel nuncium. *l.* 1. & 2. 3. *ff. eod.* 3. Pure, vel sub conditione, ex die, ad diem, vel sine temporis definitione. *l.* 3. 4. *ff. eod.* 4. Cum libera potestate agendi & faciendi omnia, quæ dominus præsens agere posset, vel limitata. *l. mandato. l. procurator.* 58. *ff. eod.* 5. Vel generaliter ad omnes, vel ad unam causam, eamque vel totam, vel ejus partem. *l.* 38. *l.* 60. *ff. eod.* Cum cautione de rato; quando, an mandatum sufficiens sit, dubitatur. *gl. in l.* 39. §. *qui alieno. ad verb. debet. ff. eod.* §. 3. *inf. de satisd.*

An semper opus est mandato ad legitimam procuratoris constitutionem; & quali?

℟. Omnino in procuratore semper, *l.*1.*C. de procur. nisi sit persona conjuncta domino, nec ejus voluntas adversetur,* l. 35. l. 40. §. fin. ff. eod. *(Cautio, puta de rato, requiritur.* Treut. eod. thes. 7. per l. 12. C. eod.) *aut socius,* Cujac. par. C. de consort. ejusd. lit. *aut ad recuperandam possessionem is agere dejectus velit, qui alieno nomine possidebat,* l. 1. & ibi Par. Cujac. C. si per vim, vel alio modo. *vel magistratus agit pro sua civitate.* gl. in §. sin autem. inf. de satisdat. *Non amicus pro amico; etsi caveat de rato. Ang. in d. §. sin autem.* Mandatum autem ejusmodi esse debet, ut exinde revera constare possit in illo contineri caussam, cujus procuratio suscipitur; idque sive in genere

nere ad omnes, sive in specie ad unam causam detur procurator. *Licet vero genus omnes species comprehendat, & totum partes omnes similiter, ut de omnibus causis mandatum habens ad singulas habere videatur; Sunt tamen casus, in quibus generale mandatum non sufficit, sed speciale requiritur. Ex. gr. In causa restitutionis in integrum, juramento in animam alterius præstando, quarta dilatione ejusque prorogatione impetranda. Gail.* 1. *obs.* 83. *n.* 1. *Mynf.* 2. *obs.* 26. *aliisque, de quib. D. Ct. vulgo in c.* 4. *de proc. in* 6. *Treutl. eod. thes.* 8. In defensione mandatum non semper requiritur. *l.* 33. §. *publice. De procur. Wurmf. tit.* 10. *obs.* 3. *n.* 1. Omnino in causis famosis. *l. non solum.* §. *ult. De procur. Ne defensor male agendo æstimationem defensi lædat. Vmmius, disp. eod. th.* 6. *n.* 36.

Quatenus mandato tenetur procurator?

℞. Quomodo mandatarius fines mandati secundum substantiam & qualitates exacte custodire, eosque non excedere debeat, (*ita tamen ut in ejusdem explicatione tenendum sit, omnia ea mandato comprehensa censeri, sine quibus mandatarius exsequi mandatum non potest. l.* 56. *l.* 62. *ff. eod. l.* 2. *ff. de jurisd.*) supra dictum. (*tit. de mandato.*) idem hic tenendum respectu Procuratoris. *Ex. gr. quod datus ad agendum, censetur ad defendendum datus*; d. l. 33. §. 3. *& ad agendum in petitorio datus, censetur datus ad agendum in possessorio. d. l.* 56. *d. l.* 62. *Secundum ante dicta.*

Quamdiu durat mandatum?

℞. 1. Donec revocetur. *l.* 65. *in fin. ff. eod.* Revocatur autem ante litem contestatam quovis modo; *l.* 16. *ff. eod. (Hodie tamen propter domini satisdationem, etiam tum non admittitur simplex revocatio, sed ad exonerandum processus est. Mynf.* 1. *obs.* 44. *Gail.* 11. *Obs.* 46. *Vult.* 2. *Jurisp. c.* 30. *n.* 51.) post, non nisi causa cognita. *l.* 17. *& seqq. ff. eod.* 2. Morte alterutrius; *l.* 26. *pr. l.* 34. §. *fin. ff. mand. sec. ea, quæ sub. tit. de mandato supra.* nisi, ignorante mandatario, ante litem contestatam dominus decesserit. *supr. eod.* §. 10. *& d. l.* 26. Post litem contestatam

procuratori novo hæredum mandato opus non est. *Quia dominus est factus litis. l. nulla. C. de procur.*

An, & quatenus, tenetur domino procurator damnatus judicati actione?

℞. Non tenetur, nisi cum aut in rem suam est datus, aut liti se obtulit, cum sciret cautum non esse, *l. 61. ff. eod.* Negligentia vero procuratoris, domino, adversario quidem; *l. 10. C. eod.* non quoad procuratorem, nocet, *ut qui actione mandati domino tenetur ad interesse. d. l. 10.*

De Advocatis.

Dic, quale est munus advocatorum?

℞. Est munus publicum, civile, viris, non mulieribus, competens, dignitate & privilegiis ornatum. *Vide tot. tit. C. de advocat. diverſ. judic.*

Quæ requiruntur in Advocato, ut obire munus postulandi possit?

℞. I. Ut non sit ex personis prohibitis. Prohibentur 1. Alii in universum sive pro se, sive pro aliis postulare, ut Minores XVII. annis, *l. 1. §. 3. ff. de postulan.* 2. Surdus plane, qui jussum magistratus exaudire non potest. *d. l. 1. §. 3. verſ. Pater.* Alii pro aliis tantum absolute; ut fœminæ, cæci, insigni quadam turpitudine notati. *d. l. §. secundo loco.* 3. Alii non in totum pro aliis prohibentur postulare, ut quibus permissum postulare pro parente, patrono, patrona, fratre, socero, genero, nuru, noverca, privigno, privigna, aliisque usque ad quartum gradum conjunctis. Item pro personis, quorum tutelam & curam gerunt. *l. 1. §. fin. cum ll. seqq. ff. eodem. Weſ. par. eod. n. 14.* 4. Alii contra certas personas postulare prohibentur, ex gr. decurio contra patriam; præterquam si patris, filii, aut pupilli causam defendat, *l. 10. §. 1. ff. eod. l. 2. C. de advocat.* advocatus fisci contra fiscum, *d. l. 10. pr.* vasallus contra dominum, *Specul. de advoc. §. 1. n. 30.* Clericus contra Ecclesiam. *c. fin. ext. de postul.* II. Ut sit ad postulandum habilis, hoc est, 1. Christianus, *l. ult. ibi, Bart. & Dd. de postulando.* 2. Facun-

cundus. 3. Iuris peritus. *l. 2. C. eod. l. 3. §. nec de catero. C. de advoc.* 4. Legitime examinatus cum apud ICtos, ut constet de ejus peritia, *l. 11. §. non aliter. C. de advoc. diverſ. judicior.* tum apud Rectorem Provinciæ, vel eo absente, apud Defensorem civitatis, ut ex actis publicis constet, utrum sit subjectus vitæ cohortali, nec ne. *Quod dignitas advocatorum non patitur, ut in eam recipiatur, qui antea fuit officialis vel vilioris conditionis.* l. 8. C. eod. l. 2. C. de adv. div. judic. *In qua Camera Imperialis inquirat, vide Denais tit. de jur. Cam. 232. num. 1.*

Qui constituunt advocatos, & quot?

℞. 1. Vel ipsi litigatores & Clientes, ut eorum nomine postulent. *l. 2. C. de postul.* 2. Vel judex, qui jurisdictioni præest, petentibus litigatoribus, *ne causa ipsorum relinquatur indefensa. l. 1. §. ait Prator. & ibi gl. ad verb. non habebunt. ff. de postul.* sumptibus tamen petentium, *l. 4. §. fin. verb. tuis sumptibus. ff. de edend.* vel pauperibus ut gratis inserviat. *Mynſ. 4. obſ. 32. qui id in Camera observari testatur. Nempe cum sit civile munus, cogi ad id Advocatus potest. l. 2. ubi Dec. ff. de R. I.*

In quo consistit Advocati munus?

℞. In eo 1. Quod Clientis sui desiderium in jure judiciove exponat, & Adversarii intentioni contradicat. *l. 1. §. postulare. ff. de postul. l. 6. C. eod.* 2. Quæ causæ inserviant adducat, & illam ad optatum finem deducat, *l. 14. §. patroni. l. 13. §. 9. C. de jud.* sed æquitate nitenti, non malæ aut iniquæ. *l. rem novam. 4. §. 1. C. de judic. Qualem ut defendat, ante, & mature quidem, cum cliente suo deliberabit; nec, nisi ante de causa æquitate cognoscat, eam suscipiet.* 3. Lites non protelet; sed sine calumnia defendat. *l. quisquis. §. 4. C. de postul. Utrum fallaciis & deceptionibus ad convincendum adversarium Advocato uti liceat, quærunt, & in justa causa, sed sine mendacio & perjurio licere, placet multis.* Mynſ. 2. obſ. 6. & aliis apud Vmm. diſp. hic. theſ. 8. n. 41. *In mala, quæ ei videatur, secus; quod cognita iniquitate, a suscepto ejus patrocinio desistere debeat.* d. l. 12. §. 1. C. de jud. *Circa salarium Advo-*

vocatorum, aliaque hanc materiam ſpectantia, videantur Dd.

TIT. XI.

De Satiſdationibus.

CUr Imperator, poſtquam docuit, quomodo agere liceat etiam per alios, tractat materiam ſatiſdationum?

℞. Quia nemo idoneus eſt alienæ litis defenſor citra ſatiſdationem. *l. un. C. de ſatiſd. §. antepenult. hic. Quod Reip. interſit cautionibus judicio muniri ad reprimendam litigantium calumniam, & ſtabiliendam ſententiarum exſecutionem.*

Quid eſt ſatiſdatio? & qua hic ſpeciatim intelligitur?

℞. Eſt ſpecies cautionis; *(qua accipitur pro omni eo, quod ſimplici promiſſione accedit;)* & fit vel jurato cavendo, vel aliquando repromittendo, vel ſatiſdando, hoc eſt, præſtatur vel fidejuſſoribus datis, vel pignoribus. Hic vero talis cautio eſt, eaque judicialis, per quam alterutro modo aliquem de lite ſecurum facimus. *l. 1. ibi. gl. ff. Qui ſatiſ. cog. l. 61. ff. de V. S. Licet aliquando vel juratoria cautio, vel nuda repromiſſio ſufficiant. Perez. hic.*

Qui ſatiſdant in judicio, & quomodo?

℞. Non tantum qui pro aliis, ſed & qui pro ſe ipſis agunt, Actor, Reus: & reſpicit quidem vel ipſos litigantes, vel litis æſtimationem. Illa duplex eſt; judicio ſiſti, *de qua tit. ff. qui ſatiſd. cog.* & rem ratam haberi, *(id eſt, ratam habiturum.)* hæc dicitur judicatum ſolvi, alias cautio pro lite, & de lite. *l. 11. ff. judic. ſolvi. l. 33. ff. de fidejuſſ.*

Explica ſingulas ſatiſdationis ſpecies.

℞. *De judicio ſiſti* ſatiſdatio, eſt qua cavet litigans de judicium non ſubterfugiendo, ſed in eo permanendo, donec ſive per ſententiam judicis, ſive aliter lis terminetur. *§. 2. hic. Rem ratam haberi, vel de rato*, qua is, qui actionem vel defenſionem ſuſcipit, cavet eum cujus nomine eam ſuſcipit, & de

cujus

cujus mandato non constat, ratam habiturum litem, & omne quod per eum gestum fuerit. *t. t. ff. rem rat. haberi. Judicatum solvi cautio*, una appellatione tres clausulas continet. 1. de judicatum solvendo. 2. de re defendenda. 3. de dolo malo. *l. judicatum. 6. ff. judic. solvi.* quarum prima causa est, cur cæteræ interponantur. *Vult. tom. Inst. hic. n. 16. & seqq.*

A quibus præstantur singulæ satisdationis species?

℞. Id docet Imperator cum juris véteris & novi distinctione; & juris quidem veteris, secundum distinctionem actionis realis & personalis. *ut ex Textu patet. Princ. §. 1. hic. quem juris veteru ratione consule.* Hodie ex jure Iustinianeo Actor quocunque modo agat, satisdat, 1. se intra duos menses, à tempore porrecti libelli litem contestaturum. *Auth. libellum. C. de litis contest. ex Nov. 96. cap. 1.* 2. In judicio usque ad finem permansurum. *§. 2. hic.* 3. Siquidem succumbat, impensas Reo soluturum. *§. 3. hic. Nov. 112. cap. 2. Quo usu vero abolito, hodie de consuetudine & stylo Curiarum obtinet: Quod suo nomine agens sive alienæ subjectus jurisdictioni, nec in eo bona habens, sive isti quidem jurisdictioni subjectus, at pauper, in casum succumbentiæ de expensis refundendis caveat. Clar. lib. sent. 5. qu. 18.* 4. Procurator Actoris sive mandatum non habens, sive de quo non appareat, ante omnia de rato caveat, usque ad litem contestatam durante cautione. *(quod post eam de mandato constare debeat. Nisi ejusmodi sit persona, quæ sine mandato in judicio versari possit.) Qua non oneratur, si vel de mandato constet, vel ipse in judicio præsens sit Actor. §. 4. 5. hic. Hartm. obs. 38.* 5. Reus agens citra Procuratorem olim judicatum solvi satisdare tenebatur; *Text. hic. l. qui proprio. §. qui alium. ff. de procur.* hodie tantum de judicio sisti, hoc est, prosequenda ad finem lite cavet. *§. 2. hic.* Procurator ejus, Reo absente, omnino judicatum solvi cavet; præsens Reus, sive in loco judicii, sive extra judicium id ipse præstat. *§. pen. hic.* Hodie jure novissimo, sive præsens, sive absens sit Reus; non ipse procurator satisdat: sed is,

cujus nomine litigat pro eo, siquidem de mandato appareat; sin minus, etiam de rato cavebit. *Wurmſ. tit.* 10. *obſ.* 3. *Vult.* 2. *Juriſpr.* 2. *cap.* 30. *Comm. ad Inſt. hic. Schneid. eod.*

An non & alia ſunt cautiones, quæ occaſione judicii præſtari ſolent?

℟. Olim quidem tales fuere; hodieque ſunt. 1. Olim judex in ſingulis cauſis jurato cavere ſolebat ante tempora Gaii Imperatoris, & poſtea ex renovatione Iuſtiniani. *l.* 14. *& Auth. hodie. C. de judic.* Hodie id ordinarius in officii ſui initio facit. *Nov.* 8. *c.* 7. *& c.* 14. *d. Auth. hodie. Equidem decet juſtitiæ ſacerdotes, religione ad eam ſtudioſe ſectandam obligari.* Delegatus per ſuæ commiſſionis documentum incertum citationi cavere intelligitur. *cap. cum in jure. de off. deleg. ibi gl. verb. injungo. Gail.* 1. *obſ.* 48. *n.* 17. 2. Cautio ſalvi-conductus datur à Magiſtratu ob delictum, vel aliam cauſam in judicio ſe ſiſtere metuenti. *Andr. in c.* 1. *de R. I. in* 6. 3. Cautio de ſe ſiſtendo datis fidejuſſoribus præſtita à ſuſpecto de fuga, vel à captivo in carcere detento, quando non venit infligenda corporis pœna. *vide ſup. de fidejuſſor. omnino hic. Treutl. vol.* 1. *diſp.* 5. *th.* 6. *ex Vult. eod.*

An vero omnes indiſcriminatim cavent per ſatiſdationem?

℟. Minime: ſed cautionem juratoriam præſtant 1. Viri dignitate præfulgentes. *l.* 17. *C. de dignit.* 2. Qui ob neceſſitatem, juramento probandam, fidejuſſorem, vel pignora idonee dare nequeunt. *Nov.* 112. *c.* 2. *Nov.* 134. 2. 9. *Diaz. reg.* 660. *niſi de fuga ſit ſuſpectus, aut peregrinus. l. ſi fidejuſſor. l. ult. ff. hic.* 3. Nudam & ſimplicem promiſſionem, qui in loco judicii immobilia poſſident. *l.* 15. *ff. hic. vide* §. 2. *hic.*

TIT.

TIT. XII.

De perpetuis & temporalibus Actionibus.

Quod jus fuit olim circa durationem actionum ?

℞. Quod actiones descendentes ex lege XII. tabularum, vel ex SC. aut ex constitutionibus, olim erant perpetuæ, puta sine temporis præfinitione. Quæ ex jurisdictione Prætoris dabantur, pleræque erant temporales, & quidem maxime annuæ, *ut ultra annum utilem non competerent. l. 22. §. fin. ff. de liber. caus.* Quædam tamen perpetuæ, & quidem actiones rei persecutoriæ; sed rariores. quarum exempla proponit Imperator, 1. Actiones, quæ dantur bonorum possessori, vel ei qui est loco hæredis. *(puta fideicommissario universali, ei cui libertatum causa bona addicuntur, bonorum emptori, ei qui, omissa causa testati, ab intestato hæreditatem possidet, &c. Vult. Com. Inst. n. 6. hic.)* 2. Inter pœnales, furti manifesti, quatenus cum ante ejus pœna ex lege XII. tab. esset corporalis, *(verberabatur enim fur talis, & addicebatur.)* postea lege Cornelia & Sempronia Prætoris arbitrio commissa, ex ejus jurisdictione facta est pecuniaria. *Vult. eod. Pac. in notis hic.*

Quid hodie circa eam juris ?

℞. Constitutionibus Principum, *(ut aliquis litium esset finis)* omnibus actionibus certi fines sunt præscripti, & factum ut omnes actiones adeo essent temporales, ut inefficax actio esset, siquidem ultra præscriptos fines extenderetur. *l. 1. & 2. C. si adversus creditorem. Vult. eod. n. 6.* Nec ullæ, nisi cum limitatione temporis, dicuntur perpetuæ. Usurpata puta nihilominus perpetuarum, & temporalium actionum distinctio, significatu eo; ut quasi perpetuum tempus censeatur, viginti, triginta, & quadraginta annorum, sex puta mensibus, anno, biennio, triennio, collatum; *quasi perpetuum lege definitum. Vult. eod. n. 9.*

Qui ergo actionibus secundum jus novum præscripti sunt fines?

℞. Quod omnes actiones reales durant viginti; personales, seu mixtæ, *ex. gr. familiæ erciscundæ, communi dividundo, finium regundorum, (quo etiam refertur hæreditatis petitio)* triginta annis; *l. sicut. C. de præsc.* 30. *vel* 40. *ann.* & quæ ad Ecclesiam pertinent, annis quadraginta. *l.* 3. 4. 7. 8. *C. eod.* Ad Principem, vel civitatem pertinentes immemoriali modo tempore terminantur. *l. 6. C. eod. Cujac. lib.* 18. *obs. c.* 26. *& seq. Quæ ideo perpetuæ dicuntur.* Criminales annis viginti. *l.* 12. *C. ad l. Corn. de fals.* Minori tempore durant, *(& eo respectu temporales dicuntur)* puta sex menses, redhibitoria. *l.* 19. §. *fin. ff. de ædilit. edict.* annum actio injuriarum verbalium. *l.* 5. *C. de injur.* Pauliana. *l.* 1. *ff. Quæ in fraud. cred.* quanti minoris. *d. l.* 19. §. *fin.* biennium actio de dolo. *l. fin. C. de dolo.* Quinquennium querela de inofficioso testamento, donatione & dote. *l. si quis filium.* §. *fin. C. de inoff. test. Perpetuantur tamen actiones temporales, ex accidenti, per litis contestationem. l.* 9. §. *si is qui. ff. de jurejur. Schn. Vult. hic.*

An omnes actiones jure tantum competunt eis, quibus ex persona ipsorum Rei sunt obligati, & in ipsos tantum Reos, qui ex persona sua sunt obligati?

℞. Imo vero omnes, tam prætoriæ, quam civiles actiones ex contractibus, vel quasi descendentes, sive personales, sive reales, & hæredibus & in hæredes dantur. §. 1. *hic.* §. *rei persequendæ. vers. plane. sup. de act. Quoad omnes; ob hanc rationem, quod hæres, & defunctus una eademque persona censeantur; & in hæredem jura, tam activa, quam passiva defuncti transeant; ut non semel dictum.* l. hæredem. ff. de R. I. *Quoad personales; quod non sibi tantum, sed & hæredibus prospexisse defunctus censeatur. l. juris. g.* §. *pactorum. l. tale pactum. ff. de pact. Gail.* 2. *obs. n.* 10. Contra hæredem tamen non dantur actiones ex dolo defuncti. §. 1. *eod.* Plures si exsistant hæredes, in personalibus actionibus pro portionibus hæreditariis conveniuntur; in realibus, quatenus possident. *Utpote quæ ratione possessionis tantum in hæredes*

hæredes dantur. l. 2. C. d. t. l. 157. §. fin. ff. de R. I. Perez. *hic.*

An vero non sunt aliæ actiones, quæ non dantur hæredibus, vel contra hæredes?

℞. Actio injuriarum, *sed cum defunctus eam non instituit. §. 1. hic. l. 13. l. 28. ff. de injur. nisi cadaveri ejus facta sit injuria. l. 1. §. 4. 6. ff. eod.* & similes quæ ad vindictam competunt; ut actio ex edicto de in jus vocando, *Theoph. hic.* sepulchri violati, *l. 6. l. pen. ff. de sepulc. viol.* Actio ex l. ult. C. de revoc. don. &c.

Quæ actiones dantur hæredibus, & non contra hæredes?

℞. Reliquæ actiones pœnales, *d. §. 1. hic.* hæredibus datæ; *quod morte læsi obligatio non exstinguatur;* Non in hæredes, *quod pœna tenere debeat delicti autores. l. 22. C. de pœnis.* Nisi tamen ex delicto defuncti ad hæredem aliquid pervenerit. *Utpote cujus nomine tenetur. (Quia nemo debet locupletari cum alterius jactura) l. 5. ff. de calum. l. 17. §. 2. l. 18. ff. quod met. caus. l. 1. ff. de priv. del. l. 38. & 44. ff. de R. I.* Vel cum defuncto lis sit contestata. *Text. §. 1. hic. l. un. C. ex del. defuncti. l. 139. ff. de R. I. Quia per litis contestationem (qua in judicio quasi contrahitur) obligatio per novationem quæ ex delicto erat, incipit esse quasi ex contractu.*

Quid si, lite pendente, Reus Actori satisfecerit bonam agnoscens fidem, vel rem cum fructibus restituat, & expensis in litem factis?

℞. Absolvetur officio Iudicis, licet judicii suscepti tempore in ea fuerit causa, ut condemnari deberet. *§. fin. hic. Quod, obtento fine, media ad eum consequendum frustra adhibeantur.*

TIT. XIII.

De Exceptionibus.

QUid Reorum causa contra intentionem Actoris est comparatum?

℞. Exceptiones; *Quia sæpe accidit, ut licet actio ipsa sit justa, tamen inique proponatur adversus eum, cum quo agitur. Princ. hic.*

Quid est exceptio?

℟. Est actionis exclusio, (*unde & nomen, quasi ab excludendo. l.2. ff. h.t.*) seu Rei conventæ allegatio, per quam Actoris intentionem elidit; ut vel plane eximatur damnatione, vel ea minuatur. *d. l.2. l.22. ff. eod. Alias conditio dicta; quod olim sub conditione à Prætore conciperetur. Si paret Titium à Mævio stipulatum esse decem; nisi Mævius pactus est de non petendo, judex eum condemnato. Pac. Epit. disp. hic. th. 22.*

Quotuplices sunt exceptiones?

℟. Dividuntur varie. 1. Aliæ sunt *juris*, aliæ *facti*s *Illa* quæ actionem ipso jure competentem excludunt; *Hæ* allegatæ à Reo ostendunt actionem ipso jure Actori non competere. *Dd. com.* 2. Aliæ sunt *civiles*, aliæ *prætoria*. §. 7. *hic.* 3. Aliæ sunt *perpetua*, seu peremptoriæ, quæ semper agenti obstant; Aliæ *temporales*, quæ ad tempus tantum obstant. §. 8. *hic.*

Temporales exceptiones quotuplices sunt?

℟. Duplices; Vel judiciarium processum, Vel ipsam actionem spectantes.

Quæ respiciunt processum judiciarium?

℟. Quæ ex personis judicis, vel litigantium sumuntur. *Vult. lib. 2. Jurisp. c. 30. n. 55.* Ex persona judicis: aliæ prorsus judicium declinant. qualis est 1. *Exceptio incompetentia*; qua proponitur, actionem, cujus est persecutio, ad cognitionem judicis non pertinere. *l. fin. ubi Dd. C. hic.* 2. *Præventionis*: quando quis duos judices habens non subordinatos, ab uno citatus, excipit, se ad alterius forum trahi non posse. *arg. l.7. De judic. c. proposuisti. de foro compet.* 3. *Judicis suspecti*, *c. si quis. eod. l.* 12. *C. de judic.* Quibus accedunt aliæ exceptiones judici propter defectum objectæ; *puta infamia, aliaque ob quas idoneus judex esse non potest.* Aliæ saltem differunt; *qualis est loci non tuti, c.47. de appell. termini angusti, Auth. offeratur. C. de lit. cont. feriarum. t. t. ff. & C. de feriis, &c. Treut. disp. eod. th. 2.*

Dixisti de Exceptione incompetentia; dic, quot modis aliquis forum sortiatur?

℟. Sor-

℞. Sortitur aliquis forum: 1. *Ex lege, vel consuetudine*, quæ jurisdictionem & forum tribuunt proprium, *c.* 10. & 13. *de for. comp. Quanquam & partes mutuo consensu alicujus Jurisdictioni, ut causam inter ipsas controversam decidat, sicuti ante dictum, se subjicere possint. l.* 13. *l.* 14. *l.* 18. *ff. de jurisd.* 2. *Ratione domicilii originis.* Quod Iure civili immutabile est, ut alibi domicilium habens jus originis retineat, *l. origine. C. de municip. & orig. l.* 7. *C. de incolis. ubi Gl. Hodie de consuetudine obtinet, ut foro originis renunciari possit. Rosb. tit. de for. comp. n.* 9. 3. *Ratione domicilii habitationis. l.* 2. *C. eod. l. fin. C. ubi in rem actio.* Sive ibi reperiatur, sive non. *Gl. in c. causam. verb. ad domum. de dolo & contumac. ubi finiri instantia, licet mutato domicilio, debet. l.* 7. *l. si quis postea. ff. de judic.* 4. *Ratione qualitatis, & conditionis personæ.* Ex. gr. miserabiles personæ ad Principem causas deferre, vel alio vocatæ, provocare possunt. *l. un. C. quan. Imp. inter pup.* 5. *Ratione rei in judicium deducta.* Puta reales actiones eo loco institui debent, ubi res est sita. *l.* 1. *l. ult. C. ubi in rem act. l. un. C. ubi de hæred.* 6. *Ratione delicti* in loco, ubi delinquens deprehenditur. *Auth. qua in provincia. C. ubi de crim.* 7. *Ratione contractus*; in loco, ubi initus, si quidem Reus ibi reperiatur. *l.* 1. 2. *C. ubi de ratiocin. Nov.* 69. *c.* 1. Vel ubi debiti solutio ab aliquo est constituta. *l.* 1. *ff. de eo quod certe loco. Marant.* 4. *part. disp.* 8. 8. *Ratione continentiæ, seu affinitatis causarum.* Quod continentia causæ non sit dividenda. *tot. tit. ff. quibus reb. ad eund. jud. eat. l.* 3. *l.* 10. *C. de judic. Aliæ etiam causæ speciales ex ipsarum ratione forum sortiuntur. Ut causæ fiscales apud procuratorem Cæsaris.* t. t. C. ubi caus. fiscal. *Sic ratione quantitatis rei petitæ forum competens sæpe definitur. l.* 11. *l. pen* §. 1. *ff. de jurisdict.*

Quæ exceptiones competunt ratione personarum litigantium?

℞. *Quoad Actorem*, est exceptio contumaciæ, *l.* 13. §. 2. *vers. etsi quidem. C. de judic. Auth. qui semel. C. quom. & quan. jud.* aliæque similes: *Quoad Reum*, quod in jus sine venia sit vocatus; justi impe-

pedimenti. *Bart. in l. 60. De re judic.* &c. *Quoad utrumque*, exceptio legitimationis; *quod puta sive Actor, sive Reus non habeant personam standi in judicio. t.t. C. Qui legit. pers. stan. in jud. Ratione personarum intervenientium*, competit exceptio, si procurator absque mandato, vel cum insufficienti mandato compareat; *l. 24. C. de procur.* Item si mandandi, seu procuratorem constituendi, *l. 11. C. eod.* vel ipse procurator suscipiendi jus non habuerit. *l. 7. l. 12. l. 18. C. eod.* Vel causa ejusmodi sit, ut per procuratorem expediri non possit. *Treut. disp. ead. thes. 3.*

Quæ exceptiones concernunt ipsam actionem?

℞. 1. Præjudiciales. *quibus prætenditur, per institutam ab adversario actionem non debere prajudicium fieri principaliori actioni. l. 16. l. 18. ff. hic.* 2. Pacti conventi temporalis. §. 10. *hic. l. 3. ff. eod.* 3. Plus petitionis. *d.* §. 10. *c. 1. de plus petition.* 4. Litis pendentis, *quando coram alio judice, citatione emanata, & insinuata, litem pendere objicitur. c. 19. de foro comp. Clem. ut lit. pend. nihil innov.* 5. Libelli obscuri & inepti. *Jas. in* §. *omnium. de action. n. 126.* 6. Excussionis, & ordinis. *Auth. præsente. C. de fidejuss. l. 4. C. de sent. & interl.* 7. Spolii. *c. fin. de ord. cognit.* & similes. *Treut. ead. thes. 4. & ibi alleg. Dd.*

Quotuplices sunt exceptiones peremptoriæ?

℞. Vel à principio nascuntur, *cum lis primo movetur ex aliquo quod factum est*; Vel postea incipiunt exsistere. *Treut. eod. th. 5.*

Quæ sunt exceptiones prioris generis?

℞. 1. Exceptio *metus*, data adversus eum, qui petit per metum promissum; *l. 7. C. de his quæ vi & metus causa. Generaliter quidem exceptione doli contenta; sed quæ utiliter separatim proponitur.* 2. *Doli* specialis, in contractibus quidem stricti juris nominatim. *. 5. C. de inutil. stip. Quod in contractibus bonæfidei dolo, vel metu initis (cum ipso jure nulli sint) istis exceptionibus non sit opus.* §. 9. hic l. ult. De petit. hær. l. 3. de resc. vendit. 3. *Erroris.* l. 57. De O. & A. *Unde in factum exceptio.* 4. *Non numeratæ pecuniæ.* quæ *Creditori* scripto, vel voce se accepisse aliquid

aliquid affirmanti conceditur infra 30. dies, nisi aliqua species nominatim excipiatur. post eos elapsos minime: *l.14.pr.& §.2.C. de non num.pec.ubi Bald. Debitori*, infra biennium, etiam ejus hæredibus, sine probandi onere. *d.l.14. l.8. C.eod.* Post biennium non, nisi id onus in se recipiat. *§.2. hic. d.l.10.§.3. l.10.C.eod. Diff. Dd. Treutl. eod. & per supra dicta. Praterea sunt etiam hujus generis exceptiones nascentes ex persona creditoris, vel debitoris: SC. puta Macedoniani, & Vellejani. Quarum illa datur filiofam. contra petentem pecuniam ipsi mutuo datam: Hac mulieribus, ex intercessione pro aliis facta, conventis. De quibus supra.*

Qua sunt exceptiones posterioris generis?

℞. 1. *Rei vendita*, quæ obstat venditori rem venditam, & traditam repetenti, sub prætextu pacti non servati, vel alio. *t.t.ff. de exc. rei vend. & trad.* 2. *Pretii non soluti*, obstans emptori traditionem rei venditæ postulanti: *l.13. & §.8. ff. de act. empt. vend. Rei non tradita*, obstans venditori pretium petenti. *l.25.ff.eod.* 3. *Pacti de non petendo. §.3. & 9. hic. l.17. §.2.ff. l.5. C. de pact. sive expressi, sive taciti.* puta quod inducitur quando ab uno ex correis debendi, pro rata se solvere profitentis partem debiti creditor accipit. *dummodo puta debitor solvens dicit, se pro rata sua solvere, l.17. ubi Jas. C. eod. Zang.ad §.3.Inst.hic.n.13.* 4. *Jurisjurandi*; quando debitor, deferente creditore juramentum, juravit se nihil dare oportere: *§.4. hic. l.15.ff.eod.* data unicuique, qui ea actione de qua juratum est, potest conveniri. *l.9.ff. de jurejur.* 5. *Rei judicata*; tum obtinens, quando eadem res ex eadem causa, inter easdem personas in judicium deducitur. *l.3.5. l.7.pr. §.4. l.11.§.4. l.14.ff.de exc.rer.jud.* 6. *Prascriptionis*; quando quis rem suam præscriptam petit competens ei qui præscripsit. *pr. hic. Treut. eod. th. 6.*

An quis unam tantum exceptionem semper proponere potest?

℞. Imo vero potest plures proponere; etiam diverso tempore. *l.5. & 8.ff. hic.* Modo non sint directe contrariæ. *arg.l.43.De R.I. Quo casu tamen admittuntur*

tuntur alternative proposita. Zang. §. ult. n. 70. hic. *Quod per istam alternativam propositionem contrarietas tollatur. l. 8. ibi Zas. ff. hic. Zang. eod.*

Quomodo proponendæ sunt exceptiones?

℞. Olim quidem (*ut dictum hic*) proponebantur conditionaliter; hodie proponi debent expresse, & determinate, ut de jure, & causa excipiendi constare possit, idque in scriptis, vel sine scriptis, viva voce, modo ad acta referatur. *Wes. par. hic. n. 9.*

An vero proponi debent?

℞. Omnino sunt proponendæ exceptiones. *Nec enim judex eas supplet, nisi ex actis appareant.* l. un. C. ut quæ def. advoc. ubi Castr. Angel. §. 1. n. 20. 22. hic. *Ut si ex libello agentis appareat præscriptam esse injuriarum, vel similem actionem. Boër. decis. 344. Schneid. hic. n. 8.*

Quando debent proponi?

℞. Temporales, & dilatoriæ regulariter ante litem contestatam. *l. pen. C. hic. Nisi 1. aliqua gravamen habeat successivum.* Gail. 1. obs. 52. n. 3. *2. judicium reddat retro nullum.* l. 24. ubi Sich. C. de procur. 3. *ipsa de novo subveniat.* c. pastoralis. 4. Ext. hic. l. 23. §. 3. de cond. jud. 4. *Vel eam sibi competere reus errore facti ignoraverit. d. c. 4. Gl. fin. l. 7. verb. facti. C. de jur. & facti ignor. Treut. hic. th. 7.* Perpetuæ, seu peremptoriæ, regulariter à lite contestata usque ad sententiam. *l. 9. C. hic. l. 2. C. sent. resc. non poss. Gail. 2. obs. 17. n. 9. Quædam tamen ante proposita* (quod fieri potest) *& probata litis ingressum impediunt: Unde litis finitæ dictæ.* Sich. ad l. 19. C. de probat. *In continenti si probari nequeant, à judice (quod fere semper fit) rejiciuntur post litem contestatam examinandæ. Bart. & Dd. in l. 8. ff. de jurejur. Treut. eod. th. 8. lit. b.*

Nullæne post sententiam opponi possunt?

℞. Regulariter quidem non attenduntur, *l. 2. C. sent. resc. non posse.* ne quidem si fuerint peremptoriæ, *Asin. praxi. §. 33. c. 4. & Dd. comm.* Fallit tamen, 1. vel *ratione personarum, contra quas lata sit sententia,* ut in minore, qui (*remedio restitutionis in integrum*) *d. l. 2.* & armatæ militiæ milite, qui (*etiam*

sine

sine eo remedio ipso jure, quod arma magis quam leges sciant. l. 1. C. de Jur. & fact. ign.) exceptionem peremptoriam post sententiam opponere possunt. Vel *ratione ipsius exceptionis;* quas speciatim deducere, non est pro hoc Enchiridio.

Expones-ne tamen breviter?

℞. Hic habe. 1. Non admitti dilatorias, nisi solutionis, quæ solidi solutione certas personas defendunt, *de quib. §. sunt praterea. ubi sex. exempla sup. de Action.* 2. Ex peremptoriis omnem exceptionem admitti, per quam non impugnatur sententia. *l. Nesennius. §. fin. ff. de re jud. nempe ex iniquitatis capite.* Nam 3. Nullitatis exceptio sententiæ opponi potest, etiam post exsecutionem. *(quod non tam supponat, quam neget tantum sententiam.* arg. l. 6. ff. qui satisd. cog.) *Speciales exceptiones adversus exsecutionem sententia admissas habes apud Oldendorpium, Enchiridio exceptionum. §. eodem. inde huc transferendas.* Rursus habe; hic admitti exceptionem SC. Velleiani, & Macedoniani, *l. 11. ff. ad SC. Maced.* Compensationis, *Guitierez. pract. qu. 112. n. ult.* Sequestri, seu arresti ex aliqua causa à judice facti, *eod. qu. 113. n. 5.* restitutionis in integrum, *Zang. c. ult. eod. n. 64.* Cessionis bonorum, *Zang. eod. n. 105.* & alias. *Vmmius hic. th. 9. n. 59. De quibus & aliis speciali tractatu.*

Quis est finis, & effectus exceptionis?

℞. Finis quidem defensio Rei, & judicii, sive in totum, sive ad tempus exclusio. *l. 2. §. 2. l. 3. & passim. ff. de Except.* Effectus dilatoriarum judicii vel dilatio, vel translatio; peremptoriarum, intentionis exclusio, vel minutio. *l. 22. cum seq. ff. hic. Vmmius. eod. Wes. par. hic. n. 11.*

Quando eum effectum attingit?

℞. Probata cum est; Quia Reus excipiendo fit Actor. *l. 1. ff. hic. ideoque exceptionem suam probare debet.* l. in Exceptionibus. ff. de probat. *Sed modo ante Actor suam intentionem probaverit.* l. si quidem. 9. C. hic. l. 19. C. de probat. *Quam reus excipiendo fateri videtur. d. l. 9. Vide Wes. hic. Vmmium eodem. th. 11. n. 72.*

TIT. XIV.

De Replicationibus.

QVid est Replicatio?

℞. Replicatio, dicta à replicando, (*quod per eam iterum explicatur, & confirmatur jus agentis, atque ita jus exceptionis resolvitur, ut Cic. pro Sylla.*) est contraria exceptio, & quasi exceptionis exceptio, *sec. Paulum. l.* 22. §. 1. *ff. de Except.* seu exceptio Actoris, qua Rei exceptionem replicando elidit. *l.* 2. §. 1. *ff. de except. l.* 10. *C. eod. secundum Imperat. hic.* Allegatio Actoris ejus adjuvandi causa contra injustitiam exceptionis inducta. *Text. pr. hic.*

Cur ergo introducta replicatio?

℞. Actoris juvandi causa, ne forte ei noceat exceptio inique à Reo proposita. *l.* 2. §. 1. *ff. de except.* plane ut exceptio introducta est juvandi Rei causa. *d. l.* 10.

Quæ ergo est comparatio inter exceptionem, & replicationem?

℞. 1. Sicut se habet replicatio ad exceptionem; sic se habet exceptio ad actionem. 2. Sicut exceptio est perpetua; ita & replicatio; ut patet in replicatione doli. *l. si pactum. C. eod.* Contraria vero est exceptioni, *l. antep. ff. de except.* & multiplicabilis. *l.* 2. §. *penult. ff. de except.*

Quomodo dicis replicationem esse multiplicabilem?

℞. Quod liberum sit partibus replicationem justam forte prima facie visam, duplicatione, & hanc triplicatione, hanc quadruplicatione, & hanc sic deinceps, excipere. *Schneidw. hic. num.* 3. Quousque tamen admittendæ hic sint partes, & quod tempus ad replicandum, duplicandum, & triplicandum, &c. dandum judicis est arbitrio. *Auth. jubemus. C. de judic. Infinitatem vitare cui cura esse debet. l.* 3. § *ult. ff. de testib.*

Quid est duplicatio, triplicatio?

℞. Duplicatio est allegatio, qua Reus iniquam Actoris replicationem elidit. §. 1. *hic. l.* 2. *ff. de except.*

cept. Triplicario, qua actor elidit iniquam Rei duplicationem: sic triplicationem elidit quadruplicatio, & ita consequenter. §. 2. *hic. d. l.* 2. donec allegationibus judex imponat modum, *d. Auth. jubemus.* aut de eo partes per compromissum conveniant. *Schneidw. hic. n.* 3.

Quomodo proponi, & probari debet replicatio? & quando?

℞. 1. Eadem forma hic quæ in exceptione. *Quod ut Reus exceptionem; sic Actor replicationem suam probare debeat. l.* 19. *ff. de probat. l.* 3. *C. de except. puta rursus post Rei exceptionem probatam. quod & in duplicatione & cæteris obtinet. Rosb. de replic. n.* 12. Recte vero obtinet replicatio, quando Reus exceptionem contra intentionem Actoris opponit. *arg. c. ad dissolvendum, ubi gl. & not. in verb. accusari. Ext. de desp. impub.* 2. Et in quacunque quidem judicii parte. *gl. in l.* 2. §. 1. *ff. de except.*

Quandoquidem Imperator hic, §. fin. decidit quæstionem, an exceptiones Reis principalibus competentes prosint fidejussoribus; explica decisionis summam.

℞. Dicit, plerumque eas fidejussoribus accommodari. Recte; puta exceptiones cohærentes personæ debitoris. *ut quia debitor est minor. l.* 13. *De minor. cessit bonis, § fin hic. item quantum quis facere potest. l.* 63. § . 1. *ff. pro socio.* Minime dantur fidejussoribus: Omnino rei, non personæ inhærentes. *Ex. gr. doli, quod metus causa, rei judicatæ, jurejurandi, pacti de non petendo,* &c. *Text. hic. §. fin. ubi Gl. l.* 19. *ff. de Exercit. l.* 11. *C. eod. l.* 1. *pr. &* §. 1. *ff. eod.*

TIT. XV.

De Interdictis.

D*Ixisti, quomodo in actionibus realibus, vel circa dominium, sit disputatio, vel circa possessionem; quotuplicia ergo inde exsistunt judicia?*

℞. Duplicia. *vel petitorium*; quod ita dictum per excellentiam ab effectu petitionis, quo petimus jus in re nostrum declarari: *vel possessorium*, quo non deci-

deciditur jus proprietatis; sed cujus debeat esse possessio, donec de proprietate disputatum, & appareat, utrum is qui rem possidet, jure possideat, an vero ad eum potius pertineat possessio, qui in petitorio judicio obtinebit. *Vult. Com. Inst. hic. pr.*

Judicia circa possessionem quomodo dicuntur?

℞. Speciali nomine vocantur interdicta; *De quibus, hoc titulo speciatim agit Imperator*; Ex eo dicta, quod interim inter duas partes dicantur, dum de proprietate judicatum sit. *Don. ad Rub. C. hic. n. 3. alii aliter. Vult. 2. Jurispr. cap. 21. n. 6.*

Cur diverso nomine ab actionibus appellantur?

℞. Quia erant olim distinctæ formæ, & conceptiones verborum, quibus Prætor in possessionis, vel quasi controversiis aliquid aut jubebat fieri, aut prohibebat; cum actionum alia esset solemnitas & natura, & in multis distincta. Hodie postquam judicia omnia cœperunt esse extraordinaria, actionis, & interdicti natura confusa est; maxime, sublatis actionum solemnitatibus. Vt actiones, & interdicta vocabulis tantum maneant distincta; & hæc tantum sint extraordinariæ in factum actiones. *Princ. hic. arg. Rubr. ff. hic. Treut. hic. th. 1.*

Quotuplicia sunt Interdicta?

℞. In hoc titulo proponit Imperator triplicem interdictorum divisionem. 1. *A forma concipiendi interdicta*, puta quod alia sint prohibitoria, alia restitutoria, alia exhibitoria. 2. *A fine*, quod alia sint adipiscendæ, alia retinendæ, alia recuperandæ possessionis. 3. *Ab accidenti*, quod sint vel simplicia, vel duplicia: *Omissa ampliore divisione à materia, id est, à rebus, circa quas interdicta competunt, sumpta. Text. hic.*

Quæ est divisio interdictorum sumpta à materia?

℞. Quod alia sint de rebus divinis; alia de humanis, *seu res divinas, vel & humanas spectantia. l. 1. ff. h. t.*

Quæ sunt interdicta res divinas spectantia?

℞. 1. Ne quid fiat in loco sacro, puta deformitatis, vel incommodi causa; *Quod quidem unicum est interdictum de rebus sacris. l. 1. ff. ne quid in loco sacro.*

ero. De religiosis rebus duo sunt. 1. de mortuo inferendo, adversus eum qui mortuum sepelire prohibet. 2. de sepulcro ædificando, adversus eum, qui prohibet sepulcrum ædificare, vel reficere. *l.* 1. §. *Prætor ita. ff. de mort. infer. Perez. hic.*

Quomodo subdividuntur Interdicta jus humanum spectantia?

℞. Quod quædam sint publicæ; quædam privatæ utilitatis causa; *seu de rebus publicis & de privatis. Kling. hic.*

Quæ sunt Interdicta publicæ utilitatis causa?

℞. Sunt ea varia, & varie etiam subdividi possunt; & quidem maxime, in *utilia*, quæ ex interpretatione legis colliguntur: & *directa*, quæ præcise inhærent verbis Edicti Prætoris.

Quæ sunt præcipua Interdicta publica directa?

℞. 1. Ne quid fiat in loco aut itinere publico. 2. de loco publico fruendo. 3. De via publica & itinere reficiendo. 4. De fluminibus, & ne quid in flumine publico ripave ejus fiat, quod incommodum sit navigationi. 5. Ne quid in flumine publico, vel ripa fiat, quo aliter aqua fluat, quam priori æstate fluxerit. 6. Vt in fluminibus publicis navigare liceat. 7. De ripa munienda. *Kling. hic. recenset. & sing. tit. ff. lib.* 43.

Quæ Interdicta hoc titulo maxime proponuntur?

℞. Privata, id est, privatam utilitatem maxime concernentia, rei familiaris tuendæ causa data.

Quæ dicuntur Interdicta prohibitoria, restitutoria, exhibitoria?

℞. *Prohibitoria* dicuntur, quibus Prætor vetat aliquid fieri. *Puta rem sine vitio possidenti vim fieri; vel mortuum in locum inferenti, in quo jus ei erat inferendi, &c. Restitutoria* sunt, quibus jubet prætor aliquid restitui. *Veluti bonorum possessionem, aut legata citra voluntatem hæredis accepta. Exhibitoria* sunt, per quas Prætor jubet aliquid exhiberi; *puta eum, cujus de libertate agitur, vel tabulas testamenti, &c.* §. 1. *hic. l.* 1. §. 3. *ff. eod.*

Quæ sunt Interdicta adipiscendæ possessionis?

℞. Quæ competunt iis, qui nondum nacti fuerunt posses-

possessionem. Cujusmodi proponuntur ab Imperatore. 1. Interdictum Quorum bonorum. 2. Salvianum interdictum. Quibus accedit interdictum, Quod legatorum, & affine remedium l. Vltimæ C. de edict. D. Hadr. toll. §. 3. *hic.*

Quod est Interdictum Quorum bonorum?

℞. Est interdictum (*simile hæreditatis petitioni*) restitutorium, §. 1. *hic.* universale, competens ei qui de jure prætorio, sive ex testamento, sive ab intestato bonorum est possessor, *l.* 1. §. 1. *ff. quor. bonor.* (*puta filio emancipato, aut aliis cognatis*) adversus eum qui pro hærede, vel pro bonorum possessore possidet, adeoque quemvis detentatorem, *l.* 11. *De pet. har. l.* 2. *ff. quor. bon.* etsi dolo desiit possidere, *d. l.* 1. *pr.* possessionis rerum hæreditariarum adipiscendæ causa. *d. l.* 1. §. 1. *Oldend. class.* 2. *act.* 1.

Cui, adversus quem, ad quid datur?

℞. Datur directo quidem bonorum possessori, cui Prætor, *ut decretam à se possessionem tueretur*, specialiter providit, utiliter cuilibet hæredi, *l.* 1. *C. eod.* etiam suo. *Quod verius sit nec in hanc possessionem defuncti continuari. Tiraq. tract. le mort. &c. Wes. par. ff. quor. bon. n.* 7. Adversus eum, qui pro hærede (*ejus, de cujus hæreditate agitur*) vel possessore possidet. Non contra titulo justo possidentes. *Quod in pari causa & titulo melior sit conditio possidentis. c. in pari. de R. I. in* 6. Nec adversus debitores hæreditarios. *l.* 2. *ff. eod. Quod in rebus debitis, necdum traditis, nullum jus defunctus habuerit; ideoque actionibus personalibus ipse agere debuerit. Wes. par. eod. n.* 7. Ad adipiscendam (*ut dictum*) vel bonorum omnium hæreditariorum, etiam feudalium (*ut placet plerisque*) quæ defunctus tempore mortis habuit, possessionem, vel (*sed utiliter, ut dictum*) ad hæreditatem legitimam. *Bred. Nempe est universale. d. l.* 1. §. 1. *Si tamen unius tantum rei controversia eveniat, cujus possessionem nondum sit adeptus; potest & ad eam hac actio pertinere. Wes. par. eod. Oldend. eod. n.* 7.

Quæ sunt requisita hujus Interdicti?

℞. 1. Quod Actor sit hæres defuncti, cujus bona petit,

tit, sive civili jure, sive prætorio, sive ex testamento, sive ab intestato, sive ex asse, sive pro parte. 2. Quod de jure Prætorio successionis agnoverit bonorum possessionem. 3. Non habuerit possessionem rerum, de quibus intentat interdictum. 4. Reus detineat vel possideat hæreditatem, vel ejus quotam, vel res particulares; sine titulo tamen. 5. Quod fuerint revera in bonis defuncti mortis tempore, sive possessæ fuerint, sive non. *Schneidw. hic. n. 21. & seqq. Sufficit enim hic præsumptiva probatio, qua Actor doceat se esse hæredem defuncti, & res illas fuisse in bonis defuncti, quas Reus possidet. Sed & probabit, se bonorum possessionem agnovisse. Schneidw. eod. Vult. 2. Jurisp. cap. 21. n. 41.*

Quæ est inter petitionem hæreditatis, & interdictum Quorum bonorum collatio?

℞. *Conveniunt*, in eo. 1. Quod utrumque sit judicium universale. 2. Adversus eum instituatur, qui vel pro hærede, vel pro possessore possidet. 3. Utroque contendatur ad rerum possessarum restitutionem. 4. Neutrum detur adversus titulo possidentem. *Differunt* 1. Quod hoc interdictum sit de possessione, petitio hæreditatis de dominii jure. 2. Quod hoc interdictum non datur adversus debitores hæreditarios; petitio hæreditatis omnino. *Schneid. eod. n. 55. & seqq.*

Quomodo proponitur?

℞. Actor dicit Titium nuper defunctum esse: fuisse autem filium Sempronii: Eum vero fuisse fratrem germanum Lucretiæ, quæ uxor sit Mævii. Lucretiam vero sui Actoris matrem naturalem & legitimam: Atque ita se Actorem esse consobrinum defuncti Titii: Se vero apud judicem bonorum possessionem agnovisse, (*puta quod ex jure civili ex linea fœminea descendens non cognosceretur, licet hodie aliud sit. Nov. 118.*) Reum autem hæreditatem Titii nullo jure possidere: Et res quidem fuisse Titii mortis tempore, quas Reus recusat restituere. Petere itaque se, eundem Reum condemnari & compelli ad restituendam sibi Actori possessionem hæreditatis, vel partis ejus, vel talis rei, &c. *Oldend. Class. 2. act. 1.*

Quod

Quod est interdictum Salvianum?

℞. Est interdictum restitutorium, quod datur locatori adversus colonum, *(utiliter etiam adversus inquilinum,) item tertium possessorem causam à conductore habentem; item adversus colonum partiarium (non adversus colonum coloni)* ad rerum locatori pro pensione & damno rei locatæ dato pignore obligatarum acquirendam possessionem. §. 2. *hic. t. t. ff. de Salv. interdicto.*

Quomodo proponitur? Nempe eadem fere hic requiruntur, quæ in actione Serviana requiri supra diximus. *Bred. hic.*

℞. Actor dicit, se nuper fundum Sempronio locasse: Ipsum eundem centum aureis conduxisse. Res vero suas in conductum fundum importasse, sed inde res quasdam exportasse, vel clam alienasse, vel omnia fere bona alienare, Titium Reum accepisse tales res à Sempronio, & possidere. Alienatis ejusmodi rebus non cautum sibi Actori de pensione fundi locati: Reum admonitum talium rerum possessionis restitutionem Actori recusare. Petere itaque se Actorem, ut Reus ad restituendam talium rerum possessionem condemnetur, & legitime condemnatus compellatur. *Oldend. Class. 2. act. 3.*

Quid differt interdictum Salvianum à Serviana actione?

℞. In duobus maxime. 1. Actio Serviana est in rem pignori datam, & datur quidem adversus quemvis possessorem, etiam ipsum colonum: interdictum hoc est in personam, & de possessione, *(qua interdictorum est natura)* datum tantum adversus ipsum conductorem eumque debitorem, ut possessio rerum oppignoratarum acquiratur. 2. Serviana est petitorii judicii, & operosior; *(quod ea sit, probandum, pignus tempore contractus fuisse in bonis debitoris. l. 15. §. 1. ff. de pignor. l. 13. ff. de probat.)* hoc interdictum possessorii judicii, & expeditius. *Quod eo sufficit, probasse possessionem rei oppignoratæ tempore oppignorationis. l. 1. 2. ff. de Salv. interd.*

Quid est Interdictum quod legatorum?

℞. Est interdictum, quod datur hæredi post aditam hære-

hæreditatem, seu bonorum possessori, contra legatarium, etiam fideicommissarium, qui ante propria authoritate rem, sibi legatam occupavit, ut eam restituat, vel in id quod interest condemnetur. *l.* 1. §. 2. *l.* 2. §. 2. *ff. quod leg.* Puta, modo hæres idonee de legato satisdederit. *l.* 1. §. 16. *ff. eod. Sed &, si hæredis, vel bonorum possessoris nihil interest rem fuisse occupatam, non est locus huic interdicto.* Oldend. class. 2. act. 2. n. 7. *Et fuit quidem jure veteri alterutri de legatis Falcidiam detracturo necessarium, quo ejus retentionem quidem, non vindicationem habebat, & jure Justinianeo, quo & hanc habet, supervacuum.* Cujac. in par. C. eod. Vult. ex eo Iurispr. eod. n. 42. *Unde & supersedemus latius de hoc interdicto agere. Sed nec habet hoc interdictum locum in donatione mortis causa; ut in qua non est necesse, per retentionem Falcidiam detrahere, quæ apud hæredem ipso jure remanet, rebus licet in solidum translatis.* Oldend. cl. 2. act. 2. n. VII.

Quod est remedium l. ult. C. de edict. Divi Hadr. toll.?

℞. Quod hæredi testamentum producenti in forma non vitiosum legitimo testium numero munitum, nec ulla sui parte ruptum, vitiatum, aut cancellatum datur, ut à competente judice mittatur in possessionem bonorum, quæ defuncti mortis tempore fuerunt, & illegitimo modo ab Adversario possidentur. *Vult. eod. n.* 45.

Cui datur hoc remedium?

℞. *Hæredi testamentario*, non legitimo, omnino fideicommissario, sive ex testamento, sive codicillis. Item *substituto*, etiam *fisco* cum hæreditatem ab indigno aufert, & quidem non facta restitutione. *Menoch. de adipisc. possess. remed.* 4. *n.* 64. 166. 172. 299. *ex eo Treutl. hic. th.* 1. *lit. l.*

Quæ sunt Interdicta retinendæ?

℞. Retinendæ possessionis interdicta dicuntur, quæ interponuntur inter eos, qui de rei alicujus proprietate utrimque contendunt, & sui juris ratione volunt possidere, ut dubium sit, quis debeat possidere. *Quod non ante possit actio institui petitoria,*

ria, quam, utrius possessio sit, exploratum fuerit. l. 12. §. 1. *ff. de acq. poss. l.* 37. *ff. de judic. l.* 3. *C. hic.*

Quot sunt Interdicta talia?

℞. Duo recensentur ab Imperatore, *Uti possidetis*, & *Utrubi*. §. 4. *hic.*

Quomodo definitur uti possidetis Interdictum?

℞. Est interdictum, quo quis tuetur possessionem rerum immobilium, vel quasi possessionem rerum incorporalium, adversus eum qui eandem sibi possessionem arrogat, aut qui alio modo possidentem turbat. *Vult. eod. n.* 49.

Cui, adversus quem, ad quid ergo datur?

℞. Directo datur possidenti, sive juste, sive injuste, *c.* 9. *de probat.* rem immobilem, sive civiliter, *d. l. un. ubi Bart. C. uti possid.* sive naturaliter, sive utroque modo. *l.* 1. *princ. &* §. 1. *& l. fin. ibi gl. ff. eod.* Utiliter quasi possidenti res incorporales. *l. unica. & ibi not. per Bart. & alios. C. eod.* Adversus quoquo modo possessionis, sive rerum corporalium immobilium usum impedientem, sive in quasi possessione rerum incorporalium (*qualia sunt jura servitutis, &c.*) turbantem. *d. l.* 1. § 3. *l.* 3. §. 3. *ff. eod.* Ad id ut à turbatione cesset & in futurum non turbet, & hoc nomine caveat, damna illata & fructus perceptos restituat. *d. l.* 1. *pr. ubi Bart.*

Quæ sunt hujus Interdicti requisita?

℞. 1. Ut Actor rem immobilem, sive civiliter, sive naturaliter tantum possideat. *l.* 1. *l. fin. ff. eod.* A Reo quidem adversario non vi, nec clam, aut precario; (*quod adversus eum tales possessiones non prosint.* §. 4. *vers. hodie hic. l.* 1. *pr. &* §. *fin. l.* 3. *pr. ff. l.* 1. *C. eod.*) ab alio quocunque modo. *quod eo ipso quod possessor est, plus juris habeat, quam is qui non possidet. d. l.* 1. §. *fin. cum l. seq. ff. eod.* 2. Quod ita possederit litis contestatæ tempore. *d. vers. hodie.* 3. Turbatio intervenerit. *d. l.* 1. *pr. &* §. 4.

Quid est Interdictum Utrubi?

℞. Est interdictum super retinenda possessione rerum mobilium competens, adversus eum qui possidenti circa possessionem est molestus. *l. un. ff. Utrubi. Vult. eod. Obtinens duobus casibus.* 1. *Si is, qui possidet rem*

rem mobilem, in ejus possessione turbatur. 2. *Si duo de rei mobilis possessione contendunt.* *Kling. eod. n.* 2.

Ergone conveniunt hæc duo interdicta?

℞. Omnino, hodie quidem; uno excepto, quod *interdictum Uti possidetis* detur pro rerum immobilium, *Utrubi* pro rerum mobilium possessione, post nempe adæquatam utriusque vim & potestatem. Olim alia adhuc erat differentia, quod per interdictum *Uti possidetis* vincebat is, qui rem possidebat non vi, clam, aut precario, ab Adversario suo; licet sic possideret ab alio tempore interdicti: Per *interdictum Utrubi* qui majore parte anni non vi, clam, aut precario ab Adversario possidebat. Hodie per *utrumque interdictum* vincit, qui tempore illatæ turbationis & litis contestatæ non vi, clam, aut precario ab adversario quidem (*quod hic obiter notandum*) sive per se, sive per alium, possidet. §. 5. *hic. Nicas. de Voerd. hic. Nempe & is qui per alium possidet, possidere censetur, unde & retinere per alium possessionem potest.* Text. eod. *De jure tamen Canonico sufficit probatio antiquioris Possessionis.* c. licet. de probat. *Qua æqualiter probata præfertur titulum docens.* Bart. in d. l. 3. *Titulo æqualiter probato, præferendus videtur is qui tempore sententiæ possidet. d.* §. 4. *hic. vers. commodum. hic. d. l.* 2. *C. de prob. l.* 91. §. 3. *De V. O. Schneidw. ad d.* §. 4. *n.* 88. *Treut. th.* 3. *lit. l.*

Quæ est ratio, ob quam in paribus probationibus præfertur is qui possidet?

℞. Quia hoc commodum est possessionis, ut Actore dominium non probante, res maneant penes possessorem, licet nihil probantem. §. 4. *hic. Quæ causa etiam est remediorum possessoriorum introductorum.* §. *eod.*

Quomodo proponuntur hæc retinendæ possessionis interdicta?

℞. Actor dicit, se talem fundum, aut tale jus, vel talem equum (*pro ratione circumstantiarum*) possidere: A Reo in sua possessione vel quasi molestari: Possidere rem prædictam litis contestatæ tempore; Non fuisse autem se molestatum, tanti ipsius interesse: Monuisse sæpe Reum, ut à tali molestatione

abstineret, juri se offerens: Petere itaque, se, verum, ac legitimum possessorem, ac Reo non licuisse Actorem in sua possessione ut turbaret, neque adhuc licere, declarari, Reumque condemnari ac legitimis remediis compelli, ut à turbatione sua cesset, cautionemque de non turbando in futurum præstet, damnaque omnia paret, fructus perceptos, & percipiendos restituat, &c. *Oldend. class. 2. act. 4.*

An non sunt alia interdicta retinendæ possessionis?

℞. Omnino; puta. 1. Interdictum de superficiebus. Quod est de retinenda quasi possessione superficiei *(ea est terra pars superior, qua oculis cernitur)* competens superficiario. Id est, ei qui in solo alieno ædificavit ex conducto, ea lege, ut sibi haberet ædificium sub annuo salario, vel in perpetuum, vel in annos plures. *Quale interdictum etiam hujus exemplo datur usufructuario. l. un. per tot. ff. de superfic. Treut. eod. th. 4. lit. g.* 2. De itinere, actuque privato, cujus sunt duo capita; quorum primum de ejus usu, alterum de itineris agit refectione. *l. 1. pr. & §. 3. §. 11. ff. de itin. actuque priv.* 3. De aqua quotidiana & æstiva, ad *retinendam*, vel *etiam adipiscendam*, quasi possessionem aquæ quotidianæ, sive æstivæ, sive hibernæ. *l. 1. pr. §. 4. §. 29. §. 38. ff. de aqua quotid. & æst.* 4. De rivis, fonte, lacu, puteis, piscina, reficiendis, ne reficienti vis fiat. *l. 1. De rivis. l. un. ff. de font.* 5. De cloacis privatis, vel reficiendis, vel purgandis. Similiter ne reficienti vel purganti vis fiat. *l. 1. ff. de cloac.* 6. De arboribus cædendis. 7. De glande legenda. *sing. tit. ff.*

Quæ sunt Interdicta recuperandæ possessionis?

℞. Tale est interdictum unde vi; *cui in immobilibus tantum locus, l. 1. §. 6. De vi & vi arm. Menoch. rem recup. 1. n. 39. Estque in odium spoliantis inventum.* Men. eod. n. 33. *Utpote quo etiam sine mandato imo servus agens admittitur. l. un. C. si per vim. Treutl. eod. thes. 5. lit. b.*

Cui, adversus quem datur?

℞. Datur de qualicunque possessione. *d. l. 1. §. 9. §. 23.* dejecto, etiam prædoni, *d. l. 1. §. 30.* item spoliato,

liato, ab eo quem constat dominum esse; *l.* 3. §. 9. *l.* 8. *l.* 17. *ff. eod.* attamen dejecto per vim expulsivam, non compulsivam. *l.* 5. *ff. eod.* Adversus dejicientem; item eum qui mandavit spolium, vel ratum habuit; *modo hoc postremo casu dejiciens nomine illius id fecerit, qui postea ratum habuerit. l.* 1. §. *sed etsi quod. l.* 4. *ff. de vi & vi arm.* etiam adversus ipsum procuratorem qui dejecit. *(sic tamen, ut, litis æstimatione ab altera præstita, alter liberetur.) l.* 1. §. *quoties. ff. de vi & vi arm.* Item eum qui possessionem, de qua aliquem dejecit, rursus amisit, quamvis sine dolo aut culpa; *quia perinde habetur ac si possideret, quia sine culpa non restituit. d. l.* 1. §. 34. §. 35. §. 36. *ff. eod.* Adversus fraudulentæ dejectionis persuasorem. *l.* 3. §. *hoc interdictum. ff. de vi & vi arm.* Denique utiliter adversus ipsum dejectum, si forte ex intervallo collectis armis dejiciat eundem dejectorem. *per l.* 1. §. *qui à me. ff. eod. Old. clas.* 2. *act.* 10.

Ad quid datur?

℞. Ad restitutionem 1. possessionis, & rerum omnium mobilium, quæ ibi fuerint cum dejiceretur, sive propriæ dejecti fuerunt, sive apud eum depositæ, ei commodatæ, aut pignoratæ, vel quarum modo usumfructum, vel usum habuerit. *d. l.* 1. §. *quod autem ait prætor. ff. de vi & vi arm.* 2. Fructuum ex die dejectionis, cæterarumque utilitatum, quas dejectus, quieta possessione usus, percipere potuisset. Et omnino ad id quantum Actori interest, non esse possessione dejectum. *l.* 1. §. *ex die. cum* §. *seq. ff. l. interdicto. l. si plures.* §. *dejectum. ff. eod. Oldend. eod.*

Quamdiu datur?

℞. Intra annum utilem à die spolii numerandum, quoad damna. Quoad ea, quæ ad dejectorem aut ejus successorem pervenerunt, perpetua est. *l.* 1. *pr. ff. de vi & vi arm. l.* 2. *C. Unde vi.* §. 6. *hic.*

Quæ sunt hujus interdicti requisita?

℞. 1. Actorem illatæ violentiæ tempore in aliqua possessione *(qualis enim fuerit non attenditur)* & rei quidem immobilis, *(quia ablata re mobili, actio vi*

bonorum raptorum, vel constitutio l. si quis in tantum. C. unde vi. competit.) qua dejectus est, fuisse. 2. Vim expulsivam quolibet teli genere intervenisse. *l. quod est. & l. 3. §. armis. ff. eod.* 3. Inferentem vim id non fecisse animo suæ possessionis recuperandæ: quod id si in continenti quidem factum, *quia vim vi licet repellere*, interdictum hoc non competit. *l. 1. §. vim. ff. eod. Quæ mandantem, & ratum habentem concernunt requisita, ex proposita definitione colligi possunt.*

An non sunt alia jure prodita remedia adversus violentam possessionum invasionem?

℞. Imo vero complura, ex Imperatorum constitutionibus, & quidem istius violentiæ odio, cum interdictum Vnde vi, ex Edicto Prætoris proficiscens, pertineret tantum ad dejectionem vi factam, & quidem de rebus immobilibus. Et quidem. 1. Ex *l. invasor. C. unde vi.* ex qua possessio rei alienæ etiam alio modo quam vi usurpata repetitur. 2. Ex *l. meminerit. C. eod.* quæ speciatim respicit possessionem rei sibi debitæ occupatæ, sub specie rescripti principis vel præcepti judicis, quo quis forte jussus est protinus rem sibi debitam exigere, vel accipere. 3. Ex *l. si quis in tantum. C. eod.* qua interdictum etiam datur pro rebus mobilibus & propriis occupatis; Aliaque ex *l. pen. & fin. C. eod. Item l. 1. & 2. C. si per vim aut alio modo &c. De quibus videantur Cujac. par. C. Menoch. in possessoris. Vult. jurisp. lib. 2. c. 21.* Iisque adde ex jure Canonico remedium saluberrimum, *ex cap. redintegranda. 3. q. 2.* quod sine ulla rerum & personarum distinctione contra quemcunque possessorem, etiam bona fide, & titulo possidentem, datur; aliaque; de quibus *Vult. & Menoch. eod.*

Quid observandum in remediorum recuperandæ possessionis deductione ab Actore?

℞. In omni remedio deducet: 1. se possessionem, vel quasi rei controversæ habuisse: 2. à Reo vero ipso ejusve mandato de eo ejectum. Petetque in pristinam possessionem restitutionem. Quod, utroque narrato, capite probato, obtinebit, *sec. Gl. & Dd.*

Dd. in c. olim causam. verb. restitutione. de restitut. spoliat. Vult.eod. n. 59. Vide Old. & Bred. ad interdictum Unde vi. Sed & observandum, hisce omnibus succenturiare officium judicis. Vult.eod. ex Menoch. n. 60.

Quæ dicuntur hic tertia divisione ab Imperatore interdicta simplicia; quæ duplicia?

℞. Id jam ex parte dictum. Puta *Simplicia* illa esse, in quibus constat, uter litigantium possideat, vel non, adeoque uter Actoris, vel Rei sustineat personam. *Duplicia*, in quibus Actoris, & Rei par est conditio, ut uter possideat vel non, Actor, vel Reus sit, non constet. §. 7. *hic.* Sunt vero simplicia ea, quæ sunt restitutoria; item exhibitoria; *utpote in quibus Reus est manifestus, adversus quem restitutionem rei, vel exhibitionem Actor petit.* Duplicia, interdictum Uti possidetis, & Utrubi; *ut in quibus propria affirmata possessione, utrimque adversaria negatur.* §. *pen. hic.*

De Operis novi nuntiatione.

An vero non sunt alia interdicta privata ad possessionum jura conservanda à Prætore proposita, ab Imperatore non tractata, hic consideranda?

℞. Omnino, data ex ea causa, cum vel injuria jam data, vel timetur futura per ædificationes. Inter quæ omnino consideranda injuria, quæ fit per novum opus, quæ ut inhibeatur, respectu operis faciendi, jus nunciandi Prætor introduxit. *l.* 1. §. 1. *ff. de oper. novi nunc.* Et respectu operis facti, interdictum Quod vi, aut clam.

Quid est novi operis nunciatio?

℞. Est legitima prohibitio; *hæc enim vocis nunciandi hic est significatio, gl. in* 17. *ff. d.t.* facta ædificanti, ut ab opere novo nobis nocituro desistat, donec de jure ædificantis constet.

Quis recte nunciat novum opus?

℞. In causa publica recte nunciant novum opus omnes ejus loci cives, *l.* 3. §. *ult. ff. eod.* non incolæ, aut peregrini; inquilinus tamen, vel colonus nomine locatoris. *arg. l.* 1. *C. si per vim.* In privatis demum

mum qui est dominus, etiam emphyteuta, superficiarius, creditor pignoratitius; etiam qui modo habet servitutem. *l. 3. §. pen. l. 9. ff. eod. l. un. per tot. ff. de remiss.*

Quomodo fit nunciatio?

℞. Vel per partem, idque nudis verbis: *quæ usurpatur tum, cum in suo quidem, sed contra jus servitutis vicinus ædificat, l. 1. §. 2. l. 5. §. 10. ff. de oper. novi nunc. non, cum in nostro ædificatur, nisi possessionem amittere velimus. l. 1. §. 3. d. l. 5. §. 10. ff. eod.* Vel lapilli jactu. *l. 1. §. 6. ff. quod vi aut clam. d. l. 5. §. 10. ubi Gothofr.* Vel per Prætorem, ejus officio implorato. *d. l. 1. §. 2. 6. & seq. Quibus posterioribus speciebus utimur, cum in nostro ædificatur, ne possessionem amittamus. dd. ll.*

Cui recte nunciatur?

℞. 1. Ei, qui pristinam operis faciem mutat. *l. 1. §. 11. l. 21. §. 3. ff. d. t.* 2. Et quidem vicino proximo, vel inferiori. *l. 8. ff. eod.* Satis tamen est in re præsenti cuicunque fieri, qui domino renunciare possit. *l. 5. §. 1. 2. l. 10. ff. eod. Quod si opificibus domino ignorante nuncietur, & illi, spreta nuntiatione, ædificare pergant; dominus novum opus suis impensis destruere cogitur, argum. l. 5. §. 3. & seq. l. 1. §. 5. l. 10. ff. eod.*

Quis est effectus nunciationis?

℞. Quod 1. post eam factam ædificans ab opere cessare, & cum nunciante prætoriæ jurisdictioni ut jus ædificationis examinetur, committere debet. *l. 1. §. 9. ff. eod.* 2. Si secus faxit, antequam missa facta sit nunciatio, aut in ea causa exsistat ut mitti debeat, puta oblata satisdatione, demoliri jussu Magistratus condemnetur; nulla facta cognitione, jus ædificandi habuerit ædificans, necne. *l. prætor. §. 1. ff. eod.*

Dicis de remissione nunciationis; dic, quomodo ea tollatur?

℞. 1. morte nunciantis, *l. 8. §. 6. ff. eod.* 2. alienatione rei cujus causa nunciatum, *l. & §. eod.* 3. satisdatione de opere demoliendo, & in pristinum statum restituendo, si injuria factum probetur. *l. 21.* §. 1.

§. 1. *& seqq. ff. eod.* 4. Prætoris contraria prohibitione. *l. 16. ff. eod.* 5. Vel post causam cognitam remissione. *l. 8. §. 4. ff. eod. l. un. ff. de remiss.*

De Interdicto quod vi, aut clam.

Quod est interdictum quod vi, aut clam?

℞. Est restitutorium; quod datur ei, cujus interest opus factum non esse, *l. 11. §. 10. §. fin. l. 13. §. 3. l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.* contra eum, qui vi, aut clam in re soli, vel solo cohærenti, aliquid fecerit, *l. 13. §. fin. l. 5. §. 6. ff. eod.* ad id ut lite æstimata actor in eam restituatur, in qua erat ante operis constructionem. *l. 15. §. 7. ff. eod.* Et quidem intra annum; nisi causa cognita aliud concedatur. *d. l. 15. §. 3. & seqq.* Adversus hæredes, in quantum ad eos pervenit. *d. l. & §. Wes. par. eod.*

De damno infecto.

An non, & aliud his accedit interdictum?

℞. Omnino; de damno infecto; hoc est, nondum quidem dato, sed quod metuimus. *l. 2. de dam. inf.* Quod datur metuenti damnum ex vicini ædibus, aut tecto, juranti se non calumniæ causa petere, *l. 7. princ. l. 13. §. 12. ff. eod.* si id, cui damnum metuit, jure habet ædificatum, *Treutl. eod. th. 5. lit. b.* ita succurrit Prætor, ut jubeat dominum, aut possessorem earum ædium, unde damnum timetur, cavere suo nomine per stipulationem; alieno per satisdationem, de damno, si quod datum fuerit, resarciendo. *l. 15. §. 2. 3. 4. l. 19. ff. eod. Treutl. th. 5. Wesem. par. hic. Qui de eodem videantur latius. Equidem cum de judiciis possessoriis hactenus, nec dum vero de possessione egerimus; de ea quamvis non agat Imperator, aliquid nobis dicendum, tanquam de altera dominii parte.*

De Possessione.

Dic ergo, quid est possessio?

℞. *A sedibus, quasi sedis positio; quod in re possessa sedem ponamus, sec. Labeonem, l. 1. pr. ff. de acq. poss. dicta*, est detentio, seu detentatio rei vacuæ in commercio exsistentis, cum animo eam sibi habendi.

Explica definitionem?

℞. Possessionem definio per *detentionem*, generis loco; quod latius pateat detentio, quam possessio. *l. 49. ff. de ac. & am. poss.* & ista nihil aliud est quam rei *κατοχή*; quæ fit quocunque tenendi affectu, *l. 1. pr. ff. eod.* & sine animo sibi habendi, generis nomen retinet. Item quia, ut quis possideat, in eo est positum, ut rem apprehendat, & animum sibi detinendi habeat. *l. 3. pr. & §. ex contrario. ff. eod. Rei*, & quidem simpliciter; non ut vulgo, rei corporalis; *(licet non male)* quia eo ipso quod possessio est rei detentio, constat esse rerum corporalium, ut quæ proprie teneri, adeoque possideri possunt, nisi tangantur: & rerum incorporalium inde tantum est quasi possessio. *l. 10. ff. de serv. vind. l. 3. §. ult. ff. de vi & vi arm. Vacuæ*; quia duo eamdem rem in solidum nequeunt possidere. *d. l. 3. §. ex contrario. ff. de acq. poss. In commercio exsistentis*; Quia earum rerum quæ non sunt in commercio, nulla est possessio. *Quod nobis haberi non possunt. Obrecht. disp. de acq. & am. poss. thes. 90. Cum animo eam sibi habendi*; pro differentia à generali detentione; quia distinguitur possessio ab ea detentione, quæ fit nomine alieno. Item ut includatur definitione tam naturalis, quam civilis possessio. *Obrecht. eod. th. 95.*

Quotuplex ergo est possessio?

℞. Si possidendi causas spectemus; tot sunt genera possessionum, quot sunt causæ acquirendi ejus quod nostrum non sit; veluti pro emptore, pro hærede, donato, legato. *d. l. 3. §. 21. &c. titulis distinctis in Digestis.* Si formam; alia est quam naturalem, alia quam civilem diximus. *l. 38. De V. O. l. 1. §.*

deji-

dejicitur. ff. de vi & vi arm. l. 10. *C. de acq. vel retin. poss. Obrecht. eod. th.* 128. *& seqq.*

Quæ est naturalis possessio?

℞. Quæ non fit animo dominii, sed alia quadam rem sibi habendi ratione. *Obr. eod. th.* 187. Quæ in *voluntariam*, quatenus quis, volente domino, rem vacuam apprehendens sibi habere cupit, *ex. gr. mariti, quæ ab uxore; & uxoris quæ à marito rem dono accepit. l.* 1. *§. si vir. l.* 16. *ff. de acq. poss. l.* 1. *in fin. ff. pro donato.* & *non voluntariam*, cum quis sine voluntate domini rem occupans sibi habere constituit, distinguitur. Ex. gr. 1. clam, h. e. furtive possessionem ingressus, si dominus dejectus, vel timore accedere nolit, vel qui clam possidere cœpit, dominum ingredi volentem vi prohibuit. 2. qui alterum vi de sua possessione dejecit. *l.* 1. *§. vi possidere. ff. de vi & vi arm.* 3. qui precario rem possidet. *Nempe vi, clam, & precario possidere, conjunguntur. l.* 1. *ff. uti possid. Obr. c.* 5. *eod. per totum.*

Quæ est civilis possessio?

℞. Quæ fit cum animo, & cogitatione dominii. *l.* 22. *§.* 1. *de noxal. act. l. pen. C. de fur.*

Quomodo acquiritur possessio?

℞. Per nos, cum corpore, & animo rem vacuam apprehendimus. *l.* 3. *pr. §.* 3. *l* 8. *l.* 30. *§. quod per colonum ff. de acq. poss. l.* 153. *ff. de R. I.* Et corpore quidem, sive *naturaliter*, cum actu fit, & ipso corpore; puta rerum mobilium apprehensione, & immobilium occupatione: *not. Castr. in d. l.* 3. *pr. Obr. eod. th.* 233. sive *civiliter*; cum magis animo, & affectu, quam corpore res accipitur. Puta cum imaginatione, cogitatione, & interpretatione juris apprehenditur. *Obrecht. eod. th.* 236. Accipe 1. Cum per corporis uniti partem apprehensam totius rei possessio acquiritur. *Obrecht. eod. th.* 239. 2. Cum, demonstrata fundi vacua possessione, ea alteri traditur. *l.* 1. *§.* 21. *ff. eod. l.* 79. *De solut. Obr. eod. th.* 253. 3. Cum quis rem, cujus custodiam habet, transferentis voluntate possidere cupit. *d. l.* 3. *§.* 20. *l.* 18. *§.* 2. *De acq. poss. Obrecht. th.* 262. 4. Cum instrumentum auctoritatis, seu tituli, à possessore traditum accipimus. *l.* 1. *C.*

de donat. Obrecht. eod. th. 276. Animo; cum adest judicium, certa affectio, ac destinatio rem pro suo, vel sibi habendi. *l. 3. pr. ff. de acq. poss. Obrecht. eod. c. 6.* Per alios: & quidem, sive sint in nostra potestate, sive non sint, *sec. dicta lib. 2. th. 9.* modo ipsi eam sibi acquirere possint. *l. 3. C. eod. l. 51. §. 1. ff. eod. (nisi sint vel infantes, l. 32. ff. l. 3. C. eod. furiosi, capti ab hostibus, municipes, hareditas jacens, ignorantes. Obrecht. eod. c. 10.)* Item animum possidendi habeat, *l. 1. §. 9. 10. ff. eod.* & acquirant nostro nomine, ac voluntate nostra. *l. 1. §. hac qua. & §. seq. ff. eod.*

Quomodo retinetur possessio?

℞. 1. Animo nostro, & corpore simul. 2. Animo solo. *l. 3. §. 10. 11. ff. eod.* 3. Animo nostro, & corpore alieno. *l. 9. ff. eod. Unde qui nostro nomine sunt in possessione, servi nostri, coloni, inquilini, fructuarii, proprie possidere dici non possunt.* l. 10. §. 1. ff. eod. Gail. 1. obs. 5. n. 10. *Quod eadem res à pluribus in solidum possideri non possit.* l. 3. §. 5. ff. eod. Treut. hic. th. 4. *Unde & per eos, qui nostro nomine in possessione sunt, retinetur. Perez. hic.*

Quomodo amittitur?

℞. *Nobis invitis*, 1. mutata conditione rei possessæ, *puta forte sacra, aut religiosa facta. l. 30. §. 1. & 4. ff. eod.* 2. personæ possessoris, in alterius forte potestatem redactæ, *d. l. 30. §. 3.* vel humanis exemptæ, *d. l. 3. pr.* 3. detentione ipsa; puta rebus immobilibus à flumine, mari, vel hominibus occupatis, *d. l. 30. §. 8. §. 9. §. 17.* vel magistratus authoritate, *d. l. 30. §. 2.* & in mobilibus rapina, furto, &c. *l. 13. pr. l. 15. 47. l. 3. §. 13. 14. 18. ff. eod. Consentientibus*, idque vel animo & corpore simul, sine exceptione, vel animo solo; etiamsi adhuc corpore quis rei incumbat. *l. 3. §. in amittenda, l. 17. §. 1. l. 8. l. 44. l. 46. ff. eod. puta protinus, ubi quis se possidere nolle constituerit. Quia hoc casu ex possessione fit simplex detentio. Vult. Jurispr. c. 47. n. 38.*

Quomodo probatur possessio?

℞. Explicatum id supra sub tit. de actionibus, cum de rei vindicatione ageremus.

Quis est effectus possessionis?

℞. No-

℞. Nobiliores ſunt: 1. quod poſſeſſor probationis onere levetur. *c. ſæpe. de reſt. ſpol. l.* 14. *l.* 20. *De probat.* 2. fructus lucretur. *l.* 40. *de acq. rer. dom.* 3. non cogatur titulum ſuæ poſſeſſionis allegare vel probare. *l.* 11. *C. de pet. hær. l. fin. ff. de rei vind.* aliique. Item quod nemo ea invitus privari poſſit, ne quidem injuſta, ſine cauſæ cognitione. *l.* 2. *in fin. C. ſi propt. publ. penſ. l.* 6. *C. unde vi. Unde fit, ut impedimentum aliquod ei ſtruenti impune reſiſti poſſit, Bart. in l.* 1. §. 1. *n.* 3. *ff. de interd. per l.* 1. §. 27. *l.* 3. §. 9. *ff. de vi & vi arm.*

TIT. XVI.

De pœna temere litigantium.

Cum Imperator, poſtquam de actionibus, item interdictis quæ actionis ſunt loco, exceptionibus, & iis per quas agere poſſumus, hactenus diſſeruerit; nunc, exemplo legiſlatorum; non Romanorum modo, ſed & Græcorum, qui pœnas certas, ad coërcendum in movendis litibus hominum temeritatem, conſtituere, & ipſe de iis hic agat; dic,

Quibus pœnis coërcentur litigantes?

℞. Tribus. 1. juramento calumniæ. *(de quo cum ſub tit. de actionibus actum ſit, hic agere ſuperſedemus.)* 2. pœnæ pecuniariæ metu. 3. infamia. *pr. hic.*

Quæ conſtituta eſt in temere litigantes pœna pecuniaria?

℞. *Olim* in decimam litis partem mulctabantur: *Hodie* victus victori in expenſas condemnatur; moderatione judicis comitante: ita tamen, ut poſt infitiationem condemnatus, pluſquam petitum ſit, dare condemnetur; puta duplum: Idque in talibus actionibus, in quibus litem ex infitiatione in duplum creſcere modo diximus. *Text.* §. 1. *hic. & Schneid. eod.*

Quomodo notantur temere litigantes infamia?

℞. Id non habet locum in damnatis omnibus judiciis, ſed in quibuſdam tantum: Veluti furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, de dolo, tutelæ, man-

mandati, depositi, directis, non contrariis actionibus: Item pro socio, non tamen condictione furtiva; *quia tantum rei restitutionem urget; Uti & contraria actiones statim dicta indemnitatem tantum spectant Actorum; cum in directis de fide rupta agatur.* *Text.* §. 2. *hic. Perez. eod.*

An non infamia evitari potest in istis actionibus?

℞. Omnino. 1. Si quidem Reus ante sententiam, ut ab actione desisteretur, precibus, non pretio impetraverit. (*quod qui pretio id impetraverit, confessus crimen videatur; non, qui precibus.*) 2. Si jussu judicis, *cui parere necesse habet*, idem pactus est. *l.* 18. *C. Ex quibus caus. infam. irrog. l.* 7. §. *fin. ff. de his qui not. inf.*

An non prater hos temeraria litis insimulari etiam alii possunt?

℞. Omnino: qui, non petita venia judicis, tales quibus reverentiam debent, in jus vocarunt. *In quos pœnam* 50 *aureorum constitutam, supra dictum.* §. *fin. hic.*

De infamia.

Dixisti infamiam esse pœnam temere litigantium; quid est infamia?

℞. Infamia est existimationis (*qua est dignitatis illasa status, legibus ad moribus comprobatus. l. pen.* §. 1. *ff. de extraord. cogn.*) diminutio. *l.*8.*C.ex quib. caus. infam. irrog. Pac. Epitome, disp.* 14. *h. t.*

Quotuplex est?

℞. Duplex. 1. *Juris*, ex edicto prætoris, *l.* 1. 2. *de his, qui not. inf.* Iure Civili, sententia judicis irrogata. *l.* 6. *l.* 13. §. 6. *ff. eod.* 2. *Facti*, quæ est talis, qua opinio alicujus apud bonos, & honestos viros modo gravatur. *l.* 26. *ff. eod. l.* 27. *C. de inof. test.*

Qui notantur edicto pratoris?

℞. Mulier intra annum luctus nubens, *l.* 11. *ff. l.* 15. *C. eod.* quæ olim ipso jure erat infamis; muliebria passus, miles ignominiose dimissus, calumniæ prævaricationisque publico judicio damnatus, aliique. *l.* 1. *ff. eod.* quos recenset *Pacius Epit. eod. th.* 20.

Qui

Qui notantur Iure Civili?

℞. Sepulcrorum violatores, *l. 1. ff. de sepul. viol.* improbum fœnus exercentes, *l. 20. C. ex quib. cauſ. inf. irr.* perjuri, *l. 41. C. de tranſact.* mulier in adulterio deprehenſa, prohibitas nuptias contrahentes. *l. 43. §. pen. ff. de R. N. aliique ibidem recenſiti à Pacio th. 21.* Obſervandum tamen, jus Canonicum hac in parte non omnino cum civili convenire; & aliquos quidem Iure civili, non tamen Canonico, & vice verſa, infames fieri: regulariter tamen, qui Iure Civili notantur, etiam Canonico infames eſſe, *Pac. eod. th. 22. Ubi & qui jure Canonico infames ſint, remiſſive.*

Quæ requiruntur, ut quis ſententia ſit infamis?

℞. 1. Vt ſententia ſit judicis; non arbitri. *l. 13. §. ex compromiſſo. D. de his qui not. inf.* 2. Sit definitiva; non interlocutoria. *l. 17. C. l. 19. ff. eod.* 3. Reus non alieno; ſed ſuo nomine condemnetur. *l. 6. §. ſi quis alieno. ff. eod.* 4. Vt condemnatus ipſo jure, non notetur infamia. *Quod tum ipſo jure, non ſententia cenſeatur notatus. Pac. eod. th. 23.*

An non ut ſententia aliquis ſit infamis; ita & ſententia alicui fama conſervatur?

℞. Omnino; puta ſi in tali cauſa, quæ per ſe famoſa eſt, judex pœnam legitima graviorem, non pecuniariam, imponat: Veluti ſi furem releget. *l. 13. §. pæna gravior. ff. eod.*

Quamdiu durat infamia?

℞. Infamia juris perpetua eſt; à judice proficiſcens tam temporalis eſſe poteſt, quam perpetua; quatenus ex cauſa per ſe non famoſâ, vel ita famoſa proficiſcitur. *Pac. eod. th. 25.*

Qui ſunt effectus infamiæ?

℞. Effectus infamis juris, & facti communes ſunt. 1. Quod ita notatus repellatur à dignitatibus. *c. infamibus. de R. J. in 6. l. 2. 6. C. de dignit.* 2. Hæres ſcriptus ab extraneo, à conſanguineis teſtatoris præteritis repellatur ab hæreditate. *l. 27. C. de inoff. teſt.* 1. Effectus infamiæ juris ſpeciales ſunt, quod talis non poſſis eſſe teſtis. *l. 3. §. pen. De teſt.* 2. Nec advocatus. *l. 1. ff. de poſtul.* 3. Nec (jure quidem Canonico)

procuratos; *c. infamis. c. seq.* 3. *q.* 1. omnino jure Civili. §.*ult. supr. de except.* 4. Nec accusator. *l.* 8. *ff. de accus. Pac. eod.*

De ordine judicii.

Vidimus supra de personis judicium constituentibus; nunc agamus de quæstione in judicium deducta aut deducenda: dic, quid est Quæstio?

℞. Est res controversa; vel in jure, vel in facto consistens. *Vult.* 2. *Iurispr.* *.2.

Quomodo utraque definitur?

℞. *Illa* est, qua de facto in judicium deducto quæritur: *Hæc*, qua de facti merito, hoc est, seu de jure quod facto applicatur; seu facti in judicium deducti justitia, vel injustitia. *Vult. eod.*

Quotuplex est meritum facti?

℞. Duplex: vel *generale*, juris historia definitum, sive legibus, sive statuto, sive consuetudine; vel *speciale*, quod nullo quidem jure definitum est; sed pro judicis, ut boni viri arbitrio specialiter ad factum accommodatum. *Vult. eod. cap.*3.

Quomodo deducitur quæstio in jus?

℞. Recte hic Imperator, §.*ult.* dicit, omnium actionum instituendarum initium esse ab ea edicti parte, qua Prætor edicit de in jus vocando. *Id est, quæstionem in judicium deduci per citationem.*

Quid est citatio?

℞. Iure veteri variis modis à vocatione in jus distincta, promiscua hodie utriusque appellatione; est actus solennis, quo Reus ad jus dicendum vocatur, juris experiundi causa. *Pac. disp.* XXV. *de ritu judicior. Vult.* 2. *Iurispr. c.*28.

Quotuplex est?

℞. 1. Vel *verbalis*, vel *realis*. Et *verbalis* quidem vel *publica*, quæ fit publice per edictum, campanam, clamorem: *vid. l.*68. *cum ll. seqq. De judic. Nov.*112. *c.*3. vel *privata*, quæ privatim fit in personam citandi rei: idque vel *voce*, vel *literis*; Et *voce* quidem, vel *in faciem*, vel *ad domum Rei*; *l.*18. 20.21. *De in jus voc. l.*7.9. *C. quom. & quan. judex.*

Literis,

Literis, vel *simpliciter*, vel *dilatorie*, vel *peremptorie*: *Quarum* illa, i. e. dilatoria citatio, *citatum non prius reddit contumacem, quam tribus vicibus emissa*: l. 53. §. 1. ff. de re jud. Hæc *particulam seu clausulam peremptorie*, & *tantum temporis*, *quantum alia tres citationes, continet. d. l. 9. l. 68. cum seqq. ff. de judic. Realis* citatio dicitur, quando Reus (ob certas causas) per apparitores apprehenditur, & in judicium ducitur. *Jas. in d. l. plerique.* 18. *Quæ non habet locum nisi apud judicem majorem, saltem mixtum imperium, & ordinariam jurisdictionem habentem. Nov.* 53. *c.* 4. *cum seqq.* Et fit vel *captura*; vel *arrestatione*, ut loquuntur; seu *manus injectione*, in personam vel rem facta, publica magistratus autoritate, securitatis gratia; ne suo statu moveantur, sive res, sive personæ, donec negotium vel causa de qua quæritur, expediatur aut componatur. *per l. 8. C. quom. & quan. jud. l. 10. §. 1. ff. de in jus voc. Peck. de jure sistend. 1. c. 1. n. 14.*

Citatione expedita, quid deinceps in judicio agitur?

℞. Offertur Reo libellus ab Actore: Reus ad deliberandum inducias petit, contendere velit, necne: Contendendum si putavit, lite contestata exceptionibus intentionem Actoris elidit: vel, antequam litem contestetur, dilatoriis utitur; lite contestata, Actor exceptiones Rei diluit replicatione, Actoris replicationes Reus duplicatione. Atque ita secundum fori constitutionem deinceps proceditur, donec de causa concludatur & facta conclusione à partibus (*judici enim non concluditur, adeo etiam ut factam à partibus conclusionem rescindere possit*) sententia feratur & exsecutioni mandetur; Quæ tamen exsecutio per interpositam appellationem suspenditur.

De Citatione.

Postquam summarie, quid in judiciis agatur, exposuisti; restat, ut de singulis partibus agamus specialius; Dic ergo primo, quid citatio continere debeat?

℞. 1. Nomen, & cognomen judicis, (*qui si de lega-*

tus sit, tenorem sua jurisdictionis citationi inserere debet. Gail. 1. *obs.* 48. *n.* 17. 20. 2. Citati. *c.* 34. 36. *de rescr.* 3. Ejus, ad cujus instantiam fit. *arg. c. ult. eod.* 4. Causam. 5. Locum judicii. 6. Terminum ad comparendum idoneum. *Rosb. eod. cap.* 22. *Schneid. hic. n.* 9.

Qualis fieri debet?

℞. Fieri debet juxta judicii cujusque stylum, *Bald. in l.* 2. *n.* 8. *C. quom. & quan. jud.* & quidem pro circumstantiarum, personæ scil. citandæ, ratione loci, temporis qualitate, opportunitate, scriptis verbis, vel per nuncium. *l.* 49. §. 1. *ff. de rec. arb.* Item vel in personam, siquidem copia ejus haberi possit, expediti, vel ejus in familiam, vel eo loci ubi verisimiliter ad notitiam ejus pervenire possit, affigenda. *Gail.* 1. *obs.* 57. *Myns. c.* 2. *obs.* 96.

Quomodo legitime expeditur?

℞. Si ad citationis conceptionem legitimam accedat commissio judicis, *arg. l.* 5. *pr. &* §. 1. *ubi Bart. ff. quod vi aut clam.* nuncio data; item ejusdem relatio, eaque ad acta referatur. *Specul. tit. de citat.* §. *sequitur. Treut. eod. th.* 4.

Quod est tempus justum, & idoneum citationis?

℞. De jure civili viginti dierum. *Nov.* 53. *c.* 3. hodie in Camera arbitrarium pro longinquitatis & propinquitatis locorum ratione. Vt & in aliis judiciis. Omnino autem idoneum designari debet. *Rosb. eod. n.* 23. *Vult. eod. n.* 31.

Judex quatenus citare potest, & debet?

℞. Citatio fieri debet ab omni judice, sive ordinario, sive delegato, *c.* 1. *de caus. poss.* & in omnibus quidem causis, & terminis judicialibus, in quibus aliqua cognitione opus est, *l.* 4. *C. de dilat. l.* 7. *C. quom. & quan. jud.* & præjudicium vertitur rei. *d. c.* 1. Nisi ipse Reus reperiri facile non possit; quo casu, ut & aliis, generalis sufficit citatio; alias de jure non valens; *Alexan. in l.* 13. *ff. de V.O.* omnino vero hodie de consuetudine. *Rosb. eod. n.* 31. *Debet vero cavere judex, ne extra territorium citet; Quod ita citanti impune non pareatur. l. ult. ff. de jurisd.*

Qui citari debent?

℞. 1.

℞. 1. Omnes quorum interest principaliter, quod causa eorum agatur. *l. 47. ff. de re judic.* & qui absentes sunt. *Quod præsens in judicio, frustra citari videatur. Dd. relati à Jas. in l. 1. ff. de in jus voc.* Sed non absentes, si actum præsentes impedire nequirent. *l. 26. De R. I. Treut. eod. th. 6. lit. a.* 2. Nec (*sine venia quidem*) ii, quibus reverentia debetur. *l. 2. l. 4. 5. 6. 7. 8. & c. ff. eod.* 3. Nec (*omnino*) judex de causa cognoscens, nec qui apud causam agit, & similes, de quibus *l. 2. ff. eod.* 4. Non pupillus, sed ejus loco tutor; idque modo verbali citatione. *l. 22. ff. eod. & arg. l. 2. §. 3. ff. l. 4. C. qui pet. tutor.* 5. Nec Reus ex templo extrahi debet, *l. 2. C. qui ad Eccles. c. 6. de immun. Eccles. nisi sit publicus latro,* d. c. 6. *aut voluntarius homicida. c. 1. de homicid.* 6. Nec miles in expeditione versans; minor, clericus. *Gail. 1. obs. 48. n. 26.* Doctores legum, Professores Academiarum, una cum uxoribus, & liberis. *l. 6. C. de prof. & med. Treut. eod. lit. c.*

Quis est effectus citationis?

℞. 1. Perpetuat delegati Iurisdictionem. *c. 20. & c. relatum. de offic. deleg.* 2. Inducit vitium litigiosi: præoccupat Iurisdictionem; seu operatur præventionem, *l. 19. ff. de jurisd.* id est, ut, si citatus plures habeat judices, ibi fieri debeat judicium, ubi cœptum est, *l. ubi. ff. de jud.* 3. litis pendentiam inducit, *ut ea facta nihil innovetur. Mynf. 4. obs. 26. Modo emanaverit, & ad partem citatam pervenerit; aut saltem quod non perveniret, per ipsum factum sit, Mynf. eod.* 4. interrumpit præscriptionem. *l. 2. C. ubi in rem act. l. 3. & ibi Gl. verb. exsecutorem. l. 7. Gl. verb. conventionem. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* 5. Denique, quod est principium substantiale & fundamentum processus, ut sine ea omnino vitietur. *§. fin. hic. Rosb. eod. n. 42. & seqq.*

Quæ sunt specialiter consideranda in citatione reali?

℞. Quod (*ut dixi ante*) 1. non fiat à quibuscunque, sed à majoribus tantum judicibus, saltem mixtum imperium & ordinariam jurisdictionem habentibus. *Nov. 53. c. 4. & seq. Gail. 1. obs. 48. n. 13.* 2. Multæ personæ privilegio ab hac sint exemptæ; *sec. ante*

ante dicta. 3. Regulariter tantum fiat in criminalibus causis; non in civilibus: *Nisi forte facta litis pendentia citatus legitime comparere noluerit*; l. 8. & ibi Bart. C. quo. & quan. jud. *vel de fuga sit suspectus. l.10. §.16. ff. qua in fraud.cred.*Rosb. *eod. c.26. n.4.* 4. In criminalibus etiam, ut recte fiat, præcedere debet delicti cognitio; *Clar. §.fin. qu.28. lib.5. sent. Et tum, ne Rei moniti fuga elabantur, statim locum habet. Nov.134. c.5. ubi Cujac.* 5. Quod in Ecclesia fieri non possit, *l.6. ubi Bart. C. de his qui ad Eccles. conf.* nisi in ea delictum sit commissum. Vel etiam extra eam dolo malo, ex proposito. *l.2. C. eod. c.1. ubi Gl. de homicid.*

De arrestatione.

Qualis citatio realis est Arrestatio?

℞. Arrestatio (*remedium extraordinarium jure regulariter prohibitum. l. un. C. de prohib. sequest. l. fin. C. de exsecut. rei jud. consuetudine introductum*) est manus injectio; qua publica magistratus autoritate, res vel persona, securitatis gratia, sistitur ad instantiam Actorum, donec negotium, de quo quæritur, expediatur, vel componatur. *Peck. de jur. sist. c.1. n.14.*

Quotuplex est?

℞. A causa efficiente, est vel *publica*, quæ fit publica autoritate legis; vel magistratus, vel judicis; Vel *privata*, quæ fit à privato creditore, citra autoritatem publicam, ex privata conventione, vel pacto. *Rosb. eod. cap. 28.*

Quomodo rite fiunt Arresta publica autoritate?

℞. 1. Si fiunt à judice competente, hoc est, ab ordinario in loco arresti. *arg. l.ult. ff.de jurisd.* (*Mores nempe quemcunque judicem in loco jurisdictionis in hac re faciunt competentem, ut debitor suspectus remissionem ad forum suum postulare non possit. Gayl.de arrest. tit.6. princ.*) 2. Non statim ad simplicem petitionem cujusvis creditoris, sed quando adest in debitore mora, & ex ea causa justa arrestum petendi. *l.13.§.3.ff.de damn.infect.ubi Dd.l.31. ff.de reb.auct. jud.*

jud. poss. licet de consuetudine facile ad arrestum procedatur.

Quæ res & persona arrestari possunt?

℞. Quæstio hæc decisa est ex antecedentibus: Nempe nec personas, nec res ullas debitorum sisti aut arrestari posse, nisi ex justa necessitatis aut utilitatis causa, puta suspectæ dilapidationis, & periculo fugæ, vel moræ, quam maxime nocivæ. *sec. dicta. Rosb. eod. n.27. Gayl. de arrest. c.10. n.1.*

Quid faciendum in judicio, ut procedat arrestatio?

℞. Eo modo, quo dictum est, impetrata, parti insinuanda est, eaque citanda ad recipiendum contra factum arrestum: ex parte autem Actoris dicenda arresti ratio in primo post factum arrestum judiciali termino: Quod si utrimque peccetur, Actore arrestum non probante, absolvitur Reus; Reo exceptiones proponere negligente, confirmatur, & ex confirmatione vires suas accipit. Cessat tamen, oblata & præstita sufficienti cautione. *Rosb. eodem. nu. 40. & 57.*

Quid si arrestum violetur, id est, arrestatus quo minus bona sua detineantur, efficiat?

℞. Pœna ea est arbitraria; *arg. l.1. ff. de effr. & expilat.* sed & eximentis, & occultantis rem arrestatam pœna est, ut ipse debitum solvere creditori teneatur; *l.3. C. de exact. tribut. Ias. ad. l. 1. §.1. ff. si quis in jus voc. non obtemp.* prout ex diverso per calumniam aliquem arrestans de injuria & calumnia tenetur. *d.l.31. in fin. l.13. §.3. l.15. §.33. ff. de injur. Peckium de jure sistendi hic omnino consuli velim.*

De contumacia, ejusque pœna.

Cum finis citationis sit comparitio; quid, si hunc citatio non assequatur, quid juris?

℞. Insimulatur, sive Reus, sive Actor ipse, contumaciæ.

Quid est contumacia?

℞. In genere est citatione legitime exsecuta erga judicem commissa inobedientia. Quæ committitur, quotiescunque jus dicenti non obtemperamus,

nec quod ipse voluit, agimus. *l. un. ff. si quis jus dicent. l. 53. pr. ff. de re jud.*

Quotuplex est?

℞. 1. *Vera*, cum quis tribus edictis, vel uno peremptorio citatus, & citationem cognitam habens, maliciose comparere noluit. *Nec enim vera contumacia contrahitur sine malitia. c. 4. & 5. ext. de dol. & cont. ut adversa valetudine aut alia legitima causa impeditus qui abest, pro contumace haberi non possit. d. l. 53. §. 1. §. 2. Marant. ord. jud. de cont. n. 2. & seqq. Vmmius disp. hic. th. 1.* 2. *Præsumpta*, seu ficta; quando dubium est, num citatio ad notitiam citati pervenerit; puta si forte ad domum, absente (*nec, quo minus ipsi citatio insinuetur, latente*) citato, facta. *Marant. eod. num. 8. Rosb. cap. 33. eod. n. 5.*

Quomodo dicuntur contumaces Actor, & Reus?

℞. Committitur Contumacia vel ab altero tantum, vel ab utroque; idque vel omnino non comparendo, vel comparendo quidem, sed quæ agenda sunt, non agendo. *Vult. Jurispr. 2. cap. 30.*

Quomodo coërcetur contumacia?

℞. Varias habet pœnas pro occasione, & negotii qualitate. 1. In termino citationis, in causa quidem civili, Actore non comparente (*non criminali, ubi accusatore emanente succedit officium judicis*) ad Rei præsentis instantiam terminus circumducitur, ipseque ab observatione judicii absolvitur: (*nempe in causis simplicis querelæ, & prima instantia, non appellationis. Vult. eod. ex Gail. 1. obs. 59.*) Vel in causa, Reo probandi onus in se suscipiente, proceditur, & secundum justam causam foventem pronunciatur. *Gail. d. obs. 59. Mynf. 2. cent. obs. 63. & 5. Cent. obs. 86.* 2. Reo ab instantia modo absoluto, Actor ad agendum admittitur quidem, sed non nisi refusis prius expensis. Reo per sententiam in causa principali latam ab intentata actione absoluto, minime; præclusa etiam ei appellationis via. *Socin. reg. 104. & 105. Gail. eod. obs. 137. num. 7. Reo non comparente.* 1. Vel Actor procedit in causa principali lite contestata, atque articulos pro confessis haberi petit, *Mynf. 4. cent. 66.* & in causa ad probationes procedit, & ut per

per sententiam controversia finiatur, facit. *Quo casu contumax etiam victor in expensas condemnatur, Gail. eod. obs. 60. Mynf. eod. obs. 67.* 2. vel agit ad poenam banni, & proscriptionis. 3. vel petit pro actionis intentatae qualitate immissionem in possessionem bonorum Rei conventi. *Quae fit decreto judicis. Vult. eod.*

Quotuplex est hoc decretum?

℞. Duplex. *Primum*, quo Actor ob Rei contumaciam mittitur in possessionem bonorum custodiae causa, ut ea pignoris loco detineat, donec Reus compareat, & respondeat. *l. 5. 8. C. de bon. auct. jud. poss. l. 26. ff. de pign. actione. Vult. eod. Rosb. cap. 13. Secundum* decretum est alterum Magistratus jussum, quo Actorem primo in possessionem custodiae causa missum, ob perseverantem contumaciam, verum decernit possessorem, aut etiam dominum facit. (*ex. gr. si Reus damni infecti cavere noluit. l. 15. §. 6. ff. de damn. infect. & ibi Wes. par.*) *Puta si quidem ipse Reus sit dominus: alias usucapiendi concedit conditionem. c. 1. de eo qui mitt. in poss. l. 5. l. 7. §. 1. ff. de dam. infecto. Ummius eod. th. 6. n. 13.*

In quibus locum habet primum decretum? & quae ad id requiruntur?

℞. Habet locum in omnibus, tam personalibus, *l. 9. l. fin. C. de bon. auct. jud. poss.* quam realibus actionibus. *l. 2. C. ubi in rem actio.* Sed ut locum habeat, requiritur 1. Contumacia debitoris. *d. l. 9. & ibi Bart.* 2. Eam accuset creditor. 3. Missionem petat. *l. 4. §. 8. ff. de dam. inf.* 4. De ea Iudici, saltem summarie, liqueat. 5. Reum sententia contumacem pronunciet. 6. Missionem decernat. *l. 7. l. 4. l. 15. pr. & §. 11. ff. de dam. inf.*

In quibus locum habet secundum decretum? & quae ad id requiruntur?

℞. Habet locum in personalibus tantum actionibus. *Bart. & Gl. in d. l. 15. §. 16. per d. l. 9. Quod in reali actione, in qua de dominio, vel quasi, quaeritur, ut hoc decretum interponatur, non est opus. (Puta quod dominus ex primo decreto possessor factus, frustra ex secundo decreto dominium, quod suo jure habet & vin-*

vindicat, sibi adjudicari peteret, tit. quibus alien. hic. Rosb. eod.) sed solum sententia declaratoria dominii feratur. l.35. §.1. ff. de rei vind. Ut autem locum habeat, requiritur. 1. *In judice* causæ cognitio. *l.4. §.4. ff de damn. inf.* puta de debito, *l.cum proponas. C. de reb. aut. jud. poss.* 2. citatio Rei, eaque peremptoria, *Rosb. eod. n.7.* & quidem post lapsum anni ab interposito primo decreto. *Rosb. eod. n. 5. In actore* decretum interponi petat. *In Reo* contumaciæ perseverantia. *l. 7. §. fin ff. ex quib. caus. in poss. eat.*

Postquam Reus in judicium comparuit, quid fit?

℞. Eo comparente, intra annum post emanatum primum decretum in actione reali; *l.15. C. de judic. Auth. Et qui jurat. C. de bon. auth. jud.* in personali quandocunque; sed tamen ante secundum decretum; *Marant. part. 6. de cont. n. 12.* præstita ab eo cautione de judicio sisti & refusis expensis, id aboletur. Post secundum demum decretum comparente, salvo possessoris jure, lis in petitorio procedit, *c. quoniam, ubi Gl. & Dd. ut lite non contest. Quæ in Curiis nostris pœna sit contumaciæ, videatur Instruct. Curiæ Holl. & Merula. cap. de contumacia.* Omnino vero, comparente Reo, libellus offerendus, ut apud se deliberet, contendere velit, an liti cedere. *Auth. offeratur. C. de lit. contest. Marant. de ord. judic. part. 6. de libel. oblat. n. 1. & 2.*

De libello.

Quid est libellus, & quomodo formandus?

℞. Est scriptura intentionem actoris continens. *A forma accidentali nomen sortita; cum is sive scripto, sive citra scripturam exponi possit, & quidem vel simpliciter, vel articulate. Ex quo accidenti, conceptus scriptura libellus, in simplicem & articulatum subdividitur. Umm. eod. th.8. Rosb. eod. tit.33.*

A quo, cui, cujus sumptibus, in qua causa edi debet libellus?

℞. Edi potest ab omnibus, sive suo, sive alieno nomine judicium suscipientibus; Reo, vel ejus defensori;

fori; sumptibus Actoris, ut aliqui; vel Rei, ut alii volunt, *(ita ut hic stylus curiarum sequendus sit, Vmmius. eod. thes. 9.)* In omni causa regulariter, tam civili, quam criminali; non tamen semper simul, si civilis & criminalis causa; & si proprietatis, & possessionis quæstio, vel præjudicialis, & alia causa concurrant. *Quod tum sufficiat super ea causa libellum edere, quæ prius disceptanda venit. Umm. eod. th. 10.*

In quibus consistit forma libelli?

℞. Olim multum variatum. Hodie continet duo substantialia in actione civili. 1. Narrationem; seu controversi facti expositionem: & id quidem necessaria; aliquando etiam juris: & non nisi propter factum ex quo jus sumitur; quod propositionem continet, cum factum contineat assumptionem seu minorem. Etsi vero non allegetur jus, ex narratione tamen post facti intellectum, ad id à judice accommodatur. 2. Conclusionem, seu petitionem narratione subjectam. Conclusio in criminalibus non est necessaria. *Vmmius eod. thes.* 11.

Quid requiritur in narratione?

℞. Vt actionis instituendæ requisita accurate proponantur. In criminalibus etiam, ut proponatur locus & tempus criminis perpetrati. Quod etiam in civilibus aliquando requiritur, si agatur actione de jure vel facto infamante. *Gayl. 1. obs. 65.*

Quid in conclusione?

℞. Vt pro institutæ actionis ratione apte formetur, *utpote in qua forma libelli consistat:* quod licet ex medio concludendi actionis qualitas colligatur & genus, id tamen maxime fiat ex conclusione. Adeo quidem, ut, licet vaga sit narratio, ea tamen restringatur vel amplietur; *ita ut totus libellus ex conclusione judicetur. Rosb. eod. Tit. 33. pet totum.*

Quid requiritur in toto libello?

℞. 1. Vt sit aptus, *quod ut modo dictum, ex conclusione maxime judicatur.* 2. Clarus, & certus, *ideoque non generalis, sed specialis.* 3. Non contineat contraria, sed convenientia. 4. Non sit conditionalis, aut alternativus; sed simplex. *Licet certi casus sint, in quibus*

quibus libellus generalis, & in legitima dotis, hæreditatis petitione; & generalibus judiciis, quale est actio negotiorum gestorum; aliisque, admittatur: Et alternativus in certis etiam casibus admittatur; puta si alternatio ex facto descendat alieno vel proprio, aut ab aliquo eventu dependeat; si ex obligatione alternative agatur: si hypothecaria actio cum cæteris concurrat. Gail. 1. obs. 62. 68.

Quid si in formam libelli peccatum sit?

℟. Liberum erit Actori eum emendare & mutare indistincte usque ad litem contestatam: *not. in L. 3. C. de edend.* Post eam si minus intentione sua actor complexus fuerit quam ei debetur, vel aliud pro alio petitum fuerit, vel ex alia causa quam ei debetur; & quidem per errorem, non aliter; nec nisi errore probato. *§. sin minus. sup. de action. Rosb. eod. cap. 34. n. 27. & seqq.*

De dilationibus.

Cum libellus Reo detur, ut agere nec ne velit, deliberet, an ei à judice deliberandi non datur tempus, & quod?

℟. Omnino datur petenti dilatio; nec modo Reo ad deliberandum; sed etiam Actori; & ipsi etiam Reo ad actus judiciales perficiendos assignata.

An igitur sunt varia dilationum in judicio genera?

℟. Omnino. Aliæ enim sunt *Citatoria*, quibus constituitur terminus citato ad comparendum; certus quidem de jure civili, ut modo dictum, dierum decem; moribus arbitrarius. *Umm. disp. hic. th. 2. Gail. 1. obs. 59. n. 29.* Aliæ *deliberatoria*, Reo datæ ut cedere liti nec ne velit, deliberet, &c. spatio viginti dierum absolvuntur. *Nisi quod aliquando ob locorum distantiam plurium dierum sint; & ex causa prorogatio detur. Ummius eod. thes. 3.* Aliæ *præparatoria* seu *probatoria*; quæ, propter probationem faciendam; sive ante, sive post litem contestatam, conceduntur, nec nisi quando probatio est necessario. (*Quamvis etiam denegentur certis casibus, licet probatio sit necessaria; puta Si quis rescriptum ad judicem extraor-*

dina-

dinarium impetraverit. l. 2. pr. C. de dilat. 2. *Quoties intra certum tempus lege constitutum datur actio, & Actor non mature egit, sed nimium se coarctavit, Quo casu dilatione fretus non admittitur, l. petenda. C. de temp. in integ. Vmmius, eod. n. 11.)* Et in causis quidem civilibus regulariter semel, *l. 1. C. de dilat.* in criminalibus sæpius. *l. ult. & ibi Dd. de feriis.*

An vero etiam in civilibus aliquando non dantur plures dilationes probatoria?

℞. Licet omnis probatoria dilatio de sui natura sit peremptoria, & proinde semel tantum detur: *l. 7. l. fin. ff. eod.* conceditur tamen. 1. Si probare debenti subito justum emerserit impedimentum, vel 2. si altera pars facto adversarii sit impedita. 3. Vel novæ supervenerint exceptiones, vel probationes, vel aliud incidens: *Quo casu non modo secunda, & tertia; sed & quarta conceditur. At hæc non nisi præstito a petente juramento de non dolosa postulatione. Nov. 90. c. 4. ubi Cujac.* Non ultra quartam alia; licet ob urgentes causas prorogetur aliquando. In criminalibus vero causis Reo tres, Accusatori duæ dilationes concedi possunt. Hodie arbitratu suo in dandis dilationibus judices utuntur. *Gail. 1. obs. 91. Rosb. eod. tit. 37. n. 5. & seqq.*

An non aliquando partes non comparentes citra impetratam dilationem indemnes sunt?

℞. Omnino, quando citationes incidunt in diem feriatum; id est, quo judicia non exercentur.

De feriis.

Quid sunt feriæ; & quotuplices, & quis earum effectus?

℞. Feriæ (ut dictum) sunt dies quibus judicia non exercentur. *l. 5. ff. de feriis.*

Quotuplices sunt?

℞. Duplices, Vel *solennes*, vel *minus solennes: Illæ* vel ob cultum divinum; *ut dies paschatis, dominicus, natalis Domini, epiphaniarum, aliaque:* & *in criminalibus tempus quadragesimæ:* vel profanam ob causam; *ut messium, vindemiarum, mercatuum*

publicorum; vel ob memoriam facti alicujus celebrandam constituti. Hi varii sunt, *repentini*, & *extraordinarii. Vult. 2. Jurispr. c.* 30. *n.* 5. Differunt autem effectu; quod in omnibus quidem à negotii forensis tractatione abstinendum regulariter; magis tamen in diebus festis, repentinis, quam in aliis. Item quod ideo sacris, & repentinis renunciari nequeat, omnino profanis. *Vult. eod.*

An non quædam in judicium incidunt, quæ non sunt ejus substantialia?

℟. Omnino, & inter ea quidem est. 1. *Reconventio.* 2. *Interventio.* 3. *Authoris laudatio* & *nominatio.*

De reconventione.

Quid est reconventio?

℟. Est petitio, qua Reus convenientem coram eodem judice invicem convenit. *Pac. Epitom. disp.* 25. *th.* 9. Et *propria* quidem, quando ita instituitur, ut cum conventione pari passu ambulare possit. *Impropria*, quæ ita non instituitur. *Rosb. eod. cap.* 46. *n.* 2. Illud fit cum proponitur vel ante, vel statim post litem contestatam; hoc, si proponatur serius. *c. prudentiam. ubi Gl. de mut. petit. Mar. par.* 4. *disp.* 6. *n.* 8. *Rosb. eod. n.* 17. *c.* 46.

Quis, ubi, & in qua causa adversarium reconvenire potest?

℟. Quilibet, & quidem coram eodem judice; sive is ordinarius sit, sive delegatus; *l. cum Papinianus, Auth. Et consequenter. C. de sent. & interloc. om. jud. Non coram arbitro compromissario; nisi de omnibus causis sit compromissum*; Mar. eod. n. 20. *nec etiam coram judice appellationis*; Mar. eod. n. 24. *nec coram tali qui de causa reconventionis cognoscere nequit; ut laicus de spiritualibus. Mynf.* 2. *cent. obs.* 62. Et in omni quidem causa non prohibita. *Bald. in d. Auth. Et consequenter. c. ex literis. de inut. petit.* Puta 1. non in causis exsecutivis; 2. & moram non patientibus; 3. nec in quibus simpliciter officium judicis imploratur. *Rosb. eod. n.* 10. 4. In momentanea possessione. *Gl. in c. fin. de ord. cogn. fil.* 5. In causa crimi-

criminali, si accusatus criminaliter, accusantem velit civiliter reconvenire, *l. 2. §. 5. vers. sed & si agant. ff. de jud. Jul. Cl. pract. cri. qu. 2. n. 3.* vel etiam criminaliter; nisi suam vel suorum injuriam prosequatur, *Clar. eod. qu. 14. n. 2. Mar. eod. n. 56. per text. in l. 19. C. de his qui accus. non poss.* 6. Super spoliatione conventus non potest reconvenire; nisi super alia spoliatione. *c. ult. ext. de ord. cogn.* 7. Sed nec potest reconvenire excommunicatus. *c. 5. in fin. Ext. de except.*

Quis est reconventionis effectus?

℞. 1. Quod Actor judicium reconventionis subire teneatur. 2. Modus procedendi in conventionis causa per rescriptum datus, intelligatur repetitus in causa reconventionis. 3. Vtrumque judicium simul terminari debeat, & eadem sententia; modo de utraque simul liqueat. Quod si non fiat, vel de altero tum pronunciare; vel, donec de utraque pronunciet, sententiam differre judex potest. *Specul. tit. de reconv. §. videndum. num. 5. Dd. in cap. cum dilectus. de ord. cognit.*

De Interventione.

Quid est Interventio, quatenus admissa?

℞. Interventio, est tertii pro suo interesse inter litigantes facta interpositio. *l. 5. l. 14. ubi Bartol. ff. de appell. l. 63. ff. de re jud. Vult. eod. n. 7.* Potest fieri in quacunque judicii parte, etiam post sententiam, *d. l. 63. l. 29. ff. de exc. rei jud.* partibus invitis, *Rosb. tit. 47. n. 4. 5. modo interveniens sit persona habilis.* quod interveniens pro Actore habeatur. *Rosb. eod. n. 6.* Et quidem in omni causa tam civili, quam criminali; sed quæ Civiliter pro interesse alicujus modo intentatur. *Rosb. eod. n. 10.*

Ad quem finem sit interventio?

℞. Triplicem. 1. Ad impediendum, vel removendum agentem, vel defendentem; *puta quando causa intervenientem principaliter concernit, per d. l. 63. l. 19. C. de liber. caus.* collusionis suspicionem concipientem. *Auth. Nunc si hæres. C. de litig. l. 29. ff. de*

 inoff.

inoff. test. 2. Ad alteri adsistendum; *puta cum utriusque tam litigantis quam tertii interest: quo casu & ipse instruere causam potest. d. l. 19. & ibi Bald. Bart. in d. l. 14.* 3. Post sententiam ad impediendam ejus executionem. *Gail. 1. obs. 70. n. 19.* Quam tamen non impedit malitiosa interventio. *Sed & quid praterea hic observandum, vide Gail. eod. n. 20.*

An semper admittitur interventio?

℟. Non. 1. Nisi interveniens prius doceat de suo interesse. 2. Si jus tertii separatum est à jure principalis. 3. Quando tertius scivit causam agitari, & alium agere passus est; Puta si quidem agatur de jure tertii ad ipsum specialiter spectante. *Gail. eod. n. 23. & seqq.*

De laudatione, & nominatione authoris.

Quid est authoris laudatio, & nominatio qua in judicium incidit?

℟. Authorem laudare, est dicere titulum suæ possessionis, & authorem à quo causam habeas nominare. *l. 13. §. 1. ff. de acq. poss. l. 7. C. de evict.* (laudare *enim prisca lingua idem est quod nominare) l. 63. §. 1. ff. de evict.* Hodie proprie laudare authorem dicitur is qui suo; nominare qui rem alieno nomine possidet. *Rosb. cap. 48. n. 2. 3.*

Quatenus locum habet authoris laudatio, & nominatio?

℟. In judicio tum petitorio, cum quis convenitur actione reali, vel mixta, *l. 12. & ibi Bart. C. ubi in rem act.* super re mobili, vel immobili, *Auth. Qui in provincia. C. ubi de crim.* item juribus: tum in possessorio, in causa possessionis recuperandæ: *Bart. in d. l. 2.* idque quando quis conventus à suo authore vult defendi. *per l. 74. §. 2. l. 62. §. fin. ff. de evict.* Fieri autem debet statim lite mota, & quidem ante libelli oblationem, & litis contestationem; Id est, antequam Reus respondeat: *Bart. Bald. in d. l. 2. In quem finem etiam à judice induciæ, ut litem motam domino denunciare possit, reo sunt concedendæ.* Potest tum etiam fieri in quacunque judicii parte; dummodo

modo id fiat ante publicationem processus, quando conventus habet causam onerosam; secus si lucrativam. *Rosb. eod. n. 12. & seqq. ex Marant. part. 6. de laudat. n. 5.*

Qualis author laudandus, & quo effectu?

℞. Laudandus author proximus, non author authoris; nisi ipsi forte actio per authorem cedatur. *Marant. eod. n. 9. per l. 59. ff. de evictiion.* Hoc effectu quidem nominatur author; quod ipse judicium in se suscipere, & causam suam nominatus defendere teneatur; & Reus conventus ab instantia absolvatur; *Mar. eod. de nominat. n. 1.* & laudatus author venire debeat ad litem defendendam, *d. l. 74. §. 2. l. 20. l. 21. C. de Evict.* & eam testibus, & tabulis instruendam: idque in foro rei conventi. *Gl. in l. 1. de his quæ pœn. nom. In quo, licet persona sit privilegiata, fori exceptio ei non prodest. l. ubi. ff. de judic. Rosb. eod. n. 7. cap. 24.*

Quid præterea fit in judicio; utroque, Actore scilicet, & Reo, comparente?

℞. Post omnes dilatorias exceptiones aliaque in judicium incidentia, proceditur ad litis contestationem, *quæ est fundamentum, & substantia litis, & per quam lis vere incipit, & subsistit. Gail. 1. Obs. 74. n. 1. Rosb. tit. 49. n. 1.* Fit autem vel simpliciter, vel adjuncta reconventione.

De litis contestatione.

Quid est Litis contestatio?

℞. Est ipsius rei controversæ apud judicem narratio, una cum petitione ab Actore facta, & Rei contradictione. *Vult. eod. cap. 31. num. 1. Vmmius, disp. hic. th. 1.*

Quotuplex est?

℞. Duplex. 1. *Affirmativa*; quando ad narrata, & deducta in libello affirmative à Reo respondetur, cum clausula animo litem contestandi. 2. *Negativa*; quando narrata, & deducta Actoris intentio, negatur à Reo: idque sive explicite absque ulla conditione, vel limitatione, cum eadem clausula animo

litem conteſtandi negative; vel implicite, quando implicite narrata prout narrantur, petita prout petuntur, negantur. *Rosb. tit.* 49. *n.* 6. *& seqq.*

Litis conteſtatio an in omnibus cauſis neceſſaria eſt?

℞. Non; Puta 1. Non in cauſa ſpirituali, *Rosb. eod. n.* 18. *per Clem.* 2. *de judic.* 2. Appellationis, *(in qua tamen neceſſaria eſt in Camera Imperiali) Gail.* 1. *obſ.* 76. 3. Nullitatis; ſed notoriæ. 4. In mandatis de relaxandis captivis. *Gail. eod. obſ.* 78. 5. Attentatis. 6. Cauſis fiſcalibus. 7. Fractæ pacis. 8. In alimentis decernendis. 9. In cauſa ſpolii, aliiſque pluribus: & generaliter non in omnibus cauſis ſummariis, & in quibus ſine libello ſummarie, & extra ordinem procedi ſolet. *Marant. par.* 4. *diſt.* 9. *n.* 20.

Quis eſt effectus litis conteſtationis?

℞. Potiſſimi ſunt; 1. Quod judex poſt litem conteſtatam non poſſit recuſari, *niſi nova ſuperveniente cauſa, l. apertiſſimi. C. de jud.* 2. Quod actiones temporales perpetuentur per eam, & ad hæredes tranſeat actio injuriarum; quæ alias annalis eſt. *l. ſi non convitii. C. de injur. Excepta actione de dolo. l. ult. C. de dolo.* 3. Interrumpat præſcriptionem omnem, & uſucapionem. *l. ſicut. C. de præſc.* 30. *ann.* 4. Conſtituat poſſeſſorem in mala fide, & mora. *l. mora. C. de rei vind.* 5. Pariat curſum uſurarum. *l.* 15. *ff. de uſur.* 6. Inducat novationem. *l.* 3. *C. de novat.* 7. Excludat libelli mutationem. *l.* 3. *ubi Dd. C. de edend.* 8. Faciat tutorem curatorem, vel procuratorem dominum litis. *l.* 11. *&* 22. *l. ſeq. C. de procur.* Denique quod per eum lis demum recte dicatur cœpta; ita ut judici ſubjiciatur, & ad inſtantiam partes obligentur. *Aliique. vide Vult. eod.* 1. *Pac. eod. theſ.* 16. *Rosb. eod. n.* 27.

Quid ſit poſt litem conteſtatam?

℞. 1. Præſtatur juramentum calumniæ. *c. cum cauſam. in fin. de juram. calum.* 2. Exhibentur poſitiones & articuli; item probationes fiunt, & reprobationes. *cap.* 2. *cum ſim. Ext. ut lite non conteſt.* 3. Fit proceſſus publicatio. 4. Fiunt allegationes: 5. Concluditur in cauſa. *Rosb. eod. n.* 33. *Quæ omnia mediam*

diam judicii partem constituunt; prout finem seu tertiam partem, constituit sententia definitiva.

De Positionibus.

De juramento calumniæ cum ante dixeris; dic, quid sit positio?

℞. Pars intentionis, continens id super quo quis petit ab adversario responderi, ad eliciendam ab eo veritatem. *Mar. part. 6. tit. de posit. n. 1. Incognita jure civili, & consuetudine introducta, jure Canonico comprobata. Pac. eod. th. 19.*

Quod est objectum positionis, & unde formari debet?

℞. Objectum ejus est res omnis in judicio probanda. In specie autem id proponendum quod inter partes sive principaliter, sive incidenter controversum est. *Vmmius, disp. eod. th. 1.* Formari autem debet ex tenore libelli, eique esse similis, & conformis. *Rosb. tit. 51. n. 13. Mynf. 5. obf.* 88.

Quæ forma positionum est?

℞. Alia *Substantialis*; quod debent esse, 1. non obscuræ, 2. captiosæ, 3. superfluæ, 4. negativæ, 5. contrariæ; sed simplices & quidem positive formatæ. Alia *Accidentalis*; quod sint exhibendæ medio juramento dandorum. *Vmm. eod. th. 3. ex Gail. 1. obf. 79. Papienf. tit.* 6. Proprium est, quod in scriptis omnes una eademque vice fieri ita debent, ut & judicis censuræ subjiciantur. *Vmmius, eod. Gail. 1. obf. 81. num.* 14.

Quis effectus positionum?

℞. Duplex. 1. Quod qui positiones producit, iis contenta censetur confiteri, nec eam confessionem *(utpote judicialem)* in alterius præjudicium revocare possit. *Nisi in continenti, & positione nondum à judice probata. Mar. de pos. n.* 8. 2. Quod Adversarius ad eas respondere teneatur; id per contumaciam recusans, & ipse pro confesso habeatur. *Gail. 1. obf.* 80. *Pac. eod. th.* 21.

De interrogationibus, & responsionibus.

Quid est affine positionibus?

℞. Interrogatio; quod & ipsa fiat post litem contestatam; eo fine, ut interrogans relevetur ab onere probandi, & ad illas respondere adversarius teneatur. Differt tamen à *positionibus*. 1. quod proponens afferat id quod ponitur; nihil interrogans. 2. quod ponat actor vel reus; interroget judex, vel adversarius. *Pac. eod. th.* 24.

Responsio cum ad positiones, & interrogationes adversario incumbat; dic jam qui respondere debeant, & quomodo, ad quales positiones, quando?

℞. Respondere debent ipsi principales; vel ipsorum nomine procurator ad id mandatum habens, & de facto instructus. *Spec. de position.* §. 3. *& 6. n.* 19. Et quidem 1. ad omnes quæ facti sunt, *Non quæ juris: nisi forte ex ipso facto jus deducatur, Gail.* 1. *obs.* 82. *vel super jure non scripto, seu consuetudine, vel statuto alicujus civitatis respondendum sit. Mynſ.* 5. *obs.* 88. Et 2. quidem facti proprii, non alieni, *Marant. part.* 6. *de interrog. n.* 11. 3. easque ad causam facientes, non alias. *Spec. tit. de pos.* §. 7. *n.* 4. Idque 1. per verbum credit, vel non credit; 2. sive simpliciter; sive per distinctionem, *Vult. eod. n.* 25. 3. (*Vulgo tamen simplici responsione utimur, nisi positio ipsa sit multiplex, vel partim vera, partim falsa. Gail.* 1. *obs.* 82.) interveniente juramento respondendorum, *Gail.* 1. *obs.* 79. *Marant. de pos. in fine.* 4. clare, singulariter, pure, & simpliciter. *Gail. eod.* 5. Salvo jure impertinentium, & non admittendorum, (*Quæ interposita protestatio efficit, ut responsio super impertinente articulo pro nulla habeatur. Gail.* 1. *obs.* 81. *n.* 12.) Denique intra terminum adsignatum. *Ferrar. eod. gl.* 10. *n.* 1. *Vmmius, eod. th.* 6. 7. *Spec. tit.* 52. *de positionibus.*

Quis est effectus responsionis?

℞. *Affirmativæ* quidem est. 1. Quod revocari non possit, nisi in continenti, *Wes. par. ff. de confess.* vel per errorem facti data ante litem finitam probetur.

tur. *c. ult. ext. de confess.* 2. Plenissime probat. *Mar. eod.* 21. 22. Et omnes contrarias probationes, ac præsumptiones, etiam firmissimas quæ pro Reo sint, elidit. 3. Habet vim sententiæ, & exsecutionem paratam; sed in civilibus. *l. 1. §. 6. ff. de confessis.* 4. Nocet confitenti, non alii. *c. 1. ext. de confess.* 5. Dubia si sit; recipit interpretationem confitenti utiliorem. *Mar. eod n.* 32. *Negativa*, effectus sunt. 1. Quod calumniose negans, pro diversitate causarum, varie puniatur: puta condemnatione dupli, vel possessionis translatione. *l. ult. De Rei vind.* 2. Quod positionibus ab adversario negatis articuli producuntur, & probantur. *Mar. eod. n.* 1. *Pacius. eod. th.* 30. 31.

De Articulis.

Quid vocas Articulos?

℞. Partem intentionis, quæ continet id quod quis probare intendit. *Mar. eod.*

Quid differunt à Positionibus?

℞. Habent pleraque cum positione communia. Differunt tamen. 1. *Ordine, & tempore*; quod articuli positiones sequantur. 2. *Forma*, quod positiones fiant per verbum *ponit*; articuli per verbum *probare intendit*. 3. *Fine*; quia positiones fiunt ut ad eas adversarius respondeat, & ponens onere probandi levetur; Articuli ut probentur. 4. *Effectu*; quia ad articulos adversarius non cogitur respondere; omnino ad positiones. *Mar. eod. Pac. eod. Gail.* 1. *obs.* 79.

De probationibus.

Quid est probatio?

℞. Ejus quod in controversiam deducitur judici legitime facta demonstratio; *Ummius, disp. eod. th.* 1. seu, intentionis dubiæ per argumenta judicialis ostensio. *Treutl. disp. de probat. thes.* 1.

Quotuplex est?

℞. Dividi potest varie. Nos sic distinguimus: quod aliæ sint *vera*, & *propria*; Aliæ *qua potius ab onere probandi relevant, quam probent.*

Quotuplex est vera probatio?

℞. Ab Oratoribus desumpta divisione, est vel *artificialis*, vel *inartificialis*: utraque vel *plena*, vel *semiplena*.

Quis debet probare?

℞. Quilibet qui aliquid affirmat in judicio; Non qui negat. *l.* 23. *C. l.*2. *l.* 21. *ff. de prob.* 1. *Nisi in sua negatione se fundet.* Bart. in d. l. 23. 2. *Vel jus aut qualitatem, puta naturalem, neget.* Pacianus, 1. de prob. 53. num. 3. 3. *De negantis officio gesto agatur,* Don. ad l. 1. in fin. C. de prob. *puta ita, ut male gestum contendatur.* 4. *Aut denique contra negantem sit præsumptio.* Pacian. 1. de prob. 51. n. 10. Vmmius. eod. thes. 4.

Quid debet probari?

℞. Omnis controversa intentio ad causæ decisionem faciens; sive in facto, sive in jure consistat quæstio; tam in negotio civili, quam criminali; *l.* 10. 16. 17. 21. 22. *C. eod.* & nominatim quod in articulis est propositum. *Superflua probare volentem non aut judex. Auth. in isto. C. de jur. prop. cal. dan. Gail.* 1. *obs.* 81. *n.* 2. *Umm. eod. th.* 3. *per allegatos.*

Quando proponenda probatio?

℞. Post litem contestatam, *t. t. Ext. ut lit. non cont. ut ante dictum*, probanda est causa principalis controversa. Exceptiones, dilatoriæ saltem, statim ac proponuntur; *l.* 52. *ubi Bart. de judic. l. fin. C. de except. Nov.* 53. *c.* 3. *quod sint de differendo judicio:* Similiter, privilegiatæ, peremptoriæ, eodem tendentes, (ut plane litem impediant) statim probandæ sunt. *c.* 1. *&* 2. *ubi gloss. & Dd. de lit. cont. in* 6. Omnes autem probationes proponi debent intra terminos dilationum jure concessos. *l.* 1. *ibi Dd. de dilat.*

Quales debent esse probationes?

℞. Certæ, & liquidæ, *l.* 6. *ff. de probat.* in criminalibus, præsertim capitalibus, luce meridiana clariores. *l.* 25. *C. eod.*

Quis earum finis est, & effectus?

℞. *Finis* est, ut super re controversa fides fiat judici. *Effectus*, quod is secundum probata pronunciare

ciare debet; *modo sufficientes sint probationes, t. t. ff. & C. eod.* Et Actore nihil probante Reum absolvere ab instantia, etsi nihil præstiterit. *l. 2. 23. C. eod. l. 4. C. de edend. Quam redintegrare ex novis probationibus Actor non potest; nisi Reus duntaxat inopia probationum, non contraria probatione, vel purgatione, à causa sit absolutus. l. 10. §. 3. ff. eod.*

Sufficientes sint probationes, nec ne, à cujus pendet arbitrio?

℞. Iudicis. Vtpote cui illæ fidem facere debent. *l. 3. §. 12. ff. de testib. Wes. par. hic. n. 10.* Vnde fit, ut, si judex probationibus contrariam habet scientiam, vere aliquid probatum non intelligatur. *Quia id demum probatum intelligitur, de quo fides judici facta. Wes. eod. n. 12.*

De Præsumptionibus.

Quæ ab onere probandi potius relevant, quam probent?

℞. Præsumptiones, jusjurandum, &c. *Quod legitimæ probationis genus per se esse negat Cujac. par. de præsumpt. Treutl. eod. th. 1. lit. F.*

Quid est præsumptio?

℞. Præsumptio *(alias conjectura dicta)* est rei controversæ ex aliis positis, *(puta ex iis quæ plerumque fiunt, aut quæ plerumque fieri intelliguntur)* adducta demonstratio. *Umm. eod. th. 6.*

Quot faciunt gradus præsumptionum?

℞. Quatuor. 1. Est *Necessaria*; juris, & de jure dicta; contra quam non admittitur contraria probatio, *c. 20. is qui fidem. ext. de sponsal. Ex. gr. filius-familias miles præsumitur accepisse mutuo pecuniam in causam peculii castrensis, l. ult. C. ad SC. Mac.* 2. *Probabilis*, juris dicta; quæ relevat ob onere probandi, idque in adversarium transfert, ut secundum probationem judicetur, nisi contraria probatione, vel firmiore præsumptione elidatur. *l. 24. 25. ff. de probat. Puta res non præsumitur donata; nisi donatio probetur. l. 16. C. de prob.* 3. *Levis*; semiplena probatio dicta; quæ non probat sine aliis adminiculis,

culis; *l. 5. 6. C. eod. Efficit tamen ut plerumque Reo, aliquando etiam Actori deferatur juramentum; quod* suppletorium *vocant: Qualis est quæ inducitur ex uno teste, & scriptura privata, &c. Spec. de prob. §. 3. n. 18.* 4. *Levissima,* seu semiplena minor; quæ ad tale juramentum deferendum non sufficit, *Dd. communiter: Ut si quis dicat mutuatam à se esse pecuniam, quod egeret. Pac. Enchir. hic. th. 25.*

Quæ itaque est efficacia præsumptionis?

℞. Secundum jam dicta, est, quod in aliqua consistat probatione; licet vera probatio non sit: ita ut qui præsumptionem pro se habet ab onere probandi relevetur, idque in adversarium transferat: Quod contrariis probationibus elidatur, & una aliam præsumptionem tollat. *Umm. eod. th. 11. ubi vide hæc latius explicata.*

Quæ dicitur artificialis probatio?

℞. Inter eas emicat præsumptiva, de qua statim diximus, quæ rem ejusque qualitatem ex alio demonstrat. *Vult. 2. Jurisp. c. 2. n. 12.* Artificialis dicta, quod ex ipsa causa, & indiciis trahitur.

Quæ inartificialis?

℞. Quæ extra causam sumitur; à *testibus, instrumentis, confessione, &c.*

De testibus.

Quis dicitur testis?

℞. Is qui ad alicujus rei fidem faciendam legitime vocatus, testimonium perhibet, in re controversa. *l. 16. Auth. rogati. l. 11. C. de test.*

An circa dicendum testimonium omnium eadem est ratio?

℞. Minime: Sed 1. Alii cogi possunt ad dicendum testimonium: 2. Alii non possunt cogi. 3. Alii possunt dicere testimonium: 4. Alii prohibentur; idque vel omnino, vel limitate. Puta vel pro certis personis; vel contra certas personas; vel in certis causis.

Qui cogi possunt ad dicendum testimonium?

℞. Regulariter omnes, *ext. de test. cog.* idque tam in

in civilibus, quam criminalibus causis. *l. 16. l. pen. C. eod. Nisi vel excusentur, vel prohibeantur. l. 4. l. 5. ff. eod. Pac. epit. eod. th. 15.*

Qui excusantur?

℞. 1. Cognati. Puta in linea recta: qui parentum, & liberorum locum obtinentes omnino nec pro, nec contra se testimonium dicere possunt. *l. 9. ff. l. 6. C. eod.* Item collaterales; qui inviti cogi non possunt. *l. 4. ff. eod. ex gr. fratres. Ad quotum gradum usque hoc procedat, variant Dd. Vmmius, eod. n. 38.* 2. Affines, similiter. Sed qui invicem parentum, & liberorum habent respectum; puta vitricus, privignus, socer, & gener. *d. l. 4. 5. Quippe qui extra eum numerum sunt, cogi posse volunt. Reub. tract. de test. p. 99. Vmm. eod. n. 37.* 3. Proxeneta; nisi de utriusque partis consensu. *Nov. 80. c. quoniam vero.* 4. Publicani, & qui quid exercitui præbendum conduxit. *l. 19. ff. d. t.* 5. Sacerdos, ad revelanda secreta confessionis. *de jure canonico. Gail. 1. obs.* 101. *n.* 8. 6. Personæ illustres; nisi ex speciali jussu Principis. *l. 16. C. eod. Cogi tamen possunt personæ privilegiatæ, quando veritas aliter haberi nequit. Lanfran. de test. depos. n. 27.*

Qui possunt esse testes?

℞. Regulariter omnes in causis tam criminalibus quam civilibus, modo non prohibeantur. *l. 1. §. 1. ff. eod.*

Qui omnino prohibentur?

℞. 1. Pupillus *(idque ob imbecillitatem judicii) l. 3. §. pen. ff. eod.* præterquam in crimine læsæ majestatis, *l. 10. §. 1. ff. de quæstion.* 2. Furiosus, mente captus. *l. 20. ff. ne furiosus, ff. qui test. fac. poss. Nisi tempore dilucidi intervalli.* 3. Mutus surdus; *quod omnino testari per naturam non possit.* 4. Infames, *l. 3. §. lege. ff. eod. §. testes. supr. de testam.* Intellige de jure civili infamia juris notatos. *Puta nominatim, 1. publici judicii damnatos, necdum restitutos,* d. l. 3. §. lege. 2. *publici criminis reos,* l. 20. ff. eod. 3. *qui in vinculis, & custodia detinentur.* 4. *qui ad bestias, ut pugnarent, se locarunt.* 5. *convictos ad testimonium dicendum, vel non dicendum pecuniam accepisse.* d. l. 3. §. lege. 6. *Ob carmen famosum damnatos. l. 21. ff. eod.*

Infamia facti modo notatos in causis civilibus quidem, non in criminalibus, & aliis iis assimilatis, testimonii dicendi jus habere volunt vulgo Dd. Canonici omnes, infames à dicendo testimonio volunt arceri. *Vmmius, eod. th. 1. n. 9.* Denique arcentur servi, *l. quoniam. C. d. t. Quia juris civilis communionem non habent. Contra dominum tamen ipsi admittuntur, tortura subjecti si interrogentur, nec veritas cognosci aliter possit; sed modo in causa criminali; puta adulterii, læsa majestatis, fraudati census*, l. 7. ff. d. t. l. 1. C. de quæst. *non in aliis, nisi concurrant alia probationes; minime vero in civilibus. d. l. 1.*

Qui prohibentur contra certas personas testimonium dicere?

℞. 1. Libertus contra patronum, *l. 12. C. de testib.* aut ejus liberos. *l. 3. §. 5. ff. eod. Omnino potest patronus contra libertum. Reub. tract. hic. pag. 53.* 2. Inimicus contra inimicum. *l. 3. & ibi Dd. com. ff. de test.* 3. Hæreticus, & Iudæus contra Christianum. *l. 21. C. de haret. & Manich.* 4. Vxor contra maritum, & contra. *Farin. hic. qu. 78. n. 88. Dd. com.* 4. Laicus contra clericum in causa quidem criminali, *c. de catero. ext. de test. præterquam graviori*, Farin. eod. qu. 61. nu. 100. *aut si aliter veritas haberi nequeat, eodem. num. 120.* 5. Tutor, Advocatus, contra pupillum, clientem, &c. *durante quidem isto officio, Reuber. eod. p. 91. Vmmius eod. th. 2.*

Qui prohibentur pro aliis testari?

℞. 1. Pro patrefamilias domesticus. *l. 24. ff. d. t.* Is est in alicujus domo vivens ejusdem imperio, & potestati obnoxius. *d. l. 24. jun. l. 6. ff. eod.* 2. Pro pupillo tutor, *Farin. eod. qu. 60. n. 272. ne quidem finita tutela, ibid. n. 273. propter amorem quo pupillum prosequitur.* 3. Pro socio socius, omnium quidem bonorum, *Vmmius eod. num. 23. Etiam particularis, cum de commodo socii agitur.* Farin. d. qu. 60. n. 38. Vmmius. eod. *Vbi & an, & quatenus, amicus pro amico; colonus, inquilinus; & Emphyteuta, pro domino; affinis pro affine, & consanguineus pro consanguineo testimonium ferre possint, ex Farinacio, apud ipsum late.*

Qui

Qui nequeunt in certis causis ferre testimonium?

℞. Non 1. Mulier in testamento. *supra. de test. ord.* 2. Minor viginti annis in crimine probando. *l. 20. ff. de test.* 3. Iudices, assessores, arbitri in causis de quibus cognoscunt, *l. quisquis. C. de postul. quamdiu quidem coram ipsis ventilatur. Quatenus ea finita vide Farin. d. q. 60 n. 158.* 4. Qui de universitate, & corpore aliquo est; in causis universitatis istius & corporis. *At quatenus; vide apud Umm. eod. n. 31. distinctum & limitatum.* 5. Nemo in propria causa. *l. nullus. ff. l. omnibus. C. eodem.*

Quot testes requiruntur?

℞. Regulariter unius testimonium nullum est, *l. 9. §. 1. C. eod. c. 10. & 29. ext. eod.* etiamsi in dignitate maxima positi, *l. 9. §. 1. C. eod.* ne quidem principalis, *Clar. lib. sent. §. fin. qu. 53. n. 21. nisi de facto proprio, vel coram se gesto deponat. §. 21. & ibi Myns. ext. eod. & Myns. 5. obs. 34.* Sed ad minimum duo testes requiruntur, *l. 12. ff. d. t.* sive in causa civili: sive criminali. *l. 23. & 28. ext. eod.* Aliquando etiam plures; *puta septem testes in solenni testamento; quinque in reliquis ultimis voluntatibus. Plures casus ostendit Specul. de test. §. restat. 11.*

Quando & quomodo testes producendi, & recipiendi sunt?

℞. 1. Regulariter post litem contestatam; non ante. *c. 1. & c. quoniam. ext. ut lit. non contest.* Nisi certis casibus: *puta ad aeternam rei memoriam, aut alia justa de causa; puta peregrinationis, senii, valetudinis, &c. Gail. 1. obs. 92. Ummius. eod. thes. 7.* 2. Intra terminum probationis à judice datum. 3. Et parte adversa praesente, & citata, *l. pen. C. eod.* sumptibus producentis; *l. 11. l. 16. §. 1. C. d. t. Nec deponent, nisi in loco in quo judex causam cognoscit.* Marant. de test. prod. n. 6. *& quidem praestito apud judicem juramento, se veritatem dicturos omnem, & solam, in iis de quibus examinandi sunt.* c. 2. de test.

An testes semper testimonii dicendi causa ad judicem venire coguntur?

℞. Regulariter quidem. *Ferrar. princ. tit. 10. gl. 2. n. 3.*

n. 3. Excipiuntur, *(in civilibus, non in criminalibus, in quibus testium præsentia videtur necessaria. Nov.*90. *c.* 9. *in fin.)* 1. Testes alterius territorii, quorum respectu necessariæ sunt ad Magistratum loci in quo testis degit, literæ; quas rogatorias, seu mutui compassus vocant. *Reuber. tract. hic. par.* 2. *n.* 120. 2. Absentes; præsertim si longum sit iter. *l.* 3. §. *ult. ff. d. t. Nov.* 90. *c.* 5. 3. Personæ egregiæ. *l.* 15. *ff. de jurejur.* 4. Senes, & Valetudinarii, *d. l.* 15. *qui in ædibus suis examinandi*, & *si testium. ext. de test.* 5. Mulier honesta. *Nov.* 124. *c.* 1. Maxime gravida, & vicina partui. *Pac. de prob.* 4. *n.* 6. 6. Quibus producens sumptus necessarios non suppeditat. *l. quoniam. C. de test. Umm. eod. th.* 8. *Pac. eod. th.* 14.

Quomodo instituendum examen?

℟. Iudex, vel cuicunque examen commissum, *(quod in causa civili quidem, non criminali fieri potest, Lanfr. c.* 8. *n.* 16. *Gail.* 1. *obs.* 96. *n.* 10. *)* 1. clam partibus, *Lanfr. eod. n.* 15. *per Auth. At qui semel, C. de probat. Nov.*90. *c.*4. 2. singulos separatim, *l.* 14. *C. de testib.* 3. cum super articulis à producente propositis, *(quod fieri solet cum directorio, ostendente super quibus articulis testes singulos velit examinari)* tum super interrogatoriis, seu quæstionibus, super ipsis testium personis; item super ipsa lite veritatis eliciendæ causa ab eo, contra quem testes producuntur, propositis. *Ummius, eod. thes.* 10. 11. 4. nec tantum super ipsa rei veritate; sed etiam *(petente id producente)* super scientiæ ratione: [*Quod is omnino petere, & rogatus testis ut dictum ejus valeat, præstare debet.* c. cum causam, ext. de testibus. Marant. part. 6. de test. n. 9. & 19. *Non petente, excusatur non reddens; si de iis deponat quæ sensu corporeo percipiuntur; minime de iis quæ intellectus judicio percipiuntur (puta aliquem esse dominum) sed omnino non rogatus reddere tenetur.* Bald. in l. solam. C. d. t. Rosb. c. 58. n. 18. & seqq. *Ut & in criminalibus, l. fin. C. de probat.*] 4. Finita depositione silentium testi sub pœna imponitur, qua quid prodens ante publicationem plectitur. *cap. si testes.* §. *qui falso.* 4. *q.* 3. *Rosb.* 58. *num.* 22.

Quid

Quid sit post examinationem testium?

℟. Operam dat judex ut ulteriori productioni renuncietur, *Gail.* 1. *obs.* 91. atque ita testium dicta publicata litigatoribus communicat. *Farin. q.* 75. *n.* 88. *Wesemb. par. de testib. num.* 5. Eo effectu ut ulterior testium productio impediatur, super iisdem quidem, vel directe contrariis articulis; minime si alii probandi sunt. *cap.* 29. *ext. de test. Plures casus, quibus post publicationem testium ulterior admittitur productio, vide apud Gail.* 1. *obs.* 105. *Vmmium, de test. num.* 47.

Quid sit facta publicatione?

℟. Plerumque excipi solet. 1. Vel contra ipsas testium *personas*; quod vel omnino, vel causæ ratione ad dicendum testimonium sint inhabiles. 2. Vel contra eorum *dicta*, & quidem varie, puta quod sint contraria, *c. veniens.* 2. *Ext. eod.* (*si vel idem testis sibi, vel alter alteri contradicat. not. in c. licet. Ext. de probat.*) varia, *l.* 21. §. 1. *ff. de testib.* obscura, incerta, ambigua, præmeditata, *Spec. eod.* §. 1. *n.* 69. *n.* 81. falsa, non verisimilia, non congruentia facto, & naturæ rei; vaga, & extra articulos & interrogata, singularia, *idem. ib. n.* 44. 62. sine scientiæ causa, sive omni, sive non idonea. *Bart. Bald. in l. solam. C. eod.* 3. Vel contra *examen ipsum*; quod non sit legitime factum. *Vmmius, eod. th.* 14. *Rosb. tit.* 61. *late. Quo facto judex cognoscit, quibus testibus plus debeat tribuere. eod.*

De Instrumentis.

Quid hoc loco vocatur Instrumentum?

℟. Instrumenti vocabulum, πολύσημον, sive multiplex, accipitur hoc loco pro scriptura ad fidem, & probationem rei quæ illa continetur, facta.

Quotuplex est?

℟. Duplex. *Vel Publicum*; quod fit authoritate publica; idque, vel apud acta judicii, *l.* 3. *& ibi Dd. C. de edend. Auth. ad hæc. C. de fide instrum.* vel à tabellionis munere fungente; eoque specialiter rogato: *Nov.* 73. *c.* 2. *Publicum dictum ratione effectus, non causa;*

causa; *cum coram Notario factum testes desideret, & in dubium revocari possit. d. Nov.* 73. *Treut. disp. hic. th.* 1. *lit. d.* Vel *privatum*; quod fit sine authoritate publica; *l.* 11. *C. qui potior in pign. l.* 5. *C. de probation. quo pertinent apocha, antapocha, syngrapha, rationes, inventaria. Vult. eod. n.* 64. Publica tamen instrumenta proprie instrumenta dicuntur. *arg. l.* 1. *C. de juram. propt. cal.*

Quotuplicia sunt instrumenta Notariorum?

℞. Duplicia: Vel *protocollum*, ut vocant, seu summaria gesti actus annotatio; qua Notarii publici substantialia negotiorum breviter comprehendunt. *Lanfr. praxi. cap.* 9. *n.* 10. *Vigl. in* §. *nihil.* 5. & 6. *Inst. de testam.* Vnde postea instrumentum, latius extensum, in solenni forma conficiunt: Vel *Transsumptum*; Quod est instrumentum authenticum ex protocollo solenni forma cum præfatione, & clausulis consuetis plene descriptum. *Bald. Rub. C. de fid. inst. Wes. par. de fid. instrum. n.* 2.

Instrumenta Notariorum quas debent continere clausulas?

℞. *Solennes.* Quales sunt de consuetudine; invocatio divini nominis, annus regnantis Principis, *Nov.* 47. *c.* 1. indictio; *d. c.* 1. Item annus, mensis, dies, *Nov.* 44. *c.* 2. locus contractus, vel actus alterius gesti; *Fab. in* §. *item. Inst. de inutil. stip. puta domus, non præcise conclave. Soar. lit.* 1. *n.* 118. subscriptio Notarii cum signo. *l.* 22. §. *si quis. & ibi Castr. C. de test. c.* 6. *hic.* Non item testium subscriptio in transsumpto; nisi lex eam requirat. *Wes. eod. n.* 5.

Qua fides est instrumentorum?

℞. Instrumenta publica *(quæ quidem vere publica sunt, puta coram judice facta)* plenam faciunt fidem; ut nulla in contrarium probatio admittatur. *Castr. in l.* 15. *n.* 4. & *seq. C. de fid. instr.* *Publica*, quoad effectum tantum, *(qualia diximus esse Notariorum)* si omnia substantialia contineat protocollum, *c.* 1. & *ibi Inn. eod. l.* 2. & *ibi Gl. ff. eod.* & præterea clausulas solennes transsumptum. *Bald. in Rubr. C. eod.* *(modo per eundem Notarium, cujus est protocollum, facta*

facta sit transsumptio. l. 24. ubi Castr. ff. de testam.) fidem facit. Non tamen talem, quin per testes contrarios, ut dictum, elidi possit. *l. 18. C. de testib. Gl. in c. 10. §. porro. de fid. instr. Quæ quidem de ipsis authenticis exemplaribus; non transscriptis, (copias vocant) intelligenda: tamen exempla probant contra producentem, sive exemplantem, si utriusque partis consensu scripta, & approbata sint;* Batt. & Iaf. in Auth. Si quis. C. de edend. *vel in archivo publico civitatis reperiantur; denique de verbo ad verbum per ipsum Actorem, & Notarium sint extracta. Ang. in d. Auth. Si quis. Privata* instrumenta fidem contra scribentem, & acceptantem quidem faciunt; sed quod ad alios attinet; si habent trium testium subscriptionem, *secundum l. scripturas. C. qui pot. in pign. & Nov. 73. cap. 2.* fidem plenam faciunt. Si nullos habent testes, *(quorum variæ sunt species, puta rationes, privata annotationes, apochæ, antapochæ,)* regulariter contra scribentem *(ut diximus)* valent; *l. 6. 7. C. de probat.* interdum tamen etiam probant pro scribente semiplene. *Puta si altera pars eandem scripturam, vel ejus partem produxerit, si sit continua, scriptor nobilis, aut integræ famæ fuerit, aut mors scriptoris fidem scripturæ auxerit. Gail. 2. obs. 20.* Quando tamen satis instrumento sit probatum, judex arbitrabitur. *Ummius. th. 3. 4. 5. 6. & ibi notata. Wes. par. hic. n. 6. Rosb. c. 62. per totum, maxime n. 36. & seqq.*

Quando, & quomodo instrumenta sunt producenda?

℞. Regulariter post litem contestatam, usque ad conclusionem in causa. *c. 1. 9. de fid. inst. Ummius. th. 7. n. 28.* semel tantum. *Dd. comm. l. 6. §. 8. ff. de edend. Umm. thes. 8.* sed integra, *Gail. 1. obs. 106. n. 10.* & in originali. *Pacian. 1. de prob. cap. 66. n. 78.*

Ad quid obligatur producens?

℞. Facta productione rogatus respondere tenetur, an & quatenus instrumentis uti velit. *Quod si falsum sit instrumentum, quo se usurum professus est, in pœnas incidit.* Clar. lib. 5. sent. §. fals. vers. utens. *Si pro parte usurum se tantum dixit, qua pro se faciat; falsi suspicione, si qua forte in instrumento est,*

est, præter eam se non obstringit. Treutl. disp. 5. vol. 2. thes. 4.

Quis est finis, & usus instrumentorum?

℞. Quod per ea facilius probetur quod actum est; Inde ut solennitas actus perficiatur in iis, in quibus scriptura requiritur; sive ex lege, sive ex conventione partium; *c. 1. ubi Gl. de cens. in 6. c. Albericus. de testib. l. 10. cum ll. seqq. C. de fid. instrum.* Et in quibus probationis ergo adhibetur scriptura, plenam fidem faciunt. *Wes. par. eod. n. 6.*

Quæ sunt potissimæ exceptiones contra instrumenta?

℞. 1. Quod sint contraria, *l. 14. C. eod.* falsa, *l. 2. 3. C. eod.* à protocollo discrepantia, à Notario non confecta, aliqua parte cancellata, interlineata, additionibus in margine aucta. *Wes. eod. n. 8. Rosb. tit. 63.*

De confessione.

Quid est confessio?

℞. Quando major in judicio præsente adversario sponte, & sciens super re litigiosa aliquid affirmat contra se. *Rosb. tit. 65. n. 1.*

An non duplex est confessio?

℞. Omnino est vel *extrajudicialis*; quæ fit extra judicium apud probos, & fide dignos homines: vel *judicialis*; quæ fit in judicio. *Rosb. eod. n. 2. Definitur tamen potius hæc, quam illa; quia speciatim judicialis ad speciem probationis refertur.*

Quid requiritur, ut alicui sua noceat confessio, etiam extrajudicialis?

℞. Plura. 1. ut confitens sit major 25. annis, *l. 6. §. 5. ff. de confess.* 2. ut confessio sponte fiat, *l. 1. §. 17. §. 27. ff. de quæst.* & quidem, parte præsente, *d. l. 6. §. 3.* per duos testes probata. 3. non fiat errore facti, *l. 2. ff. eod.* 4. fiat cum causa. *c. si cautio. de fid. instr.* 5. sit geminata. *Felin. in d. c. si cautio.* 6. à parte acceptata. *In criminalibus facta quandocunque per officium judicis revocari potest. Rosb. tit. 65.*

Quis est effectus judicialis confessionis?

℞. Superat omne genus probationis, & infringit omnes alias probationes per testes, & instrumenta factas,

factas; *c. per tuas. de probat.* & habet vim sententiæ. *l. 25. §. 2. ff. ad leg. Aquil.* Vnde *probata probatio* dicitur. Confessus pro judicato habetur. *l. 1. l. 6. ff. l. un. C. de confess. Rosb. eod. n. 31. & seq. Hodie tamen obtinet, ut sententia opus sit. Wes. par. de confessis. n. 8.*

Confessio ut judicialis dicatur, quid requiritur?

℞. In causis requirentibus plenam cognitionem fieri debet coram judice pro tribunali sedente; non coram Notario, vel coram arbitratore. *Coram arbitro tamen facta an pro judiciali habenda, variant Dd. Mascar. de probat. concl. 348. Rosb. eod. n. 32.*

Quomodo explicanda est confessio in dubio?

℞. Si per se certam non habet interpretationem; semper explicanda in favorem confitentis. *Plane ut in aliis probationibus contra producentem fit interpretatio.*

De conclusione.

Factis probationibus & allegationibus, quomodo proceditur in judicio?

℞. Ad causæ conclusionem. *Modo renunciatum sit omni probationi; aut sufficienter probatum judex judicet.* Gl. in c. cum dilectus. de fid. instr. Nov. 90. c. 4. ubi Gl. *Nam & ipsa conclusio causa nihil aliud est, quam probationum, & allegationum renunciatio, ejusdemque judicis arbitrio submissio. c. pastoralis. De caus. poss. & propr. Rosb. eod. tit. 70.*

Quotuplex est Conclusio?

℞. Dividunt eam 1. In *expressam*; quæ fit verbis expressis: Vel *tacitam*, quando partes simpliciter causam ad sententiam referunt, sine protestatione de non amplius deducendo. 2. In *puram*, quæ fit simpliciter & absolute; & *eventualem*; quæ fit cum conditione & reservatione. 3. In *particularem*; quæ fit secundum aliquem articulum specialem; & *generalem*, *(de qua hic)* quæ totam causam concernit. *Rosb. eod. n. 3. 4. 5. 7.*

Quis est effectus conclusionis?

℞. Quod post eam nulla admittatur exceptio, allegatio, vel probatio; Nisi judex ex officio ad pleniorem

niorem cognitionem id requirat. *Mar. part. 6. de conclus. n. 1. Vtpote qui rescindere conclusionem partium potest, & cujus respectu nunquam conclusio facta videtur, Gail. 1. obs. 107. n. 5. Mynf. 3. obs. 17. 4. obs. 60. 6. obs. 56.* Vel causa sit criminalis; *Bald. in Auth. jubemus. C. de judic.* vel matrimonialis, criminali comparata. *Gail. 2. obs. 113.* Post quas conclusas, cum maximi sint præjudicii, allegationes & informationes juris admittuntur. *Dd. in c. cum dilectus. ext. de fid. inst.* In aliis tamen causis probationes admittuntur, per confessionem partis, rei evidentiam, consilia. *Mar. part. 6. de concl. n. 2. Rub. eod. n. 10. & seqq.*

De sententia ejusque effectu.

Quid restat, conclusa causa?

℞. Vt per sententiam decidatur.

Quid est sententia?

℞. Litis inter partes litigantes per absolutionem, vel condemnationem definitio. *Rosb. tit. 71. n. 1.*

Quotuplex est?

℞. Duplex; Alia *Definitiva*; quæ principali causæ pronunciatione judicis per condemnationem, vel absolutionem finem imponit. *Gl. ord. in Clem. 2. de sequest. poss. & fruct.* Alia *Interlocutoria*, quæ non super principali negotio, sed super aliqua incidente, vel emergente quæstione, dum principalis causa est in pendenti, à judice fertur. *Gl. in c. 1. eod.*

Quid debet sententia definitiva continere?

℞. Vel condemnationem, vel absolutionem, *l. 3. 4. ff. de re jud. Mar. d. loc. §. & demum. n. 3.* sive verbis expressis, sive æquipollentibus. *l. 27. 53. ff. eod.* Idque si unus articulus in controversiam sit deductus. *Vtraque enim & condemnatio, & absolutio eadem sententia contineri possunt, deductis in controversiam pluribus articulis. conf. d. c. 1. & l. 3. C. de sent. & interl. & l. 1. ff. de re judic. Mar. eod. nu. 122. Treutl. disp. de re judic. th. 2. lit. a.*

Quotuplex est sententia interlocutoria?

℞. Duplex: Alia *simplex*; quæ in finibus interlocutionis

curionis simpliciter consistit: Alia *mixta*; quæ vim habet definitivæ, eique ob eam vim tùm quoad formam interponendæ appellationis, tum quoad alios effectus juris æquiparatur. *Gl. in c. fin. de elect. num. 6. Rosb. eod. n. 4. & seqq.*

Quando dicitur sententia interlocutoria habere vim definitivæ?

℞. Quando quidem principaliter, & integræ non definit causam principalem; attamen indirectè tangitur quæstio, & definitur ad definitivam spectans: Aut quando per illam exspirante officio judicis, alia post sententia non speratur. *Mar. eod. n. 42. Gail. 1. obs.* 130. *Rosb. eod. n. 6.*

Quæ requiruntur ut valeat sententia?

℞. Duo. 1. Vt judex eam ferens sit competens, & causæ cognitionem habeat. *l. ult. ff. de jurisd. tit. C. si à non comp. jud.* 2. Vt judicet secundum formam legibus præscriptam. *Idque vel solus, si solus judex fuerit; Sin minus, reliqui cum ipso judicare debent. l. 39. ff. de re jud. Mar. d. loc. n.* 49.

Quæ pertinent ad formam sententiæ ferendæ?

℞. 1. Vt feratur de rebus in judicium deductis, *l. 18. ff. com. div. l. ult. C. de fidej. libert.* & ad jurisdictionem judicis pertinentibus; *Nov. 15. c. 3. §. fin. Nov. 82. c.* 5. & quidem lite contestata, & causa, probationibusque plene cognitis. *Mar. d. loc. n.* 59. 60. 47. 51. 2. Idque fiat ita ut in scriptis concipiatur, *l. 1. 2. C. de sent. ex. per rec.* atque ita pronuncietur in loco consueto, *l. 5. C. quom. & quan. judex.* interdiu, à judice pro tribunali sedente; *Nov. 82. c.* 3. post partes litigantes ad audiendam sententiam citatas. *Treut. disp. eod. th. 3. per ibi alleg.*

Qualis debet esse sententia?

℞. Debet 1. Iudex rei certæ sententiam proferre, vel verbis, vel per relationem pro rei, & causæ natura expressæ, *t. t. C. de sent. quæ sine cert. quant.* licet de incerta quantitate actum fuerit; Vt puta in materia interesse. *Treut. eod. th.* 4. 2. Debet juri esse consentanea, sive scripto, sive consuetudinario. *l. 32. ff. jurejur. Quæ enim talis non est, ipso jure nulla est. l. 19. De appell. Treut. eod. th.* 5.

In

In quibus differt sententia definitiva ab interlocutoria?

℞. In pluribus. 1. Quod interlocutoria litem non finiat, & per judicem *(nisi vim definitivæ habeat. Mar. eod. n. 46.)* revocari possit; non vero à partibus elapso decendio. *l. 14. ubi Bart. ff. de re jud.* Minime vero revocari possit definitiva. 2. Quod à definitiva jure Civili possit appellari: non ab interlocutoria; *Nisi tale gravamen contineat, quod per appellationem à definitiva institutam reparari non possit. Bart in* l. 2. ff. de app. recip. & l. 9. C. de sent. & interloc. *De jure Canonico ab omni gravamine appellare licet. c. super. de appel. c. cum Romana. de appell. in 6.* 3. Ab interlocutoria non potest appellari, nisi in scriptis causis gravaminum expressis: A definitiva etiam viva voce. Nec priori modo, nisi ex intervallo instituatur appellatio, necesse est provocare. *c. cordi. eod.* 4. Interlocutoria debet justificari ex eisdem actis; ex novis potest definitiva. *Clem. appellanti. de appell.* 5. Definitiva in scriptis fertur; sine scriptis, verbis potest ferri interlocutoria. *Rosb. eod. n. 8. & seqq. Plures differentias vide apud Marant. hic.*

Contra quem ferenda sententia?

℞. Contra eum qui vel suo, vel alieno nomine litem suscipit. *l. 1. ubi gl. & Dd. C. de sent. & interl. In Camera tamen in personam domini concipitur, sive ipse, sive per procuratorem litem sit contestatus & prosecutus. Gail. 1. obs. 111. pr. Non contra tertium, ut cui res inter alios acta non debet præjudicare. l. 63. ff. de re jud.*

Quis finis, & effectus sententiæ?

℞. Interlocutoria quidem ad finem eundem tendit cum definitiva; effectu tamen differt. Puta, simplex interlocutoria causam principalem non definit, sed eo tendit, ut in ea melius & tutius procedatur: Definitivæ finis est, ut lites sopiantur. *cap. 2. de re jud. Treutl. hic. th. 6.*

Quomodo id fit?

℞. Cum in rem judicatam transit.

Quando transit in rem judicatam?

℞. Post

℟. Post decendium. *Nov.* 23. *&* 119. *c.* 5.

Quæ est vis judicati?

℟. Quod sententia jus inter partes, non tertium faciat, *l.* 3. *pr. De agnosc. lib.* nec prætextu novorum instrumentorum retractari possit, *l.* 4. *C. de re jud.* & ex ea vincenti ob rem judicatam convento exceptio judicati, *tit. de except. rei jud.* alias actio, ut satisfiat sententiæ, datur. *Quæ civilis est, & ex l.* 12. *tabul. descendit. Cujac.* 3. *obs.* 30. *Treut. eod. th.* 6. *lit. g.*

An non exsecutio etiam suspenditur aliquando?

℟. Omnino; puta quando sententia impugnatur à parte succumbente.

Modi sententiæ impugnandæ.

Qui sunt modi potissimi, quibus impugnatur sententia?

℟. Duo. 1. Vel ex allegata nullitate, (*Quæ est vitium ob defectum solennitatum & ordinis in processu observandorum, l.* 2. *&* 3. *ff. quæ sent. sine appell.*) Vel ex allegata iniquitate. *Ferr. in form. sent. definit.* §. *nos. Rosb. tit.* 72. *princ.*

De nullitate.

Quis nullitatem potest proponere, & quod judicis in ea recipienda officium?

℟. Nullitatem proponere quilibet potest ratione sui præjudicii, etiam tertius. *Vant. tr. de nullitat. tit. quid sit nullitas. n.* 7. Propositam vero, si judex ex cognitione actorum observet, admittere: si dubia sit, expeditioni causæ potius favere debet. *Rosb. eod. n.* 3.

Quot modis deducitur nullitas?

℟. Duobus. Vel *principaliter*, quando per se & separatim agitur pro ea declaranda, (*quod potest fieri, vel coram eodem judice; vel coram judice appellationis, & maxime de consuetudine obtinet:*) Vel *incidenter*; puta si de ea tantum agatur secundario: principaliter vero de sententiæ reformatione: *Quomodo*

coram judice priori proponi, & cognosci debet. Rosb. eod. n. 5.

Ex quibus causis oritur nullitas sententiæ?

℞. Ex *variis*. 1. Ex *defectu personarum in judicio versantium*; Idque vel *judicis*, si à judice incompetente, corrupto, recusato, incapace, & prohibito lata sit. Ratione *delegati judicis*, si extra causam delegatam, vel ultra terminum delegationi constitutum lata. Vel *litigantium*, quando non habent personam standi in judicio; idque sive ratione Actoris, sive Rei; maxime tamen Rei. 2. Ex *defectu processus*. Puta 1. Si lata sit non observata forma, ac substantialibus processus, ejusque solennitatibus; *puta libelli oblatione, litis contestatione, probationibus vel causæ cognitionibus omissis: si præcipitata sit & temeraria*. 3. Si lata sit omissis solennitatibus ad sententiam requisitis. *Puta à judice non sedente pro tribunali, tempore & loco non consuetis, puta in feriis: sine scriptis; nisi forte in causa brevi*. 4. Si lata sit post finitam Iurisdictionem, & extra territorium jus dicentis. 5. Si non continet vel expressam, vel æquipollentem sive absolutionem, sive condemnationem. 6. Si incerta, obscura, dubia. Denique si lata ex causa notorie falsa, manifesto errore, contra manifesta jura, &c. *Rosb. eod. n.* 11. *Ex Vantio de nullitat. per tot. Marant. judiciorum. dist.* 12. *Ferrar. sent. definit.*

Quis est effectus nullitatis?

℞. Quod per eam principaliter deductam causa principalis ad judicem nullitatis devolvatur, ut is sententiam, vel reformet, vel confirmet. *Bart. in l.* 4. *C. quom. & quan. jud. l.* 16. *ff. de appell. Qui tamen superiori inhibere, atque exsecutionem impedire non potest, nisi nullitas in continenti probari possit. Quod secundum communem Dd. distinctionem in Camera Imperiali determinatum, testantur Mynſ. c.* 4. *obſ.* 64. *& Gail.* 1. *obſ.* 127. *Rosb. eod. n.* 32.

Quibus modis potissimum impugnatur iniquitas sententiæ?

℞. Similiter duobus. 1. Per *appellationem*. Quæ est provocatio facta ratione gravaminis à minore

judice

judice ad majorem. *l. 1. l. 21. ff. de appell. l. 32. l. 37. C. eod.* Per *supplicationem*, seu preces oblatas judici à condemnato, à quo judice alias appellari non possit, ut causam revideat, & sententiam emendet. *Rosb. eod. tit. 72. n. 1. & 76. n. 1.*

De appellationibus.

Quotuplex est appellatio?

℞. Duplex: Vel *judicialis*, quæ fit in judicio à minore judicem ad majorem; Vel *extrajudicialis*, quæ fit extra judicium ad superiorem; idque vel à præsente, vel à futuro gravamine. Ita ut non appelletur à judice; sed à parte extra judicium, *c. bona memoria. Ext. de appell.* vel quando appellatur à judice extrajudicialiter procedente. *Mar. de appell. n. 267. part. 6. Rosb. eod. tit. 73. n. 3. 4.*

Quæ differentia est inter judicialem, & extrajudicialem appellationem?

℞. Differunt in pluribus, maxime quod 1. appellatio judicialis fiat à minore ad majorem judicem; in extrajudiciali (*quia non est tam appellatio, quam provocatio ad causam*) judex non appellationis; sed ordinarius sit adeundus. 2. In extrajudiciali appellatione non habet locum inhibitio; omnino in judiciali. *Rosb. eod. n. 8. & seqq. Gail. 1. obs. 120. n. 4. & seq. Ubi etiam differentias plures notat per Panorm. in cap. bona memoria. n. 17. de appell. remissive, ut & Rosb. eod.*

Qui possunt appellare?

℞. 1. Omnes per iniquitatem judicis, vel imperitiam condemnati, *l. 1. l. 5. ff. de appell.* etiam tertius pro suo interesse, *d. l. 1. Gail. d. obs. 120. n. 5.* aut mandatum habens. *l. 1. ff. de appell. recip. Non 1. condemnatus ob contumaciam veram.* l. contumacia. ff de re jud. l. 23. §. fin. ff. de appell. 2. *confessus & convictus.* l. 2. C. quor. appell. non recip. 3. *qui appellationi renunciavit, vel sententiam quoquomodo probavit.* c. gratum. 2. ext. de off. jud. deleg. 4. *non debitor fiscalis, aut tributarius publicus.* l. 4. l. 8. C. quor. app. non recip.

Ad quem debet appellari?

℞. Ab inferiore judice ad superiorem, *l. 1. l. 21. ff. de appell.* etiam à delegato ad delegantem, seu eum qui judicem dedit. *l. 1. pr. l. 2. ff. quis à quo appell. Nisi non universa, sed unius modo causa jurisdictio demandata. d. l. 1. §. fin.*

A quibus appellari non licet?

℞. 1. A summo Principe. *l. 1. §. 1. ff. à quib. app. non lic.* 2. Senatu. *d. l. 1. §. sciendum.* 3. Præfecto prætorio. *l. 19. C. de appell.* 4. Iudice dato, cum clausula, ne liceat ab eo appellare. *d. l. 1. § ult.* 5. Exsecutore; *nisi modum excedat. l. 5. C. quor. app. non recip.* 6. Arbitro compromissario. *l. 32. § cum quidam. ff. de recep. arb. l. 1. C. eod.*

Quo ordine appellandum?

℞. Gradatim, non omisso, ut loquuntur, medio. *l. 21. ff. de appell. Rosb. eod. n. 21. Nisi medius judex sit 1. inhabilis. 2. vel suspectus. 3. vel justitiam deneget. Mynſ. 1. obſ. 67. Gail. 1. obſ. 119. Rosb. eod. n. 15.*

Quomodo appellandum, & quando?

℞. Ita ut coram judice à quo interponatur appellatio. *Nisi vel copia ejus haberi non possit, vel ejus aditum appellans horreat. Ut quibus casibus coram Notario interponi aliisque personis fide dignis in scriptis possit. Rosb. eod. n. 23. per allegat.* Et quidem intra decendium, vel à die latæ sententiæ, *Nov. 27. pr. & 25. eod.* vel à tempore scientiæ. *l. 2. C. de appell. l. 1. §. fin. ff. quan. appell.*

In quibus causis licet appellare?

℞. Regulariter in quacunque causa, sive majore, sive minore. *l. 2. C. de appell.* Nisi specialiter prohibitum sit. *Lanfr. tit. de interlocut. & appell. n. 60.* Puta excipe. 1. Causam, quæ sit intra legitimam appellandi quantitatem. *Nov. 23. §. illud etiam. verſ. nulla & post.* 2. Si res dilationem non recipit. *l. 7. pr. ff. de appell. recip.* 3. Si ab exsecutione appelletur. *l. 4. pr. ff. de appell. Nisi, ut dictum, executor modum dicatur excedere, vel male sententiam interpretari. d. l. 4. & l. 5. C. quor. app. non recip.* 4. Item in causa momentaneæ possessionis. *l. un. C. si moment. poss. &c. De quibus, & reliquis modis quibus regula fallit, vide Lanfr. d. tit. de appell. n. 60. cum seq.* Sed & de jure civili regula-

gulariter non appellatur ab interlocutoria. *l. apertiss. C. de jud. quod & in Camera servatur. Gail.* 1. *obs.* 129. *Mynf.* 2. *obs.* 46. & 1. *obs.* 66. De Canonico, à quocunque gravamine. *c. cordi. de appell.*

Quid faciendum post interpositam appellationem?

℞. Appellans intra 30 dies petere debet apostolos; *l. judicib. C. de appell.* iisque impetratis se judici intra terminum præfixum offerre, & ut appellatio recipiatur, petere. *c. personas. & t. t. ext. de appell.* (*Introducendæ vero appellationis tempus, utpote communi jure non definitum, arbitrio judicis à quo, relinquitur.*) Denique appellationem prosequi hodie intra annum, & ex justa causa intra biennium. *Not. in auth. ei qui. & ibi Bald. C. de tem. appell. Clem. sicut. de appell.*

Quis est finis, & effectus appellationis?

℞. *Finis* quidem: 1. Vt per eam iniquitas, & imperitia judicis corrigatur. 2. Vt quod in priori instantia per advocatos forte, & judices prætermissum est, sive in causæ deductione, probatione, sive etiam cognitione & judicio, suppleatur. *l. eos. §. si quis autem. C. de appell.* *Effectus* appellationis judicialis est; 1. quod jurisdictionem judicis à quo respectu causæ illius suspendens, ejusdem cognitionem ad superiorem judicem devolvat, *l.* 6. §. 1. *ff. de his, qui not. inf.* 2. quod pendente appellatione novari nihil possit. *tit. ff. nihil in nov. app. interp. Rosb. eod. n.* 37. & *seqq.*

Dixisti de Apostolis, quid sunt Apostoli?

℞. Apostoli sunt literæ *testimoniales*, datæ à judice à quo, ad judicem ad quem, quibus, an interpositæ appellationi deferat, vel non deferat, declarat. *l. un. ff. de libell. dimiss.*

Quotuplices sunt?

℞. Vel *dimissorii*, per quos judex appellationi deferens, appellantem à sua jurisdictione ad judicem ad quem dimittit. *d. l. unic.* Vel *refutatorii*, quibus appellationi tanquam frivolæ non defert. *l. fin. §. in refutatoriis. C. de appell.* Vel *reverentiales*, quibus defert appellationi in honorem judicis superioris. *d. c. cordi. de appell. l. eos. §. super his. C. de appell,*

Quibus accedunt *testimoniales*, qui à Notariis dantur; aliisque honestis personis quando coram iis appellatum: Et *conventionales*, qui dantur, quando pars adversa admittit appellationem, judice, vel renuente, vel permittente; qui ab ipso appellato dantur. *Mar. par. 6. de appell. Rosb. eod. c. 74.*

A quo petuntur apostoli, & quomodo dantur?

℞. Petuntur, & dantur ab eo, à quo, vel coram quo est appellatum; ad eum qui de appellatione est cogniturus. *d. l. unic. ff. de libell. dimiss.* Dandi petenti, sive in judicio, sive extra judicium appellatum sit. *d. c. cordi. de appellat. Imo & non petente appellante post interpositam appellationem dare judex debet.* l. 6. §. ult. C. de appell. *Posteriori tamen casu, licet quidem non necessariam istam petitionem statuant, tutior tamen est: Suntque instanter petendi intra terminum præscriptum; quod alias appellationi renunciasse appellans videtur: prout revera effectus petitionis, est quod per eos vel deferatur appellationi, vel eadem refutetur: Effectus cessationis in petendo est, quod deserta efficiatur appellatio, c. ab eo. de appell. in 6. Rosb. eod. n. 9. & seqq.*

De Inhibitione.

Quid est Inhibitio?

℞. Prohibitio judicis superioris facta inferiori ne in causa procedat ulterius, vel quid attentet. *c. non solum. de appellat. in 6. Rosb. tit. 75. n. 1.*

A quo, apud quem, contra quem, ad quid petitur?

℞. Ab appellante apud judicem appellationis contra inferiorem, ut deferat appellationi; vel ne aliquid pendente appellatione attentet. *Rosb. eod. n. 2.*

In quibus causis locum habet?

℞. Regulariter locum habet in causa appellationis judicialis, non extrajudicialis: *Gail. 1. obs. 144. n. 8.* sive judex inferior detulerit appellationi, sive non. *Gail. 1. eod. n. 8. Nisi ab interlocutoria simplici appellatum sit, aut ratione nullitatis non notoria. Gail. eod.* vel à tertio pro suo interesse, *Gail. eod.* vel per inhi-

inhibitionem causæ principali præjudicetur, *Gail. d. obs. 149. n. 1.* aut agatur interdicto retinendæ possessionis. *Gail. d. obs. 144. n. 9.*

Quando, & quomodo conceditur, & quo effectu?

℞. Ad instantiam partis, adversa parte citata, *Mar. par. 6. de appell.* cum causæ cognitione, (*præsertim si sit appellatum ab interlocutoria, vel ipsa appellatio sit extrajudicialis*) puta an appellatio sit devoluta nec ne. accipe an frustratoria, an prohibita. *Mar. eod.* Eo effectu, 1. ne judex à quo ulterius in causa procedere possit, sive detulerit appellationi, sive non. *l. 6. ff. de app. recip. l. 1. ff. nihil inn. app. pend.* 2. & si quid novatum, id per appellationis judicem in pristinum statum restituatur. *d. c. non solum. de appell. in 6. Rosb. eod. n. 5. & seqq.*

De Supplicatione.

Quid est supplicatio?

℞. Precatio oblata à condemnato judici, à quo alias non licet appellare, ut causam recognoscat, & emendet sententiam. *l. 1. ff. à quib. appell. non lic.*

Quis potest supplicare, ad quem, quo casu, quoties, quando?

℞. Supplicare is potest cui ordinarium appellationis remedium non competit, *Mar. de appell. nu. 12.* (*nempe admittitur modo ubi cessat appellationis remedium. Gl. in c. ex lit. de in int. rest.*) ad eundem judicem à quo propter sublimitatem, vel factam prohibitionem non licet appellare, *l. 1. ff. à quib. appel. non lic.* vel si statuto, aut privilegio causæ ad certam summam sint restrictæ, à quibus appellare non licet. *Mynf. 6. obs. 15.* In casibus modo in quibus de jure non licet appellare, *Dd. in l. 1. C. ne liceat in una caus. ter. provoc.* (*nisi forte beneficio ætatis, favore matrimonii, vel causa dispensationis. Mar. eod. n. 14.*) & quidem tantum adversus sententiam definitivam. *l. 2. C. ut lit. pen.* Idque tantum semel, cum bis liceat appellare. *l. 5. & ibi Bald. C. de prec. imper. offer.* Et quidem vel in continenti; vel post in scriptis. *Mar. de appell. n. 25.* Infra decem dies, si quidem

 judici

judici eidem offertur supplicatio. *Auth. quæ supplicatio. C. de precib. imper. offer.* Si superiori, puta Principi, intra biennium. *l. un. C. de sen. præf. præt. Rosb. eod. n.* 10. *& seqq.*

Quis est effectus supplicationis?

℟. 1. Quodsi oblata sit intra decem dies, sententia non aliter mandetur exsecutioni, *(quam non suspendit Mynſ.* 1. *obſ.* 41. *in fine.)* nisi præstita à victore satisdatione de restitutione cum augmentis, quantum fueris in condemnatione in casum reformatæ sententiæ. *d. Auth. quæ supplicatio.* 2. Post decem dies si sit, procedit exsecutio sine satisdatione, salvo jure retractationis ei qui se gravatum putat. *Nov.* 119. *cap.* 5. *Rosb. eod. n.* 19. *Pacius Epitome disp.* 29. *de Supplicat. th.* 6.

TIT. XVII.

De officio judicis.

Cum Imperator postquam de jure Actoris, & Rei hucusque egit; nunc de iis agat quæ partes, & officium judicis spectant; dic:

Quid est officium judicis?

℟. Ius, quod ad dirimendas litis, tollendaque gravamina quomodo libet secundum æquitatem à judice exercetur. *Old. in claſſ. act. præf. §. de officio judicis.*

Quotuplex solet esse in jure consideratio officii judicis?

℟. Duplex: *Una*, quatenus spectatur in judicio, vel extra judicium: *Altera*, quatenus est, vel jure adstrictum, vel eo solutum; *Quod ejus arbitrio, & æquitati nonnulli casus sint commissi. Licet ubique judex vir bonus esse debeat, id est, boni & innocentis viri officio fungi, ut plurimum officium judicis accipitur specialiter, cum de re ea agitur, cujus nomine stricto jure actio non datur; æquum tamen est, Reum condemnari.* l. 49. §. 1. ff. de act. empt. l. 8. ff. de eo quod certo loco. Vult. com. Inst. hic. princ. *Quod officium nullam obligationem, multo minus actionem supponat. l. quæro.* 54. *ff. locati.*

De

De quo officio judicis hoc loco agit Imperator?

℞. De eo quod versatur in judiciis. *Vult. eod. n.* 4.

In quibus consistit officium judicis quod in judiciis spectatur?

℞. In tribus. 1. in causæ cognitione. 2. de causa cognita sententiæ pronunciatione. 3. sententiæ executione. *Vult. eod. n.* 5.

Quomodo hoc officii genus exponit Imperator?

℞. In genere docet officium judicis esse, ut juxta præscriptas leges, consuetudines & mores judicet. *Text. princ. hic. Quod tamen ita facere debet, ut non precise semper verba, & voces; sed mentem, & sententiam legis*, l. scire leges, 17. ff. de legibus, (*maxime in facti ad leges, quæ generales sunt, speciali applicatione, ob variantes in facto circumstantias.* Vult. hic. n. 16.) *sequi debeat. Ex magna vero & evidenti causa interdum à legibus & consuetudinibus recedere potest.* Mynf. 2. obs. 14. Vult. eod.

Quid præterea in officio judicis in genere considerandum?

℞. In genere judex facto narrato observabit 1. *Processum*, puta tanquam judicii formam secundum quam litigantibus procedendum. *Ut cognoscat an secundum præscriptum processum sit; ut, si contra factum, nulliter processum declaret. l.* 4. *C. de sent. & interloc.* 2. *Factum*, tanquam materiam, & in eo quidem. 1. Factum per se, seu quid narratum sit, & quid in eo verum, aut falsum. 2. Facti meritum; De quo si nihil constitutum, vel usu receptum, ex æquitate, ut diximus, judicabit: sin certum jus constitutum & usu receptum, secundum illud judicabit. 3. Spectabit quomodo in facto, considerato merito ejus, sit pronunciandum; puta an stricte secundum conclusionem libelli, (*quod ultra petita pronunciare non debeat*) an vero ex clausula salutari, qua petitur administratio justitiæ super narratis omni meliore modo, pronunciare velit, ac possit. *Vult. eod. n.* 17. *& seq.*

Quæ considerabit in accommodanda æquitate ad factum?

℞. 1. An isti accommodationi locus sit, puta an lex

lex sit obscura, & ambigua; an plana: Si obscura sit, legislatorem ipsum adibit, ut legem interpretetur: sin plana, ipse pro sua æquitate consilium Legis sequetur, non (ut dictum) verbis præcise inhærendo, sed quantum legis ratio permittit, eam relaxando, & benigne interpretando: aut quod legi deest, quæ ad eandem utilitatem tendunt, vel interpretatione tali vel saltem jurisdictione supplendo. *l.* 13. *ff. de legib. l.* 18. *ff. eod.*

Quid in specie circa officium judicis hic tractat Imperator?

℞. Quomodo judex secundum leges, consuetudines, adeoque normam judicare debeat, per species & exempla explicat; non omnino, sed quædam duntaxat, puta actionum noxalium, realium, petitionis hæreditatis, ad exhibendum, familiæ herciscundæ, communi dividundo, finium regundorum. *Text. hic.*

Quomodo ex doctrina Imperatoris judicabit judex in actione noxali?

℞. Si quidem condemnandum sit, condemnabit eum cujus servus damnum dedit: Vel in damni æstimationem; *& quidem id prius jubendo:* Vel in noxæ, id est, corporis quod nocuit, deditionem: *Utpote qua evitanda æstimationis damni causa lege est introducta.* §. 1. *hic. l.* 6. §. 1. *ff. de rei jud. Perez. hic.*

Quomodo condemnabit in actione reali?

℞. Si in ea petitor nihil probaverit, absolvet possessorem, licet nihil præstiterit. Reo probante rem suam esse, jubebit eam restitui una cum fructibus in sententia exprimendis, & omni causa. §. 2. *hic. Quod restitutio non videtur facta, nisi restitutis fructibus, & omni causa. l.* 17. §. 1. *l.* 20. *ff. de R. V. l.* 75. *&* 81. *ff. de V. S.*

An eodem semper modo judicabit judex in omni casu?

℞. Si reus possit rem statim restituere, simpliciter ut restituatur jubebit. Si se restituere in præsenti posse sine frustratione negat, petenti inducias concedet: ita tamen ut de litis æstimatione *(hoc est, rei controversæ pretio)* per fidejussorem caveat. *l.* 21. *ff.*

de judic. §. 2. *hic.* Si frustratorie inducias petit, statim manu militari auferenda est. *l.68.de R.V. Treut. disp. de rei vind. th.* 10.

Quid si actione personali actum fuerit?

℟. Condemnato conceditur à lege humanitatis gratia, quadrimestre spatium ad solvendum: *l. 2. & 3. C. de usur. rei jud.* non tamen facultatem statim solvendi habenti; vel si res penes ipsum exstet, inducias istas petenti. *l.2. & 3. ff. de re jud. Sed & arctare, & prorogare id tempus ob causam judex potest. Perez. hic.*

Quomodo procedit judex in petitione hæreditatis?

℟. Eodem modo quo in singularum rerum petitione. Puta in utraque actione possessorem malæ fidei in omnes fructus perceptos, & percipiendos: *h. e. quos percipere potuit*; bonæfidei possessorem in fructus perceptos post litem motam; vel qui culpa possessoris percepti non sunt, condemnabit: restituendos in rei vindicatione officio judicis, in petitione hæreditatis *(quia fructus non rem singularem augent, sed hæreditatem)* jure actionis, *d.* §. 2. *hic. vers. & si hæreditas*, *l.* 20. §. 3. *ff. de pet. hær. l.*33. *&* 35. *ff. de R. V. Perez. eod.*

Quæ observabit judex in actione ad exhibendum?

℟. Quia ea est rei vindicationis præparatoria, condemnabit Reum etiam ut rem exhibeat cum omni causa quam habuisset Actor, si, cum primum ad exhibendum agi cœpit, exhibita fuisset: hoc est, litis contestatæ tempore, etiam fructuum medii temporis inter litem contestatam, & rem judicatam habita ratione. *l.* 9. §. 5. 6. *usque ad finem. ff. ad exhib.* §. 3. *hic. Bred. ex Wolfio, hic.*

Quæ sunt observanda judici in judicio familiæ erciscundæ?

℟. I. In omnium cohæredum persona condemnabit. *Unius enim persona omissa aliorum condemnationem vitiat. l.27 ff. famil. ercisc.* II. Singulas res singulis hæredibus adjudicabit. *(puta uni Stichum, alteri Pamphilum; uni ædes, alteri agrum.) puta* 1. *Quæ quidem nullam, vel non commodam divisionem recipiunt*, l.2.§.fin.l.seq.ff.eod. 2. *vel etiam quæ ipse jure sunt*

sunt divisa, et actiones hæreditariæ, §. *si familia hic*. III. Dividet alia quæ commode dividi possunt. IV. Si plus cui adjudicatum quam ad eum pro hæreditaria portione pertineat, vel quis fructus rei hæreditariæ perceperit, vel in iis damnum dederit, eum in pecuniam cohæredibus condemnando, ad æqualitatem rediget portiones hæreditarias. Idque sive duo modo, sive plures sint cohæredes. *l. 2. §. pen. l. 44. §. 2. & passim. ff. fam. ercisc.* V. Quædam tamen indivisa relinquere debet; puta libros improbatæ lectionis, magicos, & similes, *l. 4. §. 1. ff. eod.* scelere à defuncto quæsita. *d. l. 4. §. 1. eod.* VI. Tabulas testamenti, & cautiones hæreditarias apud eum relinquet, qui majore ex parte hæres scriptus est; *modo is caveat de authenticis quando opus sit exhibendis; vel omnibus, in æquas portiones institutis in quem sors cadat, vel apud communem amicum ex consensu electum, vel in æde sacra deponi jubebit: ita tamen ut cæteris ad quos ea res pertinet, detur exemplum recognitum. d. l. 4. §. ult. & l. seq. ff. eod. Pac. Epit. disp. 19. de act. th. 14. 15.* VII. Sed & jubebit, ad faciliorem divisionem, in casibus necessariis bonorum ex familia ab hæredibus perceptorum collationem.

De Collationibus.

Quid est bonorum collatio?

℞. Est rei propriæ in commune illatio, ut hæreditati communi permixta, inter omnes cohæredes æqualiter dividatur. *gl. & Dd. ff. de coll. bon. Wes. eod. nu. 1. Jure prætorio introducta, l. 1. ff. eod. & deinde partim interpretatione, l. 10. ff. eod. partim Imperatorum constitutionibus ampliata. l. 17. l. 10. l. 20. & fin. C. eod. Nov. 18. cap. 6. Treutler. disp. de coll. bon. th. 1. lit. g.*

Inter quos locus est collationi?

℞. Inter solos descendentes, & quidem proximos. *l. 17. l. 19. C. eod. l. fin. C. com. utr. jud.*

Quid juris circa eam?

℞. Variatum apud Romanos sic. 1. ut olim emancipati

cipati tantum suis conferrent, *l.* 10.*ff.de collation. l.*7. *De dot.collat.* jure novo sui sibi invicem, etiam emancipati, & quidem non modo filii; sed & nepotes mixtim concurrentes. *l.* 17. *l.fin. l.* 19. *C. de collat. Treutl.eod.th.*3. 2. Olim tantum locus erat collationi in successione legitima, eaque prætoria; *l.* 1. *De dotis collat.* hodie etiam est in testamentaria. *Nov.* 18. *c.* 6. *nisi remittatur, l.* 1. *C. de collat. Auth.ex testamento. C. hic.* 3. Olim emancipati suis conferebant tam adventitia, quam profectitia, *l.* 6. *C.eod.* sui suis nihil nisi dotem. *l.*4.*C.eod.* Iure novo præter dotem, & donationem propter nuptias, *l.*4. *l.* 17. *C. eod.* conferuntur tantum profectitia ea quæ defuncti in bonis mortis tempore fuere, *l.* 2. §.1. *ff. l.*6.17. *C. eod.* & ob causam, puta nubendi, ducendi vel similem data. *Treut. th.*5. *lit.f.* Non donatio simplex, puta facta filio aut filiæ à parente, de cujus successione agitur, *l.*13.*C.eod.* (*Quatenus vel sui, vel emancipati non conferant, variant Dd.Treut.eod. lit.g.*) non regulariter impensæ studiorum, *arg. l.*50.*ff.fam. erc.* nec sumptus in elocatione filiæ facti, *l.* 18. *ubi Bald. n.*14. *C. de collat. licet varient Dd.* non bona adventitia, *l.* 17. *C. eod.* castrensia vel quasi. *l.fin. C.eod.*

Quomodo fit collatio?

℞. Vel re, *puta, per conferendorum bonorum divisionem, minus accipiendo, delegando debitorem, actualem numerationem, &c. l.*1.§.*pen.ff. de coll.dot. l.*1.§.11. §.12.*ff.de collat.l.C.eod.* vel cautione, *datis fidejussoribus, vel pignoribus,* de conferendo. *l.*1.§.10.*& seq. ff. eod. Idque pro portionibus hæreditariis, & ita quidem ut res in specie, non sola æstimatio offeratur. l.* 11. *C. l.* 1. *pr.* §. *ult. ff. eod. Treut. eod. th.*7.

Quæ observanda judici in judicio communi dividundo?

℞. Eodem modo procedet judex, quo in superiori judicio. 1. Si de pluribus rebus actum sit, numero potius, quam in partes eas dividet. 2. Si de una quæ commode dividi possit, partes debitas singulis adjudicabit. 3. Si nullo modo, vel non commode dividi possint, uni quidem adjudicabit totam, sed condemnabit eundem in pecuniam, alteri pro rata dan-

dandam. *Quæ etiam condemnatio in pecuniam fiet ex iisdem causis, ex quibus eam in judicio familiæ erciscundæ fieri diximus.* §. *eod. hic.*

Quæ observanda in judicio finium regundorum?

℟. 1. An adjudicatio sit necessaria, dispicere judex debet. *Quæ uno quidem casu necessaria est, puta, si evidentioribus finibus agros distingui expediat.* 2. Quodsi ex unius agro partem alterius agri domino adjudicet; hunc in certam pecuniam alteri pro valore ademptæ partis præstandam condemnabit. 3. Si quis malitiose lapides finales moverit, vel arbores exciderit, vel ad jussum judicis metiri agros passus non fuerit, eum in litis æstimationem condemnabit. §. *6. hic. l. 1. 2. 3. ff. fin. reg. l. 1. & 2. De term. mot. Sed & hoc casu agitur de termino moto. Perez. eod.*

Quis est effectus adjudicationis?

℟. Quod his judiciis adjudicatum fuerit, ejus vel dominium nobis confestim acquiritur, vel usucapiendi conditio. §. *ult. hic. l. 17. ff. de usurp. & usucap.*

De fructibus, accessionibus, & usuris pressius.

Dixisti in judiciis fructus rerum, omnemque causam una cum rebus adjudicari; explica hac occasione, quid hic intelligas per omnem causam?

℟. Omnes accessiones; quæ sunt, vel hominis, ut servi & ancillæ peculium; hujus etiam partus: vel aliarum rerum fructus & impensæ. *Vult. 2. Jurispr. cap. 64.*

Quæ dicuntur fructus, & quotuplices sunt?

℟. Fructus dicuntur utilitates, quæ ex re ipsa, vel ejus occasione, percipiuntur, & percipi possunt: *Ummius, disp. de fructib. th. 1.* Dividuntur in naturales, industriales, civiles; & aliis modis in titulo de rerum divisione à nobis explicatis: sub quo titulo de civilibus cum speciatim actum non sit, hic ubi restitutio fructuum speciatim consideranda, per occasionem de iis agemus.

Quo-

Quomodo adjudicabitur, & fit fructuum restitutio?

℞. Si quidem de fructibus nihil nominatim convenit, fit adjudicatio, & restitutio in actionibus personalibus, sive bonæ fidei, *Vulgo Dd.* sive arbitrariis à tempore moræ; *Donel. de Fruct. c. 3. pag. 40. & 42.* in strictis demum à lite contestata: *Etiam de Jure Canonico. Donel. eod. n. 43.* Nec perceptorum modo; sed & percipiendorum. *l. 62. §. ult. De R. V. Ummius, eod. th. 2.* In realibus, possessores (*qui hic sunt attendendi*) quatenus restituant, supra explicatum. *eod. titulo de rerum divisione. pag. 74. Ubi Lector videat.*

Qui dicuntur fructus civiles?

℞. Qui non ex ipso rei corpore proveniunt; sed ejus tantum occasione percipiuntur. Cujusmodi sunt usuræ, interesse, pensiones, mercedes, &c. *sec. dicta eod. tit.*

Quæ dicuntur usuræ, & quotuplices sunt?

℞. Sunt quantitatis accessio, solvendæ propter ejus usum. *Ummius, eod. de usuris. th. 5.* Deviduntur autem in usuras in specie sic dictas, & fœnus. *Borch. de usur. cap. 2.*

Quando accedunt usuræ quantitati?

℞. Si, aut mora à debitore est commissa, *ut in contractibus bonæ fidei, l. 17. §. 4. l. 32. §. 2. ff de usuris*, aut ipse per pactum aut stipulationem fuerint promissæ. *Treut. disp. de usuris. th. 3.*

In quibus judiciis debentur usuræ ex pacto, vel stipulatione?

℞. Ex pacto debentur usuræ, (non nudo, *Paul. 2. sent. 14. & ibi Cujac.* sed adjecto contractui, *Ummius, eod. n. 34.*) in bonæfidei judiciis tum directis, tum contrariis, modo in continenti adjiciantur. *l. 5. C. de pact. int. empt. l. 3. 4. C. de usur.* Ex stipulatione tantum in strictis, *l. 31. l. 41. in fin. ff. eod.* nisi res in stipulationem deducta mensura constet. *l. 12. C. eod. In quibus pactum, licet in continenti adjectum, non sufficit.* l. 13. C. eod. *Cum ex stipulatione, tam in bonæfidei judiciis usuræ debeantur quam strictis, sed inter quantitatem legibus præscriptam. d. l. 31. & 41. ff. l. 26. 13. C. eodem. Treut. eod. th. 3.*

Quæ

Quæ est usurarum quantitas, seu modus?

℞. Legitima sanctione veteris juris erat centesima, *l.* 8. *C. si cert. pet.* puta ut annuatim pro 100 duodecim solverentur. (*Centesima dicta, quod ista usura sit centesima sortis pars, singulis mensibus, in quos veteres usuras stipulabantur, solvenda. Harm.*3. *Epit.*7.) Post, & quidem certis casibus modo, permissa. Vt in pecunia trajectitia, *l.*26. §.1. *C. de usur. Nov.* 110. cum illustribus trientes, vilioribus semisses, mercatoribus besses usuræ determinatæ sint. *L.* 26. *C. eod.* Vt ultra eas in fraudem usurarum nec pœnam adjicere liceat. *l.* 44. *ff. l.* 15. *C. eod. Nunc vero recentioribus Imperii rescriptis quincunces usura communius probantur. Treutl. disp. de usur. th.* 4. *Sed & pro variarum nationum constitutionibus varie probantur, vel moribus tolerantur.*

Quomodo distinguis usuras inter usuras in specie, & fœnus?

℞. Fœnus speciatim, est accessio ad sortem creditam, statim à tempore contractus currere incipiens, etsi creditoris nihil intersit: Ideoque merum lucrum, & quidem ex conventione tantum est. *Vult.* 1. *Jurisp. c.* 44. *n.* 87. *Treutl. eod. th.* 2. *per ll. ib. alleg. Usura*, est accessio ad quantitatem ex quacunque alia causa; quæ non tam propter lucrum accipientis, quam moram non solventis, (*ut dictum*) debetur. *l.* 17. §. 3. 4. *ff. eod. Treut. eod. & ibi lit. f.*

Quid est mora? & quotuplex?

℞. Mora, est dilatio ex culpa creditoris, vel debitoris, solvendi, vel non recipiendi debiti. Est puta duplex; Vel *debitoris*, cum debitum non præstat; Vel *creditoris*, cum oblatum non accipit. *Treut. eod. th.* 6. *Vult. eod. n.* 45. *& seqq.*

Quomodo creditor committit moram?

℞. Quando solutionem debiti justo loco, tempore, modo, & legitime oblatam, à debitore recipere recusat.

Quomodo debitor?

℞. Cum sive *expresse, puta in puris obligationibus, l.* 32. *ff. eod. l.*33. *ff. de V. O.* sive ab ipso creditore, sive ab alio ejus nomine, *l.* 24. §. 1. *l.* 31. *pr.* §. 1.

De

De usur. (Licet semel, *l.* 32. *ibi. interpellatus. ff. de V.O.*) sive *tacite* interpellatus; *ut in obligationibus in diem, in quibus dies pro homine interpellat, l.* 12. *C. de contr. stipul. l.* 135. §. 1. *ff. de V.O.* vel omnino non solvit, vel non justo tempore. *Treut. eod. th.* 7. *Puta nisi justa sit recusandi causa. l.* 23. *l.* 24. *ff. de usuris.*

Quis est effectus moræ in utroque?

℞. *In debitore*, 1. Quod transfert in eum rei casum, ut, ea pereunte, perinde teneatur ac si adhuc extaret. *l.* 23. 24. 82. 127. *De V.O.* 2. Perpetuat obligationem. *l.* 91. §. 3. *& ibi Cujac. ff. de V.O.* 3. Inducit præstationem fructuum, & usurarum. *l.* 38. *ff. de usur. In creditore*; quod in eum transfertur periculum rei, oblatum opportuno loco, & tempore debitum, recipere recusantem. *arg. l.* 122. *De V.O. Treut. eod. th.* 8. Sed utrumque, nisi mora purgetur. *l.* 91. §. 3. *ff. eod.*

Quomodo purgatur mora?

℞. A *creditore* iterata debiti petitione. *l.* 7. *ff. de usur. l.* 17. *ff. de per. & com. rei vend.* A *debitore*, si quidem re adhuc integra, vel creditor moram remittat, *l.* 32. *ff. eod.* vel ipse opportuno loco, & tempore, *arg. l.* 2. *ff. de in jus voc.* debitum offerat, obsignet, deponat. *l.* 1. §. *fin. ff. de usur. l. fin. C. de usur. pub.* In obligationibus puris, *l.* 48. *ff. de V.O.* vel pœnalibus stipulationibus sine die usque ad litis contestationem; *l.* 122. §. 2. *De V.O.* in obligationibus in diem, citra pœnam ante acceptum judicium. *l.* 8. *ubi Cost. ff. si quis caut.* Diem cum pœna, si contineant, non admissa purgatione. *l.* 23. *ff. De obl. & action.*

Quotuplex est fœnus?

℞. Duplex; Vel *terrestre*, id est, usura quæ debetur ex pecunia data debitori citra periculum navigationis, aut alioqui omnino sine periculo creditoris: Vel *nauticum*, quod debetur vel ex pecunia trajectitia, quæ trans mare periculo creditoris vehitur, (*unde & ita dictum*) *quod proprie fœnus tale est*, *l.* 4. *De fœnere naut.* Vel, *& improprie quidem*, quando citra navigationem pecunia datur periculo creditoris. *l.* 2. *C. eod. Treut. eod. th.* 2.

Quales usuræ, & quatenus in hoc fœnere debentur?

℞. Ra-

℟. Ratione periculorum maris. 1. Debentur etiam ex nudo pacto; cum & in se συνάλλαγμα habeant. 2. Et quidem centesimæ, tanquam periculi pretium, *l. periculi. ff. eod.* quod contra naturam mutui creditor suscipit. *§. item is cui. Quib. mod. re contr. obl. Wes. par. ff. de fœn. naut.*

Dixisti de usuris: sed an usuræ sunt licitæ?

℟. Multa circa permissionem usurarum est disputatio: aliis omnino, aliis nec *naturali*, nec *divino*, nec *civili jure* absolute prohibitas asserentibus. Non *naturali jure*; quia non repugnat naturali juri, si usuras accipiam pecuniæ qua careo, ab illo qui ex ea lucrum facit: Non *divino*; si faciendo id damno proximum non afficiam. Non *civili*; quia ista permissio ad Reipublicæ & in ea commerciorum conservationem est utilissima: *(quæstionem modo attingimus.)* Damnantur tamen usuræ indistincte Iure Canonico: licet, quoad modum legibus præscriptum, id neget Molinæus. *Tract. de Vsur.*

Quatenus ergo permittuntur usuræ Jure Canonico?

℟. Respectu interesse, ut loquuntur; id est, quatenus sunt interusurii ex ære alieno, quod quis aliquo tempore ut suum usurpavit, æquabilis, & congrua compensatio; puta ob defectum lucri, quod ipse dominus ex propria pecunia percipere potuisset. *Ob rationem, ne quis indebite cum alterius jactura locupletetur. Gail. 2. obs. 5. ex Panorm. ubi vide cap. 21. Fer. in utramque partem. Tit. 43. gl. 3.*

De Impensis.

Quæ vocantur Impensæ; & quotuplices sunt?

℟. Impensæ in genere sunt sumptus erogati, vel in ipsam rem quæ judicio petitur; vel in litem qua petitur. *Vmm. disp. de impensis. th. 1.*

Quotuplices sunt quæ in rem ipsam fiunt?

℟. Vel *necessariæ*; quibus non factis res vel peritura esset, vel futura deterior. *l. 79. De V. S.* Vel *utiles*, quæ rem faciunt meliorem. *d. l. 79.* Vel *voluptuariæ*; quæ speciem tantum exornant, & fructum

fructum non augent. *d. l. 79. Ut patet ex jam antedictis.*

Quid juris circa earum restitutionem?

℞. Et hoc jam patet, puta 1. bonæfidei possessorem omnes impensas necessarias, *l. 48. ff. de R. V.* regulariter, & quidem officio judicis, *Ummius, eod. n. 9. (sed quanti fuerint impensæ factæ tempore, non quanta tempore restitutionis. l. 38. ff. de pet. hær.)* consequi; nec minus malæ fidei possessorem. *d. l. 38. Umm. th. 2. eod.* Utiles itidem judicis officio bonæfidei possessor consequitur. *Ummius, eod. th. 3.* Malæfidei possessor eas tollendi demum habet facultatem. *Umm. eod. n. 12. 13.* Voluptuarias uterque tantum tollendi, & abradendi facultatem habet. *Umm. eod. ubi distincte.*

Quid juris circa impensas in litem factas?

℞. Cum & istæ sint duplices, aliæ *delicatæ*, à litigantibus sua sponte, non exigente causa factæ; aliæ *necessariæ*, juxta judiciorum solitum morem factæ. *Asin. 1. praxi. §. 32. n. 3.* Hæ tantum veniunt in restitutionem. *Gail. 1. obs. 151. n. 1.* Eæque vel ob ipsum processum, vel ob examen testium, vel sportularum solutionem, vel cibaria, aliaque in itinere nenecessario factæ; quæ moderatione judicis refunduntur. De quibus. *Gail. d. obs. 151. & late. Ummius, eod. th. 5.*

Ob quas causas refunduntur impensæ in litem?

℞. I. Ob *citationem temerariam*. 1. Si Actor in termino non paratus est expedire id, ob quod Reum comparentem citavit. *Sich. in l. 2. C. de dilat. Ut quo casu Reus non nisi refusis expensis cogitur respondere.* 2. Cum pluribus exsistentibus Titiis in jus is est vocatus quem causa non tangit. *Accurs. in l. 79. pr. ff. de judic.* 3. De industria judex incompetens aditus. *Asin. praxi. §. 32. c. 2.* II. Ob *contumaciam*. de qua supra. *Umm. hic. n. 23.* III. *Remoratum processum, l. 4. C. de fruct. & lit. expens.* sive libelli id fiat mutatione; sive transitu de petitorio ad possessorium. *Asin. eod. ampl. 17.* Item si quis in interlocutoria succumbit; modo ea fuerit lata super articulo facti, *Lanfr. c. ult. n. 16.* non juris. *Quia talis articulus*

ticulus sine sumptu à judice expediri nequit. Lanfr. eod. 2. Aut si succumbens sine justa causa super illo articulo litigavit. *Lanfr. eod. n.* 17. *Gail. obs.* 151. IV. Ob *victoriam*; ob quam, quacunque de causa fuerit actum, in qualibet instantia victus, modo temere judicium susceptum appareat, in omnes expensas in litem factas condemnandus. §. 1. *supra de pœn. tem. litig. Ummius, eod. th.* 7. Iustas vero si causas litigandi habuit, ab earum restitutione liberandus. *l.* 9. *ff. de judic. Nov.* 28. *c.* 10. Quæ, etsi arbitrio judicis committendæ, *Asin. eod.* §. 32. *c.* 2. variè à Doctoribus recensentur; *& pleraque ab Umm. eod. n.* 3. *ex Menoch. de arb. jud. qu. casu.* 177. *Asin. d. c.* 2. *Lanfr. d. c. ult. n.* 3. *& seqq.*

De in Integrum restitutione.

An non præter superiora duo remedia ordinaria, sententiæ impugnandæ, aliud non est remedium extraordinarium?

℞. Omnino, & quidem prætorium, Restitutio in integrum.

Quid est restitutio in integrum?

℞. Est redintegrandæ rei, vel causæ actio, qua contra æquitatem læsus, à Prætore, vel alio Magistratu id imperium habente, *Treut. disp. de in int. rest. thes.* 1. in pristinum statum reponitur.

Quis potest restituere?

℞. Omnes qui propriam, vel mandatam habent jurisdictionem; & ex constitutione Iustiniani, etiam ii qui notionem habent absque jurisdictione. *l. ult. C. ubi & apud quem cogn. in integ. rest. & ibi Cujac. in paratit. Sed ita, ut nec magistratus minor, nec par imperium habens; sed vel ipse qui judicavit, vel superior magistratus, adversus latam sententiam restituat. l.* 16. §. *fin. l.* 17. 18. *ff. de minor. Pac. epit. disp.* 29. *thes.* 9.

Qui restituuntur in integrum?

℞. 1. Metum passi. 2. Dolo decepti. 3. Minores 25 annis. 4. Absentes Reip. causa, & cæteri qui quarta parte Edicti continentur. *Vide in ff. & C. tit.*

sin-

ſingularibus. 5. Reſpublica. *l. pen. C. quib. ex cauſ. major. in int. reſt.* 6. Eccleſia, *c.* 3. *ext. h. t.* & quæcunque loca pia. *Mar. par.* 6. *tit. de appel. n.* 89. 7. Victi per falſos teſtes, vel inſtrumenta falſa. *t. t. C. ſi ex falſ. inſtrum.* 8. Quicunque generali edicti clauſula continentur. *l.* 1. *in fin. ff. Ex quibus cauſis major.*

Quomodo, & intra quæ tempora reſtitutio petenda?

℞. Petenda à parte læſa, ſive per ſe, ſive per procuratorem mandatum ad hoc habentem, *l. un. C. etiam per proc. cum ſpeciali mand.* implorato officio judicis, partibus præſentibus, cauſa ob quam petitur plene probanda. *l.* 3. 5. *ff. de in int. reſt.* Non tamen ob minorem cauſam in præjudicium majoris, *l.* 4. *ff. eod.* & quidem intra quadriennium, jure novo (*cum olim petenda eſſet intra annum utilem: l. fin. C. de temp. in int. reſt.* licet hoc quadriennium in Camera non obſervari, teſtetur Mynſ. *cent.* 1. *obſ.* 51.) & alias quoque, adverſario non reclamante, aut legitima cauſa exiſtente, ultra illud tempus peti poſſe, ſtatuendum; nec minor ætas intra illud tempus includitur. *l. fin. ubi Bart. ff. de in int. reſt.*

Quis eſt effectus impetratæ reſtitutionis in integrum?

℞. Quod non læſis tantum ipſis, ſed & eorum ſucceſſoribus, (*quod magis reale cenſeatur, l.* 6. *ff. eod. licet alii varie diſſentiant,*) ita ſuccurratur, ut per eam impediatur executio ſententiæ latæ; imo, vel ea petita tantum, nihil ſit innovandum, donec res finiatur. *l. un. C. in int. reſt. poſt. ne quid nov. fiat. Niſi forte conſtet eam animo morandi tantum petitam eſſe. c. ſuſcitata. ubi Panor de in int. reſt. Mynſ.* 1. *obſ.* 48. & 6. *obſ.* 60.

De exſecutione.

Quis eſt proceſſus, ſeu ordinis judiciarii, finis?

℞. *Exſecutio*; ſeu rei judicatæ perfectio, & perſecutio, parte citata, in bona, vel corpus rei facta. *l. ult. & pen. C. de exſecut. rei jud. Mar. part.* 6. *de exſecut. n.* 1.

Cujus

Cujus sunt partes judicatum exsequi?

℞. Ordinarii judicis, penes quem est jurisdictio, & imperium, *l. 2. & 3. ff. de jurisd. l. si ut proponas. C. de execut. rei judic.* sive ipse judicaverit, sive delegatus, sive arbiter. *Marant. eod. n. 4. & 5. Quia imperii magis est, quam jurisdictionis, d. l. 2. & 3. ff. de jurisdict.*

Quod est officium judicis in exsecutione?

℞. Versatur in eo, ut rem. judicatam ad effectum deducat; *l. 8. C. eod.* &, prout judicata causa postulat, bona, res, nomina, debita, pignora debitoris, capiat, & distrahat; in territorio quidem ipsius sita, vel existentia; *l. 5. l. 6. l. 9. C. eod.* secus, per literas, ut vocant, requisitoriales à judice, in cujus territorio ea sita sunt vel exsistunt, subsidiariam operam ad exsecutionem petat. *Rosb. tit. 79. n. 5. 6. 7. Mynsf. 3. obs. 68. & alii ab iis allegat.*

Per quæ, in quibus bonis, quo ordine, & intra quod tempus fit exsecutio?

℞. Fit exsecutio per apparitores, authoritate judicis jurisdictionem habentis, in bonis condemnati propriis seu iis in quæ jus habet: in realibus statim; §. 1. *& ibi Ang. de off. jud.* in personalibus post quatuor menses à die latæ sententiæ. *l. 2. 3. C. de usur. rei judic. (licet in praxi aliud obtineat.)* Eo ordine, ut primo res mobiles, & moventes; iisque deficientibus plane, vel non sufficientibus, immobiles capiantur, & distrahantur; in subsidium, ad jura deveniatur. *l. 13. §. 2. ubi Bart. ff. de re jud. d. l. 6. & 9. Rosb. eod. n. 11. & seqq. Marant. eod.*

TIT. XVIII.

De Iudiciis Publicis.

Hactenus de judiciis privatis, & civilibus dictum; dic quomodo, & quatenus, agit Imperator de Judiciis Publicis?

℞. Cum lib. 1. tit. 1. dixerit de privatis se tantum acturum, parce jam agit de judiciis publicis; & uno quidem, ut observare est, titulo. Nos ejus vestigiis in-

insistentes, una, & breviter quidem tractabimus, 1. judiciorum publicorum generalia, 2. eorundem species.

Iudiciorum Publicorum Generalia.

Quæ circa generalia publicorum judiciorum consideranda?

℞. 1. In quibus conveniant, & differant à privatis. 2. Quotuplicia sint. 3. Quis in iis procedendi modus.

Quæ est inter utraque judicia cum convenientia, tum differentia?

℞. *Conveniunt.* 1. Quod in utrisque offeratur libellus. 2. Fiat litis contestatio. 3. Recipiantur probationes. 4. Feratur sententia, eaque mandetur executioni. *Differunt*, in instituendo, & exercendo judicio. Cujus differentiæ ratio, quoad judicium civile, supra explicata, quoad criminale nunc considerabitur. *Perez. hic.*

Quotuplicia sunt Judicia publica?

℞. Sunt *Duplicia.* Vel *capitalia*, quorum pœna mors, sive naturalis, sive civilis; Vel non *capitalia*; ex quibus pœna pecuniaria, & vel relegatio, vel corporis aliqua coërcitio. §. 1. *hic.*

Quis in utrisque procedendi modus?

℞. Duplex. Nempe per viam *inquisitionis*, vel *accusationis. Illa* à magistratu est; *hac* coram magistratu, cui id à lege, vel Principe est specialiter datum, instituitur.

Quis Magistratus vindicat crimina?

℞. Qui cum potestate est. Olim à populo electus. *l.* 2. §. 23. *ff. de orig. jur.* Post ex Principis constitutionibus Præfectus urbis, *l.* 1. *ff. de off. præf. urbis*, in provinciis Proconsules, ac Præsides. *l.* 13. *ff. de off. præs. l.* 1. *ff. de off. ejus cui mand. jurisd.* Licet his etiam ex lege, & SC. ejusmodi coërcitio in nonnullis demandata. *d. l.* 1. Nunc vero pertinent ista nedum ad superiores magistratus; sed & ad municipales; ut omnimodæ jurisdictioni jus gladii insit, & jure magistratus competat. *Dd. in d. l.* 1. *De offic. ejus cui, &c.*

Quo-

Quomodo procedit Magistratus per inquisitionem?

℞. Vel *generaliter*, cum de delicto quidem, *(quod ante omnia fieri debet, & quidem aliunde quam ex delinquentis confessione. l.1. §.23. ff. ad SC.Sylan. Clar. §.fin.qu.4.)* non tamen de delinquente constat. *(quo casu in eum testes rogantur. Clar. eod. q. 55.)* Vel *specialiter*, cum de utroque constat; sive ex fama publica personis fide dignis, *c. 12. §. ad hac. c. 24. §. ad corrigendos. de accusat.* factis cum omnibus circumstantiis, relatione, denunciatione, sive à parte offensa, motu proprio vel extraneo, sive etiam officii necessitate, sive tandem etiam Reo in flagranti crimine deprehenso, aut aliunde ex delicti notoreitate. *Marant. par. 6. dist. 1. n. 35. 37. 102. 103. l.7. 8. C. de accusat. Clar. d. §. fin. qu. 7. 8. & 9.*

Quis, & quomodo procedit per accusationem?

℞. Ita procedit populus, oblato inscriptionis libello, quo crimen cum omnibus circumstantiis personæ, loci, temporis, continetur; ab ipso accusatore, vel si literas non novit, ab alio subscripto. *l. 3. pr. §. 1. 2. 3. ff. de accus. l. pen. & ult. C. eod. Inscriptionis necessitatem hodie cessare, vulgo Dd. volunt. Treut. disp. de publ. jud. th. 2.*

Qui possunt accusare?

℞. Omnes qui non prohibentur; sed & quatenus non prohibentur. Nempe I. *Generaliter* prohibentur accusare. 1. Mulier. 2 Pupillus. 3. Miles qui stipendia meret. 4. Magistratus. 5. Infamis. 6. Qui duo judicia adversus duos subscripta habet. 7. Qui pecuniam accepit ad accusandum, vel non accusandum. *l. 8. ff. d. t.* 8. Qui falsum testimonium subornatus dixit. *l. 9. ff. eod.* 9. Pauper minus quam quinquaginta aureos in bonis habens. *l. 10. ff. eod.* 10. Reus criminis. *l. 19. C. de his qui acc. non poss.* 11. Servus, *l. 53. De judic. Admittuntur tamen* 1. *fere omnes in crimine læsæ majestatis.* l. 7. l. seq. ff. ad leg. Iul. Maj. 2. *fraudata annona.* l. 13. ff. de accus. 3. *cum quis suam, suorumve injuriam persequitur. l. 11. 41. ff. eod. l. 5. & 12. C. de iis qui acc. non poss.* II. *Speciatim* 1. liberi prohibentur accusare parentes. *l. 5. C. ad L. Corn. de fals.* 2. Liberti patronos. *l. fin. C. eod.* 3. Laici clericos.

ricos. *Nisi suam suorumque injuriam prosequantur, sec. jus Pontificium, c. 14. ext. de test. Pacius Epitom. disp. 32. h. t. th. 17. & seq.* 4. Consanguineus consanguineum in capitali, aut alioqui magno crimine. *l. 13. C. eod. In levi non prohibetur. l. 18. C. eod.*

Qui possint accusari?

℞. Rei utriusque sexus, cujuscunque ætatis, (*modo doli sint capaces, l. 3. 7. De minor. ut puberes & pubertati proximi. l. 111. De R. I.*) & conditionis; etiam servi. *l. 5. l. 12. §. pen. l. 17. ff. de acc.* Non legati, & magistratus. *l. 12. pr. ff. d. t.* Nec absentes; siquidem agatur de crimine capitali. *l. 6. C. eod.* (*Cui juri statutis municipalibus, & generali consuetudine abrogatum.* Clar. d. §. fin. qu. 44. n. 3) Mortui; *Nisi læsæ majestatis crimen intentetur, §. publica a. judicia. hic. l. ult. C. ad l. Jul. Maj.*

Quomodo fiunt accusationes & inquisitiones?

℞. Diversa hic ratio est ex absentia, vel præsentia Rei. *Absens* (publice affixis, vel ad magistratum domicilii emissis literis. *l. 1. §. 2. De requir. & absent. dom.*) intra annum, à die citationis computandum, *l. 4. ff. eod.* comparere jubetur: annotatis interim bonis ipsius. *l. 1. C. de requir. reis.* Et contra contumacem proceditur, ut bona in fiscum cogantur. *l. ult. ff. & C. eod.* *Præsens* captus custodiæ traditur: vel fidejussoribus committitur, indagandæ veritatis causa. *l. 1. ff. de cust. & exhibit. reor. Treut. eod. th. 4.*

Quomodo indagatur veritas?

℞. Ex sufficiente probatione, non præsumptionibus. (*ex quibus solis in criminalibus, nemo damnatur*) *l. ult. C. de prob. Mynf. 6. obs. 67. n. 9. Vigl. const. Carol. c. 3. q. 6. reg.* 8. Vel propria rei confessione: *c. ult. 15. 9. 5. c. 10. dist. 13. Vigl. eod. Sufficienter tamen etiam censetur probatum Reo in flagranti crimine deprehenso, c. de manifest. 2. qu. 1. Mynf. 6. obs. 3. n. 10. Clar. §. fin. qu. 8. vers. scias tamen. Vigl. d. reg. 8.*

Quomodo alias indagatur veritas?

℞. Per examen ab ipso judice, & duobus assessoribus idoneis, & Notario factum. *Auth. apud eloquentissimum. C. de fid. inst. Nov. 90. c. 5. Gail. 1. obs. 96.*

n. 10. idque testium in jure non reprobatorum. *De quo supra, cum de testibus ageremus.*

Quomodo per propriam confessionem?

℞. Per eam indagatur alia probatione deficiente. *l.* 8. 9. *ff. de quæstion.* Ob indicia tamen graviora; etiam in delicto enormi per tormenta. *l.* 15. §. 1. *l.* 18. §. 2. *l. ult. ff. de quæst. Siquidem id patiatur Reorum conditio. Quia non possunt omnes torqueri. Clarus eod. qu.* 64. *Damhoud. cap.* 41. *Treutl. eod. thes.* 5. *lit. h. remissive.*

Qualia inducia sufficiunt ad torturam?

℞. Tractant id Clarus *eod. qu.* 21. Viglius, *d. cap.* 4. *q.* 1. Damhoud. *c.* 36. Gomez. *lib.* 3. *c.* 13. *n.* 7. In genere autem omnino statuendum, non levibus indiciis, & argumentis Reum debere esse oneratum, sed pene convictum. *l.* 9. *pr. ff. eod. Nec enim à tormentis incipiendum. l.* 8. *C. eod.*

Quis torturæ modus?

℞. Eum Dd. arbitrio judicis, pro qualitate personæ, & ratione suspicionis committunt. *l.* 7. 10. §. 3. *ff. de quæst. Vigl. d. c.* 4. *qu.* 4. *reg.* 1. *Const. Carol.* 58.

Quid si reus in tormentis nihil confiteatur?

℞. Absolvendus est ab instantia. *arg. l.* 8. *C. de quæst. Variant tamen Dd. apud Damhoud. c.* 41. *Clar. eod. qu.* 64. *Gomez.* 3. *Resol. c.* 13. *n.* 3.

Quotuplices sunt pœnæ?

℞. Vel *Capitales*; quibus Reo mors, sive naturalis, sive civilis, *hoc est, servitus, vel deportatio* infligitur, *l.* 2. *ff. hic. de pœn. Wes. par. de pœnis. n.* 2. *& strictè supplicia dicuntur. l.* 21. *ff. de pœn.* Vel *non capitales*, ut exilium, relegatio, coërcitio corporis; quæ sine vitæ periculo infamiam irrogant, *l.* 28. *ff. eod.* vel aliæ quæ damnum modo sine infamia continent; ut ademptio dignitatis, vel alicujus alterius actus. *l.* 8. *ff. l.* 9. *C. eod. Pœna carceris, aut vinculorum, jure civili non admittitur, nisi in servis.* l. 35. ff. l. 6. l. servus. 10. C. eod. *Omnino in liberis hominibus Canonico.* cap. 3. ext. eod. in 6. *Consuetudo varia est variis locis.* Clar. eod. qu. 70. n. 4. Pac. eod. th. 30.

Quid sequitur pœna capitalis irrogationem?

℞. Iure Romano olim omnino bonorum publicatio

tio. *l. 1. pr. & de bon. dam. t. t. D. & C. eod.* Novissimo jure minime, adgnatis usque ad tertium gradum exsistentibus. *Nisi in crimine læsæ Majestatis*, Auth. bona damnatorum. D. de bon. damnat. l. si quis. C. ad l. Iul. Majest. Wes. par. de bon. damnat. 6. *vel nisi sola bonorum publicatio loco pœnæ imponatur.* Dd. vulgo teste Clar. d. qu. 78. Treut. eod. th. 7. lit. C.

An non crimen etiam aliis rationibus quam pœna tollitur?

℞. Omnino tollitur interdum abolitione. *l.* 8. 9. 10. *ff. eod. SC. Turpill.* (*licet non per pœnitentiam. arg. c. 4. de jud. c. 7. de crim. fals.*) Eaque vel *publica*, facta forte ob diem insignem, vel rem prospere gestam, à Principe. *d. l. 8. 9. 12. ff. eod.* Vel *privata*, Actore postulante; idque cum causæ cognitione. *d. l. 10. l. 1. §. 8. ff. eod.* Vel *legalis.* quæ fit 1. per litigatorum mortem. *l. 15. §. 3. ff. eod.* 2. Præscriptionem 20 annorum. *arg. l. 12. C. ad L. Corn. de fals. l. 13. ff. de diut. temp. præscr.* 3. Aut peremptam instantiam. *Treut. eod. th.* 8.

An citra abolitionem accusator desistere potest ab Instantia?

℞. Minime; sed ex *l. 1. §. 3. ff. ad SC. Turpil.* punitur desistens. *Nisi minor sit, vel mulier. l. 15. §. 2. l. 1. §. 10. l. 4. ff. eod.*

De Publicorum Iudiciorum speciebus.

Quæ species Publicorum Judiciorum ab Imperatore explicantur?

℞. Læsæ majestatis crimen, adulterii, vis publicæ & privatæ, homicidii; speciatim etiam parricidii, falsi, peculatus, plagii, ambitus, repetundarum, annonæ, de residuis. *Text. hic.*

De Crimine læsæ Majestatis.

Quid est læsæ Majestatis Crimen? & qua lege coërcetur?

℞. Læsæ majestatis crimen est, quod committitur proprie contra summum Principem, & imperii sta-

tum : *& pro sui atrocitate, modo generis nomen retinet, modo in specie* perduellio *dicitur*. §. 3. *hic. l. ult. ff. ad L. Jul. Majest.* Improprie dicitur majestatis crimen committi in Legatos Principis, ejusque Consiliarios, *qui quasi pars corporis ipsius principis videntur, modo intuitu Principis lædantur.* Quomodo moliens aliquid contra civitatem non agnoscentem superiorem in suam patriam majestatis reus dicitur. *Communem dicit Decian. conf.* 18. *n.* 315. *Superiorem agnoscentium majestas nulla est, ideoque nec lædi potest, Wes. eod. n.* 4. *l. quisquis. C. ad l. Jul. Majest. Vult. Jurispr. c.* 47. *in margine, n.* 3.

Qui committunt hoc crimen?

℞. Ii soli, qui Principi, vel Reipublicæ, summum imperium habentes, contra quod delinquitur, sunt subditi ratione originis, vel domicilii; *Clem.* 2. *vers. rursus non est de sent. & re judic. Communis opinio, Quod in eos majestas locum habeat, Pacius eod. disp.* 30. *th.* 23.

Quando videntur Majestatem lædere?

℞. Quando adversus ipsum Principem, vel ejus securitatem committunt; idque, quod ad principem attinet, quando honori ejus, vel majestati derogant.

An uno id fit modo?

℞. Imo variis. 1. Statuas, vel imagines Principis violando. *l.* 6. 7. §. *ult. ff. eod.* 2. Animo hostili in Principem aliquid machinando. *l. ult. ff. eod.* 3. Seditionem in Rep. concitando. 4. Exercitum Principis injussu colligendo. *l.* 1. §. 1. *l.* 10. *l.* 11. *ff. eod.* 5. Reservata principi jura sibi adscribendo; idque vectigalia nova absque ejus authoritate imponendo. *l.* 2. 3. 4. *ff. d. t.* 6. Monetam adulterinam cudendo, &c. *l.* 2. *C. de fals. monet. Perez. hic.*

Quomodo plectuntur criminis læsæ majestatis Rei?

℞. Gladio, cruce. Alii etiam exilio olim mulctabantur. *l.* 5. *C. ad l. Jul. Maj.* Et hodie quidem semper morte; non eadem, sed, pro gravitate criminis graviore.

Quæ sunt in pœna hic notanda?

℞. Quod non tantum principalis reus; sed & conscius,

ſcius, adjutor, miniſter, gladio puniatur; *l. quiſquis. pr. & §. pen. C. eod.* memoria ejus, etiam mortui, damnetur, *l. pen. & ult. C. eod.* bonis confiſcatis, filii ejus infamia perpetua notentur, & ſucceſſione patris removeantur; filiæ ex bonis matris, ſive teſtatæ, ſive inteſtatæ, Falcidiam tamen detrahant; Emancipationes, donationes à reis factæ, & dotes ab eis datæ revocentur. *d. l. quiſquis per totum, Pac. eod. theſ.* 25.

An non evitari pœna ejus legis poteſt?

℞. Is eam evitat qui conſiliorum arcana, licet ſero, patefacit. *Initio factionem ſtudio laudis initam detegens præmio honoratur. d. l. quiſquis, §. ult.*

An non præterea quædam ſunt in ipſo hoc crimine ſingularia?

℞. Omnino. 1. Quod in eo non effectus modo, ſed & conatus punitur, licet in actum non exierit. *l. 5. 6. C. eod.* 2. Quod conſcii reum criminis deferre debeant; nulla admiſſa ex conſanguinitate, vel affinitate, quamvis arcta, excuſatione. *d. l. 5. §. pen.* 3. Quod quilibet, etiam alias inidoneus, ad accuſationem admittitur. *l. 3. & 4. C. d. t.* 4. Quod ſervus in caput domini; item omnes poſtulati, & ad teſtimonium provocati; etiam ipſi accuſatores in caput accuſati torquentur. *l. 7. §. 1. l. 3. 4. C. d. t.* 5. Quod in hoc crimine accuſatus ſtatim poſt accuſationem inſtitutam, à bonorum ſuorum adminiſtratione removetur. *l. 7. & 8. ff. eod.* 6. Denique quod hoc crimen morte non exſtinguitur. *d. l. 5. §. 4. & l. fin. C. d. t.*

An non eſt crimen læſæ majeſtatis divinæ?

℞. Imo *blaſphemiæ*, & *hæreſeos*. *Prioris* rei capitalem luunt pœnam, de jure civili. *Nov. 77. quæ conſuetudine mitigatur. Poſterioris* de Iure Civili privilegiis omnibus exuti, & ab omni dignitate remoti, vel exilio puniuntur, vel ultimo ſupplicio. *l. 1. 5. 7. & 20. C. de hæret.* Iure Canonico excommunicantur, filii eorum ad ſecundam generationem incapaces ſunt beneficiorum. *l. 5. & 13. C. de hæret.*

De Adulterio, &c.

Quod est secundum crimen publicum, & quomodo definitur?

℟. Secundum crimen publicum est *Adulterium.* Definitur alieni tori, seu matrimonii violatio. *c.* 35. 4. 5. §. *6. Host. in tit. de adult. in pr.*

An ergo lege Julia de adulteriis hoc solum crimen punitur?

℟. Imo vero non tantum adulterium; sed & stuprum, incestus, lenocinium puniuntur. *l.* 12. *& passim. D. ad l. Jul. de adult.*

Adulterium in genere quidem definiisti; sed an non variis modis accipitur?

℟. Omnino. Vel enim accipitur 1. *Anguste*, quatenus in nuptam committitur. *l.6.* §. 1. *ff. eod. l.* 10. 11. *pr. De V. S. à nobis modo definitum.* 2. Vel *late*; quatenus in sponsam, etiam alienam committitur. *Quippe quod tum matrimonii spes violetur. l.* 13. §. *Divi. &* §. *si minor. D. d. t.* 3. Vel *adhuc latius*; ita ut stuprum etiam comprehendat; sive cum virgine, vidua, aut puero commissum, ut in lege Iulia de adulteriis, quæ stuprum, & adulterium promiscue accipit. *l.* 4. §. 1. *ff. eod.* 34. Vel *latissime*; pro omni illicita conjunctione. *c. nemo. c. dicat aliquis.* 32. *q.* 4. *Pac. eod. disp. hic. th.* 12.

Quot modis accipitur stuprum?

℟. Stuprum est illicitus coitus cum virgine, aut vidua honeste vivente, aut etiam cum puero. Proprie tamen, & stricte accipitur pro virginis defloratione. *Clem. illa.* §. *stuprum.* 36. *q.* 1. Latissime dictum adeo non distinguitur ab adulterio, ut etiam comprehendat quemvis illicitum coitum. *d. c. nemo.* 32. *q.* 4. *Pac. eod. th.* 3.

Quid differt à Scortatione, & Concubinatu?

℟. Scortatio proprie est meretricius coitus; stuprum vero coitus cum honeste vivente. *c. meretrices* 31. *qu.*4. Concubinatus in specie dicitur, quando quis apud se detinet mulierem, cum qua se conjungit sine maritali affectione. *l.* 144. *De V. S. t. t. ff. de Concubinis.*

In-

Incestum quid, & quotuplex?

℞. Est coitus ratione sanguinis, vel affinitatis illicitus. *l.* 38. *pr.* & §. 1. *ff. ad L. Jul. de adult.* Idque vel *jure gentium*, inter eas personas commissum, quæ parentum & liberorum locum inter se obtinent; Vel *jure civili* inter transversales commissum; eosque cognatos, & affines; & quidem *utroque jure. d. l.* 38. §. *quare. l. ult. De Rit. Nupt. Pac. eod. th.* 8.

Quot modis committitur?

℞. Per qualemcunque coitum, per matrimonium, *d. l.* 38. §. *nonnunquam.* stuprum, *d. l.* 38. §. 1. concubinatum, *l.* 11. §. 1. *ff. eod.* scortationem, *d. l.* 38. adulterium. *d. l.* 38.

Quid est Lenocinium?

℞. Est crimen turpis coitus administrum, castitatis furtum; seu Latrocinium à Iustiniano appellatum. *Nov.* 14. §. *Sancimus. Puta lenocinium facit qui mulieres quæstuarias prostituit. l.* 43. §. *lenocinium. De Rit. nupt.*

Quinam omnino eo tenentur?

℞. 1. Qui adulterium, aut stuprum suasit. *l.* 12. *ff. ad L. Jul. de adult.* 2. Qui quæstum ex adulterio uxoris vel viri fecit. *l.* 2. §. 4. 8. *l.* 29. *ff. eod.* 3. Qui, infamandæ uxoris causâ, adulterum subjecit, ut deprehenderet. *l.* 14. §. 1. *ff. eod.* 4. Qui domum suam stupro, vel adulterio committendo præbuit. *l.* 8. & *seqq. ff. eod.* 5. Is cujus ope, & consilio, vel dolo malo in adulterio deprehensi, ut se redimerent, factum. *l.* 14. *pr. ff. eod.* Item qui pro comperto adulterio, vel stupro celando pecuniam accepit, &c. *l.* 8. *pr. D. quod metus causa. Pac. eod. th.* 11.

Quæ horum omnium criminum pœna?

℞. *Scortatio* extra pœnam hujus legis est, *l.* 29. *C. ad L. Jul. de adult.* (*licet meretrix sit infamis. Pac. eod. th.* 6.) etiam *concubinatus*, tanquam jure civili permissus. *l.* 3. §. 1. *ff. de concubinis. Licet utrumque crimen damnatum sit jure Canonico. Adulter* gladio punitur. *l.* 30. *C. d. t.* §. 4. *hic.* Adultera, ex novissima Iustiniani constitutione, virgis cæsa in monasterium detruditur. *Nov.* 134. *c.* 10. *Stuprum*, violentum, (*raptum dicunt*) item quod *contra naturam*

 est,

est, gladio punitur. Sed & posterius, *l.* 31. *C. d. t.* §. 4. *hic. l.* 1. §. 2. *De extr. crim.* de consuetudine, igne. *Clarus*, §. *eod. n.* 4. In pupillam quondam suam hoc crimen committens, bonis omnibus confiscatis, patitur deportationem. *l. un. C. si quis eam cujus tut. fu. corru.* Alias stuprator qui sine vi viduam honeste viventem, vel virginem stupravit, si honestus sit, confiscationem dimidiæ partis bonorum; si humilior, corporis coërcitionem cum relegatione patitur. §. 4. *hic.* Iure Canonico virginem nondum desponsatam stuprans eam dotare tenetur, &, nisi pater puellæ renuat, ducere. *c.* 1. *ext. de adult.* De consuetudine alterutrum tantum facere tenetur. *Papon. lib.* 22. *t.* 9. *arrest.* 9. *Clar.* §. *stuprum. n.* 3. *Incestus* pœna etiam capitalis est. Qui tamen ætate, vel errore id commisit, si eo comperto dissolvatur conjunctio, excusatur. *l.* 38. §. 7. *ff. d. t. l.* 4. *C. de incest. nupt.* Nuptiæ vero incestæ omnino dissolvuntur, *dd. legibus*; Lenocinium jure civili etiam morte plectitur. *Nov.* 14. *Licet in praxi aliquando mitius. Damhoud. pract. crim. cap.* 91. *n.* 8.

Permissumne est patri, vel marito adulterii crimen à filia, vel uxore commissum vindicare?

℞. Patri olim legibus permissum fuit filiam in adulterio deprehensam una cum adultero occidere; non marito. Cui tamen quandoque permissum adulterum, ita deprehensum; domi suæ occidere; sed tantum qui infamis sit; non uxorem. *l.* 20. *& seqq. ff. ad l. Jul. de adult. l.* 4. *C. eod.* Eam tamen si occiderit, extra pœnam quidem ultimi supplicii est; ob justum dolorem; non tamen omne supplicium evitat; & insuper lucrum dotis amittit. *l.* 38. §. 8. *ff. eod.*

Quibus permissa est adulterii Accusatio?

℞. 1. Marito; idque vel jure mariti intra 60 dies utiles; *l.* 2. §. 1. *l.* 11. §. 6. *ff. eod.* vel, iis transactis, jure extranei, computandis à tempore soluti matrimonii. *l.* 6. *l.* 4. *t. tit. C. eod.* 2. Patri intra idem tempus. *Quod ei non currit agente marito. l.* 14. §. 12. *l.* 15. *ff. eod.* 3. Post idem tempus lege Iulia permissum omnibus: Postea vero id restrictum ad quinque proximas personas. *Utpote quas ad accusationem hanc dolor ex admisso*

admisso crimine movere debet. l. 3. & 6. C. ad l. Jul. de adult. l. 4. ff. eod. l. 30. C. eod. Perez. hic.

An non cessat aliquando hac accusatio?

℞. 1. Si maritus accusationem tacite vel expresse recuset. *d. l. 15. §. 5. l. 2. §. 1. ff. eod.* 2. Ipse lenocinii reus sit. *d. l. 2. §. 2.* 3. Si uxor sit extra culpam. *Utpote vi compressa, l. 39. ff. eod. vel si, justa ignorantia, alium pro marito excepit, vel, eum mortuum rata alteri nupserit.* 4. Si intra sex menses à soluto matrimonio; *l. 4. ff. eod.* vel intra quinquennium eo durante, non proponatur accusatio. *l. 29. §. 5. & 6. ff. d. t.*

De Vi publica, & privata.

Quod est crimen Vis publica, & privata? & qua lege punitur?

℞. Lex Iulia istam vim publicam, & privatam punit, *§. 8. hic. ab Imperatore proposita. Nobis placet ordinem Digestorum sequi.* Dicitur autem, *Publica vis,* 1. Quæ fit armis. *ita à potiori, §. 8. hic.* quod armorum usus sit publicus, non privatus. *l. 1. ff. ad L. Jul. de vi publ. l. un. C. ut arm. usus.* 2. Quæ fit à persona publica. 3. In personam publicam. *l. 7. ff. ad l. Jul. de vi publ.* 4. Qua violatur jus publicum. *Puta cum puella invitis parentibus abducitur, aut fœmina per vim stuprum infertur,* l. 3. §. præterea. ff. eod. *aut reus vinctus detinetur, ne Romæ ad judicium adsit. l. 8. ff. eod. Privata;* quæ fit sine armis, à persona privata, in privatam, citra juris publici violationem. *Puta cum quis sine armis ejicitur possessione. §. eod. l. 5. & t. t. ff. ad L. Jul. de vi priv. Pac. eod. disp. 31. th. 23.*

Quæ pœna utriusque violentia?

℞. Pœna *violentia publica* olim aquæ & ignis interdictio; *l. 10. §. fin. ff. ad L. Jul. de vi publ.* postea deportatio, cum bonorum publicatione. *§. 8. hic. l. 3. ad l. Jul. pecul. Privata,* publicatio tertiæ partis bonorum, cum infamia. *l. 1. ff. ad L. Jul. de vi priv.* Hodie utriusque est arbitraria pro ratione circumstantiarum usque ad mortem. *Perez. hic.*

De Raptu.

Quid est Raptus?

℞. Est violenta fœminæ abductio libidinis explendæ causa. *Puta, violenta magis eorum respectu quibus invitis fit, quam ejus quæ rapitur. Quod & in volente raptus potest committi. l.un. C. de rapt. virg.*

Quæ pœna raptus virginum, seu viduarum?

℞. Commissi in fœminam honestam cujuscunque conditionis, desponsatam, seu non, ultimum supplicium, *l. 5. §. fin. ff. ad l. Jul. de vi publ. ut jam dictum.* & bonorum ademptio. *l.un. C.de rapt.* Quæ raptis, si ingenuæ sint; si devotæ, monasterio, seu Ecclesiæ addicuntur. Si ancillæ, vel libertinæ, bonorum publicatio cessat. *d. l. un. §. 1. Vult. com. Inst. hic.* Imo vero etiam conscii, & ministri raptus, gladio; Parentes patientiam præbentes, deportatione; ministri servilis conditionis, igne; citra sexus discretionem. *d. l. un. §.2. 3. hic.*

De Homicidio.

Quæ crimina puniuntur lege Cornelia de sicariis?

℞. Hac lege puniuntur crimen homicidii, veneficii, & incendii illati. *l. 1. ff. ad L. Corn. de sicar.*

Quid est Homicidium?

℞. Est violenta vitæ hominis ademptio.

An omne Homicidium violentum?

℞. Homicidii tres faciunt species. 1. *Voluntarium*; quod committitur animi proposito, & dolo. *Qui facit ut legis Corn. pœna locus sit. l. 1. §. 3. l. 7. 14. 16. ff. eod.* 2. *Necessarium*; quod fit ob necessariam corporis defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ; id est, solum ad defensionem corporis, citra vindictæ imaginem. *l. 2. 3. 4. C. eod.* 3. *Non voluntarium*; quod fit casu, atque ita præter facientis opinionem; aut mentis inopia; puta ab infantibus, furiosis, dormientibus. *l. 5. C. ad l. Corn. de sic. Perez. hic.*

In quale homicidium hac lege pœna decernitur?

℞. Ex

℟. Ex his homicidiis lege Cornelia tenentur(ut dixi) qui ex dolo, & proposito hominem occiderunt, *l.* 1. *pr. ff. eod.* aut ejus occidendi, vel furti faciendi causa cum telo fuerunt, *d. l.* 1. ut quis capitis damnaretur, falsum testimonium dixerunt, *d. l.* 1. §. 1. aut mortis alicui causam præbuerunt; quamvis voluntas exitum non habuerit. *l.* 1. *pr. & l.* 13. *l.* 14. *ff. eod.* §. 5. *Item lex Cornelia. hic. Perez. hic.*

Quid juris hic itaque circa alias homicidii species?

℟. *Necessarium*, nec hac, nec alia lege punitur, modo in moderamine inculpatæ tutelæ consistat. *l.* 1. *C. unde vi. Bart. & Dd. in l.* 3. *De Just. & jur. Non voluntarium*, in actu licito veniam meretur; in illicito, vel culpa non carente, cessante pœna legis Corneliæ, pro ratione circumstantiarum, extra ordinem punitur. *Vult. com. Inst. hic. Constit. Carol. art.* 46.

Quæ est pœna sicariorum ex lege Cornelia?

℟. Olim fuit aquæ, & ignis interdictio; cui postea successit deportatio & bonorum ademptio, qua hodie volunt affici gradu sublimiores, sequente gradu qui erant, capite puniebantur, id est, morte; bestiis objiciebantur humiliores. Novissimo jure pœna gladii est; *l.* 3. §. 5. *l.* 16. *ff. ad L. Corn. de sicar.* nobiles, sive ignobiles homicidium commiserint. *Clarus*, §. *homicidium. n.* 11. *arg. l. nemo. C. de Episc. aud. l. C. ubi Senat. vel Clariss.*

Dixisti inter cætera eos pœna eximi in necessaria defensione, qui intra terminos inculpatæ tutelæ consistunt; sed quando intra eos Rei constitisse judicantur?

℟. Statuuntur intra eos terminos constitisse Rei, quando provocati non aliter se ab offensione tueri potuere, quam eo modo, quo se defenderunt; & in discrimine vitæ constituti, ne à provocante occiderentur, omni meliore modo caverunt. *Gail.* 2. *obs.* 110. *num.* 13.

De Veneficio.

Quinam dicuntur venefici?

℟. Qui venenum hominis necandi causa faciunt. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. *ff. ad L. Corn. de sicar.* etsi id ipsi non exhi-

exhibeant, sed in eum finem tantum vendant. *arg. d. l.* 3. §. 1. Item qui artibus magicis in eundem finem utuntur. §. 5. *hic.*

Quæ est utrorumque pœna ?

℞. Qui venenis ad hominem necandum utuntur, eorum pœna gladius est. *arg. d. l.* 1. *d. l.* 3. *Clarus, d. loc. hic.* Qui magicis artibus, ignis. *l.* 3. *C. de malef. & mathem. Modo vita homini ablata sit. Non consummato veneficio (id est, non secuto homicidio) aliter statuendum videtur. Clarus*, §. *homicidium. n.* 74.

Quid juris, si fœmina partum abigat ?

℞. Quamvis ex jure nostro abigentes partum exilio, id est, deportatione, solum plectantur, seu relegatione in insulam, amissa parte bonorum, *l.* 8. *ff. ad l. Corn. de sic. l.* 4. *ff. de extraor. crim. l.* 38. §. 5. *De pœn.* tamen ex novis constitutionibus Imperii, si post dimidium uterum gerentis tempus abigatur partus, capitale est crimen, tam danti pharmacum, quam suscipienti: Alias fustigatione, & relegatione coërcetur. *Schneidw. ad* §. 5. *nec sic. eodem hic.*

De Parricidio.

Parricidium qua lege coërcetur ?

℞. Parricidium coërcetur lege Pompeia de Parricidiis; eoque etiam ad eam lex Cornelia de sicariis pertinet; tanquam de eo primum lata. *Vult. Com. Inst. hic.*

Quid est parricidium ?

℞. Parricidium proprie dicitur homicidium commissum inter parentes, & liberos utriusque sexus; quique eorum loco sunt. *Quod parricida dicantur quasi parentes cadentes.* Minus proprie inter collaterales, & affines committitur; *puta inter fratres, sorores, patrueles, consobrinos, uxorem, virum, nurum, generum, vitricum, privignum, socerum, patronum. l.* 1. *ff. de L. Pomp. de parricid. Vult. Jurisp. eod. n.* 6.

Quæ pœna in parricidas statuta ?

℞. Pœna hujus delicti olim ex lege Pompeia fuit eadem quæ legis Corneliæ de sicariis. *d. l.* 1. Ante

eam

eam alia, more majorum recepta, eaque singularis; reducta à Constantino, hic approbata ab Imperatore: Vt parricida virgis sanguineis cæderetur, & postea culeo insutus cum cane, gallo gallinaceo, vipera & simia in mare abjiceretur. *§. 6. hic. l. 9. ff. eod. Quæ tamen non in omnibus parricidis, sed iis propriè sic dictis locum habet*; l. un. C. de his qui parent. *Cæteris legis Corneliæ pœna imposita. d. l. 9. §. 1.* Hodie de consuetudine varie puniuntur, gladio, rota, forcipibus; Vel etiam pœna ad imitationem veteris Romanæ ordinata. *Treut. disp. 3. de specieb. publ. jud. th. 7. lit. f.*

An solum hic ipsi parricidæ puniuntur?

℞. Imo etiam puniuntur ejusdem criminis conscii, & auxiliatores; mitius tamen conscii; auxiliatores ordinaria pœna afficiuntur; ut etiam ipsi parricidæ ad actum proximum deducto conatu, licet eventus non sit secutus. *L. 1. in fin. l. 2. & 6. ff. d. t. Perez. hic. Bred. hic.*

De Falso.

Quid est Falsi crimen, & qua lege coërcetur?

℞. Falsi crimen est actus dolosus imitandæ veritatis, ejusque corrumpendæ gratia ad proximum decipiendum factus & adhibitus: Et hoc crimen coërcetur lege Cornelia de falsis, *§. 7. hic. à Cornelio Sylla Dictatore lata & nominata, & potissimum quidem circa falsum in testamentis commissum. In cæteris instrumentis commissum ex SC. Liboniano vindicatur. Quod ipsum, ut & cætera leges insequentes & SC. quibus falsum vindicatum, ad legem Corneliam est redactum. Vult. ad §. 5. 6. hic.*

Quibus modis committitur Falsum?

℞. Modi varii sunt; qui duobus modis explicari possunt. 1. *Secundum ipsum modum per se consideratum.* puta quod fiat, vel consensu; *quando quis alium circumvenit, puta rem alienam, vel eandem, licet propriam, duobus vendendo. l. 31. ff. ad l. Corn. de fals.* vel verbis; *puta à judice, legibus contrariam sententiam ex corruptione, seu dolo malo ferendo; aut*

 à teste

à teste similiter falsum in judicio deponendo. l. 1. §. 2. *l.* 3. *ff. eod.* Vel scriptis; à Notario; *testamentum, vel instrumentum aliquod falsum componendo, dictando, scribendo, &c. l.* 2. *ff. eod.* Vel facto; *quando quis nummos rasit, finxit, percussit falsos. l.* 8. *ff. eod.* Vel usu, seu potius abusu; *quando quis sciens, & dolo malo rebus, circa quas falsum commissum, utitur.* l. 8. & 19. ff. eod. 2. *Ratione objecti circa quod falsum committitur*; quod est, vel homo; *quando partus falsus supponitur. l.* 19. §. 1. *l.* 30. §. 1. *ff. eod.* 3. Vel nomen; *quando quis insignibus, & privilegiis, & titulis altioris ordinis utitur*, l. 13. pr. ff. eod. l. un. C. de mut. nom. dolose facta. d. l. un. l. 20. C. ad L. Corn. de fals. *quando quis, pecunia corruptus, falsum perhibuit, vel verum malitiose tacuit. d. l.* 1. 20. 4. Vel res. puta 1. *quando quis, sive veram, sive adulterinam monetam, cudit, cujus de ea re non est potestas. Vel etiam adulterinam sciens dolo malo expendit.* l. 1. 2. 3. C. de fals. mon. 2. *Scripturam, sive privatam, sive publicam, abolet, radit, immutat, aut aliter, quo minus veritas appareat, facit. l.* 1. 16. 23. 38. *ff. l.* 21. *l.* 23. *C. ad L. Corn. de fals.* 3. Vel mensura, *quando quis ea injusta utitur, item pondere seu bilance. l.* 32. §. 1. *ff. eod. Wes. par. hic.* Sunt vero & aliæ res, quibus circa leges & constitutiones falsum committitur. *Vide* §. 7. *hic. Treutl. eod. th.* 8.

Quomodo falsum committi debet, ut huic legi locus sit?

℞. Vt in omnibus publicis judiciis; ita in hoc, ut lex locum habeat, dolus abesse debet, adeo quidem ut sine dolo commissum eâdem non vindicetur. *l.* 20. *C. eod.*

Quæ est pœna commissi falsi?

℞. Ex lege Cornelia olim erat deportatio, & bonorum publicatio in libero homine; in servo ultimum supplicium. §. 7. *hic. l.* 1. §. *fin. ff. eod.* *Novissimo jure, si hæredes sint ascendentes, aut descendentes, publicatio ista bonorum non habet locum. Nov.* 134. *c.* 13. Hodie fere arbitraria, *Clar.* §. *falsum. n.* 31. & pro circumstantiis delicti varia est, ut certa in hoc judicio præscribi non possit, *Wes. par. hic. n.* 12. & ut ad mortem extendi possit. *per l.* 22. *C. eod.* Monetæ

netæ corruptæ pœna, ob læsam Majestatem, ignis est. *l. 2. C. de fals. mon.*

De Peculatu.

An præter adulterium, vim publicam, & privatam legibus suis Julius Cæsar nullum aliud crimen coërcuit?

℞. Etiam peculatus crimen; quod est furtum pecuniæ publicæ vel fiscalis, vel sacræ *(licet rei sacræ furtum peculiare nomen sacrilegii acceperit)* vel religiosæ, ab eo factum, cujus ea pecunia non est. §. 9. *hic. Perez. eod.*

Quid ergo hac lege Julia prohibetur?

℞. Ne quis ex pecunia sacra, religiosa, aut publica quid auferat, intercipiat, in rem suam vertat; aut faciat ut talis id committat cui lege non licet; neve quis aliquid argento, æri, vel auro publico quid indat quo deterius fiat; vel id ab alio fieri patiatur. *l. 1. ff. ad l. Jul. pecul. Vult. ad* §. 9. *hic. Puta quod in re privata furtum; hoc peculatus in republica est.*

Quæ pœna hujus criminis?

℞. Olim quidem fuit litis æstimatio in quadruplum; cui successit, ex lege Iulia, aquæ, & ignis interdictio, & deportatio. *l. un. C. de crim. pecul. Schn. & Vult. ad* §. 9. *hic.*

Quæ est pœna judicis tempore administrationis publicas pecunias distrahentis?

℞. Capitalis. Nec hujus tantum; sed etiam eorum qui ministerium ei ad hoc exhibuerunt, vel pecunias ab his subtractas scientes susciperunt. *d. l. unic.* Aliis qui in hanc legem inciderint, deportationis est, *ut dictum*, pœna. §. *eod. Schneidw. eod. Sed & quorum periculo & administrationi res est tradita non lege hac peculatus; sed de residuis tenentur. Schneid. eod. per ibi allegata.* §. 9. *hic.*

Sacrilegii meministi; dic quot modis sacrilegium accipiatur?

℞. 1. Proprie quidem, pro furto rei publicæ, & sacræ, & quidem ex loco sacro. 2. Minus proprie; idque primo, quando surripitur res privatim sacra; vel profana ex loco sacro; vel sacra ex loco profano. 2. Quando sacræ ædes, vel res Ecclesiasticæ alio mo-

do violantur. In prima autem explicatione sacrilegi ordinario, id est, ultimo supplicio, reliqui mitius puniuntur. *l.* 4. §. 2. *l.* 6. 9. & 10. §. 1. *ff. ad l. Jul. pecul. Perez. eod.*

De Plagio.

Quid est Plagium? & qua lege coërcetur?

℟. Plagium committitur cum quis hominem ingenuum, vel libertinæ conditionis, vel etiam servum alienum invitum supprimit, vel vendit, vel iis persuadet ut à parentibus, & domino aufugiant; idque sciens, & dolo malo; ut & qui eodem modo emit, & in ea re socius fuit. *l.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. *ff. ad l. Fabiam de Plagiariis.*

Quæ est pœna hujus criminis?

℟. Plagiariorum pœna olim erat pecuniaria. *l. fin. ff. d. t.* Postea, ex criminis frequentia, cœpit esse capitalis; & plerumque exilium, seu in metallum damnatio. *l.* 7. *C. eod. l. fin. h. t.* Hodie duobus casibus est ultimum supplicium. 1. Quando venditur servus alienus, vel liber homo alio asportatur. 2. Quando filius alterius superstite adhuc patre supprimitur. *l.* 6. & 7. *l. fin. C. d. t. Perez. hic.*

Quæ præterea crimina ab Imperatore hic recensentur?

℟. De ambitu, repetundarum, annonæ, de residuis; quæ omnia legibus singularibus coërcentur. §. *restant præterea, hic.*

De Ambitu.

Quod est crimen ambitus? & qua lege coërcetur?

℟. Ambitus (*quod lege Julia de ambitu coërcetur*) crimen, est suffragiorum ad honores impetrandos, vel magistratum, data pecunia corruptio; in eo positum, quod, cum honores, & magistratus petere per se apud Romanos esset licitum, in vitio poneretur per pecuniam quærendi modus. *Wes. par. eod. ad l. Jul. de ambitu.*

Quæ pœna hujus criminis?

℟. Ex

℞. Ex lege Iulia. 1. ad quinquennium prohibentur honores petere. 2. etiam pœna est deportatio: interdum centum aureorum; gravior, si vis publica accessisset. *l.un. ff. & C. ad l. Jul. de amb.*

An non est alius crimen huic affine jure Canonico? & quæ ejus pœna?

℞. Omnino: *Simonia*, dicta à Simone Mago: Estque crimen quod committitur, cum aliquid pro spiritualibus exigitur & promittitur. Eo tam accipiens, quam promittens tenetur; imo vero etiam consentiens. *c. 1. & t. t. de Simon. Treut. eod. th. 9. lit. h.* Pœna varia est: 1. Equidem tam dans quam accipiens deponitur, & honore sacerdotii privatur. *c. insinuatum. eod.* 2. Interdum accipiens ad tempus excommunicatur, aut arbitrarie punitur; ut & is cui propter Simoniam aliquid remittitur. Monachus Simoniacus de uno monasterio in alium transfertur. Denique Simoniacus anathemate feritur. *c. 1. & t. t. de Simon. Abb. in c. cum non liceat. n. 4. de præscript. Vult. ad §. Sunt præterea. hic.*

De Repetundarum crimine.

Quod est crimen Repetundarum? & qua lege coërcetur?

℞. Coërcetur itidem lege Iulia. De quo tamen ante Lucius Piso legem tulit. Est vero crimen eorum, qui in publico officio constituti pecunias, donum, aut munus aliquod, ut officium suum impartiantur, vel contra illud faciant, accipiunt. *l. 1. 3. 4. 6. 7. ff. de L. Jul. repet. Vult. ad d. §. Sunt præterea.*

Quæ pœna hujus judicii?

℞. Ex hoc crimine duobus modis agi potest. Vel *civiliter*, in quadruplum. *l. 1. l. fin. C. eod.* Vel *criminaliter*; & pœna est plerumque exilii; etiam pro delicti qualitate gravior; atque ita extraordinaria. *l. 7. §. fin. ff. eod.*

De Annonæ crimine.

Quod est crimen Annonæ? & quæ pœna?

℞. Annonæ crimen, (*quod etiam lege Julia puni-*

tur;) est, quando aliqui annonam flagellant, id est, frumenti, aliarumque rerum ad annonam pertinentium emtionem aut venditionem cariorem reddunt, aut efficiunt quo minus ejus abundans sit copia. Pœna autem quæ sit, ex lege Iulia non satis constat: hodie est viginti aureorum; etiam relegatio, vel metalli, extra ordinem pro personarum, & delicti qualitate. *L.1.2.pr.& §.1.d.l.3.ff.ad L.Jul.de annon.*

De Residuis.

Quod est crimen Residuorum? qua lege coërcetur, & quæ pœna?

℞. Coërcetur & hoc crimen lege Iulia; & tenentur eo pecuniam publicam usui publico designatam retinentes, vel in eum usum non referentes, sed in alium conferentes: Et eam ex publicis rationibus, aliaque ratione apud eos remanentem non restituentes. *l.1. & 4.§.3. l.9.§.6.ff.ad l.Jul.pecul.& de residuis.* Pœna est in tertiam partem summæ reliquatæ. Ita puta, ut damnatus id quod debet, solvat, & insuper pœnæ loco tertiam partem quantitatis debitæ: Nonnunquam vero etiam in duplum est condemnatio. *l.4.§.2. ff.ad l.Jul.pecul. l.9.C.de erogat.mil. annon. l.ult.C.de frum.urb.Const.lib.* 11. Et quidem ista præter infamiam. *Perez.eod.*

An hæc judicia, peculatus, de residuis, repetundarum, etiam in hæredes dantur?

℞. Omnino. *l.ult.ff.ad l.Jul.pecul. Quia hic ablata pecuniæ principalis est quæstio, quæ ad hæredes transit: hi vero, quatenus ex delicto defuncti facti sunt locupletiores, eo tenentur. Sec.ante dicta.*

De judiciorum concursu.

Fuerunt ita judicia criminum distincta; annon sæpe fit, ut de eodem crimine diversa concurrant judicia?

℞. Omnino, ac inde fit ut idem crimen ad diversa genera referatur; Vt se pulcri violati ad extraordinaria, popularia, & publica judicia; puta quod nullum

lum ordinarium crimen fit, de quo non extra ordinem agi possit. *Cujac. in par. ff. de pub. jud.*

Quod sunt concursuum genera?

℞. Varia. 1. Privatorum judiciorum inter se; *ut furti, & vi bonorum raptorum. in pr. sup. de vi bon. rapt.* 2. Eorundem cum extraordinariis; *ut furti balnearii. De quo extra ordinem agi potest, quatenus vel furtum simpliciter,* l. ult. ff. de furt. *vel quatenus balnearium. l. 1. ff. de furt. balnear.* 3. Publicorum inter se; *Si seditionis crimen, vel læsa majestatis,* l. 1. §. 1. ff. ad leg. Iul. Majest. *vel ex lege Julia de vi,* l. 3. l. 5. ff. ad leg. Iul. de vi publ. *aut eadem de sicariis,* l. 3. §. 4. ff. ad leg. Corn. de sicar. *argui potest.* 4. Plurimum ex diverso genere; *puta si in atrocibus injuriis, vel privatim, Ex edict. de Injur. vel extra ordinem.* l. ult. De injur. *publicum instituitur judicium,* l. 5. ff. eod. *ut & de sepulcro violato, quemadmodum dictum, vel populare, vel extraordinarium, vel publicum instituitur judicium. Pac. disp.* 32. *th.* 11.

Quando plures concurrunt actiones sive in civilibus, sive in criminalibus, an omnibus uti licet?

℞. Quæ sunt regulæ in concursu actionum observandæ in civilibus, ante explicatum. Quoad prætorias, has addimus. 1. Pœnali uti potest, qui egit rei persecutoria actione. Et vice versa. *l. 7. §. 1. l. 54. §. un. furti. ff. de furt.* 2. Qui una pœnali egit, non potest agere alia, nisi quatenus plus est in posteriori. 3. Sic qui egit pœnali, eatenus potest agere mixta, quatenus in ea plus est quam in pœnali. *l. 1. ff. vi bon. rapt.* Et, vice versa, qui mixta egit actione, non potest agere pœnali, nisi in ea plus sit quam in mixta. Denique qui egit mixta, non agit rei persecutoria. *l. 9. § licet. ff. quod met. caus. Pac. eod. th.* 13. & 14.

Cum exitum judiciorum publicorum ante dictum, esse & corporum condemnationem, & bonorum publicationem; quid juris circa cadavera damnatorum?

℞. In mortuis ex pœna, humanitatis causa inductum, ut cadavera cognatis non denegentur. Hodie non sepeliuntur, nisi vel petitum id fuerit, vel à Principe permissum; *l. 1. & fin. ff. de cadaver. punit.* sed ad exemplum in furca relinquuntur, aut ad anatomen

Medicis conceduntur, Principis authoritate. *Wes. par. de cadav. punitorum.*

Quid juris circa bona publicata?

℟. In fiscum rediguntur, id est, ærarium publicum principatus, seu principis. *Wesemb. par. de bon. damn.*

De Fisci jure.

Quotuplex est fiscus?

℟. Fiscus, (*qui, ut jam dictum, est ærarium Principis, & Reip. patrimonium*) duplex constituitur; Vel *publicus*; quatenus est ærarium principatus, seu Reip. Vel *principatus*, qui est privatum ejusdem principis patrimonium, non Reipublicæ. *l. 6. De jur. fisci. Pac. eod. disp.* 34.

Ex quibus causis bona fisco acquiruntur?

℟. Ex criminalibus quomodo acquirantur, jam dictum. Acquiruntur vero præterea ex aliis. puta 1. Si fideicommissum incapaci in fraudem legum relictum. *l. 1. pr. ff. eod.* 2. Si hæres hæreditate sit indignus. *d. l. 1.* 3. Si testamentum vel codicilli surrepti quibus quid Principi relictum. *d. l. 10.* item aliud instrumentum ad fiscum pertinens, surreptum sit. *l. 2. §. 1. ff. eod.* 4. Si thesaurus inventus in loco publico, principis, vel religioso, *d. l. 1. l. 3. §. 10. ff. eod.* aliisque pluribus modis, de quibus *Pac. disp.* 34.

An non fiscus multa habet privilegia?

℟. Imo vero in pluribus singulari jure utitur. Puta. 1. Privatos ad editionem instrumentorum cogit. *d. l. 2. §. 1.* 2. Conductores rerum publicarum invitos detinet, si maximos fecerunt fructus. *l. 11. fin. De publican.* 3. Debitores debitorum suorum exigit. *l. 3. §. 8. De jur. fisci.* 4. Licet duplam evictionem promiserit, simplicem tantum præstat. *l. 5. ff. eod.* 5. Aliis Creditoribus soluta aufert, ut sibi satisfiat. *l. 18. cum seqq. ff. eod.* 6. Semper habet jus pignoris. *l. 46. §. 3. ff. eod.* &c. *Pacius, eod. th. 26. vide de t. t. D. & C. de jure fisci.*

FINIS.